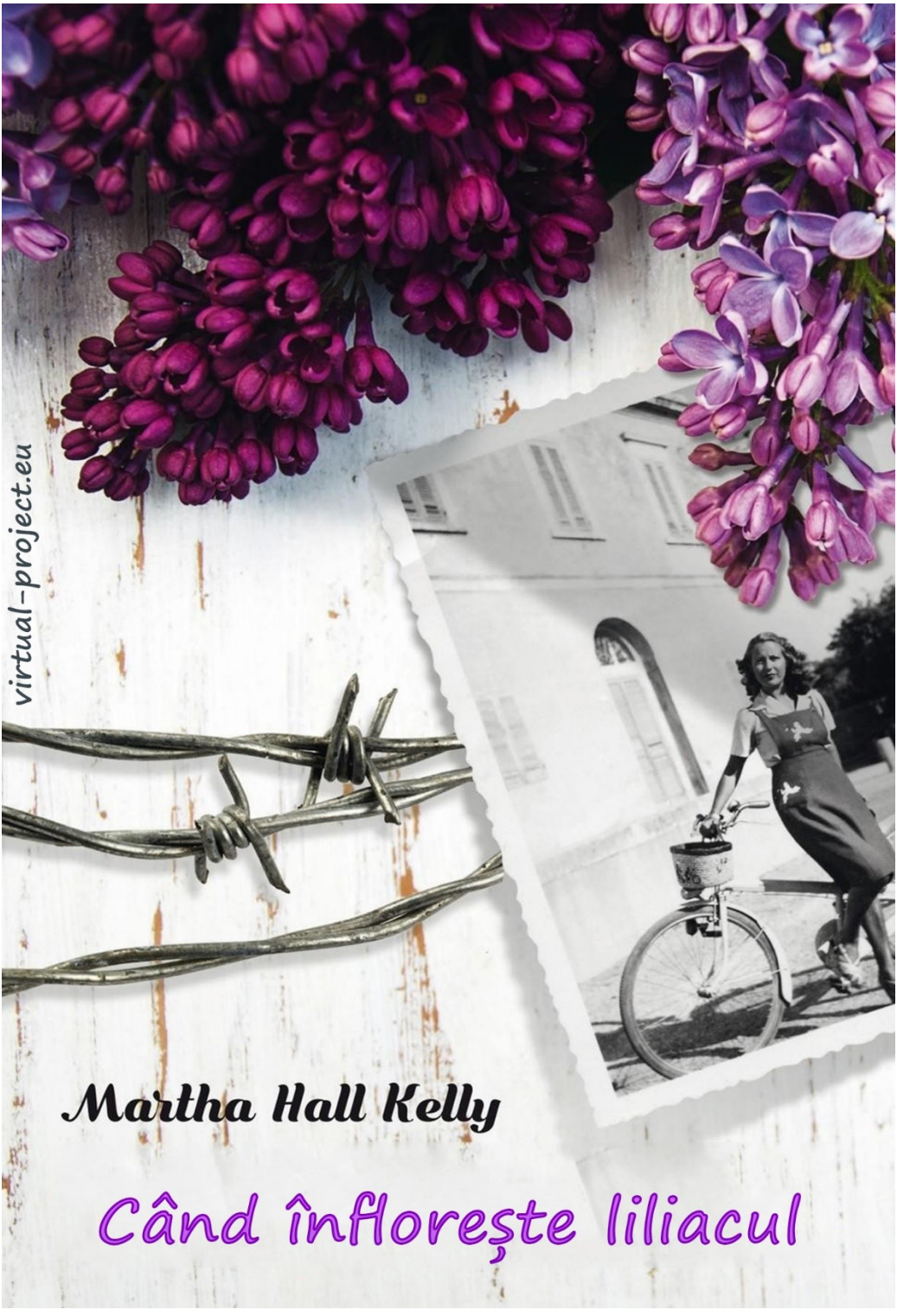
virtual-project.eu
Martha Hall Kelly
Când înflorește liliacul

Martha Hall Kelly

CÂND ÎNFLOREȘTE LILIACUL

Original: *Lilac Girls* (2016)

Traducere din limba engleză de:
MIRELLA ACSENTE

virtual-project.eu

2016

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul 1

CAROLINE
Septembrie 1939

Dacă aș fi știut că în acea zi urma să îl cunosc pe bărbatul care avea să mă spulbere asemenea porțelanului căzut pe teracotă, aș fi dormit până mai târziu. În schimb, l-am trezit pe domnul Sitwell, florarul nostru, ca să-mi pregătească o floare pentru butonieră. Prima mea gală de la consulat nu era un moment în care să țin seama de protocol.

Am intrat în curentul puternic al mișcării plebee de pe Fifth Avenue. Bărbați cu pălării gri de fetru treceau pe lângă mine, îmbrâncindu-mă, iar ziarele de dimineață din servietele lor diplomat purtau ultimele titluri benigne ale deceniului. În acea zi, nu se pregătea nicio furtună în est, nu exista niciun indiciu care să anunțe ceea ce urma să vină. Singurul semn prevestitor de rău din direcția Europei era izul de apă stătută, adus de vânt dinspre East River.

În vreme ce mă apropiam de clădirea noastră, aflată la colțul lui Fifth Avenue cu Forty-ninth Street, l-am simțit pe Roger privind de la fereastra de la etaj. Concediase oameni pentru mult mai puțin decât o întârziere de douăzeci de minute, dar singura zi din an când membrii elitei newyorkeze își deschideau portofelele și se prefăceau că le pasă de Franța nu era un moment pentru o floare de butonieră amărâtă.

Am cotit și am văzut soarele dimineții strălucind în literele dăltuite în piatra de colț și acoperite cu foiță de aur: LA MAISON FRANÇAISE. Clădirea Franceză, sediul Consulatului Francez, se ridica alături de Clădirea Imperiului Britanic, cu vedere spre Fifth Avenue, parte din Rockefeller Centre, noul complex de granit și calcar al lui Rockefeller Junior. Multe consulate străine își aveau

birourile acolo, alcătuind un mare ghiveci de diplomație internațională.

— Intrați până în spate și întoarceți-vă cu fața, a spus Cuddy, liftierul nostru.

Domnul Rockefeller alegea liftierii pe sprânceană, căutându-i pe cei bine crescuți și arătoși. Cuddy era un bărbat frumos, deși părul îi era deja grizonant, iar trupul îmbătrânea rapid.

Cuddy și-a ațintit privirea asupra numerelor luminate de deasupra ușii.

— Azi aveți o mulțime de oameni sus, Miss Ferriday. Pia a zis că au mai venit două vase.

— Minunat, am răspuns.

Cuddy și-a scuturat ceva de pe mâneca uniformei sale bleumarin.

— Iar stați până târziu în seara asta?

Deși aveam cele mai rapide lifturi din lume, cu al nostru încă mergeai la nesfârșit.

— La cinci am plecat. Diseară e gala.

Îmi iubeam slujba. Bunica Woolsey începuse tradiția acestei munci în familia noastră, îngrijind soldați pe câmpul de luptă de la Gettysburg[1]. Dar voluntariatul meu ca șefă a departamentului de asistență a familiei pentru consulatul Franței nu era de fapt o muncă propriu-zisă. Iubirea pentru tot ce e francez era pur și simplu ceva genetic la mine. Deși tata era pe jumătate irlandez, inima lui bătea pentru Franța. În plus, mama moștenise un apartament în Paris, unde mergeam în fiecare an în august, așa că mă simțeam ca acasă acolo.

Liftul s-a oprit. Chiar și prin ușile închise, auzeam cu toții larma teribilă a vocilor ridicate. M-a străbătut un fior.

— Etajul trei, a spus Cuddy. Consulatul Franței. Aveți grijă la…

Odată ce s-au deschis ușile, zgomotul a acoperit orice frază politicoasă. Holul din fața zonei noastre de recepție era atât de plin de oameni, încât cu greu puteai păși printre ei. *Normandie* și *Île de France,* două dintre cele mai bune nave de linie franceze, acostaseră în acea dimineață în portul New York, ticsite cu pasageri bogați care fugiseră de situația nesigură din Franța. Odată ce s-a auzit semnalul că drumul era liber și au putut să debarce, elita de pe vapoare s-a revărsat către

[1] Orășel în sudul Pennsylvaniei, locul unde în 1863 s-a desfășurat o bătălie crucială din Războiul Civil American.

consulat pentru a rezolva problemele cu viza și alte chestiuni delicate.

M-am strecurat în zona de recepție plină de fum, pe lângă doamne îmbrăcate în cele mai *en vogue* rochii ale Parisului, care pălăvrăgeau într-un nor plăcut de Arpège, având încă în păr spumă de mare. Cei din acest grup erau obișnuiți să fie însoțiți la fiecare pas de un majordom cu o scrumieră de cristal și un pahar înalt de șampanie. Stewarzi de pe *Normandie,* în jachete stacojii, erau în competiție cu omologii lor în jachete negre de pe *Île de France.* M-am împins cu un umăr prin mulțime către biroul secretarei, aflat în celălalt capăt al încăperii, și eșarfa mea de sifon s-a agățat în închizătoarea șiragului de perle al unei creaturi superbe. În vreme ce încercam să o desprind, telefonul interior a sunat, dar fără să i se răspundă.

Roger.

Am insistat să trec mai departe, am simțit o mână pe fundul meu și m-am întors, ca să văd un elev ofițer aruncându-mi un zâmbet plin de tartru.

— *Gardons nos mains pour nous-mêmes,* am spus. Hai să ne ținem mâinile acasă.

Băiatul și-a ridicat brațul deasupra mulțimii și a legănat în aer cheia de la cabina lui de pe *Normandie.* Cel puțin nu era genul de tip peste șaizeci de ani pe care îl atrăgeam de obicei.

Am ajuns la biroul secretarei noastre, unde ea stătea, cu capul în jos, și bătea la mașină.

— *Bonjour,* Pia.

Vărul lui Roger, un băiat de optsprezece ani cu ochii de un albastru întunecat, era așezat pe biroul Piei, picior peste picior. Își ținea țigara în sus în vreme ce scotocea într-o cutie cu bomboane de ciocolată, micul dejun preferat al Piei. Tava mea de corespondență de pe biroul ei era deja plină cu dosare.

— *Vraiment?* Ce-i așa de bun la ea? a zis ea, fără să ridice capul.

Pia era mult mai mult decât o simplă secretară. Cu toții aveam multe responsabilități, iar printre ale ei se numărau înscrierea unor noi clienți și alcătuirea unui dosar pentru fiecare, dactilografierea considerabilei corespondențe a lui Roger, ca și descifrarea valului uriaș de mesaje zilnice în morse care reprezentau elementul vital al instituției noastre.

— De ce e așa de cald aici? am întrebat. Sună telefonul, Pia.

Ea a luat o bomboană de ciocolată din cutie.

— Sună întruna.

Pia atrăgea bărbații de parcă emitea pe o frecvență pe care numai ei o puteau detecta. Era atrăgătoare într-un fel animalic, dar bănuiam că popularitatea ei se datora în parte puloverelor sale mulate.

— Poți să preiei azi câteva dintre cazurile mele, Pia?

— Roger zice că n-am voie să mă ridic de pe scaunul ăsta. A desfăcut fundul bomboanei cu degetul ei mare, frumos manichiurat, căutând crema de căpșune. Și vrea să te vadă imediat, dar cred că femeia de pe canapea a dormit azi-noapte în hol. Pia a fluturat spre mine o jumătate de bancnotă de o sută de dolari, adăugând: Iar grăsanul cu câinii zice că-ți dă și cealaltă jumătate dacă îl iei pe el primul.

Și a dat din cap către cuplul în vârstă și bine hrănit de lângă ușa biroului meu, fiecare ținând în brațe o pereche de șoricari cu botul cenușiu.

La fel ca a Piei, fișa postului meu includea o gamă largă de responsabilități. Printre altele, trebuia să satisfac nevoile cetățenilor francezi din New York – adeseori familii care aveau probleme financiare – și să gestionez Fondul pentru Familiile Franceze, o acțiune umanitară prin care trimiteam cutii cu ajutoare orfanilor francezi de peste ocean. Tocmai mă retrăsesem de pe scenă după aproape două decenii de Broadway și, prin comparație, asta mi se părea ușor. Cu siguranță implica mai puține despachetări de cufere.

Șeful meu, Roger Fortier, a apărut în pragul biroului său.

— Caroline, am nevoie de tine *acum.* Bonnet a anulat.

— Cred că glumești, Roger.

Vestea era o adevărată lovitură. Mă asigurasem de prezența ministrului de Externe francez ca principal vorbitor la gala noastră cu mai multe luni în urmă.

— Nu e ușor să fii ministru de Externe francez acum, mi-a aruncat el peste umăr și s-a întors la treburile lui.

Am intrat în biroul meu și am răsfoit prin Wheeldexul de pe masă. Oare prietenul mamei, călugărul budist Ajahn Chah[2], era liber în acea seară?

— *Caroline*... a strigat Roger.

[2] Chah Subhaddo (1918-1992), influent dascăl budist thailandez, care a jucat un rol major în răspândirea budismului Theravada în Occident.

Mi-am înșfăcat Wheeldexul și m-am grăbit către biroul lui, evitând cuplul cu șoricarii, care se străduiau din răsputeri să pară disperați.

— De ce ai venit așa târziu azi-dimineață? a întrebat Roger. Pia e aici deja de două ore.

În calitatea lui de consul general, Roger Fortier domnea din apartamentul situat pe colț, cu vederea lui generoasă către Rockefeller Piaza și Promenade Café. În mod normal, acel loc era ocupat de faimosul patinoar, dar acesta era închis pe timpul verii, iar spațiul era umplut acum cu mese de cafenea și chelneri în smoching, cu șorțuri până la glezne, care se agitau de colo colo. Dincolo de ei, Prometeul auriu masiv al lui Paul Manship[3] cădea către pământ, ținându-și în sus focul furat. În spatele lui, clădirea RCA țâșnea cu cele șaptezeci de etaje ale sale către cerul de safir. Roger avea multe în comun cu figura masculină impunătoare a înțelepciunii sculptate deasupra intrării în clădire. Fruntea încruntată. Barba. Ochii furioși.

— M-am oprit pentru floarea de butonieră a lui Bonnet…

— Oh, pentru asta merită să lăsăm jumătate de Franță să aștepte.

Roger a mușcat dintr-o gogoașă, iar zahărul pudră i-a căzut pe barbă. În ciuda a ceea ce ar putea fi numit cu îngăduință un trup masiv, nu ducea niciodată lipsă de partenere.

Biroul lui era ticsit cu dosare, documente de valoare și dosare despre cetățeni francezi dispăruți. Conform *Ghidului Consulatului Franței,* sarcina lui era de „a ajuta cetățenii francezi din New York în caz de furt, boli grave sau arestare, și în probleme legate de certificate de naștere, adopție sau documente pierdute ori furate; de a organiza vizitele oficialilor și ale colegilor diplomați francezi; și de a ajuta în cazul unor probleme politice sau dezastre naturale”.

Tulburările din Europa ne dădeau destul de mult de lucru în toate aceste categorii, asta dacă îl socoteai pe Hitler un dezastru natural.

— Trebuie să mă întorc la cazurile mele, Roger…

El a împins un dosar gălbui care a alunecat pe suprafața lustruită a mesei de conferință.

---

[3] Paul Howard Manship (1885-1966), sculptor american, o forță majoră în mișcarea art deco. A creat sculpturi mitologice în stil clasic, precum faimosul *Prometeu* (1934), în bronz aurit, de la Rockefeller Centre din New York.

— Nu numai că nu avem vorbitor, dar am stat treaz jumătate de noapte ca să refac discursul lui Bonnet. A trebuit să scot povestea cu Roosevelt care a lăsat Franța să cumpere avioane americane.

— Franța ar trebui să poată să cumpere toate avioanele pe care le vrea.

— Noi adunăm aici bani din donații, Caroline. Nu e momentul să-i supărăm pe izolaționiști. Mai ales pe cei bogați.

— Oricum ei nu pot să sufere Franța.

— Nu mai avem nevoie de presă proastă. Sunt Statele Unite prea prietenoase cu Franța? Asta o să facă Germania și Rusia să se apropie mai mult? Nici nu pot să-mi termin desertul fără să fiu întrerupt de vreun reporter. Și nu putem pomeni nimic de Rockefelleri… Nu mai vreau un telefon de la Junior. Dar bănuiesc că asta oricum o să se întâmple, acum, că Bonnet a contramandat.

— E un dezastru, Roger.

— Poate că va trebui să anulăm totul.

Roger și-a trecut degetele lungi prin păr, săpând tranșee noi prin Brylcreem[4].

— Să rambursez patruzeci de mii de dolari? Și Fondul pentru Familiile Franceze? Deja funcționez cu prea puține resurse. Plus că am plătit pentru patru kilograme și jumătate de salată Waldorf…

— Așa îi spun chestiei ăleia, salată? Roger frunzărea prin cărțile sale de vizită, jumătate dintre ele ilizibile și pline de tăieturi. E *pathétique…* doar bucăți de măr și de țelină. Și *nucile* alea înmuiate…

M-am tot uitat prin Wheeldex în căutarea unor candidați celebri. Eu și mama o cunoșteam pe Julia Marlowe[5], faimoasa actriță, dar era plecată într-un tur al Europei.

— Ce zici de Peter Patout? Prietenii mamei l-au folosit.

— Arhitectul?

— Întregii Expoziții Universale. Au robotul ăla de doi metri.

— Plicticos, a spus el, lovindu-și palma cu cuțitul de argint pentru deschis scrisori.

---

[4] Pomadă pentru păr. Compania Brylcreem a fost creată în 1928 în Birmingham, Marea Britanie.

[5] Julia Marlowe (1865-1950), actriță americană de origine britanică, cunoscută pentru rolurile sale din piesele lui Shakespeare.

Am ajuns la L.

— Ce zici de căpitanul Lehude?

— De pe *Normandie*? Pe bune? E plătit să fie anost.

— Nu poți să refuzi de la bun început orice sugestie, Roger. Ce zici de Paul Rodierre? Betty zice că toată lumea vorbește despre el.

Roger și-a țuguiat buzele, ceea era întotdeauna un semn bun.

— Actorul? I-am văzut show-ul. E bun. Înalt și atrăgător, dacă-ți place genul. Bineînțeles, are un metabolism bun.

— Cel puțin știm că poate memora un scenariu.

— E puțin cam imprevizibil. Și însurat, așa că nu-ți face cine știe ce gânduri.

— Am terminat cu bărbații, Roger, am replicat.

La treizeci și șapte de ani, mă resemnasem să rămân singură.

— Nu sunt convins că Rodierre o să accepte. Vezi ce poți obține, dar asigură-te că se ține de text. Fără Roosevelt…

— Fără Rockefelleri, am încheiat eu.

Între diferitele cazuri de rezolvat, am sunat în stânga și-n dreapta la diverse posibilități de ultim minut și am sfârșit cu o singură opțiune, Paul Rodierre. Era în New York, juca într-un musical american la Broadhurst Theatre, *Străzile Parisului,* debutul fulminant pe Broadway al lui Carmen Miranda[6].

Am sunat la Agenția William Morris și mi s-a spus că vor lua legătura cu ei și mă sună înapoi. Zece minute mai târziu, agentul domnului Rodierre mi-a spus că în acea seară nu era spectacol și că, deși clientul său nu avea smoching, era profund onorat de cererea noastră de a fi amfitrionul galei în acea seară. Urma să se întâlnească cu mine la Waldorf ca să discutăm detaliile. Apartamentul nostru de pe East Fiftieth Street era la o aruncătură de băț de Waldorf, așa că m-am repezit până acolo ca să-mi pun rochia neagră Chanel a mamei.

L-am găsit pe domnul Rodierre așezat la o masă în barul Peacock Alley, aflat lângă lobby-ul de la Waldorf, când ceasul de bronz de două tone a marcat cu clinchetul său de Catedrală Westminster jumătatea de oră. Invitații la gală, îmbrăcați foarte elegant, intrau și se îndreptau către Marea Sală de Bal de la etaj.

---

[6] Carmen Miranda (1909-1955), cântăreață și dansatoare de samba braziliană de origine portugheză, actriță pe Broadway și star de film, care a cunoscut o mare popularitate prin anii 1940-1950.

— *Monsieur* Rodierre? am spus.

Roger avea dreptate cu partea atrăgătoare. Primul lucru pe care îl observai la Paul Rodierre, după șocul inițial al frumuseții fizice, era zâmbetul deosebit.

— Cum să vă mulțumesc pentru că faceți asta în ultimul moment, *Monsieur*?

S-a ridicat din scaun, dând la iveală un trup potrivit mai degrabă pentru întrecerile de canotaj de pe râul Charles decât pentru scenele de pe Broadway. A dat să mă sărute pe obraz, dar eu i-am întins mâna și el a strâns-o. Era plăcut să cunosc un bărbat de înălțimea mea.

— Plăcerea e de partea mea, a răspuns.

Problema era îmbrăcămintea lui: pantaloni verzi, un sacou sport de catifea vineție, pantofi maro de antilopă și, cel mai rău, o cămașă neagră. Numai preoții și fasciștii purtau cămăși negre. Și gangsterii, bineînțeles.

— Vreți să vă schimbați? Am rezistat impulsului de a-i aranja părul, care era suficient de lung cât să fie strâns la spate cu un elastic. Să vă radeți, poate? am adăugat.

Conform spuselor agentului său, *Monsieur* Rodierre locuia în hotel, așadar briciul lui se afla la doar câteva etaje deasupra noastră.

— Asta port eu, a răspuns el, ridicând din umeri.

Actorul tipic. Ar fi trebuit să știu. Oaspeții care se îndreptau spre gală erau tot mai numeroși, femeile uluitoare în rochiile lor elegante, bărbații toți în frac și pantofi de lac sau piele.

— Asta e prima mea gală, am spus. Singura seară în care consulatul adună bani. Ținuta este oficială.

Oare l-ar încăpea vechiul smoching al tatei? Pantalonii i-ar fi buni, dar haina ar fi mult prea strâmtă la umeri.

— Întotdeauna ești așa de… ei, de plină de energie, Miss Ferriday?

— Păi, aici, în New York, individualitățile nu sunt întotdeauna apreciate. I-am întins hârtiile capsate. Sunt convinsă că vreți să vedeți textul.

Mi le-a dat înapoi.

— Nu, *merci.*

Le-am împins din nou în mâinile lui.

— Dar însuși consulul general l-a scris.

— Mai spune-mi o dată de ce fac asta.

— E în beneficiul cetățenilor francezi strămutați și al Fondului meu pentru Familiile Franceze. Ajutăm orfanii din Franța care și-au pierdut părinții din nenumărate motive. Cu toată nesiguranța de pe Vechiul Continent, suntem singura sursă pe care se pot baza pentru haine și alimente. Plus că va fi în seara asta aici și familia Rockefeller.

A frunzărit paginile de text.

— Ar putea să scrie un cec și să evite toată povestea asta.

— Sunt printre cei mai mărinimoși donatori ai noștri, dar vă rog să nu pomeniți de ei. Și nici de președintele Roosevelt. Sau de avioanele pe care Statele Unite le-au vândut Franței. Unii dintre invitații noștri din seara asta iubesc Franța, evident, dar ar prefera să stea departe de un război deocamdată. Roger vrea să evite controversele.

— Evitarea discuțiilor nu pare niciodată autentică. Publicul simte asta.

— Puteți să respectați scenariul, *Monsieur*?

— Grijile pot duce la probleme mari cu inima, Miss Ferriday.

Am scos acul din lăcrămioare.

— Iată, o floare de butonieră pentru invitatul de onoare.

— *Muguet?* s-a mirat *Monsieur* Rodierre. Unde ai găsit așa ceva în acest moment al anului?

— În New York poți găsi orice. Florarul nostru le obține din semințe. Mi-am așezat palma pe reverul lui și am înfipt adânc acul în catifeaua franțuzească. De unde venea mirosul ăsta plăcut, de la el sau de la flori? De ce bărbații americani nu miroseau așa, a tuberoze și a lemn moscat și…

— Știi că lăcrămioarele sunt otrăvitoare, nu? mi-a spus *Monsieur* Rodierre.

— Atunci nu le mâncați. Cel puțin nu înainte să terminați de vorbit. Sau dacă lumea vă huiduiește.

A râs, ceea ce m-a făcut să mă trag înapoi. Un râs atât de sincer, ceva foarte rar întâlnit în societatea politicoasă, mai ales când era vorba de glumele *mele.*

L-am condus pe *Monsieur* Rodierre în culise și am fost uluită de imensitatea scenei, de două ori mai mare decât oricare dintre cele pe care mă aflasem pe Broadway. Ne-am uitat către sala de bal, la marea de mese luminate de lumânări, ca niște nave împodobite cu flori plutind în întuneric. Deși abia luminat,

candelabrul de cristal Waterford și cele șase mai mici din jurul lui scânteiau.

— Scena asta este enormă, am remarcat eu. Vă descurcați?

Monsieur Rodierre s-a întors către mine.

— Asta e meseria mea, Miss Ferriday.

Temându-mă că n-aș face decât să-mi atrag replicile lui acide, l-am lăsat pe *Monsieur* Rodierre în culise, cu textul cuvântării sale, încercând să nu mă mai gândesc la pantofii maro de antilopă. M-am îndreptat grăbită către sala de bal, ca să văd dacă Pia respectase schema mea de așezare a invitaților, mai detaliată și mai periculoasă decât un plan de zbor Luftwaffe. Am văzut că pur și simplu aruncase câteva cărți de vizită pe cele șase mese Rockefeller, așa că le-am aranjat din nou și mi-am luat locul lângă scenă, între bucătărie și masa de onoare. De jur-împrejurul încăperii vaste se ridicau pe trei niveluri boxe capitonate în roșu, fiecare conținând propria sa masă. Toate cele o mie șapte sute de locuri aveau să fie ocupate – o mulțime de oameni nefericiți dacă lucrurile nu mergeau bine.

Oaspeții s-au adunat și s-au așezat la locurile lor, un ocean de fracuri, diamante vechi de mină și destule rochii de pe rue du Faubourg Saint-Honoré[7] pentru a goli majoritatea celor mai bune magazine din Paris. Numai cingătoarele ar fi fost suficiente pentru ca Bergdorf și Goodman împreună să-și îndeplinească pe trei sferturi planul de vânzări.

Un șir de ziariști s-au adunat lângă mine, scoțându-și creioanele de după ureche. Oberul stătea pregătit alături de mine, așteptând semnalul pentru a începe servirea. Și-a făcut apariția în sală și Elsa Maxwell – mare bârfitoare, gazdă de petreceri profesionistă și o susținătoare *nec plus ultra* a propriei persoane. Oare o să-și scoată mănușile pentru a scrie lucruri îngrozitoare despre seara asta în rubrica ei sau doar o să țină minte întreaga oroare?

Mesele erau aproape pline când a ajuns doamna Cornelius Vanderbilt, pe care Roger o știa că „Alteța Sa”, cu colierul ei de diamante pe patru șiruri de la Cartier aruncând flăcări de la gâtul ei. În clipa în care fundul doamnei Vanderbilt s-a instalat pe scaunul ei, iar etola sa albă de vulpe, cu capul și picioarele animalului incluse, a fost lăsată pe spătarul scaunului, am dat semnalul că servirea mesei putea începe. Intensitatea luminii a

[7] Stradă din Paris unde se află practic cele mai mari case de modă din lume.

scăzut și Roger a urcat greoi pe podiumul aflat sub lumina reflectoarelor, în aplauzele entuziaste ale audienței. Niciodată nu mă mai simțisem atât de agitată, nici când eu eram cea de pe scenă.

— *Mesdames et Messieurs,* ministrul de Externe Bonnet vă transmite sincerele sale păreri de rău, dar nu poate fi în seara aceasta aici.

Mulțimea a zumzăit, neștiind prea bine cum să reacționeze la dezamăgire. Puteau să-și ceară banii înapoi prin poștă? Trebuiau să sune la Washington?

Roger a ridicat o mână.

— Dar am reușit să convingem un alt francez să vorbească în această seară. Deși nu deține un rol în guvern, el este distribuit într-unul dintre cele mai bune roluri de pe Broadway.

Oaspeții au început să șușotească între ei. Nimic nu se compară cu o surpriză, cu condiția să fie una bună.

— Vă rog să-mi permiteți să vi-l prezint pe *Monsieur* Paul Rodierre.

Monsieur Rodierre a trecut de podium și s-a îndreptat către centrul scenei. Ce naiba făcea? Lumina reflectoarelor a șovăit în jurul scenei câteva momente, încercând să-l localizeze. Roger s-a așezat la locul lui, lângă doamna Vanderbilt. Eu stăteam în picioare, în apropiere, dar totuși suficient de departe pentru a nu putea fi strânsă de gât.

— Îmi face o plăcere deosebită să mă aflu aici în această seară, a spus *Monsieur* Rodierre, după ce fasciculul de lumină s-a fixat asupra lui. Îmi pare nespus de rău că *Monsieur* Bonnet nu a reușit să ajungă.

Chiar și fără microfon, vocea lui *Monsieur* Rodierre umplea sala, iar el practic strălucea în lumina reflectoarelor.

— Sunt un înlocuitor modest pentru un invitat atât de distins. Sper că nu au fost probleme cu avionul său. Sunt sigur că, dacă ar fi așa, președintele Roosevelt i-ar trimite bucuros un avion nou.

Un hohot de râs nervos a vuit prin sală. Nici nu trebuia să mă uit la ziariști ca să știu că scriau. Roger, un adevărat maestru în arta discuțiilor tête-à-tête, a reușit să vorbească cu doamna Vanderbilt și în același timp să-mi arunce o privire ucigătoare.

— Sigur, nu vă pot vorbi despre politică, a continuat *Monsieur* Rodierre.

— Slavă Domnului! a strigat cineva de la o masă din fundul sălii, iar mulțimea a râs din nou, mai tare de data asta.

— Dar vă pot vorbi despre America pe care o cunosc, un loc care mă surprinde în fiecare zi. Un loc unde oamenii cu mintea deschisă acceptă bucuroși nu numai teatrul francez, cărțile, cinematografia și moda franceză, dar și poporul francez, în ciuda greșelilor noastre.

— Rahat, a murmurat reporterul de lângă mine când i s-a rupt creionul.

I l-am întins pe al meu.

— În fiecare zi văd oameni care ajută alți oameni. Americani inspirați de doamna Roosevelt, care întinde mâna peste Atlantic pentru a ajuta copiii francezi. Americani ca Miss Caroline Ferriday, care face în fiecare zi eforturi pentru a ajuta familiile franceze de aici din America și are grijă ca orfanii francezi să aibă ce îmbrăca.

Roger și doamna Vanderbilt și-au întors privirea către mine. Reflectorul m-a găsit, în picioare lângă perete, și lumina familiară m-a orbit. Alteța Sa a aplaudat și mulțimea a imitat-o. Am făcut cu mâna până când lumina, repede din fericire, a revenit pe scenă, lăsându-mă cufundată în răceala întunericului. Nu-mi lipsea de fapt Broadway-ul, dar era plăcut să simt din nou pe piele căldura reflectoarelor.

— Aceasta este o Americă ce nu se teme să vândă avioane celor care i-au stat alături în tranșeele Marelui Război. O Americă ce nu se teme să ajute pentru a-l ține pe Hitler departe de străzile Parisului. O Americă ce nu se teme să stea din nou umăr la umăr cu noi dacă într-adevăr va veni acel moment cumplit…

Îl priveam, nereușind să arunc decât câteva ocheade mulțimii. Lumea era captivată și cu siguranță nimeni nu se uita la pantofii lui. A trecut o jumătate de oră în doar o clipă, și mi-am ținut răsuflarea când *Monsieur* Rodierre s-a înclinat în fața invitaților. Aplauzele au început șovăitor, dar apoi au crescut în valuri, ca o ploaie torențială care lovea un acoperiș. Elsa Maxwell, cu lacrimi în ochi, s-a șters cu un șervet al hotelului, iar când audiența s-a ridicat în picioare și a cântat cu toată puterea „Marseilleza”, m-am bucurat că Bonnet nu a trebuit să vadă acest spectacol. Până și personalul cânta, cu mâinile așezate pe inimă.

Când lumina s-a aprins din nou, Roger părea ușurat și a salutat mulțimea de simpatizanți care zăboveau lângă masa de onoare. Când seara s-a încheiat, a plecat spre Rainbow Room cu un grup dintre cei mai buni donatori ai noștri și câteva Rockettes[8], singurele femei din New York care mă făceau să par scundă.

Monsieur Rodierre m-a atins ușor pe umăr în timp ce ieșeam amândoi din sală.

— Știu un loc dincolo de Hudson unde au un vin grozav, mi-a spus.

— Trebuie să mă duc acasă, am răspuns, deși nu mâncasem nimic.

În minte mi-au apărut niște pâine caldă și melci în unt, dar nu era un lucru înțelept să fiu văzută singură cu un bărbat însurat.

— Nu în seara asta, *Monsieur,* dar mulțumesc.

Puteam ajunge acasă în câteva minute, într-un apartament rece și la niște resturi de salată Waldorf.

— O să mă lași să mănânc singur după triumful nostru? m-a întrebat *Monsieur* Rodierre.

De ce să nu mă duc? Grupul meu de prieteni mânca doar la anumite restaurante, pe care le puteai număra pe degetele de la o singură mână, toate aflate în jurul Waldorfului, nu mai departe de patru străzi, în niciun caz lângă Hudson. Ce rău ar putea face o simplă cină?

Am luat un taxi până la Le Grenier, un bistrou încântător din West Side. Transatlanticele franceze urcau pe fluviul Hudson și andocau la Fifty-first Street, așa că acolo au apărut unele dintre cele mai bune mici localuri, la fel ca ciupercile după o ploaie zdravănă. Le Grenier se afla în umbra lui SS *Normandie,* în mansarda unei vechi căpitănii. Când am coborât din taxi, nava cea mare se înălța mult deasupra noastră, cu puntea inundată de strălucirea reflectoarelor, cu patru niveluri de hublouri luminate. Un sudor aflat la pupa arunca în cerul nopții scântei portocalii, iar lucrătorii coborau peste copastie un reflector către vopsitorii aflați pe o schelă. Nava asta uriașă mă făcea să mă simt mică stând acolo, sub prova ei imensă și neagră, cu cele trei coșuri roșii, fiecare mai mare decât oricare dintre depozitele care se înșiruiau pe chei. În aerul sfârșitului de vară se simțea

[8] Compania de dans The Rockettes a fost înființată în 1925 în St Louis, Missouri, iar stilul lor de dans este un amestec de dans modern și balet clasic.

sarea, acolo unde apele Atlanticului întâlneau apa dulce a Hudsonului.

Mesele de la Le Grenier erau ocupate de o mulțime care arăta destul de plăcut, cei mai mulți, oameni din clasa de mijloc, inclusiv un reporter de la gală, și unii care păreau să fie pasageri de pe transatlantic fericiți să se afle pe uscat. Am ales un separeu de lemn, lăcuit și strâmt, construit ca o cabină dintr-un vas, unde fiecare centimetru contează. Oberul de la Le Grenier, *Monsieur* Bernard, l-a tot lingușit pe *Monsieur* Rodierre, i-a spus că a văzut de trei ori *Străzile Parisului* și i-a povestit în detaliu propria lui carieră la teatrul de amatori din Hoboken.

Monsieur Bernard s-a întors apoi către mine.

— Și dumneata, *Mademoiselle.* Nu te-am văzut pe scenă alături de Miss Helen Hayes?

— O actriță? a întrebat domnul Rodierre cu un zâmbet.

De aproape, zâmbetul ăla era periculos. Trebuia să nu-mi pierd capul, căci francezii reprezentau pentru mine călcâiul lui Ahile. De fapt, dacă Ahile ar fi fost francez, probabil că l-aș fi luat cu mine peste tot până când i s-ar fi vindecat tendonul.

— Cronicile mi s-au părut nedrepte… a continuat *Monsieur* Bernard.

— O să comandăm, l-am întrerupt eu.

— Cineva cred că a folosit cuvintele „cam rigidă”…

— O să luăm *escargot*[9]*, Monsieur.* Cu mai puțină smântână, te rog…

— Și ce-a zis *Times* despre A *douăsprezecea noapte*? „Domnișoara Ferriday a fost mulțumitoare în rolul Oliviei”? Mi s-a părut supărător…

— … și fără usturoi. Și nu foarte făcuți, te rog, ca să nu fie prea tari.

— Ai vrea să se târască spre masă, *Mademoiselle*?

Monsieur Bernard a notat comanda noastră și s-a îndreptat către bucătărie.

Domnul Rodierre a studiat lista cu șampanie, întârziind asupra detaliilor.

— Actriță, eh? N-aș fi ghicit niciodată.

Era ceva atrăgător în aspectul lui neîngrijit, ca un *potager*[10] din care trebuiau smulse buruienile.

---

[9] Melc (în limba franceză).

[10] Grădină de legume (în limba franceză).

— Consulatul mi se potrivește mai bine. Mama îl știe pe Roger de mulți ani și, când el mi-a propus să îl ajut, n-am rezistat.

Monsieur Bernard a așezat un coș cu pâine pe masa noastră, zăbovind o clipă pentru a-l privi lung pe *Monsieur* Rodierre, ca pentru a-i memora trăsăturile.

— Sper că nu am alungat vreun iubit în seara asta, a spus Paul.

S-a întins către coșul cu pâine în același timp cu mine, și mâna mea s-a atins de a lui, caldă și moale. Mi-am tras-o repede în poală.

— Sunt prea ocupată pentru așa ceva. Știți cum e New York-ul, petreceri și tot restul. Chiar obositor.

— Nu te-am văzut niciodată la Sardi’s.

A rupt bucata de pâine și aburii s-au ridicat către lumină.

— Oh, muncesc mult.

— Am o bănuială că nu muncești pe bani.

— E o slujbă neremunerată, dacă la asta vă referiți, dar asta nu e o întrebare care se pune într-o societate politicoasă, *Monsieur.*

— Nu putem să renunțăm la *„Monsieur”*? Mă face să mă simt matusalemic.

— Să ne spunem pe nume? De-abia ne-am cunoscut.

— Suntem în 1939.

— Societatea din Manhattan e ca un sistem solar cu propria sa rânduială. O femeie necăsătorită care ia masa cu un bărbat căsătorit este de ajuns pentru a perturba alinierea planetelor.

— N-o să ne vadă nimeni aici, a spus Paul, arătând către o șampanie anume de pe lista lui *Monsieur* Bernard.

— Spune-i asta lui Miss Evelyn Shimmerhorn, în separeul acela din spate.

— Ți-am distrus reputația? m-a întrebat, cu genul acela de amabilitate rareori întâlnită la bărbații dureros de frumoși.

Poate că, până la urmă, cămașa neagră era o alegere bună pentru el.

— Evelyn n-o să spună nimic. E însărcinată, și momentul e prost ales, biata de ea!

— Copiii. Ei complică totul, nu crezi? Nu e loc pentru copii în viața unui actor.

Un alt actor egoist.

— Cum îți oferă tatăl tău locul pe care îl ocupi în sistemul ăsta solar?

Pentru cineva abia cunoscut, Paul punea o mulțime de întrebări.

— *A oferit,* de fapt. A făcut afaceri cu îmbrăcăminte.

— Unde?

Monsieur Bernard a strecurat pe masă o frapieră de argint cu mânere ca niște cercei de țigancă, din care se ițea, aplecat într-o parte, gâtul verde smarald al sticlei de șampanie.

— A fost partener cu James Harper Poor.

— De la Frații Poor? Am fost în casa lui din East Hampton. Nu e chiar așa de sărac[11]. Te duci des în Franța?

— În fiecare an la Paris. Mama a moștenit un apartament... pe rue Chauveau Lagarde.

Monsieur Bernard a scos dopul șampaniei cu un zgomot mulțumitor, mai degrabă un bufnet decât un pocnet. A turnat lichidul auriu în paharul meu, și bulele s-au ridicat până la marginea lui, aproape să dea pe dinafară, apoi au coborât la nivelul perfect. O servire de expert.

— Soția mea, Rena, are un magazinaș în apropiere numit Les Jolies Choses. Îl știi?

Am sorbit din șampanie, simțind cum bulele îmi înțeapă ușor buzele.

Paul i-a scos fotografia din portofel. Rena era mai tânără decât îmi închipuisem și avea părul negru pieptănat ca la o păpușă chinezească. Zâmbea, cu ochii mari, ca și cum lua parte la un mic secret delicios. Rena era precoce și probabil exact opusul meu. Îmi imaginam că magazinul Renei era genul de butic șic care le ajuta pe femei să se aranjeze în acel faimos fel franțuzesc – nimic foarte coordonat, cu cantitatea potrivită de imperfecțiune.

— Nu, nu îl știu, am răspuns și i-am dat înapoi poza. Dar e foarte drăguță.

Am golit paharul cu șampanie.

Paul a ridicat din umeri.

— Prea tânără pentru mine, desigur, dar... S-a uitat la fotografie câteva clipe, cu capul lăsat într-o parte, ca și cum o vedea pentru prima oară, înainte de a o strecura la loc în portofel. Nu prea ne vedem, a adăugat.

[11] Joc de cuvinte – *poor* înseamnă „sărac”.

Inima mi-a bătut mai tare la acest gând, apoi s-a calmat, îngreunată la gândul că, și dacă Paul ar fi disponibil, firea mea puternică ar îndepărta și ar stinge orice scânteie romantică.

La radioul din bucătărie cânta tare și hârâit Edith Piaf.

Paul a ridicat sticla din frapieră și mi-a mai turnat în pahar. Șampania a spumegat și bulele efervescente s-au revărsat peste marginea paharului. M-am uitat la el. Știam amândoi ce însemna asta, bineînțeles. Tradiția. Oricine a stat chiar și puțin la Paris o știe. A făcut-o dinadins?

Fără să ezite, Paul și-a înmuiat degetul în șampania vărsată de-a lungul bazei paharului meu, a întins mâna spre mine și m-a udat cu lichidul rece în spatele urechii stângi. Aproape că am tresărit la atingerea lui, apoi am așteptat să îmi dea părul deoparte și să mă atingă în spatele urechii drepte, zăbovind acolo cu degetul o clipă. Apoi s-a uns și el în spatele fiecărei urechi, zâmbind.

De ce oare m-am simțit cuprinsă de un val de căldură?

— Te vizitează Rena? am întrebat.

Am încercat să șterg o pată de ceai de pe mână, doar ca să descopăr că era o pată de bătrânețe. Minunat!

— Încă nu. Teatrul n-o interesează. N-a venit nici măcar ca să vadă *Străzile Parisului,* dar nu știu dacă eu pot rămâne. Hitler i-a făcut pe toți cei de acasă nervoși.

Undeva în bucătărie, doi bărbați se certau. Unde era *escargot*-ul nostru? Trimiseseră pe cineva la Perpignan[12] după melci?

— Cel puțin Franța are Linia Maginot, am remarcat eu.

— Linia Maginot? Zău așa! Un zid de beton și câteva posturi de observație? Asta e doar o mănușă aruncată în fața lui Hitler.

— Are douăzeci și patru de kilometri în adâncime.

— Nimic nu-l oprește pe Hitler dacă vrea ceva, a răspuns Paul.

În bucătărie tărăboiul era deja mare. Nici nu era de mirare că antreurile noastre nu sosiseră încă. Bucătarul, fără îndoială un artist temperamental, avea o criză de nervi.

Monsieur Bernard a ieșit din bucătărie. Ușa cu fereastră rotundă s-a balansat, închizându-se în urma lui, apoi s-a mai deschis și închis de câteva ori, după care a rămas nemișcată. El a venit în centrul restaurantului. Părea să fi plâns.

— *Excusez-moi,* doamnelor și domnilor.

[12] Oraș francez situat în Pirineii Orientali, regiune în care melcul prăjit pe grătar reprezintă elementul principal al culturii gastronomice.

Cineva a bătut cu o lingură într-un pahar și în încăpere s-a așternut tăcerea.

— Tocmai am auzit dintr-o sursă de încredere... *Monsieur* Bernard a respirat adânc, iar pieptul i s-a lărgit asemenea unor foaie de piele pentru șemineu. Știm dintr-o sursă sigură că... A tăcut, copleșit pentru o clipă, apoi a continuat: Adolf Hitler a invadat Polonia.

— Dumnezeule, a făcut Paul.

Ne-am uitat lung unul la altul, pe când în încăpere erupeau exclamații agitate, zarva speculațiilor și a temerilor. Reporterul de la gală s-a ridicat în picioare, a aruncat câțiva dolari mototoliți pe masă, și-a înșfăcat pălăria de fetru și s-a repezit afară.

În zarva care a urmat anunțului său, ultimele cuvinte ale lui *Monsieur* Bernard aproape că au trecut neauzite.

— Să ne-ajute Domnul pe toți!

Capitolul 2

KASIA

1939

De fapt, fusese ideea lui Pietrik Bakoski să urcăm pe colina de la Poiana Căprioarelor ca să vedem refugiații. Asta doar pentru că vreau să lămuresc cum stau lucrurile. Matka niciodată nu m-a crezut că așa a fost.

Hitler declarase război Poloniei la 1 septembrie, dar soldații lui nu s-au grăbit să ajungă la Lublin. Eu mă bucuram, pentru că nu voiam să se schimbe nimic. Lublin era perfect așa cum era. Am auzit la radio discursuri de la Berlin despre reguli noi, iar la periferiile orașului au căzut câteva bombe, dar nimic mai mult. Nemții s-au concentrat asupra Varșoviei și, pe măsură ce trupele se strângeau acolo, mii de refugiați au pornit către noi, la Lublin. Familiile veneau în mase compacte, străbătând 170 de kilometri spre sud-est, și dormeau în câmpurile de cartofi de mai jos de oraș.

Înainte de război, nimic interesant nu se întâmpla în Lublin, așa că apreciam un răsărit de soare frumos, uneori mai mult decât un film la cinema. Ajunseserăm pe vârful de deasupra poienii în dimineața de 8 septembrie, chiar înainte de ivirea zorilor și puteam deslușI mii de oameni sub noi în câmpuri, visând în întuneric. M-am întins între cei mai buni prieteni ai mei, Nadia Watroba și Pietrik Bakoski, privind totul dintr-o grămadă turtită de paie, caldă încă acolo unde o căprioară dormise cu puii ei. Animalele plecaseră deja de acolo – erau matinale. Asta aveau în comun cu Hitler.

Când orizontul s-a luminat brusc, mi s-a tăiat răsuflarea, în genul acela de icnet care te poate surprinde atunci când vezi ceva atât de frumos încât te doare, ca un pui de animal sau smântână proaspătă curgând peste fulgii de ovăz sau profilul lui Pietrik Bakoski în prima geană de lumină a zorilor. Profilul lui, 98% perfect, era frumos îndeosebi scăldat în strălucirea răsăritului, ca și cum ar fi ieșit de pe o monedă de zece zloți. În acel moment, Pietrik arăta așa cum arată toți băieții când se trezesc din somn, înainte să se spele: părul lui, de culoarea untului proaspăt, era încâlcit și lipit de cap pe partea unde dormise.

Profilul Nadiei era și el aproape perfect, așa cum era de așteptat de la o fată cu trăsăturile ei delicate. Singurul lucru care o împiedica să atingă 100% era vânătaia de pe frunte, o amintire dintr-un incident de la școală, acum mai mică decât un ou de gâscă, dar totuși vizibilă. Purta puloverul de cașmir pe care mă lăsa să îl mângâi ori de câte ori voiam, de culoarea cantalupului necopt.

Era greu de înțeles cum o astfel de situație tristă putea duce la o scenă atât de frumoasă. Refugiații creaseră un complicat oraș de corturi, alcătuite din cearșafuri și pături. Pe măsură ce soarele se ridica, ne lăsa să vedem, asemenea unor raze X, prin cearșafurile înflorate ale unui cort umbrele oamenilor dinăuntru, care se îmbrăcau pentru a întâmpina noua zi.

O mamă, îmbrăcată în haine de oraș, a dat deoparte ușa de pânză și s-a strecurat afară, ținând de mână un copil îmbrăcat în pijama și pâslari. Au început să împungă pământul cu niște bețe, săpând după cartofi.

Lublinul se ridica dincolo de ei în depărtare, asemenea unei cetăți din basme, presărat cu clădiri vechi, în culori pastelate și

cu acoperișuri roșii, ca și cum un uriaș le adunase într-o cană și le scuturase, pentru a le arunca apoi pe coline. Mai departe spre vest era locul unde se aflaseră cândva micul nostru aeroport și un complex de fabrici, dar naziștii deja le bombardaseră. Era primul obiectiv pe care îl loviseră, dar cel puțin niciun german nu intrase încă în oraș.

— Credeți că britanicii o să ne ajute? a întrebat Nadia. Sau francezii?

Pietrik a cercetat orizontul.

— Poate, a murmurat. A rupt o mână de iarbă și a aruncat-o în aer. E o zi bună pentru zbor, a adăugat. Ar face bine să se grăbească.

Un șir de vaci bălțate coborau, legănându-se, dealul către corturi pentru a paște, cu tălăngile sunând, mânate de lăptărese cu basmale. Una dintre vaci și-a ridicat coada și a lăsat în spatele ei mai multe balegi, pe care cele ce veneau în urmă le ocoleau. Fiecare femeie căra agățată de un umăr o doniță înaltă, argintie.

Am mijit ochii pentru a căuta cu privirea școala noastră, Școala catolică pentru fete Sfânta Monica, cu steagul ei de culoarea mandarinei fluturând în clopotniță. Era un loc cu podele atât de lustruite, încât înăuntru purtam papuci de satin. Un loc cu lecții stricte, liturghie zilnică și profesori severi. Nu că vreunul dintre ei a ajutat-o pe Nadia atunci când a avut cea mai mare nevoie, cu excepția doamnei Mikelsky, profesoara noastră de matematică preferată, evident.

— Uitați, a spus Nadia. Femeile vin cu vacile, dar fără oi. Oile sunt întotdeauna afară deja la ora asta.

Nadia remarca diverse lucruri. Deși doar cu două luni mai mare decât mine – împlinise deja șaptesprezece ani –, părea cumva mult mai matură. Pietrik s-a uitat pe lângă mine la Nadia, ca și cum ar fi văzut-o pentru prima oară. Toți băieții o plăceau, cu roata perfectă pe care o făcea, cu tenul ei impecabil ca al lui Maureen O'Sullivan[13] și coada blondă împletită și groasă. Poate că eu nu eram la fel de frumoasă ca ea și mă dovedisem o sportivă jalnică, dar am fost o dată votată „Fata cu cele mai frumoase picioare" *și* „Cea mai bună dansatoare" din clasa mea

[13] Maureen Paula O'Sullivan (1911-1998), actriță americană de origine irlandeză, cunoscută pentru rolul lui Jane în seria de filme *Tarzan,* alături de Johnny Weissmüller.

de *gimnazjum* într-un vot neoficial, o premieră, cel puțin la școala noastră.

— Tu observi totul, Nadia, a spus Pietrik.

Nadia i-a zâmbit.

— Nu chiar. Poate că ar trebui să coborâm și noi acolo și să-i ajutăm să scoată cartofi? Tu chiar te pricepi să mânuiești lopata, Pietrik.

Flirta cu el? O încălcare flagrantă a regulii mele numărul unu: *Prietenele întâi!* Pietrik a scos din râu coroniță *mea* de Sânziene, și mi-a dat un colier cu o cruce de argint. Oare tradițiile nu mai înseamnă nimic?

Poate că Pietrik se îndrăgostea de ea? Era de înțeles. La începutul acelei luni, cercetașele vânduseră pentru caritate dansuri cu băieții din oraș, iar surioara mai mică a lui Pietrik, Luiza, mi-a spus că Nadia cumpărase *toate cele zece* dansuri ale lui Pietrik. Pe urmă fusese tărăboiul ăla îngrozitor în fața porților școlii. Eu și Nadia plecam de la școală, când niște băieți din stradă au început să arunce cu pietre în Nadia și să îi spună cuvinte urâte pentru că bunicul ei era evreu. Pietrik se repezise imediat să o salveze.

Nu era ceva neobișnuit să vedem oameni aruncând cu pietre în evrei, dar era neobișnuit ca asta să i se întâmple Nadiei. Până atunci nu știusem că era în parte evreică. Mergeam amândouă la o școală catolică și ea învățase pe de rost mai multe rugăciuni decât mine. Dar toată lumea a aflat după ce profesorul nostru de germană, *Herr* Speck, ne-a pus să ne facem arborele genealogic și a spus întregii clase.

În acea zi, când băieții aruncau cu pietre, încercasem să o trag pe Nadia de acolo, dar ea rămăsese pe loc, demnă. Doamna Mikelsky, însărcinată cu primul ei copil, se repezise afară din școală, o cuprinsese în brațe pe Nadia și le strigase bătăușilor să înceteze, altfel va chema poliția. Doamna Mikelsky era profesoara preferată a tuturor fetelor, steaua noastră călăuzitoare, căci toate voiam să fim ca ea, frumoase și deștepte, și nostime. Își apăra fetele ca o leoaică și ne dădea *krowki,* caramele, când testele noastre de matematică ieșeau perfect, iar eu întotdeauna le primeam.

Pietrik, care venise ca să ne conducă acasă, îi alungase pe băieți fluturând în aer o lopată, dar sfârșise cu un dinte din față

ciobit într-un colț, ceea ce nu i-a stricat nicicum zâmbetul, ba chiar l-a făcut de fapt mai dulce.

Am fost trezită din reveria mea de un zgomot deosebit, asemenea unui bâzâit de greieri de jur-împrejurul nostru. A crescut tot mai mult, până când vibrația a cuprins pământul de sub noi.

Avioane!

Au zbârnâit pe deasupra noastră, zburând atât de jos, încât au ridicat iarba, cu lumina reflectată de burțile lor argintii. Câte trei alături, au virat spre dreapta, lăsând în urma lor un miros de ulei, și s-au îndreptat către oraș, cu umbrele lor cenușii alunecând peste câmpurile de dedesubt. Am numărat douăsprezece cu totul.

— Arată ca avioanele din *King Kong,* am remarcat eu.

— Alea erau *biplane,* Kasia, a spus Pietrik. Curtiss Helldiver. Astea sunt bombardiere *germane.*

— Poate sunt poloneze.

— Nu sunt poloneze. Poți să-ți dai seama după crucile albe de sub aripi.

— Au bombe? a întrebat Nadia, mai degrabă intrigată decât înfricoșată.

Ei nu îi era niciodată frică.

— Au distrus deja aeroportul, a spus Pietrik. Ce altceva mai pot bombarda? Nu avem depozite de muniție.

Avioanele s-au rotit deasupra orașului și apoi s-au îndreptat spre vest, unul în spatele altuia. Primul a coborât în picaj cu un zgomot strident îngrozitor și a lansat o bombă în mijlocul orașului, exact acolo unde se întindea Krakowskie Przedmieście, strada noastră principală, cu cele mai frumoase clădiri ale orașului.

Pietrik s-a ridicat în picioare.

— *Jezu Chryste,* nu!

Un bufnet imens a zguduit pământul și dâre de fum negre și cenușii s-au ridicat din locul unde căzuse bomba. Avioanele s-au rotit din nou deasupra orașului și de data asta și-au lăsat bombele să cadă lângă Curtea de Justiție, primăria noastră. Sora mea Zuzanna, proaspăt doctoriță, lucra ca voluntară uneori la clinica de acolo. Și mama? Te rog, Doamne, du-mă direct în rai dacă se întâmplă ceva cu mama, mi-am spus eu. Oare Papa era la poștă?

Avioanele s-au învârtit din nou și apoi au zburat către noi. Ne-am aruncat în iarbă când au trecut iar pe deasupra noastră, cu Pietrik peste Nadia și mine, atât de aproape, că-i simțeam inima bătându-i prin cămașa lipită de spatele meu.

Două avioane s-au rotit și s-au întors, ca și cum uitaseră ceva.

— Trebuie să... a început Pietrik, dar înainte să ne putem mișca, ambele avioane au coborât în picaj și au zburat aproape de pământ, deasupra câmpiei pe care ne aflam.

O clipă mai târziu, am auzit mitralierele. Trăgeau în lăptărese. Unele gloanțe loveau câmpul și trimiteau în aer nori de praf, dar altele au lovit femeile, trântindu-le la pământ și răsturnând laptele în iarbă. O vacă a mugit când a căzut, în răpăitul gloanțelor ce străpungeau donițele de metal.

Refugiații din câmp și-au aruncat cartofii și s-au împrăștiat, dar gloanțele i-au găsit pe unii dintre ei pe când fugeau. M-am lipit de pământ când ultimele două avioane au trecut înapoi pe deasupra noastră, lăsând în urmă câmpia presărată cu trupuri de bărbați, femei și vaci. Vacile care încă mai puteau fugi umblau de colo colo înnebunite.

Am luat-o la fugă în josul dealului, cu Nadia și Pietrik în urma mea, prin pădure, pe potecile acoperite cu ace de pin, către casă. Erau părinții mei răniți? Zuzanna? Cu doar două ambulanțe existente, avea să lucreze toată noaptea.

Am încetinit pasul la câmpul de cartofi, căci era imposibil să nu privim într-acolo. Am trecut chiar pe lângă o femeie de vârsta Zuzannei, cu cartofii răspândiți în jurul ei. Zăcea pe spate, de-a curmezișul șirurilor de țărână săpată, cu mâna stângă peste piept, cu umărul scăldat în sânge, cu fața stropită și ea. O fată a îngenuncheat lângă femeie.

— Soră, a spus fata, luând-o de mână, trebuie să te ridici!

— Apasă rana cu ambele mâini, i-am spus, dar ea doar s-a uitat la mine.

O femeie îmbrăcată într-un halat de bumbac s-a apropiat și a îngenuncheat lângă ele. A scos o bucată de cauciuc galben din geanta ei neagră de doctor.

Nadia m-a tras deoparte.

— Vino! Avioanele se pot întoarce.

În oraș, oamenii alergau peste tot, plângând și țipând unii la alții, părăsindu-și casele pe bicicletă sau cal, în camionetă sau căruță ori pe jos.

Când ne-am apropiat de strada mea, Pietrik a luat-o pe Nadia de mână.

— Tu ai ajuns aproape acasă, Kasia. O s-o duc pe Nadia.

— Și eu? am strigat după ei, dar deja se îndepărtau, coborând pe strada pietruită către apartamentul mamei Nadiei.

Pietrik alesese.

M-am îndreptat către tunel, care trecea pe sub vechea Poartă a Cracoviei, un turn înalt de cărămidă cu o turlă în formă de clopot, punctul meu de reper preferat din Lublin, cândva singura intrare în oraș. Bombele îl crăpaseră pe o parte, dar încă stătea în picioare.

Profesoara mea de matematică, doamna Mikelsky, și soțul ei, care locuiau în apropierea mea, au trecut pe lângă mine pe biciclete, îndreptându-se în direcția opusă. Doamna Mikelsky, însărcinată în ultimele luni, s-a întors spre mine.

— Mama ta te caută disperată, Kasia, a spus.

— Unde vă duceți? am strigat după ei.

— La sora mea, a strigat domnul Mikelsky înapoi.

— Du-te acasă la mama ta! a strigat și doamna Mikelsky peste umăr.

Au mers mai departe, dispărând în mulțime, iar eu mi-am continuat drumul spre casă.

Te rog, Doamne, fă să nu fie rănită Matka.

Odată ajunsă în fața blocului nostru, fiecare celulă din corpul meu a vibrat de ușurarea de a vedea clădirea roz stând încă în picioare. Casa de peste drum nu fusese la fel de norocoasă. Era rasă la pământ într-un morman de moloz, doar o grămadă de beton, tencuială și paturi de fier contorsionate zăcând în drum. Am sărit peste toate și, pe când mă apropiam, am văzut una din perdelele Matkăi fluturând ușor în vânt. Abia atunci mi-am dat seama că fiecare dintre ferestrele noastre fusese spartă de suflul bombelor, cu tot cu hârtia de camuflaj.

Nu era nevoie să iau cheia apartamentului din spatele cărămizii care se putea scoate, căci ușa era larg deschisă. Le-am găsit pe Matka și pe Zuzanna în bucătărie, lângă masa de desenat a Matkăi, adunând pensulele căzute și răspândite pe podea, iar în aer se simțea miros de terebentină. Psina, găina noastră, se ținea după ele. Slavă Domnului că Psina nu fusese rănită, căci era mai degrabă ca un câine al familiei decât ca o găină.

— *Unde* ai fost? a spus Matka, iar fața îi era la fel de albă ca hârtia de desen din mâna ei.

— Sus, la Poiana Căprioarelor, am răspuns. Pietrik a venit cu de…

Zuzanna s-a ridicat în picioare, ținând în mână o ceașcă în care erau o grămadă de cioburi de sticlă, iar halatul ei alb de doctor era gri de la cenușă. Avusese nevoie de șase ani lungi ca să câștige halatul ăla. Valiza ei era lângă ușă. Fără îndoială, când căzuseră bombele, își strângea lucrurile ca să se ducă să locuiască în spital în timpul rezidenței ei la pediatrie.

— Cum ai putut să fii atât de proastă? a spus Zuzanna.

— Unde e Papa? am întrebat când cele două au venit la mine ca să îmi curețe părul de bucățile de moloz.

— A ieșit… a început Matka.

Zuzanna a apucat-o pe Matka de umeri.

— *Spune-i,* Matka.

— S-a dus să te caute pe tine, a spus Matka, gata să izbucnească în plâns.

— Probabil că e la poștă, a spus Zuzanna. O să mă duc să-l caut.

— Nu te duce, am spus eu. Și dacă avioanele vin din nou?

Un fior electric de teamă mi-a străpuns pieptul. Bietele femei, acelea zăcând în câmp…

— Plec, a spus Zuzanna. O să mă întorc.

— Lasă-mă să vin și eu, am rugat-o. O să aibă nevoie de mine la clinică.

— De ce faci lucruri așa de prostești? Papa a plecat din cauza ta, a spus Zuzanna, apoi și-a tras pe ea puloverul și s-a îndreptat către ușă. Nu au nevoie de tine la clinică. Oricum, tot ce faci e să înfășori bandaje. Stai aici!

— Nu pleca, a spus Matka, dar Zuzanna s-a repezit afară, întotdeauna puternică, la fel ca Papa.

Matka s-a dus la fereastră și s-a aplecat ca să adune cioburile, dar a renunțat, pentru că mâinile îi tremurau atât de tare, și a venit înapoi la mine. M-a mângâiat pe păr, m-a sărutat pe frunte și pe urmă m-a luat în brațe și m-a ținut strâns, murmurând *Ja cię kocham* iar și iar, ca o placă stricată.

Te iubesc.

∴

În acea noapte, eu și Matka am dormit în patul ei, amândouă iepurește, așteptând ca Papa și Zuzanna să ajungă acasă. Psina, mai mult câine decât pasăre, a dormit la picioarele patului, cu capul băgat sub o aripă pufoasă. S-a trezit cu un cârâit când Papa chiar a venit acasă, cu mult înainte să se lumineze de ziuă. A rămas în pragul ușii de la dormitor, cu haina lui de tweed prăfuită de cenușă. Papa avea întotdeauna o față tristă, precum cea a unui ogar. Chiar și în pozele lui de când era bebeluș, cutele și pliurile pielii îi atârnau. Dar în acea noapte lumina din bucătărie arunca o umbră pe chipul lui, făcându-l să pară și mai trist.

Matka s-a ridicat în capul oaselor în pat.

— Ade? a întrebat. A aruncat deoparte pătura și a alergat la el, iar siluetele lor se profilau întunecate în lumina din bucătărie. Unde-i Zuzanna?

— N-am văzut-o, a răspuns Papa. Când n-am reușit să o găsesc pe Kasia, m-am dus la poștă și mi-am scos dosarele ca să le ard. Informații pe care o să le vrea nemții. Nume și adrese. Liste militare. Au ocupat poșta din Varșovia și au tăiat linia telegrafică, așa că noi urmăm.

— Ce s-a întâmplat cu personalul? a întrebat Matka.

Papa a aruncat o privire în direcția mea și nu a răspuns.

— Cel mai probabil, trupele germane o să ajungă aici într-o săptămână. Mai mult ca sigur că aici o să vină întâi.

— Aici?

Matka și-a strâns capotul în jurul gâtului.

— Ca să mă caute. Pot să le fiu de folos. Papa a zâmbit, dar ochii i-au rămas întunecați. O să vrea să folosească poșta pentru comunicațiile lor.

Nimeni nu cunoștea poșta mai bine ca Papa. Fusese șeful ei de când îmi aduceam aminte. Știa niște secrete? Papa era patriot. Mai degrabă ar fi murit decât să le spună ceva.

— De unde știu ei unde locuim?

Papa s-a uitat la Matka de parcă era un copil.

— Ei plănuiesc asta de mulți ani, Halina. Dacă mă iau, să sperăm că o să aibă nevoie de mine suficient de mult cât să mă țină în viață. Așteaptă două zile. Dacă n-ai nicio veste de la mine, ia fetele și plecați în sud.

— Britanicii o să ne ajute, a spus Matka. Francezii…

— Nimeni nu *vine,* iubito. Primarul pleacă și ia cu el poliția și brigada de pompieri. Deocamdată trebuie să ascundem tot ce putem. Papa a scos cutia cu bijuterii a Matkăi din dulap și a aruncat-o pe pat. Mai întâi, spală și șterge toate cutiile de metal pe care le găsești. Trebuie să îngropăm tot ce e de valoare…

— Dar nu am făcut nimic rău, Ade. Germanii sunt oameni educați. Hitler i-a vrăjit cumva.

Mama Matkăi fusese nemțoaică sadea, tatăl ei, pe jumătate polonez. Chiar și când se trezea din somn era frumoasă. Blândă, dar nu fragilă, o blondă naturală.

Papa a apucat-o de braț.

— Oamenii tăi educați vor să plecăm ca să vină în locul nostru. Nu înțelegi?

Papa a început să umble prin apartament, adunând cele mai prețioase lucruri ale noastre într-o cutie de metal cu capac prins în balamale: atestatul de infirmieră al Matkăi, certificatul lor de căsătorie, un inel cu un rubin mic moștenit de Matka și un plic cu poze de familie.

— Ia sacul cu mei. Îl îngropăm și pe el.

Matka a tras sacul de pânză de sub chiuvetă.

— Probabil că o să caute din casă în casă soldați polonezi care se ascund, a spus Papa, păstrându-și vocea joasă. Au transmis la radio reguli noi. Polonia nu mai există ca țară. Nu se va mai vorbi poloneza. Toate școlile vor fi închise. Va fi interzis să ieșim din casă după o anumită oră. Ca să încalci aceste reguli ai nevoie de un permis roz, și nu avem voie să deținem arme ori ghete de schi sau mâncare peste rația noastră de alimente. Deținerea lor în secret se pedepsește cu… Papa s-a uitat din nou la mine și s-a oprit. Probabil că o să ia pur și simplu tot ce vor, a încheiat el.

Papa și-a scos vechiul revolver de argint din sertarul dulapului. Matka s-a dat înapoi, departe de el.

— Îngroapă-l, Ade, a spus ea cu ochii mari.

— Poate o să avem nevoie de el, a răspuns Papa.

Matka s-a întors cu spatele la el.

— O armă nu aduce nimic bun, a murmurat ea.

Papa a ezitat, apoi a pus arma în cutie.

— Îngroapă-ți uniforma de cercetașă, Kasia. Naziștii iau în vizor cercetașii – au împușcat un grup de băieți cercetași în Gdańsk.

Un fior rece m-a străbătut. Știam că nu trebuie să-l contrazic pe Papa și mi-am așezat cele mai prețioase bunuri în cutii de metal: fularul de lână pe care l-a purtat o dată Pietrik și care încă mai avea mirosul lui, noua rochie de catifea reiată roșie pe care mi-o cususe Matka, cămașa de uniformă și basmaua de la cercetașe, inclusiv o poză cu mine și Nadia călare pe o vacă. Matka a înfășurat unul din seturile ei de pensule cu păr de samur Kolinsky, care fuseseră ale mamei ei, și l-a băgat într-una din cutii. Papa a topit ceară la marginile capacului.

În acea noapte, doar stelele luminau grădina noastră din spate, o fâșie de pământ înconjurată de câteva scânduri susținute doar de buruienile din jurul lor.

Papa a pus un picior pe lama ruginită a lopeții ca să o înfigă în pământ. Lama a tăiat solul întărit ca și cum ar fi intrat într-un tort, și el a săpat o groapă adâncă, la fel ca mormântul proaspăt al unui bebeluș.

Aproape terminaserăm, dar chiar și în întunericul aproape deplin mi-am dat seama că Matka își păstrase pe mână inelul de logodnă, cel pe care mama ei i-l dăduse când Papa era prea sărac pentru a-i cumpăra el unul. Inelul era ca o floare minunată, cu un diamant mare în centru, înconjurat de petale de safir de un albastru-intens. Sclipea ca un licurici agitat când Matka mișca mâna în întuneric. „Diamantul are o tăietură tip Pernuță – din anii 1700, când șlefuiau pietrele în așa fel încât să reacționeze la lumina lumânărilor”, spunea Matka atunci când oamenii îl admirau. Și într-adevăr, reacționa, scânteind, aproape viu.

— Și inelul tău? a întrebat Papa.

Licuriciul a zburat în spatele ei, ascunzându-se.

— Ăla nu, a răspuns Matka.

Când eram mici și traversam strada, eu și Zuzanna întotdeauna ne certam care să o ia pe Matka de mâna cu inelul. Mâna cea frumoasă.

— Nu am îngropat destule? am întrebat eu. O să fim prinși aici.

Stând acolo și certându-ne în întuneric, nu făceam decât să atragem atenția asupra noastră.

— Cum vrei tu, Halina, a spus Papa.

A aruncat lopeți de pământ în groapă ca să ascundă comorile noastre. Am împins și eu, la rândul meu, pământ cu mâinile, ca

să meargă lucrurile mai repede, iar Papa l-a tasat și l-a netezit. Apoi a numărat pașii până la casă, ca să țină minte unde ne-am îngropat comoara.

Doisprezece pași până la ușă.

∴

În cele din urmă, Zuzanna a venit acasă, cu povești groaznice despre cum doctorii și infirmierele au lucrat toată noaptea pentru a salva răniții. Se spunea că sub grămezile de moloz erau încă mulți oameni în viață, prinși acolo. Trăiam cu spaima că o să-i auzim pe nemți la ușa noastră, stăteam cu urechea lipită de radio, sperând la vești bune, dar primind doar vești proaste. Polonia se apăra, suferind mari pierderi, dar în final nu a putut să facă față diviziilor blindate și forței aeriene moderne ale Germaniei.

Când m-am trezit în dimineața zilei de duminică, 17 septembrie, Matka îi spunea lui Papa ce auzise la radio. Și rușii atacaseră Polonia, dinspre est. Oare toate țările aveau să ne atace?

Mi-am găsit părinții în bucătărie, uitându-se pe fereastra dinspre stradă. Era o dimineață răcoroasă de toamnă, și o briză ușoară pătrundea prin perdelele Matkăi. M-am apropiat de fereastră și am văzut niște bărbați evrei în costume negre curățând molozul din fața casei noastre.

Matka m-a cuprins în brațe și, odată drumul curățat, am privit o paradă a soldaților germani, care se scurgeau ca niște chiriași noi într-o pensiune, cu munții lor de bagaje. Întâi au venit camioanele, apoi soldații pe jos, apoi mai mulți soldați stând în picioare, drepți și plini de ei, în tancurile lor. Bine cel puțin că Zuzanna nu vedea imaginea asta deprimantă, căci era deja la spital în acea dimineață.

Matka a încălzit apa pentru ceaiul lui Papa, în vreme ce el privea defilarea. M-am străduit să fac în așa fel încât să rămânem cu toții tăcuți. Poate că, dacă nu făceam zgomot, n-aveau să ne deranjeze? Ca să mă liniștesc, am început să număr păsările brodate pe perdelele Matkăi. O ciocârlie. Două rândunele. O coțofană. Nu era oare coțofana un semn de moarte iminentă? Huruitul unui camion a devenit mai puternic.

Am răsuflat adânc ca să domolesc panica din mine. Ce ne aștepta?

— *Afară, afară!* a strigat un bărbat.

Zgomotul îngrozitor de bocanci cu ținte pe pietrele de pavaj. Erau foarte mulți.

— Stai departe de fereastră, Kasia, a spus Papa, trăgându-se și el în spate.

A spus-o într-un fel atât de neașteptat, încât am știut că era speriat.

— Ar trebui să ne ascundem? a șoptit Matka.

Și-a răsucit inelul pe deget și și-a strâns pumnul, ascunzând pietrele în palmă.

Tata s-a îndreptat către ușă, iar eu am început să mă rog. Am auzit multe țipete și ordine, apoi camionul s-a îndepărtat.

— Cred că pleacă, i-am șoptit eu Matkăi.

Am tresărit când s-a auzit o bătaie în ușa noastră și apoi o voce de bărbat:

— *Deschideți!*

Matka a încremenit, iar Papa a deschis ușa.

— Adalbert Kuzmerick? a întrebat un SS-ist, care a intrat cu pași mari, arogant și plin de el.

Era cu două palme mai înalt decât Papa, atât de înalt, încât cascheta lui aproape a atins pragul de sus al ușii când a intrat. El și aghiotantul lui erau îmbrăcați în uniformă completă de *Sonderdienst*[14], cu cizmele negre și cascheta cu oribila emblemă cu craniul cu două găuri în locul ochilor. Când a trecut pe lângă mine, am simțit mirosul de gumă de mestecat cu cuișoare. Arăta și foarte bine hrănit, și-și ținea bărbia atât de sus, încât vedeam sângele prin bucățica mică de hârtie lipită pe mărul lui Adam, unde se tăiase când se bărbierise. Chiar și naziștii aveau sângele roșu.

— Da, a răspuns Papa, cât a putut de calm.

— Director al comunicațiilor la oficiul poștal?

Papa a încuviințat din cap.

Alte două gărzi l-au apucat pe Papa de brațe și l-au tras afară fără să aibă măcar vreme să întoarcă o privire spre noi. Am încercat să mă duc după el, dar bărbatul înalt mi-a barat drumul cu bastonul lui. Matka a alergat la fereastră, cu o privire disperată.

— Unde îl duceți? a întrebat.

[14] Serviciile speciale, formațiuni paramilitare naziste create în Guvernoratul General în timpul ocupării Poloniei în al Doilea Război Mondial.

Brusc, m-am simțit scăldată de un val înghețat. Începuse să-mi fie greu să respir.

Un alt SS-ist, slăbănog și mai scund decât primul, a pășit înăuntru cu un sac de pâine prins de-a curmezișul pieptului.

— Unde își ține soțul tău hârtiile de la serviciu? a întrebat cel înalt.

— Nu aici, a răspuns Matka. Nu puteți să-mi spuneți unde îl duc? Matka a rămas nemișcată, cu degetele strânse la piept, în vreme ce slăbănogul umbla prin casă, deschizând sertarele și îngrămădind hârtiile pe care le găsea în sacul lui.

— Radio pe unde scurte? a întrebat cel înalt.

Matka a clătinat din cap.

— Nu.

Am simțit că mă doare stomacul când l-am văzut pe slăbănog deschizând larg ușile dulapului nostru din bucătărie și aruncând în sacul lui puțina mâncare pe care o aveam.

— Toate proviziile sunt proprietatea celui de-al Treilea Reich, a spus cel înalt. Veți primi cartele.

O conservă de mazăre, doi cartofi și o varză mică și amărâtă au ajuns în sacul slăbănogului. Apoi a înșfăcat o pungă de hârtie rulată în care se aflau ultimele rămășițe de cafea ale Matkăi.

Ea a întins mâna.

— Oh, vă rog… putem păstra cafeaua? E tot ce mai avem. Bărbatul înalt s-a întors și s-a uitat lung la Matka preț de o clipă.

— Las-o, a spus, și aghiotantul lui a aruncat punga pe dulap. Bărbații au trecut prin cele trei mici dormitoare ale noastre și au tras sertarele de la birouri, au aruncat șosete și lenjerie pe podea.

— Arme? a întrebat cel înalt pe când celălalt căuta prin debarale. Altă mâncare?

— Nu, a răspuns Matka.

Era prima dată când o vedeam mințind.

Bărbatul s-a apropiat de ea.

— Poate că ai auzit că, dacă ascunzi ceea ce este de drept al Reichului, se pedepsește cu moartea.

— Înțeleg, a spus Matka. Dacă aș putea să-mi văd bărbatul…

I-am urmat pe bărbați în grădina noastră din spate. Curtea, împrejmuită pe toate părțile de gard, părea dintr-odată mai mică cu toți SS-iștii ăia acolo. Totul părea normal, dar pământul unde ne îngropaserăm lucrurile cu o săptămână în urmă era

încă netezit. Se vedea atât de bine că era ceva îngropat acolo. Am numărat pașii gărzii când a intrat în curte. *Cinci... șase... șapte...* Oare vedeau cum îmi tremură genunchii?

Găina noastră, Psina, s-a apropiat de locul unde era îngropată comoara noastră și a început să râcâie pământul lângă el, în căutare de insecte. Dumnezeule, lopata era acolo, rezemată de peretele din spate al casei, cu lama încă murdară de țărână. Oare o să ne ducă la Castelul Lublin, sau pur și simplu o să ne împuște în curte și o să ne lase acolo, să ne găsească Papa?

— Mă credeți prost? a spus tipul înalt, îndreptându-se către locul acela.

Opt... nouă...

Respirația mi s-a oprit.

— Sigur că nu, a spus Matka.

— Ia lopata, i-a spus cel înalt aghiotantului său. Chiar credeai că o să scăpați nepedepsiți?

— Nu, vă rog, a spus Matka. A strâns în mână medalionul cu Fecioara Maria pe care îl purta la gât pe un lanț. De fapt, eu sunt din Osnabrück. Știți unde e?

Cel înalt a luat lopata.

— Sigur că știu. Cine n-a fost la târgul de Crăciun de acolo? Te-ai înregistrat ca *Volksdeutsche*?

Volksdeutsche era termenul german pentru etnicii germani care locuiau în alte țări decât Germania. Naziștii îi forțau pe cetățenii polonezi de origine germană ca Matka să se înregistreze ca *Volksdeutsche.* Odată înregistrați, primeau mâncare în plus, slujbe mai bune și proprietăți confiscate de la evrei și de la polonezi non-germani. Matka nu ar fi acceptat niciodată statutul de *Volksdeutsche,* deoarece însemna supunere față de Germania, dar asta o punea în primejdie, deoarece se împotrivea Reichului.

— Nu, dar sunt în mare parte germană. Tatăl meu era numai pe jumătate polonez.

Psina a zgâriat pământul în jurul locului neted și a ciugulit ceva de acolo.

— Dacă ai fi germană, nu ai încălca regulile, nu-i așa? Nu ai ascunde ceea ce se cuvine Reichului?

Matka l-a atins pe braț.

— E greu să ne obișnuim cu toate lucrurile astea. Nu puteți să înțelegeți? Imaginați-vă propria voastră familie.

— Propria mea familie ar fi dat tot ce avea Reichului.

SS-istul a luat lopata și a continuat să meargă spre locul acela.

Zece... unsprezece...

— Îmi pare îngrozitor de rău, a spus Matka, urmându-l.

Bărbatul a ignorat-o și a mai făcut un pas.

Doisprezece.

Cât de mult avea să sape până să ajungă la cutie?

— Vă rog, mai dați-ne o șansă, a spus Matka. Regulile sunt atât de noi.

Bărbatul s-a întors, s-a rezemat în lopată și a cercetat-o lung pe Matka. A zâmbit și i-am văzut clar dinții, ca niște mici tablete de gumă de mestecat.

S-a aplecat spre ea și și-a coborât vocea.

— Poate că știi regula privind ora stingerii?

— Da, a spus Matka și o cută mică i-a apărut între sprâncene.

S-a mutat de pe un picior pe altul, târșâindu-și pantofii.

— Asta e o regulă pe care o poți încălca.

SS-istul a luat medalionul Matkăi între degetul său mare și arătător și l-a frecat, privind-o în tot acest timp.

— Ca să încalci regula asta, ai nevoie de un permis roz, a spus Matka.

— Le am aici, în buzunarul meu.

El a dat drumul medalionului și și-a pus mâna peste piept.

— Nu înțeleg, a spus Matka.

— Ba cred că înțelegi.

— Vreți să spuneți că renunțați la asta dacă vin să vă vizitez?

— Dacă asta ai auzit...

— Germanii pe care îi cunosc eu sunt niște oameni educați. Nu-mi imaginez că ați cere unei mame cu doi copii să facă asta.

Bărbatul și-a lăsat capul într-o parte, și-a mușcat buza și a luat în mână lopata.

— Îmi pare rău că asta crezi.

— Așteptați, a spus Matka.

Bărbatul a ridicat lopata în aer, deasupra capului.

— Doamne, nu! a strigat Matka.

A întins mâna către brațul lui, dar era prea târziu. Odată ce lopata a ajuns în aer, nu mai putea fi oprită.

Capitolul 3

HERTA

1939

La miezul nopții, eu și tata am mers cale de șase străzi de la apartamentul nostru situat la subsol către o parte mai frumoasă a orașului Düsseldorf, spre casele de piatră albă unde servitorii măturau străzile și rupeau vârfurile mușcatelor așezate în jardiniere la ferestre, ca să crească mai frumoase. Era sfârșitul lui septembrie, dar era cald încă. „Vremea Führerului”, așa îi spuneau, căci îi îngăduia lui Hitler să aibă succes în campaniile sale. Cu siguranță funcționase în cazul Poloniei.

Am urcat scările care duceau la ușa dublă, cu filigran din fier forjat, vopsit în alb, peste sticla jivrată. Am apăsat pe butonul argintiu. Oare Katz era acasă? În spatele sticlei jivrate se vedea o lumină slabă, dar lămpile cu gaz aflate de-o parte și de alta a ușii nu erau aprinse. Tata aștepta în stradă, în întuneric, cu brațele strânse în jurul mijlocului.

Aveam douăzeci și cinci de ani în acel an în care simptomele tatei s-au agravat suficient de mult încât să-l caute pe vindecătorul său preferat al celor bolnavi, un evreu bătrân pe nume Katz. Nu aveam voie să-i numim pe evrei doctori. Se prefera termenul de „vindecători ai celor bolnavi”. Iar arienii nu aveau voie să-i viziteze pe doctorii non-arieni, dar tatăl meu rareori respecta regulile.

Soneria a răsunat undeva în adâncul casei. Nu mai intrasem niciodată în casa unui evreu și nu eram nerăbdătoare să o fac, dar tata a insistat să îl însoțesc. Îmi doream să rămân acolo cât mai puțin timp cu putință.

O lumină mai intensă a apărut în spatele geamului jivrat și o siluetă întunecată s-a îndreptat către mine. Canatul din dreapta al ușii s-a deschis de-un deget și l-am văzut pe un fost coleg de-al meu de la Școala de medicină, unul dintre mulții studenți evrei care nu mai erau bine-veniți la universitate. Era îmbrăcat și-și băga cămașa în pantaloni.

— Ce vrei la ora asta târzie? m-a întrebat.

În spatele lui, Katz cobora scările, cu pași tăcuți pe covorul gros, iar halatul lui de casă bleumarin lăsa în urmă o trenă. A ezitat, gârbovit ca un moș, cu ochii larg deschiși. Aștepta Gestapoul?

Tata a urcat șontâc scările și a venit lângă mine.

— Mă iertați, *Herr Doktor,* a spus, cu o mână pe canatul ușii. Îmi pare rău să vă deranjez, dar durerea e insuportabilă.

Odată ce Katz l-a recunoscut pe tata, a zâmbit și ne-a poftit înăuntru. Când am trecut pe lângă fostul student la medicină, m-a privit cu ochii îngustați.

Katz ne-a condus în cabinetul lui de lucru, cu lambriuri, de trei ori mai mare decât tot apartamentul nostru, cu pereții acoperiți de rafturi cu cărți legate în piele. Avea o scară în spiralăă, care ducea la un al doilea nivel, un balcon cu balustradă, unde se aflau alte rafturi cu cărți. Katz a răsucit un buton în perete și candelabrul de deasupra noastră, unde atârnau o mie de țurțuri de cristal, s-a trezit la viață.

Katz l-a ajutat pe tata să se așeze într-un fotoliu care arăta ca tronul unui rege. Mi-am trecut vârfurile degetelor de-a lungul brațului fotoliului, peste damascul roșu țesut cu fir de aur, moale și răcoros.

— Nu-i niciun deranj, a spus Katz. Citeam doar. Geanta mea, te rog, și un pahar cu apă pentru *Herr* Oberheuser, a spus el peste umăr către fostul student la medicină.

Tânărul și-a strâns buzele într-o linie și a ieșit din cameră.

— De când vă doare așa? a întrebat Katz.

Nu cunoscusem mulți evrei, dar citisem multe relatări despre ei în manualele de școală și în *Der Stürmer.* Lacomi și dornici să dețină controlul. Monopolizând domeniile juridic și medical. Dar Katz părea aproape fericit să îl vadă pe tata – lucru ciudat, de vreme ce îl deranjaserăm la o asemenea oră. Ăsta era un om fericit să-și facă meseria.

— De la cină, a spus tata, cuprinzându-și burta cu brațele.

La acea vreme aproape terminasem Școala de medicină și aș fi putut să mă ocup eu de tata, dar el insistase să meargă la Katz.

În vreme ce Katz îl consulta, am cercetat camera. Șemineul de marmură, alb cu negru, pianul cu coadă. Cărțile de pe rafturi păreau unsuroase și pline de praf, fiecare valorând mai mult

decât câștigam eu într-un an, feliind carnea pentru fripturi pentru *Onkel* Heinz la măcelăria lui, câteva ore pe zi. Fără îndoială, printre ele se afla și un volum de Freud, îndelung folosit. Câteva lămpi erau răspândite prin încăpere, aruncând cercuri de lumină, deși nimeni nu le folosea. Dacă Mutti ar fi văzut risipa asta…

Katz a pipăit cu degetele părțile laterale ale gâtului tatei. Când i-a întors mâna pentru a-i lua pulsul, lumina a căzut pe litera *K,* groasă, cusută cu fir argintiu pe mâneca halatului lui Katz.

— E posibil ca lucrul la fabrica Horschaft să cauzeze asta, i-a spus el tatei. Eu aș renunța imediat să mai lucrez acolo.

Tata s-a cutremurat, cu fața pământie.

— Dar nu putem trăi fără slujba aia.

— Atunci cel puțin lucrați într-o zonă ventilată.

Fostul medicinist s-a întors cu un pahar de cristal plin cu apă și l-a așezat pe masă, lângă noi. Nu putea să i-l dea chiar el tatei? Nu știa că tata era de partea lui. Dacă n-ar fi fost așa de bolnav, tata ar fi ascuns o mulțime de asemenea oameni în dormitorul nostru din spatele casei.

Katz a scuturat o pastilă dintr-o sticluță în palma tatei și a zâmbit.

— Nu vă costă nimic.

Așa procedau ei? Te făceau dependenți de ei, pentru ca pe urmă să te taxeze mai mult? Manualele noastre prezentau diversele strategii pe care le foloseau evreii ca să submineze munca germanilor harnici. Puneau stăpânire pe lumea medicală. Profesorii mei spuneau că sunt zgârciți cu rezultatele cercetărilor lor și foarte rar își împărtășeau descoperirile în afara cercurilor lor.

În timp ce tata își lua pastila, am trecut în revistă titlurile de pe rafturi: *Chirurgie clinică. Etapele dezvoltării embrionului la oameni și vertebrate.* Rafturi întregi cu tomuri legate în piele verde cu titluri precum *Atlasul bolilor ochiului extern* și *Atlasul sifilisului și al bolilor venerice.*

— Îți place să citești? m-a întrebat Katz.

— Herta termină curând Școala de medicină, a spus tata. Cursuri accelerate. E interesată de chirurgie.

Excelam la cele câteva cursuri de chirurgie pe care mi s-a îngăduit să le urmez, dar, fiind femeie, într-un regim de național-socialism, nu aveam voie să mă specializez în chirurgie.

— Ah, chirurgul, a spus Katz zâmbind. Regele doctorilor, sau cel puțin așa cred chirurgii. A scos una dintre cărțile verzi de pe raft. *Atlas de chirurgie generală.* L-ai citit? m-a întrebat.

Nu am spus nimic atunci când a împins cartea spre mine. Se părea că unii dintre evrei nu erau așa de zgârciți.

— După ce înveți tot ce e aici, adu-o înapoi și o să-ți dau alta, a spus.

Nu am atins-o. Ce-ar spune lumea, să mă vadă luând cartea unui evreu?

— Sunteți foarte generos, *Herr Doktor,* a spus tata.

— Insist, a spus Katz, întinzându-mi cartea.

Părea grea, cu coperta din piele moale, cu titlul scris în relief, auriu. Puteam să împrumut așa ceva? O voiam. Nu atât s-o citesc. *Aveam* manuale. Urâte, luate de la anticariat, cu notițele altora mâzgălite pe margine, cu firimituri de pâine la cotor. Cartea asta era un obiect frumos. Ar fi fost plăcut să fiu văzută cu ea, să intru în sala de curs și să o pun pe bancă cu un gest nonșalant. Mutti avea să urle la tata pentru că m-a lăsat să o iau, dar chiar și asta merita.

Am luat cartea de la Katz și m-am întors cu spatele.

— A rămas mută de uimire, a spus tata. Și citește repede. O s-o aducă înapoi curând.

∴

Era o carte folositoare, în unele feluri mai detaliată decât manualele noastre de medicină. În mai puțin de o săptămână, am citit de la „Inflamarea și repararea țesutului” până la sfârșitul capitolului „Cancerul sistemului limfatic”. Textul și planșele colorate ofereau o înțelegere mai bună a bolii tatălui meu. Epiteliom. Sarcom. Radioterapie.

După ce am terminat și ultimul capitol din cartea lui Katz, „Amputări și proteze”, și am exersat două noduri chirurgicale descrise acolo, m-am dus până la casa evreului ca să duc cartea înapoi, sperând să primesc alta.

Când am ajuns, ușa de la intrare era larg deschisă și SS-iștii cărau pe trotuar cutii de carton cu cărți, geanta neagră de doctor a lui Katz și un cărucior de copil, din răchită albă, cu

roțile învârtindu-se în aer. Cineva zdrăngănea o melodie populară germană pe pianul lui Katz.

Am strâns cartea la piept și m-am întors acasă. Katz nu avea să mai vină să mi-o ceară. Toată lumea știa de arestările astea. De cele mai multe ori aveau loc noaptea. Era trist să vezi lucrurile cuiva luate în felul ăsta, dar evreii fuseseră avertizați. Cunoșteau cerințele Führerului. Era o situație neplăcută, dar nu ceva nou, și era pentru binele Germaniei.

Peste mai puțin de o săptămână, am văzut o nouă familie cu cinci fii și o fiică intrând cu valize și o colivie în acea casă.

∴

Mama era mulțumită să lucreze în măcelăria fratelui ei Heinz, dincolo de pod în Oberkassel, un cartier mai bogat al orașului, și îmi obținuse și mie o slujbă acolo. Era un magazin mic, dar Heinz umplea fiecare centimetru pătrat cu carne. Atârna șunci și coaste lungi de porc afară, de-a lungul fațadei magazinului, ca niște șosete pe o frânghie de rufe, și etala porci întregi cu picioarele desfăcute, cu burțile spintecate, după ce măruntaiele lucioase fuseseră scoase și puse deoparte.

La început, m-am albit la această imagine, dar, fiind o studentă la medicină interesată de chirurgie, am ajuns încet-încet să văd frumusețe în locurile cele mai improbabile. Ivoriul surprinzător al unei cutii toracice desfăcute. Capul retezat al unui vițel, părând că doarme liniștit, cu genele dese negre pe blana umedă.

„Folosesc cu pricepere fiecare parte a unui animal”, spunea adesea Heinz. „Totul în afară de guițat”. Fierbea toată ziua bucăți de porc pe sobă, până când ferestrele se abureau și prăvălia căpăta mirosul ăla deopotrivă putred și dulce pe care numai o măcelărie îl poate avea.

Cum mulți evrei părăseau orașul, am devenit una dintre puținele prăvălii cu carne de calitate rămase, și afacerile mergeau tot mai bine în fiecare zi. Într-o după-amiază, Heinz le-a dat vești bune clientelor sale, așezate pe două rânduri la coada care se întindea până la tejghea.

— Trebuie să vă duceți până la *Platz,* doamnelor. Vând tot ce e în depozite. Am auzit că Frau Brandt și-a găsit o blană de samur cu căptușeală de mătase. Hai, grăbiți-vă!

Nimeni nu a spus că vindeau lucruri luate de la evrei, dar știam asta cu toții.

— Ce îngrozitor că au luat așa lucrurile oamenilor, a spus *Tante* Ilsa, soția lui Heinz, care evita cât putea prăvălia.

Când a venit totuși, mi-a dus un borcan cu gemul ei de căpșune, pe care îl lăudasem odată. Ilsa și-a păstrat paltonul bine strâns pe ea, deși era vară, și a stat doar două minute.

— E un păcat să scotocești prin lucrurile cuiva ca și cum ar fi mort.

Tante Ilsa plătea cea mai mare parte din costurile Facultății mele de Medicină. O femeie de treabă, care semăna cu o lăcustă, înaltă și blândă, cu un cap mult prea mic pentru trupul ei, primise moștenire de la mama ei o mulțime de bani și îi folosea cu zgârcenie, indiferent cât scandal făcea *Onkel* Heinz.

Heinz a zâmbit și ochii lui porcești au dispărut în cutele feței grase.

— Oh, nu-ți face griji, Ilsa! Probabil că deja *sunt* morți, a zis.

Clientele și-au întors privirile, dar eu știam că are dreptate. Dacă Ilsa nu avea grijă, propriile ei bunuri de valoare aveau să ajungă acolo alături de cele ale evreilor. Crucea de aur de la gâtul ei nu o putea apăra. Știa Ilsa ce făcea Heinz în camera frigorifică? Poate într-un fel instinctiv, așa cum un vițel devine neliniștit în ziua tăierii lui.

— Ai plâns când s-a închis prăvălia evreului Krystel, Ilsa. Propria mea soție, prietena evreilor, cumpărând de la concurență. Asta e loialitate, *nicht*?

— Are găinușele alea care-mi plac.

— *Avea,* Ilsa. Dacă se află asta, n-o să-mi ajute deloc afacerea. Curând o să fii pe *Pranger-Liste.*

Eu am tăcut, dar deja văzusem numele lui *Tante* Ilsa pe *Pranger-Liste,* lista publică a femeilor germane care își făceau cumpărăturile la prăvăliile evreilor, afișată peste tot în oraș, cu o dungă neagră tăind-o de-a curmezișul.

— N-o vezi pe nevasta lui Krystel *aici,* a spus Heinz. Slavă Domnului! Și s-a terminat și cu *Frau* Zates. Vrea o varză, dar nu plătește decât pentru o jumătate. Cine cumpără jumătate de varză? Eu o tai, și cine cumpără cealaltă jumătate? Nimeni, asta e.

— De ce să cumpere o varză întreagă când are nevoie doar de o jumătate? a întrebat Ilsa.

— *Mein Gott,* o face dinadins. Nu vezi?

— Ia-ți degetul mare de pe cântar, Heinz, sau n-o să mai ai *niciun* client.

Eu și Mutti i-am lăsat pe Heinz și pe Ilse să se ciondănească și ne-am dus în *Platz,* la vânzări. Rareori avea Mutti timp să meargă la cumpărături, căci se scula în fiecare zi la cinci și jumătate ca să cârpească hainele înainte să facă curat în mai multe case sau să lucreze în măcelărie. Mulțumită miracolului economic al Führerului, lucra mai puține ore după-amiaza, dar tot părea frântă la sfârșitul zilei. M-a luat de mână când am traversat strada și i-am simțit pielea aspră. Nici nu mă puteam uita la mâinile ei chinuite, roșii și jupuite de la spălatul toaletelor și al vaselor. Oricâtă cremă cu lanolină folosea, nu le putea vindeca.

Oamenii se adunau în piață să se uite cum soldații Wehrmachtului aruncau obiecte de gospodărie în grămezi mari și înșirau pe mese obiecte mai delicate. Am simțit cum mi se accelerează pulsul când m-am apropiat de grămezi, sortate pe utilitate și sex. Pantofi și genți. Cutii cu gablonzuri. Haine și rochii. Nu toate dintre cele mai elegante, dar, scotocind puțin, puteai găsi cele mai bune mărci la prețuri de nimic. Asta a bine dispus-o pe Mutti și a început să adune o grămadă pentru noi.

— Uite, Chanel, am spus, arătându-i o pălărie roșie.

— Fără pălării, a spus Mutti. Vrei păduchi? Și de ce să-ți acoperi părul, cea mai frumoasă trăsătură a ta?

Am aruncat pălăria la loc în grămadă, mulțumită de compliment. Deși părul meu până la umeri nu era de un blond-alb, mulți l-ar fi considerat un blond ca mierea în lumina potrivită, ceea ce era bine, căci orice fată germană voia să aibă părul blond, iar folosirea perhidrolului nu era recomandată.

Am trecut pe lângă o grămadă de pânze și tablouri înrămate. Deasupra se vedea un tablou cu doi bărbați care se îmbrățișau, cu pânza străpunsă de o suliță de la statuia de dedesubt.

— Dumnezeule, artă evreiască, a remarcat Mutti. Nu pot să atârne doar un calendar pe perete, așa cum facem noi?

În drumul lui spre casă de la farmacie, tata ni s-a alăturat acolo, lângă grămezile de lucruri. Ridurile de pe fața lui păreau mai adânci în acea zi. Petrecuse o noapte grea pe canapea.

Am luat de jos un album și l-am răsfoit, am văzut fotografii alb-negru din vacanța pe plajă a cuiva.

— Asta e o rușine, a spus tata. Voi vă considerați creștine?

Bineînțeles că nu era de acord. Atunci de ce s-a oprit să stea de vorbă cu noi? Am aruncat albumul în grămada noastră de lucruri.

— Anton, nu poți să te relaxezi puțin? a spus Mutti.

De sub o grămadă de pânze înrămate, am tras un tablou, unul cu două vaci care păsteau. Era foarte reușit, poate chiar o capodoperă. Artă germană tradițională. Exact ceea ce Ministerul Propagandei considera potrivit și ceva ce orice femeie educată ar trebui să aibă.

— Ce crezi, Mutti?

Mutti a arătat către vaci și a râs.

— Oh, asta ești tu, *Kleine Kuh.*

Kleine Kuh era numele de alint al lui Mutti pentru mine. Vițică. Atunci când era mică, avusese o vacă maro de care îi aminteam. De mult nu mă mai deranja că nu eram la fel de grațioasă și de blondă ca mama mea, dar numele tot mă supăra.

— Nu-i mai spune așa Hertei, a zis tata. Nicio fată n-ar trebui numită vacă.

Era bine să am sprijinul tatei, chiar dacă el încălca regulile, ascultând posturi de radio străine și citind toate ziarele străine pe care le putea găsi. Am luat cele două tablouri și le-am pus în grămada noastră.

— Unde au plecat proprietarii tuturor lucrurilor ăstora? am întrebat eu, deși aveam o idee în general.

— La KZ[15], bănuiesc, a spus Mutti. Nu e decât vina lor. Ar fi putut să se dea deoparte. Să se ducă în Anglia. Nu muncesc; asta e problema.

— Evreii au slujbe, a spus tata.

— *Ja,* sigur că *au,* dar ce slujbe? Avocați? Asta nu e de fapt muncă. Sunt proprietarii fabricilor, dar fac *ei* munca? Nu. Mi-aș lua mai degrabă zece slujbe decât să muncesc pentru ei. Mutti a tras din grămadă un halat de casă și l-a ridicat, arătându-i-l tatei. Ăsta ți-ar fi bun, Anton?

Eu și tata nici nu trebuia să vedem acel K argintiu de pe mânecă pentru a ști cine fusese proprietarul lui.

— Nu, mulțumesc, a spus el, și Mutti s-a îndepărtat, cercetând grămezile.

— Ești sigur, tată? Am luat de jos halatul și i l-am întins. E drăguț.

---

[15] *Konzentrationslager,* lagăr de concentrare (în limba germană).

El a făcut un pas în spate.

— Ce s-a întâmplat cu tine, Herta? Unde e fata mea sensibilă, întotdeauna gata să umple prima cutia milei pentru cei mai nevoiași? Katz a fost un om de la care ai fi avut ce învăța.

— Nu m-am schimbat, am răspuns.

Era clar că nu mă mai sprijinea și nici nu mă mai plăcea prea mult, dar chiar trebuia să o spună?

— Katz era plin de compasiune. Un doctor lipsit de iubire e ca un mecanic.

— Bineînțeles că și eu am compasiune. Știi cum e să poți schimba viața cuiva doar cu mâinile astea?

— N-o să fii niciodată chirurg cu Hitler la putere. Nu înțelegi asta? Generația voastră e așa de încăpățânată.

Oricât de mult uram să recunosc asta, avea dreptate în privința chirurgiei. Fiind una dintre cele doar câteva femei din Școala de medicină, fusesem norocoasă să pot studia chiar și dermatologia, ce să mai vorbim de chirurgie, și primisem doar o pregătire de bază în chirurgie.

— Trebuie să ne sacrificăm cu toții, dar Germania se schimbă datorită generației mele. A ta ne-a lăsat în sărăcie.

— Hitler o să ne bage pe toți în mormânt, doar luând ce vrea…

— *Taci,* tată, am spus.

Cât de periculos era pentru el să răspundă astfel în public. El chiar spunea glume despre conducătorii partidului.

— Hitler este speranța noastră, am continuat. Într-un timp atât de scurt a scăpat de cartierele sărace. Și *trebuie* să ia. Germania nu poate prospera fără să aibă loc unde să se dezvolte. Nimeni nu va da pur și simplu înapoi pământul pe care l-am pierdut.

Mulți părinți ajunseseră să se teamă să-și înfrunte copiii de frică să nu îi denunțe, dar nu și tatăl meu.

— Hitler omoară Germania ca să-și satisfacă orgoliul.

— Războiul ăsta o să se încheie în câteva săptămâni, am spus eu. O să vezi.

El s-a întors cu spatele la mine, cu un gest de lehamite.

— Du-te direct acasă, tată, și odihnește-te înainte de cafeaua de după-amiază.

S-a îndepărtat, gata să fie șters de un tramvai care a trecut pe lângă el. Tata o să aibă nevoie să doarmă puțin. Cancerul

mânca din trupul lui. Oare Katz l-ar fi ajutat să trăiască? Nu folosea la nimic să-mi pierd vremea cu asemenea gânduri. Mi-am făcut de lucru scotocind în grămadă după cărți de medicină. Mutti a venit repede lângă mine.

— Am găsit săpun cu miros de trandafiri… și un prăjitor de pâine, mi-a spus.

— Tu nu-ți faci griji pentru tata, Mutti? O să fie denunțat. Simt asta.

Deși amândoi părinții mei erau produse ale sângelui german și își puteau urmări strămoșii germani puri până în 1750, tatăl meu nu își putea ascunde lipsa de entuziasm pentru partid. Încă își mai punea steagul german tradițional în dungi în fereastra de la stradă, alături de cel roșu de partid al lui Mutti, deși Mutti întotdeauna îl muta pe al lui la o fereastră laterală. Nimeni nu-l observa în marea de steaguri cu zvastică atârnate la fiecare clădire, dar era doar o chestiune de timp până când cineva avea să-l denunțe.

— *Ja, feind hirt mitt,* Herta, a spus Mutti.

Dușmanul ascultă.

M-a tras mai aproape.

— Nu-ți face griji pentru asta, *Kleine Kuh*! Concentrează-te asupra muncii!

— Am voie doar dermatologie…

Mutti și-a apăsat degetele pe brațul meu.

— Încetează! Curând o să lucrezi cu cei mai buni și mai deștepți. Poți să mergi până la capăt.

— Cineva trebuie să-l țină în frâu pe tata.

Mutti s-a întors cu spatele la mine.

— Ce-o să spună lumea dacă o să avem lucrurile astea în casă? a spus ea, clătinând din cap către prăjitorul din mâna ei.

Am plătit pentru lucrurile pe care aleseserăm: prăjitorul de pâine, albumul, tablourile și o etolă de nurcă, cu capetele cu ochi de sticlă cu tot, un obiect de lux pentru care Mutti era dispusă să riște infestarea cu păduchi. Soldații au adăugat și o diplomă de doctor înrămată, pe care Mutti a spus că o va folosi ca să-și etaleze certificatul de sânge arian, și niște pantofi de sport din pânză pentru mine. Toate pentru doar zece mărci. Rareori aveam pâine pe care să o prăjim, iar Mutti nu-și permitea să meargă nicăieri unde să poată purta o asemenea etolă, dar zâmbetul de pe chipul ei merita toată osteneala.

∴

M-am bucurat să am pantofii aceia noi într-o excursie de mai multe zile în care mergeam ca însoțitoare săptămâna următoare la Camp Blüte, o tabără situată într-o pădure de pini, la o jumătate de zi de mers cu trenul, la nord de Düsseldorf. Era organizată de Societatea Credință și Frumusețe[16], care era afiliată la BDM, *Bund Deutscher Mädel,* sau Liga fetelor germane, aripa feminină a mișcării de tineret a Partidului Nazist. Societatea Credință și Frumusețe era doar pentru fetele mai mari, ca să le pregătească pentru a fi soții și mame. Această excursie avea ca scop tranziția celor mai tinere în organizație, iar sarcina mea, în calitate de conducătoare de unitate, era să am grijă de fetele din baraca mea – o sarcină deloc ușoară.

Conducătorii de unități primeau sarcini zilnice, iar eu am fost trimisă la cabana artelor, o nepotrivire flagrantă, căci eu consideram pictarea unor acuarele de amator și împletirea unor șnururi o pierdere totală de vreme. Plus că talentele mele deosebite se aflau în afara lumii artistice. Cu vasta mea pregătire medicală, ar fi trebuit să conduc clinica taberei, dar fiecare servește acolo unde e nevoie de el. Cel puțin cabana avea vedere spre lac, în care se reflectau nuanțele de roșu și portocaliu ale copacilor din jurul lui.

Pippi, o altă fată repartizată să lucreze în cabana artelor, a venit acolo într-o după-amiază. O știam pe Pippi de când intraserăm amândouă în BDM și, deși era mai tânără cu câțiva ani decât mine, eram prietene bune, gata aproape să fim cele mai bune prietene, ceva ce toate celelalte fete păreau să aibă. Eu și Pippi făcuserăm totul în BDM împreună. Ne câștigaserăm insignele și șnurul de comandant. Purtaserăm cu rândul steagul la întâlniri. În tabără mâncam împreună și chiar făceam împreună curat pe mese în cabana artelor.

— Hai să ne grăbim, am spus eu. Stă să plouă.

Pippi a luat foarfecă de pe masă și a trântit-o cu zgomot în recipientele de metal de lângă perete. Se mișca îngrozitor de încet.

A dat din cap către fereastră.

— Uite cine așteaptă acolo, a spus.

[16] BDM-Werk Glaube und Schönheit, fondată în 1938, la care participarea era voluntară și deschisă fetelor între 17 și 21 de ani.

La liziera pădurii stăteau doi băieți, unul blond, celălalt brunet, lângă o barcă trasă pe uscat, cu un făgaș adânc în urma ei. I-am recunoscut, conducători de unitate din tabăra de băieți învecinată, îmbrăcați în uniforma taberei, cămăși și pantaloni scurți kaki. Făceau parte din echipajul bărcii. Băieți frumoși, bineînțeles. În nicio tabără germană de tineret nu erau primiți tineri de o valoare rasială scăzută, așa că toată lumea era atrăgătoare, ceea ce garanta puritatea rasei. Nu fusese nevoie să ni se măsoare capetele și nasurile cu șublere și craniometre. Prezentaserăm cu toții o istorie genetică pură.

Se jucau cu suporturile de rame ale bărcii, aruncând priviri înapoi către cabana artelor.

— Tu știi ce vor băieții ăia, Pippi.

Pippi și-a privit fața în oglinda agățată deasupra chiuvetei. Lângă ea, pe un afiș prins în perete cu piuneze, scria: NU UITAȚI CĂ SUNTEȚI GERMANE! PĂSTRAȚI-VĂ SÂNGELE PUR!

— Și ce dacă? Vreau doar să o încerc. E distractiv.

— Distractiv? Nu putem termina aici o cursă cu ștafete fără să vedem cupluri care se duc spre pădure.

Ce distracție era într-o cursă dacă nimeni nu câștiga?

În Câmp Blüte, personalul era încurajat să pretindă că nu vede nimic atunci când tinerii arieni se cuplau. Dacă rezulta o sarcină, mama era trimisă într-o clinică-spa SS luxoasă, iar nașterea unui copil sănătos era sărbătorită, indiferent dacă mama era măritată sau nu. Toată această atenție acordată copiilor era de înțeles, desigur, căci viitorul Germaniei depindea de populareа țării noastre. Dar cum eu îmi pusesem în gând să devin doctor, nu-mi puteam permite o sarcină. Am luat o foarfecă dintr-un vas de metal și am strecurat-o în buzunarul șortului meu kaki.

Ochii lui Pippi s-au deschis mari.

— Tu ai făcut-o vreodată? a întrebat ea pe un ton nonșalant.

— Doare, să știi. Și indiferent ce se spune, dacă rămâi însărcinată, o să fii dată afară din BDM și trimisă la Wernigerode. În pustietate.

Pippi a scos din buzunarul pantalonilor ei scurți un teanc de cărți poștale. Erau vederi cu Die Mutter-hauser des Lebensborns[17], un castel impresionant. Una dintre imagini

[17] Maternitatea Lebensborn. *Lebensborn e.V.* era o asociație din Germania național-socialistă, patronată de stat și administrată de SS, care avea ca scop accelerarea

reprezenta o infirmieră care se ocupa de un coșuleț plin de volane, pe o terasă mărginită de copaci, sub steagul SS.

— Se spune că e ca și când ai fi în vacanță – ai parte de tot ce e mai bun. Carne. Unt adevărat...

— Poate, dar tatăl nu este implicat. După ce copilul se naște, e luat și dat unor străini pentru a fi crescut.

— Tu respingi totul, Herta, a spus ea, făcându-și vânt cu cărțile poștale.

După ce băieții au terminat de aranjat barca, au rămas acolo, cu mâinile în buzunare. Eu am încercat să trag de timp, așteptând să plece, dar în cele din urmă a trebuit să ieșim.

Una lângă alta, eu și Pippi am pornit pe potecă spre baraca noastră. Ne-am întors și am văzut că băieții se luaseră după noi, grăbind pasul, iar Pippi și-a mușcat buza într-un zâmbet.

— Grăbește-te, am spus, trăgând-o pe Pippi de braț.

Băieții prinseseră deja viteză, iar eu și Pippi am luat-o către pădure. Eu am ieșit de pe potecă și am luat-o prin tufișuri și prin mărăciniș, în vreme ce Pippi, o alergătoare foarte bună, a rămas în urmă. În timp ce fugeam, am simțit cum mă înțeapă în picior vârful foarfecii. Oare de ce asta m-a făcut să mă simt ciudat de vie?

Am ocolit în fugă o baracă părăsită, aflată lângă un pârâu, și m-am ghemuit pe malul plin de mușchi. Răsuflând greu, am scos foarfecă și am pus-o lângă mine, apoi mi-am examinat rana de pe coapsă. Era o rană superficială, dar cursese o cantitate surprinzătoare de sânge. În ciuda zgomotului apei, i-am auzit pe băieți înhățând-o pe Pippi.

— Alergați așa de repede, a spus ea râzând.

Cei trei au intrat în baracă și eu am alungat gelozia pe care am simțit-o brusc. Cum ar fi să săruți un băiat atât de arătos? Oare trebuia să îi spun supraveghetoarei mele dacă Pippi ceda?

— Ce bine săruți, am auzit-o pe Pippi spunând.

Am auzit scârțâitul arcurilor de la pat, alte chicoteli ale lui Pippi și apoi gemetele unuia dintre băieți. Celălalt ce făcea? Stătea și se uita?

Pippi a opus penibil de puțină rezistență, și i-am auzit gâfâind zgomotos. Cum putea să facă așa ceva?

— Nu poți să rămâi cu hainele pe tine, a spus unul dintre băieți.

---

creării și dezvoltării unei rase ariene perfecte și dominante.

— E așa de murdar aici! a spus Pippi.

Stăteam acolo, ghemuită în tăcere, căci orice mișcare mi-ar fi trădat prezența. Pippi părea să se simtă bine, dar pe urmă s-a răzgândit.

— Nu, te rog, a spus ea. Trebuie să mă întorc…

— Nu e drept să ajungi până aici…

— Mă *doare,* a strigat ea. Herta!

Prietenii se ajută, dar o avertizasem. De ce nu mă ascultase? Lipsa asta de disciplină era o slăbiciune.

— Ajutor! a strigat Pippi. Vă rog, să mă ajute cineva…

Să mă duc în ajutorul ei nu putea decât să mă pună și pe mine în primejdie, dar nu o puteam lăsa în situația aia. Am luat de jos foarfecă, rece și grea, și m-am furișat către treptele barăcii, în întunericul care se lăsase.

Ușa de plasă era trântită la pământ, scoasă din balamale, făcând vizibil interiorul barăcii. Înăuntru se aflau multe paturi ruginite, așezate în picioare, iar Pippi stătea întinsă pe singurul aflat în poziție orizontală. Patul se prăbușise, cu pânza saltelei pătată și ruptă. Unul dintre băieți stătea peste Pippi, iar fundul lui, alb-albăstrui în camera întunecată, era neted și tare pe când împingea ritmic, în vreme ce ea țipa. Al doilea băiat, cel cu părul negru, stătea la căpătâiul patului și o ținea pe Pippi de umeri.

Am intrat în baracă, pășind peste găurile unde lipseau scânduri din podea.

— Oprește-te, am spus.

Cel de-al doilea băiat s-a luminat la față când m-a văzut, sperând probabil să aibă și el parte de o șansă. Am fluturat foarfecă, un argintiu stins în încăperea întunecată.

— Vorbește serios, a spus brunetul și a dat drumul umerilor lui Pippi.

Blondul s-a împins în Pippi cu o nouă vigoare la gândul că ea s-ar putea retrage.

M-am apropiat.

— Dă-te jos de pe ea, am spus.

— Hai să *mergem,* a spus brunetul.

Blondul s-a ridicat de pe Pippi, și-a luat pantalonii scurți de pe podea și a plecat cu prietenul lui, ferindu-se amândoi de foarfecă mea. Pippi a rămas acolo pe saltea, plângând. Mi-am scos bandana de la gât și am pus-o pe pat.

— Poți să te ștergi cu asta, am zis.

Am lăsat-o acolo și am ieșit ca să mă asigur că băieții plecaseră. Mulțumită că nu aveau să se mai întoarcă, m-am dus la pârâu. Am ridicat foarfecă, am prins o mână din părul meu lung, l-am întins și l-am tăiat. În acel moment, am simțit cum fiecare mușchi mi se relaxează și am continuat, pipăind după fiecare șuviță, până când tot părul meu era tuns scurt, mai scurt decât degetul meu mare. Mi-am aruncat părul în pârâu și l-am privit cum plutește în aval, alunecând peste pietre, și cum se pierde în întuneric.

Am ajutat-o pe Pippi să se întoarcă la baraca noastră. Printre multe lacrimi, mi-a mulțumit că am salvat-o și a recunoscut că ar fi trebuit să-mi urmeze sfaturile. Mi-a promis să-mi scrie după ce ajunge acasă în Köln.

Părinții lui Pippi au venit să o ia a doua zi, deloc fericiți, dacă era să mă iau după atitudinea lor tăioasă. Am urmărit-o plecând, făcându-mi cu mâna prin fereastra din spate a mașinii părinților ei, singura mea prietenă care mă părăsea.

În tot restul ședерii mele acolo, am ținut foarfecă la îndemână, dar până la urmă părul pe care mi-l tunsesem singură a rezolvat problema și băieții m-au lăsat în pace. Când tabăra s-a încheiat, jumătate din fetele din baraca mea s-au dus acasă cu pumnii strânși, sperând să fi rămas însărcinate, în vreme ce eu, din fericire, am părăsit tabăra fără niciun ovul fertilizat.

Capitolul 4

CAROLINE

1939

După ce Hitler a invadat Polonia, vagile presimțiri rele s-au transformat într-o reală panică la fiecare consulat din New York, iar la biroul nostru s-a dezlănțuit iadul. Ca să înrăutățească lucrurile, Washingtonul a înăsprit restricțiile legate de vize și a devenit aproape imposibil să intri în Statele Unite din Europa. Franța și-a limitat și ea vizele. În noiembrie, oamenii disperați să se afle în capul cozii înfruntau frigul și petreceau noaptea sub cerul liber în saci de dormit sub fereastra biroului meu. Când

deschideam dimineața, de multe ori coada de cetățeni francezi disperați să ajungă acasă se lungea de la recepția noastră până în hol.

Buna mea prietenă Betty Merchant a ales o zi cenușie de la sfârșitul lui noiembrie ca să se oprească la consulat cu donația ei. Am auzit-o sosind și cerându-i Piei niște ceai fierbinte, care nu avea să sosească niciodată. Betty și-a croit drum în biroul meu, purtând un costum de stofă buclé indigo de la Schiaparelli și o pălărie împodobită cu pene indigo și stacojii, cu un ziar împăturit sub un braț. Într-o mână avea un dar de nuntă vechi primit de la un cuplu din New Jersey, un copac cu bani înalt de aproape un metru, făcut din șaizeci de bancnote de o sută de dolari îndoite în mici evantaie de hârtie pe o bază de lemn. În cealaltă mână ținea în echilibru un turn de cutii de pantofi băgate unele într-altele.

Betty a așezat copacul de bani pe sugativa mea.

— Am adus asta pentru bebelușii tăi francezi. Cu ăsta ar trebui să cumperi ceva lapte la cutie.

Mă bucuram să o văd pe Betty, dar eram în urmă cu lucrul și dosarele de caz se tot adunau. În buna tradiție franceză, consulatul era închis pentru prânz de la douăsprezece jumătate până la trei, și eu rezervasem timp în acest interval ca să mănânc o conservă de ton la masa mea de lucru și să mă pregătesc pentru asaltul de după-amiază.

— Mulțumesc, Betty. Mă bucur să te văd, dar…

— Și cutii de pantofi, așa cum am promis. Le-am adus doar pe cele franțuzești, pentru ca acei bebeluși să se simtă ca acasă.

Obiceiurile lui Betty în privința pantofilor ofereau recipientele pentru cutiile cu ajutoare pe care le trimiteam peste ocean, și știam că aveau să vină într-un ritm constant.

Betty a închis ușa biroului meu.

— O închid din cauza domnișoarei Urechi Ciulite de acolo.

— Pia?

— Ascultă totul, știi doar. E disperată să afle unde luăm prânzul, bineînțeles.

— Sunt înglodată în dosare și mă tem că nici nu mi-e foame.

— Nu poți să strecori o gustare? Nimic nu e mai bun ca un Martini ca să stârnească pofta de mâncare.

— Cum pot să plec la masă cu toată lumea aia care mă așteaptă? Tocmai am vorbit cu un cuplu din Lyon care nu mai știe nimic din iunie de fiica lor din Franța. Amândoi plângeau.

— *Zău* așa, Caroline! Lucrezi voluntar și nici măcar nu poți să mănânci de *prânz.*

— Oamenii ăștia au nevoie de mine.

— Băiatul ăla al tău de la lift – Cuddy? – poate că o să-l iau pe *el* la „21”[18]. Un bărbat în uniformă are întotdeauna ceva deosebit.

Betty s-a studiat în oglinda pudrierei sale, căutând vreo imperfecțiune. Nu a văzut nimic, așa că a ridicat din umeri, dezamăgită. Betty era adeseori comparată cu Rita Hayworth[19], căci fusese binecuvântată cu un păr bogat și cu niște rotunjimi care îl făcuseră o dată pe un tip în vârstă într-un cărucior cu rotile să se ridice în picioare și să umble pentru prima oară după mulți ani. Nu era întotdeauna cea mai frumoasă fată dintr-o încăpere, dar era greu să-ți iei ochii de la ea, ca de la un accident de tren sau ca de la un urs care dansează.

— Ai nevoie de o pauză, Caroline! Ce-ar fi să fii partenera mea de bridge?

— Nu pot, Betty. E o nebunie aici. Cu Hitler care face pe grozavul peste tot, jumătate din Franța încearcă să plece, și cealaltă jumătate e disperată să se întoarcă. Am șaizeci de pachete cu ajutoare de pregătit. Ești bine-venită să mă ajuți.

— Chiar îi iubesc pe francezi. Se pare că și tu îi iubești. L-am văzut ieri pe noul tău iubit, se ducea la teatru.

Câțiva fulgi de zăpadă au căzut dincolo de fereastră. Oare ningea și acasă la noi în Connecticut?

— Nu e iubitul meu.

Din păcate, ăsta era adevărul, deși mă văzusem des cu Paul în acea toamnă și început de iarnă. Obișnuia să treacă pe la consulat înainte de repetiții și împărțeam un prânz dintr-o pungă maro de hârtie sus în grădina de pe acoperișul Clădirii Franceze, indiferent de vreme.

---

[18] 21 Club, sau 21, este un restaurant cu mâncare tradițională americană și un fost local ilegal din timpul prohibiției. A fost creat în 1922, iar pivnița sa de vinuri a adăpostit colecțiile particulare ale președinților John F. Kennedy, Richard Nixon și Gerald Ford, dar și ale unor bine-cunoscuți scriitori, actori și personalități publice.

[19] Rita Hayworth (1918-1987), dansatoare și actriță de film americană. A jucat în 61 de filme în cei 37 de ani de activitate și a fost trecută de American Film Institute pe Lista celor mai mari 100 de staruri din toate timpurile.

— Pentru *el* pari să-ți găsești timp. Mama mi-a spus că te-a văzut intrând vizavi la Sardi. „Tête-à-tête la prânz cu un european înalt”. Sunt cuvintele ei. Tot orașul vorbește despre asta, C. Se pare că *el* a devenit acum cel mai bun prieten al tău. Betty a aruncat un ziar împăturit pe biroul meu: sunt câteva rânduri despre voi doi în *Post.* Știai că revista *Physical Culture* l-a votat Cel Mai Frumos Bărbat din Lume?

Nu am fost surprinsă, dar cumva m-am simțit flatată de asta. Oare cine naiba mai vota așa ceva?

— Un singur prânz, am spus. Zău! Îi spuneam observațiile mele despre piesă…

Betty s-a aplecat peste biroul meu.

— Meriți un iubit, Caroline, dar păstrează secretul, dragă. Chiar trebuie să fie un actor? Și o persoană atât de ei, publică? Știu că încă mai suferi după David. Dacă aș fi știut că fratele meu e…

— S-a terminat, Betty.

— Pot să distrag atenția oamenilor de la tine, dar odată ce reputația cuiva e pătată, nu se mai poate face nimic. Evelyn Shimmerhorn e enormă. Nici nu poate ieși din casă.

— Nu vrei s-o lași pe Evelyn în pace? Nu-mi pasă ce spune lumea.

— O să-ți pese atunci când n-o să mai fi invitată la evenimentele sociale. De ce nu mă lași să te ajut? Sincer, o fi David fratele meu, dar are defectele lui, Dumnezeu știe. Ți-e mai bine fără el, dar nu încerca să-ți revii cu un *francez* doar ca să îi faci în ciudă. Știi, fiecare bărbat are o imagine a femeii cu care va fi în cele din urmă. Trebuie doar să găsim un bărbat potrivit cu imaginea ta în minte.

— Cred că ai lucruri mai bune la care să te gândești, Betty.

Betty fusese cea mai aprigă susținătoare a mea încă din prima noastră zi la școala mixtă Chapin, când un băiat m-a numit la ora de franceză *le girafon,* iar ea și-a înfipt tocul ghetei sale albe de piele în piciorul lui.

— Dacă ar fi după mine, v-aș pune pe tine și pe Paul goi pușcă în vârful lui Chrysler Building, dar încerc să te protejez, draga mea.

Spre marea mea ușurare, Betty a zis că trebuie să fugă. Am urmat-o la recepție, unde a luat copacul cu bani și l-a pus pe biroul Piei.

— Sper că nu te aștepți să depun asta, a spus Pia, lăsându-se pe spate în scaunul ei, cu o Gauloise în mână.

— N-ai fi o adevărată priveliște pe Fifth Avenue? Apropo, tu ai vreun sutien, Pia dragă?

— Cuvântul este *brassiere.*

Betty a aruncat un dolar pe biroul Piei.

— Ia ăsta și cumpără-ți unul! Sunt mai ieftine la raionul pentru copii.

Pe când Betty pleca de la recepție, Paul ieșea din lift, cu punga maro în mână, și îi ținea ușa. Betty mi-a aruncat doar cea mai elocventă privire a ei *ți-am-spus-eu* și și-a văzut de drum.

Paul venise în acea zi ca să rezolve cu Roger problemele legate de viza lui, iar eu am rămas la întâlnirea lor. Voiam să-mi arăt sprijinul pentru Paul, căci asta cu siguranță avea să-l convingă pe Roger să-l ajute să rămână. Roger își instalase în biroul lui un pat rabatabil și acum îl lăsase jos, cu așternutul adunat deasupra lui ca niște șervețele folosite. Nu fusese un somn eficient.

— Trebuie să o scot pe Rena din Franța, a spus Paul.

Roger a luat un aparat de ras electric dintr-un sertar și l-a așezat pe sugativă.

— Putem încerca, a răspuns. Viza americană e un produs care se vinde bine. Ai văzut coada. Chiar și cetățenii francezi cu vize americane sunt blocați în Franța. Prea puține vapoare.

— Tatăl Renei e evreu, a spus Paul. Asta o să complice lucrurile?

Eu m-am dus la pat și am desfăcut așternuturile.

— De când Washingtonul a schimbat normele de imigrare în 24, totul e mai greu acum, a răspuns Roger.

— S-ar mulțumi cu o viză turistică.

Roger și-a închis cu zgomot sertarul de la birou.

— Nu vrei să pleci de lângă patul ăla, Caroline? Toată lumea de la coada aia de afară s-ar mulțumi cu o viză turistică, Paul. Rena are nevoie de doi garanți.

— Pot să fiu eu unul, am intervenit eu, umflând perna lui Roger.

Oare ăla era ruj? Roșu de Rockette.

— Mulțumesc, Caroline, mi-a spus Paul zâmbind.

— N-ar trebui să o ajuți pe Pia la recepție, Caroline? a întrebat Roger.

Eu am băgat marginea păturii sub saltea.

— Rena și-a rezervat biletul de vapor? a vrut să afle Roger.

— Da, dar fără viză, biletul a expirat. O să ia din nou unul după ce are noua viză.

Roger și-a pornit aparatul de ras și l-a apropiat de obraji, îndepărtând fire răzlețe. Lăsată de capul ei, barba aia a lui i-ar fi acoperit toată fața.

— Nu promit nimic, a spus. Oricând pot apărea și mai multe restricții legate de vize.

— Mai multe? am exclamat eu.

— Știi că nu eu hotărăsc, a spus Roger.

Am ridicat patul și l-am băgat în dulapul lui din perete.

— Nu putem grăbi lucrurile? Asta nu pare drept. Paul e un cetățean francez remarcabil, un ambasador al lumii…

— Sunt la mâna Departamentului de Stat al SUA, Caroline. O ladă de șampanie te duce doar până acolo.

— Aș putea să mă întorc în Franța într-o vizită, a spus Paul.

— Dacă te întorci acolo, o faci pentru totdeauna, a spus Roger. M-am apropiat de scaunul lui Paul.

— De ce nu aștepți până la primăvară? l-am întrebat.

— Până la primăvară situația se va schimba total, a spus Roger. Eu aș pleca acum, Paul, dacă intenția ta e serioasă.

Paul și-a îndreptat spatele.

— Bineînțeles că e serioasă.

Așa să fie? Îi dădusem formularele de reintrare, și el le pierduse de două ori. Nu că aș fi vrut să plece.

— Atunci trebuie să depui o cerere, a spus Roger.

— Pot să-ți completez eu formularele, m-am oferit.

Paul s-a întins spre mine și mi-a strâns mâna.

— Trebuie să fii nerăbdător să-ți vezi soția, a remarcat Roger.

— Bineînțeles.

Roger s-a ridicat în picioare.

— E decizia ta, dar dacă ești în camera ta de la Waldorf când Hitler se hotărăște să atace Franța, n-o să te mai poți întoarce.

Întâlnirea se încheiase. S-a ridicat și Paul.

— Caroline, poți să mai rămâi un minut? mi-a cerut Roger.

Paul s-a îndreptat către ușă.

— Ne vedem sus, mi-a spus și a plecat spre grădina de pe acoperiș. Roger a închis ușa.

— Sper că știi în ce te bagi, a spus.

— Am garantat pentru zece solicitanți…

— Știi la ce mă refer. Cu Paul.

— Nu e nimic, am spus.

Fii calmă… Un Roger obosit reprezenta o problemă.

— Paul ar fi fost plecat deja dacă nu erai tu. Văd bine ce se întâmplă.

— Nu e corect, Roger.

— Zău? El are o familie, Caroline. Nu e ciudat că nu se grăbește să se întoarcă acasă?

Roger a luat de pe birou dosarul lui Paul și a început să-l frunzărească.

— Noul lui spectacol…

— E mai important decât *soția* lui?

— Cred că sunt cumva… ei… înstrăinați.

— Asta e. Roger a aruncat dosarul pe birou. Pia spune că voi doi luați prânzul sus pe grădina de pe acoperiș.

— Nu e nevoie să exagerezi, Roger.

Am pornit-o spre ușă. Roger habar nu avea, dar eu și Paul străbătuserăm în lung și-n lat Manhattanul de multe ori. Mâncaserăm *chop suey* și prăjituri de orez în MacDougal Street în Greenwich Village. Ne plimbaserăm în grădina japoneză din Prospect Park.

— Uite ce-i, Caroline, știu că probabil te simți singură…

— Nu-i nevoie să mă jignești. Încerc doar să ajut. Nu e drept ca el și Rena să sufere așa. Uită-te la tot ce-a făcut Paul ca să ajute Franța.

— Te rog! Vrei s-o scot de-acolo pe Rena pentru ca el să poată rămâne aici. Și pe urmă? Trei sunt prea mulți într-un cuplu, și ghici cine e a cincea roată la căruță? El trebuie să-și facă datoria de cetățean francez și să plece acasă.

— Trebuie să facem ce e corect, Roger.

— *Noi* nu trebuie să facem nimic. Ai grijă ce-ți dorești, Caroline!

Am pornit grăbită către biroul meu, ocolind o minge de *pétanque* rătăcită. Oare Paul mai așteaptă?

Cuvintele lui Roger pluteau în aer. Poate că eram atrasă de Paul. Speram ca Betty să aibă dreptate cu teoria ei despre bărbați și cu imaginile lor. Oare Paul o plăcea pe a mea? În viață erau lucruri mai rele decât asta.

∴

Eram îngrozitor de ocupați la consulat, dar mama a insistat să mă ofer să ajut la ceaiul dansant pe care ea și prietenele ei îl organizaseră la Plaza. Dacă n-ați fost niciodată la așa ceva, un ceai dansant este o relicvă a unei epoci demult apuse, o întâlnire lipsită de formalități într-o după-amiază unde sunt servite sandviciuri ușoare și dansul este încurajat.

Erau un milion de alte locuri în care aș fi preferat să mă aflu în acea zi, dar ceaiul dansant al mamei era în beneficul rușilor ei albi, acei foști membri ai aristocrației ruse, acum exilați, care îl sprijiniseră pe țar în Războiul Civil Rus. De ani întregi, ajutarea acestor foști aristocrați fusese proiectul de suflet al mamei, și mă simțeam obligată să o sprijin.

Rezervase Marea Sală de Bal de la Plaza, în stil neorococo, una dintre cele mai frumoase săli din New York, cu pereții săi acoperiți de oglinzi și cu candelabrele de cristal, și angajase o orchestră rusească de balalaici pentru a ne oferi muzica. Șase dintre foștii muzicieni de curte ai țarului, în frac, stăteau drepți ca lumânarea pe o platformă în trepte la un capăt al sălii. Fiecare își ținea pe genunchi balalaica triunghiulară cu trei corzi, așteptând semnalul mamei. Deși acești muzicieni de mare clasă ajunseseră să cânte la ceaiuri dansante, păreau să se bucure că aveau de lucru. Animatoarele, membre ale comitetului pe care mama le forțase să o ajute și câteva dintre prietenele mele din Junior League[20] se învârteau prin încăpere servind băuturi, îmbrăcate în rochii tradiționale rusești. Mama o convinsese chiar și pe o Pia îmbufnată să ni se alăture.

Nu spusesem nimănui cu excepția celorlalte animatoare că veneam ca voluntară la aceste întruniri, căci era incredibil de umilitor să fiu văzută într-o rochie rusească. Ca actriță purtasem bucuroasă orice fel de costum imaginabil, dar ăsta era prea mult, căci includea un sarafan, o rochie neagră ca un trapez, brodată cu dungi roșii și verzi strălucitoare și o bluză albă cu mâneci bufante împodobită cu flori brodate. Mama a insistat, de asemenea, să purtăm toate acel acoperământ de cap deosebit de stânjenitor numit *kokoșnik,* înalt și brodat cu fir auriu și argintiu, împodobit cu pietre semiprețioase și cu șiruri lungi de perle. Ca și cum nu eram suficient de înaltă, *kokoșnik*-ul mă

[20] The Association of Junior Leagues International, Inc., o organizație non-profit alcătuită din 293 de organizații educaționale și de caritate ale femeilor din Canada, Mexic, Marea Britanie și SUA. A fost înființată în 1901 în New York.

făcea să arăt ca un Empire State Building ceva mai scund decorat cu perle.

Mama a așezat un vas rusesc de donații, cu auriu și email, pe masa din față și apoi și-a pus o mână pe mâneca mea brodată. Asta a trimis spre mine un val încântător de parfum, cel pe care prietenul ei, prințul Matchabelli, el însuși un naționalist georgian deportat, îl făcuse doar pentru ea, cu notele ei preferate de liliac, santal și trandafir. El și soția lui actriță, prințesa Norina, îi trimiteau mamei fiecare dintre parfumurile lor, făcând ca pe măsuța ei de toaletă să se adune un oraș colorat de sticluțe cu dopul împodobit de o coroană cu cruce.

— N-o să vină multă lume, a spus mama. Simt eu.

Deși nu voiam să-i spun asta mamei, prezența în număr mic era inevitabilă, căci americanii deveniseră tot mai izolaționiști. Cifrele sondajelor arătau că țara noastră, încă suferind din cauza uriașelor pierderi din Primul Război Mondial și din Marea Criză, nu voia să fie implicată în noul conflict. Newyorkezii n-aveau chef de ceaiuri dansante de care să beneficieze altcineva în afară de cele patruzeci și nouă de state ale noastre.

— Cu războiul în desfășurare în Europa, rușii tăi albi nu mai reprezintă o prioritate, mamă, i-am spus.

Mama a zâmbit.

— Da, gândește-te la toți europenii ăia amărâți strămutați.

Ea privea oportunitățile caritabile în același fel în care cineva se uita la o farfurie plină cu paste.

Bucătarul nostru Serge a traversat sala de bal, purtând pe cap o tocă plisată și cu haina lui de *chef* plină de făină. Ținea în brațe un bol cu *tvorog,* o mâncare țărănească rusească din brânză de vaci cu sirop de mure. Pe numele său adevărat Vladimir Sergheievici Evtușenko, Serge era descendentul unor nobili ruși, despre care mama vorbea întotdeauna într-un fel vag. Să-l avem pe Serge locuind cu noi era ca și cum aveam un frate mult mai tânăr, care vorbea cu un accent pronunțat și care își petrecea fiecare oră din zi gândindu-se la alte lucruri noi pe care să le flambeze pentru mama și mine. Apariția lui Serge a făcut-o pe Pia să se apropie, ca un crocodil care alunecă în apă, cu cupa de cristal pentru punci în mână.

— Arată delicios, Serge!

Serge s-a înroșit și și-a șters mâinile pe șorț. Deșirat, cu părul nisipiu, Serge ar fi putut curta orice fată voia din New York City,

dar se născuse cu o timiditate paralizantă care îl ținea în bucătărie, făcându-și fericit crema de zahăr ars.

— Poate că a fost o greșeală să rezervi Marea Sală de Bal, mamă, am remarcat eu.

Șansele de a umple 372 de metri pătrați cu petrecăreți erau foarte slabe. Am furat o bucată din *haciapuri* a mamei, pâine cu unt tăiată în triunghiuri.

— Dar ai anunțat-o în *Times.* Lumea o să vină.

Orchestra mamei cânta o versiune înflăcărată a cântecului popular rusesc „Bătrânul tei”, incompatibil cu vreun pas de dans modern.

Mama m-a luat de braț și m-a tras deoparte.

— Noi vindem ceai și țigări rusești, dar nu te atinge de ele. Pia zice că ai fumat din ele cu prietenul tău francez.

— El nu e…

— Viața ta socială te privește, dar trebuie să avem profit.

— Știu că nu-ți place Paul, dar suntem doar prieteni.

— Nu sunt duhovnicul tău, Caroline, dar știm amândouă cum sunt oamenii din teatru. Mai ales actorii căsătoriți și departe de casă. Dar tu ești o femeie de treizeci și cinci de ani…

— Treizeci și șapte.

— N-ai nevoie de aprobarea mea. Însă, dacă vrei să știi părerea mea, vreo doi dintre muzicieni ar putea fi niște amorezi potriviți. Mama și-a înclinat capul în direcția orchestrei. Cândva, preferații aristocrației ruse.

— Nu e niciunul sub șaizeci.

— Pasărea mofturoasă rămâne flămândă, dragă.

Mama a plecat ca să impulsioneze donațiile, iar eu am terminat de aranjat încăperea. Eram pe o scară, potrivind un reflector ca să lumineze către orchestră, conștientă că urcată așa de sus deveneam cu atât mai vizibilă, când Paul a apărut în ușa sălii de bal. A venit direct către scară.

— Roger mi-a spus că te găsesc aici.

Încăperea i se potrivea lui Paul, pereții crem cu accente aurii alcătuiau un contrast plăcut cu fața lui frumoasă și oacheșă. Am simțit un val de *douleur,* unul dintre multele cuvinte franțuzești care nu au un corespondent perfect în engleză, ceea ce înseamnă „durerea de a vrea pe cineva pe care nu-l poți avea”.

— Minunat, am spus, coborând treptele scării, cu perlele legănându-se.

Nu putea măcar să-și stăpânească zâmbetul?

— Sunt în drum spre teatru, dar am nevoie de semnătura ta pe cererea Renei pentru viză. Dacă e un moment nepotrivit...

— Sigur că nu e.

Mama s-a apropiat de noi, iar orchestra și-a mărit tempoul.

— Mamă, ți-l prezint pe Paul Rodierre.

— Mă bucur să te cunosc, a spus mama. Joci în *Străzile Parisului,* din câte am auzit.

Paul i-a oferit mamei unul dintre cele mai frumoase zâmbete ale sale.

— Sunt doar unul dintre cei mulți.

Mama părea imună la el. Un ochi neavizat ar fi considerat-o deosebit de cordială, dar după mulți ani în care am văzut-o în societate, puteam să detectez răceala.

— Pe mine vă rog să mă scuzați! Trebuie să am grijă să mai fie adusă *haciapuri.* Cineva pare să o mănânce pe toată.

Paul s-a întors cu fața la mama.

— *Haciapuri*? E mâncarea mea preferată.

— Mă tem că e doar pentru oaspeții petrecerii, a replicat mama. Nu că vor fi prea mulți în seara asta.

Paul s-a înclinat ușor în direcția mamei, atât de formal cu ea.

— Doamnelor, vă rog să mă scuzați, dar trebuie să plec.

Mi-a zâmbit și a ieșit pe aceeași ușă pe care intrase. Atât de curând?

— Bravo, mamă, ai reușit să-l îndepărtezi pe unul dintre oaspeții noștri.

— Francezii pot fi atât de sensibili.

— Nu te poți aștepta ca oamenii să stea aici. Newyorkezii mai degrabă ar muri decât să mănânce *tvorog* și, să știi, chiar ajută dacă le oferi alcool.

— Data viitoare o să vindem cârnăciori și fasole. Dacă ar fi după tine, am fi cu toții la o beție, cu o carafă de whisky pe masă.

Mi-am îndreptat atenția către ghirlandele de pin ale mamei, pe care le-am atârnat deasupra ușii, ajutată de o Pia bosumflată. În vreme ce munceam, am trecut mental în revistă lunga listă cu treburile la care rămăsesem în urmă. Rapoartele pentru Roger. Pachetele cu ajutoare. De ce era mama așa de încăpățânată? Trebuia să se adapteze la secolul douăzeci. Am simțit privirea cuiva îndreptată spre mine și, când m-am întors,

l-am văzut pe unul dintre cei mai bătrâni membri ai orchestrei făcându-mi cu ochiul, cu balalaica în mână.

O oră mai târziu, până și mama s-a recunoscut înfrântă. Singurii noștri clienți potențiali fuseseră niște oaspeți de la Plaza, un cuplu din Chicago care intrase din greșeală acolo și plecase repede, ca și cum nimerise într-o colonie de nudiști.

— Ei bine, a fost un eșec, a spus mama.

Am tras jos o ghirlandă de pe perete.

— Ți-am spus…

Nu am terminat propoziția, căci în holul din fața sălii de bal s-a stârnit o asemenea zarvă, încât nici nu ne mai puteam auzi. Ușile s-au dat de perete, și o mulțime de oameni au intrat – toate felurile de persoane pe care ți le puteai imagina, de pe toate treptele scării sociale, cu toții puternic machiați și îmbrăcați în haine franțuzești din anii 1920. Femei purtând un set de pulovere cu o curea la mijloc, cu părul în bucle largi. Unele dintre ele purtau rochii cu talie joasă și tunsoare scurtă Louise Brooks[21]. Creaturi superbe în rochii de ceai din satin brodate cu mărgele și strasuri, cu părul tuns foarte scurt și lins à la Josephine Baker[22]. Bărbații purtau costume *vintage* și pălării de fetru. O grămadă de muzicieni în smochinguri încheiau coloana, cu viori și saxofoane în mână. Mama părea gata să țâșnească prin tavan de fericire pe când le făcea semn muzicienilor să se alăture orchestrei.

— Avem *haciapuri,* a anunțat ea. Lăsați-vă hainele la draga noastră Pia.

În urma tuturor, a intrat Paul.

— Dumnezeule, ce e asta? a spus Paul, strecurându-se pe lângă două femei care duceau tobe, cu pălării cloș trase bine peste ochi.

Le-am recunoscut, bineînțeles.

— Cred că știi, Paul. Cum ai reușit să aduci tot spectacolul aici?

— Tu știi cum sunt artiștii. Erau deja îmbrăcați de petrecere. Carmen are o migrenă, așa că nu avem matineu azi. Suntem liberi până se ridică la șase cortina.

---

[21] Mary Louise Brooks (1906-1985), dansatoare și actriță americană, cunoscută pentru popularizarea tunsorii care îi poartă numele.

[22] Josephine Baker (pe adevăratul ei nume Freda Josephine McDonald, 1906-1975), dansatoare, cântăreață, artistă și activistă pentru drepturile civile, de origine franceză, născută în America.

Muzicienii din fosa de la *Străzile Parisului* s-au combinat bine cu prietenii mamei din orchestra rusă și au folosit „Love Is Here to Stay”[23] ca punte muzicală între națiuni. Odată ce lumea a recunoscut cântecul, au trecut cu toții pe ringul de dans, femeile dansând foxtrot și swing cu femei, bărbații cu bărbați.

Mama a venit repede către noi, îndreptându-și din mers acoperământul de pe cap.

— E un grup tare drăguț, nu? Știam eu că până la urmă o să atragem multă lume.

— Mamă, Paul a făcut asta. Sunt toți din spectacolul lui. Întreaga distribuție.

Mama a clipit, blocată pentru o clipă, apoi s-a întors către Paul.

— Ei bine, Comitetul central american de ajutorare a rușilor îți mulțumește, domnule Rodierre.

— E posibil ca aceste mulțumiri să poată include și un dans? N-am mai dansat niciodată pe Gershwin cântat la balalaică.

— Păi, atunci nu trebuie să te lipsim de această oportunitate, a răspuns mama.

Odată ce s-a dus vestea că faimosul Paul Rodierre era la ceaiul dansant, tot hotelul a venit acolo, iar Serge a trebuit să mai aducă de trei ori *tvorog.* Curând, am reușit să-mi pierd acoperământul de pe cap, și toată lumea se distra, inclusiv prietenii din orchestră ai mamei, care aduseseră niște votcă rusească pentru a revigora ceaiul cu gheață.

Când Paul a plecat, avea buzunarele burdușite cu țigări rusești, îndesate acolo de mama, iar bolul cu donații pentru Comitetul central american de ajutorare a rușilor era plin ochi.

Mama s-a oprit lângă mine ca să-și mai tragă răsuflarea între dansuri.

— Nu ezita să aduni cât de mulți prieteni francezi vrei, scumpo! Chiar îmi lipsesc actorii, ție nu, dragă? Așa o schimbare agreabilă de ritm!

Paul mi-a făcut cu mâna pe când pleca, după ce-și făcuse cu brio treaba, pentru a duce înapoi la teatru actorii din distribuție la ridicarea cortinei. Gestul lui de amabilitate nu-și putuse găsi un destinatar mai recunoscător ca mama. Nu mai dansase așa

[23] Cântec popular, pe muzica lui George Gershwin și cu versurile lui Ira Gershwin, scris pentru filmul *The Goldwin Follies* (1938). A fost reluat, ca temă muzicală principală, în *Un american la Paris* (1951). A fost ultima compoziție muzicală scrisă de Gershwin.

de când murise tata. Cum să nu-i fiu teribil de recunoscătoare lui Paul?

Betty avea dreptate. El chiar era cel mai bun prieten al meu.

Capitolul 5

KASIA

1939

Matka a țipat când SS-istul a coborât lopata asupra Psinei. După un cârâit îngrozitor, a rămas întinsă, nemișcată, și singurul sunet era scos de picioarele care încă i se mai mișcau, râcâind țărâna. Câteva pene aurii pluteau în aer.

— Așa o făceam acasă, a spus SS-istul.

A aruncat jos lopata, a ridicat-o pe biata Psina de gâtul moale și i-a aruncat-o soldatului slăbănog. Am încercat să nu mă uit la picioarele ei, zvâcnind încă în aer.

— O să trec peste asta, i-a spus SS-istul Matkăi, ștergându-și mâinile pe o batistă. Dar nu uita, să ascunzi mâncare de Reich e o infracțiune serioasă. Ai noroc că primești doar o avertizare.

— Sigur, a spus Matka, cu o mână pe gât.

— Psina, am izbucnit eu.

Lacrimi fierbinți îmi ardeau ochii.

— Ia auzi, a zis soldatul slăbănog, ținând-o pe Psina cu capul în jos, ferindu-se de ghearele ei. „Psina” înseamnă „cățeluș” în poloneză. Îi spun câine unei găini. Polonezi idioți!

Bărbații au luat-o pe Psina și au plecat, lăsând pământ pe podeaua casei.

Tremuram din tot corpul.

— I-ai lăsat să o omoare, Matka.

— Preferai să mori tu pentru o găină? m-a întrebat Matka, dar și ea avea lacrimi în ochi.

Ne-am dus repede în bucătărie și am privit pe fereastra de la stradă cum bărbații plecau în camionul lor. Slavă Domnului că sora mea nu văzuse toate astea.

Zuzanna s-a întors a doua zi, după ce își petrecuse noaptea la spital. Mentorul ei și directorul spitalului, doctorul Skala, faimos

pentru operațiile sale de reparare a gurii de lup, fusese arestat, iar ei i se ceruse să părăsească secția și i se spusese că polonezii nu erau potriviți să dețină poziții importante. Niciodată n-o mai văzusem atât de șocată, disperată și furioasă că fusese forțată să-și părăsească pacienții, cei mai mulți copii. Mai târziu, am aflat că încă din 1936 naziștii întocmiseră liste cu polonezii pe care îi bănuiau de vederi antigermane și chiar marcaseră ținte, precum spitalele, cu un X uriaș, astfel încât piloții lor să le vadă din aer. Nu era de mirare că le era așa de ușor să îi ia pe cei pe care îi voiau.

Papa s-a întors și el după trei zile de interogări ale Gestapoului. Nu fusese bătut, dar i se ordonase să vină la lucru devreme în fiecare dimineață, și petrecea multe ore la poștă. Am fost ușurate să-l vedem în viață, dar el ne-a spus cât de greu era să-i privească pe naziști cum deschideau pachete și scrisori din cutiile poștale ale cetățenilor polonezi și luau tot ce voiau. Presărau rumeguș pe podea după program, ca să se asigure că el și personalul lui nu veneau la poștă noaptea, când nu era păzită.

Curând, se părea că toți naziștii din Germania veneau în orașul nostru. Vecinii noștri germani ieșeau în stradă și îi salutau pe cei care soseau, cu flori și dându-le onorul, în vreme ce noi rămâneam în casă. Trupele rusești rămâneau la est de noi, înaintând numai până la râul Bug.

După aceea, am fost ca niște muște prinse în miere, vii dar nu chiar trăind. Am avut noroc că naziștii au trimis-o pe Zuzanna la corpul de ambulanțe din Lublin, căci i-au adunat pe toți ceilalți doctori de la spital, femei și bărbați, și i-au dus cu ei. I-au dat acte cu fotografia ei și ștampilate cu o duzină de vulturi naziști negri. Actele astea îi permiteau să fie pe stradă la orice oră, chiar și după stingere. În fiecare dimineață când ne trezeam în paturile noastre ne simțeam recunoscători. Atât de mulți dintre prietenii noștri polonezi dispăreau noaptea, fără nicio explicație.

Într-o zi, ca să mă încălzesc, m-am așezat în pat înfășurată într-o plapumă și m-am apucat să fac un test dintr-o veche revistă *Photoplay,* sportul meu preferat în casă. Un elev de la cursul clandestin de economie al lui Pietrik îl plătise în reviste americane, și eu memoram fiecare cuvânt din ele. Testul spunea că, dacă ești îndrăgostită, o să simți un clic, la fel ca sunetul unei pudriere care se închide, și eu simțeam acel clic de

fiecare dată când îl vedeam pe Pietrik. Interesele noastre se potriveau perfect (un lucru rar, conform testului).

Pietrik a trecut pe acolo în acea zi. M-am bucurat să-l văd. Nu-mi păsa despre ce vorbeam. Nu voiam decât să-l țin acolo, în orice fel puteam.

— Cât poți să stai?

Am decupat din revistă o poză cu Carole Lombard[24]. Era înconjurată de Crăciunițe albe, undeva în Los Angeles. Era greu să rămân nonșalantă când simțeam pudriera făcând clic.

Pietrik a venit și s-a așezat lângă mine pe pat. Arcurile s-au lăsat sub greutatea lui.

— Nu mult. Am venit să-ți cer o favoare. Pentru Nadia. Părea obosit și nu se mai răsese de câteva zile. Trebuie să plece pentru o vreme, a spus el.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat, simțindu-mi deodată tot trupul rece.

— Nu pot să-ți spun.

— Dar…

— E periculos să știi. Dar, crede-mă, oamenii se străduiesc să schimbe situația.

Era clar pentru mine că el colabora cu cei din Rezistență. Deși nu spunea nimic, trebuie să fi fost printre primii care s-au alăturat mișcării după invazia naziștilor. Observasem întâlniri misterioase târziu în noapte. Absențe de zile întregi, fără nicio explicație. Nu purta bocancii negri uriași pe care îi aveau unii băieți din Rezistență, care îi făceau atât de ușor de depistat de către nemți, dar era băgat bine de tot în asta.

Speram ca asta să nu fie atât de clar pentru SS. Cei mai mulți dintre noi boicotam ordinele germanilor și sabotam ce puteam, dar Armata Teritorială, Armia Krajowa, sau AK, era ceva serios. Deși la început nu s-a numit oficial AK, ea reprezenta guvernul în exil de la Londra. Guvernul nostru exilat ne transmitea la radio avertismente prin BBC și la postul de radio polonez Swit, dar și prin toate cele șaptesprezece ziare ilegale din Lublin.

— Dacă vrei să ajuți, poți să-mi faci o mare favoare, Kasia.

— Orice.

[24] Carole Lombard (născută Jane Alice Peters, 1908-1942), actriță americană de comedie.

— Când Nadia și mama ei au plecat, au trebuit să o lase pe Felka aici. Naziștii fac lucruri groaznice pisicilor și câinilor evreilor. Poți să te duci să o iei?

— Unde e Nadia? Pot s-o văd?

Nu-mi mai păsa dacă ea și Pietrik erau îndrăgostiți unul de celălalt. Nu voiam decât să fie amândoi bine.

— Pot să-ți spun doar că naziștii au fost cât pe ce să le aresteze, dar au scăpat la timp.

— Fiindcă e evreică? Dar e catolică.

— Da, dar bunicul ei a fost evreu, iar asta o pune în pericol. Nadia trebuie să stea departe o vreme. O să fie bine, dar acum Felka nu e. M-a apucat de braț spunând: Vrei să ajuți? Să o aduci aici?

— Sigur.

— În plus, mama Nadiei a lăsat ceva în noptiera ei și trebuie să-l pună undeva într-un loc sigur. Un plic galben băgat într-o carte de telefon.

— Nu știu, Pietrik. Mama Nadiei încuie întotdeauna casa.

— Ușa din spate e deschisă. Trebuie să iei cartea aia de telefon cu plicul în ea. Nu-mi place să te implic, pentru că însemni mult pentru mine, dar nu am pe altcineva căruia să-i cer asta.

Oare avea lacrimi în ochi?

— Da, știi că o să te ajut.

Însemn mult pentru el? Mi-a luat mâna, mi-a întors-o și m-a sărutat în palmă. Am crezut că o să mă topesc în clipa aia, trecând prin scândurile dușumelei, până în pivniță. Pentru o clipă, am uitat de toate lucrurile rele care se întâmplau.

— Adu cartea de telefon cu plicul în strada Lipowa la numărul 12, mâine-dimineață, imediat după zece. Sună la ușă. Cineva o să te întrebe cine ești. Tu spui „*Iwona*”.

— Ăsta e numele meu de cod?

Iwona înseamnă „tisă”. Eu voiam un nume de cod mai sexy, ca *Grazyna*, care înseamnă „frumos”.

— Da, ăsta e numele tău de cod. Wiola o să te lase să intri. Dă-i cartea și spune-i că e pentru Konrad Zegota. Apoi pleacă așa cum ai venit și ia-o prin parcul Ludowy înainte să te duci acasă.

Mai târziu, când am revăzut scena în minte, nu am mai fost sigură că el chiar spusese „însemni mult pentru mine”. Dar

poate că testul de iubire din *Photoplay* avea până la urmă dreptate.

∴

În dimineața următoare am plecat spre casa Nadiei, un apartament frumos situat la primul etaj al unei clădiri cu două niveluri, la cinci minute de casa noastră. Voiam să fac o treabă bună în prima mea misiune pentru Pietrik.

Pe drum, m-am oprit la zidul de piatră de lângă casa ei unde ne lăsam una alteia bilețele secrete și cărțile noastre preferate. Am scos piatra noastră specială, pătrată și netedă, cu marginile rotunjite după atâția ani de folosire. Ultima carte pe care o lăsasem era încă acolo, *Satan din clasa a șaptea* de Kornel Makuszynski, cartea noastră preferată pe care o schimbaserăm între noi de atâtea ori. Oare o să poată să o ia? Am lăsat-o acolo și am pus piatra la loc.

Mi-am continuat drumul foarte calmă, până când am ajuns la casa Nadiei. Odată ce am văzut ușa ei portocalie, genunchii au început să-mi tremure. *Inspiră adânc. Expiră prelung.*

Am trecut în spate către curtea micuță îngrădită, m-am uitat printre uluci și am zărit-o pe Felka făcută covrig pe scară. Îi vedeam bine coastele, chiar și prin blana ei deasă. Curtea Nadiei era chiar mai mică decât a noastră, și singurele ei podoabe erau o tufă de trandafiri care se ofilea și un cărucior ruginit de copil.

Mi-a luat ceva vreme să sar peste gard și apoi m-am apropiat încet de Felka. O aștepta pe Nadia? Am mângâiat-o pe piept și la atingerea mea a încercat să dea din coadă, deși abia putea să-și ridice capul. Era caldă, dar răsufla gâfâit. Biata de ea era moartă de foame.

Am pășit peste Felka, am deschis ușa din spate și m-am strecurat în bucătărie.

După cum arăta budinca de mere de pe masă, trecuse cel puțin o săptămână de când Nadia și mama ei plecaseră. Laptele din pahare se îngroșase, iar mușteleă găsiseră prunele. Am trecut prin bucătărie către camera Nadiei. Patul ei era făcut, la fel ca întotdeauna.

M-am furișat prin restul casei și am intrat în dormitorul mamei Nadiei. În camera asta nu prea se vedeau semnele plecării, în grabă sau nu. Un pat de fier vopsit în alb, acoperit cu o pilotă, ocupa cea mai mare parte a încăperii, iar la picioarele lui era o

cuvertură croșetată. Se vedea o adâncitură în pilotă acolo unde fusese o valiză, iar pe noptieră stătea un exemplar în poloneză din *Pe aripile vântului.* Pe pereți erau două tapiserii cu scene rurale, un mic crucifix și un calendar, în calendar era imaginea unei femei elegante care stătea în fața unei locomotive, cu un buchet de flori galbene în brațe, iar în partea de sus a paginii scria GERMANIA VREA SĂ TE VADĂ. De asemenea, era trecut numele agenției de voiaj a doamnei Watroba: WATROBA TRAVEL. LASĂ-NE SĂ TE DUCEM ACOLO.

Am deschis sertarul noptierei, am găsit cartea de telefon și am răsfoit-o ca să caut plicul cel gros. Era sigilat, cu cuvântul *Zegota* scris pe el cu litere mărunte. Am luat cartea, am tras cuvertura de la picioarele patului și am revenit în bucătărie, de unde am luat de pe masă o bucată de pâine cu ouă, lucioasă și împletită. Era tare ca piatra, dar orice pâine era valoroasă.

M-am întors în curtea din spate și m-am chinuit să o urc pe Felka în căruț. N-a scos niciun sunet, biata fetiță! Am pus cartea de telefon lângă ea, am întins cuvertura peste ele și am pornit-o către strada Lipowa, luând-o pe străzile laterale ca să evit naziștii. Când ne-am apropiat, am grăbit pasul și căruciorul a început să salte peste pietrele de pavaj.

— Ce-avem noi aici?

Un SS-ist din cămășile brune[25] a ieșit dintr-o alee, speriindu-mă grozav. Am văzut o fată din clasa mea de la *gimnazium* stând în spatele lui, dar s-a retras în umbră. Genunchii mi s-au înmuiat așa de tare, încât aproape că m-am prăbușit.

— Mă duceam acasă, am spus în germană.

Slavă Domnului că știam germana, căci toate discuțiile în poloneză fuseseră interzise.

— Ah, suntem nemțoaică?

A ridicat cuvertura cu bastonul lui.

— Nu, poloneză.

Ofițerul m-a ignorat și s-a învârtit în jurul căruțului ca să-l vadă mai bine.

— Ce e ăsta? Un câine mort?

Cu greu îl puteam auzi. Inima îmi bubuia atât de puternic în urechi.

— E doar bolnav. Sper că nu e ceva molipsitor.

[25] Cămășile brune era numele sub care era cunoscută *Sturmabteilung* (SA, Batalioanele de asalt), organizație paramilitară nazistă care funcționa ca o miliție.

Soldatul a dat drumul cuverturii.

— Pleacă de-aici, a spus. Du animalul ăla bolnav acasă.

Și a dispărut la loc în alee.

Când am ajuns la biroul din strada Lipowa, eram udă toată de transpirație. Era un drum intens circulat. Am lăsat-o pe Felka acoperită în căruț și am urcat scările, cu picioarele tremurându-mi ca aspicul de pe fileul de crap al Matkăi. În sfârșit, eram în mod oficial *spioană.* La doar șaisprezece ani, o inamică a naziștilor. Era atâta putere în asta! Mi-am îndreptat spatele și am sunat la ușă. Care era numele de cod al celei care avea să ia pachetul?

Wiola.

— Cine e? s-a auzit o voce dinăuntru.

— Iwona, am spus.

M-am uitat înapoi în stradă: mașinile și camioanele trase de cai își vedeau de treburile lor, oamenii mergeau pe trotuare. *Grăbește-te*, Wiola! Puteam fi văzută de SS-iști acolo, cu cartea mea de telefon vizibilă pentru toată lumea.

Ușa s-a deschis cu un bâzâit. Am intrat, și ușa s-a închis în spatele meu.

Am recunoscut-o pe fata cu numele de cod Wiola, era Janina Grabowski, din fosta mea trupă de cercetașe. Își ținea toate cele zece degete desfăcute, fiecare având vârful dat cu lac rubiniu umed.

— Scuză-mă că nu am deschis imediat, a spus.

I-am întins cartea de telefon.

— Wiola, asta e pentru Konrad Zegota.

Janina era o fată de treabă, cu părul vopsit în roșu-aprins și constituția unei fete de la fermă, dar nu și prima mea alegere pentru o parteneră când era vorba să-mi risc viața. Nu avea nicio insignă serioasă de la cercetașe pentru competență la primul ajutor sau orientare, și toată lumea știa că își luase insigna de artă pentru că făcuse machiaj.

Janina a luat cartea între palme.

— Mulțumesc, *Iwona.*

Biroul era într-o clădire de apartamente transformată, cu ferestre înalte care dădeau spre stradă, acoperite doar cu draperii albe transparente. Era mobilat cu un singur birou de metal, având o mașină de scris veche pe el, două fotolii și o masă plină de praf pe care erau împrăștiate reviste de modă

poloneze învechite. Cineva așezase pe masă un bol de sticlă, cu un caras auriu în el. Peștișorul, suspendat în apă și mișcându-și înotătoarele, se holba la mine cu gura deschisă într-un *O* surprins. Chiar și el își dădea seama că biroul ăsta era o făcătură.

Janina a trântit cartea de telefon pe birou. Pe față îi juca un zâmbet, până când a izbucnit într-un râs zgomotos.

— Nu-mi poți cere să fiu serioasă, Kasia. *Iwona.* E așa de caraghios totul.

Numele pe care i-l dăduse Pietrik, Wiola, însemna violetă, un nume care nu i se potrivea, căci era o fată înaltă, cu încheieturile groase cât picioarele mesei.

— Vorbește mai încet! Cine știe cine e prin preajmă și privește?

Luminile din tavan erau atât de puternice. Le aprinsese ca să ne vadă orice nazist?

— Singurii naziști care au venit ceva mai *aproape* pe-aici au urmărit-o pe Anna Sadowski când căra grenade în sutien. Au flirtat cu ea tot drumul. Unele fete primesc însărcinări distractive. Janina s-a apropiat de mine și a zis: Rămâi să jucăm cărți?

Cărți?

— Sunt bani în cartea aia. N-ar trebui să-i ascunzi? Vrei să ne împuște?

— Haide, rămâi! O să-ți aranjez părul.

— Trebuie să ajung acasă înainte să se întunece.

Și-a strâns mâinile la piept.

— Un coafat?

Janina lucra part-time la cel mai bun salon de coafură din Lublin.

— Pietrik mi-a spus să plec imediat.

— Voi doi sunteți iubiți?

— Trebuie să plec…

— Toată lumea spune că te place…

M-am grăbit spre ușă.

— Nu asculta toate zvonurile, am replicat.

Janina a luat o revistă de pe masă și s-a cocoțat pe birou.

— Deci nu te interesează *niciun* zvon?

M-am întors.

— Nici măcar zvonurile despre… să zicem… Nadia Watroba?

Am făcut un pas către birou.

— Ce știi?

Janina și-a ridicat bărbia.

— Oh, acum rămâi.

— E prietena mea cea mai bună.

— Ah, chiar așa? a spus Janina, frunzărind revista.

— Încetează! Câinele ei mă așteaptă afară, e foarte bolnav…

Ea a închis revista cu zgomot.

— Nu *Felka*?

Câinele Nadiei era faimos.

— Da, Felka. Așa că spune-mi!

— Păi, nu știu prea multe…

— Janina, dacă nu-mi spui…

— Bine. Bine. Tot ce știu e că Pietrik… mă rog, *cred* că a fost Pietrik… le-a dus pe Nadia și pe mama ei la un apartament conspirativ.

— Aproape?

— Da, în Lublin. Dar asta e tot ce știu.

— *Nimic* altceva?

— Doar că am auzit că e chiar sub nasul naziștilor.

Năucă, i-am mulțumit Janinei, am coborât din nou treptele de la intrare și am pornit-o spre casă, prin parc, așa cum îmi spusese Pietrik. Nadia chiar era în siguranță! Mi-am simțit tot trupul relaxându-se pe când trăgeam căruțul mai repede ca să o duc pe Felka acasă și să-i dau de mâncare. Nadia era cu mama ei, și încă în Lublin! Erau multe lucruri pe care le puteam face pentru ea – să am grijă de Felka, să continui să lucrez pentru Rezistență.

În definitiv, prima mea misiune mersese bine, chiar dacă Janina nu o luase în serios. Acum făceam parte din Rezistență? Dusesem *bani.* Aveam să depun jurământul mâine și să oficializez asta.

La jumătatea drumului spre casă, băierile cerului s-au dezlegat, inundând străzile pietruite, udându-ne până la piele pe mine și pe Felka.

„Ai avut noroc o dată”, spuneau pantofii mei uzi la fiecare pas. „Nu face un obicei din asta”.

Capitolul 6

HERTA

1939-1940

Am luat trenul spre casă din Camp Blüte, fericită să plec, cu toate gândurile îndreptate spre găsirea unui post de doctor. Eram îmbrăcată în uniforma mea BDM, dar curând am regretat asta. Ar fi fost atât de odihnitor să privesc cum pădurile dese zboară pe lângă fereastra trenului, în timp ce alcătuiam în minte o listă cu clinicile pe care să le vizitez. Dar nu am avut niciun moment de liniște, căci fiecare pasager se oprea ca să-și arate admirația pentru uniforma mea.

— Vă rog, pot să ating vulturul, *Fräulein*? m-a întrebat un băiețel.

Stătea lângă scaunul meu, într-o poziție corectă, cu brațele pe lângă corp, legănându-le ușor odată cu mișcările trenului. Mama lui stătea în spatele lui, cu două degete la buze, cu ochii mari, ca și cum s-ar fi întâlnit cu însuși Führerul. Da, era oarecum o povară să reprezint BDM, dar totodată și măgulitor, căci celor care purtam această uniformă ni se arăta un respect deosebit. Eram tineri, dar aveam o asemenea putere.

— Poți, am răspuns.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi când el a mângâiat șnurul auriu cu atingerea ușoară a unui fluture.

Nimic nu înduioșează mai tare ca un copil german neprihănit.

Era de înțeles ca uniforma mea să stârnească senzație, căci majoritatea germanilor nu văzuseră niciodată tot setul de insigne BDM la o femeie. În timp ce Tineretul hitlerist, doar pentru băieți, avea trese și insigne pentru fiecare activitate, până la plantarea în ghivece, insignele BDM pentru realizări erau limitate ca număr și se obțineau greu. Pe jacheta mea bleumarin de conducătoare, purtam tresa Crucii Roșii, agrafa de argint pentru competență în pregătirea sanitară și insignele pentru primul ajutor și condiție fizică bună.

Dar ceea ce atrăgea cea mai mare atenție era vulturul care reprezenta cel mai înalt nivel de conducere, pasărea aurie purtată peste inimă, cu aripile sale larg deschise. Mutti plânsese

de mândrie în ziua în care l-am purtat prima dată acasă. O impresionase mai mult decât diploma mea de la Școala de medicină, terminată mai repede din cauza războiului.

Ajunsă acasă, am încercat să-mi găsesc prima slujbă ca doctor, dar deși terminasem a doua în anul meu, doctorii cu cabinete nu doreau să angajeze un medic-femeie. Se părea că retorica partidului despre locul potrivit al unei femei – acasă, crescând copii – se înrădăcinase, și mulți pacienți solicitau un doctor-bărbat. Și deoarece, ca studentă la universitate, mi se ceruse să urmez un curs de broderie, am luat ceva de cusut ca să câștig niște bani.

În cele din urmă am găsit un post cu jumătate de normă la clinica de dermatologie din Düsseldorf, care plătea un mic onorariu pentru fiecare pacient pe care îl tratam. Era o muncă plictisitoare, unde cel mai interesant eveniment al majorității zilelor era deschiderea cu lanțeta a unui furuncul. Oare aveam să uit cele câteva tehnici chirurgicale pe care le învățasem la Școala de medicină? Un chirurg trebuie să opereze întruna pentru a rămâne competent.

Economia noastră se îmbunătățise în mod considerabil, ceea ce a redus numărul de pacienți care aveau nevoie de tratament dermatologic. Chiar și mâinile roșii și jupuite, cândva sursa principală de venit a dermatologului, nu mai reprezentau o problemă pentru cele mai multe gospodine germane. Muncitorii polonezi furnizați de Reich și importați din Est se ocupau de spălatul vaselor.

Drept urmare, câștigurile mele au scăzut curând aproape de tot. Starea tatei a ajuns din gravă, critică, și Mutti a trebuit să rămână acasă cu el. Cu greu reușeam să câștig bani pentru noi trei. În scurt timp, am devenit singurul doctor din Düsseldorf care murea de foame, așa că am continuat să lucrez și la măcelăria lui *Onkel* Heinz.

După liniștea pădurilor din tabără și clinica tăcută, zarva mulțimii care venea la prăvălie după carne, toate acele *Hausfrauen* agitate, în capoatele lor călcate, înghesuindu-se către tejghea, ca o turmă politicoasă de vite, era o schimbare bine-venită. Acolo puteam să scap de toate necazurile mele și doar să rup bucăți mari din sulul de hârtie albă și să practic nodurile chirurgicale când înfășuram pachetele cu sfoară în dungi.

Într-o duminică, am venit la lucru ca de obicei, deși prăvălia era închisă pentru public. Asta era ziua în care Heinz mă punea să lucrez acolo singură, așa că nimeni nu putea vedea ce făceam pentru el.

Proiectul lui special.

— Grăbește-te, a spus Heinz.

S-a împins în masa cu blocul de lemn, care se lăsase de la loviturile lui de satâr și ale tatălui său înaintea lui. Umflătura din pantaloni era vizibilă chiar și sub șorțul lui de măcelar, țeapăn de la sângele uscat de vițel. Cum de m-am băgat într-o asemenea belea? Din cauza atâtor ani în care mi-a fost prea frică să spun ceva, asta a fost.

Heinz mă privea în vreme ce eu stăteam la masa de lucru și alegeam cel mai întins intestin de miel. Așteptarea era partea cea mai bună, dar și cea mai rea pentru Heinz. Am întors pe dos intestinul, l-am băgat în clorură de var și am îndepărtat membrana mucoasă, având grijă să las straturile peritoneal și muscular. *Onkel* Heinz mă zorea, dar eu nu mă grăbeam, căci orice ruptură sau înțepătură putea aduce dezastrul.

— Mă mișc cât de repede pot, i-am spus.

Era mai bine să trag de timp, căci odată ce terminam, venea cea mai rea parte, și întregul proces începea din nou.

În timp ce lucram, gânduri negre mă copleșeau. De ce nu eram acasă, căutând alte slujbe? Era doar vina mea că eram blocată aici, prinsă în capcană de Heinz, temându-mă că avea să dezvăluie secretul nostru. Ar fi trebuit să spun totul cu ani în urmă, dar *Tante* Ilsa nu mi-ar fi plătit niciodată școala dacă ar fi știut. Ce-ar zice Mutti? N-aș putea niciodată să-i spun, bineînțeles. Chiar și așa bolnav cum era, tata l-ar omorî pe *Onkel* Heinz dacă ar ști. Ăsta era prețul pe care îl plăteam pentru educația mea. Heinz spunea că eu însămi eram de vină, o femeie tânără care rămăsese acolo singură cu el.

Heinz a venit lângă mine și mi-a ridicat fusta. Am simțit pe coapsă furișarea familiară a degetelor lui aspre.

— De ce îți ia atât? a întrebat Heinz.

Am simțit în răsuflarea lui vinul acela dulce care îi plăcea.

I-am dat mâna deoparte.

— Lucrurile astea durează.

Heinz nu era exact crema rasei superioare. Cu un IQ undeva între granița deficienței și un ușor retard, putea fi imediat

descumpănit de o scuză mai lungă de două cuvinte. Am frecat țesutul delicat până s-a uscat, am măsurat și am tăiat. Când l-am rulat, neted și transparent ca un ciorap de mătase, Heinz era deja roșu la față.

Nu trebuia să mi se spună să mă duc la camera frigorifică, luând cu mine găleata de tablă cu untură. Era o alinare ciudată în monotonia gesturilor. Am tras de șnurul agățat de bec pentru a lumina locul și m-am proptit de raftul rece de lemn din spatele meu. Chiar și cu sacul de făină pe față, știam ce urma. Mirosul dulce de făină atenua duhoarea de sânge de vită, trabucuri și înălbitor. *Nu plânge.* Plânsul doar îl înfuria pe Heinz și făcea ca totul să dureze mai mult. Și-a tras pe el opera mea, și-a băgat o labă în untură, a trecut-o peste membrană, și a început.

Mi-am repetat oasele mâinii.

Unu: osul scafoid, provenit din grecescul skaphos, *care înseamnă barcă.*

Cute de grăsime atârnau din abdomenul lui Heinz, ca un șorț păros, și se loveau de trupul meu cu fiecare împingere. Începuse să gâfâie tot mai repede, asta însemna că nu mai dura mult.

Doi: osul semilunar, în forma unei luni în pătrar.

Renunțasem de mult să mai sper la un atac de inimă brusc. Anii de fripturi înecate în grăsime trebuie să-l fi dotat cu o placă arterială groasă de două degete, dar cu toate astea reușea să rămână în viață.

Trei: osul piramidal. Patru: osul pisiform, rotund, numit de la cuvântul latin pentru boabă de mazăre.

Heinz nu s-a mai putut abține și a început cu gemetele lui obișnuite, iar răsuflarea sa era ca o ceață rece pe gâtul meu. Mâinile îi tremurau când s-a apucat de raft, cu încheieturile lui groase de măcelar susținându-i greutatea.

Pe neașteptate, ușa camerei frigorifice s-a deschis și sacul de făină mi-a alunecat de pe față. Ilsa stătea în prag, ținând ușa deschisă cu o mână, iar în cealaltă avea un borcan de gem. Probabil că îl auzise pe Heinz gemând ca un porc înjunghiat.

— Închide ușa, femeie, a spus Heinz, cu pantalonii adunați în jurul gleznelor, cu fața purpurie.

Era dezgust pe fața ei sau doar oboseală? A pus gemul pe un raft, s-a întors și a plecat.

Ușa camerei s-a închis cu zgomot în spatele ei și Heinz s-a întors la treaba lui.

∴

Într-o zi plictisitoare de la clinica de dermatologie, stăteam la biroul meu după ce terminasem cu ultimul meu pacient, un copilaș durduliu de patru ani, care își sugea degetul mare. O trimisesem pe mama lui acasă cu o cremă antiseptică pentru o spuzeală. Cum aveam să-mi pot câștiga existența făcând asta? Eram mult mai potrivită liniștii pe care o oferea un post la universitate, dar salariul de profesor nu mi-ar fi susținut cu mult mai bine familia.

Am luat de pe birou *Jurnalul de medicină* și am observat un anunț la mica publicitate în care se solicita un *medic pentru o tabără de reeducare pentru femei, la 90 de kilometri nord de Berlin, lângă stațiunea Fürstenberg, la lacul Schwedt.* Existau multe asemenea tabere în acea perioadă, majoritatea pentru cei care nu voiau să muncească și pentru infractorii mărunți. Ideea unei schimbări de peisaj era atrăgătoare. O stațiune? Știam că o să-mi fie dor de Mutti, dar nu și de Heinz.

Singurul lucru pe care îl știam despre tabără era că Fritz Fischer, fostul meu coleg din Școala de medicină, lucra acolo, dar locul avea un nume care suna plăcut.

Ravensbrück.

Capitolul 7

CAROLINE

Decembrie 1939

În Ajunul Crăciunului, eu și Paul ne-am dus să patinăm în Central Park, pe Fifth Avenue Skating Pond. Adoram să patinez, ceea ce învățasem pe Bird Pond de lângă casa noastră din Connecticut, dar o făceam rareori, căci evitam majoritatea activităților care mă făceau să par mai înaltă decât era nevoie. Plus că până atunci nu avusesem pe nimeni cu care să patinez. Betty mai degrabă ar fi înghițit albine vii decât să fie văzută pe patine. Am jurat să profit din plin de prezența lui Paul în New York.

Era o vreme perfectă pentru patinat în acea zi, senină și rece, cu un vânt aspru, care peste noapte făcuse gheața la fel de

netedă ca lacul de pe o minge de biliard. Drept urmare, steagul din vârful Castelului Belvedere era sus, sfera roșie pe fundalul alb pe care fiecare patinator îl dorea. Vestea că gheața era bună trecea de la un portar la altul de-a lungul întregii Fifth Avenue, și astfel locul a devenit ticsit cu patinatori.

Primul val de patinatori era deja acolo când eu și Paul am ajuns. Bărbații, aproape profesioniști, își făceau genuflexiunile și rotațiile, cu țurțuri la bărbi și nasuri. Apoi au sosit doamnele, câte două sau trei, cu paltoanele lor grele ca niște pânze de corabie care le împingeau pe gheață. Cu puțin exercițiu, Paul s-a dovedit a fi un patinator folositor și, braț la braț, am alunecat pe toată rețeaua de lacuri. Vechea Caroline n-ar fi patinat niciodată într-un loc atât de public, dar am abordat gheața cu energie și curând am intrat amândoi într-un ritm plăcut împreună. Brusc, am simțit că vreau să încerc orice fel de noutate.

Am plutit pe sub podurile arcuite pe ritmurile „Sonatei Lunii” a lui Beethoven și ale „Valsului patinatorilor” de Waldteufel, care nu puteau să sune mai plăcut de atât, chiar și transmise prin micile difuzoare ale cabanei de unde se închiriau patine.

Gheața se aglomerase, așa că ne-am întors la cabană, prin aerul în care plutea mirosul de castane coapte. Ne pregăteam să se așezăm și să ne scoatem patinele, când mi-am auzit numele.

— Caroline! Aici.

Era David Stockwell. A patinat până la noi și s-a oprit cu o mișcare bruscă și un zâmbet, pozând ca într-o reclamă a Fraților Brooks[26], trăgându-și jacheta în spate cu pumnul înmănușat. Cum putea David să se poarte de parcă nimic nu se întâmplase între noi, de parcă să se însoare cu o simplă cunoștință după ce fuseserăm împreună zece ani era ceva absolut normal?

— Hei, cine e tipul ăsta, Caroline? a întrebat David.

Să fie asta o izbucnire de gelozie? David chiar părea scund față de Paul. Oare avea să creadă că între mine și Paul era o legătură romantică? Slabe șanse. Paul păstra distanța și emitea doar semnale prietenești, nici măcar nu stătea aproape de mine. Și dacă i-ar arăta totuși lui David că eram a lui? Gândul ăsta m-a făcut să-mi doresc să fie adevărat.

Paul a întins mâna:

[26] Brooks Brothers, cel mai vechi lanț de croitorie bărbătească din Statele Unite, creat în 1818 și având sediul în New York.

— Paul Rodierre.

David i-a strâns-o.

— David Stockwell. O știu pe Caroline din…

— Trebuie să plecăm, am spus eu.

— Sally e acolo, își încheie șireturile. O să-i pară tare rău că nu te-a văzut.

Betty mă avertizase în privința lui Sally, bineînțeles. Noua ei cumnată era o fată minionă pe care doamna Stockwell o răsfățase cu un trusou de nuntă *haute couture* cu prețul căruia jumătate din New York ar fi putut mânca vreme de un an. I-am aruncat lui David cea mai bună privire a mea *chiar-nu-putem-sta.*

El s-a întors către Paul.

— Eu lucrez la Departamentul de Stat. Mă străduiesc să țin țara departe de război. Am auzit de discursul tău de la gală. Se pare că tu te străduiești să ne *bagi* în el.

— N-am făcut decât să spun adevărul, a replicat Paul.

— A fost cel mai reușit eveniment al nostru dintotdeauna, am adăugat eu.

Paul a patinat aproape de mine și m-a luat de braț.

— Da, iubito, a fost copleșitor, nu?

Iubito?

David a clipit surprins.

M-am strâns lângă Paul.

— Ropote de aplauze. Și *donațiile.* Toată lumea susține acum Franța.

Sally Stockwell a patinat spre noi prin mulțime. Era greu să îi ignori *micimea,* poate că avea vreun metru cincizeci și cinci. Era îmbrăcată în costum complet de patinaj, o fustă de patinaj evazată din postav și o jachetă tirolianăă matlasată strânsă pe corp, cu ghetele tivite cu blană albă. Ciucurele de pe bereta croșetată pe care o purta, legată sub bărbia ei drăguță, se legăna în vreme ce ea se apropia de noi.

— Tu trebuie să fii Caroline, a spus Sally.

Mi-a întins o mână într-o mănușă albă de angora și eu i-am strâns-o.

Sally era mai degrabă Olivia de Havilland decât Bette Davis și era imposibil să nu o placi, cu o onestitate dezarmantă care făcea chiar și cea mai banală conversație să pară stânjenitoare.

— David mi-a spus totul despre tine. „Caroline ajută bebelușii francezi. Eu și Caroline am fost starurile în prima noastră piesă împreună…”

— Eu am fost primul partener al lui Caroline, a spus David. L-am jucat pe Sebastian, iar ea era Olivia[27].

Paul a zâmbit.

— Se sărută, nu? Cum au fost cronicile?

— Rezervate, am spus eu.

Sally s-a apropiat.

— Câteodată mă gândesc că tu și David ar fi trebuit să vă căsătoriți.

— Mă bucur să vă văd, am spus eu. Îmi pare rău că fugim, dar chiar trebuie să plecăm.

— Da, petrecem toată ziua împreună, nu-i așa, iubito? a adăugat Paul.

Exagera, și asta avea să pună în mișcare moara bârfelor. Dar nu-mi păsa. Era așa de plăcut să fii iubit, chiar dacă numai de ochii lumii.

Ne-am luat la revedere și le-am făcut cu mâna lui Sally pe când intrau în șuvoiul de cupluri de patinatori. Ce drăguț din partea lui Paul să pretindă că e iubitul meu. Bineînțeles, nu era al meu ca să mă pot etala cu el, dar tot era plăcut să am pe cineva în viață cu care să mă laud, mai ales în fața lui David Stockwell, care îmi călcase mândria în picioare într-un fel atât de dureros.

După patinoar, Paul s-a întors la Waldorf ca să se schimbe, iar eu am împodobit molidul argintiu pe care bunul prieten al mamei, domnul Gardener, îl adusese de la țară, și am făcut *coq au vin.* Serge trimisese din Connecticut o supă de legume, plină de păstârnac dulce, morcovi grași, și chimen minunat, pentru primul nostru fel.

În acea noapte, ninsoarea, care acoperise mai înainte Connecticutul, a ajuns cu prisosință și în Manhattan, lăsând-o pe mama blocată cu Serge la casa noastră de la țară. Paul a sosit la ușa mea cu fulgi în păr și pe umerii paltonului. Fața lui era rece când s-a aplecat să mă sărute pe fiecare obraz. Începuse să folosească intens Sumare, cândva unul dintre parfumurile preferate ale tatălui meu. Aruncasem o privire în dulăpiorul cu medicamente al lui Paul de la Waldorf când fusesem în baia lui

[27] Personaje din *A douăsprezecea noapte* de William Shakespeare.

și văzusem sticla acolo, alături de borcanul albastru cu Noxzema[28].

Paul ținea în mâini o sticlă de vin de Burgundia și un mic buchet de trandafiri Crimson Glory înfășurați în hârtie albă. Va trebui să-mi păstrez capul pe umeri și să am grijă cât vin beau. Am fost ușurată că se îmbrăcase elegant, cu jacheta lui vineție, căci eu purtam o rochie și ciorapi de mătase.

A strecurat sticla, grea și rece, în mâinile mele.

— *Joyeux Noël.* E ultima din lada pe care mi-a trimis-o vărul meu din via lui. Sper că nu te superi, dar am lăsat numărul tău telefonistei de la Waldorf, în caz că trebuie să fiu găsit.

— Sigur că nu. Ești îngrijorat pentru Rena?

— Mereu, dar e doar o măsură de prevedere. Am vorbit cu ea azi-dimineață și i-am spus în ce stadiu sunt cu viza. Roger zice că o să afle în câteva zile.

Rena. Era ca și cum ar fi fost prezentă acolo, cu noi. Paul a intrat în living.

— Ai putea ateriza cu un avion aici. Suntem doar noi în seara asta?

— Mama și Serge nu pot ieși din aleea din Connecticut.

— Deci eu sunt singura ta distracție? Ce presiune pe mine!

După masă, am lăsat vasele în chiuvetă și m-am așezat pe canapeaua din păr de cal cu noduri, împărțind cu Paul o sticlă de coniac de-a tatei. Canapeaua aia fusese a mamei mamei, căreia noi îi spuneam Mama Woolsey. O luase ca să îi descurajeze pe curtezanii mamei să zăbovească prea mult.

Când din foc nu au mai rămas decât tăciuni, s-a făcut rece, căci păstram o temperatură joasă în apartament. Paul a ridicat un bușteau de mesteacăn și l-a pus pe foc, și flacăra s-a ridicat și s-a înclinat, atingând cutia cu lemne, atât de fierbinte, că am simțit-o pe față.

Mi-am aruncat pantofii și mi-am băgat picioarele sub mine.

— Cineva a băut coniacul, am zis, ridicând sticla în lumina focului.

— Poate că e doar partea îngerilor, a spus Paul. Așa se numește partea care se evaporă din pivnițele de coniac.

[28] Loțiune de curățare a feței și demachiant, care conține, printre altele, camfor, mentol, fenol și eucalipt.

A împuns bușteanul cu vătraiul de fier, și fața lui părea îngândurată în strălucirea focului. De ce erau bărbații așa de serioși când era vorba de foc?

Paul s-a întors la canapea.

— Simt că în fața mea se deschide totul când sunt aici, așa. Ca un copil.

— Undeva, într-un colț al inimii, avem întotdeauna douăzeci de ani, am zis.

De câte ori spusese asta mama?

Paul a turnat un deget de coniac în paharul lui.

— Fostul tău prieten e un bărbat frumos, a remarcat.

— Fără îndoială, te-ar aproba, am spus și am întins paharul ca să-mi mai pună coniac.

Paul a ezitat.

— Omul, fiind rațional, trebuie să se îmbete, am spus eu.

Oare de ce îl citam pe Byron? Mă făcea să par de două milioane de ani.

— Cel mai bun lucru în viață nu e decât beția, a spus Paul, turnându-mi coniac în pahar.

Îl știa pe Byron?

— Cum se face că nu m-ai întrebat niciodată de Rena? a spus el.

— De ce s-o fac?

Era ultimul lucru despre care voiam să discut.

— Ei, nu știu. Credeam că ai putea fi curioasă cum de pot sta atâta vreme departe de ea.

— Spectacolul, bineînțeles, am răspuns.

Chihlimbarul din paharul meu strălucea în lumina focului.

— Nu prea avem o căsnicie acum.

— Paul. Așa un clișeu!

De ce nu puteam să renunț să le mai vorbesc bărbaților ca o învățătoare pedantă? Meritam să sfârșesc singură, așezată pe un sloi de gheață, așa cum fac eschimoșii cu bătrânii lor.

— Rena e atât de tânără. E foarte amuzantă – ți-ar plăcea, sunt sigur –, dar n-am putut niciodată să stăm așa și să vorbim despre viață.

— Ce-i place să facă? am întrebat.

Focul a pocnit și a gemut când a înghițit un strop de catran.

— Dansul, petrecerile. E un copil, în multe feluri. Ne-am căsătorit la foarte scurt timp după ce ne-am cunoscut. La

început a fost foarte distractiv, și momentele petrecute în dormitor erau incredibile, dar curând a devenit agitată. Am auzit că a avut iubiți atrăgători.

Momente incredibile în dormitor? Dumnezeiești, fără îndoială. Mi-am îndepărtat o scamă de pe mânecă.

— Apropo, în țara asta bărbații nu vorbesc despre isprăvile lor din dormitor.

— În țara asta, bărbații nu au despre ce isprăvi să vorbească, a replicat Paul. Se însoară și isprăvile lor se ofilesc și cad. Rena e o fată minunată, dar, după părerea ei, noi doi suntem pur și simplu incompatibili. Crede-mă, am încercat.

S-a mai ocupat puțin de foc și apoi a venit înapoi, de data asta așezându-se mai aproape de mine pe canapea. Pentru un bărbat atât de viril, avea o gură frumoasă.

— Mai există cineva compatibil? am spus eu. Părinții mei sunt singurul cuplu pe care l-am considerat cu adevărat armonios.

— Cum a murit tatăl tău?

— N-am mai vorbit niciodată despre asta. Aveam unsprezece ani și pe atunci nimeni nu discuta așa ceva.

— A fost un tată bun?

— În weekenduri venea din oraș în Connecticut. Își schimba gulerul apretat și vesta cu niște pantaloni de doc kaki și ne arunca mingea, non-stop, pe terenul de baseball pe care îl făcuse mama în capătul proprietății noastre.

— Se îmbolnăvea des?

— Niciodată. Dar într-o zi, în primăvara lui 1914, s-a închis în dormitorul lui de aici, din senin. Doar doctorul Forbes și mama au avut voie să intre. Când am fost trimisă la rude cu lucrurile într-o valiză, am știut că era ceva îngrozitor de aiurea. Servitoarele tăceau când intram în cameră, iar fața mamei avea o expresie chinuită pe care n-o mai văzusem niciodată la ea.

— Îmi pare așa de rău, Caroline, a spus Paul și mi-a luat mâna în mâna lui caldă și moale, apoi i-a dat drumul.

— Cinci zile mai târziu, am avut voie să vin acasă, dar toată lumea îmi evita privirea. Ca întotdeauna, am aflat totul ascunzându-mă în liftul pentru mâncare din bucătărie, trăgând cu ochiul printr-o crăpătură. La vremea aceea, aveam în casă patru servitoare irlandeze. Cea mai în vârstă, Julia Smith, le punea la curent pe celelalte cu marele eveniment în vreme ce curăța niște mazăre la masa din bucătărie. Mi-aduc aminte

fiecare cuvânt. Julia a spus: „Știam eu că domnul Ferriday n-o să se ducă fără să lupte”. Mary Moran, o fată nouă, numai piele și os, împingea înainte și înapoi un mop cenușiu și murdar, ca un calmar, pe dalele albe și negre. A zis: „Pneumonia e cel mai nenorocit mod de a muri. La fel ca înecatul, doar că e mai încet. Erai în cameră? Era mai bine să nu-l atingi”. Apoi Julia a zis: „Acum râdea ca un nebun, și-n clipa următoare își încleșta mâna de piept și spunea că e prea cald și țipa la doctorul Forbes să «deschidă o fereastră, pentru numele lui Dumnezeu». Pe urmă a început să o ceară pe fiica lui, Caroline, și asta aproape că mi-a frânt inima. Doamna Ferriday tot spunea «Harry, dragule, nu mă părăsi», dar el trebuie să fi murit deja, pentru că doctorul Forbes a scos capul pe ușă și mi-a spus «Fugi la pompele funebre»”. Lily Clifford, cea mai tânără dintre cele patru, a intervenit: „Am văzut-o o clipă pe doamna Ferriday, cu brațele în jurul lui pe pat, spunând «Nu pot să trăiesc fără tine, Henry», așa de tristă și de singură, că mi-a venit și mie să plâng”, în seara aia, mama mi-a dat vestea. Eu doar am rămas holbându-mă la cutia lui de trabucuri, întrebându-mă ce se va întâmpla cu ele acum, că el nu mai e. Eu și mama nu am vorbit prea mult despre moartea tatei și din acea zi ea nu a mai plâns niciodată în fața mea sau a altcuiva.

— Ce îngrozitor, Caroline, a spus Paul. Erai atât de mică!

— Îmi pare rău că am distrus starea de spirit festivă.

— E o povară grea pentru un copil.

— Hai să vorbim despre lucruri mai plăcute!

— Tu ai o inimă bună, Caroline, a spus Paul, întinzând mâna și dându-mi o șuviță de păr pe după ureche.

Aproape am tresărit, șocată de căldura atingerii lui.

— Destul cu moartea și pieirea, am spus. Despre ce să mai vorbim?

Am privit amândoi focul o vreme, ascultând cum pocneau și trosneau bușteni.

Paul s-a întors către mine.

— Ei bine, trebuie să-ți fac o mărturisire.

— Bunii catolici nu fac asta cu un preot?

El și-a trecut un deget peste piciorul meu încălțat cu ciorap.

— Doar că, ei bine, nu poți avea încredere în mine când mă aflu lângă niște ciorapi de mătase.

Oare era conștient de puterea pe care o avea în vârful degetului?

— Mă tem că am fost marcat pe viață de un prieten de la școală.

Eu mi-am îndreptat spatele.

— Poate că ar fi mai bine să nu știu.

— Avea sub pat cutii cu poze vechi.

— Peisaje?

— Ei, într-un fel, da. Cele mai multe cu femei în ciorapi de mătase. Și cam atât. Paul și-a rotit lichidul chihlimbariu în pahar. N-am mai fost niciodată același de dinainte. E ceva cu dungile alea. După ce am văzut-o pe Marlene Dietrich în *Îngerul albastru* cântând „Isteața Lola”, a trebuit să aștept să iasă toată lumea din sală ca să mă pot ridica și eu.

— Acolo Marlene purta ciorapi negri transparenți.

— Nu putem să nu mai vorbim de asta? Încă mă mai, ei bine, ațâță cam prea mult.

— Tu ai adus vorba.

— Cred că întotdeauna am fost atras de femei puternice, a spus Paul.

— Roag-o pe mama să-ți facă cunoștință cu Eleanor Roosevelt.

Paul a zâmbit și și-a pus paharul pe podea.

— Ești nemaipomenită, știi asta, Caroline? Ai ceva care mă face să vreau să-ți dezvălui toate gândurile și sentimentele mele. M-a privit un moment, tăcut. Știi, încep să mă atașez de tine. E posibil să nu mai poți scăpa de mine.

— Ca o lipitoare, am zis.

El a zâmbit și s-a aplecat spre mine.

— Da, orice ar fi asta.

M-am ridicat în picioare și mi-am netezit rochia. Trebuia să schimbăm subiectul înainte ca lucrurile să se complice.

— Așteaptă aici, i-am spus. Am ceva pentru tine. Nimic extravagant.

— Atât de misterioasă, Caroline. La fel ca Marlene.

M-am dus în dormitorul meu. Oare asta era o greșeală? Bărbații și femeile prieteni își făceau oare daruri? În fond, el nu avea nimic pentru mine. Am scos pachetul învelit în hârtie argintie pe care îl înfășurasem de mai multe ori, ca să aibă o înfățișare banală, și i l-am întins lui Paul.

— Ce e asta?

Oare rozul din obrajii lui era de la stânjeneală sau de la coniac?

— Un fleac, am spus și m-am așezat lângă el.

Și-a strecurat mâna pe sub hârtie, ca să rupă banda de celofan.

— Serios, e doar un cadou între prieteni, am spus. Eu și Betty ne facem tot timpul daruri. Doar lucruri obișnuite.

A tras de capetele îndoite și s-a așezat cu hârtia deschisă în poală, uitându-se la pătratul îndoit, de culoarea vinului de Bordeaux vechi, părând să fi rămas fără cuvinte.

— A fost al tatei, am spus eu. Avea zeci. Nu le purta niciodată, evident. Poate că dacă le-ar fi purtat…

Paul a ridicat fularul, lână merinos căptușită cu mătase, și l-a ținut în sus, mângâind țesătura între degete.

— Nu știu ce să spun, a murmurat.

Gura mi s-a uscat. Oare fusesem prea îndrăzneață cu un dar atât de personal?

— Mama ta n-o să se supere?

— Ea ar fi dat deja toate lucrurile tatei dacă aș fi lăsat-o eu.

— Poate că îi e greu să le vadă acum, când el nu mai e.

— A fost cât pe ce să îi dea paltonul de vigonie unui comisionar îmbrăcat prea subțire.

Paul a ridicat un capăt al fularului și apoi și l-a petrecut în jurul gâtului, cu capul plecat.

— E prea frumos, Caroline. După ce l-a înfășurat, și-a deschis mâinile, cu palmele în sus. Ei? m-a întrebat.

Arăta ca unul dintre băieții care se pregăteau să plece să se dea cu sania pe Bird Pond, iazul din Bethlehem, cu obrajii îmbujorați. Cum ar fi să îl sărut? Oare am regreta amândoi, dat fiind că avea o soție, incompatibilă sau nu, care curând se va trezi în Franța și îi va aștepta telefonul?

Bineînțeles.

M-am ridicat în picioare, ușor ametită.

— Ai vrea să le vezi? Hainele tatei, vreau să spun.

L-am condus pe Paul pe coridor către camera tatei. Mama și tata avuseseră dormitoare separate, așa cum era pe atunci obiceiul. Lampa de birou din colț arunca umbre pe perete. Servitoarele încă mai ștergeau praful în cameră, spălau draperiile de organza în fiecare primăvară și așternuturile cu

motive grecești, ca și cum tata era așteptat să se întoarcă dintr-o zi în alta, gata să strige „hi-ho!” și să-și arunce valiza de piele pe pat. În nișa bovindoului se afla o sofa micuță, acoperită cu o husă decolorată din pânză de bumbac cerată care își pierduse de mult luciul. Am deschis ușa dressingului tatei, făcând ca un val de Vicks VapoRub și tutun să năvălească afară, și am aprins lumina.

— Oh, Caroline, a făcut Paul.

Dressingul pe două niveluri era aproape la fel cum îl lăsase tata, cu șiruri de pantaloni de lână kaki și maro și de flanel alb, împăturiți pe umerașe; tot felul de haine, de la cele largi, la un rând, și cele din camgarn până la o redingotă. Legiuni întregi de pantofi în două culori și o pereche de pantofi de lac, toți îndesați cu foiță, aliniați pe podea. Cravate de mătase împărțeau același suport cu curelele, agățate de catarama de alamă. Cocarda neagră a mamei de la înmormântare zăcea pe raftul de sus. Eu nu fusesem în acea zi la biserica Sf. Thomas, căci nu aveam decât unsprezece ani. *The New York Times* scrisese: „În acea zi, femeile Woolsey au stat îmbrățișate în primul rând”. Am tras de o curea și mi-am trecut printre degete pielea de focă, având căptușeală de velur.

— Era foarte ordonat, a remarcat Paul.

— Nu chiar. Mama avea grijă de el.

Paul a luat de pe raftul de sus o pălărie de fetru gri, umplută cu foiță îngălbenită. A răsucit-o în mâini, ca un om de știință care examinează un meteorit rar, apoi a pus-o la loc. Dintr-odată părea mai melancolic. De ce îi stricasem buna dispoziție?

— Știi, tata era acromatop, am spus.

Paul doar m-a privit. De-aș putea să mă opresc din pălăvrăgeală.

— Și ca să înrăutățească lucrurile, refuza să fie îmbrăcat de un valet.

Paul nu a încercat să mă oprească, doar s-a uitat la mine cu o privire pe care nu o puteam desluși. Milă pentru o biată fată bătrână care simțea lipsa tatălui ei mort?

— Tata insista să se îmbrace singur. Așa că mama îi cumpăra numai culorile de bază. Maro și bleumarin. Am stins lumina din dressing și am adăugat: Trebuia să-i fi văzut hainele *înainte.*

Pe când închideam ușa, am simțit cum mi se umplu ochii de lacrimi, dar m-am abținut să plâng. A urmat o pauză, apoi:

— Într-o dimineață, la micul dejun, a apărut cu o haină galbenă, cravată mov, pantaloni portocaliu-aprins și ciorapi roșii. Mama aproape că s-a înecat de atâta râs. Apoi mi-am întors fața către ușa dressingului, cu fruntea lipită de vopseaua răcoroasă. Îmi pare rău, Paul, o să-mi revin, am spus.

Paul m-a apucat de umeri și m-a întors cu fața la el, apoi m-a tras mai aproape. M-a mângâiat pe păr, dându-mi-l pe spate, iar buzele lui mi-au găsit obrazul. Au zăbovit în micuța adâncitură de sub ochi și apoi au coborât încet pe față. A durat mult până să ajungă la gură, și odată acolo, aveau gust de *coq au vin* și de țigări franțuzești.

Paul și-a desfăcut fularul de la gât și un val de Sumare a venit spre mine.

Pin. Piele. Mosc.

Ne-am îndreptat spre canapea în vreme ce o zăpadă înghețată lovea ferestrele deasupra noastră ca nisipul în timpul unui uragan. Inima mea a ratat o bătaie când mâna lui mi-a atins ușor interiorul coapsei, pentru a desface un ciorap. A băgat două degete în mătase și a tras-o în jos. Eu i-am desfăcut primul nasture al cămășii. Apoi un altul. Mi-am strecurat mâinile în interiorul cămășii deschise, coborând pe părțile laterale, netede ca interiorul unei scoici.

— Cred că poate ai băut mai mult decât doar partea îngerilor din coniac, a spus Paul în urechea mea.

Mi-a desfăcut primul nasture al rochiei. În lumina slabă, fața lui era deosebit de frumoasă, atât de serioasă. Noi chiar făceam asta… Am îndepărtat din minte gândurile despre el și Rena.

Al doilea și al treilea nasture, atât de încet…

Mi-a tras rochia în jos de pe umeri și mi-a sărutat pielea.

— Nu pot să cred cât de frumoasă ești, a spus, coborând cu buzele către sânii mei, fără să se grăbească deloc. Poate că un pat ar fi o idee bună.

N-am putut decât să încuviințez din cap. Patul meu cu baldachin și așternuturi roz de satin? Patul ăla nu văzuse niciodată ceva atât de grozav ca Paul Rodierre.

Am pornit-o în zigzag către camera mea, lăsându-mi lenjeria pe drum.

— Ridică mâinile, a spus Paul când am ajuns la pat.

Am ridicat brațele ca și cum eram gata să plonjez, și el mi-a tras în sus furoul și rochia și le-a scos dintr-o singură mișcare.

Și-a dat jos haina și m-a adus lângă el. Degetele îmi tremurau când i-am căutat cureaua. M-a sărutat, în timp ce eu trăgeam de capătul liber din cataramă și apoi de tot prin găici. Fermoarul a coborât cu un zgomot surd. Și-a scos pantalonii și m-a tras spre pat. Am căzut amândoi pe satinul neted, și stinghiile patului au fost surprinse de greutatea bruscă.

— Ai ciorapii pe tine? l-am întrebat.

El m-a sărutat la baza gâtului.

— Ce e sunetul ăla? a întrebat Paul, coborând cu săruturile.

— Ce? M-am ridicat într-un cot. E cineva aici?

El m-a tras înapoi, cu buzele lipite de urechea mea.

— Nu e nimic.

Bărbia lui aspră mi-a zgâriat obrazul într-un fel plăcut.

— Nu-ți face griji!

Era minunat să îl am pe Paul în patul meu doar pentru mine. M-am cufundat mai bine în satinul roz, iar el s-a rostogolit peste mine, sărutându-mă pe gură, acum mai intens.

De data asta am auzit sunetul. Cineva bătea la ușă. Cum reușise să treacă de portar? Am încremenit, în vreme ce buzele lui Paul coborau pe trupul meu.

— E cineva aici, am spus, tremurând în întuneric.

Capitolul 8

KASIA

1940-1941

Ceea ce trebuie să înțelegeți este cât de motivantă era Rezistența poloneză pentru un tânăr. După ce nemții au invadat țara și au considerat Cercetașele și Călăuzele organizații infracționale, noi pur și simplu am continuat clandestin și am început să fim cunoscuți ca Szare Szeregi sau Rândurile Gri[29]. Răspundeam în fața guvernului polonez în exil din Londra și majoritatea cercetașelor ni s-au alăturat. Grupul acesta era singurul loc în care mă bucuram de companie, căci Zuzanna

[29] Nume de cod pentru Asociația Cercetașilor Polonezi (Związek Harcetswa Polskiego), o asociație paramilitară ilegală creată la 27 septembrie 1939.

lucra multe ore la Serviciul de Ambulanțe din Lublin și nu era niciodată acasă. Plus că asta constituia o bună modalitate de a da frâu liber frustrării că eram sub ocupație germană.

Primiserăm o pregătire excelentă pentru primul ajutor la Cercetașe, dar în Rândurile Gri am continuat să învățăm și am participat la cursuri medicale secrete. Fetele mai mari luptau alături de băieți sau lucrau ca infirmiere și croitorese și se ocupau de orfelinate. Unele chiar ajutau la eliberarea oamenilor din închisorile germane, aruncau în aer poduri și furau planuri militare germane.

Noi, fetele mai mici din detașamentul meu de șapte persoane, salvam cărțile poloneze să nu fie distruse de soldații germani și predam ore în secret. Învățam să decodificăm și duceam acte false și mesaje. Ne îndeplineam obligația de a-i sabota pe naziști, rearanjând indicatoarele de stradă ca să îi facem pe SS-iști să se rătăcească. Noaptea, ne conectam la megafoanele nemțești din stradă și puneam imnul național polonez. Cu cât reușeam fără să fim prinse, cu atât voiam să facem mai multe, ca și cum ar fi fost un drog. Trebuia să fim însă atente, căci nu numai că nemții aleseseră Lublinul drept cartierul lor general polonez, dar în toată Polonia spionii germani începuseră să le identifice pe fostele noastre fruntașe de la Cercetașe și să le aresteze.

Plus că începuseră să aibă loc tot mai des *lapanka*[30]. Matka trăia tot timpul cu spaima de *lapanka* pentru noi – era o vânătoare sălbatică de oameni, pornită dintr-odată de SS-iști. Autoritățile nu mai așteptau noaptea, ca să acționeze la adăpostul întunericului. Acum își înșfăcau prada, cetățeni polonezi aleși la întâmplare, la lumina zilei, din cele mai neașteptate locuri: biserici, gări, cozi la rații. Cel suficient de ghinionist pentru a fi luat era arestat și dus la un centru de detenție. Cei mai mulți erau trimiși în Germania, unde erau munciți până își dădeau sufletul. Și copiii polonezi cu aspect arian erau în pericol. Începuseră să dispară în număr mare din orașe. Într-o zi, a fost adunat un tren întreg cu ei și dus de acolo. Soldații germani au împușcat mamele care alergau după tren. În zona rurală, dacă la muncă se prezentau prea puțini muncitori, sate întregi erau arse.

[30] Raid, razie (în limba poloneză).

Deși Pietrik nu vorbea despre asta, tatăl lui, căpitan în armata noastră poloneză, fusese arestat împreună cu toți ceilalți ofițeri, lăsându-l pe Pietrik singurul bărbat din casă. Înainte de război, fiecărui bărbat care absolvise o universitate i se ceruse să intre în armată ca ofițer în rezervă, așa că era ușor pentru autorități să-i elimine pe cei mai educați arestând toți membrii Corpului de ofițeri polonezi. Cel puțin Pietrik nu fusese recrutat în armată când izbucnise războiul.

L-am implorat pe Pietrik să-mi dea sarcini mai importante, precum acelea pe care le primeau fetele mai mari, dar, deși era comandant de grupă, nu făcea decât să găsească scuze.

— Spune-mi că nu sunt bună la misiuni, i-am zis lui Pietrik într-o după-amiază, în apartamentul nostru. Uite ce treabă bună am făcut cu casa Nadiei.

Pietrik mă ajuta să spăl cele câteva pensule pe care Matka nu le îngropase. Le ascunsese sub o scândură din podea ca să mai poată picta noaptea. Nu erau orice fel de pensule, ci pensule Kolinski pentru acuarele, și spălarea lor era o sarcină de onoare pe care Matka mi-o încredințase. Moștenise aceste adevărate Stradivarius ale lumii penelurilor de la mama ei și fiecare valora o avere. Erau băgate într-un rulou din flanelă roșie, fiecare în propria ei husă îngustă, fiecare făcută din păr de nevăstuică rusească, doar de la nevăstuicile masculi, de trei ori mai prețioase pe uncie decât aurul.

— Nu am nimic pentru tine, Kasia, a spus Pietrik. Treburile sunt liniștite acum.

Pentru un băiat cu mâini atât de mari, manevra pensulele cu delicatețe. A înmuiat una dintre ele în clăbuci de săpun și și-a trecut ușor degetele peste inelul de nichel și în jos, spre firele negre.

— Dacă mai stau o zi în casa asta o să înnebunesc.

Pietrik și-a așezat pensula lângă a mea, pe cârpa de vase.

— Știi regulile. Nu ești îndeajuns de mare. Citește o carte!

— Sunt capabilă de mai mult…

— Nu, Kasia.

— Nimic nu e mai plăcut decât să mă lupt cu ei, Pietrik. Trimite-mă oriunde! Nu trebuie să fie ceva important.

— Dacă te prind vreodată, faptul că ești o fată frumoasă nu te apără în fața lor. O să împuște una drăguță la fel de repede ca pe oricare alta.

Frumoasă? Eu? Drăguță?

— Dacă nu-mi dai nimic de făcut, o să mă duc să lucrez pentru Presa Liberă. Am auzit că au nevoie de mesageri.

— Ești mai în siguranță cu mine.

— Păi vezi!

În sfârșit, un progres!

Pietrik s-a întors către mine cu o figură serioasă.

— Ei bine, ar fi ceva. O misiune complicată, așa că trebuie să *asculți.*

— În ghetou? am întrebat.

El a încuviințat din cap.

Brusc, mi s-a făcut frică, dar n-am îndrăznit să o arăt. O singură privire speriată și s-a zis cu sarcinile mele.

— Trebuie să te duci la Farmacia Z, a spus Pietrik, apoi s-a oprit. Nu, dacă mă gândesc mai bine, n-o să faci asta.

— Cine poate fi mai bun ca mine? Pe vremuri mâncam înghețată de ciocolată la Zaufanym cu Nadia. Domnul Z merge la biserica noastră.

Deși era în ghetou, nu exista o lege care să interzică creștinilor să cumpere de la Z. Tot felul de oameni își făceau cumpărăturile acolo, chiar și SS-iștii, căci farmacistul și proprietarul, cunoscut de cei mai mulți ca domnul Z, era practic doctor și reușea cumva să aibă orice remediu, chiar și acum, în timpul războiului.

— Poți să fii acolo mâine la ora două fix?

— Am întârziat eu vreodată?

— Atunci se schimbă tura la patrule, așa că o să ai exact cinci minute în care să nu fie nicio gardă care să te oprească. Evită cât poți cămășile brune. Au suplimentat patrulele.

— Am priceput, am spus cu un zâmbet, deși parcă tot sângele din trup îmi înghețase.

Am simțit în stomac senzația aia de „Mai gândește-te la asta”, dar am alungat-o.

— Intră și du-te direct la ușa din spatele magazinului, a spus Pietrik.

— Care dă în subsol?

— Da. Coboară treptele. Pietrik mi-a luat mâna și m-a privit în ochi. Odată ce ai stabilit contactul, stai doar cinci minute. Vei lua un pachet important, Kasia. Înțelegi?

Am încuviințat din cap. Străduindu-mă să-mi păstrez vocea calmă, am întrebat:

— E ceva ce ar putea să explodeze?

— Nu, dar nu vorbi cu nimeni când pleci. Întoarce-te la tura ta obișnuită de la cinematograf. Pretextul tău e că te duci să cumperi aspirină.

Pietrik era atât de serios în vreme ce îmi dădea instrucțiunile. Un pretext. Era o misiune reală și, deși îmi tremurau mâinile, aveam să o duc la îndeplinire perfect. Cinci minute erau o groază de timp doar pentru a lua ceva.

∴

În acea noapte n-am prea dormit, și în minte tot revedeam, ca într-o buclă, toate lucrurile care ar fi putut merge prost. Ghetoul. Doar faptul că se afla în locul nepotrivit putea duce la arestarea cuiva, în fiecare zi auzeai de vecini și de prieteni care erau duși la sediul central al Gestapoului, „Sub Ceas”, clădirea de birouri cu aspect nevinovat și celule în subsol, sau și mai rău, la Castelul Lublin, unde prizonierii erau împușcați în curtea interioară.

În după-amiaza următoare am pornit spre Farmacia Z cu picioare tremurătoare. Era o zi cenușie, iar vântul împingea pe cer nori grei. Nu trebuia să-mi fie frică. Așa erai prins. Naziștii miroseau frica.

Eram la jumătatea drumului către Poarta Grodzka, intrarea oficială în ghetou, când am văzut ceva care m-a făcut să mă opresc brusc. Era Matka, ieșind din Deutsche Haus, restaurantul unde mâncau toți nemții din oraș. Cel pe ușa căruia era acel afiș imens FÜR POLEN VERBOTEN![31]! În special SS-iștilor le plăcea aici, pentru că știau că mâncarea era sigură și practic gratis, și nici nu trebuiau să mănânce așezați alături de un polonez. Se spunea că localul era plin de fum de țigară, iar porțiile erau așa de mari, că în farfurii rămânea multă mâncare, dar nu știam pe nimeni care să fi intrat acolo, sau așa credeam. Cel puțin nimeni care să trăiască după aceea ca să povestească, deoarece asta era regula. Polonezii nu aveau voie acolo. Chiar săptămâna trecută, zarzavagiul nostru fusese prins în bucătărie, când livra cartofi, și fusese arestat. Nu s-a mai întors.

Arestările astea începeau să devină ceva obișnuit. În acea dimineață citisem în ziarul clandestin al Zuzannei că în numai

[31] Interzis pentru polonezi (în limba germană).

trei luni de război, cincizeci de mii de cetățeni polonezi fuseseră reținuți și omorâți, aproximativ șapte mii dintre ei fiind evrei. Cei mai mulți erau personalități ale orașului – avocați, profesori universitari și conducători religioși, oricine încălca regulile sau se opunea forțelor de ocupație. Naziștii considerau Biserica Catolică un inamic periculos, iar lista preoților arestați era lungă. Cetățenii erau adeseori acuzați pe nedrept de infracțiuni și duși din oraș sau executați în piețele publice, iar zgomotul gloanțelor ne trezea în miez de noapte.

Așa că atunci când am văzut-o pe Matka ieșind din Deutsche Haus strângând la piept un pachet maro nu mai mare decât o pâinișoară, a trebuit să știu ce căuta acolo. Era ora prânzului și trotuarele erau pline de oameni, care mergeau cu capul în jos din cauza vântului. Ea a pornit în direcția opusă celei în care mergeam eu, către casă.

Mi-am croit drum prin mulțime ca să o ajung.

— Matka! am strigat.

Matka s-a întors și, când m-a văzut, parcă a atins-o mâna de gheață a unui duh.

— Kasia. Nu ești la cinematograf? Îți aduc mai târziu sandviciul.

— Azi lucrez în tura de seară, am răspuns.

Lucram ca vânzătoare de bilete la cinematograful de lângă apartamentul nostru de când Zuzanna îmi dăduse mie slujba.

Am ocolit amândouă o coadă la rația de apă care șerpuia de-a lungul străzii.

— Ai fost la Deutsche Haus? Polonezii nu au voie acolo.

— Ei mă consideră nemțoaică.

Mi s-a făcut puțin greață la gândul că a fost în locul ăla. Era adevărată povestea cu țigările! Simțeam mirosul pe ea.

— Cum ai putut?

— Kasia, nu fi isterică! Doar am lăsat…

Am coborât amândouă de pe trotuar și, conform ordinelor, am lăsat un cuplu german să treacă pe lângă noi în pas de plimbare.

— Ai lăsat ce?

Ea a strâns mai tare pachetul de hârtie și am simțit un miros aromat – tare și exotic – de palmieri și de Brazilie arsă de soare. Cafea.

— Mie poți să-mi spui, Matka. Am respirat adânc, pentru a-mi îndepărta panica. E o nouă apă de toaletă?

A urcat din nou pe trotuar și a grăbit pasul.

— Las-o baltă, Kasia!

Văzusem ciorapii noi de mătase din sertarul ei de jos, ghemotociți sub cămășile împăturite, moi ca niște piei de șarpe năpârlite. Înțelegerea a venit, învârtejindu-se în jurul meu.

— Nu poți pur și simplu să ignori asta. Trebuie să te duci la spovedanie.

Ea s-a oprit din nou și m-a tras mai aproape și a vorbit cu o voce joasă:

— Iartă-mă, părinte, pentru că am băut o cafea cu un SS-ist? Lennart e…

Am râs.

— *Lennart?* Numele de Lennart înseamnă curajos, Matka. Lennart cel *Curajos* a omorât-o pe Psina noastră cu o *lopată.*

Soarele a ieșit dintre nori, și pata abia vizibilă de negru în adâncitura obrazului ei a sclipit iridescentă în lumină. Cărbune.

— I-ai desenat.

Inspiră adânc…

M-a tras lângă ea.

— Taci, Kasia! Le plac desenele mele, și asta mă apropie…

— E periculos.

— Crezi că mie îmi place? Totul e pentru Papa. L-ar *fi împușcat,* Kasia.

— Dacă aș avea un soț ca Papa, aș prefera să mor decât să-i fiu necredincioasă.

Ea a mers mai departe, împingându-se prin mulțime, iar eu am urmat-o, lovindu-mă de oamenii care se grăbeau în toate direcțiile.

— Cum ai putea tu să înțelegi? a spus.

Am tras-o de mâneca jachetei.

Ea mi-a îndepărtat mâna.

— Ei numesc asta pângărirea rasei, Matka. O poloneză și un german. Împreună.

S-a răsucit cu fața la mine.

— Nu vrei să *taci*? Ce-i cu tine?

Răsuflarea ei mirosea a cafea și a *chruściki*[32] cu pere.

[32] Un fel de pateuri dulci prăjite în baie de ulei (în limba poloneză).

Depășisem faza plânsului. Cum putea să fie atât de nesocotită?

— O să ne ia pe toți. Și pe Papa.

— Du-te la slujbă, mi-a spus, cu o privire supărată.

S-a îndepărtat repede și a traversat strada, cât pe ce să fie lovită de un cuplu într-o mașină deschisă elegantă, care au claxonat și au strigat ceva în germană. A ajuns pe bordură și s-a întors. Se simțea prost că se supărase pe mine?

— O să-ți aduc sandviciul la cinema, mi-a strigat, cu o mână lângă gură. O să vin cu el devreme!

Când nu am răspuns, și-a strâns cafeaua la piept și a mers mai departe, înghițită curând de mulțime.

Am rămas acolo tremurând. Cui puteam să-i spun? Nu lui Papa. L-ar fi omorât pe Lennart cel Curajos și pe urmă ne-ar fi împușcat pe toți. Am întors privirea către Deutsche Haus și l-am văzut pe Lennart coborând treptele de la intrare cu alți trei, scormonind cu o scobitoare între dinți. Cum putea să se întâlnească Matka cu un asemenea om?

Mi-am întors gândurile la misiunea mea. Care era mottoul Cercetașelor? „Fii vigilentă!” Era important să mă concentrez ca să pot duce la îndeplinire misiunea lui Pietrik fără nicio piedică. O să-i spun Zuzannei mai târziu. Ea o s-o ajute pe Matka să-i vină mintea la cap.

Mi-am continuat drumul către ghetou, am trecut prin Poarta Grodzka și am ajuns la Farmacia Zaufanym într-un timp record. Nici nu era greu. Fusesem la Farmacia Z de un milion de ori cu Nadia, dar de data asta, pe când mergeam pe strada pietruită, nu puteam să scap de senzația că drumul meu cobora în Infernul lui Dante.

Cândva, Orașul Vechi fusese cea mai activă zonă comercială din Lublin; era întotdeauna o zi de distracție când mergeam cu Nadia să vedem magazinele și să ne desfătăm cu gogoși de Hannuka[33], fierbinți și presărate cu zahăr pudră, printre cărucioarele de pe străzi pline cu napi și cartofi. Grupuri de copii se jucau în stradă, iar negustorii cu pălării negre și îmbrăcați cu caftanele lor lungi, cu mâneci largi, stăteau în fața prăvăliilor și vorbeau cu mușteriii, iar ușile lor erau larg deschise, pentru a li

[33] Este vorba de *sufganiyah,* o gogoașă rotundă umplută cu gem sau cu cremă de ouă, care se mănâncă în preajma sărbătorii de Hannuka.

se vedea bine marfa: pantofi și papuci, greble și furci, cuști cu găini și rațe care cârâiau.

Pe atunci, la marea sinagogă Chewra Nosim, din strada Lubartowska, era un du-te-vino de bărbați cu șaluri de rugăciune alb cu negru pe umeri. Vedeam mulți oameni plecând spre casă de la baia pentru bărbați, iar aburii se simțeau până în stradă.

Dar de când veniseră germanii, când treceai prin ghetou aveai o stare cumplită, de tristețe. Castelul Lublin, care domina zona, fusese rechiziționat de naziști pentru a deveni principala lor închisoare, și privea în jos spre străzile pietruite și întortocheate de sub el, care nu mai erau pline de prăvălii și de copii care să se joace. Naziștii luaseră cea mai mare parte din bărbații mai tineri pentru un proiect de construcție, să curețe un teren pe care să fie construit ceea ce spuneau că era un nou lagăr de muncă numit Majdanek, la periferia Lublinului, în partea de sud a orașului. Drept urmare, cele mai multe prăvălii aveau obloanele trase, iar cei câțiva negustori care își deschideau ușile ofereau prea puțin. SS-iștii patrulau pe acolo, iar adolescenții care aveau vârsta la care puteau munci și care nu fuseseră duși să lucreze pentru naziști stăteau în grupuri, cu un aer îngrijorat. Am văzut femei înghesuite în jurul unei tăvi cu resturi de carne puse pe jos, iar un băiețel vindea brasarde albe pe care le ținea pe braț, fiecare imprimată cu o Stea a lui David. Sinagoga era acoperită cu scânduri, la uși erau bătute în cuie anunțuri în germană, iar băile erau pustii și tăcute, și nu mai suflau aburul în străzi.

M-am simțit ușurată când am ajuns la farmacie. Era una dintre puținele prăvălii deschise și în acea după-amiază era agitație acolo. Se vorbea că domnul Z îl mituia pe orice neamț putea ca să își țină deschisă farmacia, căci era singurul negustor din ghetou care nu era evreu.

Prin fereastra mare de pe fațada farmaciei, am văzut mese la care stăteau bărbați cu pălării negre, ocupați cu partidele lor de șah. Domnul Z era la tejgheaua de lemn care se întindea pe toată lungimea farmaciei, servind un cuplu cu un medicament.

Am răsucit mânerul rotund și neted de cristal. Ușa s-a deschis cu un scârțâit și câțiva dintre bărbați au ridicat ochii de la jocul lor. M-au urmărit cu privirea când am intrat, unii dintre ei nedumeriți. Deși îl știam oarecum pe domnul Zaufanym de la biserică, nu m-a salutat când am intrat. Când am trecut pe

lângă mese, am prins frânturi de discuții, cele mai multe în idiș, câteva în poloneză. Am ajuns la ușa de pe peretele din spate al farmaciei, am apucat mânerul și l-am răsucit, dar nu s-a mișcat. Era încuiat? Am încercat din nou, cu palma umedă alunecând pe metal. Tot nimic. Trebuia să renunț la misiune?

M-am întors către domnul Z. El s-a scuzat și a pornit-o către mine.

Chiar în acea clipă, o cămașă brună, unul dintre călăii obișnuiți ai lui Hitler, și-a făcut mâinile căuș și s-a uitat înăuntru prin fereastra din față. Se uita la mine! Chiar și unii dintre bărbații de la mese au observat și și-au îndreptat spatele, urmărind totul. Am repetat în minte jurământul: *Voi servi Rândurile Gri, voi apăra secretele organizației, mă voi supune ordinelor și nu voi șovăi să-mi sacrific viața.*

Partea cu „să-mi sacrific viața” devenea mult prea reală.

Domnul Z a venit la mine și m-a dus înapoi la tejghea. De-abia am ajuns acolo, căci picioarele îmi tremurau așa de tare.

— Ai nevoie de o aspirină? m-a întrebat.

— Da. Am o durere de cap groaznică.

După ce nazistul a plecat, domnul Z m-a dus la ușă. A scuturat mânerul și mi-a deschis ușa în cel mai natural mod cu putință.

Am coborât până la baza scărilor, am ciocănit cu încheieturile degetelor pe ușa de lemn și am rămas sub un bec fără abajur. M-a străbătut un fior rece. Poate că o să-i spun lui Pietrik că asta era ultima mea misiune.

— Cine e? s-a auzit o voce de femeie.

— Iwona, am răspuns.

Ușa s-a deschis.

— Mi-au trimis un copil? a spus femeia din umbră.

Am intrat, și ea a închis ușa în urma mea.

Un copil? În definitiv aveam optsprezece ani și adeseori mi se spunea că arăt mai mare de-atât.

— Am venit după aspirină. Am doar cinci minute.

Femeia m-a privit lung un moment, așa cum se uită cineva la ultima bucată de pește rămasă la piață, și apoi s-a dus într-o încăpere alăturată. Am mai făcut câțiva pași în subsol. Era de două ori cât apartamentul nostru și avea ferestrele acoperite cu hârtie neagră, așa că era întuneric acolo. Mirosul de mucegai și de ciorapi nespălați era puternic, dar era bine mobilat, cu o

canapea lungă, o masă de bucătărie cu scaune, cu o lampă roșie cu albastru strălucitor atârnată deasupra, și o chiuvetă pe peretele din fund. Stropi prelungi argintii picurau de la robinetul chiuvetei, iar de deasupra se auzeau bufnetele pașilor și hârșâitul scaunelor pe podea. Unde era femeia?

Curând, s-a întors cu un pachet gros. L-am băgat în rucsac și m-am uitat pe furiș la ceas. Terminasem în mai puțin de un minut, chiar dacă Doamna Mototoală a zăbovit atâta. Abia atunci am observat fata de pe canapea. Stătea în umbre, cu capul în jos.

— Cine e aia? am întrebat.

— Nu e treaba ta. Trebuie să pleci.

M-am apropiat.

— I-ai făcut ceva?

— Sigur că nu. Anna o să se ducă să locuiască la o familie catolică. Părinții ei cred că o să fie în siguranță acolo.

— Îmbrăcată așa?

Fata purta o haină închisă la culoare peste un pulover tricotat, ghete negre și ciorapi lungi, iar părul îi era strâns sub o eșarfă neagră cu roșu răsucită ca un turban și umflată în partea de sus. Eram o adevărată expertă în ce privește felul în care se îmbrăcau fetele catolice, bineînțeles, căci și eu eram una și, mulțumită Matkăi, prima la liturghie în fiecare duminică. Fata asta nu avea să ajungă prea departe cu hainele alea.

— Nicio fată catolică nu s-ar îmbrăca așa, am spus.

M-am întors să plec.

— Nu vrei să mai stai o clipă și să-i spui cu ce să se îmbrace? m-a rugat femeia.

— Nu știu… am început.

Femeia asta era acum drăguță cu mine pentru că avea nevoie de ceva? Aveam propriile mele probleme – cum să străbat străzile cu pachete secrete.

— Ar însemna mult pentru ea, a spus femeia. E singură.

— Bănuiesc că așa e, am încuviințat. M-am apropiat de fată și m-am așezat pe canapea lângă ea. Eu sunt Kasia, am spus și mi-am pus mâna peste a ei, care era și mai rece decât a mea. Anna, ce nume frumos! Știai că înseamnă „favorizată de Dumnezeu”?

— Numele meu adevărat e Hannah, a spus, fără să-mi arunce măcar o privire.

— Dacă o să locuiești cu o familie catolică, în primul rând trebuie să renunți la eșarfă.

Hannah a ezitat și s-a uitat la mine cu ochii furioși. De-abia m-am abținut să nu mă reped în sus pe scări și s-o las acolo.

Încet, și-a tras eșarfa și părul ei negru i-a căzut pe umeri.

— Bun. Acum, e mai bine să nu porți ciorapi negri sau ghete. Uite, putem face schimb.

Fata nu s-a mișcat.

— Nu pot face asta, a spus.

— Hannah…

— Mai sunt trei minute, a anunțat femeia de lângă ușă.

— Trebuie să te grăbești, am spus eu.

— M-am răzgândit, a răspuns Hannah.

M-am ridicat și mi-am netezit fusta.

— Bine atunci. Eu plec.

— Prietenul meu zice că pentru el sunt moartă dacă fac asta.

M-am așezat la loc. Băieții pot fi o adevărată belea!

— Nu poți să-ți construiești viața în funcție de un băiat.

— Oricum, acum mă urăște. Zice că îmi părăsesc părinții.

— Părinții tăi vor asta, și prietenul tău o să vadă că așa e cel mai bine.

Femeia s-a apropiat de noi.

— Terminați totul, acum.

— Ei nu iau decât bărbații, a spus Hannah. Poate că o să fie mai bine dacă rămân acasă…

— E mai bine să trăiești cu o altă familie decât să fii trimisă undeva la muncă. Du planul până la capăt și o să poți să le duci mâncare…

— Imposibil.

— Oamenii o fac mereu. Deocamdată, *trebuie* să te înveselești. Fără ochi triști. După asta se uită SS-iștii.

Și-a șters fața și și-a îndreptat spatele. Era un început! Era o fată drăguță, cu pistrui pe podul nasului.

— Ia pantofii mei! Repede!

— Două minute, a anunțat femeia de lângă ușă.

— Oh, nu pot, a spus Hannah.

— *Trebuie.* Ghetele tale te dau imediat de gol. Fă schimb cu mine.

Și dacă eram oprită? Aveam documente autentice, iar Papa avea să mă ajute, indiferent ce se întâmpla. Hannah și-a scos

ciorapii negri și i-a schimbat cu șosetele mele albe scurte. Am luat ghetele ei – doar puțin mai mici decât pantofii mei.

— Așa. Acum întoarce-te! Cât de repede am putut, i-am împletit părul negru într-o coadă groasă care îi cădea pe spate. Fetele catolice necăsătorite poartă o singură coadă, i-am spus. Știi „Tatăl nostru”?

Ea a încuviințat din cap.

— Bun. Învață și imnul național polonez. Au început să ceară asta mai mult acum. Și nu uita, dacă cineva îți oferă votcă, nu sorbi din ea. O bei dintr-o singură înghițitură sau o refuzi cu totul.

— E timpul, a spus femeia.

Mi-am admirat opera.

Am văzut o Biblie albă pe masă.

— Aia e o Biblie drăguță. Am luat-o și i-am dat-o. Ai grijă doar să îndoi cotorul. Fă-o să pară uzată. Iar în biserică, te înclini așa, cu genunchiul drept la podea, și faci semnul crucii – i-am arătat – așa. Nu, cu mâna dreaptă. Da. Fă ce fac și ceilalți. Și nu mesteca anafura. Las-o să se topească în gură!

M-a apucat de braț.

— Va trebui să mănânc și carne de porc?

— Spune că ți s-a făcut o dată rău de la ea și că nu mai suporți s-o vezi…

— Mulțumesc, a spus Hannah. Nu am nimic să-ți dau.

— Iwona, te rog, a spus femeia.

— Nu-ți face griji pentru asta! Și în primul rând să nu fii agitată! Poloneza pe care o vorbești e foarte bună. Un ultim lucru.

Mi-am desfăcut lănțișorul cu crucea de argint și l-am prins la gâtul ei.

Fata s-a uitat în jos, la piept.

— Asta poate că o să-ți fie greu s-o porți, dar fiecare fată catolică are așa ceva.

Pietrik o să înțeleagă.

M-am dus la ușă și m-am oprit să mă mai uit o dată la ea. Hannah stătea în picioare, cu Biblia în mână, arătând ca orice fată catolică în drum spre liturghia de duminică.

— A fost mai mult de cinci minute, a spus femeia. Poate că ar trebui să aștepți până se întunecă.

— O să fiu bine, am răspuns.

Pietrik mă aștepta.

Am urcat din nou scările, am traversat farmacia și am ieșit în stradă. Era plăcut să fiu din nou afară, după ce îmi dusesem la bun sfârșit misiunea. Asta e ultima pentru o vreme, mi-am spus pe când mă îndreptam către cinema. Am aruncat o privire la ceas și am văzut că o să-mi încep devreme schimbul. Șeful meu o să fie fericit. Tot ce voiam era să ajung acolo cu bine. Pietrik avea să fie acolo dacă aveam nevoie de ajutor.

Am mers repede, dar înainte chiar să ies din Orașul Vechi, am simțit că mă urmărea cineva. M-am aplecat să leg șiretul la gheata lui Hannah, simțind cum pachetul de hârtie se încrețește în rucsacul meu, și am aruncat o privire în spate. Era neamțul care mă văzuse la Farmacia Z, ocupat să împrăștie un grup de tineri. Oare mă văzuse coborând la subsol? Am alungat gândul întunecat și am grăbit mai departe pasul.

Am ajuns la cinematograf, cu cinci minute înainte să-mi înceapă schimbul. Pe marchiza cinematografului scria EVREUL ETERN[34]. După ce cinematograful a fost rechiziționat de către naziști, toate filmele care rulau erau trimise de la cartierul lor general, „Sub Ceas”, și polonezii nu aveau voie să intre, dar după nume știam că filmul acesta era propagandă nazistă. La casa de bilete se forma deja coada, clienții germani se adunau, cu acea expresie de nerăbdare a cinefililor pe față. O noutate pe care naziștii ne-o impuseseră era muzica patriotică, transmisă prin difuzoare în afara sălii. „Cântecul lui Horst Wessel”[35], imnul oficial al partidului nazist, un marș ca un cântec funebru, cu tot cu trompete, răsuna întruna toată noaptea în piața pietruită, chiar și în timpul filmului!

„Steagul sus!” cânta corul german. „Rândurile bine strânse! SA mărșăluiește cu pași calmi și constanți”.

M-am strecurat pe ușa chioșcului de bilete și mi s-a tăiat răsuflarea. Era o încăpere mică, aproape cât o baie mică, în care se găseau

---

[34] *Der Ewige Jude*, film nazist de propagandă antisemită, care constă din imagini din filme artistice și documentare combinate cu materiale filmate după ocuparea de către naziști a Poloniei. Titlul reprezintă termenul german pentru personajul evreului rătăcitor nemuritor din folclorul medieval.

[35] „Horst Wessel Lied”. Wessel (1907-1930) a fost un ofițer SA nazist german ucis de un manifestant comunist într-un schimb de focuri. La funeraliile sale a fost intonat pentru prima oară imnul.

O ferestruică acoperită cu hârtie și un taburet înalt. Oare mă urmărise cineva? Am aprins lumina și am atins cutia cu bani, rece și netedă, ca să mă liniștesc. Va trebui să nu mă pierd cu firea, să sortez banii și să țin deocamdată hârtia trasă peste ferestruică.

Unde era Matka? Trebuia să vină cu sandviciul pe care mi l-a promis. Ca fostă infirmieră, fusese obligată să lucreze la spitalul din Orașul Vechi. De ce întârzia tocmai acum, singura dată când muream de foame? Mirosul batoanelor de ciocolată germane mă înnebunea.

Am dat deoparte hârtia și am strecurat o privire pe fereastra casei de bilete. Am simțit cum mă străbate un șoc electric. Era posibil? Cămașa brună care mă văzuse la Farmacia Z stătea la coadă la bilete, vorbind cu două *Hausfrauen*[36] mai în vârstă.

Cât m-am bucurat să îl văd pe Pietrik năpustindu-se în chioșcul de bilete și așezându-se la locul lui obișnuit de pe podea, la picioarele mele, sub fereastră și rezemat de perete. Obrajii lui ușor îmbujorați îi făceau ochii să pară și mai albaștri. Luiza, surioara lui, era în spatele său. S-a lăsat să alunece în jos cu spatele pe perete, ca să se așeze lângă el. Luiza era aproape total opusul lui Pietrik: el avea ochi albaștri, ai ei erau negri; el era serios, ea râdea foarte mult. La cincisprezece ani, era pe jumătate cât el.

— Cum a fost drumul la Z? m-a întrebat el.

Eu mi-am îndreptat spatele pe taburetul înalt și mi-am aranjat fusta ca să îmi pun cât mai bine în valoare picioarele.

— Destul de bine, cu o singură mică problemă…

El mi-a aruncat o privire rapidă, o avertizare să nu spun nimic în fața Luizei.

— Eu îmi caut cel mai mare talent al meu, a spus Luiza. Tu care crezi că e, Kasia?

De ce trebuia să aducă în discuție Luiza chiar acum un asemenea subiect prostesc? Am tras deoparte hârtia și m-am uitat la coadă. Cămașa brună era tot acolo, acum într-o discuție animată cu doi bărbați. Despre mine?

— Nu știu, Luiza, am spus. Te pricepi la copt…

— Asta e ceva ce poate să facă oricine. Vreau ceva unic.

[36] Gospodine (în limba germană).

M-am uitat din nou afară. Ceva nu era în regulă. Nu fi paranoică, mi-am spus, în timp ce sortam banii și bifam lista mentală:

Prețurile pentru batoane pregătite? Bifa.

Cutia cu bani aranjată? Bifă.

Acum, că publicul nostru era în cea mai mare parte german, trebuia să fiu superorganizată, căci șeful meu avea să audă un șir îngrozitor de plângeri pentru cele mai mici scăpări ale mele.

Zuzanna a intrat în chioșc și a închis ușa în spatele ei.

— Kasia, de ce ești așa de albă la față?

— Ai văzut o cămașă brună afară?

Ea și-a aruncat geanta într-un colț.

— Grozav mă mai întâmpini. Am fost la țară ca să îngrijesc bolnavii în schimbul ouălor pentru micul tău dejun, dragă surioară.

Am tras storul deoparte și l-am văzut. Înaintase la coadă și acum vorbea cu o femeie tânără.

— Cred că m-a urmărit. De la Farmacia Z. Pleacă, Zuzanna! Acum. M-am întors către Pietrik: Și tu cu Luiza. Dacă vă găsesc aici cu mine, o să ne ia pe toți.

Zuzanna a râs.

— Dacă nu s-a schimbat nimic de când am auzit eu, nu există lege care spune că n-ai voie să te duci la Z. Deși există câte o lege pentru orice altceva acum...

M-am uitat din nou la coadă. Femeia a dat din cap și a ridicat un deget în direcția ușii chioșcului de bilete. Brusc, tot trupul mi s-a răcit.

— Întreabă lumea despre mine, am spus, simțind cum un tub de scurgere uriaș mă absoarbe, trăgându-mă în jos. Ei îi spun că sunt aici.

Apoi inima mi s-a strâns, căci am văzut-o pe Matka în capătul cozii, croindu-și drum prin mulțime către noi, cu un coș în mână. Zuzanna a tras storul din mâna mea.

— Păstrează-ți tu expresia asta vinovată, și atunci *chiar* o să ai probleme.

De-abia mai puteam respira.

Nu veni, Matka! Întoarce-te, înainte să fie prea târziu!

Capitolul 9

HERTA

1940

Fritz a întârziat când a venit să mă ia din gara din Fürstenberg, un mod grozav de a-mi începe prima zi ca doctor în lagărul de la Ravensbrück. Oare avea să mă recunoască? Mă îndoiam. La universitate, avusese întotdeauna la braț câte o studentă drăguță.

Gara micuță era construită în stil bavarez și am avut suficient timp să o admir, căci am rămas să aștept pe peron cinci minute. Oare voi primi sarcini importante? O să-mi fac prieteni buni aici? Era cald pentru o zi de toamnă, și rochia mea de lână îmi dădea mâncărimi pe piele. De-abia așteptam să îmi pun o rochie mai subțire și un halat de laborator moale și răcoros.

Fritz a apărut în sfârșit într-o Kübelwagen-82, cu capota lăsată, un fel de cadă verde de patru persoane, vehiculul utilitar de la Ravensbrück. A oprit, cu un braț aruncat peste scaunul pasagerului.

— Ai întârziat, am spus. Am întâlnire cu comandantul la zece și un sfert.

A venit pe peron și mi-a luat bagajul.

— Nu dăm mâna, Herta? Nu te-am mai văzut de un an întreg.

Își amintea de mine.

Pe drum, am furișat o privire spre el. Încă mai avea acea înfățișare plăcută pe care toate fetele de la universitate o remarcaseră. Înalt, cu păr negru care se aranja frumos și ochi în nuanța albastrului de Prusia. Trăsături rafinate care reflectau originea lui aristocratică. Păreau însă obosite, mai ales ochii. Cât de stresant putea fi să lucrezi într-o tabără de reeducare pentru femei?

Simțeam cu plăcere vântul care îmi trecea prin părul scurt în vreme ce coboram pe Fritz-Reuter-Strasse, prin micul oraș Fürstenberg, unde strada era mărginită de căsuțe cu acoperișuri de iarbă. O Germanie foarte veche. Ca o scenă de pe o cutie de bijuterii din Pădurea Neagră.

— Uneori, Himmler stă aici în Fürstenberg când se află în oraș, ceea ce se întâmplă *adeseori.* Știi, el a vândut Reichului pământul pe care s-a construit Ravensbrück. A făcut o avere. Vezi tabăra acolo, peste lacul Schwedt? E nouă-nouță… Plângi, Herta?

— Mi-a intrat vântul în ochi, am spus, deși el era un bun observator.

Era greu să nu am emoții când treceam prin Fürstenberg, căci venisem în oraș împreună cu părinții mei când eram mică, la pescuit. Asta era esența Germaniei, atât de frumoasă și de autentică. Pentru care luptam noi.

— Cât e ceasul, Fritz? am întrebat, ștergându-mi ochii.

Exact ce-mi trebuia, să mă creadă comandantul o plângăcioasă.

— Nu pot să întârzii.

Fritz a accelerat și a ridicat vocea, ca să acopere zgomotul motorului:

— Koegel nu e un tip rău. Înainte de asta a avut un magazin de suvenire în München.

Un nor de praf se înălța în urma mașinii pe când goneam pe drum, de-a lungul lacului, către tabără. Când am urmat cotul drumului, m-am uitat înapoi peste lac și am admirat conturul îndepărtat al orașului Fürstenberg de unde veneam, cu turla înaltă a bisericii.

— O să ai destui doctori aici din care să alegi, a spus Fritz. Doctorului Rosenthal îi plac blondele.

— Eu nu sunt blondă, am replicat, deși mă bucuram că el credea asta.

Drumul cu Fritz mă bine dispusese, și eram gata să mă lansez într-o nouă aventură.

— Destul de aproape de blondă. O nemțoaică pură e ceva rar pe aici. S-au săturat de atâtea slave.

— Mă dau în vânt după bărbații cu sifilis.

— Eu nu fac decât să-mi îndeplinesc obligația de a repopula Germania, a spus Fritz cu un zâmbet.

— Așa faci tu curte fetelor?

Mi-a aruncat o privire care a întârziat o clipă mai mult, trădând atitudinea lui relaxată. Ce norocoasă eram să fiu una dintre puținele femei-doctor sub Hitler. Asta mă punea într-o categorie cu totul diferită. Fritz Fischer nu ar flirta niciodată așa

cu o *Hausfrau* din Düsseldorf. Poate că o să-mi las din nou părul lung. Fără îndoială va fi impresionat atunci când voi deveni cel mai expert doctor de aici.

Am trecut în viteză pe lângă un grup de femei sfrijite purtând rochii în dungi, într-o stare avansată de distrofie musculară, proptite cu toată greutatea lor în hamul de metal al unui compresor masiv pentru beton, ca niște boi bolnavi. O femeie-gardian într-o uniformă cenușie de lână ținea în lesă un câine lup agitat. Fritz i-a făcut cu mâna femeii și ea s-a încruntat la trecerea noastră.

— Mă iubesc toți pe aici, a spus Fritz.

— Așa se pare, am răspuns.

Am oprit într-un nor de praf în fața clădirii de cărămidă a administrației, primul lucru pe care îl vedea cineva când ajungea în tabără, la capătul drumului. Am coborât din *Wagen*[37]*,* mi-am scuturat praful de pe rochie, și am cercetat împrejurimile. Prima mea impresie a fost de ceva de calitate. Gazonul creștea verde și bogat, iar de-a lungul clădirii erau flori roșii. În stânga, sus pe o culme aflată deasupra lagărului, se înălțau patru case ale conducătorilor, construite în *Heimatschutzstil,* stilul care păstra arhitectura tradițională, cu coloane din piatră naturală și balcoane cu structura de lemn. Un amestec de stiluri nordic și german, plăcut ochiului. Acela era un loc de valoare superioară – chiar putea fi numit de înaltă clasă.

— Sus pe deal, cea care domină tabăra este casa comandantului, a spus Fritz.

Dacă nu vedeai zidurile înalte de piatră terminate cu sârmă ghimpată din spatele clădirii administrației, ai fi crezut că locul acela era un sanatoriu pentru convalescenți, nu un lagăr de reeducare pentru prizonieri. Eram hotărâtă să îmi placă de comandantul Koegel. Cei dintr-un eșalon superior își dau întotdeauna seama dacă un subordonat nu îi place, și asta poate fi fatal pentru o carieră.

Chiar în spatele porților lagărului, pe o latură a drumului se afla o colivie mare în care se aflau maimuțe, papagali și alte păsări exotice, singurul element nepotrivit din acest loc. Sigur, animalele reduc stresul, dar care era scopul unei asemenea colecții?

— Aștepți majordomul, Herta? mi-a strigat Fritz din ușă.

[37] Mașină (în limba germană).

Un secretar m-a condus prin încăperi cu parchet, la etaj și în cabinetul comandantului, unde Koegel stătea la biroul lui, sub o oglindă dreptunghiulară, care reflecta planta în ghiveci, de înălțimea unui om, dintr-un colț al încăperii. Era greu să nu te simți intimidat de măreția cabinetului său: covorul care se întindea dintr-un perete într-altul, draperiile care păreau scumpe, candelabrul. Avea chiar și o chiuvetă de porțelan. Dintr-odată mi-a părut rău că nu îmi lustruisem pantofii.

Koegel s-a ridicat în picioare și ne-am adresat salutul nazist.

— Ai întârziat, doctore Oberheuser, a spus.

Pe perete, ceasul cu cuc din munții Pădurea Neagră a bătut jumătatea de oră. Dansatori îmbrăcați cu rochii tradiționale și pantaloni de piele au ieșit răsucindu-se pe ușițele lor în ritmurile melodiei „Der fröhliche Wanderer”[38], pentru a-mi celebra întârzierea.

— Doctorul Fischer… am început eu.

— Întotdeauna dai vina pe alții pentru propriile greșeli?

— Îmi pare rău că am întârziat, *Herr Kommandant.*

Și-a încrucișat brațele la piept.

— Cum a fost drumul?

Era genul acela de persoană grasă care în general nu-mi plăcea, dar m-am forțat să zâmbesc. Fereastra de la etaj a lui Koegel oferea o vedere cuprinzătoare a lagărului și se afla deasupra unei curți largi unde prizonierele stăteau în poziție de drepți, câte cinci pe un rând. Un drum străbătea tabăra, tăind-o în două, acoperit cu zgură neagră, care sclipea în soare. Șiruri ordonate de barăci se întindeau perpendicular pe acest drum, până departe. Cât de frumos era să vezi puieți de tei, copacii sacri ai îndrăgostiților în folclorul german, plantați la intervale regulate de-o parte și de alta a drumului.

— A fost un drum confortabil, domnule, am spus, străduindu-mă să îmi corectez accentul renan. Vă mulțumesc pentru biletul la clasa întâi.

— Confortul este important pentru dumneata? a întrebat Koegel.

Comandantul era un bărbat aspru, cu picioare scurte și îndesate și o fire acră. Poate că purtarea lui neplăcută se datora în parte gulerului cămășii maro și cravatei regulamentare, atât

[38] „Hoinarul fericit”, cântec popular ale cărui versuri au fost scrise în secolul al XIX-lea de Friedrich Sigismund.

de strânse, încât sugrumau țesutul adipos din jurul gâtului, făcându-l să arate ca un fular de slănină. Frecarea produsese o bogăție de acrocordoane, care atârnau flasce de-a lungul marginii gulerului. Pe piept avea un mănunchi de medalii. Cel puțin era patriot.

— Nu chiar, domnule. Eu…

— Mă tem că a fost o încurcătură, a spus el cu o fluturare de mână. Nu te putem păstra aici.

— Dar am primit o scrisoare de la Berlin…

— Vei fi singura femeie-doctor de aici. Asta ridică probleme.

— Nu cred…

— Acesta este un lagăr de *muncă,* doctore. Fără saloane de coafură șic, fără întâlniri la o cafea. Cum se vor simți bărbații când vei mânca în cantina ofițerilor? O femeie printre atâția bărbați îndeamnă la necazuri.

În vreme ce vorbea, simțeam cum salariul meu își lua zborul. O să mă ducă Fritz înapoi la următorul tren către Berlin? Mutti va trebui să lucreze din nou cu normă întreagă.

— Sunt obișnuită să trăiesc simplu, *Herr Kommandant.*

Mi-am desfăcut pumnii încleștați și am văzut că îmi înfipsesem unghiile în palme. Lăsaseră un șir de mici zâmbete roșii, care parcă își băteau joc de mine. O meritam. Când o să mă învăț să nu mai fiu atât de sigură?

— Vă asigur că o să mă descurc în orice condiții de trai. Führerul însuși spune că traiul simplu e cel mai bun.

Koegel mi-a studiat tunsoarea scurtă. Oare se înmuia?

— Mi-au trimis un dermatolog? N-avem nevoie de așa ceva aici.

— Și bolile infecțioase, domnule?

El a meditat la asta, cu o mână pe stomac.

— Înțeleg, a spus. S-a întors către fereastră și a privit lagărul. Ei bine, noi facem aici o muncă delicată, doctore.

În vreme ce vorbea, plesnetul unui bici mi-a atras atenția la curtea de jos. O femeie-gardian lovea cu o cravașă o prizonieră dintr-un grup adunat acolo.

— Noi cerem o confidențialitate deplină aici, doctore. Ești dispusă să semnezi un angajament? Nu poți împărtăși nimic nimănui. Nici măcar mamei sau unei prietene.

În privința asta nu îmi făceam griji. Nu aveam prietene.

— Orice încălcare a securității, și te va aștepta întemnițarea familiei dumitale și o posibilă condamnare la moarte pentru dumneata.

— Eu sunt o persoană retrasă, *Herr Kommandant.*

— Munca asta este... ei, nu e pentru cei slabi de înger. Dotarea noastră medicală este acceptabilă în cel mai bun caz – e într-o stare groaznică.

Koegel a ignorat spectacolul de sub fereastra sa. Când prizoniera a căzut la pământ, cu mâinile strânse în creștetul capului, femeia-gardian și-a sporit pedeapsa. O a doua femeie-gardian trăgea în spate un câine lup în lesă, care se repezea înainte, cu dinții dezgoliți.

— Ei bine, Berlinul o să fie fericit, a spus Koegel.

— Care va fi rolul meu în reeducare, *Herr Kommandant*?

Femeia-gardian din curte a lovit cu cizma în burtă femeia căzută, iar țipetele acesteia erau greu de ignorat. Asta era o formă violentă de reeducare.

— Intri într-un grup de elită. Vei lucra cu unii dintre cei mai buni doctori din Germania pentru a satisface nevoile medicale ale personalului din lagăr și ale familiilor lor, ca și ale femeilor care au fost relocate aici ca să muncească pentru Führer. De asemenea, doctorul Gebhardt are câteva proiecte.

În curte, femeia-gardian și-a strâns cravașa și două prizoniere și-au târât de acolo tovarășa plină de sânge, în vreme ce toate celelalte stăteau în poziție de drepți.

— După perioada de trei luni de pregătire, demisia nu-ți va mai fi acceptată sub nicio formă.

— Înțeleg, domnule.

Koegel s-a întors la biroul lui.

— Vei împărți o casă cu Dorothea Binz, șefa personalului de pază feminin. Frizeria noastră nu e șic, dar e destul de bună. Chiar la parter. Fetele cu Biblia lucrează acolo. Martorele lui Iehova. Sunt pornite să-mi facă viața un iad, dar poți să ai încredere în felul cum mânuiesc foarfecă.

— O să țin minte asta, *Herr Kommandant,* am spus și m-am retras, cu un salut nazist.

Am ieșit din cabinetul lui Koegel bucuroasă că se înduplecase, dar nesigură dacă voiam să rămân la Ravensbrück. Un sentiment vag de neliniște m-a cuprins. Și dacă mă duceam pur

și simplu înapoi cu trenul acasă? Puteam să-mi iau trei slujbe dacă trebuia.

∴

Am fost surprinsă să-mi văd camera din noua căsuță a femeilor-gardian cu rang superior, aflată la câțiva pași de poarta de intrare. Era mai mare decât tot apartamentul nostru de acasă, dotată cu o baie comună, cu duș *și* cadă, un pat confortabil cu o pilotă albă și o măsuță de toaletă. Eu nu foloseam machiaj, conform regulamentelor, dar măsuța avea să fie un birou perfect. Și, cel mai bun lucru, căsuța avea încălzire centrală. O locuință atât de curată și de elegantă, cu propriul meu balcon. Mutti pur și simplu ar clătina uimită din cap să mă vadă într-un asemenea loc.

M-am dus în tabăra principală să iau prânzul, prin intrarea pentru personal, și am găsit sala de mese a ofițerilor. Zgomotul era foarte mare, căci micuța clădire era ticsită cu doctori și gardieni SS, printre care mulți dintre cei cincizeci de doctori SS repartizați la Ravensbrück, toți bărbați și toți savurând friptura de porc cu cartofi cu unt și bucăți de carne de vită. Speram să fac cunoștință cu doctorii de prim rang pe care mi-i promisese Koegel. Deși nu mă grăbeam, proporția de doctori femei și bărbați era de un promițător patruzeci și nouă la unu.

M-am îndreptat către masa unde Fritz se întreținea cu admiratorii săi, iar grupurile de bărbați se opreau din discuții și se holbau la mine când treceam. Eram obișnuită să fiu printre bărbați de la Școala de medicină, dar ar fi fost plăcut să găsesc măcar *o singură* colegă femeie. Fritz și cei trei tovarăși ai săi stăteau la masă, cu burțile răsfrânte, împărțind ceea ce păreau a fi țigările de după o partidă de sex.

— Ah, Herta, a făcut Fritz. Vrei să mănânci?

A făcut un semn către o farfurie încărcată cu cotlete de porc pline de grăsime, și eu mi-am reținut un val de greață.

— Sunt vegetariană, am răspuns.

Bărbatul de lângă el și-a înăbușit un hohot de râs.

Fritz s-a ridicat în picioare.

— Vai, dar ce nepoliticos sunt! Dă-mi voie să vă fac cunoștință. La capătul mesei îl avem pe doctorul Martin Hellinger, vedeta lumii stomatologice SS.

Doctorul Hellinger era un tip cu sprâncene stufoase, cu ochelari cu rame metalice și un corp endomorfic în care nivelul

zahărului scăzuse probabil atât de mult, încât abia m-a băgat în seamă. Completa cu creionul un careu de cuvinte încrucișate dintr-un ziar.

— Alături, doctorul Adolf Winkelmann, venit în vizită de la Auschwitz.

Winkelmann stătea pe scaunul lui ca și cum ar fi fost turnat acolo. Era gras, cu pielea ca lemnul mâncat de cari.

— Iar acesta este faimosul Rolf Rosenthal, a spus Fritz, arătând spre tipul brunet, cu un aer ascuns, care ședea tolănit pe scaunul din stânga lui. Fost chirurg în marină și un adevărat *Wunderkind*[39] în ginecologie.

Rosenthal s-a înclinat în față către țigara lui și m-a privit așa cum un negustor de vite chibzuiește asupra unei achiziții.

Zgomotul unei uși trântite i-a făcut pe doctori să se întoarcă și femeia-gardian blondă pe care o văzusem de la fereastra lui Koegel a intrat în sala de mese. Era mai înaltă decât părea văzută de sus. În sfârșit, o altă femeie.

A venit agale la masa noastră, cu pași grei pe podeaua de lemn, cu cravașa băgată într-o cizmă, fără caschetă, cu părul ridicat de pe frunte într-o buclă mare, conform modei zilei. Deși era tânără, în jur de nouăsprezece ani, tenul ei era deja plin de pete de soare și de pistrui. Poate rezultatul muncii la o fermă?

Fritz și-a lăsat un braț peste spătarul scaunului său.

— Ia uite-o pe încântătoarea *Fräulein* Binz. Mândria școlii de maniere elegante Ravensbrück.

Fritz nu s-a ridicat să o salute, iar ceilalți doctori s-au foit pe scaunele lor ca și cum ar fi simțit un vânt rece.

— Bună, Fritz, a spus Binz.

— Nu știi că nu ai voie în cantina ofițerilor? a spus Fritz.

Și-a aprins o țigară cu o brichetă de aur, cu mâinile lui albe și aproape incandescente, ca și cum le-ar fi înmuiat în lapte. Mâini pe care te aștepți să le vezi la un pianist faimos. Mâini care nu atinseseră niciodată o lopată.

— Koegel vrea să adun laolaltă personalul tău medical și fetele mele.

— Nu încă un picnic! a exclamat Rosenthal.

— A sugerat un dans… a spus Binz.

Dans? Eram o mare amatoare de dans și asta mă interesa.

Rosenthal a gemut.

[39] Copil-minune (în limba germană).

— Doar dacă Koegel trimite și o ladă de Bordeaux, a replicat Fritz. Și doar dacă aduci și niște poloneze atrăgătoare. Fetele alea cu Biblia nici nu vorbesc.

— Și adu doar *Aufseherinnen*[40] sub o sută de kile, a adăugat Rosenthal.

— Vii și tu, Fritz? a întrebat Binz și și-a aprins o țigară.

Fritz și-a fluturat mâna în direcția mea.

— Binz, salut-o pe noua ta colegă de cameră. Doctor Herta Oberheuser, dă-mi voie să ți-o prezint pe Dorothea Binz, șefa buncărului de pedeapsă. De asemenea, le pregătește aici pe cele mai multe dintre *Aufseherinnen* pentru întregul Reich.

— Doctor-femeie? a întrebat Binz. A tras din țigară și m-a studiat. Asta-i o chestie nouă. Mă bucur să te cunosc, doctore. Îți doresc noroc cu grupul ăsta.

Mi s-a adresat neprotocolar, folosind cuvântul *du* în loc de *Sie*[41]*,* ceea ce mi s-a părut nepotrivit, dar nimeni altcineva nu a remarcat asta.

— Mulțumesc, *Fräulein* Binz, am spus, conducând-o la ușa cantinei.

— Niciodată să nu spui „mulțumesc” unei *Aufseherin,* doctore, a spus Fritz. Creează un precedent prost.

Binz a lăsat ușa să se trântească în urma ei și a ieșit cu pași mari în *Platz.* Și-a aruncat țigara, nici măcar pe jumătate fumată, pe caldarâm, cu degetul mare și cu cel arătător. Era clar că Binz nu era prietena pe care o căutam.

După prânz, am mers cu Fritz și cu doctorul Hellinger către administrație, unde erau înregistrate prizonierele noi. Pe drum am văzut că fiecare *Häftling*[42] în uniformă purta pe mânecă un triunghi colorat, chiar sub numărul ei.

— Ce reprezintă triunghiurile colorate, Fritz? am întrebat.

— Triunghiul verde e pentru o criminală condamnată – cele mai multe sunt din Berlin, genul dur, deși unele sunt aici pentru că au încălcat niște reguli lipsite de importanță. Multe *Blockova*[43] îl poartă. Violetul este pentru fetele cu Biblia, martorele lui Iehova. Tot ce au de făcut e să semneze o hârtie în

---

[40] *Aufseherin,* pl. *Aufseherinnen,* femei-gardian în lagărele naziste de concentrare (în limba germană).

[41] *Du* – tu; *Sie* – dumneata, dumneavoastră (în limba germană).

[42] *Häftling,* pl. *Häftlinge* – prizonier (în limba germană).

[43] Prizonieră responsabilă pentru o baracă, de obicei non-evreică.

care spun că îl pun pe Hitler deasupra a orice altceva, și pot pleca libere de aici, dar nu vor – nebune. Triunghiul roșu e pentru prizonierele politice. Cele mai multe sunt poloneze. Negrul e pentru cele antisociale: prostituate, alcoolice, pacifiste. Litera cusută în triunghi indică naționalitatea. Evreicele primesc două triunghiuri puse împreună ca să formeze o stea. Ideea lui Himmler.

Ne-am îndreptat către administrație de-a lungul unui șir de femei goale care așteptau afară. Femeile păreau să fie de origine slavă, de toate vârstele și conformațiile. Unele erau în mod vizibil însărcinate. Când i-au văzut pe doctori, unele au țipat și toate au încercat să se acopere.

— Femeile astea au nevoie de haine, Fritz, am remarcat eu.

După ce am intrat, am rămas într-un colț retras să vorbim.

— Uite cum facem selecțiile, mi-a spus Fritz. Mai întâi, Hellinger caută și înregistrează toate plombele și punțile de argint și aur. Apoi le alegem pe cele mai puțin apte de muncă. Dacă o prizonieră intră în ambele categorii, e aleasă. O prizonieră prea bolnavă ca să muncească, cu gura plină de metal, merge pe listă. Le spunem orice în afară de adevăr.

— Și care e adevărul? am întrebat eu.

— Autobuz expres către rai, fie camionul cu gaz[44], fie Evipan[45]. Benzină, dacă rămânem fără. Pe urmă, Hellinger extrage plata către Reich. Astăzi este Evipan.

Mi-am strâns brațele în jurul mijlocului.

— Credeam că prizonierele trebuie să muncească.

— Bătrânele nu pot trage un compresor pentru beton, Herta.

— Prea puține dintre ele sunt așa de bătrâne și cele care sunt pot fi puse să tricoteze. Iar cele însărcinate nu trebuie să stea mult în picioare.

— E legea germană. Niciun copil nu trebuie să se nască într-un lagăr. Iar un anume procentaj are nevoie de un tratament special. Altfel locul ăsta va fi prea aglomerat, și nu știu ce părere ai tu, dar eu nu mă dau în vânt după tifos. Și pe urmă, unele dintre ele sunt evreice.

---

[44] Vehicul echipat ca o cameră mobilă de gazare. Prizonierii erau închiși într-un compartiment etanș, unde erau eliberate gaze de eșapament, victimele fiind astfel otrăvite cu monoxid de carbon și sufocate.

[45] Hexobarbital, sedativ și hipnotic folosit la anestezia chirurgicală.

Eticheta cu tabăra de reeducare era doar un paravan. Cum am putut fi atât de naivă? Am simțit cum îmi revine greața.

— Trebuie să mă duc în camera mea să îmi desfac bagajul, am spus.

— Te descurcai bine cu cadavrele la școală.

— Alea nu respirau, Fritz. Aș prefera să nu am de-a face cu asta.

— Așa ai prefera? Cu atitudinea asta n-o să rămâi prea mult pe-aici.

— Pur și simplu nu mă simt în largul meu cu toate astea. E așa de cum să zic, personal.

Gândul de a administra o injecție letală era prea oribil pentru a stărui asupra lui. Oare se injectează în brat? Injecțiile letale erau o barbarie și în mod sigur nocive din punct de vedere psihologic pentru cei care le administrau.

L-am atins pe Fritz pe mână.

— Dar cianura este rapidă și ușoară. Amestecată cu suc de portocale…

— Crezi că mie îmi place asta? m-a întrebat Fritz, trăgându-mă mai aproape de el. Aici faci ce trebuie să faci. Pentru ele, alternativă este *Vernichtung durch Arbeit.*

Moarte prin muncă. Înfometare programată.

— Astea sunt ordinele. Direct de la Himmler. Toate primesc doar atâtea calorii cât să le țină în viață ca să poată lucra trei luni. Exterminare înceată.

— Eu nu pot…

A ridicat din umeri.

— Oricum o să moară. Pur și simplu nu te gândi la asta.

Fritz s-a apropiat de șirul de femei goale și a bătut din palme, iar ele s-au strâns una într-alta ca niște cai într-un grajd.

— Bună ziua, doamnelor. Cele dintre voi care au peste cincizeci de ani, au o temperatură peste patruzeci de grade sau sunt însărcinate, faceți un pas într-o parte și o să avem grijă să vă odihniți, după ce vă inoculăm împotriva tifosului. Pot să iau doar șaizeci și cinci, așa că ieșiți acum din rând.

Femeile au vorbit între ele, unele traducând instrucțiunile lui Fritz în alte limbi, și curând au început să apar voluntarele.

— Uitați, asta e mama mea, a spus o femeie tânără, împingând înainte o femeie mai în vârstă. Tușește așa de rău, că nu poate munci.

— Sigur, a spus Fritz.

O fată oacheșă, în mod evident însărcinată, cu ochi căprui cu gene dese, precum cele ale unei vaci, a ieșit în față și i-a zâmbit lui Fritz, cu brațele încrucișate peste stomacul ei umflat. În câteva minute, Fritz își adunase cele șaizeci și cinci de candidate și i-a cerut unei femei-gardian să le însoțească la *Revier.* Cel puțin mergeau liniștite.

— De când există un vaccin pentru tifos? am întrebat, vorbind încet, în caz că unele dintre prizoniere știau germană.

— Sigur că nu există. În medie, *Häftlinge* bolnave trăiesc doar paisprezece zile, așa că noi pur și simplu grăbim procesul. E mult mai uman decât alte metode.

Fritz m-a condus la noul meu loc de muncă, *Revier*, clinica prizonierilor, instalată într-o baracă joasă identică cu celelalte. Zona de recepție din față dădea într-o încăpere mare plină cu paturi de campanie și paturi suprapuse, înțesată cu paciente, unele întinse pe podeaua goală, unele în stadii avansate de boală. O prizonieră era atât de plină de păduchi, încât părul ei scurt părea alb, și de atâta scărpinat avea locuri întinse pe piele unde era carne vie. Nu se descurcase prea bine.

O tânără infirmieră-prizonieră numită Gerda Quernheim ne-a întâmpinat. Gerda, o fată drăguță, cu păr castaniu, din Düsseldorf, urmase o Școală de moașe în orașul ei. Era o infirmieră excelentă, dar nici măcar Gerda nu putea să rezolve totul în *Revier.*

Fritz m-a condus pe coridor, pe lângă o cameră frigorifică asemănătoare cu cea a lui Heinz.

— Ce e asta? am întrebat, atingând ușa, rece și umedă de condens.

Am alungat din minte o imagine fulgerătoare a feței lui *Onkel* Heinz.

— Păstrare la rece, a răspuns Fritz. Pentru Gebhardt.

Fritz m-a dus într-o cameră din spate, vopsită într-un verde pal, liniștitor, în care nu se aflau decât două scaune fără spătar și o masă înaltă de laborator. Lumina a sclipit pe corpul argintiu al unei seringi, una din cele trei care erau pe masă, cu siguranță nesterile. Un șorț gri de cauciuc, agățat pe perete într-un cui, s-a mișcat ușor când am intrat. Ferestrele din acea parte a clădirii erau vopsite cu alb, ca niște ochi umbriți de cataractă. Îmi

dădeau o senzație de claustrofobie, ca și cum am fi fost înzăpeziți.

— De ce sunt geamurile vopsite? am întrebat.

— Gebhardt e obsedat de izolare, a spus Fritz.

— Zău, Fritz, sunt obosită după drumul cu trenul.

— la jumătate de petidină[46] dacă ai nevoie, a spus Fritz, cu fruntea încruntată. Ai prefera să preiei ultima sarcină? Împușcarea la zid.

— *Împușcarea* la zid? am spus. Poate că totuși asta e mai bine.

— *Mult* mai curat. Prima dată e mai greu, crede-mă. E ca atunci când sari într-un lac rece.

Două *Aufseherinnen* au adus înăuntru prima prizonieră din selecția lui Fritz, o bătrână surprinzător de sprintenă, care purta doar niște saboți de lemn și o pătură peste umeri. A încercat să-i vorbească lui Fritz în poloneză, printr-o amestecătură de dinți încălecați.

Fritz a zâmbit.

— Da, da, intră. Tocmai pregătim vaccinurile. Și-a legat șorțul de cauciuc și a adăugat spre mine: Omoară-le cu blândețe. Așa e mai ușor pentru toată lumea.

Cele două *Aufseherinnen* au dus-o pe femeie la un scaun. Peste umăr, am văzut-o pe Gerda cum încarcă o seringă hipodermică de 20 de mililitri, trăgând destul Evipan galben-rozaliu în cilindru cât să omoare un bou.

— Am vopsit camera asta în verde pal ca să îi liniștească pe pacienți, a spus Fritz.

Aufseherinnen au luat pătura, au înfășurat un prosop în jurul feței femeii și i-au ținut brațul întins, ca și cum o pregăteau pentru o injecție în venă.

— Injecțiile nu au fost punctul meu forte în facultate, am spus.

Una dintre *Aufseherinnen* și-a apăsat genunchiul în spatele femeii, ca să îi împingă pieptul înainte.

Fritz mi-a apăsat seringa grea în palmă.

— Ascultă, le faci o favoare, a spus Fritz. Gândește-te la ele ca la niște câini bolnavi care trebuie eutanasiați. Fă-o bine și ele n-o să sufere!

Femeia trebuie să fi văzut acul, căci a început să se lupte cu *Aufseherinnen* și să-și agite brațul eliberat. Asta era tot ce-mi

[46] Analgezic opioid cu acțiune rapidă, folosit în terapia durerilor moderate.

trebuia – ca Fritz să-i spună lui Koegel că nu mă puteam descurca cu o seringă.

M-am tras înapoi, cu o picătură lăptoasă în vârful acului.

— O să încerc mâine, am spus.

— Hai, a spus Fritz, cuprinzându-mă în brațe din spate. O s-o facem împreună.

Mi-a acoperit mâna care ținea seringa cu a lui și mi-a pus degetele celeilalte mâini pe pielea femeii, deasupra cutiei toracice. Femeile-gardian i-au prins brațele ca într-o cămașă de forță, iar Fritz mi-a tras degetele în jos către cea de-a cincea coastă.

— Închide ochii, a spus Fritz. O simți? Chiar sub sânul stâng.

Mi-am apăsat degetele adânc în pielea caldă, uscată și încrețită.

— Da, am spus.

— Bun. Aproape am terminat.

Fritz și-a așezat degetul mare peste al meu pe piston, mi-a ghidat mâna către locul acela, apoi m-a ajutat să înfig acul. Am simțit cum a pătruns în spațiul de deasupra coastei.

— Lucrează cu mine acum, a spus Fritz, cu buzele lui moi lângă urechea mea. Respiră!

Fritz a apăsat degetele noastre mari pe pistonul neted cu o forță constantă, trimițând Evipanul direct către inimă. Femeia s-a tras înapoi, dar femeile au ținut-o în loc.

— Calm, acum, a spus Fritz, cu gura lângă urechea mea. Doar paisprezece secunde. Numără înapoi.

— Paisprezece, treisprezece, doisprezece…

Am deschis ochii și am văzut cum cade prosopul de pe fața femeii, cum buza ei inferioară se trage înapoi într-o grimasă hidoasă.

— Unsprezece, zece, nouă…

Femeia s-a zbătut, iar eu am tras aer adânc în piept, luptându-mă cu un val de greață.

— Opt, șapte, șase…

A zvâcnit în sus, ca și cum ar fi făcut un infarct, apoi s-a prăbușit moale și inconștientă.

Fritz mi-a dat drumul.

— A fost rapidă, a spus. Ești udă toată.

Una dintre *Aufseherinnen* a târât-o pe bătrână într-o parte a camerei. Gerda a plecat ca să o aducă pe următoarea prizonieră.

— Gerda e iubita lui Rosenthal, a zis Fritz, în timp ce nota ceva pe un clipboard. El i-a făcut un avort. Ține fătul într-un borcan în camera frigorifică a lui Gebhardt. Ea alege *Häftlinge*-le preferate cărora le oferă o baie caldă, cu flori. Le piaptănă părul și le spune povești frumoase înainte să le aducă aici.

M-am dus către ușă, ca să iau aer.

— Cum poți să faci asta, Fritz? E atât de…

— Nu e o slujbă atrăgătoare, dar dacă pleci, mâine o să vină un înlocuitor. Avem o anumită normă în fiecare lună. Ordin de la Berlin. N-avem încotro.

— Sigur că aveți. Putem refuza să o facem.

Fritz a umplut din nou seringa.

— Îți doresc succes să-l convingi pe Koegel.

— Ei bine, eu nu pot face asta.

Cum am putut să ajung într-un asemenea loc?

Hellinger a intrat în cameră cu trusa lui de piele cu scule. Am încercat să nu ascult când îi scotea femeii metalul din gură. A ștampilat obrazul femeii cu o stea, semn că terminase cu ea.

— O să fii bine, Herta, a spus Fritz. După ce te obișnuiești.

— Nu rămân. Nu am fost la Școala de medicină ca să fac asta…

— Așa am zis și eu, a spus Hellinger, cu un hohot de râs.

Și-a băgat sacul de bumbac cu aur în buzunarul hainei.

— Și eu, a adăugat Fritz. Și pe urmă, fără să-mi dau seama, au trecut trei luni. După aceea, nu mai poți pleca, așa că hotărăște-te repede.

Nici nu se punea problema. Înainte să răsară soarele a doua zi, aveam să fiu plecată.

Capitolul 10

CAROLINE

1939-1940

În bezna din dormitor, am bâjbâit în jur după haine. Mi-am găsit furoul și mi l-am tras repede, apoi am dat peste haina de catifea a lui Paul și am aruncat-o pe umeri, simțind pe brațe satinul răcoros al căptușelii. Cine bubuia la ușa apartamentului?

— Stai aici, Paul! O să văd cine e.

S-a lăsat la loc pe perna mea de satin roz, cu zâmbetul lui de pisică de Cheshire[47] alb în semiîntuneric, cu degetele împletite sub cap. Era ceva caraghios? Și dacă era mama? Ce aveam să-i spun? Cel mai frumos bărbat din lume e în patul meu, pe jumătate gol? Dar mama are cheia ei. E posibil să o fi uitat?

Am pășit încet pe coridor. Cine putea face o asemenea gălăgie? Am trecut prin livingul întunecat. În cămin, încă mai luceau tăciuni portocalii.

— Caroline, s-a auzit o voce prin ușă, trebuie să vorbim.

David Stockwell.

M-am apropiat și am pus o mână pe ușa vopsită. David bătea și ușa vibra sub degetele mele.

— Ce cauți aici, David? am întrebat prin ușă.

— Deschide, a spus. E important.

Chiar și prin cei doisprezece centimetri de lemn de stejar, mi-am dat seama că băuse.

— Nu sunt îmbrăcată…

— Trebuie să vorbesc cu tine, Caroline. Nu durează decât un minut.

— Întoarce-te mâine, David!

— E despre mama ta. Trebuie să vorbesc cu tine, e foarte urgent.

Mai avusesem parte de situațiile „foarte urgente” ale lui David și înainte, dar nu puteam risca.

Am aprins lumina în hol și am deschis ușa, pentru a-l vedea pe David, într-un costum de seară mototolit, rezemat de canatul ușii. M-a împins deoparte și a intrat în vestibul, cu pasul nesigur. Am strâns mai bine haina lui Paul în jurul meu, ca să nu se vadă cât de goală eram.

— Era și *timpul,* a spus David. Dumnezeule, Caroline, ce-ai pe tine?

— Cum ai trecut de portar?

David m-a apucat de umeri.

[47] Personaj din *Alice în Țara Minunilor* de Lewis Carroll, faimos pentru rânjetul său viclean.

— Te rog, nu te supăra pe mine, Caroline! Miroși atât de bine!

Am încercat să-l împing deoparte.

— David, încetează! Ce s-a întâmplat cu mama mea?

El m-a tras mai aproape și m-a sărutat pe gât.

— Mi-e dor de tine, C. Am făcut o teribilă…

— Duhnești, David.

Am încercat să mă smulg din mâinile lui, dar nu înainte ca Paul să apară în spatele meu, doar în chiloți și cu o cămașă pe care și-o trăsese în grabă pe el. Chiar și în lumina aspră din tavan, Paul arăta minunat cu cămașa desfăcută, cu urmele rujului meu pătându-i gulerul.

— Ai nevoie de ajutor, Caroline? a întrebat Paul.

David, așa beat cum era, a ridicat capul când a auzit vocea lui Paul.

— Cine-i *ăsta*? a zis David, ca și cum o nălucă își făcuse apariția.

— Paul Rodierre. L-ai cunoscut azi în parc.

— Oh, a făcut Paul și și-a îndreptat spatele. Ce-ar crede mama ta despre…

L-am apucat de braț.

— Trebuie să pleci, David.

El mi-a căutat mâna.

— Vino cu mine, C! Chiar și mamei îi e dor de tine.

De-asta mă îndoiam. Chiar dacă mă știa de atâția ani, doamna Stockwell încă se referea la mine ca la „actrița”.

— Nu-mi mai spune C., David. Și ești însurat. Ai uitat? „Nunta deceniului”, așa au numit-o ziarele.

El l-a privit pe Paul, ca și cum uitase că era acolo.

— Dumnezeule, omule, pune-ți niște haine pe tine. David s-a rezemat de mine, cu ochii lui albaștri tiviți cu roșu. Caroline, doar nu poți crede că e bun pentru tine…

— N-ai niciun cuvânt de spus în viața mea, David. Ai renunțat la asta când te-ai lăsat într-un genunchi în fața tuturor la Clubul de Badminton. Chiar trebuia să o ceri de nevastă la clubul tatei? El e cel care l-a adus pe tatăl tău acolo.

Paul a plecat înapoi către dormitor. Cu puțin noroc, avea să se bage la loc în pat.

— E un loc important pentru noi. Eu și Sally am câștigat dublul mixt acolo.

Vestea meciului de badminton câștigat în mod triumfător de Sally și David fusese pe prima pagină în *The Sun* și trâmbițat de toți cei ca Jinx Whitney, inamica mea din Chapin. Niciodată nu-mi plăcuse Clubul de Badminton, nici măcar când trăia tata. Niciun club care are în blazon o minge cu pene nu poate fi luat în serios.

Paul a revenit în vestibul, de data asta încheiat la cămașă și cu pantalonii pe el.

— Poate că voi doi puteți termina asta altă dată, a spus, punându-și paltonul.

— Pleci? am întrebat, încercând să nu par disperată.

— David trebuie să fie condus afară, iar eu am o repetiție devreme dimineață.

S-a aplecat spre mine și m-a sărutat pe un obraz. I-am respirat mirosul când m-a sărutat și pe celălalt și mi-a șoptit la ureche:

— Violetul e culoarea care te prinde.

Paul l-a tras pe musafirul nostru neașteptat afară pe ușă și în jos pe scări, în vreme ce David protesta, folosindu-și tot repertoriul de înjurături. Cu siguranță mă durea să-l văd pe Paul plecând. Îmi lăsase virtutea intactă, dar era oare ultima mea șansă? Cel puțin, nu fusese mama la ușă.

∴

Am depășit perioada sărbătorilor de iarnă, petrecând cu Paul mai mult timp decât era probabil sănătos. Am ascultat mult jazz în Harlem, unul lângă altul în cercul de lumină al unei lumânări. El avea acum un coleg de cameră, un actor care juca un rol secundar în *Străzile Parisului*, iar mama se întorsese în New York, așa că era aproape imposibil să găsim un moment de intimitate. I-am văzut piesa de șapte ori, urmărindu-i pe cei o sută de actori din distribuție interpretându-și partitura. În afară de faptul că juca un rol principal, Paul cânta și dansa în spectacol, demonstrându-și gama largă de talente. Ce nu putea face? Afișul spectacolului se lăuda că distribuția includea 50 DE FRUMUSEȚI PARIZIENE. Cu toată acea companie feminină la îndemână, era un mister de ce alesese Paul să-și petreacă timpul liber cu mine.

∴

În primăvara lui 1940, situația la consulat a devenit aproape insuportabil de încordată, iar eu practic locuiam la serviciu.

Când Hitler a invadat Danemarca și Norvegia la 9 aprilie, stârnind un nou val de panică prin consulat, lumea s-a pregătit pentru ce era mai rău.

Într-o zi rece de la sfârșitul lui aprilie, Paul m-a rugat să ne întâlnim pe platforma de observație de pe Clădirea RCA[48] după ce termin lucrul. A zis că vrea să mă roage ceva. Oare ce voia? Deja mă oferisem să semnez ca garant pentru viza Renei, așa că nu despre asta era vorba. Gândul m-a obsedat toată ziua. Ne întâlneam adeseori acolo sus, ca să ne uităm la stele prin telescop, dar aveam bănuiala că voia să vorbim despre altceva decât Ursa Mică. Pomenise vag despre o apariție împreună într-un spectacol. Poate o piesă într-un act? Ceva într-un teatru mic, în afara Broadway-ului? Aveam să mă mai gândesc la asta, bineînțeles.

Am urcat pe platformă devreme, ca de obicei, și am așteptat.

Un grup de trei infirmiere s-au înghesuit în scaune Adirondack[49] galbene, care se înșiruiau pe mijlocul platformei, apoi s-au fotografiat între ele în fața indicatorului pe care scria O DOVADĂ A VIZITEI TALE. FOTOGRAFIAZĂ-TE PE PLATFORMA DE OBSERVAȚIE RCA. Doar o balustradă de fier, înaltă până la coate, ne despărțea de margine, așa că tot Manhattanul se așternea sub noi, cu East River spre est și Central Park spre nord, ca un covor persan maro cu cocoloașe pe care cineva îl desfășurase în mijlocul Manhattanului. În partea de sud, se înălța Empire State Building; spre vest, docurile de pe Fiftieth Street înaintau în fluviul Hudson, iar la ele se aliniau vapoare care își așteptau rândul să ridice ancora. Sub noi, un mesaj scris cu litere albe ieșea în evidență, strălucitor în întunericul care se lăsa, pe acoperișul închis la culoare al magazinului Macy: MACY'S. E ȘIC SĂ FII ECONOM.

Paul a sosit, cu un buchet de *muguet* în mână.

— Vin cu ele mai devreme, dar sper că nu te deranjează.

Bineînțeles, se referea la tradiția franceză de a dărui persoanelor iubite lăcrămioare de 1 mai. Am strâns în mână tulpinile verzi ca smaraldul și le-am inhalat dulceața.

---

[48] Zgârie-nori în stil art deco, este clădirea centrală a Rockefeller Centre din Manhattan, iar numele i-a fost dat de Radio Corporation of America, ale cărei birouri se aflau aici și care a fost creată în 1911 de General Electric. Azi, clădirea se numește CE Building și găzduiește sediul rețelei de televiziune NBC.

[49] Scaun de exterior cu spătar înclinat și șezutul făcut din scânduri late.

— Să sperăm că la următorul 1 mai o să fim împreună în Paris, a spus el.

Am strecurat buchetul sub decolteul rochiei, simțind tulpinile reci pe piept.

— Ei bine, New York-ul este minunat de 1 mai…

M-am oprit. Cum de nu observasem? Era îmbrăcat mai formal decât de obicei, cu o batistă roșie de mătase în buzunarul hainei lui bleumarin. Pleca?

— Arăți foarte șic, am remarcat eu. Ai renunțat la flanela albă. Unii oameni se îmbracă așa atunci când călătoresc.

Era prea târziu ca să-l implor să rămână. De ce nu spusesem nimic mai curând?

Paul a arătat către port.

— Plec cu *Gripsholm.* Semnalul de plecare e la șapte treizeci.

Lacrimile mi-au înțepat ochii.

— Un vas suedez?

— Am prins un drum gratis cu Crucea Roșie Internațională, mulțumită lui Roger. Göteborg și pe urmă mai departe spre Franța. Ți-aș fi spus mai repede, dar abia am aflat eu însumi.

— Nu poți să pleci acum, ce se-ntâmplă cu toate submarinele alea nemțești și britanice de-acolo? Cu siguranță e periculos. O să fiți niște prăzi ușoare. Și viza Renei?

— Roger spune că s-ar putea să mai dureze o lună până aflu.

— Poate dacă Roger sună la Washington…

— N-o să fie nicio minune în ultimul moment, C. Lucrurile nu fac decât să se înrăutățească.

— Dar eu am nevoie să rămâi. Asta nu contează deloc?

— Încerc să fac ceea ce trebuie, Caroline. Nu e ușor.

— Și dacă ai aștepta și ai vedea cum evoluează lucrurile?

— Roger spune că o să continue să încerce. Va fi mai ușor de acționat de aici, dar trebuie să plec. Jumătate din familia Renei a plecat deja din Paris.

Mi-am rezemat obrazul de haina lui.

— Încă o mai iubești…

— Nu despre asta e vorba, Caroline. Dacă aș putea, aș rămâne aici cu tine, dar cum pot să stau în apartamentul meu de la Waldorf în timp ce acasă se dezlănțuie iadul? Tu n-ai face asta.

Chiar pleca? Asta cu siguranță era o glumă. Avea să râdă și pe urmă ne vom duce la Automat să mâncăm o plăcintă.

Pe măsură ce soarele cobora, aerul se răcea, și Paul și-a înfășurat brațele în jurul meu, iar căldura lui era singurul lucru de care aveam nevoie ca să-mi fie bine. Chiar și de la înălțimea celor șaptezeci de etaje, puteam să deslușim fiecare vas andocat pe Fiftieth Street. *Normandie,* la locul său. *Île de France.* Doar *Gripsholm* era gata de plecare, cu steagul suedez fluturând. Vântul trimitea în sus pe fluviu fumul cețos din coșurile sale.

M-am uitat spre est. Cea mai periculoasă parte a călătoriei lor avea să fie în mijlocul Atlanticului, acolo unde exista un spațiu aerian neacoperit. Deși era începutul războiului, submarinele germane scufundaseră deja mai multe nave ale Aliaților în Atlantic pentru a împiedica proviziile să ajungă în Anglia. Mi-am imaginat cum submarinele germane așteaptă acolo, în adâncul apei, ca niște baracude.

Paul mi-a luat mâinile într-ale sale.

— Dar ceea ce voiam să te întreb era dacă o să vii la Paris odată ce toate astea trec.

Eu mi-am tras mâinile.

— Oh, nu știu, Paul.

În minte mi-a apărut o imagine cu noi doi la Les Deux Magots în Saint-Germain des Près, la o masă de cafenea, sub o tendă verde, privind cum Parisul trece pe lângă noi. *Café viennois* pentru el, *café crème* pentru mine. Când soarele cobora, niște Hennessy. Poate șampanie și o tartă cu zmeură în timp ce plănuiam cariera lui artistică. Piesa noastră într-un act.

— Ce-ar spune Rena?

El a zâmbit.

— Rena ar aplauda. Ar putea să ni se alăture acolo împreună cu unul dintre curtezanii ei.

Vântul mi-a biciuit obrajii și mi-a spulberat părul ca o tornadă ce se rotea în jurul nostru. El m-a sărutat.

— Îmi promiți că vii? Cel mai mare regret al meu e că te las cu statutul tău moral intact. A zâmbit și și-a strecurat mâinile în jurul taliei mele, apoi a adăugat: Asta trebuie corectat.

— Da, bineînțeles. Dar numai dacă îmi trimiți scrisori. Scrisori lungi, pline de noutăți, în care îmi povestești ce faci în fiecare minut al zilei.

— Sunt cel mai prost compunător de scrisori, dar mă voi strădui.

M-a sărutat, cu buzele calde pe buzele mele. Am pierdut orice noțiune de timp și spațiu, suspendată acolo în vârful lumii, până când Paul mi-a dat drumul, lăsându-mă ametită, în derivă.

— Mă conduci?

— O să rămân aici, am răspuns.

Pleacă odată. Nu face despărțirea mai grea.

S-a îndreptat spre ușa platformei, s-a întors și a plecat cu o fluturare de mână. Nu știu cât am rămas acolo, rezemată de balustradă și privind soarele care apunea. Mi l-am imaginat pe Paul ajungând într-un taxi la marele vas. Oare o să-l deranjeze că oamenii îi cer autograful? Doar dacă n-o vor face. Oare suedezii chiar îl știu pe Paul? Nu va fi nicio piesă într-un act pentru noi. Cel puțin, nu prea curând.

— Închidem, a strigat gardianul de la ușă. Apoi a venit lângă mine la balustradă. Unde ți-a plecat drăguțul, dom'șoară?

— Acasă în Franța, am spus.

— *Franța,* eh? Sper că ajunge cu bine.

Ne-am uitat amândoi către Atlantic.

— Și eu, am răspuns.

∴

Dimineața de 10 mai a fost la fel ca toate celelalte. Am auzit că zona de recepție era plină încă de la zece, și m-am pregătit pentru asalt aranjându-mi sertarele biroului – orice, numai să nu mă gândesc la Paul.

— Alte cărți poștale de la prietenii tăi prin corespondență, a spus Pia. Mi-a aruncat pe birou un teanc de corespondență. Și nu-mi mai șterpeli țigările!

Era o zi superbă de mai, dar nici măcar briza blândă care făcea să foșnească ulmii din fața ferestrei mele nu reușea să mă înveselească în acea dimineață de luni. Cele mai frumoase zile erau și cele mai grele, căci nu îl aveam pe Paul ca să le împart cu el. Am răsfoit corespondența, sperând să văd o scrisoare de la el. Bineînțeles că șansele unei scrisori de la Paul în acel teanc erau slabe, căci livrarea transatlantică a corespondenței dura cel puțin o săptămână în ambele direcții, dar cu toate acestea pândeam corespondența ca un ogar care ia urma adulmecând o vulpe.

— Mi-ai citit corespondența? am întrebat-o.

— E o *carte poștală,* Caroline. Jumătate din oameni au citit-o, dacă le pasă de vreun orfelinat francez.

Am trecut grăbită prin cărțile poștale. Château de Chaumont. Château Masgelier. Villa La Chesnaie. Toate cândva castele și conace franceze, transformate în adăposturi pentru orfani. De acolo veneau cărți poștale drept confirmare de primire a pachetelor cu ajutoare pe care le trimiteam. Speram că un săpun plăcut mirositor, o pereche de șosete curate, bomboane și câteva haine frumoase cusute de mână de mama aveau să ridice moralul unor copii.

M-am ridicat și am prins cărțile poștale pe panoul meu. Era deja ticsit cu imagini ale unor copii francezi. Una cu un înger cu părul negru care ținea în mâini o hârtie pe care scria MERÇI BEAUCOUP, CAROLINE! O alta cu copii care pozau la o lecție de desen în aer liber, un copil la un șevalet, restul pe scăunele pliante, adunați pe vârste, prefăcându-se că citesc sub un tei.

Presupuneam că acea fotografie fusese făcută de *Madame* Bertillon, care părea o persoană minunată, directoarea orfelinatului Saint-Philippe din Meudon, în sud-vestul Parisului. Mă împrietenisem cu *Madame* Bertillon prin intermediul corespondenței și așteptam cu nerăbdare scrisorile ei pline de povestioare fermecătoare despre copii și cât de mult apreciau pachetele mele. În acest teanc de scrisori era una nouă de la ea și am prins pe panou desenul în creion care o însoțea, imaginea orfelinatului, fațada de piatră impunătoare colorată în galbenul-aprins al sânzienelor, cu fumul învârtejindu-se în sus din coș la fel precum glazura de pe o brioșă Hostess[50].

Oare cum ar fi să adopți unul dintre copiii ăștia? Un băiat? O fată? Casa noastră din Connecticut, căreia îi spuneam The Hay, Fânul, era un adevărat rai pentru copii. Mama îmi păstrase casa de păpuși, care era tot în poiană, cu tot cu soba cu lemne. Dacă aș adopta un copil, aș avea pe cineva căruia să-i las totul moștenire. Minunata cană de vin cu două toarte a străbunicii Woolsey. Frumoasa noastră masă cu picioare de rață. Argintăria mamei. Dar am alungat gândul din minte, căci nu aveam să cresc niciodată singură un copil. Cunoșteam prea bine cât de greu era să crești fără un tată, acel gol dureros pe care mama se străduise din răsputeri să îl umple. Cum mă prefăceam bolnavă de câte ori la școală se sărbătorea Ziua tatălui și a

[50] Prima brioșă Hostess a fost vândută în 1919. Cea mai obișnuită formă a sa este cu umplutură de vanilie și glazură de ciocolată, cu șapte rotocoale albe traversând partea de sus.

fiicei. Cum plângeam când vedeam tați și fiice ținându-se de mână pe stradă. Cum mă chinuia regretul că nu-mi luasem rămas-bun.

La fundul teancului, am găsit o scrisoare, compusă pe o hârtie subțire de corespondență, cu un scris frumos. Pe ștampila poștală era marcat ROUEN. Paul.

La cât de bine îl știam pe Paul, cum de nu-i văzusem niciodată scrisul? I se potrivea.

Dragă Caroline,

Am decis să-ți scriu imediat, căci, așa cum spui tu, așteptarea nu e punctul tău forte. Aici se întâmplă atât de multe. Rouen a avut o atitudine rezonabilă în privința acestui Fals Război, dar mulți au plecat deja, inclusiv vecinii noștri, care au luat-o cu ei și pe bunica, pe care au cărat-o pe stradă într-un cărucior de copii noaptea trecută. Restul care am rămas sperăm să fie totul bine. Sunt în discuții să joc într-o nouă piesă în Paris, Totul e bine când se termină cu bine, *poți să crezi? Shakespeare. Sunt convins că asta se datorează influenței tale bune asupra mea.*

E posibil ca Rena să fie obligată să-și închidă magazinul. Nu prea există textile și articole de mercerie, dar o să fie bine. Tatăl ei s-a apucat să fumeze frunze de floarea-soarelui, căci nu se găsește tutun.

Sper să consideri asta o scrisoare plină de noutăți, căci acum trebuie să plec, să prind luarea corespondenței de la ambasadă. Te rog să pui o vorbă bună la Roger în privința situației vizelor noastre. Mă gândesc adeseori la tine, aici la muncă. Ai grijă să nu-l lași pe Roger să te hărțuiască. Nu uita, are nevoie de tine.

Cu multă dragoste, până data viitoare,

Paul

P.S. Azi-noapte am visat că te priveam pe scenă, aici în Paris, într-o versiune foarte erotică a Visului unei nopți de vară, *iar tu jucai rolul unui înger. Ar putea asta să spună ceva despre cariera ta de actriță? Despre cât de dor îmi e de tine? Visele mele întotdeauna se împlinesc.*

Paul ajunsese acasă la Rouen, scăpase de submarinele germane. Cel puțin era în siguranță.

Pentru un tip sociabil, scrisoarea lui era scurtă, dar era mai bine decât nimic. O nouă piesă? Poate că lucrurile se vor potoli în Franța. Poate că producătorii francezi știau mai multe despre situație decât știam noi, aflați la o jumătate de lume depărtare. Și visul! Chiar îi era dor de mine.

Am găsit numărul din 23 aprilie al lui *Le Petit Parisien,* unul din multele ziare franceze pe care le primea Roger prin curier diplomatic, oarecum vechi, dar totuși prețios. Titlul articolului de fond era: REICHUL ÎN SCANDINAVIA! TRUPELE BRITANICE LUPTĂ PE USCAT ȘI PE MARE. SUCCES CONSIDERABIL ÎN RĂZBOIUL DIN NORVEGIA ÎN CIUDA UNOR MARI DIFICULTĂȚI. Moralul mi s-a ridicat când am citit acele vești bune. Poate că Statele Unite vor continua să evite războiul, dar britanicii rămâneau pe poziții, în ciuda oribilelor bombardamente ale Luftwaffe. Poate că totuși Franța avea să scape de Hitler.

M-am uitat pe pagina de spectacole. Vreun anunț despre noua aventură a lui Paul? Nu am găsit nimic despre Shakespeare, dar am văzut totuși o mică reclamă pentru magazinul Renei, un pătrat negru simplu, bordat cu un șir de perle: *Les Jolies Choses. Lingerie et sous-vêtements pour la femme de discernement.* Lenjerie pentru femeia cu bun-gust?

Roger a intrat pe ușă, cu cravata sucită într-o parte, cu o pată de cafea ca într-un test Rorschach[51] pe cămașă.

— Vești proaste, C. Hitler tocmai a atacat Franța, Luxemburg, Olanda și Belgia, toate deodată. Tocmai se dă la știri. Mă tem că lucrurile o să devină supărătoare.

M-am repezit după el și l-am urmărit cum se învârtește prin cabinetul lui.

— Dumnezeule, Roger! Ai sunat în Franța?

Ventilatorul oscilant de la fereastră răcorea o parte a camerei, apoi pe cealaltă. Panglica roșie pe care cineva o legase de el flutura ca un mic steag nazist.

— Telefoanele sunt moarte, a spus Roger. Tot ce putem face e să așteptăm.

Nu-l mai văzusem niciodată pe Roger speriat.

— Și Linia Maginot?

[51] Test psihologic de personalitate în cadrul căruia sunt folosite zece modele abstracte, iar interpretarea lor de către subiect constituie un etalon pentru analiza funcțiilor intelectuale și emoționale.

— Se pare că Hitler a trecut pe lângă ea, peste ea, pe sub ea. A venit exact prin Belgia.

— Ce-o să facă Roosevelt?

— Nimic, probabil. Nu are de ales, trebuie să recunoască orice guvern care reprezintă Franța.

Pia a venit la ușa lui Roger, cu căștile de codificare în jurul gâtului.

— Am încercat să-l sun pe tata în Paris și nu pot prinde legătura. Trebuie să plec acasă.

— Nu poți pleca nicăieri acum, Pia, a spus Roger.

— Nu pot rămâne aici.

— Nu fi caraghioasă, Pia, am spus eu. Nu poți pur și simplu să *pleci.*

Pia stătea cu brațele moi de-a lungul trupului, plângând cu hohote. Am cuprins-o în brațe.

— Totul o să fie bine, dragă, am spus.

Spre imensa mea surprindere, m-a îmbrățișat și ea.

∴

La 14 iunie 1940, germanii au cucerit Parisul, și opt zile mai târziu Franța a capitulat. Eu și Pia stăteam în cabinetul lui Roger și ascultam la radio știrile despre naziștii care mărșăluiau pe lângă Arc de Triomphe. Franța era împărțită în două zone, zona de nord, ocupată de soldații Wermachtului german, cunoscută ca *zone occupée,* și așa-numita zonă liberă în sud. Mareșalul Philippe Pétain conducea noua Republică franceză numită Regimul de la Vichy, în zona liberă din sud, pe care mulți îl considerau un stat-marionetă al naziștilor.

— Ce-o să se întâmple în biroul nostru de aici? a întrebat Pia.

— Nu știu, a răspuns Roger. Deocamdată o să rămânem pe poziții. Să facem tot ce putem pentru oamenii noștri de aici. Nu putem lua legătura prin telefon cu nimeni.

— Britanicii nu ne pot ajuta?

— Au făcut-o deja, a răspuns Roger. Tocmai au trimis rapoarte despre activitatea bombardierelor din Canalul Mânecii.

Eram norocoși că Roger era apropiat de ceea ce Pia numea „prietenii lui britanici spioni”, vecinii noștri din Clădirea Internațională și Britanică din Centrul Rockefeller, care erau deosebit de generoși cu informațiile lor secrete.

A sunat telefonul pe linia personală a lui Roger, și Pia a ridicat receptorul.

— Biroul lui Roger Fortier. O, da. Da, este aici. Așteptați! Pia mi-a întins telefonul: E Paul.

— Cum a prins legătura? a întrebat Roger.

Am luat repede telefonul.

— Paul?

Abia mai puteam respira.

— Am doar un minut, a spus Paul.

Paul.

Vocea lui era așa de clară, de parcă vorbea din camera de alături. Mi-am apăsat un deget pe urechea liberă. Chiar era el?

— *Caroline.* E așa de plăcut să-ți aud vocea.

— Doamne, Paul! Tocmai am auzit. Cum ai reușit să prinzi legătura?

— Prietenul meu de aici de la ambasadă m-a lăsat să telefonez. Nici nu-ți poți imagina ce nebunie e acum. E doar o chestiune de timp până ce Hitler ajunge aici.

— Pot să-i cer lui Roger să grăbească vizele.

— Nu știu, Caroline. Locul ăsta practic e închis.

— Ce altceva îți mai trebuie?

— Trebuie să mă grăbesc. Vreau doar ca tu…

Am auzit o serie de clicuri pe fir.

— Caroline? Ești acolo?

— Paul… sunt aici.

— Caroline?

— Nu închide, Paul.

Legătura s-a întrerupt.

Am ascultat pentru o clipă vibrația tonului de apel, apoi am pus la loc receptorul în furcă. Am rămas cu toții acolo, așteptând să sune din nou telefonul. Roger și Pia doar mă priveau lung, cu brațele de-o parte și de alta a corpului. Mai văzusem privirile astea. Milă. Ca atunci când a murit tata.

— Îți fac imediat legătura dacă mai găsește o linie liberă, a spus Pia. Am pornit-o înapoi către biroul meu, cuprinsă de un sentiment îngrozitor că aceea avea să fie ultima dată când vorbeam cu Paul.

Capitolul 11

KASIA

1940-1941

Înainte să-i pot răspunde Zuzannei, ușa chioșcului de bilete a zburat din țâțâni și trei SS-iști au sărit peste ea înăuntru. Unul l-a înșfăcat pe Pietrik de pe podea, iar ceilalți m-au tras de brațe afară din chioșc, cu monedele din cutia cu bani zburând în toate părțile.

— Am venit în vizită, a spus Pietrik. Ea e iubita mea. E o neînțelegere!

Iubita? Soldații nu spuneau nimic, doar ne târau mai departe. Am cercetat cu privirea mulțimea, căutând-o pe Matka. Unde era?

— Vă rog, am bani, a spus Pietrik.

SS-istul l-a lovit cu bastonul peste obraz. Pietrik! Fața lui frumoasă.

SS-iștii ne-au tras pe lângă mulțime, iar oamenii de la coadă se holbau și vorbeau în șoaptă între ei. M-am întors și l-am văzut pe SS-istul care mă urmărise, chiar în spatele nostru, ținându-le pe Zuzanna și pe Luiza de câte un braț.

Matka și-a făcut loc prin coada de la bilete și a fugit după noi. Expresia de pe chipul ei mă speria la fel de mult ca restul. Mai văzusem privirea aia o singură dată, în ochii sălbatici ai unui cal lovit de o trăsură și lăsat să moară în stradă. Strângea la piept cu putere coșulețul cu sandviciul meu.

— Du-te acasă, Matka, i-am strigat.

— Nu. Vă rog, ați luat niște oameni nevinovați, le-a spus soldaților.

— *Kriminelle,* a spus o femeie de la coadă.

— N-au făcut *nimic,* a spus Matka pe un ton rugător către mulțime, cu ochii ei de cal sălbatic larg deschiși. Asta e fata mea. Eu sunt infirmieră la clinică.

A continuat așa, apoi a fugit după noi, implorând bărbații să ne dea drumul, până când unul din ei a spus:

— Dacă vrea așa de tare să vină, atunci să meargă cu ei – și a apucat-o și pe Matka.

I-a smuls coșulețul și i l-a aruncat uneia dintre femeile germane care așteptau la coada pentru bilete.

— Dar cine o să ne vândă acum bilete? i-a întrebat pe ofițeri o *Fräulein* de la coadă.

— Cine are nevoie de bilete? a replicat el. Intrați pur și simplu. E gratis în seara asta.

Germanii au ezitat, confuzi, și au rămas pe loc, în vreme ce SS-iștii ne târau în întuneric, iar trompetele din „Cântecul lui Horst Wessel” răsunau cu putere în aerul nopții.

∴

Au despărțit femeile de bărbați la Castelul Lublin și a doua zi au dus cu un camion un grup mai mare dintre noi până la gară. Multe femei din jurul nostru le dădeau paznicilor scrisori și încercau să-i mituiască cu bani. Matka i-a întins o scrisoare unuia dintre ei.

— Te rog, eu sunt nemțoaică. Poți să duci asta la *Oberscharführer*[52] Lennart Fleischer?

I-a dat omului niște bani, și el a îndesat banii și scrisoarea în buzunar fără să se uite măcar la ele. Nu aveau timp pentru așa ceva și pur și simplu ne împingeau înainte. Fleischer era numele de familie al lui Lennart cel Curajos? Înseamnă măcelar. I se potrivea.

Ne-au împins pe Matka, Zuzanna, Luiza și pe mine, alături de cel puțin o sută de alte femei, în ceea ce fusese odinioară vagonul restaurant al unui tren, acum cu toate mesele înlăturate, și au încuiat ușa. La ferestre erau fixate bare de metal, iar într-un colț se afla o găleată de metal pentru nevoile noastre de igienă.

Am recunoscut câteva fete din vechea mea trupă de cercetase, inclusiv o Janina Grabowski năucită. Oare Gestapoul venise după ea în strada Lipowa? Mi s-a strâns inima când am văzut că și doamna Mikelsky era acolo, cu fetița ei în brațe. Fuseseră arestați când Gestapoul îl prinsese pe domnul Mikelsky împărțind ziare ilegale. Copila lor avea aproape doi ani atunci și o chema Jagoda[53], un nume potrivit, căci arăta într-adevăr că un mic fruct de pădure blond.

După câteva ore, ne-am oprit în Varșovia, dar curând trenul a început să se miște din nou și a prins viteză. Nimeni din vagonul

[52] Comandant-șef SS de pluton (în limba germană).

[53] Bacă (în limba poloneză).

ăla nu plângea. Eram în general tăcute, căci rușinea a tot ce se întâmpla ne apăsa mult prea tare ca să o putem îndura.

M-am apropiat de fereastră pe când se lăsa întunericul și am privit printre barele de fier la câmpurile luminate de lună și la pădurile întunecate pe lângă care treceam. Era ceva neliniștitor la copacii aceia, atât de aproape unul de altul.

În timp ce doamna Mikelsky dormea, eu și Luiza am făcut cu rândul ca să o ținem în brațe pe Jagoda. Mică pentru vârsta ei, fetița era îmbrăcată doar într-o pijama subțire de bumbac, așa că o țineam aproape de noi, dar chiar și cu acea sarcină care să ne distragă atenția, curând Luiza a început să se agite.

— Ce-o să facă mama mea fără mine? a spus ea. Eu întotdeauna o ajut să coacă prăjituri.

— Nu-ți face griji! O să ajungi curând acasă. Asta e doar ceva temporar.

— Și Pietrik? a întrebat Luiza. E în trenul ăsta?

Vagonul s-a înclinat spre dreapta, iar excrementele din găleata noastră s-au revărsat peste margine, peste două femei care stăteau pe podea, făcându-le să țipe și să sară în picioare.

— De unde să știu? am răspuns. Vorbește mai încet. Lumea doarme.

— O să ne lase să scriem scrisori?

— Bineînțeles, Luiza. Probabil că o să mergem să muncim undeva. Să culegem sfeclă sau ceva asemănător.

— O să ne încuie? a întrebat Luiza.

— Nu știu, Lou. O să vezi. N-o să fie așa de rău.

Doamna Mikelsky a venit să ia fetița și trenul se balansa ca un leagăn îngrozitor, făcând cea mai mare parte din lume să se cufunde într-un somn intermitent. Luiza a rămas lângă mine la fereastră, în vreme ce Matka a dormit cu Zuzanna într-un colț pe podea. Arătau atât de frumoase acolo, cu Zuzanna sprijinindu-și capul pe umărul Matkăi la fel ca un bebeluș, cu picioarele ei lungi strânse sub ea.

Luiza a schimbat locul cu Zuzanna și a adormit în cele din urmă, și în vreme ce goneam prin noapte către Germania, propriii demoni m-au invadat. Cum am putut să fac în așa fel încât să fim toți arestați? Una era să sufăr singură din cauza propriei prostii și altceva să-i iau cu mine pe toți cei pe care îi iubesc. De ce m-am dus la cinematograf? Lipsa mea de judecată ne-a distrus pe toți. Oare o să fie vreun proces? Cu siguranță

nemții o să le dea drumul celorlalți când o să-și dea seama că nu au făcut nimic. Doar eu o să fiu închisă.

Oare Pietrik a fost deja împușcat? Ei împușcau oamenii în curtea castelului, știam cu toții asta. Tot trupul îmi tremura. Unde era Papa? Trebuia să coborâm imediat din trenul ăla dacă mai voiam să avem vreo speranță. Am întins mâna spre fereastră și am desfăcut închizătoarea. Deși era noapte, vedeam cum trec pe lângă noi în goană siluetele molizilor. Cu cât înaintam spre vest, aerul devenea mai rece.

— E vremea să te odihnești, mi-a spus Zuzanna.

— Trebuie să scăpăm de aici.

— Liniștește-te, Kasia!

— Nu pot să rămân aici, am spus eu, tot mai agitată. De ce nu pot respira?

Ceva mă apăsa pe gât, mă strângea, sufocându-mă.

— Încetează, a spus Zuzanna. O s-o sperii pe Luiza. E deja destul de înfricoșată.

M-am îndoit în față.

— O să mor.

Zuzanna mi-a luat încheietura mâinii și și-a așezat degetele pe partea ei interioară.

— Pulsul e accelerat. Ai un atac de panică. Respiră. Trage adânc aer în piept. Expiră prelung.

Mi-am umplut plămânii cât de mult am putut.

— Uită-te la mine, Kasia! Respiră din nou. Nu te opri. Asta poate să dureze zece minute până îți trece.

Era util să ai o soră care știe totul despre medicină. A durat exact vreo zece minute până mi-a trecut.

După câteva ore, am trecut prin Poznań și apoi am luat-o către nord-vest. Zorii s-au arătat pe frunzele copacilor, o lumină de un roșu-portocaliu mai intens pe măsură ce ne îndepărtam. Am ațipit, cu obrazul lipit de barele reci de metal, și m-am trezit când trenul a încetinit.

Luiza și alte femei au venit lângă mine la fereastră.

— Ce se întâmplă? a întrebat ea.

Trenul a fluierat, prelung și ascuțit, pe când intra într-o gară.

Matka și-a făcut loc printre femei și a venit lângă mine.

— Ce vezi? m-a întrebat.

Am prins-o de mână.

— Pe indicator scrie Fürstenberg-Mecklenburg.

Pe peron erau mai multe femei uriașe, blonde care purtau pelerine cu glugă peste uniformele lor gri. Una dintre ele a aruncat pe jos o țigară și a strivit-o cu cizma. Câteva țineau în lesă, lângă ele, câini-lupi cu blana întunecată. Câinii păreau să știe de venirea noastră și priveau vagoanele trenului trecând pe lângă ei la fel cum un cățeluș își așteaptă stăpânul. Mai făcuseră asta și înainte?

— Germania, a spus o femeie din spatele meu, întinzându-și gâtul ca să vadă mai bine.

Luiza a scos un țipăt. Fluierul trenului s-a auzit a doua oară, iar eu am început din nou să respir precipitat.

Matka m-a strâns mai tare de mână.

— Trebuie să fie un lagăr de muncă, a spus.

— Văd o clopotniță de biserică, am zis eu.

Gândul la germanii din acel oraș care stăteau duminica în biserica lor cu cărțile de imnuri era liniștitor.

— Oameni cu frica lui Dumnezeu, a remarcat cineva.

— Fürstenberg? a întrebat doamna Mikelsky. Îl știu. E o stațiune!

— Atâta timp cât o să muncim din greu, o să fim bine, a spus Matka.

Mi-am încleștat mâinile în jurul barelor de metal de la fereastră ca să mă țin mai bine când trenul s-a oprit cu o clătinare.

— Cel puțin oamenii ăștia cunosc cele zece porunci, am remarcat eu.

Niciuna dintre noi nu știa cât de tare ne înșelam în acea dimineață, când am coborât din tren și am pășit direct în iad.

Capitolul 12

CAROLINE

1941

Primăvara se apropia, iar situația din Franța devenea tot mai disperată. În fiecare dimineață, la ora zece recepția consulatului era deja ticsită, iar programul meu de lucru din acea zi plin.

Naziștii care tropăiau prin tot Parisul îi aruncaseră pe toți cetățenii francezi rămași în New York în cea mai cumplită disperare și, adeseori, în cea mai groaznică situație financiară, ceva ce noi nu puteam să alinăm. Supunându-mă ordinelor stricte ale lui Roger de a nu-mi pune la bătaie propriile fonduri, le puteam oferi tablete de ciocolată și un umăr pe care să plângă, dar nimic mai mult.

Într-o dimineață, am așezat pe biroul meu una din cutiile de pantofi ale lui Betty și m-am apucat să pregătesc un pachet cu ajutoare pentru orfani. Nu mai primisem nicio veste de la Paul. Încercam să fiu tot timpul ocupată ca să-mi înlătur gândurile negre, orice, numai să-mi domolesc durerea din piept.

— Ai agenda plină, a spus Pia, punându-mi pe birou un teanc de dosare. Dar mai întâi, prietenele tale din înalta societate care nu vor să accepte un refuz.

— Fii mai clară, Pia!

— Nu știu. Pris-cumva și mama ei.

Era Priscilla Huff, o blondă cu picioare lungi care fusese cu un an în urma mea la Chapin. Impecabilă, într-un taior Mainbocher albastru, era neobișnuit de prietenoasă. Electra Huff, o versiune doar puțin mai nearanjată decât fiica ei, a urmat-o și a închis ușa în spatele său.

— Ce birouaș șic ai tu aici, dragă Caroline, a remarcat doamna Huff.

— Aș vrea să adopt un copil francez, Caroline, a spus Priscilla, ca și cum ar fi comandat un Chateaubriand la Stork Club. Iau chiar și gemeni.

— Există o listă de așteptare pentru cei câțiva copii adoptabili, Priscilla, dar Pia te poate ajuta cu actele. O să ai nevoie doar de semnătura soțului tău.

— Ce mai face Roger Fortier? a întrebat doamna Huff. E un bărbat adorabil șeful tău.

— Ei bine, asta-i problema, Caroline, a spus Priscilla. Nu sunt căsătorită.

— *Încă*, a subliniat doamna Huff, uitându-se la ramele de argint de pe polița șemineului. Există două oferte în așteptare.

Am băgat în cutie o pereche curată de șosete gălbui. Două oferte în așteptare? Ce era ea, o proprietate de doi acri în Palm Beach cu gard viu înalt, pentru intimitate?

— E nevoie de doi părinți pentru o adopție, Priscilla.

— Franceza mamei este excelentă. La fel și eu, vorbesc *plus que* fluent.

Priscilla reținuse cerința legată de limba franceză. În fiecare an mă bătuse la concursul de compuneri în franceză. Faptul că la fiecare Crăciun bucătăreasa lor pregătea pentru clasă un *bûche de Noël*[54] sofisticat ajuta totuși, căci, fapt bine cunoscut, profesoara noastră de franceză, domnișoara Bengoyan, singurul arbitru, era mare amatoare de dulciuri. Oare de ce simțeam atât de tare nevoia de a fuma o țigară?

— Înțeleg, Priscilla, dar nu eu fac regulile. Copiii aceștia au trecut prin niște împrejurări tragice, după cum îți poți închipui. Chiar și doi părinți pot avea momente dificile.

— Deci trimiți pachete copiilor orfani, dar refuzi un cămin perfect pentru ei? Eu pot să ofer unui copil tot ce-i mai bun.

Poate. Până când o să apară un alt obiect strălucitor.

— Îmi pare rău, Priscilla. Dar în dimineața asta am mai multe întâlniri, am spus, îndreptându-mă către fișierul meu.

— Umblă vorba că *tu* adopți, a spus Priscilla.

— Multe vorbe umblă zilele astea, am replicat.

— Se pare că unii pot ocoli regulile, a spus doamna Huff, potrivindu-și mănușa.

— Eu mi-am pierdut tatăl când aveam unsprezece ani, doamnă Huff. Să crești fără tată e un lucru îngrozitor. Nu aș face așa ceva unui copil.

— Mai îngrozitor decât să nu ai deloc părinți? a spus Priscilla.

Am închis sertarul fișierului.

— Mă tem că asta iese din discuție. Pur și simplu nu sunt atâția copii francezi de adoptat.

Priscilla și-a țuguiat buzele, bosumflată, iar eu mi-am înfrânat dorința de a o strânge de gât.

— Credeam că în fiecare zi vin vapoare cu orfani, a spus ea.

— Nu, de fapt sunt foarte puține. După ce *City of Benares...*

— *Care* City? a întrebat Priscilla.

Doamna Huff a întins mâna după geantă.

— Ei bine, dacă de bani ai nevoie... am auzit că tu și mama ta a trebuit să plecați de la Meadow Club...

M-am așezat din nou pe scaunul meu de la birou.

— Ne-am vândut casa din Southampton, doamnă Huff, și acum ne petrecem verile în Connecticut, așa că nu mai avem

[54] Ruladă de pandișpan cu cremă, ornată în așa fel încât să semene cu un buștean.

nevoie de club, și nu, nu poți pur și simplu să cumperi un *copil,* Priscilla. Dacă ai citi din când în când ziarele, ai ști că *City of Benares* era un vas de pasageri britanic, pe care se aflau o sută de copii englezi trimiși de părinții lor în Canada ca să scape de bombardamentele londoneze, în drumul de la Liverpool spre Halifax, Nova Scoția…

Doamna Huff și-a pus palmele pe biroul meu și s-a aplecat în față.

— Pe noi ne interesează un copil *francez,* Caroline.

— În a patra zi de călătorie, copiii, cu vârste de la patru la cincisprezece ani, erau în pijamale, gata de culcare…

Am simțit cum ochii mi se umplu de lacrimi.

Priscilla și-a încrucișat brațele pe piept.

— Ce legătură are asta cu adoptarea unui copil francez…

— Un submarin german a scufundat vaporul, Priscilla. Șaptezeci și șapte din cei o sută de copii s-au înecat. Drept urmare, toate programele de evacuare a copiilor au fost oprite brusc pentru moment. Așa că, doamnelor, îmi pare teribil de rău că astăzi n-o să cumpărați un copil. Iar acum trebuie să vă rog să plecați. Sunt foarte ocupată, în caz că nu ați observat aglomerația din zona recepției.

Priscilla și-a verificat dunga de la ciorapi.

— Nu e nevoie să fii tăioasă, Caroline! Noi încercăm doar să ajutăm.

Pia a bătut la ușă, a intrat la ținanc, și le-a condus pe cele două doamne Huff afară, ratându-l pe Roger, care a apărut în pragul biroului meu.

— Te vei bucura să afli că ți-am acordat un acces mai mare la informații clasificate, Caroline.

Am deschis sertarul și am aranjat un șir de batoane de ciocolată Hershey’s, sperând că Roger n-o să vadă cum îmi tremură mâinile.

— De ce?

— Știm de ceva vreme că în toată zona liberă există lagăre de tranzit. Acolo aduc străini. Majoritatea evrei, dar nu numai. Au venit rapoarte despre transporturi către lagăre din Polonia și alte locuri. Mă gândeam că ai putea să te ocupi tu de asta.

Mi-am răsucit scaunul ca să-l privesc pe Roger în față.

— Să mă ocup de ce, mai exact?

— Trebuie să ne dăm seama unde se duc. Cine. Câți. Pentru ce au fost arestați. M-am săturat să le spun oamenilor că nu știu ce s-a întâmplat cu familiile lor.

— Sigur că o s-o fac, Roger.

O să am acces la informații clasificate, o să mă aflu în primul rând pentru a urmări toate evenimentele din Europa. Nu va mai trebui să aștept *The New York Times* ca să aflu știrile. Poate că o să apară ceva vești despre Paul.

— E greu să-ți cer asta fără să te plătesc.

— Nu-ți face griji, Roger! Eu și mama suntem bine.

Adevărul era că tata ne lăsase o situație confortabilă, dar tot trebuia să avem grijă la cheltuieli. Aveam câteva venituri care veneau intermitent și câteva proprietăți pe care le puteam vinde. Și, oricum, mai era și argintăria.

În acea după-amiază, când am închis pentru pauza de prânz, am alergat jos, la Librairie de France, aflată chiar lângă Channel Gardens, am împrumutat toate atlasele pe care le aveau, m-am întors în biroul meu și am intrat într-o întreaga lume nouă de informații clasificate. Fotografii de recunoaștere britanice. Documente confidențiale. Pia îngrămădea dosare pe biroul meu, iar eu mă cufundam în cercetări despre lagăre. Lagăre de tranzit în zona liberă. Gurs. Le Vernet. Argelès-sur-Mer. Agde. Des Milles. Fotografiile erau tulburătoare, detaliate și voaieristice, ca și cum te-ai fi uitat în curtea cuiva.

Am organizat lagărele pe dosare și curând am descoperit o categorie cu totul nouă în afara celor de tranzit.

Lagărele de concentrare.

Am prins cu scotch o hartă pe perete și am presărat-o cu ace cu gămălie pe măsură ce eram anunțați de un lagăr nou. Roger îmi dădea listele, iar eu le urmăream pe hartă. Curând, Austria, Polonia și Franța erau stropite cu ace roșii, ca și cum ar fi avut scarlatină.

Lunile treceau, fără să mai vină vreo scrisoare de la Paul. Cu naziștii care făceau ce voiau în Franța, fără să le pese de oameni, era greu să nu-ți închipui tot ce era mai rău. Roger îmi dădea vești venite de peste ocean. La început, francezii adoptaseră față de germani o atitudine de „așteaptă și vezi”. Pe măsură ce ofițerii naziști rechiziționau cele mai bune restaurante, parizienii se străduiau pur și simplu să-i ignore. În

definitiv, Parisul mai fusese ocupat și înainte. Păreau să spere că totul avea să dispară.

Cum niciodată nu știuseră să înțeleagă o aluzie, naziștii au început să rechiziționeze pentru ei înșiși cea mai bună *charcuterie*[55] și cel mai bun vin și și-au anunțat planul de a muta întreaga industrie a modei pariziene la Hamburg. După toate astea și după ce naziștii au început să aresteze cetățenii francezi fără niciun avertisment, am primit rapoarte care spuneau că mici grupuri de rezistență începuseră să se formeze ici și colo în Paris și să distribuie foi volante antigermane, punând bazele unei rețele eficiente de informații. La mai puțin de o săptămână de la aceste prime rapoarte, a existat o creștere considerabilă a rapoartelor privind activitatea clandestină pe tot teritoriul Franței.

∴

Eu aveam munca mea cu orfanii care să mă țină ocupată, iar mama era un partener neobosit pentru cauză. Într-o seară, m-am apucat să scot totul din dulapul din camera de oaspeți a apartamentului, căutând haine pe care le-am putea transforma în îmbrăcăminte pentru orfani, în timp ce mama cosea cele câteva bucăți de material pe care le aveam.

Camera de oaspeți era o combinație ciudată de mama și tata, căci cândva fusese biroul lui și mai păstra un aer masculin, cu tapetul său în dungi și biroul mare, bătuit în negru, la care puteau lucra două persoane, dar în ultimul timp devenise camera de cusut a mamei, unde rămăseseră urmele proiectelor ei: tipare galbene de rochii, subțiri ca foița, aruncate peste tot; manechine ajustabile de diferite mărimi, din păcate cu talia de viespe tot mai îngroșată de-a lungul anilor.

Am tras afară gențile mamei de la vânzările de vechituri și tricotajele noastre de iarnă, și am scotocit după bucăți moi de material. Niciodată nu mă dovedisem talentată la cusut, și e foarte bine, pentru că asta distruge ținuta elegantă a corpului, dar mama era o croitoreasă genială. Se așeza la mașina ei de cusut, cu capul aplecat peste Singerul negru și vechi, cu părul ei alb în arcul de lumină al lămpii. Când a murit tata, părul ei de un castaniu șters a căpătat aproape peste noapte culoarea sărurilor Epsom. Îl tunsese scurt, începuse să poarte în general haine de călărie, și nu mai folosea ruj. Întotdeauna își iubise caii și se

[55] Mezeluri (în limba franceză).

simțea mai în largul ei cu o țesală decât cu un pieptăn de argint, dar era trist să văd o femeie atât de frumoasă renunțând să-i mai pese de sine.

În timp ce lucram, ascultam știrile la radio.

„19 aprilie 1941. În vreme ce Belfast, în Irlanda de Nord, curăță urmele unui puternic raid al Luftwaffe, Londra a îndurat unul dintre cele mai puternice raiduri aeriene de până acum. În vreme ce trupele germane înaintează în Grecia, prim-ministrul grec Alexandros Koryzis își ia viața, iar britanicii evacuează Grecia”.

— Oh, închide-l, Caroline. Sunt atât de puține vești îmbucurătoare.

— Cel puțin am băgat și noi un vârf de picior în război.

Deși oficial încă o națiune neutră, Statele Unite începuseră în sfârșit să patruleze în Atlanticul de Nord.

— Când mă gândesc că Hitler zburdă pe resturile Partenonului…, a spus mama. Unde se va opri?

Am strecurat un desfăcător de cusături în găletușa metalică de nisip pe care mama o folosea pentru papiote și foarfeci și am simțit cum metalul întâlnește nisip. La fundul ei mai era puțin nisip, de pe plaja de la vila familiei mamei, Gin Lane, situată în Southampton. Ce plajă încântătoare! Îi vedeam pe mama și pe tata acolo – ea în costum de baie negru, el în costum și cravată, luptându-se cu ziarul care flutura în vânt, cu aerul sărat care îmi înțepa plămânii. Seara, în clarobscurul vastului living, mă prefăceam că citesc, cu un obraz lipit de inul răcoros al canapelei, și îi priveam cum joacă gin rummy, râzând și bând fiecare din paharul celuilalt.

— Hai să mergem la Southampton, mamă! O schimbare de ritm ne va face bine.

Vânduserăm deja vila Gin Lane, dar Betty încă mai avea acolo o căsuță.

— Oh, nu, e plin de newyorkezi acum.

— Tu ești o newyorkeză, mamă.

— Hai să nu ne ciondănim, dragă!

Mama evita plaja. Și ei îi aducea aminte de tata.

— Oricum, probabil că nici nu putem pleca acum. Orfelinatele vor avea nevoie disperată de haine călduroase când vremea se face mai rece, am spus.

— Încă mai poți să-ți trimiți cutiile prin poștă?

— Nemții încurajează oamenii să trimită ajutoare pentru orfani și chiar celor din lagărele de tranzit. Asta le menține costurile de întreținere scăzute.

— Ce amabili sunt acești *Boches*!

Când se referea la germani, mama folosea cuvântul franțuzesc *Bosche,* care însemna „cap-pătrat” – era micul ei act de sfidare.

M-am întors către pat și am adunat un braț din hainele de lână ale tatei.

Mama a tras mâneca uneia către ea.

— Putem să le tăiem…

— Nu tăiem lucrurile tatei, mamă. Și pe urmă, avem nevoie de țesături pe care copiii să le poată purta pe piele.

Am tras hainele deoparte.

— Au trecut mai bine de douăzeci de ani de când a murit, Caroline. Părul de cămilă e o delicatesă pentru molii.

— De fapt, am tăiat hainele tatei pentru mine.

Hainele tatei mi se potriveau bine, după oarece modificări. Erau făcute din cel mai bun cașmir în două fire, vigonie sau stofă în zigzag, fiecare nasture de piele fiind o adevărată operă de artă. Buzunarele erau căptușite cu un satin atât de gros, încât când băgai o mână în buzunar era ca și cum ai fi cufundat-o în apă. Plus că, purtând hainele tatei, mi se părea că țineam o bucățică din el lângă mine. Uneori, când stăteam la un colț de stradă așteptând să se schimbe lumina semaforului, găseam fărâmițe de tutun de trabuc în câte-o cută adâncă sau o bomboană veche de mentă în celofan alburiu într-un buzunar ascuns.

— Nu poți să păstrezi fiecare lucru vechi de-ale lui, Caroline.

— Economisim bani, mamă.

— Încă nu am sărăcit. După cum vorbești, ne-ai lega pe toți și ne-ai pune să cântăm „Mai aproape, Doamne, de Tine”[56]. Întotdeauna ne descurcăm.

— Poate că ar trebui să mai reducem din personal.

După ce a murit tata, mama a început să adune guri de hrănit la fel cum colecționează oamenii linguri sau porțelanuri

[56] „Nearer, My God, to Thee”, imn creștin din secolul al XIX-lea, bazat pe Geneză 28:11-19. Se spune că ar fi fost ultimul cântec interpretat pe *Titanic* înainte de scufundarea lui.

chinezești de export. Nu era un lucru neobișnuit să găsesc instalat în camera de oaspeți vreun amărât de la un adăpost rezemat într-o imitație de pilotă și citind *Fructele mâniei*[57], cu un pahar cu picior în mână, plin cu vin de Xeres.

— Nu e ca și cum am avea servitori în livrea, dragă. Dacă vorbești despre Serge, el face parte din familie. Plus că e cel mai bun *chef* din orașul ăsta și nu bea ca majoritatea.

— Și domnul Gardener? am spus eu.

La întrebarea asta nici nu era nevoie de răspuns. Grădinarul nostru, în mod ciudat purtând numele de domnul Gardener[58], era practic și el un membru al familiei. Cu ochii lui blânzi și pielea maronie și netedă ca o castană, fusese alături de noi încă de când ne-am plantat grădina din Bethlehem, chiar înainte de moartea tatei. Umbla vorba că ai lui veniseră în Connecticut din Carolina de Nord prin așa-numita Cale ferată subterană, deși una dintre opriri se afla cândva în vechea Bird Tavern, aflată de cealaltă parte a străzii de The Hay. În afară de faptul că avea un talent deosebit pentru cultivarea trandafirilor tradiționali, domnul Gardener s-ar fi lăsat împușcat pentru mama, și ea pentru el. Avea să rămână cu noi pentru totdeauna.

— Iar câteva fete în casă n-o să ne sărăcească, a spus mama. Dacă vrei să faci economie, pune consulatul să-ți plătească expedierea cutiilor tale pentru orfani.

— Roger împarte costurile cu mine, dar n-o să am prea multe de trimis de data asta. Nu mai există nicio bucățică de material de cumpărat.

— De ce nu organizezi un spectacol de caritate? S-ar putea să-ți placă să fii din nou pe scenă, draga mea, și încă mai ai costumele.

Costumele. Metri de materiale, care se destramă într-un cufăr vechi, de niciun folos pentru nimeni, perfecți pentru orice fel de haine pentru copii.

— Mamă, ești genială!

M-am repezit în camera mea și am târât cufărul afară din dressing. Încă mai purta etichetele care aminteau de fiecare oraș în care jucasem. Boston. Chicago. Detroit, Pittsburgh. L-am

[57] *The Grapes of Wrath* (1939), roman de John Steinbeck, pentru care a primit Premiul Pulitzer.

[58] În limba engleză, *gardener* înseamnă „grădinar”.

tras până în camera de oaspeți, gâfâind. Trebuia să încetez să mai fur din țigările Piei.

Mama și-a îndreptat spatele în scaunul ei când am intrat.

— Oh, nu, nu! Nu face asta, Caroline.

Am ridicat capacul cufărului, din care s-a înălțat un parfum încântător de cedru, mătase veche și farduri de scenă.

— E o idee minunată.

— *Cum* poți să faci asta, dragă?

Adunaserăm recuzită și costume de peste tot, un corset de mătase din secolul nouăsprezece ici, un evantai Tiffany din mătase și os colo, dar mama cususe cele mai multe dintre costumele pe care le purtasem pe scenă, de la *A douăsprezecea noapte* la Chapin School până la *Regina Victoria* pe Broadway. Nu aveam voie să păstrez toate costumele, dar încă le mai aveam pe cele din liceu, iar mama adeseori cosea o dublură pentru cele de pe Broadway. Folosea cele mai bune catifele și cele mai pline și viu colorate mătăsuri și bumbacuri moi. Fiecare se închidea cu nasturi de sidef pe care le făcea din scoici pe care le adunase de pe plaja de la Southampton. Odată cusut de mama, un nasture rămânea acolo pentru totdeauna.

— *Negustătorul din Veneția,* am spus, scoțând o jachetă și o pereche de pantaloni de catifea albastru-lila, amândouă căptușite cu mătase mustar. Două cămășuțe pentru copilași aici. Ce putem face cu căptușeala?

Mama s-a întristat.

— Chiloței?

— Genial, dragă. Am ridicat în sus o rochie de satin corai, cu corsajul împodobit cu perle mărunte. *A douăsprezecea noapte,* am spus.

— Nu ești nici măcar puțin nostalgică?

— Absolut deloc, mamă, și dacă tu nu vrei, o să le tai eu.

A înșfăcat repede rochia de la mine.

— Bineînțeles că nu, Caroline.

Am scos o altă rochie de catifea, de culoarea vinului de Amontillado, o pelerină cu imitație de hermină și o mantie de mătase stacojie.

— *Totu-i bine când sfârșește bine,* mi-am amintit, ținând rochia în sus.

Oare talia mea chiar a fost odată așa de mică?

— Putem face șase cămăși de noapte din robă, două haine din rochie. Cu blana o să căptușim mănuși.

Am lucrat până târziu în noapte. Am rupt tivuri și am tăiat materiale, dinții foarfecii mele zigzag mușcând din catifele și satinuri.

— Ai vreo veste de la prietenul tău Paul? a întrebat mama.

— Niciun cuvânt. Nici măcar nu mai primim ziare franțuzești la consulat.

Deși mama nu știa prea multe despre relația mea cu Paul, înțelegea cumva cât de important devenise pentru mine. Cu toate evenimentele din Franța, părea aproape la fel de îngrijorată pentru el cum eram eu.

— Soția lui are un magazin de haine?

— De fapt, de lenjerie fină. Numită Les Jolies Choses.

— *Lenjerie?* a exclamat mama, de parcă i-aș fi spus că Rena jongla cu satâre în flăcări.

— Da, mamă. Sutiene și…

— Știu ce înseamnă *lenjerie,* Caroline.

— Nu o judeca, te rog, mamă.

— Ei, chiar dacă Paul iese întreg din războiul ăsta, e greu să înțelegi bărbații.

— Nu vreau decât să primesc o veste de la el, mamă.

Mama a rupt tivul unei căptușeli de satin de culoarea levănțicii.

— Iar francezii, știi cum merge treaba. Prieteniile cu bărbații însurați sunt destul de obișnuite acolo, dar…

— Tot ce vreau e o altă scrisoare, mamă.

— O să vezi. Războiul ăsta o să se încheie, și el o să-ți bată la ușă. Nemții îl țin probabil într-un loc special. În definitiv, e oarecum faimos.

Nu mă gândisem la asta. Oare naziștii l-ar trata pe Paul în mod deosebit, dată fiind celebritatea lui?

Până dimineață, umpluserăm deja patul din camera de oaspeți cu o grămadă de lucruri minunate pentru copii. Haine și pantaloni moi. Pulovere și căciulițe.

Am cărat toate acestea la serviciu și le-am lăsat pe biroul Piei, deși ea nu era nicăieri de găsit.

∴

Câteva săptămâni mai târziu, în biroul meu erau trei generații din familia LeBlanc care campaseră acolo și se spălau cu rândul

la chiuveta din toaleta pentru femei a consulatului, când Roger s-a repezit la ușa mea și a intrat în birou, cu o mână pe canatul ușii, cu fața de culoarea cămășii lui grej. Mi s-a strâns stomacul. Avea fața lui de vești proaste. Sprâncenele încruntate. Buzele strânse într-o linie prelungă. Atâta timp cât nu închidea ușa, aveam să fiu bine.

Și-a trecut degetele prin păr.

— Caroline…

— Spune, Roger!

— Am vești.

M-am apucat bine de fișierul meu de lemn.

— Spune…

— Mă tem că sunt proaste, C.

— Ar trebui să mă așez? am întrebat.

— Aș zice că da, a răspuns Roger și a închis ușa.

Capitolul 13

KASIA

1941

Ușile trenului s-au deschis, iar noi am rămas acolo în vagon nemișcate, de parcă am fi înghețat brusc.

— *Afară, afară!* au strigat femeile-gardian de pe peron.

Ne împungeau și ne loveau cu bețele și bastoanele lor de piele. Dacă n-ai fost lovit niciodată cu un baston de piele, ustură cum nici nu-ți poți închipui. Eu nu mai fusesem niciodată lovită cu nimic, și durerea ascuțită a venit ca un șoc teribil, dar câinii erau partea cea mai rea, căci se repezeau la noi și lătrau, și erau atât de aproape, încât le simțeam răsuflarea fierbinte pe picioare.

— Puțiți ca niște scroafe, a zis una dintre femeile-gardian. Poloneze. Bineînțeles, pline de rahat.

Asta m-a înfuriat cel mai tare. Ne dau o singură găleată mică pe care să o folosim și pe urmă se plâng că mirosim urât?

Am mărșăluit cu pași repezi prin Fürstenberg în zorii acelei duminici, câte cinci pe rând, iar eu o aveam pe Matka într-o parte, și pe doamna Mikelsky și fetița Jagoda în cealaltă parte. M-am uitat în spate și le-am văzut pe Zuzanna și Luiza cu un rând în urmă, cu ochii sticlind de acel soi de teroare cu care aveam să ne obișnuim. Fürstenberg părea un sat medieval dintr-o carte de povești, cu casele cu acoperișuri de iarbă și ferestre cu jardiniere din care se revărsau petunii roșii, ferestre care acum aveau obloanele bine închise. Oare germanii încă mai dormeau în paturile lor calde? Se îmbrăcau pentru biserică? Cineva se trezise, căci în aer plutea aroma de pâine prăjită și cafea. La un etaj, un oblon s-a deschis de un deget, apoi s-a închis la loc.

Cele care nu puteau ține pasul aveau probleme, căci femeile-gardian le băteau pe cele mai încete, iar câinii le mușcau de picioare. Eu și Matka o țineam pe doamna Mikelsky ca să nu se împiedice. Ea masa picioarele fetiței, vinete de frig, frământându-le ca pe un aluat de pâine, în vreme ce înaintam grăbite.

Ne-au mânat pe un drum pietruit aflat pe malul unui lac.

— Ce lac drăguț, a spus Luiza în spatele nostru. O să putem înota?

Niciuna dintre noi nu a răspuns. Ce aveau să facă cu noi? Până la urmă, asta era Germania. Când eram mică, o călătorie în Germania fusese întotdeauna distractivă, atâta timp cât nu trebuia să stăm prea mult acolo. În cazul celor mai multe lucruri știai la ce să te aștepți. Ca atunci când te duceai la circ prima oară și aveai o vagă idee ce va fi. Dar nu și acum.

Curând, am văzut la capătul drumului o clădire enormă de cărămidă. Era doar septembrie, dar copacii își schimbau culoarea devreme în acea regiune nordică, portocaliu și roșu de flacără printre pini. Chiar și salvia plantată de-a lungul acelei clădiri de cărămidă era roșie, roșul nazist.

Pe când ne apropiam, am auzit în depărtare muzică patriotică germană, iar aerul s-a umplut de mirosul cartofilor fierți, ceea ce a făcut să-mi chiorăie stomacul.

— E un KZ, a spus femeia din spatele meu, fără să se adreseze nimănui în mod deosebit. *Konzentrationslager.*

Nu mai auzisem niciodată cuvântul ăsta. Și nici nu știam ce era un lagăr de concentrare, dar felul în care suna cuvântul mi-a trimis un fior de gheață pe șira spinării.

Ne-am apropiat de zidurile înalte și netede care înconjurau lagărul și am pășit prin porțile de metal verzi, către un spațiu deschis înconjurat de clădiri joase de lemn. Cu toată muzica, am auzit sârma electrificată de deasupra zidurilor bâzâind.

Un drum lat străbătea lagărul prin mijlocul lui, numit oficial *Lagerstrasse* sau Drumul Lagărului, dar pe care am ajuns curând să îl numim Drumul Frumuseții.

Drumul acela era într-adevăr frumos. Începea din acea zonă pietruită, cunoscută ca *Platz,* și traversa tot lagărul, fiind acoperit cu un nisip negru strălucitor și bucăți de zgură neagră care scânteiau în soare. Am simțit un parfum dulce, și asta mi-a atras atenția către copacii care mărgineau drumul cât vedeai cu ochii. Tei. Ce alinare să-i văd, copacii preferați ai Fecioarei Maria. Teiul este venerat în Polonia, și tăierea lui aduce ghinion. În fața fiecărei barăci era plantată o grădiniță veselă cu flori, iar la fiecare fereastră atârna o jardinieră plină cu mușcate. Cât de rău putea fi un loc păstrat atât de ordonat? Lucrul cel mai ciudat dintre toate, în locul de unde începea Drumul Frumuseții se afla o colivie de argint bogat ornată, plină de creaturi exotice – papagali cu aripile galbene, două maimuțe păianjen maronii care se legănau prin colivie, jucându-se asemenea unor copii, și un păun cu Capul Verde smarald, care își desfăcea coada. Păunul a scos un țipăt, și un fior m-a străbătut.

Matka ne-a adunat aproape de ea, în vreme ce priveam totul. De partea cealaltă a acelei *Platz,* șiruri de femei purtând rochii în dungi stăteau în poziție de drepți, câte cinci pe rând, și niciuna nu se uita în direcția noastră. O femeie-gardian a scos un revolver din tocul de la brâu și a întrebat-o ceva despre el pe femeia-gardian de lângă ea. Matka a văzut arma și a întors repede privirea.

O fată într-o rochie în dungi a trecut pe lângă mine.

— Poloneze? a întrebat, și vocea aproape i-a fost acoperită de muzică.

— Da, am spus. Toate.

Maimuțele păianjen s-au oprit din joacă și ne priveau, cu degetele strânse în jurul zăbrelelor cuștii.

— O să vă ia orice mâncare aveți, așa că înghițiți-o repede, a spus fata și s-a îndepărtat ca să intre în șirurile aliniate.

— Dați-ne tot ce aveți – n-o să aveți nevoie, ne-a cerut o femeie în vârstă cu mâna întinsă, pe când trecea pe lângă coloana noastră.

Ne-am strâns mai bine hainele pe noi. De ce am renunța la cele câteva lucruri pe care le aveam? Am aruncat o privire către Matka. A întins o mână tremurătoare și mi-a strâns-o pe a mea. Tot ce voiam era un pat în care să dorm și ceva care să îmi potolească setea cumplită.

Femeile-gardian ne-au mânat în clădirea administrației: două încăperi mari, deschise, cu tavanul jos, și cu o cameră cu dușuri pe o latură. O blondă înaltă pe care am aflat mai târziu că o chema Binz stătea la ușă, la fel de frenetică și de agitată ca Hitler însuși.

— Mișcați-vă, mișcați-vă! a strigat și m-a lovit peste fund cu cravașa ei.

Am ajuns la o masă, și o femeie care stătea așezată de cealaltă parte a ei, într-o rochie în dungi, mi-a notat numele. Mi-a spus în germană să-mi golesc buzunarele și a băgat cele câteva lucruri pe care le aveam – o batistă, ceasul, niște aspirină, ultimele rămășițe de viață normală – într-un plic galben, pe care l-a pus alături de altele într-o cutie. Apoi mi s-a ordonat să mă dezbrac, urmărită cu privirea de o femeie-gardian.

— Mișcă-te! mi-a spus când m-a văzut goală.

Am zărit-o pe Matka, în spatele meu, oprindu-se lângă masă. Voiau inelul ei, dar nu putea să și-l scoată de pe deget.

— Are degetul umflat, a spus o femeie doctor care stătea în apropiere, înaltă și blondă, în halatul ei alb.

Binz a luat mâna Matkăi, a scuipat pe inel și a încercat să-l scoată. Matka și-a întors capul.

— Încearcă cu niște vaselină, a spus femeia-doctor.

Binz a scuipat din nou pe inel și în cele din urmă, tot răsucindu-l, a reușit să-l tragă afară. Femeia din spatele mesei l-a pus într-un plic și l-a așezat în cutie.

Inelul Matkăi nu mai era. Cum puteau pur și simplu să *ia* lucrurile cuiva fără să le pese deloc?

Am văzut-o pe Janina Grabowski, cu mult înaintea mea în șirul de femei, luptându-se cu o femeie-gardian și țipând. Era

examinată de frizer. O a doua femeie-gardian a venit să o ajute pe prima și să o țină pe Janina de umeri.

— Opriți-vă, nu… vă rog, spunea ea pe când ele încercau să-i taie părul.

O femeie-gardian m-a împins înainte și am pierdut-o pe Matka, înghițită în îmbulzeala femeilor. Am încercat să-mi acopăr goliciunea, când o prizonieră cu un triunghi verde pe umărul hainei în dungi m-a împins către un scaun fără spătar. Când am simțit pe scalp o înțepătură ca de scobitoare, am știut că mă aștepta soarta Janinei, și inima a început să-mi bată atât de tare, de parcă voia să-mi sară din piept.

Foarfecă era rece pe ceafă și femeia înjura în germană în timp ce-mi ciopârțea coada împletită. Eram eu de vină că aveam părul des? A aruncat coada într-o grămadă de păr atât de înaltă, încât ajungea până la pervaz, și apoi, ca o pedeapsă pentru că o făcusem să muncească mai mult, mi-a ras capul cu mișcări brutale. Tremuram toată, în vreme ce la fiecare clinchet al mașinii de tuns, șuvițe groase de păr îmi cădeau pe umerii goi. M-a împins deoparte de pe scaun, și mi-am pipăit capul – era neted, cu câte un smoc de păr ici și colo. Slavă Domnului că Pietrik nu era aici să vadă asta! Ce frig mi-era fără păr!

O prizonieră cu un triunghi purpuriu – o fată cu Biblia, am aflat mai târziu – m-a împins în spate pe o masă folosită pentru examinarea ginecologică. Mi-a ținut picioarele desfăcute, în vreme ce o a doua prizonieră m-a ras cu un brici drept, lăsându-mă plină de zgârieturi și tăieturi.

După ce au terminat, m-au trimis la femeia doctor, care mi-a zis „Pe masă!” și a luat un instrument argintiu rece, l-a băgat în mine, și m-a deschis, totul fără măcar să-l șteargă cu un prosop! Mi-a desfăcut larg picioarele, ca să mă vadă toată lumea, și și-a băgat în mine degetele acoperite cu mănușa de cauciuc și m-a pipăit înăuntru. Nu era deloc îngrozită de ceea ce făcea și putea la fel de bine să fi spălat o farfurie. A acționat fără să țină seama că eram tânără și că mă viola într-un fel ireversibil.

N-am avut timp să-mi plâng virginitatea pierdută, căci femeile-gardian ne-au aliniat goale, câte cinci, în camera cu dușuri. O îngrijitoare le-a lovit pe femeile din fața mea cu un baston, lăsând urme roșii pe spatele lor, în vreme ce ele fugeau la dușuri. Eu stăteam lângă doamna Mikelsky și m-am pregătit pentru durerea înțepătoare a cauciucului. Ea o ținea pe fetița

Jagoda strâns la piept, tremurând atât de tare, de parcă deja curgea apa rece peste ea. O prizonieră cu un însemn verde pe mânecă a venit la doamna Mikelsky, a cuprins cu mâinile trupul gol și slab al fetiței și l-a tras spre ea. Doamna Mikelsky a ținut strâns copilul.

— Dă-mi-o, a spus prizoniera-gardian.

Doamna Mikelsky a strâns-o și mai tare.

— E un copil cuminte, i-am spus eu femeii.

Femeia a tras mai tare de copil. Oare aveau să rupă fetița în două?

— N-ai încotro, a spus femeia-gardian. Nu face o scenă.

Fetița a început să țipe, ceea ce i-a atras atenția șefei femeilor-gardian, Dorothea Binz, care a venit, aproape alergând, din partea din față a încăperii, cu o a doua femeie-gardian în urma ei. Numele Dorothea înseamnă „darul lui Dumnezeu” și nu exista un nume mai nepotrivit ca al ei pentru cineva.

Binz s-a oprit lângă doamna Mikelsky și și-a îndreptat cravașa de piele către micuța Jagoda cea blondă.

— Tatăl e german?

Doamna Mikelsky s-a uitat la mine, cu fruntea încruntată.

— Nu, polonez, a răspuns.

— Ia-o, a spus Binz, cu o fluturare a cravașei.

Femeia-gardian care venise cu Binz a ținut-o pe doamna Mikelsky din spate, în vreme ce prima femeie a smuls-o pe Jagoda din brațele mamei sale.

— Am greșit, a spus doamna Mikelsky. Da, de fapt tatăl e german…

S-a uitat la mine.

— Din Berlin, am spus eu. Un adevărat patriot.

Femeia cu însemnul verde a ținut-o pe Jagoda, goală, pe umărul ei și s-a uitat la Binz.

— *Ia-o,* a spus Binz cu o mișcare din cap.

Femeia a săltat copilul mai sus pe umăr și s-a îndepărtat prin mulțimea care venea.

Doamna Mikelsky s-a prăbușit pe podea ca o bucată de hârtie arzând, privind cum copilul ei era luat de acolo.

— Nu, vă rog, unde o duceți?

Binz a împuns-o cu cravașa pe doamna Mikelsky între coaste și a împins-o către dușuri.

Eu mi-am încrucișat brațele peste pieptul meu gol și am făcut un pas către Binz.

— Copilul ăla o să moară fără mama lui, am spus.

Binz s-a întors către mine, iar expresia ei m-a dus cu gândul la un ceainic clocotind.

— Nu există cruzime mai mare, am adăugat.

Binz și-a ridicat cravașa spre mine.

— Voi, polonezele astea…

Am închis ochii, pregătindu-mă, așteptând usturimea cravașei. Unde aveau să aterizeze oare loviturile?

Brusc, am simțit niște brațe cuprinzându-mă. Matka, cu corpul ei gol și neted lipit de al meu.

— Vă rog, doamnă gardian, a spus ea în cea mai bună germană posibilă. Și-a pierdut mințile să vorbească așa. Ne pare așa de rău…

Oare germana mamei a făcut-o pe Binz să se dea un pas înapoi? Vocea ei blândă?

— Spune-i să-și țină gura, a zis Binz, scuturându-și cravașa în direcția mea.

Apoi s-a îndepărtat prin mulțime.

Femeile-gardian m-au împins, ametită, sub un duș, iar lacrimile pentru biata doamnă Mikelsky s-au amestecat cu usturimea apei reci.

∴

Ne-au scos din carantină două săptămâni mai târziu, cu doar rochia și bluza de la uniformă, saboți enormi de lemn, o periuță de dinți, o jachetă subțire, chiloți gri, un castron de metal și o lingură, și o bucată de săpun despre care ni s-a spus că trebuia să ne țină două luni. Două luni? Cu siguranță că peste două luni ne vom fi întors deja acasă.

Noul nostru cămin, Baraca 32, era mult mai mare decât cea de carantină. Femeile, unele în cămășile gri de uniformă și rochiile vărgate, altele goale de la duș, alergau de colo colo îmbrăcându-se, îndreptându-și saltelele de paie și întinzând cearșafurile în carouri albastru cu alb. În baracă exista o mică baie cu trei dușuri și trei chiuvete lungi, fiecare umplută cu ajutorul unui robinet. Femeile se așezau fără rușine pe o platformă cu găuri pentru a-și face nevoile deasupra pământului urât mirositor de dedesubt.

Baraca puțea ca un coteț de găini, sfecle putrezite și cinci sute de picioare nespălate la un loc. Toate fetele din baracă vorbeau poloneza, și cele mai multe purtau triunghiul roșu de prizoniere politice. Dacă exista vreun lucru bun în lagăr, era faptul că atât de multe dintre prizoniere erau poloneze – aproape jumătate –, majoritatea fiind acolo, la fel ca și noi, pentru ceea ce naziștii numeau crime politice. După poloneze, următorul grup mai mare era cel al femeilor germane arestate pentru că încălcaseră una din multele reguli ale lui Hitler sau pentru activitate criminală, precum crimă sau furt.

— Faceți-vă paturile! a țipat Roza, *Blockova* noastră, o nemțoaică cu ochii somnoroși.

Era din Berlin și nu cu mult mai mare ca mama. Mai târziu am aflat că fusese arestată pentru că scosese limba la un ofițer german.

— Aveți grijă de veselă!

Am învățat repede că supraviețuirea la Ravensbrück se învârtea în jurul propriului castron, cană și lingură de metal și a abilității de a le păzi. Dacă îți întorceai privirea pentru o clipă, puteau să dispară, și nu aveau să se mai întoarcă niciodată. Ca urmare, ne țineam vesela băgată la piept în uniformă sau, dacă vreuna dintre noi era suficient de norocoasă ca să găsească o bucată de sfoară sau frânghie, o folosea ca o curea și își purta vasele agățate la mijloc.

Luiza și Matka și-au ales un pat de deasupra, ceea ce prizonierele numeau „cocotier”, pentru că era foarte sus. Se afla foarte aproape de tavan, așa că abia puteau să stea în fund, iar iarna de sus atârnau țurțuri, dar era mai intim acolo. Eu și Zuzanna dormeam chiar în dreptul lor.

A trebuit să îmi înăbuș gelozia când am văzut că Luiza dormea cu mama mea. Am rămas cu Zuzanna, care se foia toată noaptea în somn, murmurând chestii medicale. Când mă trezea, petreceam noaptea agitându-mă toată noaptea, paralizată de gânduri de vinovăție. Cum am putut să fiu atât de nesocotită încât să ajungem toate în locul ăsta îngrozitor? Și ca lucrurile să fie și mai rele, baraca nu era niciodată liniștită, întotdeauna era plină de vocile ascuțite ale femeilor chinuite de coșmaruri sau de ciupiturile păduchilor, de vocile lucrătoarelor care se întorceau din schimbul de noapte, de ale femeilor care nu puteau să adoarmă și făceau schimb de rețete și de

strigătele pentru un lighean pentru cele bolnave care nu puteau ajunge la baie la timp.

Am găsit totuși și momente în care să rămân singură cu Matka. În seara aceea m-am strecurat în pat cu ea înainte de cină.

— Îmi pare atât de rău că din cauza mea ești aici, Matka. Dacă nu mi-ai fi adus sandviciul ăla, dacă eu n-aș fi…

— Nu gândi așa, mi-a răspuns ea. Aici, trebuie să te concentrezi cu toată ființa ta să fii mai isteață decât nemții. Mă bucur că sunt aici cu voi, fetelor. Totul are să fie bine.

M-a sărutat pe frunte.

— Dar inelul tău… îi urăsc pentru că ți l-au luat.

— E doar un obiect, Kasia. Nu-ți consuma energia pe ură. Asta o să te omoare cu siguranță. Concentrează-te să-ți păstrezi forța! Tu ești descurcăreață. Găsește o cale de a fi mai isteață ca ei.

Blockova Roza a intrat cu pași mari în baracă. Avea o față blândă, dar nu zâmbea când a anunțat:

— Apelul pentru muncă e la opt dimineața. Cele care nu au primit repartizări prezentați-vă la biroul de muncă de lângă baraca unde ați fost înregistrate. Acolo vă veți lua însemnul și numărul.

— Vorbește numai în germană? i-am șoptit eu Matkăi. Și fetele care nu înțeleg?

— Mulțumește-l Domnului pentru orele de germană ale lui *Herr* Speck. S-ar putea să-ți salveze viața.

Avea dreptate. Eram norocoasă să vorbesc germana, căci toate anunțurile erau făcute în această limbă, fără nicio excepție. Cele care nu erau vorbitoare de germană aveau un dezavantaj major, căci necunoașterea nu era o scuză pentru nerespectarea regulilor.

∴

În dimineața următoare, sirena ne-a trezit brusc din somn. Tocmai ațipisem și visam că înotam cu Pietrik în Lublin, când luminile din baraca noastră s-au aprins la 3.30 dimineața. Partea cea mai rea era sirena aia, un sunet strident atât de tare și de pătrunzător, de parcă venea din măruntaiele iadului. Odată cu sirena, Roza și ajutoarele ei *Stubova* au venit printre șirurile de paturi. O *Stubova* bătea într-o cratiță, iar o alta împungea cu

piciorul unui scaun femeile care dormeau, în vreme ce Roza vărsa apă cu polonicul dintr-o găleată pe fețele femeilor.

— Sculați-vă! Repede! Toată lumea sus! strigau ele.

Ăsta era un fel special de tortură.

Matka, Zuzanna, Luiza și eu ne-am îndreptat către sala de mese, camera lungă aflată lângă dormitorul nostru, și ne-am înghesuit pe o bancă, la capătul ei. Micul dejun era la fel cum fusese și în carantină, o supă gălbuie călduță, care era mai degrabă o fiertură de sfeclă, și o bucată mică de pâine care avea gust de rumeguș. Supa mi-a ajuns în stomac și aproape imediat a urcat înapoi.

Roza a citit o listă de sarcini noi.

Matka era repartizată la legătoria de cărți, una dintre slujbele din interior foarte căutate. Era mult mai greu să muncești o prizonieră până la epuizare atunci când stătea așezată la o masă.

Luiza a devenit ajutoare pentru fetele cu Biblia care procesau blană de iepure de Angora. Iepurii de Angora erau ținuți în capătul îndepărtat al lagărului în cuști încălzite special și erau hrăniți cu lăptuci fragede din sera comandantului. Blana le era tunsă periodic și trimisă la atelierul de croitorie, un complex masiv de opt depozite legate între ele, unde prizonierele asamblau uniformele armatei germane.

Zuzanna, care nu a dezvăluit că era medic, a ajuns la sortarea grămezilor de capturi – prăzile furate de Hitler care soseau în lagăr cu trenul.

Eu am fost repartizată ca „disponibilă”, ceva bine și rău în același timp. Era bine pentru că eram aliniate în fiecare zi, și dacă nu eram aleasă să muncesc, aveam toată acea zi la dispoziție ca să stau întinsă în pat. Dar rău pentru că, dacă eram aleasă, primeam unele dintre cele mai groaznice treburi, precum curățarea latrinelor sau lucrul în echipa de la drum. Să fii repartizată la echipa de la drum și să fii folosită ca un animal ca să tragi un compresor greu de beton putea să te omoare într-o singură zi.

∴

Primul nostru Crăciun la Ravensbrück a fost teribil, căci multe dintre noi fuseserăm sigure că până atunci aveam să fim deja acasă. Matka, Zuzanna, Luiza și eu eram acolo doar de trei luni, dar ni se părea că trecuseră trei ani. Primiserăm deja câteva

scrisori de la Papa. Erau scrise în germană, conform regulamentului, și în cea mai mare parte tăiate cu un marker negru, fiind lăsate doar câteva cuvinte și ultimul lui rând, *Papa care vă iubește.* Și noi scriam scrisori, pe hârtie dată din lagăr, pe o singură față, mesaje limitate de către cenzură la comentarii despre vreme și gânduri pozitive vagi.

Pe măsură ce zilele deveneau tot mai scurte, Zuzanna ne-a avertizat să nu ne pierdem cu firea, căci tristețea adeseori omoară mai tare decât boala. Unele pur și simplu s-au lăsat doborâte, au încetat să mai mănânce și au murit.

Dimineața zilei de Crăciun a început cu un geam care s-a spart de frig. Aerul înghețat a năvălit înăuntru, trezindu-ne pe toate. Oare acest vânt diabolic ce ne-a smuls din pat în ziua Domnului însemna ceva rău pentru noi?

Fiecare prizonieră din lagăr și-a târșâit picioarele afară în *Platz,* pentru *Appell,* apelul nominal de grup. Apoi ne-am aliniat, câte zece pe rând, în întuneric, lângă *Revier,* și singurul sunet care răsuna în *Platz* era bufnetul a sute de saboți de lemn, pe când încercam să alungăm frigul. Ah, cât îmi doream o haină călduroasă! Proiectoarele s-au arcuit deasupra capetelor noastre. Cu siguranță, *Appell*-ul avea să fie scurt și liniștit datorită Crăciunului. Oare nemții nu sărbătoreau nașterea lui Iisus? Poate că Binz avea să-și ia o zi liberă de Crăciun? Am încercat să nu mă uit la grămada de cadavre aruncate ca niște lemne de foc lângă atelierul de pânzeturi și acoperite de un strat fin de zăpadă. Trupurile așteptau acolo să vină din oraș un om cu mașina lui mortuară, să-l bage pe fiecare în sacul lui de hârtie cu margini zdrențuite și să le ia pe toate de acolo.

O femeie-gardian tânără, în stadiul de pregătire, numită Irma Grese, protejata preferată a lui Binz, trecea grăbită printre șiruri numărându-ne și scriind numere pe clipboardul ei. Se oprea din când în când ca să se bucure de o țigară, stând acolo înfășurată în pelerina ei neagră groasă. Deși Grese și Binz erau ca două prietene bune, adolescente indolente, amândouă blonde și frumoase, nu aveai cum să le confunzi. Binz era înaltă, cu trăsături ceva mai vulgare, și-și purta părul într-o buclă Olympia, tapat și răsucit de pe frunte. Grese era minionă și drăguță ca o stea de cinema, cu ochi albaștri migdalați și buze roz naturale. Își purta părul pe sub bonetă tras pe spate în doi cârlionți strălucitori, ca niște fișicuri de monede de aur, câte unul pe

fiecare parte a gâtului. Din păcate pentru noi, Irma nu era bună la cifre. De multe ori socotelile ei grăbite nu se potriveau cu cele ale lui Binz, ceea ce ducea la un *Appell* de trei sau patru ore.

Soarele s-a ivit la linia orizontului, trimițând raze aurii peste *Platz*, și în mulțime s-a auzit un geamăt colectiv de bucurie.

— Liniște! a strigat Irma.

În ciuda celor mai mari eforturi ale noastre de a sta în mijlocul mulțimii, unde era mai cald, toate cele cinci femei din micuța noastră familie din lagăr a ajuns în acea dimineață în primul rând. Era un loc periculos, căci prizonierele de pe margini erau cele mai vulnerabile, expuse atacurilor din partea femeilor-gardian plictisite și uneori iuți la mânie, dar și a câinilor lor. Stăteam lângă Matka, cu Luiza de cealaltă parte a ei. Doamna Mikelsky, din care vedeam cum se scurgea repede viața după ce și-a pierdut copilul, stătea între Zuzanna și mine. Zuzanna o diagnosticase pe profesoara mea cu dizenterie și depresie severă, o combinație proastă.

Încă de la începutul lui noiembrie ningea intermitent. Ca să treacă mai ușor timpul, priveam păsările cum își scuturau zăpada de pe aripi și eram invidioasă pe ele că puteau să vină și să plece după cum voiau. Un vânt aspru biciuia suprafața lacului în acea dimineață, așa că o ajutaserăm pe doamna Mikelsky să-și bage două foi de ziar furate pe sub jacheta ei subțire de bumbac, ca să o apere de frig. Când Irma nu se uita la noi, ne întorceam cu spatele și ne frecam una de alta, încercând să ne încălzim. Femeile-gardian instalaseră un brad înalt într-un suport de lemn masiv pe post de pom de Crăciun la capătul Drumului Frumuseții și acum se legăna în vânt.

Doamna Mikelsky se clătina și ea, iar eu am apucat-o de braț ca să o țin. Chiar și prin haina de bumbac am simțit în palmă osul ascuțit al cotului. Oare și eu eram deja la fel de descărnată? Doamna Mikelsky s-a rezemat de mine, iar ziarul s-a încrețit și a ieșit din jachetă peste marginea de sus a rochiei.

Am băgat ziarul la loc, să nu se vadă.

— Trebuie să stați dreaptă, i-am spus.

— Îmi pare rău, Kasia.

— Numărați în minte! Ajută.

— Tăceți, mi-a spus Zuzanna peste spatele doamnei Mikelsky. Vine Binz!

Un val de spaimă a străbătut mulțimea când Binz și-a făcut apariția pe porțile lagărului și a trecut prin *Platz* pe bicicleta ei albastră. Oare dormise mai mult în patul ei cald, alături de iubitul ei însurat, Edmund? Cel puțin el nu era aici în dimineața asta, sărutând-o în timp ce o prizonieră era biciuită, distracția lor preferată.

Binz a trecut pe bicicletă, opintindu-se cu vântul în față, cu o mână pe ghidon, cu cealaltă pe lesa câinelui ei, cu pelerina neagră de lână fluturând desfăcută în urma sa. A ajuns la *Revier,* și-a rezemat bicicleta de perete și a pornit peste caldarâm cu mersul ei de fată de la țară, cu câinele alături, trăgând de zgarda lui. În timp ce mergea, Binz își flutura în aer cravașa, la fel ca un copil cu jucăria lui. Era o cravașă nouă, făcută din piele neagră, din vârful căreia pornea o panglică împletită din celofan.

Pe câinele lui Binz îl chema Adelige, ceea ce înseamnă „doamnă aristocrată”, și era un animal superb, dar totodată cel mai înspăimântător dintre toți lupii alsacieni, negru și cafeniu, cu o blană groasă ca un șal în jurul pieptului, genul de blană din care îți poți închipui că se face un palton frumos. Câinele răspundea la o serie de comenzi, pe care Binz i le comunica printr-un dispozitiv verde de metal.

Binz a venit direct către doamna Mikelsky și a scos-o din rând cu cravașa.

— Tu. Afară.

Am dat să o urmez, dar Matka m-a tras înapoi.

— Despre ce vorbeai? a întrebat Binz, cu câinele lipit de șoldul ei.

— Despre nimic, doamnă gardian, a spus doamna Mikelsky.

Irma a venit lângă Binz.

— Numărătoarea e completă, doamnă gardian.

Binz nu a răspuns, stătea cu privirea ațintită asupra doamnei Mikelsky.

— Fetița mea Jagoda… a început doamna Mikelsky.

— Nu ai nicio fetiță. Nu ai nimic. Ești doar un număr.

Oare Binz își dădea aere pentru Irma?

Doamna Mikelsky a întins o mână către Binz.

— E un copil cuminte…

Binz a întins mâna către ziarul de sub rochia doamnei Mikelsky și l-a tras afară dintr-o mișcare.

— De unde l-ai luat? a întrebat Binz.

Irma și-a băgat clipboardul sub braț și și-a aprins altă țigară.

Doamna Mikelsky și-a îndreptat spatele.

— Nu știu. Eu nu am nimic. Sunt doar un număr.

Chiar și de la cinci pași depărtare am văzut cum tot trupul lui Binz tremura.

— Așa e, a spus, apoi și-a tras brațul în spate și și-a trimis cravașa peste obrazul doamnei Mikelsky.

Panglica de celofan a crestat pometele doamnei Mikelsky și, după o privire rapidă aruncată Irmei, Binz s-a aplecat și a desfăcut lesa câinelui. Adelige a rămas nemișcată la început, apoi, la țârâitul dispozitivului lui Binz, s-a repezit la doamna Mikelsky, cu urechile date pe spate, cu dinții dezgoliți. Câinele și-a încleștat dinții în jurul mâinii doamnei Mikelsky, a scuturat-o dintr-o parte într-alta, și a tras-o pe profesoara mea în genunchi. Mârâiturile câinelui au răsunat în *Platz* când s-a repezit și a mușcat din gulerul doamnei Mikelsky și a trântit-o în zăpadă.

Matka mi-a luat mâna într-a ei.

Doamna Mikelsky s-a rostogolit pe o parte și a încercat să se ridice în capul oaselor, dar câinele și-a încleștat fălcile în jurul gâtului ei și și-a scuturat capul înainte și-napoi.

M-am abținut cu greu să nu vomit când am văzut câinele târând-o pe doamna Mikelsky de lângă noi, ca un lup cu o căprioară proaspăt omorâtă, lăsând pe zăpadă o dâră roșie ca o cireașă.

Țârâitul dispozitivului de metal al lui Binz a răsunat în *Platz.*

— Adelige, lasă! a strigat Binz.

Cățeaua s-a așezat, gâfâind, cu ochii ei aurii ațintiți la Binz.

— Șapte șapte șapte șase! a strigat Binz.

Irma și-a aruncat țigara și a lăsat-o să ardă acolo în zăpadă, cu o spirală albastră ridicându-se din ea, în vreme ce scria pe clipboardul ei.

Câinele a venit repede la Binz, cu coada între picioare, și a lăsat-o pe doamna Mikelsky să zacă nemișcată în zăpadă.

Binz s-a întors și mi-a făcut semn să ies din rând. Am făcut un pas în față.

— Prietena ta?

Am încuviințat din cap.

— Da? Cum așa?

— Profesoara mea de matematică, doamnă gardian.

Lacrimile îmi împăienjeneau vederea, dar mi le-am reținut. Lacrimile doar o enervau pe Binz.

Irma și-a dus degetele la gura ei frumoasă și a zâmbit.

— Matematică poloneză, a spus.

Binz mi-a aruncat un creion cerat mov.

— Scrie-l.

Văzuserăm toate cum se făcea. Binz voia să scriu numărul pe pieptul doamnei Mikelsky, ultima umilință pentru fiecare prizonieră moartă sau pe moarte. Inima îmi bubuia în piept când am pășit de-a lungul urmei roșii pe care o lăsase Adelige în zăpadă, către locul unde zăcea profesoara mea. Am găsit-o pe doamna Mikelsky întinsă pe spate, cu carnea gâtului sfâșiată până la os, iar pieptul gol era mânjit de sânge, ca și cum ar fi fost pictat. Fața îi era întoarsă către mine, cu ochii întredeschiși, cu crestătura de pe pomete ca un zâmbet știrb.

— Scrie-l, mi-a cerut Binz.

Cu mâneca jachetei mele, am șters sângele de pe pieptul doamnei Mikelsky și am scris cu creionul *7776.*

— Ia de aici chestia asta, a spus Binz.

Voia ca trupul să fie târât până la grămada de lângă atelierul de pânzeturi.

Am apucat încheieturile doamnei Mikelsky și am tras-o, caldă încă, prin zăpadă, expirând ceața albă a răsuflării ca un cal de plug. Oroarea momentului. Ura creștea întunecată în pieptul meu. Cum puteam trăi fără răzbunare?

Când am ajuns la mormanul de cadavre, acoperit cu zăpadă și înalt până la umerii mei, fața mea era udă de lacrimi. Am întins-o pe doamna Mikelsky de-a lungul grămezii cu mare grijă, ca și cum ar fi dormit acolo. Leoaica noastră. Speranța noastră. Steaua noastră călăuzitoare.

— Poloneze, a spus Irma către Binz când am trecut pe lângă ea, ca să mă întorc în rând. De ce mai încearcă să le învețe matematică?

— Adevărat, a replicat Binz, râzând.

M-am oprit și m-am întors către Irma.

— Cel puțin eu pot număra, am spus.

De data asta nu a trebuit să aștept mușcătura cravașei lui Binz.

Capitolul 14

HERTA

1941

Am rămas la Ravensbrück.

Odată ce am primit vestea că tatăl meu a murit, iar Mutti va avea nevoie de îngrijire de reabilitare pentru spatele ei, salariul meu a devenit mai important.

Mă simțeam singură acolo, având drept companie doar doctori bărbați, așa că rămâneam în cabinetul meu când Fritz nu era disponibil și lucram la albumele mele. Am lipit în ele o fotografie pe care Fritz i-a cerut unui ospătar să ne-o facă la un prânz în Fürstenburg, plicuri de chibrituri și alte suvenire. Atât de multe decupări din ziare. Infanteria germană tocmai invadase cu mare succes Uniunea Sovietică, așa că erau multe articole bune de păstrat.

I-am scris și eu lui Mutti și i-am spus cât de mult munceam ca să se păstreze curățenia în *Revier* și totul să funcționeze eficient. Cum, dacă reușeam să aduc o oarecare ordine în acel loc, mă așteptam ca munca mea dedicată să fie remarcată de comandant.

Într-o seară, după ce mi-am încheiat sarcinile zilnice, mă îndreptam către căsuța mea, când am observat o lumină aprinsă în legătorie și m-am oprit, sperând să găsesc acolo pe cineva cu care să stau de vorbă. Binz stătea așezată pe un scăunel jos, în uniformă completă, cu spatele drept, cu bărbia ridicată. O prizonieră cu triunghi roșu stătea într-un scaun din apropiere și o desena. Era o poloneză pe care o văzusem la înregistrare, cea cu inelul pe care Binz scuipase ca să-l poată scoate. Pe degetul ei era o dungă palidă de piele mai albă acolo unde fusese cândva inelul.

Binz mi-a făcut semn să intru în încăpere, un spațiu dedicat producerii de material educațional al Reichului. Pe o masă lungă, lipită de un perete, se aflau teancuri de cărți și de broșuri.

— Intră, doctore, tocmai mi se desenează portretul.

— Vă rog să nu vă mișcați, doamnă gardian, a spus prizoniera. Nu pot să desenez dacă vorbiți.

O prizonieră care îi dădea ordine lui Binz? Și mai ciudat, Binz se supunea.

— Halina este artistul nostru rezident, a spus Binz. Ar trebui să vezi portretul pe care i l-a comandat Koegel. Ai putea să juri că medaliile sunt reale.

Prizoniera s-a oprit din desenat.

— Să vin altă dată, doamnă gardian?

Oricine putea observa că legătoria, cândva o harababură de hârtie, tuș și alte materiale, devenise mult mai organizată.

— Comandat? am spus către prizonieră. Cum ești plătită?

— În pâine, doamnă doctor, a răspuns.

— O dă celorlalte poloneze, a spus Binz. Nebună.

Era liniștitor, aproape hipnotic, să o privești cum desena, cum creionul înscria ritmic linii mici și aspre pe hârtie.

— Ești poloneză? Vorbești bine germana.

— Și pe mine m-a păcălit, a spus Binz.

— Mama mea era nemțoaică, a spus prizoniera în vreme ce desena mai departe, cu ochii ațintiți asupra lui Binz. Am crescut pe o proprietate nu departe de Osnabrück.

— Și tatăl tău?

— S-a născut în Köln, unde a crescut mama lui. Tatăl lui era polonez.

— Deci ești în grupa trei pe *Deutsche Volkliste,* a spus Binz.

Lista Poporului German împărțea polonezii în patru categorii. Grupa trei consta din persoane de descendență în cea mai mare parte germană, care deveniseră polonizate.

— Cât de aproape posibil de germană, am remarcat eu.

— Dacă așa spuneți, doamnă doctor.

Eu am zâmbit.

— Dacă o găină face un ou într-o cocină de porci, asta înseamnă că puiul e un purcel?

— Nu, doamnă doctor.

Am trecut în spatele prizonierei și am privit-o cum termina umbrele pe bărbia lui Binz. Portretul era remarcabil. Pe lângă faptul că îi reda foarte bine trăsăturile, capta forța și personalitatea complexă ale lui Binz.

— Îi dau portretul ăsta lui Edmund de ziua lui, a spus Binz. Voiam o versiune nud, dar ea nu se pricepe la asta.

Halina s-a înroșit ușor, dar și-a ținut ochii ațintiți asupra hârtiei.

— Ar trebui să-i comanzi un portret, doctore, a spus Binz. Mamei dumitale i-ar plăcea.

Oare i-ar păsa mamei de un portret de-al meu, acum că tata a murit și ea era ocupată cu noua ei viață?

Binz a zâmbit.

— N-o să te coste decât niște pâine.

Prizoniera și-a lăsat jos creionul.

— Chiar ar trebui să mă întorc pentru *Appell.*

— Halina, rezolv eu cu *Blockova* ta, a spus Binz. Stai jos, doctore! Ce altceva faci în seara asta?

Binz s-a dus în spatele prizonierei ca să se uite la produsul final și a bătut din palme ca un copil încântat.

— O să-i dau asta lui Edmund diseară. Ai grijă să stingi lumina și, Halina, o să-i spun *Blockovei* tale că te întorci la nouă. O să-ți trimit mâine o pâine albă pentru asta.

I-am luat locul lui Binz pe scăunel. Halina s-a întors către o foaie nouă de hârtie și a început să schițeze, uitându-se la mine din când în când.

— De ce ai fost trimisă aici? am întrebat.

— Nu știu, doamnă doctor.

— Cum să nu știi? Ai fost arestată?

— Fiicele mele au fost arestate și eu am încercat să îi împiedic să le ia.

— Arestate pentru ce?

— Nu știu.

Probabil Rezistența.

— Ce-ai făcut când te-ai dus la Osnabrück?

— Am fost la casa de la țară a bunicilor mei, a spus prizoniera într-o germană perfectă. El era judecător. Bunica mea a fost Judi Schneider.

— Pictorița? Führerul colecționează tablourile ei.

Prizoniera avea același talent pe care Führerul îl admira atât de mult la bunica ei.

— Și de unde din Polonia ești?

— Lublin, doamnă doctor.

— Acolo e o școală de medicină foarte cunoscută, am spus eu.

— Da, acolo mi-am luat certificatul de infirmieră.

— Ești infirmieră?

Ce plăcut ar fi fost să am pe cineva educat și inteligent cu care să discut despre medicină!

— Da. *Am fost.* Am ilustrat cărți pentru copii înainte…

— Te-am putea folosi în *Revier.*

— N-am mai lucrat ca infirmieră de zece ani, doamnă doctor.

— Prostii! O să-i spun lui Binz să te repartizeze imediat. În ce baracă ai ajuns?

— Treizeci și doi, doamnă doctor.

— Vei fi o *Lagerprominent*[59] și te vei muta în Baraca Unu.

— Vă rog, aș vrea să rămân…

— Prizonierele care lucrează la *Revier* stau în Baraca Unu. Nu vei trata doar prizoniere, ci și personalul SS și familiile lor. În Baraca Unu vei găsi cearșafuri curate și nici un singur păduche.

— Da, doamnă doctor. Ar putea veni și fiicele mele cu mine?

A spus-o pe un ton nonșalant, ca și cum nu îi păsa. Bineînțeles, nici nu se punea problema. Baraca Unu era rezervată doar pentru lucrătoarele din Clasa I.

— Poate mai târziu. Mâncarea e proaspătă și primești rații duble.

Nu am mai spus că mâncarea din barăcile de elită nu conținea drogurile pe care le puneau în supa obișnuită pentru inhibarea dorințelor sexuale și oprirea menstruației.

După alte două ședințe, Halina mi-a terminat portretul, l-a acoperit cu hârtie albă translucidă și mi l-a lăsat în cabinet. Am ridicat hârtia și am rămas uimită. Detaliile erau uluitoare. Nimeni nu mă surprinsese atât de perfect până atunci. Un doctor-femeie al Reichului, în halatul meu de laborator, puternică și concentrată asupra a ceea ce făceam. Mutti avea să îl înrămeze.

A durat câteva zile până ce Halina a fost transferată de la legătorie la *Revier.* Teoretic, infirmeria nu era o operațiune SS, ci o ramificație, așa că problemele birocratice au durat mai mult.

Singura care nu era încântată de acest aranjament a fost sora Marschall, cu fălci mari și pătrățoase. A venit cu mersul ei greoi în cabinetul meu, unde a cârâit ca o gâscă în ziua în care am mutat-o din locul ei de la recepția infirmeriei și am înlocuit-o cu Halina. Am transferat-o pe sora Marschall într-un cabinet foarte

[59] O prizonieră care are o slujbă bună în lagăr.

bun, aflat în partea din spate a clădirii, o fostă magazie de materiale.

Din prima oră în care Halina a luat în primire infirmeria, situația s-a îmbunătățit la *Revier.* Pacienții au răspuns atitudinii ei eficiente, fără îndoială un rezultat al originii sale germane. La sfârșitul zilei, cele mai multe dintre paturi fuseseră golite, prizonierele leneșe erau înapoi la muncă, și întreaga clădire dezinfectată. Nu era nevoie să o urmăresc pe Halina, căci priceperea ei de a lua decizii era aproape la fel de bună ca a mea, și asta îmi îngăduia să mă ocup de cantitatea mare de documente. În sfârșit, aveam un partener pe care mă puteam baza. Cu siguranță, comandantul avea să observe curând schimbarea.

∴

Mai târziu, în aceeași lună, Binz a venit cu un plan pe care îl socotea genial.

De mai multe săptămâni, personalul masculin plănuia o excursie la Berlin care să coincidă cu absența comandantului Koegel, aflat la Bonn. Urma să fie o „misiune specială”, despre care ei credeau că e secretă. Dar personalul feminin cunoștea detaliile acestei misiuni, mulțumită mai multor *Aufseherinnen* ale lui Binz care se culcau în mod regulat cu gardienii. Urma să fie o excursie la Salonul Kitty, un bordel de lux situat într-o zonă exclusivistă a Berlinului. Fritz, care era acasă în Köln, ca să-și vadă mama, ratase acest drum, dar aproape toți ceilalți membri masculini ai personalului au urcat în autobuze și au plecat, cu aerul unor școlari poznași în vacanță.

Asta i-a lăsat la conducerea lagărului pe următorii: Binz și *Aufseherinnen* ale ei, trei gardieni bărbați SS mai în vârstă care patrulau la ziduri, un biet gardian care avusese ghinion la tragerea la sorți, și eu.

— Sper să nu existe vreo tentativă de evadare cât sunteți voi plecați, îi spusesem eu lui Adolf Winkelmann în timp ce se pregătea să plece.

— Totul a fost aprobat, dr. Oberheuser. Dumneata ești ofițerul cu cel mai înalt grad aflat la comandă în această seară. Au fost instalați *Postenketten* în plus, ca măsură de precauție.

M-am bucurat de prezența unor paznici suplimentari la turnurile de control, cu toții trăgători excelenți, dar care nu aveau voie să-și părăsească posturile.

În absența lor, Binz a propus o petrecere acasă la una dintre *Aufseherinnen,* o căsuță cochetă, ca o cabană, situată în capătul complexului pentru personal, în afara zidurilor lagărului. Pregătiseră cu mari eforturi petrecerea. Aveau să fie întreceri de băut, dans și jocuri de cărți. Puseseră chiar și niște *Häftlinge* poloneze să facă faimoasele lor tăieturi din hârtie stacojie, pe care să le atârne ca niște ghirlande prin casă.

Am decis să renunț la această petrecere și să rămân în cabinetul meu cu Halina ca să termin niște hârtii. Ăsta nu era un chin, căci pentru prima oară de când venisem în lagăr, aveam o prietenă inteligentă, a cărei companie îmi făcea plăcere, altcineva decât Binz, care spunea povești porcoase. Nu numai că Halina curățase infirmeria și redusese cu trei sferturi numărul pacientelor care primeau tratament; totodată se ocupa de unele proiecte speciale pentru comandant în legătorie. Mi-a arătat cărțile pe care le pregătea pentru Himmler însuși. Ele relatau operațiunea blănii de iepure de angora din fiecare lagăr, documentată cu fotografii detaliate. Ravensbrück era unul dintre cei mai buni producători de blană, cu un număr dublu de cuști față de cele de la Dachau. Halina lega manual cărțile, înfășurând fiecare copertă într-o țesătură moale de angora.

— Aveți foarte mult de lucru, doamnă doctor, a spus Halina. Cum vă pot ajuta?

Cât de prompt rostea aceste cuvinte, propoziția mea preferată. Ce plăcere să petrec timpul cu o prizonieră competentă care nu se *temea* de mine! Halina nu avea acea privire de animal hăituit, acea teroare molipsitoare care mă făcea să mă uit la nori sau la un gândac din curte, la orice în afară de ele.

— Scrie adresele pe plicurile astea, și eu o să introduc cărțile de vizită.

Trimiteam cărți de vizită cu condoleanțe, cunoscute și ca mesaje de consolare, familiilor prizonierelor care mureau în lagăr, din diferite motive. Cele considerate cazuri dificile și omorâte. Cele împușcate atunci când încercau să fugă. Cele care mureau din cauze naturale. Cu scrisul meu îngrozitor de doctor, menționam: *Trupul nu a putut fi cercetat din considerente igienice* pe cele mai multe cărți de vizită, în caz că familia voia să vadă corpul. Era o șaradă ridicolă și adăuga cel puțin zece ore de muncă în plus la săptămâna mea și așa

aglomerată, dar comandantul o cerea, de dragul aparențelor. Halina scria adresele pe plicuri ori de câte ori avea un moment liber, până când teancurile ei de plicuri au ajuns să depășească numărul de cărți de vizită pe care le completasem.

— Trebuie să fie greu pentru o familie să primească o astfel de veste, a spus Halina, înscriind un plic cu scrisul ei frumos.

Oare avea lacrimi în ochi?

Alături de cărțile de vizită de condoleanțe, era inclus un formular oficial pentru ca familia să poată solicita cenușa acelei prizoniere. Aproape două kile de cenușă generică erau trimise pentru fiecare prizonieră, într-un recipient de tablă, dacă cererea era aprobată. Cel puțin nu eu eram responsabilă pentru coordonarea formalităților.

— Putem să facem o pauză cu astea, am spus.

Halina și-a îndreptat spatele.

— Oh, nu, doamnă doctor. Sunt bine. Dar aș vrea să vă cer o favoare. Vă rog să-mi spuneți dacă…

— Da? Hai, spune!

Halina îmi fusese de mare ajutor. Nu-i datoram măcar să îi ascult cererea?

A scos o scrisoare din buzunar.

— Mă întrebam dacă ați putea să îmi trimiteți asta. E doar o scrisoare pentru prietenul meu.

Părea scrisă pe hârtia lagărului.

— Poți s-o trimiți și tu. Ai voie.

Halina și-a așezat o mână pe mâneca halatului meu. Pe inelarul ei era o bucată de ață albastră înnodată.

— Dar cenzorii le taie, scot chiar și comentariile despre vreme sau digestie.

Am luat scrisoarea de la ea. Era adresată lui *Herr* Lennart Fleischer, la o adresă din Lublin.

Ce rău făcea să trimiți o asemenea scrisoare? În definitiv, Halina fusese valoroasă pentru Reich. Și totuși, făcea mult rău. Dacă eram prinsă, pedeapsa avea să fie severă. În cel mai bun caz aveam să fiu mustrată.

— O să mă mai gândesc la asta, am spus și am băgat plicul în sertarul biroului meu.

Halina și-a aplecat din nou capul peste lucrul ei.

— Vă mulțumesc, doamnă doctor.

Din cabinetul meu din *Revier,* auzeam muzică și râsete venind de la petrecerea lui Binz din zona personalului, în capătul îndepărtat al lagărului, în pădure. Mă irita gândul că trebuiseră să plece aproape toți bărbații din lagăr ca să pot fi considerată cea mai înaltă în rang.

La mai puțin de o oră după ce se înserase, eu și Halina înaintaserăm foarte bine în lucrul nostru, când s-a auzit o bubuitură puternică și vibrația ei a făcut pământul să se scuture. Eu și Halina ne-am uitat doar una la alta și apoi ne-am continuat treaba. Fusese un rateu de mașină? Zgomotele puternice nu erau ceva neobișnuit în lagăr și erau amplificate de lac.

Câteva clipe mai târziu, le-am auzit pe Binz și pe alte femei strigând din direcția petrecerii:

— Dr. Oberheuser, vino aici! Irma a fost lovită.

Eu și Halina ne-am privit, încremenite.

Într-o astfel de situație, instinctul de doctor preia controlul. Halina s-a ridicat și a fugit afară. Am urmat-o îndeaproape. Am ajuns la poarta principală a lagărului și am auzit o mulțime de țipete din direcția casei din pădure.

— Deschide poarta, i-am cerut paznicului.

— Dar…

Privirea lui s-a îndreptat către Halina. Nicio prizonieră nu avea voie să iasă pe poarta aceea dacă nu era însoțită de o *Aufseherin.*

— Deschide-o. Sunt superioara ta în rang.

Oare de ce vocea unei femei nu impune de cele mai multe ori respectul pe care îl merită?

După ce a mai tras de timp, paznicul a deschis în cele din urmă poarta.

Halina a ezitat.

— Vino, i-am spus.

Aveam nevoie de un ajutor, dar aveam să fiu oare certată pentru asta?

Halina s-a grăbit alături de mine către casă, iar sunetul saboților ei de lemn era înăbușit când am trecut de pe drumul pietruit pe cărarea acoperită cu ace moi de pin din pădure. Lumina puternică a lunii ne-a arătat casa aflată la capătul crângului de pini, fără nicio lumină aprinsă înăuntru.

Binz a apărut fugind din direcția casei.

— Bucătăria e distrusă, și Irma a căzut la pământ, a strigat Binz.

Irma Grese era una dintre cele mai zeloase discipole ale lui Binz și, spuneau unii, mai severă în pedepsele ei decât Binz. Ce avea să spună comandantul?

— Pentru numele lui Dumnezeu, Binz. Cum s-a întâmplat? am întrebat.

— Soba cu gaze… și-a aprins țigara acolo, și blestemata a sărit în aer. I-am spus să nu fumeze…

Am intrat cu Halina în casă și am găsit-o pe Irma nemișcată pe podeaua din living. Electricitatea fusese întreruptă de explozie și camera mirosea a gaz. Peretele din spatele sobei nu mai exista și deasupra sobei se legăna o bucată de metal deformată, care scotea un geamăt ciudat de omenesc. Chiar și calendarul de perete de lângă noi stătea strâmb.

Eu și Halina am îngenuncheat lângă Irma. Chiar și în întunericul aproape deplin, vedeam că răsufla accelerat. Șoc. Umărul rochiei era îmbibat de sânge.

— Aduceți o pătură, am cerut eu.

— Și o lumânare, a adăugat Binz.

— Mai e gaz în aer, a spus Halina. Căutați o lanternă cu baterii. Una puternică.

Binz a șovăit o clipă. Să primească ordine de la o prizonieră?

— O lanternă, a strigat Binz peste umăr.

Am încercat să aplic presiune pe umărul Irmei, dar era greu să văd în întuneric. Mirosul metalic de sânge era încă inconfundabil. În doar câteva secunde, am simțit cum covorul devine ud, cum se transformă într-o baltă lipicioasă.

— Trebuie s-o ducem înapoi la *Revier,* am spus.

— N-o să reziste, a spus Halina. Trebuie să ne ocupăm de ea aici.

Își pierduse mințile?

— Nu avem nimic…

Femeile-gardian ale lui Binz stăteau adunate în spatele nostru, tăcute. Halina a ezitat un lung moment. Șovăia să salveze viața unei *Aufseherin*? apoi a întins mâinile și a rupt mâneca rochiei Irmei.

Binz s-a repezit către Halina.

— *Ce* face?

Am tras-o pe Binz înapoi.

— Descoperă rana, am răspuns.

Asta nu numai că ne-a oferit acces la rană, dar ne-a arătat și sursa sângerării. Una dintre fetele lui Binz a venit cu o lumină puternică și am văzut dimensiunile rănului – pierderea cunoștinței, contuzii multiple, arsuri de gradul doi și cianoză – piele albăstruie lipicioasă – un simptom al șocului. Dar problema urgentă era sursa pierderii de sânge, o rană de dimensiunea unui pachet de cărți de joc în partea de sus a brațului, făcută probabil de o bucată de fier sărită din sobă. Rana era atât de adâncă, încât se vedea bine osul. Mi-am pus degetele pe încheietura Irmei, dar nu am găsit niciun puls. Rănile astea nu erau compatibile cu viața.

Halina și-a scos peste cap rochia de uniformă și a rămas în noaptea rece doar în chiloții gri și în saboții de lemn. Și-a aruncat din picioare și saboții și și-a rupt uniforma în fâșii lungi, late de câte cinci centimetri. Era greu să nu fii uimit de hotărârea cu care lucra Halina. Efortul îi adusese culoarea în obraji, iar ochii îi străluceau în lumină. Asta era menirea ei.

Până în acel moment nu îmi dădusem seama cât de slabă devenise Halina. Chiar și cu rațiile din Baraca Unu, ajunsese numai piele și os, mai ales la șolduri și coapse. Dar pielea ei era imaculată și de culoarea laptelui proaspăt. Practic strălucea în lumina slabă.

— Trebuie să ajungem la *Revier,* a spus Binz.

Am ajutat-o și eu pe Halina și am rupt fâșii de bumbac. Ea le-a înfășurat la cinci centimetri deasupra rănii și le-a legat cu o jumătate de nod perfect.

— Mai întâi un bandaj de compresie, i-am spus lui Binz.

M-am dus la calendarul de pe perete și am scos știftul de lemn. I l-am dat Halinei, iar ea a legat de băț două fâșii de material ca să facă un dispozitiv de torsiune. Am ajutat-o să răsucească bățul până când materialul s-a întins și sângerarea s-a oprit.

Curând, pacienta și-a recăpătat cunoștința și am făcut un soi de targă dintr-o pătură, pe care patru *Aufseherinnen* au ridicat-o pe Irma și au pornit repede cu ea spre lagăr. I-am cerut unei *Aufseherin* să aducă o pătură și am pus-o peste umerii Halinei, căci tremura după acea performanță.

Eu și Halina am urmat-o afară din casă pe Binz și pe fetele ei care o cărau pe Irma la *Revier.* M-am gândit la ce urma să fac. Aveam să începem cu o perfuzie intravenoasă…

Halina s-a oprit în întuneric. Ce făcea acolo?

S-a uitat către lac, ce sclipea în lumina lunii ca și cum pe suprafața lui erau împrăștiate diamante.

— Ce e? am întrebat-o.

Era și ea în șoc?

— Halina. Avem multă treabă.

Apoi prin minte mi-a trecut un gând – se gândea să fugă! Asta să fie? O prizonieră îmbrăcată doar cu o pătură și chiloți nu putea ajunge departe. Doar trei evadări fuseseră încercate la Ravensbrück, iar două se sfârșiseră rău pentru acele *Häftlinge,* care au fost aduse înapoi în lagăr, au fost obligate să poarte o pancartă cu cuvintele URA, URA, M-AM ÎNTORS! apoi au fost torturate și împușcate la zid.

Asta era tot ce-mi trebuia – o evadare când eu eram responsabilă pentru lagăr!

— *Haide* odată, am spus.

Halina stătea nemișcată, cu părul ei blond strălucind în lumina lunii, cu fața ascunsă în umbre. În liniștea nopții, am auzit clipocitul valurilor pe țărmul lacului.

— *Acum,* am spus. Pacienta are nevoie de tratament în continuare.

Halina stătea aproape nemișcată în întuneric.

Un arc de lumină din turn a măturat curtea și a înaintat către lac. Ne căutau.

— Ai adus un serviciu important Reichului în seara asta, Halina. O să fii răsplătită. Sunt convinsă de asta. Acum hai să mergem!

Câinii din cuști au lătrat. Cât o să dureze până când lipsa noastră va fi raportată și li se va da drumul câinilor?

Halina tot nu se mișca. Oare paznicii ne priveau din turnuri?

A inspirat adânc, apoi a expirat, și aburul răsuflării ei s-a înălțat ca un spectru, luminat de lună.

— Am vrut doar să privesc lagărul de aici, a spus ea cu o voce care parcă venea de departe.

De ce o lăsasem să iasă pe porțile alea?

Halina a mai tras o dată aer în piept.

— A trecut atât de mult timp de când nu am mai respirat aer liber. Lacul. E așa de…

— Haide, acum, am spus.

Foarte încet, a venit lângă mine și ne-am întors la *Revier,* în sunetul saboților ei de lemn pe drum, cu haina mea udă de transpirație.

Abia când poarta s-a închis în spatele nostru, mi-am îngăduit să respir din nou normal.

∴

Vestea despre evenimentele acelei seri s-a răspândit repede a doua zi. După ce comandantul s-a întors, și bărbații au apărut după excursia lor la bordel, comandantul mi-a spus personal cât de mult aprecia reacția mea rapidă și că o să îi scrie lui Himmler despre inventivitatea mea și despre curajul de a salva una dintre cele mai bune lucrătoare ale Reichului. Întregul lagăr mi-a lăudat eforturile, cu excepția surorii Marschall, desigur, care a păstrat o atitudine rece, cu buzele strânse, când era discutat subiectul, geloasă că o poloneză mă ajutase.

∴

Mai târziu în acea săptămână, eu și Halina stăteam una lângă alta la biroul meu și ne ocupam de niște hârtii. Deja nu prea mai trebuia să vorbim, căci fiecare cunoștea ritmul și rutina celeilalte în cabinet. *Blockova* ei îi dăduse voie să rămână peste ora de stingere, așa că știam că o să avem șansa să stăm de vorbă. În acea dimineață fusesem în clădirea *Bekleidung,* cunoscută de toți ca „grămezile de prăduieli”, marea adunare de bunuri confiscate de Reich de la popoarele cucerite. Aceste obiecte – haine, argintărie, vase și altele asemănătoare – erau bine sortate, și am găsit repede multe lucruri folositoare, inclusiv un pulover călduros pentru Halina și un gramofon cu un număr redus de plăci. Am pus o fată cu triunghi verde să îl instaleze în cabinetul meu, am răsucit manivela și am ascultat niște muzică cu volumul dat încet.

O fată cu Biblia ne-a adus pâine și brânză de la sala de mese a ofițerilor, mai mult pentru Halina decât pentru mine, și am pus un disc la fonograf, „Foxtrot de la Varșovia”.

— Îmi place mult cântecul ăsta, a spus Halina.

Am dat volumul mai încet. Nu era nevoie ca întregul *Revier* să mă audă ascultând un cântec polonez.

Halina s-a legănat ușor în ritmul muzicii în vreme ce scria adresele pe plicurile ei.

— Pe cântecul ăsta am învățat să dansez foxtrot.

— Mă înveți și pe mine? am întrebat.

Ce rău făceam? Toată lumea din lagăr știa pasul ăsta, doar eu, nu. Nu avusesem timp pentru asemenea lucruri la Școala de medicină.

Halina a clătinat din cap.

— Oh, nu cred…

M-am sculat în picioare.

— Insist.

Halina s-a ridicat destul de încet.

— Doamnă doctor, nu sunt cea mai bună profesoară.

Eu am zâmbit.

— Grăbește-te, înainte să se termine cântecul.

Mi-a pus o mână pe spate și cu cealaltă m-a prins de mână.

— Mâna o țineți în sus, ca la alte dansuri de salon.

Am făcut doi pași înainte și apoi unul lateral, în ritm cu muzica. Halina se subapreciase. Era o profesoară excelentă.

— Încet, încet, repede, repede. Vedeți?

Nu era un dans greu. L-am prins imediat. Halina continua să mă răsucească în micul meu cabinet, amândouă perfect sincronizate. Curând, râdeam amândouă de cât de ridicol de bine dansam împreună. Nu mai râsesem așa de când venisem în lagăr.

Ne-am oprit, cu răsuflarea tăiată. Am dat deoparte o șuviță de păr de pe fruntea Halinei.

Halina s-a întors și am simțit-o încremenind. M-am răsucit și eu și am văzut-o pe sora Marschall în ușă, cu un formular de cerere de materiale în mână. Niciuna dintre noi nu auzise ușa deschizându-se.

Am încercat să-mi recapăt răsuflarea.

— *Ce* e, Marschall?

Halina a ridicat acul de pe placă.

— Am o comandă de materiale, a spus Marschall. Voiam să v-o las pe birou, dar văd că sunteți ocupată.

Ochii ei au fulgerat către Halina.

— Plus că ați lăsat dulapul cu medicamente deschis, a adăugat.

— O să mă ocup de el. Am treabă, dacă nu te superi.

Sora Marschall mi-a întins comanda și s-a retras, dar nu înainte să-i arunce Halinei o privire pătrunzătoare.

După ce Marschall a plecat, închizând ușa la fel de încet pe cât o deschisese, eu și Halina ne-am privit. Ceva intangibil fusese dezvăluit, ceva periculos, și nu mai era cale de întoarcere.

— Trebuie să învețe să bată la ușă, am spus eu.

Halina m-a privit lung, cu fața golită de culoare.

— Pare supărată, doamnă doctor.

— Câinele care latră nu mușcă, am comentat eu, ridicând din umeri. E inutilă.

De-aș fi știut care avea să fie prețul subestimării surorii Marschall…

Capitolul 15

CAROLINE

1941

M-am apucat strâns de marginea dulapului meu.

— Ce e, Roger?

— Tocmai am aflat, Caroline. Au găsit numele lui Paul și al Renei pe o listă de arestați.

Paul arestat?

— Mulțumesc că nu mi-ai spus în fața Piei. Mi-am stăpânit lacrimile, dar dosarele mele înotau în ceață. Vreo veste despre tatăl Renei? Stătea cu ei în Rouen.

— Încă nu. Verific în fiecare oră mesajele venite. Știi, bineînțeles, că o să facem tot ce putem ca să îi găsim.

— Cel puțin știm că sunt în viață, nu? De ce au fost acuzați când i-au arestat?

— Și eu aș vrea să știu. Informațiile noastre de la Londra sunt incomplete. Și nici destinațiile nu sunt menționate. Și mai e ceva, C. Trei milioane de soldați germani au început să pătrundă în Rusia.

— Și pactul de neagresiune?

Hitler era un nebun mincinos, dar fiecare nouă schimbare a situației venea ca o altă palmă.

— Hitler l-a ignorat, C. Ursul nu e deloc fericit.

Lui Roger îi plăcea grozav să se refere la sovietici ca la „Ursul”. Părea un nume potrivit.

— Hitler ia orice vrea. Ăsta nu e un semn bun pentru noi.

Nu era nevoie să o mai spună. În curând, Hitler avea să stăpânească jumătate din lume. Oare Anglia va fi următoarea care va cădea?

— Îmi pare rău pentru toate astea, C!

Roger părea sincer trist. Poate că regreta că nu acționase în folosul Renei.

În acea zi aproape că nu am funcționat, amorțită de atâția „și dacă”.

Și dacă Paul rămânea aici, în siguranță, în New York? Și dacă l-aș fi presat mai mult pe Roger să se străduiască să obțină o viză pentru Rena?

Pentru ca ziua să devină și mai complicată, am primit un telefon care mă informa că Betty Stockwell Merchant adusese pe lume un băiețel de trei kilograme o sută, pe care l-a numit Walter, după tatăl ei. Deși aveam mult de lucru, m-am furișat în pauza de prânz ca să o vizitez la spital. Eram disperată să văd bebelușul, deși îmi înghițisem gelozia încă de când auzisem vestea, împreună cu câteva gogoși cu jeleu. Speram că o schimbare de peisaj avea să-mi limpezească mintea. Avea să fie plăcut să-i împărtășesc lui Betty grijile mele legate de Paul.

În drum spre spital, i-am cumpărat lui Betty lalelele ei pestrițe preferate, nu că ar fi avut nevoie de alte flori. Rezerva ei de la spitalul St Luke arăta ca grajdurile pentru Whirlaway[60] de la Kentucky Derby[61], cu flori în buchete mari, o potcoavă din trandafiri și garoafe pe un suport înfășurat într-o panglică pe care scria FELICITĂRI! Într-o vază, două duzini de trandafiri vopsiți în albastru-deschis își aplecau capetele rușinați.

---

[60] Whirlaway, un celebru cal, fost campion american la cursele pentru caii pursânge. A câștigat U.S. Triple Crown în 1941. În onoarea lui a fost dată denumirea cursei Whirlaway Stakes, inaugurată în 1980.

[61] Cursă pentru caii pursânge care se desfășoară în fiecare an, începând cu 1875, în Louisville, Kentucky, în prima sâmbătă din mai. Cursa, de doi kilometri, este cunoscută ca „Cele mai incitante două minute din sport”, pentru durata sa aproximativă, sau „Alergarea pentru trandafiri”, datorită păturii de trandafiri care se pune pe spatele învingătorului.

— Îți mulțumesc pentru lalele, Caroline, a spus Betty. Stătea rezemată pe niște perne de puf în patul ei de spital, încântătoare într-o lizeuză roz de satin și un turban asortat. Tu întotdeauna știi ce îmi place, a adăugat.

O soră a venit cu bebelușul, pășind tăcut pe dale cu tălpile ei de crep. Când l-am văzut, mi-am împins toate necazurile într-un colțișor al minții.

— Haide, ia-l în brațe, a spus Betty, fluturând din mână în direcția noastră.

Bebelușul s-a instalat în brațele mele, și l-am simțit lipit de mine cald, strâns înfășat. Pumnișorii îi erau adunați sub bărbie, iar fața îi era umflată ca a unui boxer. Micul Walter va trebui să fie un luptător pentru a supraviețui cu niște părinți care se înțelegeau cel mai bine atunci când se aflau în fusuri orare diferite.

— Știu că par nerecunoscătoare, Caroline, dar nu sunt pregătită pentru un bebeluș, a spus Betty.

Își ținea o batistă în colțul ochiului.

— Cum poți să spui asta, dragă?

— I-am spus lui Phil că nu vreau un copil atât de curând, dar el nu m-a ascultat. Și după tot ce am făcut pentru el. Am purtat pantofi de golf pentru bărbatul ăsta.

— O să fii o mamă minunată.

— Serviciul este excelent aici, Caroline, a spus Betty, înseninându-se. Mai bine decât la Piaza, crede-mă. Îmi aduceau tot timpul bebelușul, și a trebuit să le spun să-l țină în camera copiilor. Asta e specialitatea lor, copiii mici.

— Ce bebeluș frumos, am spus.

I-am mângâiat pumnișorul, moale ca o petală.

Walter s-a întins în brațele mele, și pleoapele i-au tremurat într-un vis de bebeluș. Am simțit durerea familiară și lacrimile care amenințau să-mi umple ochii. Nu acum.

— Acum trebuie doar să-ți facem rost și ție de un soț și de un copil, Caroline. În ordinea asta.

— Am terminat cu asta, am spus eu.

— Ai început deja să împrumuți lenjeria mamei tale? Nu încă, nu-i așa? Atunci n-ai terminat.

Sora a venit și l-a luat pe Walter, ca și cum Betty ar fi apăsat pe butonul de apel pentru servitoare de sub masa ei. L-am strâns în brațe până în ultima secundă înainte de a i-l da surorii.

În vreme ce îi urmăream dispărând, mi-am simțit brațele reci și goale.

— Roger mi-a zis azi că Paul și Rena au fost arestați, am spus.

— Oh, nu, Caroline! Îmi pare atât de rău, draga mea! Știi unde au fost duși?

M-am apropiat de fereastră, cu brațele încrucișate la piept.

— Nimeni nu știe. Într-o închisoare din Paris sau poate în vreun lagăr de tranzit. Nu știu ce să fac.

Afară, în parc, un băiat încerca să înalțe un zmeu, dar partea de jos se târa pe pământ, refuzând să se ridice. Coada e prea grea, m-am gândit. Scoate-i coada!

— Ce groaznic de dureros pentru tine, dragă, a spus Betty.

— Nu pot lucra.

— O să dau o petrecere Hawaiiană când mă întorc acasă. Ajută-mă să o organizez! Sau ai putea să-mi fii parteneră de bridge la petrecerea Vanderbilt. Joc cu Pru, dar o să renunțe bucuroasă.

— Nu pot să mă gândesc la petreceri, Betty. Trebuie să aflu unde l-au dus pe Paul.

— *Renunță,* C! Totul e îngrozitor de trist, dar tu n-o să ai niciodată o viață normală cu Paul Rodierre.

— Cine poate să spună ce e normal?

— De ce alegi întotdeauna calea cea mai grea? Tu și David ați fi putut să…

— *David* m-a părăsit.

— S-ar fi însurat cu tine dacă ai fi stat mai mult cu el. Un turneu teatral prin zece orașe nu consolidează o relație. Bărbaților le place să fie centrul universului tău. Acum că te-ai mai așezat, trebuie să te grăbești să te măriți și să faci un copil. Ovulele unei femei se dezintegrează, știi.

Simpla menționare a ovulelor care pluteau înăuntrul meu, fragile și microscopice, m-a făcut să mă înfior.

— E ridicol, Betty!

— Spune-le asta ovarelor tale. Există bărbați disponibili în tot New York-ul, și tu alergi după unul dintr-o închisoare franceză.

— Trebuie să mă întorc la lucru. Chiar ți-e atât de greu să arăți puțină înțelegere? Vorbim despre viețile unor oameni.

— Îmi pare rău că nu vrei să auzi asta, dar el nu prea e de rangul nostru, dragă.

— Rangul nostru? Tatăl meu și-a croit singur drumul în viață.

— După ce părinții lui l-au trimis la St. *Paul.*

— Cu tot respectul pentru fratele tău, răsfățul părinților nu-ți formează caracterul.

— Asta o spune o femeie care a fost îmbrăcată de servitoare până la șaisprezece ani. Oh, hai să fim practice în privința asta, Caroline! Nu e prea târziu, să știi…

— Să ce? Să-mi salvez reputația? Să mă căsătoresc cu cineva pe care nu-l suport doar ca să am un partener la petrecerile Hawaiiene? Poate că tu ai soțul și copilul, dar eu vreau să fiu fericită, Betty.

Betty a tras de marginea de satin a păturii.

— Bine, dar să nu vii să-mi plângi când povestea asta o să se termine prost.

M-am întors și am plecat, întrebându-mă cum puteam să am o asemenea prietenă căreia nu-i păsa câtuși de puțin de adevărata mea fericire. Nu aveam nevoie de Betty. O aveam pe mama. Asta trebuia să-mi fie de ajuns deocamdată.

Nu exista absolut nicio șansă să renunț la Paul.

∴

Mai târziu în acea săptămână, Roger mi-a spus că nu mă mai putea ajuta cu finanțarea trimiterii pachetelor pentru copii în Franța. De la orfelinatele franceze continuau să sosească scrisori și cărți poștale, cerând ajutor în cel mai frumos mod posibil. Cum le puteam refuza? Nu îndrăzneam să-i cer mamei bani din contul ei de întreținere a casei. De când murise tata, controla totul cu mare grijă. O vreme, am sperat într-un miracol, dar apoi mi-am dat seama unde trebuia să mă duc.

La Snyder and Goodrich Antiquities.

Cu ani în urmă, mama chiar lăsase să se înțeleagă că am putea trimite în consignație argintăria mai puțin folosită și să donăm câștigul unor instituții de caritate. Nu m-am mirat, căci moștenise de la mama Woolsey, alături de argintul de mare puritate, și înclinația ei pentru filantropie. Ea nu măsura niciodată valoarea noastră în uncii troy[62], așa că știam că n-o să simțim lipsa câtorva furculițe pentru stridii care nu mai fuseseră atinse de la Războiul Civil.

[62] Uncia troy, sau uncia monetară, este o unitate de măsură utilizată în țările anglo-saxone pentru cotația metalelor prețioase (aur, argint, platină) sau a pietrelor prețioase. O uncie troy este echivalentă cu 31,10 g.

Bineînțeles, nu m-aș despărți niciodată de furculițele de friptură.

Magazinul Snyder and Goodrich Antiquities se afla în centru, suficient de departe pentru a fi discret, situat lângă o prăvălioară prosperă care vindea peruci și meșe ce păreau autentice. Toată lumea se purta diferit când ajungea la Snyder and Goodrich, vânzându-și bijuteriile de familie pentru a ajuta un unchi bețiv sau pentru a achita vreo taxă neplătită. Verișoara de-a doua a lui Betty, al cărei bărbat a fost închis pentru evaziune fiscală, a înghițit o sticluță cu pastile în ziua în care porțelanurile ei de la nuntă au ajuns la Snyder and Goodrich. Ea și-a revenit, dar reputația ei, nu.

Celor care aveau grămezi de bani nu le păsa deloc de aparențe. După curățenia de primăvară, își trimiteau un șofer în livrea sau o servitoare în uniformă la S & G cu obiectele de care voiau să se descotorosească. Un covor de Hamadan ponosit. Boluri de Limoges pentru clătit degetele.

Mama nu avea niciodată un șofer pentru oraș, iar cele câteva servitoare ale noastre erau la The Hay, așa că într-o dimineață am luat un sul de furculițe pentru stridii din piramida de suluri din pânză Pacific[63] aflată în dulapul cu argintărie din apartament și le-am dus personal. Fără îndoială, domnul Snyder avea să se bucure să vadă argintăria Woolsey.

Am pășit pe ușa magazinului într-o ceață de fum de trabuc, înăuntru, aveai impresia că în acea încăpere erau mai multe vitrine decât în întregul Muzeu de Istorie Naturală. Pereții erau acoperiți de vitrine din podea până în tavan, și altele se întindeau pe tot perimetrul încăperii, având înălțimea unei tejghele și la vreun metru de perete. Toate păreau proaspăt șterse cu Windex, datorită scamelor rămase, și erau ticsite cu obiecte aranjate pe categorii: săbii în teci bogat împodobite și cu ciucuri, monede și tablouri, și legiuni de seturi de pahare cu picior. Și, bineînțeles, vasele de argint și argintate, în vitrine separate, ținute la o distanță prudentă.

Un bărbat spilcuit, trecut bine de șaizeci de ani, stătea lângă una din vitrinele care îi veneau până la talie. Întinsese acolo paginile unui număr din *The New York Times* și lustruia pe ele un set din argint pentru caviar cu chibriturile de lemn,

[63] Flanelă de bumbac 100% cu particule de argint care împiedică oxidarea obiectelor de argint sau argintate.

beţişoarele din lemn de portocal şi cârpele de lustruit aranjate în cerc în jurul unui articol. Am citit titlul pe dos: HITLER ÎNCEPE RĂZBOIUL ÎN RUSIA, CU ARMATELE ÎN MARŞ DE LA OCEANUL ARCTIC LA MAREA NEAGRĂ; DAMASCUL CADE; SUA FORŢEAZĂ CONSULII DE LA ROMA SĂ PLECE.

Bărbatul s-a prezentat ca domnul Snyder, a desfăcut sulul meu de fetru şi a extras o furculiţă pentru stridii, cu gesturi la fel de delicate cum se extrage şofranul din planta cu acelaşi nume. Cu lupa lui de bijutier la un ochi, a examinat blazonul familiei Woolsey înscris pe ea. Fără îndoială, domnul Snyder avea să fie impresionat de acel blazon, care arăta extraordinar în argintul pur: siluetele filigranate a doi lei care ţineau blazonul în sus, deasupra căruia era un braţ gol, cu o tibie în mână, ridicându-se din coiful unui cavaler medieval.

Domnul Snyder a citit cuvintele înscrise pe panglica blazonului:

— *Manus Haec Inamica Tyrannis.*

— Este codul de onoare al familiei noastre. Înseamnă „Mâna aceasta cu tibie va fi ridicată cu mânie doar împotriva unui tiran sau a tiraniei înseşi”.

Cum ar fi putut domnul Snyder să nu dorească să aibă în magazinul lui o asemenea pagină de istorie?

— Care este cel mai bun preţ al dumneavoastră? am întrebat.

— Asta nu este o vânzare de vechituri în faţa curţii, Miss Ferriday – talciocul Clignancourt este în direcţia aceea, a spus el, arătând în direcţia Parisului cu un deget înnegrit de la argintul oxidat.

Domnul Snyder vorbea o engleză excelentă, cu o urmă abia simţită de germană. Deşi numele lui părea englezesc, era de origine germană. Bănuiam că Snyder era cândva scris Schneider şi fusese anglicizat din motive financiare. După Primul Război Mondial, germanii strămutaţi fuseseră ţinta prejudecăţilor americane, deşi curentul se schimbase în ultimul timp în Statele Unite şi mulţi americani erau în mod hotărât progermani. Numele Goodrich fusese probabil adăugat ca să facă magazinul să pară britanic, căci nu exista vreo dovadă a existenţei unui domn Goodrich.

Domnul Snyder a pipăit furculiţa pentru stridii pe toată suprafaţa ei, ca un orb care pipăie o faţă, a flexat capetele dinţilor, apoi a suflat pe ea.

— Dinții nu sunt întinși. Asta e bine. Marcajul e îmbâcsit. Au fost băgate în lichid de curățat?

— Niciodată, am răspuns. Doar vată și soluție Goddard's.

Mi-am înăbușit impulsul de a încerca să-l conving cu un zâmbet. Cu francezii cel puțin, zâmbetul era o eroare tactică, un semn al slăbiciunii americane.

Domnul Snyder a luat capătul pătrat al unui chibrit de lemn și l-a răsucit în marcaj. Scalpul lui roz, care strălucea prin părul alb rărit, se asorta cu culoarea soluției de lustruit de pe cârpa lui.

— Bun, a spus domnul Snyder. Și-a fluturat un deget spre mine. Dar întotdeauna să lăsați argintul să se oxideze și să-l lustruiți doar când aveți nevoie de el. Oxidarea îl protejează.

— Argintăria a fost a străbunicii mele, Eliza Woolsey, am spus.

M-a surprins că brusc am simțit nevoia să plâng.

— Tot ce se află aici a aparținut străbunicii cuiva. N-am mai luat de cinci ani vreo furculiță de lămâi, sardele, cireșe sau stridii, ce să mai zic de cele douăsprezece ale dumitale. Nu există cerere pentru ele.

Pentru cineva care proclama beneficiile oxidării, își păstra propria argintărie bine lustruită.

— Poate că o să încerc la Sotheby's, am spus.

Domnul Snyder a început să strângă sulul de material maro.

— Grozav. Ei habar n-au să distingă o lingură de bouillon de o lingură de servit nuci.

— Argintăria Woolsey apare în cartea *Comori ale Războiului Civil.*

El a fluturat o mână către vitrina din spatele lui.

— Castronul acela de punci Astor este din Revoluția Franceză.

De îndată ce am trecut la limba lui maternă, domnul Snyder și-a schimbat atitudinea. Pentru prima oară, mă bucuram că tata insistase să învăț germana.

— Cartea mai pomenește și de o cupă cu două toarte care a aparținut străbunicii mele Eliza Woolsey, am spus, forțând timpul trecut al verbului „aparține" dintr-un colțișor îndepărtat al memoriei.

— De unde știți germana? a întrebat cu un zâmbet.

— De la școală. Chapin.

— Cupa e din argint sterling? a întrebat el, continuând în germană.

— Da, și aur. I-a fost dată de familia unui tânăr caporal pe care l-a îngrijit la Gettysburg. Dacă nu era Eliza, ar fi murit din cauza rănilor, și familia lui i-a trimis cupa, cu o scrisoare minunată.

— Gettysburg, o luptă groaznică. Cupa este gravată?

— „Pentru Eliza Wooley, cu cea mai profundă recunoștință”, am răspuns. Pe partea din față îl are pe zeul Pan care ține în mâini coșuri cu flori de aur.

— Mai aveți scrisoarea?

— Da, vorbește în detaliu despre cum a scăpat caporalul din mlaștinile din Chickahominy.

— O proveniență bună, a remarcat domnul Snyder.

Aș fi preferat să încasez un glonț decât să mă despart de cupa aceea, dar povestea l-a înmuiat suficient de mult pe domnul Snyder ca să-mi facă o ofertă pentru furculițe.

— Patruzeci și cinci de dolari e tot ce pot să vă ofer, a spus el. Argintul sterling nu și-a mai revenit după perioada dificilă.

Trecuseră mai bine de zece ani de la Marțea Neagră[64]. În 1941, economia noastră începuse să-și revină, dar unii oameni tot nu puteau să pronunțe cuvântul „depresiune”.

— Domnule Snyder, ați putea să le topiți și să obțineți șaptezeci și cinci de dolari.

— Șaizeci.

— S-a făcut, am spus.

— E o plăcere să colaborez cu dumneavoastră, a spus domnul Snyder. Evreii vin aici cu aerul că-mi fac o favoare.

M-am tras înapoi de lângă tejghea.

— Domnule Snyder, îmi pare rău dacă v-am dat impresia că aș tolera orice fel de insultă. Nu știu cum e în Germania, dar eu nu fac afaceri cu antisemiții.

Mi-am strâns sulul maro cu furculițele înăuntru.

— Vă rog, Miss Ferriday. M-am exprimat greșit. Vă rog să mă scuzați!

— Țara asta a fost întemeiată pe principiul egalității și al dreptății, și ați face bine să nu uitați asta. Nu cred că v-ar fi de ajutor în afaceri ca oamenii să creadă că aveți sentimente negative față de vreun grup.

---

[64] Ziua de marți 29 octombrie 1929, când s-a prăbușit bursa de acțiuni, asociată cu începutul marii crize economice din perioada 1929-1933.

— Cu siguranță nu voi uita asta, a spus el și mi-a tras cu blândețe furculițele din mână. Vă rog să-mi acceptați scuzele cele mai profunde!

— Vi le accept. Nu vă port pică, domnule Snyder, dar *am* cerințe mari de la oamenii cu care fac afaceri.

— Apreciez asta, Miss Ferriday, și îmi pare rău că v-am ofensat.

Am plecat în acea zi de la Snyder and Goodrich cu un nou optimism și suficienți bani în buzunar cât să-mi trimit pachetele mele cu ajutoare și o ladă cu Ovaltine donată. M-am mângâiat cu gândul că uneori trebuie să închei un târg cu diavolul ca să-i ajuți pe cei care au nevoie. Făcusem o afacere cu un antisemit, dar era în folosul celor asediați.

Mulțumită domnului Snyder, cincizeci de copii orfani francezi aveau să știe că nu fuseseră uitați.

Capitolul 16

KASIA

1941-1942

Binz m-a trimis două săptămâni în buncăr pentru nesupunere față de Irma Grese. Baraca de pedeapsă își merita reputația: izolare într-o celulă rece și întunecată, în care singura mobilă era un scaun de lemn fără spătar. Cu armate de gândaci. Mi-am petrecut timpul jelind-o pe doamna Mikelsky și urzind scenarii de răzbunare împotriva nemților, cu sufletul din ce în ce mai înnegurat. Aveau să plătească pentru ce îi făcuseră doamnei Mikelsky. Acolo, în celula cufundată în beznă, mi-am imaginat tot soiul de scene. Eu, conducând o evadare în masă. Eu, omorând-o pe Binz cu un picior de scaun. Eu, scriindu-i scrisori cifrate lui Papa, spunându-i numele tuturor celor care au făcut lucruri rele. Va trebui să am răbdare, dar acea zi avea să vină.

În primăvara următoare, Matka ne-a vizitat într-o duminică, un dar venit din ceruri, căci fusese mutată la barăcile de elită și o vedeam foarte rar. Ne-a surprins în patul nostru înainte de ora de culcare, când Luiza, Zuzanna, Janina și eu ne adunaserăm să

jucăm un joc prostesc. Îi spuneam „Ce aș lua pe Drumul Frumuseții”. Pe atunci, Drumul Frumuseții căpătase un alt înțeles. În cazul unei împușcări, acesta era drumul pe care erai forțată să mergi până la zidul de execuție. Dacă o fată era norocoasă, avea timp ca familia ei din lagăr să-i aranjeze părul și hainele, ca să arate frumos în cea din urmă plimbare a ei.

În acest joc, fiecare dintre noi se întrecea să găsească cel mai caraghios lucru pe care l-am lua cu noi dacă ne-am îndrepta către moartea la zidul de execuție. Deși acum s-ar putea să pară ciudat, pe vremea aceea ne găseam alinare în multe jocuri morbide, ca de pildă „Fum roz, fum albastru”, în care prevesteam culoarea fumului unei fete arse în furnalele din oraș. Așa cum eram, obosite și îngrozitor de înfometate după douăsprezece ore de muncă, ajuta să râdem de tot.

Matka s-a cățărat în patul meu și m-a sărutat pe frunte. Purta brasarda de un galben electric a prizonierelor privilegiate care puteau umbla prin lagăr. Mi-am trecut degetul peste literele roșii în relief, brodate pe fâșia de pânză, și am simțit cum mă străbate un fior ciudat.

Mi-am alungat presimțirile rele. Era așa de bine să o văd! Privirea mi-a căzut pe ața albastră pe care și-o legase în jurul inelarului. Ca să-i aducă aminte că încă mai era măritată cu Papa?

— Nu pot să stau mult, a spus ea cu răsuflarea tăiată, pentru că alergase pe tot drumul de la Baraca Unu.

Ușile se încuiau la ora nouă în fiecare seară, fără excepție. Chiar și cu brasarda ei galbenă, dacă Matka rămânea în afara barăcii ei noaptea, avea să ajungă la buncăr sau chiar mai rău. Plus că apăruseră noi reguli prin care se eliminau prieteniile, mai ales printre poloneze: fără vizite la ferestrele barăcilor. Fără întrajutorare la *Appell.* Fără discuții între femei fără permisiune.

Matka ne-a îmbrățișat pe rând, și am respirat adânc mirosul ei dulce. De sub fustă, a scos o legătură, strânsă în pânză albă curată, și a desfăcut-o, dând la iveală o pâine albă întreagă. Coaja era maro-aurie și presărată cu fire de sare. Și mirosul de drojdie al pâinii! Am atins-o pe rând.

— Încă o pâine? a întrebat Zuzanna. De unde o iei?

Matka a zâmbit.

— N-o mâncați pe toată odată, o să vi se facă rău.

Zuzanna a băgat pâinea sub perna noastră. Așa un dar!

Luiza s-a strâns în Matka.

— Cred că mi-am descoperit cel mai mare talent.

— Ei? a întrebat Matka. Nu mă ține în suspans.

Luiza a scos din buzunar un ghem de lână bleu. Eu i l-am luat din mână.

— De unde ai asta? am întrebat-o.

Ea mi l-a smuls înapoi.

— L-am căpătat în schimbul unei țigări pe care am găsit-o în *Platz.* Supraveghetoarea mea a zis că n-a mai văzut niciodată pe nimeni să împletească așa de repede. Am terminat două perechi de ciorapi azi. Nu mai sunt repartizată la sortarea părului de iepure. De acum înainte trebuie doar să împletesc, la *Strickerei.*

Strickerei era atelierul de împletit al lagărului, un loc ciudat rezervat celor mai rapide și mai bune tricoteze. Dacă aruncai o privire înăuntru, vedeai șiruri de femei așezate care tricotau nebunește, ca un film a cărui bobină se învârtește prea repede.

I-am pus o mână pe braț.

— Știi că ciorapii ăștia sunt trimiși pe front ca să încălzească picioarele soldaților germani.

Luiza s-a tras deoparte.

— Nu-mi pasă. Când o să plecăm de aici, o să-mi deschid un atelier de tricotaje cu lână de toate culorile și o să împletesc toată ziua.

— Ce grozav, a zis Matka și a tras-o pe Luiza lângă ea. Asta o să se întâmple în curând. Cu siguranță Papa și alții…

Privirea ei a fugit către mine. *Alții?* Lennart?

— … pregătesc eliberarea noastră.

— Tocmai voiam să jucăm „Ce aș lua”, a spus Janina.

Încă mi se mai părea ciudat să o văd pe Janina fără părul ei roșu ca focul. După ce o răseseră în cap în prima noastră zi în lagăr, părul ei crescuse fin și maro, ca puful pe un pui de vrabie. Multe altele avuseseră voie să-și păstreze părul, dar Binz stăruise ca Janina să fie rasă în cap, pentru că făcuse atâta caz de părul ei.

— Matka nu vrea să jucăm asta, a spus Zuzanna, cu o expresie serioasă.

— E un joc prostesc, dar nu vrei să joci cu noi? a întrebat Janina.

— Sigur, a răspuns Matka. Dacă ne grăbim.

Ar fi făcut orice să ne facă fericite.

Janina ne-a tras pe toate mai aproape.

— Trebuie să spui ce ai lua pe Drumul Frumuseții.

Matka și-a lăsat capul într-o parte.

— Vrei să spui…

— Dacă e ultimul tău drum. De exemplu, eu aș lua cea mai drăguță pereche de pantofi cu cele mai înalte tocuri posibil. De piele neagră… nu, velur… ca să fiu înaltă. Oh, și părul aranjat ca al Ritei Hayworth…

— Astea-s două lucruri, a remarcat Luiza.

— Și o pereche de sâni falși.

— Janina… a început Zuzanna.

— Și ce? Vreau să am și eu măcar o dată în viață sâni. Dacă tot e să mor, vreau să arăt bine când o fac.

Zuzanna s-a aplecat în față.

— Eu aș lua o cutie cu cele mai bune bomboane de ciocolată poloneze, din fiecare fel – cu cremă de vanilie, caramel, alune…

— Încetează! a spus Janina.

Ura când cineva vorbea despre mâncare și își acoperea urechile când fetele își înșirau întruna mâncărurile preferate și rețetele.

Luiza și-a îndreptat spatele.

— Eu mi-aș lua împletitura. Dacă Binz ar vedea ce frumos arată, m-ar ierta.

Matka a zâmbit larg, în vreme ce ne asculta. Era plăcut să o văd zâmbind.

Acum era rândul meu. Am auzit o *Stubova* strigând pe cineva din spălător. Era în apropiere, așa că am vorbit încet.

— Eu aș lua o saltea cu o pilotă imensă cu puf de gâscă și aș dormi pe drum. Femeile-gardian ale lui Binz m-ar căra, și Binz însăși mi-ar face vânt cu o pană roz uriașă de struț.

Janina și-a înăbușit un hohot de râs.

— Tu ce ai lua? a șoptit Zuzanna, continuând să râdă, către Matka.

Matka s-a gândit un lung moment, privindu-și mâinile, atât de mult, încât ne-am gândit că poate totuși nu avea să joace. Când a vorbit în cele din urmă, avea o expresie ciudată pe față.

— Aș lua un buchet de flori… de trandafiri și de liliac.

— Oh, îmi place mult liliacul, a spus Luiza.

— Aș merge cu capul sus și pe drum aș întinde buchetul femeilor-gardian și le-aș spune să nu se învinuiască pentru ceea ce fac.

Oare Matka nu a înțeles că scopul jocului era să ne disträm?

— Când am ajunge la zid, aș refuza să fiu legată la ochi și aș striga „Trăiască Polonia!” înainte să... Matka și-a privit din nou mâinile. Mi-ar fi foarte dor de voi toate, a spus, cu cea mai mică umbră de zâmbet.

Răspunsul ăsta serios a făcut-o pe Zuzanna să-și piardă într-o clipă expresia veselă. Și râsul nostru, al celorlalte, s-a stins și s-a așternut tăcerea. Gândul că asta s-ar întâmpla era prea oribil ca să stăruim asupra lui.

Probabil că toate arătam gata să izbucnim în plâns, așa că Matka a schimbat subiectul.

— *Revier*-ul funcționează mult mai bine acum...

— Cum e femeia-doctor? am vrut eu să știu.

Atâtea întrebări și așa de puțin timp.

— Mulțumită că e mai bine organizat, dar nu le mai pot lăsa pe cele bolnave să lâncezească. Matka s-a aplecat spre noi și și-a coborât vocea. Prizonierele care nu sunt în stare să muncească sunt eliminate, așa că stați departe de locul ăla. Nu poți avea încredere în femeia-doctor. E mai bine să păstrați distanța.

— *Nemți,* a spus Zuzanna. Mi-e rușine pentru partea din noi care e germană, Matka.

— Nu spune asta. Ar trebui să o cunoști pe buna farmacistă din oraș, Paula Schultz. Când vine să aducă medicamentele SS, îmi strecoară diverse lucruri – vopsea de păr pentru ca femeile mai bătrâne să pară mai tinere și să scape de alegere. Stimulente pentru inimă, pentru ca acelea slăbite să se poată ține pe picioare la *Appell.* Mi-a spus că americanii sunt...

O *Stubova* a trecut pe lângă patul nostru, periindu-și dinții, și a scuipat într-o cană de tablă.

— Stingerea! a strigat.

M-am agățat strâns de Matka, simțind că nu-i pot da drumul, plângând ca un copil, până când a trebuit să se desprindă și să se strecoare afară, speriată că ar putea fi prinsă. Mi-a fost așa de rușine că mă purtam astfel, dar să o privesc pe fereastră cum alerga pe Drumul Frumuseții și să o văd întorcându-se să

ne arunce din întuneric un sărut a fost mai chinuitor decât foamea sau decât orice bătaie.

O suferință îngrozitoare.

*

Mai târziu, în aceeași săptămână, Roza a venit în baracă înainte de *Appell*-ul de dimineață și a citit o listă cu zece prizoniere care trebuiau să se prezinte la *Revier.* Luiza, Zuzanna și eu eram pe acea listă.

După ce toate celelalte prizoniere din baracă au fost luate la muncă, Roza ne-a condus pe Drumul Frumuseții către *Revier.*

— Haideți, fetelor, a spus pe un ton binevoitor.

Unde era vechea Roza care ne pălmuia când nu ne grăbeam? Simțeam din nou în piept una din presimțirile mele rele. Soarele care răsărea dădea nuanțe de roz și bleu cerului pe când ne apropiam de baraca cenușie a *Revier*-ului.

M-am întors spre Zuzanna.

— Ce se întâmplă?

— Nu știu, a răspuns, cu ochii mijiți în soarele dimineții.

— O avem pe Matka, am spus.

— Bineînțeles, a răspuns Zuzanna într-un fel distant.

Revier-ul era ciudat de tăcut în acea dimineață. Matka nu era la postul ei, la masa de lemn din camera de la intrare. Privirea mea a fixat taburetul galben pe care stătea de obicei în fiecare zi ca să ia în primire pacientele și care acum era gol.

— Unde e mama voastră? a șoptit Luiza când am trecut pe lângă el.

Zuzanna s-a uitat în jur.

— Pe aici, pe undeva, a spus.

Roza ne-a dat în grija a doua surori SS solide în uniforme maro, cu bonetele ca niște prăjituri albe prinse în clame de părul lor ridicat în creștetul capului. Ne-au dus pe un coridor către un salon, o încăpere văruită unde erau înghesuite trei rânduri de paturi suprapuse și șase paturi simple. Sus pe perete, aproape atingând tavanul jos, era o fereastră mare cât un preș de ușă. Dintr-odată, pereții au părut să se strângă în jurul meu. De ce nu era aer în cameră?

O fată pe care o știam de la Cercetașe, pe nume Alfreda Prus, stătea pe unul dintre paturi, îmbrăcată într-un halat de spital, cu mâinile strânse în poală.

Mi-am șters broboanele de sudoare de pe buza de sus. Ce se întâmpla cu noi?

Una dintre surori ne-a spus să ne scoatem hainele, să le împăturim frumos și să ne punem halatele de spital, deschise la spate. Am tras adânc aer în piept, care mi s-a umflat așa de tare, că am avut senzația că o să pocnească, apoi l-am eliberat încet. Aveam să fiu calmă, pentru Luiza. După ce surorile au plecat, Zuzanna a început să se plimbe prin cameră. A luat un clipboard agățat la capătul unui pat și a studiat fișa goală prinsă pe el.

— Ce crezi că se întâmplă aici? a întrebat-o Luiza.

— Nu știu, a răspuns Zuzanna.

— Stai lângă mine, am rugat-o eu.

— Sunt aici deja de două zile, cu doar o țigancă nebună drept tovarășă, a spus Alfreda. Au luat-o de aici azi-dimineață. Ce credeți că au de gând? În camera de alături sunt mai multe fete. Am auzit-o pe una dintre ele plângând.

Zuzanna s-a dus la ușa dintre cele două încăperi și a apucat cu degetele mânerul rotund.

— Încuiată, a spus.

Curând, surorile au adus alte fete poloneze, printre care și o fată înaltă și tăcută pe nume Regina, care purta ochelari de citit rotunzi și dădea lecții clandestine de engleză în baraca noastră. A venit și Janina Grabowski. Ne-am pus halatele, iar Janina și Regina au râs, pentru că spatele desfăcut ne lăsa fundurile goale în adierea vântului.

— Poate că ne trimit într-un lagăr mai mic și trebuie să ne examineze în mod special? a sugerat Alfreda.

— Poate că ne trimit la bordel, a replicat Regina.

Știam toate despre bordelul care fusese înființat în alt lagăr. Binz făcuse mai multe anunțuri pentru recrutare la *Appell. A* promis că pentru câteva luni de serviciu voluntarele vor primi cele mai frumoase haine și pantofi și li se garanta eliberarea din lagăr.

— Încetează, Regina, am spus.

Luiza m-a luat de mână și palmele noastre, ambele umede, s-au întâlnit.

— Mai degrabă aș muri, a spus ea.

— Mi-am adus dicționarul de expresii englezești, a spus Regina, băgându-l sub una din perne.

Îl făcuse din optzeci de bucăți de hârtie igienică, umplute cu cel mai mic scris cu putință.

— De mare ajutor o să ne fie o carte, a spus Janina. Noi suntem iepurii lor de laborator. Tre' să-ți desenez?

— Sper că nu vin cu ace, a spus Alfreda.

Luiza s-a lipit mai tare de mine.

— Nu suport acele.

Ca să ne liniștim, eu și Luiza ne-am așezat pe un pat și ne-am uitat la o pitulice care își construia un cuib afară lângă fereastră, cum pleca în zbor și apoi se întorcea cu alte materiale de construcție. Apoi ne-am pus una alteia întrebări din cartea englezească. *Bună. Numele meu este Kasia. Unde aș putea găsi un taxi?*

Curând, o soră a venit în cameră cu un termometru, un vas de metal și un brici.

— De ce să ne radă? a șoptit Luiza.

— Nu știu, am răspuns.

Ne operau? Trebuie să fie o greșeală. Cum a putut Matka să îngăduie să se întâmple asta?

Drăguța soră Gerda a apărut cu alte două surori, una ducând o tavă cu ace și fiole. Gerda a venit direct la Luiza.

— Nu, vă rog, a spus Luiza, strângându-și brațele în jurul gâtului meu.

Eu am apucat-o strâns de mijloc.

— Vă rog, nu-i faceți rău, le-am rugat. Luați-mă pe mine în locul ei.

Zuzanna a venit și s-a așezat pe pat lângă Luiza.

— Aveți milă! Luiza are doar cincisprezece ani și îi e frică de ace.

Ajutoarele Gerdei i-au desprins Luizei brațele din jurul gâtului meu.

— N-o să fie așa de rău, i-a spus Gerda Luizei, zâmbind. Curând o să vezi flori și o să auzi clopoței.

Au așezat-o pe Luiza, care se zbătea, pe un pat pe rotile și i-au întins brațul. Mi-am acoperit ochii și ea a țipat când a simțit împunsătura acului. Imediat, Luiza a devenit somnoroasă, și Gerda și celelalte surori au scos-o cu patul afară.

Zuzanna a venit la patul meu, aflat în capătul îndepărtat al încăperii.

— Mă tem că…

— Ne operează?

Am simțit un junghi de teamă doar rostind aceste cuvinte.

— O să mă ia pe mine acum, a spus ea. Vor să scape întâi de cele mai dificile.

Sunetul roților descentrate ale unui alt pat cu roți a răsunat pe coridor.

— Trebuie să-i dăm de veste Matkăi, am spus eu.

Gerda a împins patul în cameră și i-a făcut semn Zuzannei.

— *Auf die Bahre,* a spus cu un zâmbet.

Sus pe targă.

— Ce se întâmplă aici? a întrebat Zuzanna, îndreptându-și spatele. Avem dreptul să știm.

Gerda a venit la Zuzanna și a tras-o de braț.

— Haide! E mai bine să nu te agiți. Trebuie să fii curajoasă.

Am apucat-o pe Zuzanna de celălalt braț, în vreme ce Gerda o trăgea către targă.

— Nu puteți să ne faceți asta, am protestat.

Zuzanna a lovit-o cu pumnul în braț pe Gerda, care a chemat în ajutor două *Kapo*[65] solide, cu triunghi verde. S-au năpustit înăuntru, au împins-o pe Zuzanna pe targă, de care au legat-o cu fâșii de bumbac alb.

— E mai bine să nu te zbați, a spus Gerda. Curând, totul se va termina și tu vei fi eliberată ca să te întorci acasă în Polonia.

Oare chiar putea fi asta adevărat?

M-am apropiat de o *Kapo.*

— Unde o duceți? am întrebat.

Janina și Regina priveau, strânse una într-alta, pe patul de jos din cele suprapuse.

Femeia m-a împins în spate, în vreme ce Gerda a reușit să înfigă un ac în brațul Zuzannei.

— Suntem prizoniere, nu cobai, am strigat.

Zuzanna s-a liniștit, și Gerda a împins targa afară din cameră.

— Te iubesc, Kasia, a spus Zuzanna în vreme ce era scoasă afară.

Câteva minute mai târziu, Gerda a venit după mine. M-am zbătut când cele două *Kapo* mă împingeau către targă, dar odată țintuită acolo, am început să tremur ca și cum eram acoperită de gheață. Gerda mi-a ținut brațul întins și am simțit înțepătura injecției în îndoitura lui.

[65] *Kapo*, prizonier privilegiat care servește drept supraveghetor sau paznic de baracă.

— Voi, fetele, sunteți mai rele ca bărbații, a comentat ea cu un mic râset.

Bărbați? Ce bărbați? Unde erau?

Timpul s-a șters. Era morfină? Cineva m-a împins pe targă într-o încăpere cu o lampă rotundă atârnată de tavan și mi-a acoperit fața cu un prosop. Am simțit o injecție intravenoasă și o femeie mi-a spus să număr înapoi. Am numărat în poloneză, ea a numărat în germană, și am început să mă cufund în somn.

Cândva, în cursul nopții, m-am trezit. Aveam halucinații? Eram întinsă din nou în salon, în patul meu, și doar o lucire slabă pătrundea prin fereastră. O dungă de lumină a fulgerat în încăpere când s-a deschis ușa și apoi s-a închis. Am simțit mirosul mamei mele și mi s-a părut că stă la căpătâiul patului meu preț de câteva secunde, apoi am simțit că mă învelește, ridicând salteaua și băgând cearșaful dedesubt foarte întins, așa cum făcea întotdeauna. Matka! I-am simțit buzele atingându-mi fruntea și zăbovind acolo.

Am încercat să întind mâna, dar nu am putut. *Te rog, rămâi!*

Curând, am văzut o altă dungă de lumină, și ea a dispărut.

∴

În dimineața următoare, m-am trezit cu senzația că mă ridic la suprafață din adâncul oceanului.

— Matka?

Era Luiza, care striga din patul ei aflat lângă al meu.

— Mi-e așa de sete, Matka.

M-am ridicat în coate și am văzut că fiecare pat era ocupat. Toate fetele, cu excepția Zuzannei, aveau un ghips sau bandaje de hârtie la un picior. Unele gemeau și își strigau mamele sau soții, sau copiii. Ne era atât de sete. Pe mine mă puseseră în patul cel mai aproape de fereastră, Zuzanna pe același rând, dar mai aproape de ușa către coridor.

— Zuzanna? am strigat-o, dar nu mi-a răspuns.

Vomase pe ea și pe așternuturi.

— Matka? am strigat cât de tare am putut.

Chiar venise să mă vadă în noaptea trecută? Oare fusese un vis?

Greața și durerea pe care le simțeam erau îngrozitoare. La început, când m-am trezit, nu știam dacă mai aveam ambele picioare, dar apoi am văzut că unul dintre ele era înfășurat într-

un ghips greu din vârful degetelor până în partea de sus a coapsei. Simțeam înăuntru un soi de material pufos, ca și cum ghipsul ar fi fost căptușit cu bumbac. Unele dintre noi aveam scrise simboluri pe ghipsuri și bandaje în partea de jos, lângă gleznă: *AI, CII* și altele la fel. Unele fete fuseseră operate la piciorul stâng, altele la dreptul, altele la amândouă. Pe ghipsul meu era scris un unu roman, cu marker negru. Oare ce însemna?

Cum ne mai rugam pentru apă! Nu ni s-a dat nimic, în afară de un pahar cu oțet în el adus de dr. Oberheuser. De nebăut.

Când și când, îmi pierdeam cunoștința, apoi îmi reveneam. Toate eram amețite, dar Alfreda și Luiza erau într-o stare foarte proastă. Pe ghipsul lor era marcat un *T* mare. La început, Alfreda doar a strigat de durere, dar curând gâtul i-a devenit rigid, și capul i s-a dat pe spate. Pe măsură ce dimineața se scurgea, brațele și picioarele i s-au făcut țepene.

— Vă rog, ajutați-mă, spunea Alfreda. Apă. Vă rog!

Janina a reușit cumva să se ridice în acea primă zi și a țopăit de la un pat la altul, făcând tot posibilul să ne aline, îndreptându-ne păturile și aducându-ne singura ploscă existentă.

— O să vină apa, spunea Janina, suferind îngrozitor și ea de greață.

— Matka, sunt Kasia! strigam eu, sperând că o să mă audă de la masa ei din *Revier.*

Dar nu am văzut pe nimeni, în afară de dr. Oberheuser și de sora Gerda, care au venit la paturile noastre.

Cândva, în miez de noapte, Luiza m-a trezit. De când ne aflam acolo? De două zile? Două săptămâni? Era greu să-mi dau seama, căci fiecare oră se topea în următoarea.

— Kasia. Ești trează? a întrebat Luiza.

Arcuri de lumină de la proiectoarele din turnuri străpungeau camera la intervale regulate, luminând fața palidă a Luizei, crispată de durere. Tremura toată, scuturată de friguri groaznice.

— Sunt aici, Lou, am răspuns.

A întins brațul peste spațiul dintre paturile noastre, și eu i-am prins mâna înghețată.

— Te rog, spune-i mamei că am fost curajoasă.

— O să-i spui tu singură.

— Nu, Kasia. Mi-e așa de frică. Poate înnebunesc de frică.

— Spune-mi o poveste! Ține-ți mintea ocupată!

— Despre ce?

— Despre orice. Cea despre cicatricea lui Pietrik.

— Biberonul? Ți-am spus-o de o sută de ori.

Am așteptat ca arcul de lumină să-mi treacă peste față și am privit-o neînduplecată.

— Spune-mi-o din nou.

— Nu pot, Kasia.

— Nu te da bătută, Lou. Spune-mi povestea!

Ea a tras aer adânc în piept.

— Când Pietrik era bebeluș, bunica, Dumnezeu s-o odihnească în pace, i-a dat un biberon de sticlă cu apă ca să bea în pătuțul lui.

— A fost un bebeluș cuminte, Lou?

— Știi că a fost. Dar, cumva, a spart biberonul de gratiile pătuțului și s-a tăiat pe puntea nasului. Matka noastră a venit repede când i-a auzit țipetele.

— Nu uita de sânge!

— Atât de mult sânge, că fața îi era acoperită de el. Bunica a leșinat imediat pe podeaua din odaia copiilor. Leșina foarte des…

Glasul Luizei s-a stins.

— Și pe urmă? am întrebat-o.

— Doctorii l-au cusut. Sticla nu a ajuns în ochii lui albaștri frumoși, dar acum are cicatricea aia groaznică peste puntea nasului.

— Eu nu cred deloc că e groaznică, am spus.

Lumina a prins zâmbetul Luizei, dar cumva a făcut-o doar să pară și mai bolnavă.

— Ar putea să aibă două capete, și tu tot ai fi înnebunită după el. Am dreptate?

— Probabil. Dar el o iubește pe Nadia. Și ea pe el. O fată nu cumpără toate cele zece bilete de dans ale unui băiat dacă nu e îndrăgostită.

— Știi, s-ar putea să te înșeli. Nadia mi-a spus că ți-a lăsat ceva. În locul vostru secret.

Luiza știa de locul nostru secret? Nimic nu mai era sfânt.

— Acum trebuie să dormi, i-am spus.

— O să dorm, dar numai dacă îmi răspunzi întâi la o întrebare: E păcat să-ți încalci promisiunea?

— Depinde de promisiune, am spus.

Luiza și-a întors fața către mine. Chiar și acea mișcare ușoară a părut să-i provoace o durere mare.

— Dar am jurat cu mâna pe inimă. O să se supere Dumnezeu?

— Dumnezeu ne e dator pentru că ne-a adus aici.

— Asta e *blasfemie.*

— Poți să-mi spui, Lou. Cui i-ai promis?

— Păi, lui Pietrik.

Am simțit cum totul se învârtește mai repede în jurul meu. *Despre mine?*

— Jură-mi că n-o să-i spui niciodată că ți-am spus. Probabil că n-o să-l mai văd niciodată, dar n-aș suporta să știu că-și aduce aminte de sora lui ca de o gură-spartă.

— Nu poți să gândești așa, Luiza. O să-l vezi. Știi că eu pot să păstrez un secret.

— A zis că a știut ceva când ați dansat la cazinou.

— Ce?

— Ceva important.

— Luiza, n-am de gând să-ți smulg…

— Păi, mi-a zis că te iubește. Asta e.

— Nu.

— Ba da. A zis că o să ți-o spună chiar el.

— Mă tem că după asta n-o să dansez prea mult, am spus.

— Nu te preface că nu-ți pasă. Și tu îl iubești. Văd bine.

— Dacă vrei să știi, da. Dar el e înnebunit după Nadia.

— Nu, te iubește pe *tine.* Nu m-ar minți niciodată. Ești norocoasă să-l ai pe fratele meu, Kasia. O să îmbătrâniți împreună și o să aveți copii. Luiza a tăcut o clipă, apoi a continuat: O să-mi fie dor de el. Și de părinții mei. Să le spui că am fost curajoasă, chiar dacă până la urmă n-o să fiu, da?

Am ținut-o pe Luiza de mână până a adormit. Apoi m-am cufundat și eu în somn, gândindu-mă ce sentiment plăcut era să fiu iubită, și cum era Pietrik bebeluș, și cum nu mi-aș ierta-o niciodată dacă nu i-o aduceam acasă pe Luiza.

∴

Curând, toate aveam febră mare și tot mai multe fete se simțeau din ce în ce mai rău. Durerea din picior era îngrozitoare, ca și cum un roi de albine îmi atacau gamba.

Nu am mai văzut-o pe dr. Oberheuser până în seara următoare, când Alfreda și Luiza nu mai erau în stare să se miște, aveau amândouă trupurile țepene și spatele arcuite. Am încercat să o țin de mână pe Luiza, dar degetele ei erau încleștate ca niște gheare. Nu mai putea vorbi, dar am văzut în ochii ei cât de îngrozită era.

Zuzanna avea momente de conștiență, dar în cea mai mare parte a timpului nu reușeam să o trezesc. În scurtele perioade când își venea în fire, stătea ghemuită și își strângea cu mâinile burta, gemând. Ce îi făcuseră?

Dr. Oberheuser a venit în cameră cu sora Gerda.

— *Es stinkt hier,* a fost tot ce a spus dr. Oberheuser când a intrat.

Ce puteam noi face dacă puțea în cameră? Așa e când putrezește carnea.

— Vă rog, doamnă doctor, putem primi niște apă? am întrebat, dar ea m-a ignorat și a trecut de la un pat la altul, scriind pe fișe.

— *Gleiche, Gleiche, Gleiche,* a fost tot ce spunea când trecea pe la fiecare pat, comparând picioarele operate cu cele sănătoase.

La fel, la fel, la fel.

— Zuzanna! am strigat.

Cum putea să nu răspundă? Zăcea adormită pe o parte, cu genunchii la piept.

Dr. Oberheuser s-a oprit lângă Luiza, i-a verificat pulsul, apoi a făcut un semn către soră.

— Poți s-o iei pe aia, a spus, arătând spre Luiza.

Am simțit cum îmi îngheață sângele.

— Oh, nu, vă rog, doamnă doctor. Luiza are doar cincisprezece ani.

Sora Gerda a tras o targă din coridor lângă patul Luizei.

Dr. Oberheuser a dus un deget la buze, făcându-mi semn să tac.

— Vă rog, lăsați-mă să o țin lângă mine.

Împreună, două surori au ridicat-o pe Luiza pe targă.

Am întins mâna spre doctor.

— O să fim liniștite. Promit!

Dr. Oberheuser a venit la patul meu și mi-a pus o mână pe brat.

— Nu trebuie să le trezești pe celelalte fete.

— Unde este mama mea? am spus. Halina Kuzmerick.

Dr. Oberheuser a încremenit lângă mine și și-a tras încet mâna, cu chipul brusc lipsit de orice expresie.

— Trebuie să vorbesc cu ea, am spus.

Doctorița s-a dat înapoi.

— Prietena ta o să fie bine. Nu-ți face griji! Doar o mutăm de aici.

Am întins mâna spre reverul halatului ei, dar ghipsul m-a tras în jos. Sora Gerda mi-a înfipt un ac în coapsă.

— Spuneți-i mamei că am nevoie de ea, am murmurat.

Camera a devenit cețoasă. Unde o duseseră pe Luiza? Am încercat să rămân trează. Oare ea plângea în cealaltă cameră?

∴

După asta, am crezut că o să-mi pierd mințile. Cele care eram în ghips nu am făcut decât să zăcem nemișcate zile în șir ascultând muzică clasică, cântată iar și iar undeva în *Revier.* Unde era mama mea? O ajutase pe Luiza? Pierduserăm noțiunea timpului, dar după ceea ce a părut câteva luni, starea Zuzannei s-a îmbunătățit, astfel că a putut să se ridice în capul oaselor. A rugat-o pe dr. Oberheuser să ne scoată sau să ne schimbe ghipsul, dar doctorița ne-a ignorat și și-a văzut de treaba ei, în cele mai multe dintre zile prost dispusă, trântindu-și fișele peste tot și bruscându-ne.

Escarele erau groaznice, dar nu erau nimic față de durerile adânci ale inciziilor.

Într-o zi, Anise Postel-Vinay, prietena franceză a Zuzannei cu care lucrase la grămezile de prăzi, ne-a aruncat pe fereastră un dar pe care îl luase de la bucătăria SS. S-a revărsat peste mine, în patul meu. Doi morcovi și un măr. Un pătrat de brânză și un cub de zahăr. O ploaie dumnezeiască.

— Asta e pentru Iepuri, a spus ea, suficient de tare cât să o auzim.

Ar fi ajuns cu siguranță la buncăr dacă o prindeau.

Înfășurasem în jurul lingurii mele un bilet pentru Matka, scris pe o hârtie pe care mi-a dat-o Regina, și am aruncat-o pe fereastră.

— Poți să i-o dai mamei mele?

— O să încerc, a venit răspunsul lui Anise.

Lingura a zburat înapoi în cameră, fără scrisoare, și a aterizat cu bine pe patul meu.

— După operații, au îndepărtat multe dintre surorile-prizoniere din *Revier,* m-a anunțat Anise.

Ce veste! Deci de aceea nu a putut Matka să vină.

— Mulțumesc, Anise, am zis.

Ce minunat era să-i pot spune Matkăi că ne era dor de ea, chiar și printr-un bilet!

După aceea, numele de Iepuri a prins și toată lumea din lagăr ne spunea așa. *Króliki* în poloneză. Cobai de laborator. *Lapins* în franceză. Chiar și dr. Oberheuser ne numea *Versuchskaninchen* ai ei. Iepuri pentru experiențe.

∴

Multe săptămâni după aceea, noi, toate cele cu ghipsuri, ne-am chinuit îngrozitor când foloseam ploștile, iar mâncărimea de la rană mă înnebunea. Când mă trezeam noaptea din cauza ei, zăceam acolo cu febră, fără să pot să mai adorm la loc, și mă gândeam la Luiza. Ce-aveam să-i spun lui Pietrik? Părinților lui? N-o să-și mai revină niciodată după pierderea lui Lou.

Într-o zi, am tras o bucată lungă de sârmă îndoită din rama metalică a patului meu și am băgat-o în ghips ca să mă scarpin la rană.

Asta m-a ajutat.

Am compus toate o odă închinată budincii de pâine. Regina ne-a citit din cartea ei englezească și ne-a spus povești despre fiul ei micuț, Freddie, care tocmai începuse să meargă atunci când fusese ea arestată. Am petrecut multe ore privind pasărea pe care eu și Luiza o văzuserăm clădindu-și cuibul în ziua în care am venit la *Revier.* Era încântător, până când mi-am dat seama că micuța pitulice își căptușea noul cămin cu bucățele pufoase de păr uman, blond, roșcat și castaniu, împletit cu trestiile ei.

Într-o dimineață, surorile au venit să ia fetele cu ghips.

— E timpul să vă scoatem ghipsul, a spus sora Gerda, de parcă era dimineața de Crăciun.

M-au luat pe mine prima, și eram atât de fericită că în cele din urmă aveam să scap de el. O soră m-a ajutat să mă sui pe targă, mi-a pus un prosop pe față și m-a dus în sala de operație. Am auzit vocile mai multor oameni acolo, bărbați și femei, printre care dr. Oberheuser și sora Gerda.

Am stat întinsă pe targă, cu mâinile încleștate în cearșaful de sub mine, bucuroasă că aveam un prosop pe față. Oare chiar voiam să-mi văd piciorul? M-am rugat să mai pot fi în stare să merg și să dansez din nou. Oare Pietrik o să mă vadă hidoasă? Poate că piciorul meu n-o să fie chiar atât de rău după ce o să mi se scoată ghipsul.

— O să fac eu onorurile, a spus o voce de bărbat, de parcă ar fi deschis o sticlă de șampanie scumpă.

Ăsta era dr. Gebhardt?

Am simțit un metal rece coborându-mi de-a lungul piciorului pe când un fel de foarfecă îmi tăia ghipsul. Am simțit pe piele aerul când cele două jumătăți de ghips s-au desfăcut și cineva a ridicat partea de sus. Duhoarea a ajuns până la mine prin prosop. M-am ridicat în capul oaselor, prosopul mi-a căzut de pe față și am văzut cum doctorii și surorile se trag înapoi. Sora Gerda a icnit.

— Dumnezeule mare, a exclamat dr. Gebhardt.

Am încercat să mă sprijin în coate ca să-mi pot vedea piciorul, dar Gerda mi-a întins din nou prosopul pe față, ca să mă împiedice să mă ridic. Am reușit să o împing deoparte, m-am săltat în fund și am văzut ce oroare devenise piciorul meu.

Capitolul 17

HERTA

1942

În primăvara lui 1942, noi, germanii, eram optimiști. E adevărat, existau zvonuri că războiul pe două fronturi al lui Hitler avea să fie prăbușirea noastră, dar în fiecare dimineață când ne trezeam la Ravensbrück, aflam alte vești bune din *Der Stürmer.* Conform ziarului, Führerul nostru domina Europa sau cel puțin acele părți din ea de care aveam nevoie. Cu siguranță războiul avea să se termine până în vară.

Sfârșitul anului trecut adusese succes și pentru aliații noștri japonezi împotriva americanilor la Pearl Harbor, și am sărbătorit continuarea reușitelor lor militare în acea primăvară. O

delegație japoneză vizitase Ravensbrück și fusese impresionată de ordinea din baraca fetelor cu Biblia și de jardinierele de la ferestre pline cu flori. Himmler era cel care ceruse să fie instalate acele jardiniere, căci la un lagăr de prezentare precum cel de la Ravensbrück era esențial să faci o impresie bună.

Aveam un întreg album cu decupări din ziare dedicate izbânzilor germane în Rusia. Cucerirea Kievului. Înaintarea către Moscova. E adevărat, suferiserăm acolo prima noastră retragere majoră, doar la câteva mile de Kremlin, din cauza iernii reci și timpurii și a faptului că soldații noștri luptau în uniforme subțiri. Dar când Führerul a cerut poporului german să le trimită băieților haine călduroase, trimiseserăm cu toții bocanci de schi, apărătoare de urechi și jumătate de milion de haine de blană! Ziarul prevestea că odată cu sosirea vremii mai calde, lucrurile vor evolua rapid în favoarea noastră.

Și cariera mea la Ravensbrück progresa rapid. În vară, comandantul Suhren l-a înlocuit pe Koegel, o schimbare binevenită. În vreme ce Koegel fusese corpolent și lălăit, Suhren era îngrijit și concis. Era un bărbat fermecător care aprecia munca pe care o depusesem pentru organizarea Revier-ului și încă de la început ne-am înțeles bine.

Comandantul a dat o petrecere de bun venit în casa lui, o vilă cochetă de stuc cu un acoperiș în două ape și obloane verzi ca pădurea, cocoțată pe coama de deasupra lagărului. În acea seară, mi-am părăsit camera la șapte fără cinci și am urcat scările abrupte care duceau la reședința comandantului.

De acolo de sus, Suhren avea o vedere completă a întregului lagăr și a împrejurimilor, inclusiv Uckermark, lagărul fetelor, și lagărul secundar[66] Siemens, aflat la câțiva kilometri în depărtare. Pe când se lăsa noaptea, am văzut șirurile de *Häftlinge* întorcându-se de la muncă în lagărul principal, și luminile puternice aprinzându-se și luminând barăcile de sub noi. Sirena a sunat, și femeile s-au revărsat în curte pentru *Appell.*

Testam noile cuptoare. Două coșuri înalte care se ridicau de la noul *Krema*[67] trimiteau în cer fum și foc. Priveliștea lacului era impresionantă, cu apa cenușie care se întindea până la celălalt

[66] În germană, *Außenlager*, centru de detenție aflat în subordinea unui lagăr principal, în care condițiile de supraviețuire erau mai proaste decât în lagărele principale.
[67] Prescurtare de la *Krematorium.*

mal, la grupurile de case din cărămidă și la turla bisericii din pitorescul Fürstenberg. Un vălătuc de nori cenușii se aduna la orizont.

Am pășit către ușă împreună cu mai mulți membri ai personalului lagărului, și Elfriede Suhren, soția blondă și zveltă a comandantului, ne-a făcut semn să intrăm. Spre deosebire de predecesoarea ei, Anna Koegel, care țipa la prizonierele-coafeze de la salonul de coafură al lagărului, Elfriede era o femeie blândă, a cărei principală îndatorire părea să fie strângerea laolaltă a celor patru copii ai ei, cam la fel cum un fermier își adună gâștele zgomotoase.

Am străbătut casă, trecând pe lângă un bătrân, îmbrăcat într-o jachetă și bonetă tiroliană, care era așezat la un pian și cânta cântece populare germane, și am intrat într-o mică bibliotecă unde Suhren stătea într-un colț, bând bere și fumând trabucuri cu Fritz și dr. Rosenthal. Pereții erau înțesați de trofee de vânătoare: capete de cerbi, pești împăiați, un mistreț rusesc. Pe rafturi, Suhren avea o colecție vastă de figurine Hummel[68], deși, în mod ciudat, doar băieței Hummel.

La început, bărbații au fost prea cufundați în discuție și nu m-au observat. Vorbeau despre bordelul din Mauthausen la care Suhren trimitea *Häftlinge* de la Ravensbrück și detalii despre cum fericitele câștigătoare aveau să fie sterilizate înainte de plecare. Fritz mi-a prins privirea și s-a strâmbat, de dragul meu.

Suhren și Rosenthal s-au îndepărtat, și eu m-am apropiat de Fritz, sub botul căscat al mistrețului rusesc decapitat, din care atârna o limbă roz falsă.

Lucrurile mergeau bine cu mine și cu Fritz. Văzuserăm împreună un film la cinematograful din lagăr, deasupra complexului de garaje: *Stukas,* o poveste sentimentală despre un pilot german care se vindecă de depresie ascultând Wagner. Fritz s-a foit întruna pe scaunul lui tot filmul, spunând că totul era ridicol, dar era plăcut să ne bucurăm de o seară împreună. Și Fritz îmi dăduse o zambilă în ghiveci. Stătea pe biroul meu, parfumând aerul. Ce isteț fusese să aleagă o plantă în ghiveci, în locul unor flori tăiate, care mor atât de repede!

— Suhren are o casă frumoasă, am remarcat eu.

Fritz a sorbit din bere.

[68] Serie de figurine de porțelan, în majoritate reprezentând copii, bazate pe desenele călugăriței franciscane Maria Innocentia Hummel (1909-1946).

— Asta dacă nu îți plac animalele cu puls, a replicat.

Un câine a chefnit în bucătărie, un cățeluș, după lătrat. Cel mai rău tip de câine. Cel puțin rasele mari aveau un scop – să stea de pază împotriva intrușilor sau să vâneze pentru mâncare.

Ne-am dus în bucătărie, care era curată și modernă, cu dulapuri de stejar lucios și cele mai noi corpuri de iluminat. Invitații se serveau cu punciul roșu-aprins din bolul de cristal de pe masa de bucătărie.

— Crezi că Gebhardt îi va trimite lui Himmler raportul despre experimentele cu sulfamidă? am întrebat. Și o să ne menționeze numele?

Fritz a ținut ușa bucătăriei deschisă ca să trec și am intrat amândoi în sufragerie.

— Nu mă interesează. Eu plec.

M-am oprit dintr-odată, ușor ametită. Cum putea Fritz pur și simplu *să plece*? El era unul dintre puținii mei aliați. Să mă lase cu Binz și Winkelmann?

— De ce așa de brusc? Poate că te mai gândești la…

Fritz și-a terminat berea și a pus paharul gol pe o vitrină de sticlă în care se afla o potârniche împăiată, speriată și încremenită în plin zbor.

— M-am săturat de Gebhardt, în caz că nu ai observat.

— Stresul ne afectează pe toți în mod diferit…

— Tu nu știi nici pe jumătate din ce se petrece la Hohenlychen. Un transplant de braț ieri. Jumătate din Berlin a fost acolo la spa-ul lui ca să privească, mulțumită brațului unei biete *Häftling* țigănci.

Gebhardt nu era doar *Gruppenführer* în SS și *Generalleutnant* în Waffen-SS, medic personal al *Reichsführer*-SS Himmler și chirurg-șef în personalul medical SS al Reichului, ci și șeful corpului medical de la Hohenlychen, vastul spital-sanatoriu aflat la paisprezece kilometri de lagăr.

— Eu de ce nu am fost invitată?

— Bucură-te că n-ai fost. E un circ. Acum, cu proiectul ăsta cu sufla…

— Cel puțin tu operezi.

Fritz și-a pipăit barba nerasă.

— E dezgustător, să faci asta unor femei sănătoase. Duhnește în saloanele alea.

— Cer întruna morfină.

— Atunci dă-le morfină, a spus Fritz. N-o să schimbe rezultatele. Toată povestea asta e inumană.

— Gebhardt spune să păstrăm analgezicele la cotă minimă. Cum de te-ai răzgândit așa de brusc în privința sacrificării prizonierelor?

— M-am săturat, Herta. Suferința…

— Nu avem altă opțiune.

— Mai sunt și alte opțiuni, Herta. Dacă nu le mai operăm, n-o să mai sufere. Gebhardt se folosește de noi ca să-și facă treburile murdare. Nu vezi?

— N-avem ce face, Fritz.

Cum putea să îngăduie sentimentalismul să intervină în gândirea lui? Operațiile erau pentru mai binele Germaniei.

— Ei bine, eu o să plec. Au nevoie de chirurgi pe front, ca să-i coasă pe băieții noștri care mor într-un război pe care nu-l putem câștiga.

— Cum poți să spui asta? Așa un defetist…

Fritz m-a tras mai aproape.

— Înainte să plec, vreau să-ți spun ceva: ai grijă cu noua ta soră.

— Halina?

— Am auzit zvonuri…

— Bărbații sunt așa de bârfitori. Ce se spune?

— Eu nu…

— Spune-mi!

— Se zice că ar fi ceva între voi două.

— Asta e cea mai…

— Ceva ce nu e în acord cu dorințele Führerului.

Suhren și dr. Gebhardt și-au făcut loc prin mulțime și s-au oprit lângă noi, amândoi zâmbind larg, Suhren înalt și dichisit, Gebhardt cel roșcat mai solid.

Comandantul Suhren mi-a strâns mâna.

— *Fräulein* Oberheuser, am o veste bună pentru dumneata.

De ce nu mi se adresa cu „doctor”?

— Mă bucur să-ți spun că una dintre primele mele îndatoriri va fi să îți acord o mare onoare.

Gebhardt a venit mai aproape.

— Nu e doar o onoare oarecare. Ai fost recomandată pentru Crucea de Merit de Război.

Crucea de Merit de Război? Mutti ar avea o cădere nervoasă dacă aș veni cu așa ceva acasă – crucea de argint pe o panglică roșu cu negru. Decorația a fost creată de Führerul *însuși.* M-aș număra printre puținii aleși ai lui Hitler care au primit această onoare. Adolf Eichmann și Albert Speer, ca să îi pomenesc doar pe doi dintre ei. Oare era pentru participarea mea la experimentele cu sulfamidă?

M-am întors, ca să-i împărtășesc încântarea mea lui Fritz.

Abia atunci mi-am dat seama că plecase.

∴

În dimineața următoare, am fost primul doctor sosit în sala de operație, gata pentru prima mea zi în care asistam la o nouă rundă de operații cu sulfamidă. M-am dus la chiuvetă ca să mă spăl. Am scos inelul Halinei, cel pe care îl luasem din plicurile din *Effektenkammer,* unde erau ținute lucrurile prizonierelor, și l-am ascuns în buzunar. Nu era nevoie ca dr. Gebhardt să vadă un inel așa de frumos pe degetul meu, căci regulamentul lagărului interzicea purtarea oricăror bijuterii care să atragă atenția. Într-o zi o să-i dau Halinei inelul înapoi. Un diamant așa de drăguț. Dacă nu l-aș fi salvat eu, cine știe unde ar fi ajuns. Fără îndoială, pe degetul lui Elfriede Suhren.

Sora Gerda pregătise și sedase pacientele. Sora Marschall făcuse o treabă bună întocmind listele de paciente pentru experimente. Fiecare dintre ele stătea întinsă, acoperită de o pătură, pe o targă separată. Am verificat instrumentele chirurgicale, am deschis o cutie cu fiole de Evipan și am pus-o pe tavă.

Pregătiserăm deja obiectele pe care să le introducem în răni ca să simulăm leziunile de pe front. Cuie ruginite, așchii de lemn, cioburi de sticlă, pietriș și un amestec de pământ de grădină, și o cultură de bacterii de *Clostridium tetani.* Fiecărei paciente urma să i se introducă în rană un element diferit de infecție.

Dr. Gebhardt a ajuns în acea dimineață de la Sanatoriul Hohenlychen cu o mașină privată.

— Mă bucur că ai venit devreme, dr. Oberheuser. Dr. Fischer nu poate să fie cu noi.

— E bolnav, doctore?

Gebhardt și-a scos haina.

— Transferat.

Am încercat să-mi ascund dezamăgirea. Fritz chiar plecase?

— Pot să întreb unde, doctore?

— A Zecea Divizie SS, în calitate de chirurg-șef al unei companii medicale repartizate la Regimentul Zece Panzer pe frontul de vest, a spus dr. Gebhardt, roșu la față. Se pare că e convins că poate fi mai folositor acolo…

Cum a putut Fritz să plece fără să-și ia rămas-bun?

— Înțeleg, dr. Gebhardt. Apropo, sora-prizonieră Gerda Quernheim e și ea azi aici.

— Bun. Sunt foarte impresionat de atenția dumitale pentru detalii, a zis dr. Gebhardt. Vrei să fii prima mână azi?

— Să operez, doctore?

— De ce nu? Ai vrea să exersezi?

— Da, mulțumesc, doctore, am spus.

Oare chiar se întâmpla asta?

— Asigură-te doar că fețele rămân acoperite, doctore, a spus Gebhardt. Doar o precauție pentru anonimat. Și fii agresivă. Taie cu violență. Nu e nevoie să tratezi țesuturile cu blândețe.

Una după alta, pacientele au fost aduse înăuntru de Gerda, cu prosoape pe față.

Am lucrat cu toții până seara. Am avut grijă să nu mă grăbesc cu închiderea, făcându-mi cu mare grijă suturile cu noduri late, țepoase și negre, ca niște șiruri de sârmă ghimpată care păzeau fiecare incizie.

— Eu nu fac prea des complimente, dr. Oberheuser, dar ai un talent nativ pentru chirurgie. Tot ce-ți trebuie e exercițiul.

Ce laudă!

Am încheiat seara cu câteva sterilizări, un nou tratament cerut de către Himmler însuși. M-am întors în camera mea prin lagărul tăcut și am dormit dusă, mulțumită somniferului meu preferat, Luminal, și m-am trezit doar o dată, la zgomotul făcut de Binz și de iubitul ei Edmund, care făceau dragoste în cadă.

∴

În dimineața următoare m-am îmbrăcat încet, știind că surorile aveau să înregistreze semnele vitale ale pacientelor, iar Halina avea să se ocupe de *Revier* pentru mine, dar când am ajuns acolo, totul era un haos. Am găsit o soră nouă care o înlocuia pe Halina, iar coada celor care așteptau să fie consultate era dincolo de ușă.

— Doamnă doctor, nu mai avem bandaje de hârtie, a spus sora în vreme ce scutura un termometru.

— Unde e Halina? am întrebat.

— Nu știu, doamnă doctor. Doamna gardian Binz mi-a spus să stau aici.

M-am dus să mă uit la fetele operate în ziua precedentă și mirosul din acea cameră era oribil. Știam că asta însemna că toate culturile își făceau treaba, dar fișele erau neatinse, nu fusese înregistrată nicio dată. Una dintre paciente coborâse deja din pat, țopăind pe un picior și ducându-se la alte paciente.

— Vă rog, avem nevoie de apă, a spus ea. Și mai multe ploști.

Am ieșit din cameră și am găsit-o pe Gerda în coridor, fumând o țigară.

— Ține-le în pat, i-am spus. Mișcarea împiedică infecția să se prindă.

Am încuiat ușa și m-am dus să o caut pe Binz. După ce am umblat prin jumătate de lagăr, am găsit-o la cuștile cu iepuri de Angora, un complex vast de cuști încălzite și păstrate imaculate de fetele cu Biblia. Ea și una dintre subordonatele ei mângâiau un pui de iepure, o mingiuță albă pufoasă cu urechi ca niște pene de șters praful.

— Ce se întâmplă la *Revier*? am întrebat.

Cealaltă *Aufseherin* a băgat iepurele în cușcă și s-a retras repede.

— Vii aici fără să mă saluți? a spus Binz. Cineva trebuia să preia controlul acolo.

— Nu ai niciun drept…

— N-am avut ce face, a spus Binz și și-a încrucișat brațele la piept.

— Lămurește-mă, Binz!

— Nu știi?

Cu greu m-am abținut să nu strig la ea.

— Unde e Halina?

— Poate că ar trebui să discutăm despre asta în altă parte.

— Ce-ai făcut, Binz?

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu plânge. Nu vrei să te vadă fetele mele sentimentală. Doar ți-am zis să ai grijă cu polonezele, nu-i așa? N-ai pe cine să învinuiești, tu ești singura de vină.

— Nu înțeleg.

— Ei bine, nici eu. Suhren nici n-a putut să creadă ce avea de gând poloneza aia a ta. Hai să zicem doar că o să ai nevoie de o nouă asistentă.

Capitolul 18

CAROLINE

1942

— Duceți-vă până în spate și stați cu fața la ușă, a spus noua noastră liftieră, Estella.

În mocasinii ei cu talpă ortopedică și ciorapii de nailon până la genunchi, Estella era departe de liftiera ideală de la Junior Rockefeller. După atacul japonezilor de la Pearl Harbor cu un an în urmă, America intrase în cele din urmă în război, ceea ce a dus la înrolarea tuturor bărbaților tineri din toate straturile sociale, inclusiv liftierul nostru.

— Vreo veste de la Cuddy, Estella?

— Armata Statelor Unite nu-mi trimite informații la zi, Miss Ferriday. Se pare că acum aveți probleme mari în Franța. Așa zice Pia.

Estella avea dreptate. Odată ce Germania a invadat așa-zisa zonă liberă a Franței, în noiembrie 1942, toată Franța guvernului de la Vichy a devenit un stat-marionetă. Lagărele de tranzit franceze au început să trimită transporturi către o rețea complexă de lagăre de concentrare presărate prin Germania și Polonia. Eram deja la a treia cutie de bolduri roșii.

— Așa zice Pia?

Pentru cineva care avea de-a face cu informații confidențiale, Pia era puțin cam iresponsabilă cu ele.

Ajunsă la recepție, am luat-o pe drumul ocolit către biroul meu ca să evit masa Piei, dar ea a simțit mișcarea, ca o mamba neagră.

— Roger vrea să te vadă, Caroline.

— Bine, am spus, luând-o în direcția opusă. Apropo, Pia… chiar trebuie să-i spui Estellei tot ce facem? Se presupune că astea sunt informații secrete…

— Când o să vreau părerea ta, o să ți-o cer, a replicat Pia, amintindu-mi de indicatorul de pe cușca babuinului de la grădina zoologică din Paris: CET ANIMAL EN CAS D'ATTAQUE VA SE DÉFENDRE.

Dacă este atacat, acest animal se va apăra.

M-am îndreptat grăbită spre cabinetul lui Roger și m-am oprit brusc, căci încăperea arăta ca și cum o vijelie ar fi spulberat pe jos fiecare carte și ziar. Sub fereastra lui, pe patinoarul Rockefeller, un șir de patinatori îl urmau pe un Moș Crăciun sfrijit pe patine. El s-a oprit dintr-odată și toți au căzut, ca niște piese de domino.

— Trebuie să dublăm numărul cutiilor noastre pentru orfani, Roger. Am primit noile cifre. Peste două sute de mii de copii rămași fără părinți. Sute de copii cu părinți pierduți în Rezistență.

— Avem nevoie de o mulțime de lucruri, Caroline, dar Pearl Harbor a schimbat totul.

— Pot să folosesc *unele* fonduri personale…

— Cunoști regulile. Poți să închizi ușa? a spus el cu o voce care putea fi descrisă doar ca tremurătoare.

— Ce e?

M-am sprijinit de marmura rece a șemineului lui Roger. *Te rog, nu Paul.*

— Câteva lucruri. Ai multe informații despre Drancy?

— Șase dosare pline.

Drancy, un fost complex de locuințe aflat la periferia Parisului, devenise un fel de centru de distribuire pentru prizonieri din toate cele cinci lagăre secundare franceze în drumul lor afară din țară. Din cele câteva rapoarte pe care le citisem, era un loc infernal, o anticameră pentru deportare. Se afla sub controlul poliției franceze, dar supervizată de Oficiul pentru Afaceri Evreiești al Gestapoului.

— De ce, Roger? Ce-ai găsit?

Putea Paul să se afle într-un asemenea loc? E adevărat, Rena era evreică, dar asta îl punea și pe el în pericol? În fond, ea era cetățean francez, dar chiar și în presupusa zonă liberă Vichy, antisemitismul devenise legea noului stat, iar evreii străini erau adunați. Spiritul Franței liber cugetătoare părea să fi dispărut peste noapte.

— Roger, spune-mi! L-ai găsit?

— Câteva transporturi au plecat cu prizonieri francezi către lagăre aflate peste tot pe domeniul lui Hitler.

— Paul?

Roger a încuviințat din cap.

— Oh, nu, Roger.

— Un grup de francezi au fost duși la Natzweiler-Struthof, Caroline. Există dovezi clare care sugerează că Paul s-ar putea găsi printre ei.

Mi-am tras un scaun de la masa de conferințe și m-am așezat. Umezeala palmelor mele a lăsat două urme argintii pe lemnul lustruit, care apoi au dispărut. Natzweiler.

Desigur, era o veste groaznică, dar, într-un mod ciudat, încărcată de speranță, căci cel puțin el era în viață.

— Cum poți să știi cu siguranță?

— În transportul lui Paul procesat la Drancy au fost doar câțiva bărbați, și toți s-au dus la Natzweiler.

— În munții Vosgi?

Natzweiler-Struthof era singurul lagăr de concentrare nazist permanent din Franța, localizat la cincizeci de kilometri sud-vest de Strasbourg. Gândurile mi-au fugit la muncă silnică și pedepse corporale.

Roger a dat din cap.

— Lângă un orășel unde obișnuiau să se ducă bunicii mei. Pitoresc, dar izolat.

A aruncat pe masă un pachet gălbui. Am frunzărit documentele, căutând orice puteam găsi despre cei care îl capturaseră pe Paul.

Din fotografia aeriană făcută într-o misiune de recunoaștere de Royal Air Force, părea să fie un lagăr mic, doar douăzeci de șiruri de barăci și alte patru clădiri, toate înghesuite într-o zonă împrejmuită cu un zid și înconjurată de păduri dese acoperite de zăpadă. Atât de multă zăpadă. Oare Paul murea de frig în vreme ce eu stăteam într-un birou cald? Am privit cu atenție fotografia, cercetând grupurile de prizonieri adunați afară, încercând să-l zăresc pe Paul printre ei.

— Mulțumesc, Roger. O s-o pun pe Pia să cerceteze.

— Nu mai cercetăm nimic, Caroline. Washingtonul a rupt oficial relațiile diplomatice cu Franța.

Roger și-a trecut mâna peste grămada de hârtii de pe biroul lui.

— Cum e posibil așa ceva? Trebuie să suni…

— *Pe cine* să sun, Caroline? Ambasada din Paris nu mai există. Și consulatul *ăsta* este oficial închis. Tocmai am aflat. Mi s-a ordonat să distrug tot ce e important.

— Ce facem? am întrebat.

Roger s-a ridicat în picioare și s-a uitat pe fereastră la patinatori.

— Mi s-a spus să apelez la consulatul Elveției.

— Te rog. Ei fac tot ce le spune Germania.

— Steagul nostru trebuie să coboare. O să țin lumina aprinsă atât cât pot, dar n-o să fie ușor. Până la noi dispoziții, niciun fel de fonduri n-o să mai fie transferate aici.

— Măcar o să avem contact cu Franța?

— Să sperăm că o să primim pachete de la Forțele Franceze Libere din Londra, dar o să le fie îngrozitor de greu să găsească vase dispuse să le aducă. Elvețienii ar putea să o facă, iar britanicii s-au dovedit de încredere.

— Îți mulțumesc pentru ajutorul de a-l localiza pe Paul, Roger.

— Păi, mai e ceva, Caroline. Despre Paul.

M-am pregătit sufletește. Ce putea fi mai rău de-atât?

— Am găsit numele soției lui pe lista cu cei decedați. Auschwitz-Birkenau. Rena Rodierre.

— Rena? Oh, nu, Roger. Nu se poate.

— Tifos. Sau cel puțin așa scria. Îmi pare rău, Caroline.

Am rămas încremenită. Cum era posibil? Biata Rena! Cu siguranță Paul nu știa. Paul. Cum avea să reacționeze la moartea Renei? Totul era atât de oribil.

Am luat o lupă și am cercetat fotografia. Dacă Paul era în viață, aveam să-l găsesc. Aveam să fiu acolo pentru el, chiar dacă trebuia să trec înot Atlanticul.

*

În zilele care au urmat, am făcut mai multe drumuri la Snyder and Goodrich. Puținii bani pe care domnul Snyder mi-i oferea mă ajutau să țin pe linia de plutire Fondul pentru Familiile Franceze, iar Roger nu părea să observe. Dar perspectiva de a închide consulatul din cauza lipsei de fonduri era foarte aproape. Fără niciun contact oficial în Paris și cu restul Franței în haos, întreruperea activității la consulat părea logică. Dar să închidem exact când oamenii aveau cea mai mare nevoie de noi mi se

părea atât de nedrept. Plus că era singura mea legătură rămasă cu Paul.

— O să-ți distrugi ochii cu toată cercetarea asta, a spus Roger într-o seară pe când o pornea către casă, cu servieta diplomat într-o mână și cu pălăria în cealaltă.

— Sunt bine, am răspuns, alungând frustrarea într-un colț al minții. Cred că e greu doar pentru nervii mei, cu avioanele noastre bombardând submarinele germane în Strâmtoarea Long Island. Și acum, vestea asta despre Paul.

— Știu, C. Te duci la petrecerea Vanderbilt? Trebuie să ieși de aici și să te distrezi puțin.

Roger avea dreptate. Nu eram de niciun folos obosită și epuizată emoțional.

Am fugit acasă și mi-am pus cea mai bună rochie neagră pe care o aveam, peste care am luat smochingul tatei, refăcut pentru mine, și mi-am ridicat părul. Oare mă făcea să par mai înaltă? L-am lăsat în jos. Arătam destul de bine pentru patruzeci de ani.

Când am ajuns la casa de gresie a familiei Vanderbilt, aflată la întretăierea lui Fifth Avenue cu Fifty-first Street, la doi pași de apartamentul nostru, chiar așteptam cu nerăbdare să ies în lume, chiar dacă asta însemna să o văd pe Betty, care probabil se va face că nu mă cunoaște. M-am cutremurat la gândul că o s-o văd pe Jinx Whitney, căci moștenisem de la tata o aversiune intensă pentru înfumuraților din familia Whitney. Pur și simplu aveam să o evit pe Jinx și o să stau cu vechii prieteni. Nu-mi datoram măcar să rămân în relații prietenești cu societatea? Nu puteam munci *tot* timpul.

Casa familiei Vanderbilt era veche și frumoasă, una din ultimele rămășițe ale Epocii de Aur[69], și era mare păcat să fie dărâmată, dar, cumva, zona nu mai era la modă și Regina de pe Fifth Avenue trebuia să se restrângă după moartea soțului ei. Își redusese personalul de la treizeci la optsprezece și se mutase într-o casă și mai frumoasă. Doamna Vanderbilt s-a folosit de această ocazie ca să dea o ultimă petrecere în casă, pentru adunare de fonduri. Era un amestec ciudat de turneu de bridge,

[69] Perioadă în istoria Americii, circa 1870-1900, în care industrializarea rapidă, afluența de imigranți care au mărit mâna de lucru și minimele reglementări ale guvernului au permis claselor dominante să acumuleze mari bogății și să ducă o viață îmbelșugată.

seară dansantă și dineu, toate la un preț de douăzeci și cinci de dolari intrarea, sumele strânse urmând să fie donate.

Era prima și ultima oară când publicul era invitat în sălile acelea sacrosancte, și mulți rămâneau în loc și priveau cu gura căscată. Un cuplu tânăr, încă având pălăriile pe cap și hainele de stradă pe ei, umblau de colo colo la primul nivel, cu gura căscată. Se uitau cu admirație la marchetărie și mângâiau coloanele de onix. Un grup stătea în holul de la intrare în fața unei fresce pompeiene. Doar holul acela ar fi putut găzdui zece familii sărmane.

— Merle Oberon[70] e aici, a spus un bărbat mărunțel, cu pălăria în mână.

Jucătorii de bridge s-au îndreptat către bibliotecă și s-au așezat la cele treizeci de mese de joc, sub candelabrele din cristal de stâncă. Echipele erau aranjate pe grupuri: Junior League. Chapin School. Collegiate. Princeton. Grupul Chapin era unul dintre cele mai mari.

În fața unui șemineu atât de mare încât aproape că puteam să stau în picioare în el, doi chelneri în smoching scriau cu creta nume pe o imensă tabelă de bridge care semăna cu aparatul care înregistra pariurile în Hialeah[71]. Punctele cardinale ale unei busole au desemnat jucătorii. Nord și sud. Est și vest.

Pe când *la jeunesse dorée* se așeza la mesele de bridge, m-am îndreptat către sufragerie, atrasă de aroma dumnezeiască a coastelor prăjite și a chiflelor pufoase. Pe o fâșie de damasc alb stăteau tăvi cu friptură rece și fructe de mare pe jumătăți de cochilii, o vază în mijloc cu stânjenei țepeni aduși din seră și un vas de argint pentru punci plin cu sillabub[72], suficient de mare cât să te scalzi în el. Orchestra cânta Cole Porter[73] și Irving Berlin[74], în vreme ce un chelner stătea de pază. Oare număra tacâmurile de argint?

---

[70] Merle Oberon (1911-1979), actriță anglo-indiană, cunoscută pentru rolul său din *La răscruce de vânturi* (1939, alături de Lawrence Olivier).

[71] Oraș din sud-estul Floridei, la nord-vest de Miami, cunoscut pentru pista sa de curse (creată în 1931), care înconjoară un lac cu flamingi.

[72] Băutură făcută din lapte cu rom, vin de Porto, brandy și mirodenii, adeseori servită caldă.

[73] Cole Porter (1891-1964), compozitor american, autor de musicaluri și muzică de film.

[74] Irving Berlin (1888-1989), compozitor american de origine belaruso-evreiască, considerat unul dintre cei mai mari compozitori de musicaluri din istoria Americii.

De când japonezii atacaseră Pearl Harbor, se părea că toți bărbații tineri din New York se înrolaseră. Unii băieți de la colegiu veniseră acasă în vacanța de Crăciun și plecaseră direct pe front. Peste noapte, arsenalele s-au umplut cu soldați care se echipau. Doamna Vanderbilt le-a îngăduit militarilor să intre gratis la petrecerea ei, și era o privelițte plăcută să-i vezi pe toți în uniformele lor. Piloții din Marină de la Aeroportul Floyd Bennett, în hainele lor bleumarin cu ornamente aurii, discutau strategii de război cu rezerviștii din armată.

Cei mai mulți din grupul nostru se pregăteau la minunatul Arsenal din Park Avenue, făcând instrucție în acea sală atât de înaltă, care amintea de marile gări europene. Întotdeauna puteai să-i deosebești pe băieții ăștia de ceilalți, căci adeseori uniformele lor erau făcute de comandă de cei mai buni croitori din New York. Atâta timp cât respectau protocolul uniformelor, militarii puteau avea uniformele făcute din cele mai bune lâneturi și mătăsuri, cu cei mai frumoși butoni de alamă și baga.

— Nu joci, Caroline? m-a întrebat doamna Stewart Corbit Custer, cea mai bună prietenă a mamei.

Buzele mele au atins ușor pudra moale de pe obrazul doamnei Custer. Mă bucuram în mod deosebit să o văd în acea seară, gătită în sifon bleumarin. Ei și mamei le plăcea să povestească ce tare s-a înfuriat tata când ele m-au dus la o expoziție de păsări de curte la Madison Square Garden la câteva săptămâni după ce m-am născut. Mă aduseseră acasă la Southampton într-un coșuleț de răchită pus deasupra unor grămezi de saci cu mâncare pe bancheta din spate a mașinii.

— Încerci să le dai și altor fete o șansă? a spus doamna Custer. Drăguț din partea ta, dragă. Le-ai face praf, cu siguranță, pe toate.

După cum arăta tabela de scor, echipele de bridge erau formidabile. Doamna M. Field și doamna Cushing. Doamna Noel și doamna Dykman. Doamna Tansil și doamna Auchincloss.

— Îmi pare rău că mama n-a putut să vină, am spus.

— Și mie îmi pare rău, dragă. N-ai vrea să te ocupi tu de punctaj pentru mine? De obicei, mama ta face asta, și sunt convinsă că tu ești cea mai corectă persoană din încăperea asta.

— Sigur, o fac cu plăcere, doamnă Custer.

— Limita de timp e de două ore. Adună punctajele la gong și adu-mi câștigătorul. Bineînțeles, ai văzut asta de un milion de ori.

Am lăsat la fiecare masă un teanc de foi de punctaj și o cutie cu creionașe verzi și apoi m-am dus în bibliotecă, unde am găsit-o pe Betty cu Prudence Bowles, o verișoară Vanderbilt drăgălașă, cu ochi mari și nevinovați, Jinx Whitney, o verișoară Rockefeller mai puțin drăgălașă, și Kipper Lee, o fată cam prostuță, cu un zâmbet care îi dezvăluia gingiile, una dintre admiratoarele lui Jinx.

Cele patru stăteau strânse una într-alta – ceva între un meleu de rugby și un sinod papal –, în vreme ce Jinx povestea ceva. Mai era Betty supărată pe mine? Cu siguranță avea să se îmbuneze dacă făceam eu un efort.

— ... și pe urmă i-am spus, zicea Jink, omul e membru. Nu putem face o excepție. Puțin îmi pasă dacă tatăl ei e președintele Statelor Unite. Pur și simplu suntem plini până la refuz.

Văzând privirile celorlalte fugind către mine, Jinx s-a întors.

Jinx, care reușise cumva să se mărite cu un tip bogat, semăna cu un frigider, atât ca formă, cât și ca nuanță.

— Oh, Caroline, a făcut Jinx. Dumnezeule, ești în costum de scenă?

— Mă bucur să te văd, Jinx.

— Ce bine îți stă în negru, a comentat Jinx.

— Da, arăți drăguț, a spus Pru. Trebuie să ai un anumit ten pentru a putea purta culori închise.

— Așa e, a replicat Jinx. Bunica mea a purtat culoarea asta pe catafalc. Toată lumea spunea că arată atât de natural.

Pru a intervenit:

— Dar, Caroline, bineînțeles că arăți minunat. În definitiv, *ai fost* aleasă Poppy Girl.

Jinx și-a întors privirea. Tot nu uitase că o înfrânsesem în competiția pentru alegerea Fetei Mac în 1921. Fusese o onoare deosebită să fiu aleasă dintre toate debutantele acelui an. La nouăsprezece ani, devenisem imaginea noii campanii a macilor, sponsorizată de Liga pentru copiii americani și francezi, cu fotografia mea în toate revistele și ziarele pentru a promova vânzarea macilor de mătase pentru butoniere. Totul era pentru

a veni în ajutorul militarilor americani răniți în Marele Război și al copiilor francezi bolnavi din Franța.

— Bineînțeles, *jumătate* din banii ăia pe maci s-au dus în Franța, a spus Jinx.

— Ca să ajute copiii bolnavi de tuberculoză. A fost un efort reciproc, Jinx. Jumătate din banii încasați pe macii vânduți în Franța au fost folosiți pentru înscrierea mormintelor soldaților americani.

— Cine e gata de bridge? a întrebat Jinx, în direcția lui Betty.

— Are cineva nevoie de un partener, Betty? am întrebat eu.

— Eu joc cu Pru, a spus Betty, brusc interesată de piatra inelului ei de logodnă.

— Îmi pare rău că trebuie să ți-o spun, dar perechile de bridge sunt complete, a spus Jinx, ținându-și buzele. Echipele au fost stabilite acum câteva săptămâni, dragă. Îmi pare grozav de rău!

— Caroline a fost ocupată la *serviciu,* a spus Betty.

Jinx s-a apropiat de Betty:

— Pentru ce jucați tu și cu Pru, Betty?

— Habar n-am, a răspuns Betty. Nu că o să câștigăm.

Betty avea dreptate, ea și Pru erau niște jucătoare lamentabile.

— Eu și Kipper jucăm pentru Serviciile Soldatului American, a spus Jinx.

— Încântător, am comentat eu.

Jinx s-a întors către mine:

— Ai vreo problemă cu asta, Caroline?

— Păi, cea mai mare parte din banii ăia se duc pe petreceri.

— Cineva trebuie să sprijine trupele noastre, a replicat Jinx.

— Probabil. Dacă tu numești sprijin ginul pe care îl beau civilii în timp ce trupele luptă pe front, atunci da.

— Betty, hai să facem pereche data viitoare, a spus Jinx.

Se juca cu eșarfa plisată de la gâtul ei, care m-a făcut să mă gândesc la plămânii unei broaște râioase. M-am amuzat închipuindu-mi cum ar fi fost să-i strâng eșarfa aia în jurul gâtului. Toată lumea ar fi fericită să vadă pe cineva că face asta, ceva ce s-au imaginat cu toții făcând.

— Și unde e mama ta, Caroline? a întrebat Jinx. Mai vine vreodată în oraș sau doar stă acolo la țară, singură în casa aia mare?

— Bucătarul e acolo, am spus eu.

Jinx a sorbit din apa ei minerală printr-un pai subțire.

— Singură cu *chef*-ul rus?

— Chiar trebuie să plec, am spus.

— Și grădinarul ăla negru arătos? Ei, vremurile s-au schimbat.

— Domnul Gardener a fost un prieten extraordinar pentru familia noastră în momente dificile, Jinx. Cu siguranță un prieten mai bun pentru noi decât mulți alții din așa-numita societate rafinată.

— Caroline, am trimis un cec pentru copiii tăi francezi, a spus Pru, punându-și o mână pe brațul meu.

Încerca să dezamorseze tensiunea? Avea un aer minunat de felină și-ți dădea impresia că, în situația potrivită, s-ar încolăci în poala ta și ar toarce.

— Mulțumesc, Pru. Avem nevoie de donații.

— Știi, nu e voie să ceri bani în seara asta aici, a spus Jinx. Scrie în program. Am fost încântată să văd asta. Caritatea are o limită.

— Cu siguranță, la tine acasă, am replicat eu.

— Nu ne putem răstigni cu toții pe cruce, Caroline, ca mama ta, genul de lână udă. Nu e fericită dacă nu o poartă, îngrijindu-se de cei nevoiași.

Betty s-a foit, mutându-se de pe un picior pe altul. O jenau noii pantofi din piele de crocodil sau se simțea stânjenită că mama mea era vorbită de rău?

— Și ce mai face Liz cea Mare? am întrebat eu.

Jinx fusese botezată Elizabeth, după mama ei, care a devenit cunoscută ca Liz cea Mare, pentru a le deosebi, un nume care i se potrivea.

— S-a întors de la ranch? Știi că acum se vând prin poștă cursuri de Slenderella[75].

— Iubește Southamptonul, a răspuns Jinx. Familia Murray a invitat-o la Gin Lane. Au schimbat tot interiorul din vila ta, Mitchell Cottage. Au făcut locul ăla mult mai plăcut. Era așa de *jalnic,* spuneau, cu acoperișul practic prăbușit.

— Mă bucur pentru ei, am răspuns.

— E așa de trist că a trebuit să renunțați la locul ăla, a spus Jinx. Și totul din pricina bieților tăi plămâni tineri.

— Nu trebuie să vă duceți la mesele voastre? am întrebat-o pe Betty.

[75] În argou, orice produs de slăbire (de la *slender,* „suplu”, și sufixul – *ella*).

— Biata de tine, să nu poți să respiri aerul de Southampton. Ador aerul ăla sărat care se revarsă dinspre Atlantic. Vine tocmai din Africa.

— Jinx, încetează, a spus Betty.

— Deci părinții tăi au ajuns în Connecticut din cauza ta, Caroline? a întrebat Jinx.

Ce s-ar întâmpla dacă i-aș trage o palmă lui Jinx chiar aici, în fața tuturor? M-aș simți bine – mâna mea zdrelindu-i obrazul gras.

— Da, am răspuns.

— Ce ironic, nu? a remarcat Jinx.

— Zău așa, Jinx, a intervenit Betty. Ajunge!

— Ironic pentru că, până la urmă, plămânii tatălui tău au fost cei care au cedat. Într-adevăr tragic.

— Îmi pare rău pentru pierderea ta, a spus Kipper.

— A fost cu mulți ani în urmă, dar mulțumesc, Kipper, am răspuns.

— Nici nu-mi pot imagina sentimentul de vină, cu el zăcând acolo în apartamentul tău, fără să se mai poată face nimic, a spus Jinx, cu acea privire îndurerată și preocupată care îi ieșea atât de bine. Pur și simplu urăsc cuvântul „pneumonie” și îmi imaginez că e la fel și cu tine, dragă. E un cuvânt atât de îngrozitor.

Cel puțin Betty a avut bunul-simț să se uite în altă parte.

— Vă rog să mă scuzați, trebuie să plec…

Am petrecut cea mai mare parte a competiției mâncând mai mulți creveți decât era acceptabil din punct de vedere social și apoi prefăcându-mă că ascult un avocat corporatist care povestea despre necazurile soției sale cu servitoarea care se îmbrăca mai bine decât ea, în vreme ce mă gândeam la modalități de a-i da peste nas lui Jinx Whitney.

În cele din urmă a bătut gongul. M-am dus în bibliotecă și am adunat foile de scor; tensiunea din încăpere era palpabilă, căci singurele persoane mai competitive decât grupurile alea de jucători de bridge erau tipii de la bursele de pe Wall Street și competitorii de jiu-jitsu brazilieni. Cel puțin brazilienii interziseseră scosul ochilor.

Invitații s-au adunat lângă tabela de scoruri, aproape împingându-se, dar încercând să pară detașați în vreme ce așteptau rezultatele. Jinx stătea cu Kipper, Pru și Betty și, după

obositoarele runde de bridge, arăta mai mototolită decât un catalog Bergdorf la o reuniune de la Smith College[76].

— Cum te-ai descurcat, Betty? am întrebat-o, încercând o îmbunătățire a relației.

— Păi, Pru a avut noroc cu un șlem.

— Cred că te-am depășit, Pru, a spus Jinx.

Mi-am fluturat teancul de foi cu scorurile.

— Vedem noi, am spus.

— Tu calculezi? a întrebat Jinx. Să-ți mai verifice cineva socotelile. N-aș vrea să faci vreo greșeală.

— Nu-ți face griji, Jinx, am răspuns. Cum ar putea să iasă altcineva decât tine și Kipper pe primul loc?

M-am dus cu teancul gros de foi în camera de toaletă pentru doamne, o încăpere aurie cu robinete în formă de capete de lebădă aurite care i-ar fi plăcut și Mariei Antoaneta, și am calculat rezultatele. Jinx și Kipper erau echipa câștigătoare, care învinsese la scor echipa lui Betty și Pru.

Gongul de adunare a sunat, și eu m-am grăbit spre bibliotecă. Doamna Custer stătea cu doamna Vanderbilt lângă tabela de marcaj. Doamna Vanderbilt, strălucind de diamante vechi de mină, arăta minunat în tafta gri metalic, cu un turban asortat. Oare culoarea din obrajii ei se datora șampaniei sau eforturilor de *noblesse oblige*?

— Haide, dragă, cine sunt câștigătorii noștri? a întrebat doamna Custer. Mă tem că nu avem timp să scriem pe tabelă.

I-am întins teancul de foi, cu cea câștigătoare deasupra. Doamna Custer i-a arătat-o doamnei Vanderbilt, și cele două și-au zâmbit. Eu m-am întors în fundul încăperii, în vreme ce doamna Custer a bătut gongul, și invitații s-au adunat din toate colțurile casei. Bărbații în ținută de seară s-au dat deoparte în fața celor în uniformă, și toți și-au lungit gâturile, ca să vadă mai bine.

— Îmi face o *mare* plăcere să anunț câștigătorii turneului de bridge din această seară, a spus doamna Vanderbilt. Răposatul meu soț ar spune că e o despărțire potrivită de vechea noastră casă, prin adunarea a douăzeci de *mii* de dolari pentru Crucea Roșie.

[76] Colegiu privat și independent de științe umaniste pentru femei, situat în Northampton, Massachusetts, înființat în 1875.

Lumea a aplaudat și a strigat, iar Jinx și Kipper și-au făcut loc mai în față.

— Și alte cinci mii se vor duce la o instituție de caritate norocoasă. Știu că sunteți cu toții nerăbdători să auziți numele talentaților câștigători care se pot numi cei mai buni dintre cei mai buni. Așa că, fără să o mai lungesc, salutați echipa câștigătoare…

Orchestra a cântat o frază muzicală anticipativă.

Jinx a luat-o pe Kipper de mână și a pornit-o către tabelă.

— Doamna Elizabeth Stockwell Merchant și doamna Prudence Vanderbilt Aldrich Bowles.

Doamna Custer a aruncat restul foilor în foc, în vreme ce Betty și Pru își croiau drum prin mulțime. Doamna Vanderbilt i-a întins cecul lui Betty, care părea uluită de tot ce se întâmpla.

— Și pentru ce instituție de caritate jucați în seara asta, fetelor? a întrebat doamna Vanderbilt.

— Una care mi-este foarte dragă, a spus Betty, cu mâna pe piept. Fondul pentru Familiile Franceze, al lui Caroline Ferriday.

Lumea a aplaudat, iar aplauzele, la început politicoase, s-au întețit când doamna Vanderbilt și-a șters o lacrimă. Zâmbetul lui Betty m-a făcut să mă bucur că distanța dintre noi dispăruse.

Oamenii le-au înconjurat pe Betty și Pru, iar eu mi-am făcut loc către ușă, nerăbdătoare să respir aerul nopții. Pe drum, am trecut pe lângă Jinx și Kipper.

— Îmi pare rău că ați pierdut, am spus.

— Matematica nu a fost niciodată punctul tău forte, a replicat Jinx. Să nu crezi că nu o să spun tuturor despre asta.

— Mulțumesc, Jinx, am răspuns. Sper să o faci.

Am ieșit afară și am încercat să mă scutur de mustrările de conștiință. Da, nu fusesem corectă. Era pentru o prietenă. Am încercat să mă concentrez asupra tuturor lucrurilor bune pe care eu și Roger aveam să le facem cu cinci mii de dolari.

Am pornit-o spre casă cu pași mai ușori, căci acea seară eliberase ceva în mine, ceva ce ar fi trebuit demult eliberat. În sfârșit, vedeam cu adevărat grupul ăla, așa cum era el în realitate, cu câteva excepții – un amestec ciudat de leneși și somnoroși, cei mai mulți depășindu-și creditul la bancă sau cel puțin golindu-și contul, interesați doar de cine își cheltuiește banii la Clubul Maidstone[77] sau cum să folosească o anume

[77] Club privat la Oceanul Atlantic, situat în East Hampton, New York.

crosă la a cincisprezecea gaură la Pebble Beach[78], sau certându-și personalul pentru că în timp ce înfulecau tartine au găsit o bucățică de scoică în homar. Jinx îmi făcuse un serviciu, mă eliberase de orice urmă de loialitate pentru societatea newyorkeză, îmi înlăturase teama că aș putea fi de partea ei cea rea.

Nu mai trebuia să-mi petrec viața făcându-le pe plac; eram liberă să merg înainte de una singură.

Capitolul 19

KASIA

1942-1943

Când Gebhardt mi-a desfăcut ghipsul și mi-am văzut piciorul, nu mai arăta ca un membru omenesc. Era umflat ca un buștean, acoperit cu pete albastru-închis și negru-verzui. De-a lungul inciziei, de la osul gleznei până la genunchi, carnea era strânsă de suturi negre întinse pe piciorul umflat.

Nu-mi amintesc să fi țipat, dar mai târziu fetele din salon mi-au spus că au crezut că eram operată din nou, de data asta fără anestezie, și țipetele mele au fost auzite și de altele, în curte la *Appell.* Dr. Gebhardt a rulat un prosop și mi l-a îndesat în gură, în vreme ce una dintre surori mi-a făcut o injecție care m-a adormit.

M-am trezit din nou în salon, cu piciorul înfășurat strâns în tifon, și simțeam incizia de parcă o mie de cuțite erau înfipte în ea. Zuzanna s-a dat jos din pat ca să se uite la ea. A ridicat un colț de tifon.

— E rău? am întrebat.

— Nu e bine, Kasia. Cred că au scos o bucată de os. Și poate și din mușchi.

Nu avea nicio logică. De ce să se scoată din mușchiul unei persoane?

— Pentru ce au făcut asta?

[78] Stațiune în partea vest-centrală a Californiei, pe coasta de sud-vest a peninsulei Monterey, cunoscută pentru terenurile sale de golf.

— S-ar putea să fie un soi de experiment, a spus Zuzanna. Ție îți dau tablete, dar altele nu au primit nimic.

— Ard toată, am spus.

— Rezistă, Kasia. Curând, Matka o să ne ajute.

∴

Am mai fost operată de încă trei ori, și de fiecare dată luam de la capăt suferința. De fiecare dată febra era mare, și îmi era tot mai greu să-mi revin, ca și cum doctorii voiau să vadă cât de departe puteau merge înainte să mor. Înaintea ultimei operații, renunțasem la speranța de a mai dansa vreodată și tot ce speram era să mai pot merge. Zăceam pe spate toată ziua, confuză, uneori conștientă, alteori nu, visându-i pe Matka și Pietrik, și Nadia, crezând că sunt din nou acasă.

Zăcând acolo, în puterea lor, am devenit tot mai furioasă. Deși era greu să țin socoteala timpului, știam că era sfârșitul iernii lui 1942 și am încercat să rămân optimistă și să mă gândesc că o s-o văd din nou pe Matka.

În vreme ce noi stăteam acolo în paturi, Regina ne învăța verbele englezești și ne spunea povești nostime despre Freddie și obiceiul lui de a se da jos din pat. Janina ne-a învățat franceză, căci reținuse multe expresii când lucrase la salonul de coafură din Lublin. Ne-a învățat expresii ca „Uscătorul acesta este prea fierbinte”, *Ce séchoir est trop chaud,* și „Aș vrea un permanent la rece, vă rog, cu bucle de la jumătatea lungimii și mai multe moațe”. După lecțiile lui Janine, aveam o mulțime de cunoștințe practice de franceză, cu un accent considerabil pe diverse lucruri precum solicitarea de a scăpa de mătreață.

— Nu mai pot să zac pur și simplu așa, am spus eu.

— Sigur, a răspuns Zuzanna. Hai să mergem afară și să ne plimbăm cu bicicletele!

— Vorbesc serios. Am un plan.

— Oh, nu, a făcut Zuzanna.

— Cred că ar trebui să scriem scrisori secrete acasă, la familiile noastre.

Regina s-a săltat în sus, proptită în coate.

— Ca în *Satan din clasa a șaptea*? Mi-a plăcut la nebunie cartea aia.

Ce elev nu citise povestea de aventuri a lui Kornel Makuszyński despre băiatul detectiv?

— Da, exact așa, am răspuns. Am făcut-o la Cercetase.

Zuzanna a ridicat privirea de la mărgică de pâine pe care o făcea pentru șiragul ei de mătănii. De ce nu *mânca* pâinea aia? De mult rugăciunile se dovediseră ineficiente. Chiar și Sfânta Agnes, preferata mea, mă părăsise.

— Asta e o modalitate bună de a fi toate omorâte, Kasia, a protestat ea.

— Băiatul din cartea aia a folosit suc de lămâie, a spus Regina. Și-a codificat scrisorile, astfel că prima literă din fiecare propoziție alcătuia un mesaj.

M-am ridicat în fund, atât cât am fost în stare.

— Urina noastră ar putea folosi la fel de bine. E acidă. Am putea codifica *scrisori scrise cu urină...*

— Ingenios, a remarcat Regina.

— Nebunesc, a spus Zuzanna. Scoate-ți-o din cap!

∴

Zuzanna a fost eliberată înaintea mea, și mi-a lipsit îngrozitor de tare. Am auzit când au sosit fete noi în camera de alături.

Apoi, într-o dimineață, Janina a făcut un comentariu când bătrâna soră Marschall era în cameră, umblând de colo colo verificându-ne funcțiile vitale, cu un prosop la nas ca să nu mai simtă duhoarea. Era un comentariu nevinovat despre cum ne săturaserăm să zăcem acolo. Sora Marschall a ieșit din cameră în felul ei înțepat și un minut mai târziu s-a întors cu dr. Oberheuser.

— Ei bine, dacă nu vreți să fiți aici, atunci plecați, a spus dr. Oberheuser. Chiar acum. Ridicați-vă din pat și întoarceți-vă la baraca voastră.

La început, am crezut că glumește, căci niciuna dintre noi nu era pe deplin vindecată. Ne-am dat seama că vorbea serios când Marschall a început să ne împingă și să ne tragă afară din pat.

— Dar nu ni s-au dat pantofi... am început eu.

— Afară, a spus dr. Oberheuser, cu un braț întins către ușă. Țopăie dacă nu poți merge.

Am încercat să stau în picioare, dar am căzut. Nu mai aveam ghipsul, dar nu puteam pune piciorul în pământ fără să simt o durere atroce.

— Ridică-te și pleacă de aici, repede, a spus dr. Oberheuser.

Am încremenit acolo pe podea. Dr. Oberheuser și-a încleștat degetele ei puternice în jurul brațului meu și a tras. M-a târât

afară pe ușa de la intrare în *Revier,* așa cum scoate cineva un covor în ziua de curățenie.

Dr. Oberheuser a aruncat în urma mea o cârjă de lemn și m-a lăsat acolo în frig, cu zgura care acoperea Drumul Frumuseții ca niște cioburi de sticlă înțepându-mi pielea. M-am uitat în jur, să văd dacă Matka era pe undeva pe acolo, și am încercat să mă ridic în capul oaselor.

Mi se părea ciudat să fiu din nou afară, de parcă m-aș fi aflat pe lună. Era frig și înnorat, totul era cenușiu și nu se vedea nicio pasăre zburând pe cer. În aer pluteau bucăți de cenușă, ca niște fulgi negri într-un glob de zăpadă murdar, și se simțea o duhoare nouă. Un grup de femei care făceau curățenie ștergeau geamurile barăcilor, căci funinginea neagră se îngrămădise acolo la fel cum face zăpada. În depărtare, chiar în spatele buncărului, în afara zidurilor lagărului, două limbi stacojii de foc țâșneau spre cer din coșurile noi. Aproape din orice loc din lagăr puteai auzi mugetul focului, un imens cuptor care erupea din gura iadului.

Ce minunat a fost să o văd pe Zuzanna venind repede către mine, cu o expresie de profundă îngrijorare! M-am sprijinit de ea când m-a ajutat să mă ridic în picioare și să fac un pas. Zuzanna, deja întoarsă în noua noastră casă de câteva săptămâni, m-a condus către baracă. Eram nerăbdătoare să o văd din nou pe Matka.

Nu mai făcusem un pas de câteva luni și, chiar și cu cârja, mersul era prea mult, mai ales desculță peste bucăți ascuțite de zgură. M-am oprit.

— Nu pot. Lasă-mă! Te rog!

— Haide, a spus Zuzanna, aproape cărându-mă în brațe. Pași de bebeluș.

Baraca 31 era noul nostru cămin, o baracă internațională: câteva poloneze, printre care toți „Iepurii”, așa cum ajunseserăm să fim cunoscute; franțuzoaice arestate pentru că lucraseră pentru Rezistență; și infirmiere din Crucea Roșie, toate prizoniere politice. Baraca asta era și mai aglomerată decât cea dinainte.

De când fusesem în *Revier,* apăruse o schimbare. Câteva prizoniere, printre care polonezele, aveau acum voie să primească pachete de la familiile lor. Supa devenise și mai subțire, așa că era ușor de știut cine primea pachete cu

mâncare de acasă și cine nu. Cele care primeau pachete păreau relativ sănătoase. Cele care nu primeau erau niște nenorocite scheletice care zăceau în paturile lor fără să mai fie în stare să se curețe de păduchi.

Am moțăit și pe urmă m-am trezit când fetele au venit pentru prânz. Zuzanna a îngenuncheat lângă mine și m-a luat de mână. Prietena ei Anise, o femeie isteață și frumoasă, care dădea impresia că putea rezolva orice problemă, a rămas în picioare în spatele ei.

— Ne-a fost dor de tine, a spus Anise. Avem o *Blockova* nouă. Marzenka. Una dură.

— Și mie mi-a fost dor de voi, am răspuns. Ce-i mirosul ăla de-afară?

Zuzanna m-a strâns de mână.

— Au construit un crematoriu. Cuptoare.

— Pentru ce?

Zuzanna a ezitat.

— Ca să ardă… a început, dar nu a fost în stare să termine propoziția.

Mi-am dat seama, bineînțeles. Ca să le ardă pe acelea dintre noi suficient de ghinioniste încât să moară acolo.

— Îmi pare rău să-ți spun, surioară, dar toată lumea a auzit despre Luiza, a spus Zuzanna. M-am gândit că ar fi mai bine să o afli de la mine. Una dintre fetele norvegiene mi-a spus că a văzut-o în camera pe care o folosesc drept morgă…

— Nu, e o greșeală.

Biata Lou cea dulce, care nu a făcut niciodată rău cuiva. Pietrik nu avea să mă ierte niciodată.

— Nicio greșeală. A spus că i s-a frânt inima să vadă o fată așa de tânără zăcând acolo. La fel și Alfreda.

Luiza și Alfreda, moarte amândouă? Era greu de înțeles. De ce omorâseră niște fete așa de drăguțe?

— Nu trebuie să te mai gândești la asta, mi-a spus Zuzanna. Gândește-te doar să te faci mai bine. Cel puțin nu trebuie să muncești săptămâna asta. Sora Marschall ți-a dat un permis de pat.

— Un înger, am comentat eu.

— Tot lagărul e furios pentru ce v-au făcut, a spus Anise. Sunt mai bine de cincizeci de fete poloneze operate și se vorbește că

au de gând să opereze mai multe. Cercetașele s-au organizat – sunt peste o sută acum.

— Ne spunem Mury, a spus Zuzanna.

Zidurile.

— Cineva a găsit o insignă de cercetașă în hainele aduse înapoi de la zidul de execuție, și pe ea depun jurământul noile cercetase.

— Au adunat tot felul de lucruri bune pentru tine, a spus Anise. Atâta pâine! Iar franțuzoaicele au scris o piesă pentru voi toate numită *Iepurii.*

— Mama mea a văzut-o?

Anise și Zuzanna doar s-au uitat una la alta.

Anise mi-a strâns mâna.

— Oh, Kasia.

— Ce?

De ce părea toată lumea atât de speriată?

— Spuneți-mi. Zuzanna, te rog!

— Nimeni nu a mai văzut-o pe Matka de când am fost luate pentru operație, a spus Zuzanna.

Ochii ei erau sticloși, dar cum putea să fie așa de calmă?

Am încercat să mă ridic în capul oaselor, dar o înțepătură în picior m-a făcut să mă întind la loc.

— Poate că au trimis-o într-un lagăr secundar. Poate că e în buncăr.

— Nu, Kasia, a spus Anise. Nu a fost niciodată acolo. Credem că s-a întâmplat în prima zi în care ați fost voi operate.

Cum putea fi așa? Fusese o greșeală îngrozitoare.

— Matka s-a dus, Kasia, a spus Zuzanna.

— Imposibil. N-a văzut nimeni nimic? Întotdeauna a fost așa de bună la de-a v-ați ascunselea. Ți-aduci aminte? Când s-a ascuns sub patul meu?

— Kasia… a început Zuzanna.

— Și am petrecut toată dimineața încercând să o găsim, și ea adormise acolo dedesubt?

— Nu cred, Kasia.

— Probabil că e cu fetele cu Biblia, am spus. Poate că Suhren a pus-o să tundă.

— Nu, Kasia.

— Pur și simplu nu-ți pasă suficient de ea cât să o cauți, i-am spus Zuzannei.

Zuzanna mi-a băgat în mână mătăniile făcute de ea din pâine.

— Sigur că îmi pasă, a spus.

Le-am aruncat pe jos, cu un clinchet.

— Tu n-ai iubit-o niciodată așa cum am iubit-o eu, am spus, simțind cum o pată mare de cerneală neagră se lățește peste fața mea, îmi intră în ochi și nas și mă doboară. Nu-i de mirare că ai renunțat!

Zuzanna și-a luat de jos mătăniile.

— O să uit că ai spus asta, Kasia. Vorbește febra din tine și șocul.

— Să nu uiți! Vorbesc serios. Mă duc înapoi la *Revier* chiar acum ca s-o caut. Nu-mi pasă dacă mă omoară.

Am încercat să mă ridic din pat, dar Zuzanna m-a ținut. M-am dezlănțuit și am țipat la ea până am rămas fără putere. Am adormit, iar când m-am trezit, m-am cufundat și mai adânc în disperare.

∴

Mi-au trebuit câteva zile ca să înțeleg pe deplin că Matka nu avea să se întoarcă.

La început, am sperat că rețeaua noastră poloneză pur și simplu nu a reușit să o găsească și că ea era ascunsă undeva în siguranță sau fusese transferată în alt lagăr. Când le-am rugat pe fetele din baracă să mă ajute să o găsesc, ele s-au arătat binevoitoare, dar după câteva zile era clar că toate o credeau moartă.

Nu avea să fie nicio înmormântare. Nicio cruce din lemn de mesteacăn. Nicio pânză neagră prinsă de ușa noastră.

Până să învăț cum să mă folosesc de cârjă, depindeam de Anise și Zuzanna ca să mă ducă la latrină. Janina avea și ea nevoie de o însoțitoare. Ajutoarele noastre erau amabile, dar uram faptul că eram o povară. Îmi închipuiam propria mea moarte. Ce moarte rapidă și minunată ar fi fost să mă arunc pe gardul electrificat! Bineînțeles, nimeni nu avea să vrea să mă ducă acolo.

Până la acel moment, în tot timpul cât fuseserăm arestate, cât stătuserăm în lagăr și chiar și pe toată durata operațiilor, întotdeauna găsisem niște lucruri frumoase la care să mă gândesc, avusesem obișnuitul optimism polonez la care să recurg, dar odată ce Matka a dispărut, nu mai puteam să mă forțez să ies din întuneric. Mă simțeam ca un pește despre care

citisem când eram mică, mudskipperul african. În fiecare an când venea seceta, se îngropa adânc în noroi și trăia acolo săptămâni la rând, nici mort și nici viu, așteptând să vină ploaia ca să-l readucă la viață.

∴

După ce am fost scoase din *Revier,* viața a continuat ca de obicei – trezirea brutală, orele fără sfârșit de la *Appell* și cumplita foame ce ne rodea, tovarășa noastră permanentă. Singurul lucru care întrerupea acest tipar era teroarea ce însoțea momentele în care *Blockova* citea numele acelora din baraca noastră care urmau să fie executate.

Procedura rareori varia. Acest lucru era precedat de avertizările prizonierelor care lucrau în baraca administrației că sosise un curier de la Berlin cu un ordin de execuție și că paznicii care serveau drept călăi primiseră rații suplimentare de șnaps. Apoi Binz ordona ca anumite barăci să fie închise. Odată ce era adusă supa de la prânz, dar înainte să fie servită, *Blockova* citea numerele „bucăților care erau strigate”. Ghinionistele își pregăteau lucrurile, iar Binz și prietenele ei veneau curând să le ia. La fel de puțin varia și reacția mea: spaima rece că numele meu avea să fie strigat; ușurarea că nu era; cumplita tristețe cu care priveam o colegă de baracă îndeplinindu-și ritualul final.

În ziua în care au fost anunțate primele execuții ale Iepurilor, am așteptat toate, abia respirând, pe băncile din sala de mese, strânse una într-alta – Zuzanna în dreapta mea, Regina în stânga. Acelea dintre noi care fuseserăm operate tocmai primiserăm aprobarea de a mânca la masă, un eveniment important, căci asta însemna că supa nu mai trebuia să ne fie adusă la pat. Se zvonea că în curând comandantul avea să programeze Iepurii pentru execuție, să ne lichideze, ca să distrugă orice urmă a crimelor comise, dar puteam crede în zvonuri? Întotdeauna apărea unul nou, ca de pildă că americanii erau în drum spre lagăr ca să ne salveze, sau că în supă avea să fie friptură.

— Atenție, a spus Marzenka, în vreme ce două fete rusoaice se chinuiau să care cazanul cu supă în baracă. Acele *Häftlinge* ale căror numere sunt strigate vor termina aici, își vor aduna lucrurile și vor aștepta noi instrucțiuni.

Marzenka a scos din buzunarul jachetei o bucată de hârtie și a desfăcut-o cu un fâsâit – singurul sunet din încăpere.

— Numărul 7649.

În stânga mea, Regina s-a crispat.

Marzenka a mai citit numerele altor trei Iepuri, toate convalescente încă în *Revier.*

— Nu, a spus Zuzanna. Trebuie să fie o greșeală.

Am cuprins-o în brațe pe Regina.

— Fără istericale, a spus Marzenka. Cum se putea întâmpla așa ceva?

I-am șoptit la ureche:

— Ne putem împotrivi, Regina.

Ea nu a răspuns, doar și-a pus lingura în castron și i l-a întins Zuzannei.

— Aș vrea să-l iei tu, a spus.

Zuzanna a luat castronul, cu lacrimi lucindu-i în ochi. Ce dar!

Regina s-a ridicat în picioare.

— Janina, vrei să-mi aranjezi tu părul? a întrebat.

Janina a dat din cap și am urmat-o pe Regina în cameră, aducând cu noi și castronul ei plin, căci dacă îl lăsam pe masă putea fi furat în câteva secunde.

— Știți care era primul lucru pe care îl făceau spartanii condamnați la moarte înainte de execuția lor? a întrebat Regina. Cereau să li se aranjeze părul.

Janina i-a dat jos basmaua murdară. De obicei, să aranjezi părul cuiva era un delict care putea fi pedepsit. Regula cerea ca părul să fie strâns la spate, legat cu basmaua regulamentară, dar Binz o lăsa mai moale cu regulile când o prizonieră urma să moară. Părul Reginei crescuse destul de lung după operație, des și întunecat. Janina l-a pieptănat pe spate, strângându-l într-un frumos coc franțuzesc. Cineva dintr-un pat supraetajat i-a întins un ac de păr pe care probabil îl luase la schimb pentru o rație de pâine.

— Kasia, vreau să îți dau ție cartea mea cu expresii englezești, a spus Regina. Tema din seara asta sunt prepozițiile. Și dacă ai putea să-i duci lui Freddie al meu *Troilus și Cresida,* după ce se termină toate astea…

Am încuviințat din cap.

— Am de gând să refuz să beau, a spus Regina.

Știam toate că cele duse la zid primeau o băutură sedativă, pentru a face lucrurile mai ușoare pentru toată lumea.

— Credeți că o să fiu suficient de curajoasă ca să strig „Trăiască Polonia”?

Am luat-o de mână.

— Nu contează…

— Ba contează, Kasia. Știi cât urăsc ei asta.

Prizonierele întâmpinau moartea în feluri diferite. Unele plângeau și strigau furioase. Altele rămâneau tăcute sau se rugau. Regina a stat în picioare lângă patul ei și ne-a citit rândurile ei preferate din *Troilus și Cresida,* grăbindu-se pentru a spune cât mai mult înainte ca Binz să apară.

O, *strălucitorul Troilus! Uită-te bine la el, nepoată! Sabia lui e plină de sânge, iar coiful, mai crestat decât al lui Hector. Cum privește! Cum calcă! Minunat tânăr! Când te gândești că nu are nici douăzeci și trei de ani!*[79]

În vreme ce Regina citea, am ciupit-o de obraji, ca să le dăm puțină culoare. O fată care lucra la bucătărie avea niște suc de sfeclă, și Janina a dat cu suc pe buzele Reginei.

N-au trecut nici cinci minute, și Binz și *Aufseherinnen* ale ei au dat năvală în baracă. Regina s-a aplecat spre mine, cu cartea strânsă la piept.

— Să spui tuturor că s-a întâmplat asta, mi-a șoptit.

— Dă-o-ncoace, a spus Binz și i-a smuls cartea. Ce ești așa de îngrijorată? Comandantul însuși a spus că o să fii eliberată.

Era posibil? Cu siguranță era o altă minciună.

Janina și-a desfăcut sfoara de la mijloc și a legat-o în jurul Reginei, făcând ca uniforma ei să semene mai mult cu o rochie adevărată.

— *Afară, afară,* a spus Binz, împungând-o pe Regina cu bastonul ei de cauciuc.

Regina a șchiopătat către ușă, cu piciorul ei încă nevindecat pe deplin. La ușă, i-a întins Zuzannei ochelarii ei de citit și s-a întors să ne zâmbească. Chipul ei era radios, avea o nouă strălucire, iar obrajii îi erau îmbujorați.

[79] William Shakespeare, *Troilus și Cresida,* actul 1, scena 2. În românește de Leon Levițchi.

Binz i-a aruncat cartea unei *Aufseherin* și a împins-o pe Regina afară, către drum. Nu era nicio prizonieră care s-o fi văzut pe Regina plecând și să nu plângă. Cât de curajoasă era! Numele ei, Regina, i se potrivea atât de bine, căci în acea zi avea o ținută regală. Dacă nu ar fi mers șontâcăind, Regina ar fi putut fi un star de cinema sau un model faimos, așa cum mergea dreaptă și mândră pe Drumul Frumuseții.

Cu inimile grele, eu și Zuzanna am împărțit supa Reginei cu Janina. Cât de vinovate ne-am simțit mâncând-o, dar ea nu voise să se irosească. Am împărțit morcovul mic și dulce, o adevărată delicatesă. Mâncând supa Reginei, aveam să devin puternică și o să rămân în viață, pentru a povesti lumii despre ea.

Curând, eu și Zuzanna ne-am prezentat la *Stickerei* ca să tricotăm, dar am ciulit urechile toată după-amiaza, sperând să nu auzim împușcăturile. Poate că Binz avusese dreptate și fetele erau eliberate? Sau trimise la un lagăr secundar?

Mai târziu în acea zi, am auzit un camion mergând către lac și patru împușcături înăbușite, una după alta, și ne-am rugat în tăcere, în sinea noastră, căci rugăciunile erau un delict care putea fi pedepsit. Mai târziu, Anise mi-a spus că auzise de la fetele care lucrau la bucătărie, aflată aproape de zidul de execuție, că Binz le dusese acolo pe toate cele patru fete-lepuri pentru a fi executate. Una trebuise să fie cărată, căci rănile nu i se vindecaseră suficient cât să se sprijine pe picior.

— Am plâns, i-au spus ele, când toate patru au strigat „Trăiască Polonia!” la sfârșit.

După aceea, n-am mai putut să fiu doar furioasă și să nu fac nimic. Oare noi aveam să fim următoarele care vor merge la zid? Cine avea să rămână în viață pentru a spune întregii lumi? Chiar dacă asta îmi aducea moartea, aveam să-mi pun planul în aplicare.

∴

În acea duminică, în timp ce Zuzanna dormea, încercând să-și revină după o criză groaznică de dizenterie, am desfăcut scândurile de deasupra unui pat de sus și m-am strecurat în ceea ce noi numeam Anexa, un soi de atic unde fetele se duceau uneori să fumeze. Era un adevărat chin să ajung în Anexă cu piciorul meu rănit. Acolo era prea puțină lumină, și ochii mei se obișnuiau încet cu întunericul în vreme ce îmi adunam uneltele pentru misiunea mea secretă.

O scrisoare pe care o scrisesem în germană pe o singură foaie de hârtie din lagăr în care prima literă din fiecare rând alcătuia cuvintele „misivă scrisă cu urină”.

Scobitoarea pentru care plătisem o jumătate de rație de pâine.

Cana mea de apă, umplută cu cerneala mea secretă caldă.

Primele încercări au lăsat pete pe pagină, dar curând m-am descurcat mai bine cu scrisul între rânduri și i-am povestit despre operații și numele fetelor – Iepuri care fuseseră executate. Regina mai întâi, apoi Romana Sekula, Irena Poborcowna, Henryka Dembowska. M-am simțit bine să-i spun lui Papa despre plutoanele de execuție și despre operații și să-i cer să dea de veste oricui putea. Până în acel moment fuseseră deja operate șaptezeci dintre noi. O să mai fie nevoie de multe scrisori ca să-i spun lui Papa toate numele. I-am cerut să trimită un mosor de ață roșie ca semn că a primit și că a înțeles scrisoarea noastră secretă.

∴

În dimineața următoare ne-am trezit într-o burniță rece și ne-am aliniat câte zece pe rând la *Appell,* așteptând adunarea scrisorilor înainte de a ne duce la muncă la *Stickerei*. Îmi țineam scrisoarea ferită de ploaie în mâneca hainei. Când Marzenka a ajuns la rândul meu ca să adune scrisorile, am scos-o și mi-am trecut degetele peste ea. Era puțin încrețită acolo unde urina ajunsese la hârtie. Oare o să vadă Marenka? Cenzorii?

Marenka s-a apropiat și a întins brațul, cu palma în sus. Mâna mea tremura când i-am pus scrisoarea în palmă. Am icnit când scrisoarea a alunecat și a plutit către pământ.

— Stângace, a spus ea.

M-am repezit să o prind, dar n-am reușit și a aterizat în noroi.

— Nu pun mâna pe aia, a zis Marzenka.

Am luat de jos scrisoarea și am șters noroiul cu poalele rochiei și i-am întins-o.

— Vă rog, doamnă *Blockova.*

A luat-o cu două degete și a mijit un ochi.

— De ce ești așa de îngrijorată pentru o scrisorică?

A ridicat în sus scrisoarea, către proiectorul de deasupra.

Abia mai puteam respira.

Mi-a întins-o înapoi.

— Ai adresat-o poștei din Lublin. Ia-o înapoi…

Mi-am ținut mâinile încleștate la spate.

— Pentru Adalbert Kuzmerick. Tatăl meu lucrează acolo, doamnă *Blockova.*

— Oh, a făcut Marzenka.

A trântit-o pe teancul de scrisori și a trecut mai departe.

I-am dorit acelei scrisori drum bun în călătoria ei. *Ai grijă cu ea, Marzenka. E singura noastră șansă.*

Capitolul 20

HERTA

Crăciunul din 1943

La sosirea Crăciunului din 1943, moralul personalului de la Ravensbrück a scăzut și mai mult. Mai devreme în acel an, trupele germane luptaseră din greu la Stalingrad, deși nu aveau haine și arme, dar în cele din urmă capitulaseră. De asemenea, ne confruntam cu tot mai multe bombardamente ale Aliaților asupra Berlinului, dar trupele noastre au trecut la represalii în Marea Britanie, am pus stăpânire pe nordul Italiei și l-am salvat pe Mussolini, care fusese arestat de soldații italieni. Prin urmare, mai existau motive de sărbătorire.

Dar în vreme ce războiul se târa înainte, viața la Ravensbrück devenea mai dificilă. Tot timpul soseau transporturi noi, pline cu prizoniere contaminate din teritoriile cucerite de Führer.

Fără Halina, *Revier*-ul era un adevărat balamuc, în care mișunau purtătoare de boli din toate țările. Nu aveam timp să-mi fie dor de Fritz sau de Mutti. În cele mai multe zile stăteam în cabinetul meu, dar infirmeria trebuia administrată. Mai ales doctorii din lagăr aveau nevoie de o pauză, și am primit una sub forma unei sărbătoriri a Crăciunului deosebit de frumoasă. În toată Germania, oamenii se chinuiau cu rații reduse, dar personalul din lagăr încă se mai bucura de cafea adevărată, salam, votcă poloneză și șampanie de calitate.

Petrecerea noastră a început cu o piesă de teatru. Binz și fetele ei au intrat în popotă îmbrăcate ca îngeri, în halate albe de satin legate la brâu cu funii aurii. Chiar mă convinsese și pe

mine să port un asemenea costum, ceea ce era un lucru bun, căci mânecile largi îmi acopereau cele câteva tăieturi de pe brațe și mă scuteau de privirile și întrebările stânjenitoare. Obiceiul acesta de a mă tăia era doar o fază, o eliberare tipică a tensiunii, deloc surprinzătoare, dat fiind stresul îndatoririlor mele.

Binz și fiecare înger din echipa ei purtau un acoperământ de cap din foiță cu o cruce care se înălța din frunte și duceau în mână un par în vârful căruia se afla o svastică pictată în auriu care aproape că atingea tavanul jos. Pe măsură ce intrau, fiecare fată aprindea o lumânare în bradul aflat într-un colț, care avea lumânări pe fiecare ramură și era împodobit cu obișnuitele ghirlande de beteală argintie. Apoi au intrat niște SS-iști, îmbrăcați ca păstori, în robe și acoperăminte de cap făcute dintr-un material albastru lucios. Procesiunea era încheiată de comandantul Suhren, Moș Crăciunul nostru pe picioroange. Purta o robă lungă și roșie de pâslă, împodobită cu blană albă, și ducea în mână un băț. Și-a aplecat căciula țuguiată ca să poată intra pe ușă.

— Cine a fost obraznic sau neascultător? a strigat el, cu ochii licărindu-i poznaș.

Curând, Moș Crăciun și-a aruncat bățul și și-a deschis sacul cu dulciuri. De unde lua asemenea bunătăți în vreme de război? Berea, băutura preferată a grupului, era la discreție. Chiar și Moș Crăciun avea o halbă.

La început, noua religie introdusă de național-socialism păruse ciudată, dar omul se obișnuia cu orice. După cum spunea Führerul, cineva putea fi german sau creștin, dar nu amândouă. A sugerat să fim *noi înșine* Hristos, ceea ce părea o soluție practică.

Mulți germani s-au opus acestei schimbări, dar toți membrii SS s-au convertit la noua religie. Treptat, aspectele religioase ale Crăciunului au fost înlocuite cu simboluri ale mândriei naționale și am sărbătorit solstițiul de iarnă în loc de nașterea Domnului. Curând, chiar și Moș Crăciun a fost înlocuit de Odin, Omul Solstițiului. Mutti se enerva din pricina acestor lucruri, căci fusese crescută ca o protestantă pioasă, iar tatăl meu fusese catolic, dar în cele din urmă chiar și Mutti a avut atât un „Copac al Poporului”, având în vârf o roată a soarelui germanică, cât și

un brad tradițional de Crăciun. Această nouă religie îmi convenea, căci mă elibera de problemele teologice supărătoare.

Am stat singură și am privit îngerii și păstorii bucurându-se de dansul lor.

Comandantul Suhren s-a apropiat de masa mea, cu burta lui de Moș Crăciun, o pernă, săltând pe când pășea.

— Nu mănânci, *Fräulein* Oberheuser, a remarcat el.

Și-a pus pe masă farfuria cu carne și cartofi cu unt.

Mi-am întors fața de la mirosul fripturii de vită în sânge.

— E „doctor”, *Herr Kommandant.*

— Trebuie să-ți păstrezi puterile. Carnea are proteine și fier, știi doar.

De ce nu s-a gândit vreodată că n-ar trebui să-i vorbească unui doctor despre nutriție?

— Ne bazăm pe dumneata. Știu că nu e ușor, cu Fritz plecat și dr. Gebhardt care se duce atât de des să țină conferințe. Și cu incidentul…

Oare de ce toată lumea numea ceea ce se întâmplase cu Halina „incidentul”?

— Sunt foarte bine, *Herr Kommandant.*

Era adevărat. Insomnia cronică era ceva obișnuit în rândul personalului din lagărele de concentrare.

În vreme ce Suhren își turna aproape o solniță întreagă de sare pe cartofi, Binz și iubitul ei Edmund se sărutau într-un colț. Arătau ca un înger care îi făcea respirație gură la gură unui păstor. Binz, recent promovată gardian-șef adjunct al lagărului, nu lăsa ca noua ei poziție să-i afecteze viața amoroasă.

— Aș fi mai bine dacă am putea controla situația cu Iepurii, domnule comandant, am spus.

— Acum am multe pe cap, a răspuns el. Șaptezeci de lagăre secundare, toate cu propriile lor probleme. Siemens se plânge că prizonierii le mor la bancurile de lucru. Și pe urmă, am mâinile legate în privința Iepurilor, *Fräulein.* De când Berlinul m-a certat, nu mai primesc nici măcar rapoarte despre ce se întâmplă în propriul meu lagăr. Iar Gebhardt nu comunică.

Suhren se opusese operațiilor cu sulfamidă, susținând că avea nevoie de fetele poloneze ca să muncească. Gebhardt a apelat la prietenii lui sus-puși, și Suhren a fost redus la tăcere. A fost obligat să își ceară scuze personal lui Gebhardt, o lovitură aparent umilitoare pentru mândria lui.

— Deci ce s-a mai întâmplat? a întrebat Suhren, învârtind un cartof cu furculița.

Fără îndoială, văzuse totul din biroul lui. De ce avea nevoie de versiunea mea?

— Păi, după ce Iepurii au pornit într-un marș de protest…

— Marș? Jumătate din ele nici nu pot merge.

— Au fost cărate în *Platz* și au cerut să discute cu Binz.

— Despre partea asta am auzit câte ceva.

— I-au dat lui Binz manifestul lor, cerând *în scris* oprirea viitoarelor operații.

— Aveți noroc că nu s-a ajuns la bătaie. Și ați operat totuși?

— În buncăr, de data asta. N-am putut folosi anestezia acolo, dar am avut nevoie să fim mai în siguranță. Tot lagărul a devenit foarte protector cu ele.

— Eu cu ce vă pot ajuta?

— Berlinul a auzit de proteste și evaluează situația. Gebhardt spune că, până la noi dispoziții, n-o să mai fie Iepuri la zidul de execuție.

— Și atunci?

Suhren îi privea pe Binz și pe Edmund în colțul lor. Nu mai era foarte atent la mine.

— Dacă nu putem face să dispară rezultatele experimentului, e posibil ca noi să fim cei care trag ponoasele. Fritz a plecat. Gebhardt călătorește.

Asta i-a atras atenția.

— Mă tem că nu pot să-l învinge pe Gebhardt. Vorbește personal cu Himmler în fiecare zi.

— Păi, ceva trebuie făcut cât mai repede. Dacă se află…

Suhren a îndepărtat gândul cu o fluturare de mână.

— Securitatea noastră este aproape perfectă. Doar trei evadări și două dintre evadate au fost prinse. Himmler însuși ne-a lăudat cenzorii. Nu îngăduie scurgeri de informații.

Asta era o minciună grosolană. Auzisem că tot felul de lucruri treceau neobservate de cenzorii noștri. Binz găsea în fiecare zi dovezi. O sticlă de vopsea de păr într-o cutie cu fulgi de ovăz. Antibiotice într-un tub de pastă de dinți.

— În plus, operațiile au fost făcute în secret, cu pacientele legate la ochi. Niciuna nu te poate identifica.

— Dar…

— Răbdare, draga mea. O să mă ocup eu de problema asta. Las-o în grija mea!

Suhren s-a îndepărtat, lăsându-și acolo farfuria, cu șervetul mototolit pe ea, iar sângele din carne pătrundea încet în pânză. În vreme ce corul de îngeri grotești ai lui Binz se adunau pentru a cânta un potpuriu de cântece populare germane, am simțit primul fior de teamă pentru tot ce se întâmpla. Știam prea bine că problemele nerezolvate au tendința de a se lămuri.

Capitolul 21

CAROLINE
Crăciunul lui 1943

În acel decembrie, am petrecut orice moment liber alergând după navetiști la Grand Central Terminal, vânzând obligațiuni de război. Ca peste noapte, pe peretele de est al gării a apărut o fotografie imensă de aproape patruzeci de metri cu tematică de război. Nave de război și avioane de vânătoare pluteau deasupra mării de navetiști, dintre care mulți erau ei înșiși în uniformă. Legenda nu lăsa loc de îndoială misiunii: CUMPĂRAȚI ACUM OBLIGAȚIUNI ȘI TIMBRE DE RĂZBOI!

Într-o după-amiază, unul dintre organiștii gării, Mary Lee Read din Denver, care s-a oferit să cânte în fiecare perioadă de sărbătoare, s-a lansat într-o versiune entuziastă a „Drapelului împestrițat cu stele”. Asta a făcut ca toată sala principală să încremenească, toți navetiștii rămânând pe loc să asculte cu mâinile pe inimă, făcând ca legiuni întregi de trenuri să întârzie. Șeful gării i-a cerut lui Mary să nu mai cânte niciodată acel cântec, și ea a devenit singurul organist din New York căruia i s-a interzis să cânte imnul național al Statelor Unite.

Paza la Grand Central era foarte strictă de când fuseseră prinși doi spioni germani încercând să saboteze gara, dar un mic grup de voluntari, printre care mama și cu mine, aveau voie să vândă obligațiuni. Toți erau de părere că mama își ratase vocația, căci era o adevărată magiciană. Vai de călătorul obosit care refuza să se despartă de cel puțin zece cenți pentru un timbru de război, căci odată prinși în mrejele ei, toți sfârșeau

prin a insista să îi dea mai mulți bani, pe care ea îi accepta bucuroasă.

În acea perioadă, erau foarte multe femei care făceau naveta prin gară. Cu atât de mulți bărbați plecați la război, femeile se alăturau forței de muncă în număr mare. Chiar și Betty lucra, bătea la mașină rapoarte la arsenal. Nu era exact Rosie the Riveter[80], dar era un pas mare pentru ea.

Eu și mama am petrecut dimineața zilei de Crăciun a anului 1943 la biserica St. Thomas, nu departe de Grand Central Terminal, la întretăierea lui Fifth Avenue cu Fifty-third Street. L-am ascultat pe pastorul Brooks în superbul lui amvon sculptat în lemn de stejar, splendid în veșmintele sale de Crăciun, cum se străduia să ne ridice moralul. Războiul aducea suferință enoriașilor, majoritatea femei și bărbați în vârstă în acel moment. Existau câțiva militari în uniforme, dar cei mai mulți fuseseră trimiși în Europa sau în teatrul de război din Pacific, inclusiv liftierul nostru, Cuddy. Fiecare dintre noi cunoștea pe cineva care fusese afectat de război. Am spus o rugăciune pentru cei de pe vasul francez pe care Roger fusese obligat să-i refuze în ajun, mii de deportați din Europa căutând refugiu, așteptând încă în largul coastei.

Nu eram în stare să număr lunile care trecuseră de când nu mai aveam nicio veste despre Paul. Roger presupunea că era încă în lagărul de concentrare Natzweiler. Din toate informațiile pe care le putusem aduna, mulți francezi ajunseseră acolo, în munții Vosgi, muncind din greu într-un frig cumplit. Putea supraviețui cineva doi ani într-un asemenea loc?

În anul acela, alte lucruri se aflaseră, tulburătoare și amenințătoare. Era clar, nu numai din rapoartele sumare pe care le primeam de la Crucea Roșie elvețiană, dar și din ziarele din New York și Londra, că Hitler mergea mai departe cu planurile lui de a nimici evreii, slavii, țiganii și orice alte populații pe care el le considera *Untermenschen,* subumane, în scopul de a face loc pentru al său *Lebensraum*[81]*.* Apăruseră zvonuri despre

[80] Simbol cultural american, reprezentând femeia americană care a lucrat în fabrici în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în special cele de armament. Numele vine de la cântecul cu acest titlu scris în 1942 de Redd Evans și John Jacob Loeb, un mare hit național înregistrat de numeroși artiști, care o descrie pe „Rosie” ca fiind o muncitoare neobosită la linia de asamblaj.

[81] „Spațiul vital” (în limba germană), unul dintre conceptele fundamentale ale geopoliticii clasice germane, a cărui teză principală este că popoarele, pentru a se

camioane cu gaz la Chelmno, Polonia, și despre exterminări în masă. Hitler chiar își declara deschis planul în discursurile sale bombastice, și totuși Roosevelt întârzia să reacționeze și ținea imigrația la un nivel minim.

St. Thomas era pluta noastră de salvare, cea care ne aducea speranță. Stând îngenuncheată acolo, în acea biserică mare, în aerul parfumat de tămâie, cu superbul retablu de piatră din spatele altarului, am simțit că lumea ar putea până la urmă să se limpezească. Când eram mică, eu și tata am început să învățăm pe de rost toți cei șaizeci de sfinți și de personaje faimoase sculptate acolo în piatră. Sfântul Policarp. Sfântul Ignațiu. Sfântul Ciprian. Ajunseserăm la numărul patruzeci și șase, George Washington, când a murit tata, așa că nu îi mai învățasem pe ceilalți. Faptul că mă aflam acolo mă făcea să mă simt mai aproape de el, mai ales când organistul a cântat din toate cele 1551 de tuburi ale orgii „God Rest Ye Merry Gentleman”, cântecul de Crăciun preferat al tatei. Doar ascultând băieții din cor, îmbujorați în obraji, cântând despre gloria Domnului, te făcea să-ți recapeți optimismul.

În vreme ce pastorul Brooks ne vorbea despre planurile lui de a se înrola și de a intra în „vechiul Regiment al Șaptelea” din New York ca preot militar, eu citeam numele celor care au luptat în Primul Război Mondial, săpate în perete. Douăzeci dintre ei, ale căror nume erau pictate cu auriu, și-au dat viața pentru țara lor. Câți alții vom mai pierde în acest al Doilea Război Mondial? Parohia noastră avea mai bine de patru sute de enoriași în uniformă, și deja depășiserăm Primul Război Mondial la numărul celor răniți mortal.

Strecurasem una dintre scrisorile lui Paul în cartea mea de imnuri, una rătăcită, care ajunsese la mult timp după ce Franța fusese invadată. O citisem și o recitisem de atâtea ori, încât devenise subțire ca un șervețel pentru față. Am citit-o, în vreme ce pastorul Brooks vorbea mai departe.

Îți mulțumesc, iubirea mea, pentru pachetele cu Ovaltine. Crede-mă, e o schimbare bine-venită față de băutura caldă pe care o face tatăl Renei din ghindă măcinată. Nu te alarma dacă scrisoarea asta o să fie ultima pentru o vreme. Toate ziarele

---

putea dezvolta, au nevoie de un spațiu vital și că întreaga istorie a omenirii este o luptă a statelor și a națiunilor pentru a cuceri sau păstra teritoriul necesar.

prevăd o invazie cât de curând. Dar între timp să știi că mi-e dor de tine și că nu dispari din gândurile mele mai mult de câteva minute, și asta se întâmplă când adorm. Te rog, pomenește-ne în rugăciunile tale și dormi liniștită pe cearșafurile tale de satin roz, știind că în curând vom fi la H & H Automat, bucurându-ne de aerul condiționat și de merele...

Am simțit o privire ațintită asupra mea și m-am întors, pentru a-l vedea pe David Stockwell de cealaltă parte a intervalului, cu un șir de bănci mai în spate. Se uita direct la mine. Ce vedeam pe fața lui? Curiozitate? O urmă de tristețe? Mi-am închis cartea de imnuri când Sally Stockwell, care chiar și în frigul din marea biserică părea să transpire serios, s-a aplecat în față și a zâmbit în direcția mea. Betty s-a aplecat și ea înainte și și-a dat ochii peste cap către mine, un comentariu la adresa predicii prea lungi a pastorului Brooks.

La sfârșitul slujbei, pastorul Brooks a plecat de la altar și a urmat o procesiune anemică de băieți de cor și de bărbați în vârstă. În vreme ce înaintau pe interval, se vedea clar că rândurile lor fuseseră decimate, căci mulți plecaseră la război, schimbându-și sutanele stacojii și stiharele albe cu uniformele militare. După ce au ajuns până în partea din spate a bisericii și apoi înapoi la sacristie, enoriașii au început să plece.

Eu și mama i-am ajuns din urmă pe Betty, Sally și David în nartexul bisericii, superba intrare cu frumosul ei tavan casetat. Toți trei se detașau din mulțime, Betty pentru că purta un costum de un alb imaculat pe sub paltonul ei danez de nurcă; Sally pentru că, însărcinată cu gemeni, părea gata să pocnească, iar paltonul ei stacojiu pierduse bătălia în încercarea de a-i acoperi burta; iar David pentru că era practic singurul bărbat din Manhattan care nu purta uniformă. El susținea că slujba lui de la Departamentul de Stat era un sacrificiu la fel de mare, dar, în comparație cu mersul la război, lungile prânzuri la „Clubul 21” nu păreau un chin.

Când eu și mama am ajuns lângă cei trei, Sally își făcea vânt cu un program al bisericii.

— O, bună, Caroline, a spus Sally cu un zâmbet tremurat.

— Se pare că vom avea doi bebeluși de Crăciun, nu? a remarcat mama.

— Trei, a răspuns Betty. Acum sunt tripleți. Mama face crize. Trebuie să aleagă trei doici.

Nu era de ajuns că cvintupleții Dionne[82] erau pe fiecare panou publicitar, amintindu-mi că eu nu am copii. Sally Stockwell trebuia și ea să se dovedească mai bună decât altele.

L-am apucat pe David de braț.

— Pot să vorbesc cu tine? Între patru ochi?

David a părut panicat. Se temea că voiam să discut despre trecutul nostru? În ciuda sentimentelor mele încă rănite, nu puteam să nu observ că părea să arate mai bine odată cu trecerea timpului.

— Sper că nu are probleme, a spus Betty.

— Pot să îți acord un minut, a spus David. Dar chiar trebuie să mergem acasă. Bucătăreasa pregătește o friptură.

L-am tras pe David într-un colț liniștit, și el a zâmbit.

— Dacă asta e o solicitare de ultim minut pentru afecțiunea mea, poate că biserica nu e…

— De ce nu mi-ai răspuns la telefoane? l-am întrebat.

Războiul nu afectase abilitatea lui David de a se îmbrăca bine – clasic, dar aproape cu un aer de filfizon, cu cravata arcuită peste cămașă, cu buzunarele paltonului său din păr de cămilă având marginile cu cusături duble perfecte.

— Când a fost ultima dată când mi-ai făcut *mie* o favoare?

— Tot ce vreau e să suni pe cineva pentru…

— Numai Congresul poate să mărească cota de imigranți, Caroline. Ți-am spus.

— Ai o poziție de putere, David.

— Ca să fac ce?

— Roger a trebuit să refuze un alt vas în dimineața asta. Care venea de la Le Havre. Jumătate din ei copii. Dacă ai putea pur și simplu să rogi…

— Țara nu mai *vrea* alți străini.

— Străini? Jumătate din țara asta a ajuns aici de-abia acum o generație. Cum poți să lași oamenii să moară, David?

David mi-a luat mâna.

— Ascultă, C. Știu că Paul Rodierre este acolo, într-o situație grea…

Mi-am tras mâna.

---

[82] Născute la 28 mai 1934, în Ontario, Canada, cele cinci fete sunt primii cvintupleți care au supraviețuit copilăriei.

— Nu e vorba de asta. Cum putem pur și simplu să nu facem *nimic*? E îngrozitor!

Pastorul Brooks a venit lângă mama, Betty și Sally, în nartex. Și-a fluturat mâna în semnul crucii peste burta lui Sally, ceea ce a părut să o determine să-și facă și mai tare vânt.

— Suntem în *război,* Caroline. Să-l câștigăm este cel mai bun lucru pe care putem să-l facem pentru acei oameni.

— Asta e o minciună, și tu o știi. Șaptezeci de mii de evrei români cărora li s-a refuzat azil aici? *St Louis* lăsat în voia sorții[83]? Câți nevinovați au fost trimiși înapoi către moarte?

Pastorul Brooks s-a întors să se uite la noi și David m-a tras mai departe în umbre.

— E un proces lent, Caroline. Fiecare formular de viză trebuie să fie verificat foarte bine. Spionii naziști vin aici dându-se drept refugiați. Așa apărăm interesele Statelor Unite.

— Este antisemitism, David. A fost o vreme când ai fi făcut ceea ce trebuia.

— Frate dragă, a strigat Betty.

David a ridicat spre ea degetul arătător.

— Hai să recunoaștem despre ce e de fapt vorba aici. Dacă nu ai suferi ca o școlăriță după iubitul tău căsătorit și pierdut, ai fi la Junior League, împletind ciorapi pentru soldați.

— O să uit că ai spus asta dacă promiți măcar să încerci…

— David, *acum,* a spus Betty.

— OK, o să întreb.

— Promiți?

— *Da,* pentru numele lui Dumnezeu! Acum ești fericită?

— Sunt, am răspuns cu un zâmbet.

Pentru o clipă, mi s-a părut că văd o licărire de tristețe alunecând peste fața lui David. Regret pentru despărțirea noastră? Era greu de spus, căci a dispărut la fel de repede cum a venit.

Ne-am întors și le-am văzut pe mama și pe Betty ajutând-o pe Sally să se așeze pe o bancă din spate. Pastorul Brooks privea ca un tată neliniștit cum mama îi trimitea pe niște băieți din cor să caute un lighean. Strigătele lui Sally răsunau în biserică în

---

[83] MS *St Louis,* transatlantic german. În 1939, căpitanul, Gustav Schröder, a încercat să găsească un adăpost pentru 937 de evrei germani refugiați, cărora li s-a refuzat accesul în Cuba, Statele Unite și Canada. Acceptați în diferite țări din Europa, circa un sfert din pasagerii vasului au murit în lagăre de concentrare.

vreme ce mama își strângea haina pentru a i-o pune drept pernă bietei femei.

— Dumnezeule! a exclamat David șocat.

Betty a venit repede la David și l-a tras de braț.

— Vino aici! E gata să nască. Nu mai e timp să ajungă la St. Luke's.

Până la urmă, se părea că David nu avea să mai ajungă acasă la friptura bucătăresei.

Capitolul 22

KASIA

Crăciunul lui 1943

Crăciunul lui 1943 a fost unul deosebit de mohorât pentru Zuzanna și pentru mine. Cu Matka și Luiza duse și cu sora mea atât de slăbită, încât părea o umbră, nu aveam motive de a sărbători. Nu mai primiserăm nicio scrisoare sau pachet de la Papa de atâta vreme. Oare mai era în viață?

În după-amiaza de Crăciun am fost scutite de *Appell,* pentru ca paznicii lagărului să poată petrece. Zuzanna dormea lângă mine, atât de slabă din cauza dizenteriei, încât îi vedeam marginea ascuțită a osului șoldului prin pătura subțire. Fiind doctor, știa ce se întâmpla și încerca să-mi spună cum să o ajut să se facă bine, dar deși fetele de la bucătărie îi strecurau sare și apă curată, nimic nu funcționa. Cu toate că multe dintre prizoniere își împărțeau mâncarea prețioasă cu toți Iepurii, fără pachetele noastre de acasă deveniserăm niște schelete vii.

Zuzanna zăcea pe o parte, cu mâinile încleștate sub bărbie, iar eu moțăiam lângă ea, cu pieptul lipit de spatele ei, și singura mea fericire era răsuflarea ei. Femeile din baraca noastră votaseră să ne îngăduie să avem un pat de jos doar pentru noi două, dat fiind condiția noastră de Iepuri. Acesta era un gest extraordinar, căci în multe paturi dormeau și mai mult de opt prizoniere! Mai ales rusoaicele, multe dintre ele doctorițe și infirmiere capturate pe câmpul de luptă, erau foarte bune cu noi și ele organizaseră votarea. Ca un cadou de Crăciun, Anise ne

dăduse o bucată de pătură fără păduchi pe care o luase din grămezile de obiecte prăduite, și eu o înfășurasem în jurul picioarelor goale ale Zuzannei.

Am văzut cum câteva fete poloneze au îndesat niște iarbă sub o bucată de pânză. Asta era o tradiție de Crăciun pe care o respectaserăm în Polonia de când eram mici, când paie proaspete sunt puse sub o față albă de masă. După cină, fetele scot fire de iarbă de sub pânză pentru a-și vedea viitorul. Un fir verde înseamnă măritiș, unul galben anunță că vei rămâne fată bătrână, iar unul foarte scurt prevede că vei ajunge repede în mormânt. În acea zi, toate mi se păreau extrem de scurte.

Cu Marzenka plecată pentru moment, câteva fete poloneze mi-au cântat unul dintre cântecele mele de Crăciun preferate, „Zdrów bądź Królu Anielski”, „Potrivit pentru Regele îngerilor”, cu o voce joasă, înăbușită, căci cântatul sau vorbitul în orice altă limbă în afară de germană era interzis și putea să te ducă în buncăr.

Cântecul m-a purtat înapoi la Ajunul Crăciunului în Polonia. Am revăzut micuțul nostru brad împodobit cu țurțuri din hârtie argintie și lumânări. Schimbul de daruri cu Nadia, întotdeauna cărți. Prânzul cu supa limpede de sfeclă a Matkăi, pește fierbinte și dulciuri. Și mersul la biserică în ziua de Crăciun, unde familia noastră stătea pe aceeași bancă cu familia Bakoski. Cum ne înghesuiam cu toții acolo cu Pietrik și mama lui cea blândă, ca o lebădă cu părul negru. Fusese balerină înainte să-l cunoască pe tatăl lui Pietrik și întotdeauna își purta părul adunat într-un coc la ceafă. Domnul Bakoski, stând drept în uniforma lui militară, iar Luiza în haina ei roz nouă cuibărindu-se lângă mine. Cum zâmbea familia lui Pietrik când el mă trăgea mai aproape ca să împărțim aceeași carte de rugăciuni. Mirosul lui de cuișoare și scorțișoară, căci o ajutase pe mama lui la prăjituri în acea dimineață.

Am mai petrecut ceva vreme cufundată în amintiri – orice, pentru a scăpa de acea baracă înghețată –, dar simțeam cum foamea lua locul oricărui sentiment de dragoste. Aproape toată ziua m-am gândit doar la pâine și la cum să scăpăm eu și Zuzanna de păduchi. Zuzanna crease pentru noi o rutină de despăduchere foarte riguroasă, căci era îngrozită de tifos. Ca doctor, știa foarte bine care erau consecințele îmbolnăvirii.

Gândurile mi-au fost întrerupte când bătrânul electrician din Fürstenberg a venit să lucreze la firele din baraca noastră. Venea în mod frecvent și vizitele sale erau foarte așteptate. A intrat în baracă, adus de spate și cu părul alb, cărându-și geanta de pânză cu scule și un scăunel pliant de lemn, cu umerii și mânecile paltonului său de tweed întunecate de pete ude. Și-a scuturat stropii de ploaie de pe pălăria sa galben muștar și apoi a făcut ceva ce făcea întotdeauna, ceva extraordinar.

S-a înclinat în fața noastră.

S-a înclinat! Cât timp trecuse de când mai făcuse cineva asta înaintea noastră? Apoi s-a dus în mijlocul încăperii și și-a desfăcut scăunelul. Pe drum, a aruncat o privire către Zuzanna, adormită lângă mine, și a zâmbit. Dintr-un motiv oarecare, părea să țină în mod deosebit la Zuzanna. Ea avea acest efect asupra oamenilor. Oare îi amintea bătrânului de propriul lui copil? La o vizită anterioară, îi strecurase un cub de zahăr, înfășurat în hârtie albă, de care am tras mai multe zile, trezindu-ne noaptea pentru a linge din el câte puțin. Iar o dată, a scăpat „din întâmplare” lângă patul ei un pachețel cu praf pentru durere de cap.

De ce, v-ați putea întreba, ar fi fericite niște fete moarte de foame să-l vadă pe acest neamț? Pentru că *Herr* Fenstermacher nu era un lucrător obișnuit. Era un om blând și educat, cu o voce ca melasa caldă. Dar nu ăsta era cel mai bun lucru.

El ne cânta. În franceză.

Dar nu orice fel de cântece. Propriile lui cântece, alcătuite din titlurile articolelor de ziar din acea zi. Da, știam despre unele evenimente ale războiului doar ascultând bufnetele îndepărtate ale bombelor care cădeau la sud de noi. Dar *Herr* Fenstermacher ne aducea, riscând enorm, un dar mai prețios decât aurul. Vești încărcate de *speranță.* Numele de *Fenstermacher* înseamnă în germană „cel care face ferestre”, și el era fereastra noastră către lume.

Întotdeauna începea în același fel: se ridica pe scăunelul lui și se juca la becul chior, cântând: *„Recueillir près, les filles, et vous entendrez tout ce qui se passe dans le monde*”. Adunați-vă aproape, fetelor, și veți auzi tot ce se întâmplă în lume.

În acea zi de Crăciun a cântat despre trupele americane care au debarcat pe pământul Europei; despre întâlnirea lui Stalin, Roosevelt și Churchill de la Teheran; și despre avioanele

britanice care au bombardat cu succes Berlinul. Deci ei zburaseră pe deasupra noastră! Mi-am imaginat niște piloți englezi tineri și frumoși, în avioanele lor, făcând să sune sirenele care anunțau raiduri aeriene, stârnind panica în Binz și *Aufseherinnen* ale ei. Oare piloții aceia știau că noi suntem aici, jos, așteptând să fim eliberate?

Cele care știau franceza le traduceau în șoaptă celorlalte. Nici nu vă puteți da seama cât de fericite eram pentru acest dar. Electricianul a sfârșit cu un drăguț „Crăciun fericit, doamnelor dragi! Să ne ajute Dumnezeu pe toți cât mai curând!”

Și-a strâns geanta cu scule și și-a pus pălăria la loc pe cap. Ochii mă usturau din cauza lacrimilor. N-o să răcească pe vremea asta? Fuseserăm uitate de toată lumea. Oare el știa că era singurul nostru aliat? A trecut pe lângă patul nostru și și-a săltat pălăria către mine. *Te rog, ai grijă,* i-am spus în gând. *Ești singurul nostru prieten.*

M-am bucurat că Zuzanna a continuat să doarmă. O zi de odihnă în care nu trebuia să stea în zloată ore în șir câtă vreme Binz și gardienii ei ne numărau avea să o ajute să-și revină. Abia după ce *Herr* Fenstermacher a ieșit din baracă, am văzut ce lăsase la picioarele patului nostru.

Cea mai frumoasă pereche de ciorapi împletiți din lume!

I-am luat în mână și nici nu mi-a venit să cred cât de moi erau. Mi-am mângâiat obrazul cu ei. Parcă erau penele pufoase ale Psinei. Și culoarea! Albastrul cel mai palid, precum cerul de la începutul verii. I-am strecurat sub bărbia Zuzannei, între mâinile ei strânse și piept. Un miracol de Crăciun.

Abia plecase *Herr* Fenstermacher, că ușa barăcii s-a deschis și a intrat Marzenka, târșâindu-și picioarele, tropăind pentru a-și scutura noroiul de pe cizme. Cât o invidiam toate pentru cizmele alea, căci să stai cu picioarele goale în saboții uriași de lemn în plină iarnă e o adevărată tortură.

Marzenka avea brațele pline cu pachete. Inima a început să-mi bată mai tare la vederea lor. Era prea mult să cer așa ceva, un pachet pentru noi în ziua de Crăciun, după ce așteptaserăm atât de mult.

A început să meargă prin baracă, strigând nume și aruncând pachete și scrisori pe unele paturi. Ce ciudat, m-am gândit, că avem voie să primim pachete, deși suntem prizonieri politici. Dar, spre norocul nostru, comandantul Suhren era un om

practic. Dacă familia unei prizoniere îi trimitea mâncare și haine, asta era o economie pentru banii lagărului. Însemna că era nevoie de fonduri mai puține pentru a ține o muncitoare în viață.

Când Marzenka a ajuns la patul nostru, mai avea doar două pachete.

Te rog, fă să fie unul al nostru!

A încetinit pasul când s-a apropiat de patul nostru.

— Crăciun fericit, a spus, cu o rară umbră de zâmbet.

Până și ea le compătimea pe fetele-Iepuri.

Marzenka a aruncat un pachet pe salteaua noastră de paie, și pachetul a aterizat cu un bufnet. M-am ridicat în capul oaselor și l-am luat repede. Eram puțin ametită și am ținut câteva minute în mâini cutia învelită în hârtie maro, pentru a deveni conștientă de ce se întâmpla. Un pachet. Picături mici de ploaie pătaseră hârtia maro, făcând-o să arate ca o piele de animal, iar ploaia întinsese cerneala de la adresa expeditorului, dar era de la Poșta din Lublin.

Papa.

Oare descifrase cumva codul și călcase cu fierul scrisoarea? Ar trebui să o trezesc pe Zuzanna ca să-l desfacem împreună? Pachetul era deja pe jumătate deschis, căci fusese inventariat de cenzori, așa că am rupt hârtia maro. Am rămas în mâini cu o veche cutie de metal pentru bomboane, rece la atingere. Am ridicat capacul și din ea s-a ridicat mirosul vechi de ciocolată. Oh, *ciocolată.* Uitasem de existența ciocolatei. Chiar și ciocolata veche mă făcea să-mi lase gura apă.

În cutie erau trei pachețele înfășurate în pânză. L-am desfăcut pe primul, și am găsit ceea ce mai rămăsese dintr-o prăjitură cu mac. Mai bine de jumătate! De obicei, cenzorii luau prăjitura întreagă. Oare fuseseră generoși pentru că era Crăciunul? Am gustat o firimitură și i-am mulțumit lui Dumnezeu pentru că a creat floarea de mac, apoi am înfășurat repede prăjitura la loc, căci aveam să i-o păstrez Zuzannei. O prăjitură poloneză avea să fie un medicament bun pentru ea.

Următorul pachet pe care l-am desfăcut era un tub de pastă de dinți. Aproape că mi-a venit să râd. Periuțele noastre de dinți nu mai existau demult, dar cât de minunat era să văd ceva atât de familiar de acasă. Am răsucit capacul și am inspirat mirosul răcoros de mentă. L-am băgat sub saltea. Dacă ne tocmeam

cum trebuie, o asemenea comoară avea să ne aducă rații suplimentare de pâine pentru o săptămână.

Cel de-al treilea pachețel era mic și înfășurat în prosopul de bucătărie al Matkăi, mic și alb, cel pe care îl brodase cu două păsărele care se sărută. Doar l-am văzut și am început să plâng cu suspine, ceea ce m-a încetinit, dar în cele din urmă am desfăcut legăturica, iar mâinile îmi tremurau atât de tare, încât nu reușeam să desfac nodul. În cele din urmă prosopul s-a desfăcut în poala mea, și tot ce am putut să fac a fost să privesc lung la conținutul lui.

Era un mosor de ață roșie.

„Bucurie” este un cuvânt prea mult folosit, dar asta am simțit acolo în acea zi, știind că Papa îmi înțelesese scrisoarea secretă. Cu greu m-am abținut să nu mă reped în mijlocul încăperii și să strig de fericire. În schimb, am sărutat micuțul mosor de lemn și l-am strecurat între mâinile strânse ale surorii mele care dormea.

Era cel mai bun Crăciun din viața mea, căci știam că nu mai eram singure.

Capitolul 23

HERTA

1944

— Vilmer Hartman a venit să vă vadă, a spus sora Marschall cu o privire atotcunoscătoare.

De ce continua să intre în cabinetul meu fără să bată la ușă?

În dimineața aceea mă trezisem într-o dispoziție oribilă și cu un bâzâit ciudat în cap. Poate că se datora faptului că lagărul era supraaglomerat. Ravensbrück fusese construit pentru șapte mii de prizoniere, dar în acea vară adăpostea aproape patruzeci și cinci de mii. Poate că de vină erau sirenele de alarmă antiaeriană care sunau constant sau poate veștile amenințătoare despre război. La începutul lui iunie, în lagăr a ajuns vestea că americanii debarcaseră în Franța. Sau poate era faptul că lagărul era năpădit de prizoniere infectate și la fiecare

două săptămâni trebuia să eliberez complet infirmeria de paciente care nu erau bune de muncă și să le trimit la transporturile „negre”. Chiar și după ce mi-am făcut câteva tăieturi pentru a mai elibera din tensiune, tot nu puteam dormi.

Ca să înrăutățească lucrurile, Suhren nu rezolvase nimic în privința Iepurilor. Barăcile erau atât de înțesate și de prost administrate, încât era imposibil să le găsești fără să încui toate barăcile din lagăr. Gerda mi-a spus că prietenele lor schimbau numerele cu ele și le ascundeau peste tot, chiar și în baraca celor cu TBC.

N-aveam chef să mă văd cu vechii prieteni.

Vilmer Hartman, un psiholog pe care îl cunoscusem la facultate, voia să viziteze Uckermark, un fost lagăr pentru fete aflat în apropiere, unde Suhren trimitea excesul de prizoniere. Știam că psihologii făceau turul lagărelor verificând sănătatea mintală a personalului lagărului – o pierdere de vreme când erau atâtea lucruri mult mai importante de făcut. Speram să-l duc la Uckermark, să fac cu el turul lagărului în cinci sau mai puține minute și să-mi văd de treburile mele fără alte complicații. Aveam de gând să mă retrag devreme și să mă cufund într-o baie răcoroasă, căci eram în mijlocul unui val de căldură. Era cea mai fierbinte lună iulie înregistrată vreodată.

L-am găsit pe Vilmer afară, în fața clădirii administrative, așteptând pe scaunul pasagerului într-un *Wagen.* M-am așezat la volan, am pornit motorul și am deschis radioul, ca să descurajez orice conversație.

„Germania continuă să fie victorioasă. Proviziile Aliaților continuă să scadă în vreme ce trupele germane își continuă *Unternehmen Wacht am Rhein*[84]. În alte știri…”

Vilmer a închis radioul.

— Victorioasă? Ce minciuni! Cum ne putem amăgi așa? Deja am pierdut războiul. S-a încheiat încă de la Stalingrad.

— Și ce te aduce în lagăr, Vilmer? Ultima dată când te-am văzut eram la cursul de biologie. Te chinuiai cu un fetus de porc.

Vilmer a zâmbit.

— Cursul ăla aproape că m-a terminat.

[84] Denumirea oficială germană pentru Ofensiva din Ardeni (16 decembrie 1944-25 ianuarie 1945).

Vilmer era un bărbat arătos, cu păr blond ușor ondulat și cu o purtare blândă. Se îmbrăca în haine civile, bănuiesc că pentru a câștiga încrederea pacienților cu care stătea de vorbă. Pantofii lui din piele de Cordoba, care păreau scumpi, reușeau să rămână bine lustruiți chiar și în praful din lagăr.

— Meseria de medic nu e pentru oricine, am remarcat eu.

— Cu siguranță e mai bine plătită, a replicat Vilmer. Dar eu sunt mulțumit să fiu psiholog.

Când am ajuns la Uckermark, am parcat, și Vilmer, un gentleman german tipic, mi-a deschis portiera *Wagen*-ului. Am privit amândoi cele trei barăci nou-construite și cortul enorm de armată instalat în *Platz,* sub care sute de *Häftlinge* stăteau în picioare și așezate, încă în hainele lor civile.

Vilmer avea maniere alese, tipice pentru un neamț educat, dar era plicticos. Îmi ceruse odată o întâlnire, dar fusesem prea ocupată ca să mă duc.

— Publici atât de mult, Vilmer. Ce carieră ți-ai făcut!

Mi-am scuturat mâneca halatului meu alb, unde se adunaseră particule negre de cenușă.

— E prea cald azi pentru mâneci lungi, nu? a spus Vilmer. Nu e nevoie să te îmbraci oficial pentru mine.

— De ce ai venit aici, Vilmer?

— Ca să studiez legătura dintre traumă și psihoză.

— Un alt studiu? Vei avea nenumărați subiecți aici, începând cu popota personalului.

— Mă interesează mai mult prizonierii.

— Cui îi pasă de ei? Nu îi atinge dacă nu vrei să iei vreo boală.

— Mie îmi pasă foarte mult, a spus Vilmer. E doar o parte din sarcina mea, dar terapia prin comunicare cu prizonierii m-a ajutat să aflu multe.

— Care este sarcina ta oficială? am întrebat.

Am ajuns la cort și Vilmer s-a întors să îi zâmbească unei *Häftling.*

— Să evaluez abilitatea populației de a-și aduce contribuția, pe baza unei varietăți de criterii.

Ceea ce voia să spună era *să îi aleagă pentru sacrificare pe cei incapabili mintal să muncească*. Înainte să îi marcheze pentru un tratament special, se ocupa puțin și de ceva cercetare pentru sine.

— Studiezi șobolanii din labirint, am spus.

— Îmi place să cred că îi ajută faptul că vorbesc despre asta. De când ai devenit atât de dură, Herta?

— Ar trebui să mă întind pe o canapea acum?

— Ți-ar face bine. Adevărul e că nu sunt surprins. În definitiv, ai fost desensibilizată în mod sistematic de-a lungul anilor, începând cu facultatea de medicină. Mi-aduc aminte de o luptă cu membre umane pe post de săbii în laboratorul de disecții.

— Și ești aici ca să studiezi doar prizonierii?

— Oh, nu. Să selecționez și personalul din lagăr.

— Asta mă include și pe mine?

Vilmer a ridicat din umeri.

— Toți avem o slujbă.

— Așadar, tot ce spun va fi înregistrat și transmis lui Suhren?

— Eu raportez la Berlin.

— Ți-au spus să mă evaluezi pe mine?

— Tu ești una dintre mulți alții, Herta. Doctorii din lagăre sunt expuși riscului în mod deosebit. Ca grup, voi arătați un respect profund pentru autoritate. Acceptați, chiar tânjiți după un statu-quo.

— Nu pot trăi într-un loc așa de murdar ca ăsta. Mi-am mai scuturat niște cenușă de pe halat. Ce scrie în dosarul meu?

— Tu să-mi spui.

— Sunt sigură că tot incidentul cu poloneza este acolo.

— Probabil.

— Ce-ar fi de spus? Am găsit o prizonieră, o fostă infirmieră, care m-a ajutat să transform *Revier*-ul, iar sora Marschall a devenit geloasă și a pus capăt la tot. Marschall. Iată un personaj care ar trebui studiat.

— Știi de ce te-au pus să joci șah cu dr. Winkelmann?

— Noi nu prea pălăvrăgim despre asta, Vilmer.

Deși la început am înjurat vizitele forțate ale colegului meu rubicond Winkelmann, ajunsesem să le găsesc ciudat de relaxante. Îmi băgăm niște gel mentolat sub nări ca să rezist la mirosul trupului său și îl priveam cum mănâncă un șir nesfârșit de sandviciuri cu pește, în vreme ce îmi ținea o prelegere despre beneficiile peștelui ca hrană pentru creier. Avusesem întâlniri și mai proaste.

— Presupun că s-au gândit că mă apropiasem într-un fel fățiș de o altă femeie și că o companie masculină mi-ar fi benefică.

— Și tu ce părere ai despre asta?

— Nu este treaba mea să am păreri.

— Interiorizarea emoțiilor n-o să te ajute, Herta.

Vilmer era atât de *moale,* cu ochii lui căprui triști, ca de vacă. Nu fusese niciodată un student dintre cei mai isteți, pierduse degeaba timpul la facultatea de medicină.

— Pur și simplu m-a întristat toată povestea. Muncea din greu și era o persoană de treabă.

— În notele mele scrie că ai zăcut în pat câteva zile. Anxietate acută.

— Mi-a trecut.

Totul poate fi depășit cu muncă și disciplină. De ce făcea atâta caz din asta?

— Pari deranjată că haina ta e murdărită de cenușa de la *Krema.* Vrei să vorbim despre asta?

— Întâmplător, prefer să port un halat alb și curat, Vilmer. Asta e cumva o încălcare a unor reguli de comportament?

— Nu e nevoie să ridici vocea, Herta. Au devenit mai frecvente episoadele?

Cât trebuia să mai suport?

— Cum dormi?

Brusc, mi s-a părut la fel de arzător ca în iad să stau acolo în soare.

— Nu prea bine, Vilmer. S-ar putea ca asta să aibă de-a face cu sirena de la 4 dimineața. Nu că i-ar păsa cuiva dacă dorm.

— Simți că nimănui nu-i pasă? a întrebat Vilmer.

— Nu vrei să încetezi să mă mai întrebi ce simt? *Mein Gott,* Vilmer. La ce servește asta? Cum mă simt? Cum mă simt?

Vocea mea ridicată a atras atenția unei *Aufseherin.* Asta îmi mai trebuia – un alt raport în dosarul meu.

— Ascultă, ăsta nu e un loc pe care să-l numești cu ușurință acasă, a spus Vilmer. În fișa ta sunt menționate responsabilitățile tale din lagăr. E imposibil să fii indiferentă la toate astea. Nu e în firea ta să pui capăt unor vieți, Herta. Fără îndoială, simți o amorțire emoțională.

— Îmi fac treaba, am spus, trăgând de mânecile halatului peste încheieturi.

— Alte tăieturi?

Și ce dacă erau? Mă descurcam.

— Nu, sigur că nu, am răspuns. Fără tăieturi.

Vilmer și-a băgat o țigară între buze și și-a deschis bricheta, iar strălucirea soarelui pe cutiuța de metal m-a orbit pentru o clipă.

— Știi, Herta, nu poți să ai și una, și alta. Să omori și să continui să fii văzută ca vindecător. Asta își cere birul.

— În timpul meu liber, mă gândesc la alte lucruri.

— Asta e o dublare a emoțiilor, știi doar. Nu e sănătos.

— Nici fumatul nu e.

Vilmer s-a strâmbat și a aruncat țigara, ceea ce a dus la o încăierare între *Häftlinge.*

— Uite ce-i, într-o oarecare măsură, compartimentarea e sănătoasă, dar ai putea să te simți mai bine dacă schimbi ritmul.

— Mă transferi?

— Într-adevăr, cred că nu ți-ar strica o schimbare. În momentul acesta nu prea ai cum să ajuți Reichul.

— Așa că o să mă plasezi cu un apăsător de limbă și un flacon cu aspirine într-un salon de spital dintr-un orășel amărât? Poate că tu nu ți-ai luat în serios educația medicală, dar eu am muncit din greu ca să ajung unde sunt.

— Nu e nevoie să fii ostilă, Herta.

Îmi simțeam rochia ca pe un furnal, transpirația îmi aluneca pe spate.

— Deci acum sunt ostilă? Te rog! Ai făcut tu vreodată ceva atât de bine, încât să crezi că ești destinat să faci lucruri mărețe? Nu, să nu scrii „suferă de grandomanie” în fișa mea. E adevărat. Eu sunt *medic,* Vilmer. Asta este oxigenul meu. Te rog, nu-i lăsa să mă trimită de aici.

— Porcăria asta nu se va termina bine pentru Germania, Herta. E imposibil să nu vezi asta. Probabil că o să ajungi la spânzurătoare.

Am pornit-o înapoi către *Wagen.*

— Suhren ține lucrurile sub control.

Vilmer m-a urmat.

— Crezi că Suhren o să te protejeze? O să dea fuga la München. Sau în Austria. Gebhardt deja încearcă să influențeze oficialii pentru a fi ales președinte al Crucii Roșii, ca și cum asta l-ar absolvi. De ce nu-ți iei pur și simplu un concediu?

Mi s-a făcut greață. Atâta slăbiciune. Oare toți nemții deveniseră niște mămăligi peste noapte?

— O să te las să-ți continui cercetările, am spus, apoi am urcat în Wagen și i-am aruncat punga cu sandviciuri pe care le aduseserăm cu noi! Mă descurc, Vilmer. Am ajuns atât de departe. Te rog, nu-mi lua asta!

Pe când ieșeam pe porțile de la Uckermark, un camion a trecut pe lângă mine în direcție opusă, venit să ia un transport special. L-am văzut pe Vilmer în oglinda mea retrovizoare, așezat pe vine lângă cort, vorbind cu niște evreice unguroaice. Discutând cu ele, fără îndoială, despre ce simțeau. De parcă asta avea să ajute Reichul.

∴

Câteva luni mai târziu, Suhren, cu fața cenușie, cadaverică, m-a chemat în biroul lui.

— Sursele mele îmi spun că s-au scurs informații despre Iepurii lui Gebhardt. Berlinul a interceptat o transmisiune radiofonică elvețiană a guvernului polonez în exil de la Londra, care dădea detalii despre Iepuri. O numea vivisecție și pomenea numele meu. Și al lui Binz. Crimele noastre, ziceau, vor fi răzbunate cu fierul roșu.

— A fost vreun doctor menționat?

— Doar Gebhardt. Ziceau că o misiune catolică din Fribourg a scris la Vatican.

— V-am spus, *Herr Kommandant.*

A început să se învârtească prin cameră.

— Cum de s-a aflat? Am avut atâta grijă. Presupun că acum trebuie să ne asigurăm că fetele alea iepuri sunt bine îngrijite.

— Nu, *Herr Kommandant.* Exact opusul. Așa cum am discutat…

— Știi, Serviciul de securitate zice că guvernul polonez în exil l-a condamnat pe Gebhardt la *moarte.* Aici avem de-a face cu opinia internațională. Trebuie să procedăm cu grijă. Poate să conteze atunci când lucrurile… în sfârșit, când lucrurile se *termină.*

— E mai bine dacă Iepurii nu sunt niciodată găsiți. Mai greu pentru opinia publică să comenteze asupra a ceva ce nu a existat niciodată.

— Dar Himmler discută cu Suedia despre transportarea unor *Häftlinge* de aici. În Suedia, în autobuze ale Crucii Roșii. Crede că asta ar putea încuraja îngăduința. Poate că asta ne va ajuta. Sper că s-a notat că eu am obiectat la aceste operații.

Cum putea Suhren să fie așa de naiv? Nu avea să fie nicio *îngăduință.* Dacă Germania pierdea războiul, învingătorii nu aveau să vină pe rând și să întrebe cine a obiectat la ce. Suhren se va îndrepta direct către spânzurătoare.

— Credeți că lumea va privi cu bunăvoință acele dovezi umblătoare a ceea ce s-a întâmplat aici? Comandante, veți fi considerat responsabil, indiferent ce spuneți. La fel ca și mine.

Suhren s-a uitat pe fereastra biroului său la lagărul de dedesubt.

— Cum le găsim? *Haftlinge* nu-și mai păstrează numerele adevărate.

Ochii lui erau injectați. Oare băuse?

— La *Appell,* pur și simplu se strecoară. Își schimbă numerele cu cele moarte.

M-am apropiat de el.

— Majoritatea ar trebui să fie în Baraca 31 – sau se ascund dedesubt. Cu noua instalație…

— Te rog, Oberheuser…

Lui Suhren nu-i plăcea să vorbească despre noua instalație și cu siguranță nimeni nu rostea cuvântul *gaz.* Noii membri ai personalului, veniți recent de la Auschwitz, îl ajutaseră să monteze o instalație improvizată într-un vechi atelier de pictură, lângă *Krema.* Nu era cine știe ce operă meșteșugită, dar avea să facă întreaga operațiune de reducere la tăcere a Iepurilor mult mai simplă.

— O s-o pun pe Binz să încuie baraca și apoi să strige *Appell*-ul, a spus Suhren. Dumneata personal vei avea grijă ca fiecare dintre fetele-iepuri să fie prinsă.

Era și timpul!

— Am permisiunea dumneavoastră să…

— Fă ceea ce trebuie să faci, doctore. Asigură-te doar că nu rămâne nicio urmă din ele.

Capitolul 24

CAROLINE

1944-1945

Pe 25 august, Roger mi-a telefonat la The Hay și mi-a spus că Forțele Franceze Libere și trupele americane ajunseseră la periferia Parisului.

Aveam din nou treabă.

Era o zi de sâmbătă, așa că traficul era relaxat, și am condus până în oraș cu accelerația apăsată la maximum, trecând cu roțile scârțâind pe lângă mașinile de pe Taconic Parkway, până când am văzut luminile albastre pâlpâitoare în oglinda retrovizoare. Dar după ce i-am spus motivele grabei mele ofițerului de poliție cu față de copil, și-a aprins din nou luminile și m-a escortat la consulat.

În biroul lui Roger, am adunat informații din toate sursele posibile. Am citit telegrame și cablograme și am ascultat radioul – toate în același timp. Când trupele noastre au ajuns la Arc de Triomphe, eram copleșiți de bucurie și vorbeam la telefon cu Bordeaux și Londra. Trupele americane, însoțite de generalul De Gaulle și de armata Forțelor Franceze Libere, au intrat în Paris prin sud, pe Champs-Elysées, în jeepuri și pe jos. Mulțimi de francezi au umplut străzile, strigând *„Vive la France!”* Oamenii se revărsau din casele lor, înnebuniți de bucuria eliberării, chiar dacă lunetiștii și tancurile germane mai trăgeau ici și colo. Curând, nemții au fluturat steagurile albe ale capitulării din spatele buncărelor lor, proprietarii de restaurante și-au adus ultimele sticle de șampanie din pivnițele lor, și Parisul și-a pierdut mințile de fericire.

Mai târziu, în aceeași zi, am privit din biroul lui Roger cum Lily Pons, starul Operei Metropolitane, a cântat „Marseilleza” în fața celor treizeci de mii de oameni adunați sub noi, în Rockefeller Piaza, pentru a sărbători victoria.

Eram convinși cu toții că era doar o chestiune de timp până când Hitler avea să capituleze și Berlinul să cadă. Aliații aveau să elibereze toate lagărele de concentrare. Am început să trimit telegrame și scrisori la toate centrele de repatriere posibile din Franța, întrebând de Paul. Cum avea să se întoarcă în Paris?

∴

Deși Franța fusese eliberată, războiul a continuat. În aprilie următor, stăteam la masa din sufrageria de la The Hay, încă în pijama, și scriam un comunicat de presă pentru orfanii din Franța eliberată: *E nevoie urgentă în Franța de aceste lucruri obișnuite. AZI: Orez. Cacao îndulcită. Lapte praf integral. Fructe*

uscate. Urmează, ca importanță, ceai și cafea pentru copiii mai mari...

Cât timp trecuse de când primisem acea primă scrisoare de la Paul? Toate cercetările mele nu dăduseră niciun rezultat. O ultimă furtună de zăpadă lovise Bethlehemul, dar chiar și iarna se săturase de iarnă, și fulgi tăcuți acopereau crusta de zăpadă din curte ca o flanelă albă. O zăpadă foarte proastă pentru bulgări, ar fi zis tata.

Serge a aruncat, cu un bufnet, corespondența pe care o luase de la poștă pe masa în formă de semilună de lângă ușa de la intrare și s-a dus să curețe zăpada de pe aleea din fața casei.

Când după-amiaza a început să devină tot mai întunecată, am făcut ceai în bucătărie. Când m-am întors în sufragerie, m-am oprit în drum să frunzăresc teancul de plicuri. Le-am găsit pe cele obișnuite. Un fluturaș pentru Competiția Hipo din Bethlehem, ținută în fiecare primăvară pe câmpul Ferriday din spatele casei noastre, în beneficiul bibliotecii. Factura lunară de lapte de la Ferma Elmwood. O invitație la un concert de clopoței la fermă.

Un plic mi-a atras brusc atenția. Era ecru, la fel ca toate celelalte pe care le trimisese el, având numele destinatarului trecut cu scrisul lui Paul – cumva mai puțin sigur și puternic, dar al lui, fără nicio îndoială. La destinatar era trecută adresa: *Hôtel Lutetia, 45, boulevard Raspail.*

Mâinile îmi tremurau când am rupt plicul și am citit conținutul scrisorii.

Mi-am înșfăcat ghetele din bucătărie, am aruncat paltonul mamei peste pijama și am alergat peste drum, la Magazinul universal al fraților Merrill, spărgând stratul tare de zăpadă cu fiecare pas. Am țâșnit în sus pe scări și am găsit-o pe mama stând lângă un perete cu rafturi alături de domnul Merrill, în mână cu o sticlă cu hamamelis[85]. S-au îndepărtat unul de altul, surprinși.

Domnul Merrill a zâmbit când am intrat; avea un inel de chei la brâu.

— Caroline. Ce-ai mai fă...

[85] Hamamelisul *(Hamamelis Virginiana)* este un arbore nord-american. Scoarța și frunzele sale se folosesc în scop medicinal, sub formă de infuzie, unguente sau tinctură, având efecte antiinflamatorii, antimicrobiene și vasoconstrictoare.

— Nu acum, domnule Merrill, am spus, ținându-mă de tocul ușii în vreme ce încercam să-mi recapăt răsuflarea.

Deși în general era un om concis, cu o mică încurajare, arătosul domn Merrill ar fi discutat *ad infinitum* avantajele și dezavantajele pungii de hârtie pentru alimente.

Mama s-a întors spre mine.

— Dumnezeule mare, ce e, dragă?

Nereușind să respir normal, am fluturat plicul.

Mama a venit spre mine.

— Închide ușa, Caroline! Pentru numele lui Dumnezeu, ce-i cu tine?

— E de la Paul. E la…

— Unde, dragă?

— La Hotel Lutetia.

— De ce n-ai spus așa, Caroline? a exclamat ea și i-a dat înapoi sticluța cu hamamelis domnului Merrill. Plecăm mâine.

În definitiv, bagajele noastre erau făcute de luni în șir.

Capitolul 25

KASIA

1945

În februarie 1945, Drumul Frumuseții nu mai era frumos. Nemții folosiseră jardinierele și cei mai mulți dintre tei ca lemne de foc. Zgura neagră de pe drum era acoperită de o zloată înghețată, și peste tot prin lagăr se vedeau grămezi înalte de zăpadă, având deasupra un strat de cenușă, căzută de la coșuri. Cușca animalelor exotice dispăruse de mult.

Am ocolit femeile care ieșiseră afară, înfruntând frigul, unele în grupuri, altele rătăcind singure. Duminica, Drumul Frumuseții era plin de un amestec zgomotos de femei de toate naționalitățile, unele ducând o pereche de chiloți sau o uniformă pe care o spălaseră pentru a se zvânta în vânt. Lagărul devenise imposibil de aglomerat pe măsură ce Armata Roșie înainta spre vest prin Polonia, și din oră în oră soseau transporturi de prizoniere pe care nemții le evacuau din alte lagăre de

concentrare, precum Auschwitz și Majdanek. În scurt timp se adunaseră prizoniere din douăzeci și două de țări. Polonezele alcătuiau de departe cel mai mare grup, dar acum aveam printre noi și prizoniere britanice, chineze, americane. Toată lumea știa că Himmler ținea mulți dintre *Prominente,* prizonierii speciali, în buncăr, inclusiv un pilot american care fusese găsit lângă Ravensbrück, după ce se parașutase din avionul lui avariat.

Deși multe dintre noi purtam aceleași uniforme în dungi, albastru cu gri, puteam ghici naționalitatea unei prizoniere după felul în care și-o purta pe a sa. Întotdeauna recunoșteai o franțuzoaică. Fiecare dintre ele își lega basmaua într-un fel unic, încântător, și toate își coseau mici punguțe șic numite *bautli* din cârpe recuperate, în care își țineau vasele. Unele chiar își prindeau mici gulere albe la uniformă, iar din zdrențe își făceau funde frumoase. Rusoaicele, multe dintre ele infirmiere și doctorițe din Armata Roșie capturate pe câmpul de luptă, se deosebeau și ele la fel de clar. Alcătuiau un grup disciplinat și toate își purtau uniformele din lagăr exact la fel. Fiecare își păstrase bocancii de piele din armată și avea basmaua lagărului legată la ceafă într-un nod pătrat perfect.

Prizonierele nou-sosite în lagăr erau ușor de recunoscut. Odată ce administrația lagărului a rămas fără uniforme, noile prizoniere purtau un amestec ciudat de haine nepotrivite, luate din grămezile de prăzi. Arătau ca niște păsări exotice în rochiile lor papagal, așa cum le spuneam noi, un amestec țipător de fuste cu volane și bluze în culori vii. Unele aveau noroc și găseau haine bărbătești groase, fiecare însemnată cu cretă de personalul lagărului cu un X alb mare pe spate, în caz că aceea care o purta evada.

Două rusoaice stăteau la prăvălia lor improvizată între barăcile 29 și 31, de unde puteai cumpăra un pulover sau ciorapi sau un piepten, cu prețul unei rații de pâine. O alta stătea de pază în preajmă, pândind-o pe Binz.

Umbla vorba că Gemma La Guardia Gluck, sora primarului New York-ului, Fiorello La Guardia, era și ea prizonieră în lagăr. La fel, un grup de parașutiste britanice, capturate de SS-iști în Franța. Nepoata lui Charles De Gaulle, Geneviève. Și toată lumea știa că însăși sora lui Himmler fusese prizonieră la Ravensbrück, arestată pentru pângărirea rasei – relații cu un

bărbat polonez. Fetele de la biroul administrației au spus că nici măcar ea nu fusese iertată de cele douăzeci și cinci de lovituri de bici care i-au însoțit pedeapsa.

Binz a dat și mai tare muzica ce răsuna în tot lagărul și ne-a bombardat cu cântece și marșuri de război. Am ridicat privirea către cer când trei avioane au zburat pe deasupra capetelor noastre – erau germane. Îmi dădeam seama după zgomotul motoarelor și pentru că sirenele antiaeriene nu sunaseră.

În vara trecută, mulțumită lui *Herr* Fenstermacher, auziserăm de invazia Normandiei, dar nici nu era nevoie să ne spună cineva că Germania pierdea rapid războiul. Semnele erau pretutindeni. Raiduri aeriene zilnice. *Appell*-uri mai scurte. Mai puține sarcini.

Naziștii cedau.

Însă nu au renunțat să ne omoare. Autobuzele negre fără ferestre veneau la barăci cu o nouă insistență. Dr. Winkelmann cel gras, în haina lui lungă de piele, și partenera lui, bătrâna infirmieră Marschall, colindau lagărul căutându-și prada, prizonierele bolnave pe care să le trimită la camioane.

Femeile bolnave se ascundeau oriunde puteau ca să scape: sub barăci, deasupra tavanului, în spatele depozitelor de cărbune. Zuzanna a inventat o metodă de a răzui pielea de pe brațele femeilor care erau evacuate la noi de la Auschwitz, pentru ca pielea lor tatuată să pară infectată și să nu li se mai vadă numerele albastre. Toată lumea din lagăr continua să ascundă Iepurii atunci când se striga apelul. Unele chiar și-au schimbat numerele cu ale noastre, punându-se ele însele în mare primejdie.

Zvonurile circulau. O prizonieră-infirmieră i-a spus Zuzannei că în fostul lagăr de fete, în *Jugendlager,* aflat la zece minute cu camionul de noi, erau trimise femei mai în vârstă, care nu trebuiau să muncească. Mâncarea era mai multă și nu se făceau apeluri. Putea fi adevărat?

În acea seară, devreme, am primit permisiunea să mă duc la clădirea administrației ca să iau un pachet care venise pentru mine. Am ieșit din baracă, fericită că în sfârșit puteam să umblu fără cârjă, dar curând Karol, o *Jules* din Olanda, m-a prins de braț și m-a tras în umbre.

Mi s-a strâns inima. Mă feream de cele mai multe *Jules,* căci reprezentau un nou tip de personaj care apăruse în ultimul an în

lagăr. O *Jules,* de obicei o prizonieră germană cu un triunghi verde sau negru, aduna din grămezile de haine prăduite haine și pantaloni bărbătești, și chiar lenjerie de corp bărbătească, își tăia părul într-o tunsoare masculină și se plimba țanțoșă prin lagăr cu o țigară în mână și o atitudine răutăcioasă. Unele foloseau o lamă pentru a scrijeli un X, numit „crucea vacii”, pe fruntea unei fete pe care o plăceau, marcând-o astfel ca pe proprietatea lor. Nu toate *Jules* erau rele. Eu știam câteva destul de prietenoase, și de multe ori era un avantaj pentru o fată să umble cu o *Jules,* deoarece asta însemna protecție și mâncare, dar obiectul afecțiunii lor nu putea refuza, căci o *Jules* avea întotdeauna relații sus-puse. Dacă o fată nu coopera, o puteau lăsa să moară de foame.

— Se face o altă selecție în baraca alăturată, a spus Karol. Hai să ne plimbăm puțin!

Ne-am îndepărtat, luând-o pe drumul ocolit spre clădirea administrației, dar am aruncat o privire înapoi și i-am văzut pe Winkelmann și pe sora Marschall încărcând femeile într-unul din camioanele alea negre fără ferestre. Un transport către moarte. Niciuna din noi nu mai trebuia să o spună: oricine ar fi fost prinsă în apropierea acelui uragan ar fi fost luată de el, fără motiv.

Oricât de înfiorătoare ar fi fost unele *Jules,* probabil că în acea zi Karol mi-a salvat viața. Odată pericolul îndepărtat, i-am mulțumit și mi-am continuat drumul.

Curând, am trecut prin dreptul unui cort alb lung, ridicat pentru un grup de prizoniere nou-sosite într-o zonă deschisă chiar lângă Drumul Frumuseții. Lagărul devenise îngrozitor de aglomerat, iar transporturile continuau să sosească din toate țările. Suhren ridica aceste corturi chiar în mijlocul lagărului. Acesta era așa de ticsit de femei și de copii, încât abia aveau loc să se așeze. Multe dintre femei stăteau în picioare, încercând să-și liniștească bebelușii.

— Kasia, am auzit pe cineva strigând.

M-am întors, surprinsă să-mi aud numele.

La început nu am recunoscut-o în umbrele din cort, căci fața ei era trasă și suptă, iar părul blond scurt, cenușiu de la praf.

Nadia.

Era așezată pe un geamantan vechi, iar alături de ea stătea întinsă o femeie, cu capul în poala ei. Nadia a mângâiat fruntea

femeii și i-a murmurat ceva. Am privit-o cu atenție o clipă, să mă asigur că ea era, apoi m-am apropiat de cort, ferindu-mă să fiu văzută de *Aufseherin.*

— *Nadia?* am întrebat.

Aveam halucinații?

A ridicat privirea, ca și cum capul îi era prea greu pentru gât.

— Kasia, a spus și răsuflarea îi era un nor de abur alb.

Ce frumos suna numele meu când îl rostea ea! A întins o mână ca să mă împiedice să mă apropii mai mult.

— Adineauri am văzut cum târau de aici o fată pentru că a vorbit cu noi. Plus că jumătate din noi avem tifos. Ai grijă!

Am făcut un pas către ea. Ce zi fericită era asta! Cât de repede puteam să o aduc în baraca noastră?

— De când ești aici? am întrebat încet, ca să nu mă audă paznicii.

— De-abia am ajuns azi-noapte de la Auschwitz. Au zis că mergem la tabăra de fete. Putem fi adăpostite acolo.

— Când?

— Nu știu, a răspuns și și-a coborât privirea către femeia din poala ei. Ne e așa de sete, și ea are nevoie de un loc unde să moară în pace.

— Nadia, vino repede! Pot să te ascund.

— Nu pot s-o părăsesc.

— Poate să aibă grijă de ea altcineva, am spus și am mai făcut un pas înainte.

— N-o recunoști, nu-i așa? E mama mea, Kasia. N-aș părăsi-o niciodată.

Doamna Watroba. Cum fuseseră prinse?

— Vino, am spus.

Știam că le puteam ascunde pe amândouă.

— Știu la ce te gândești, prietena mea, dar rămân aici, cu Matka mea.

— Ce pot să-ți aduc?

Gardienii lui Binz au început să urce prizonierele în camion.

— Nimic. Nu-ți face griji. O să ne întoarcem cu toții în Lublin, cât ai bate din palme. O să fim din nou cu Pietrik. O să fie fericit să te vadă.

A zis asta cu un zâmbet adevărat. A fost din nou vechea Nadie.

— Pe tine te iubește, am spus eu.

— Știi de câte ori m-a întrebat dacă îl placi? Hei… ți-am lăsat cartea înainte să plec. În locul nostru. O să-ți placă grozav capitolul cinci.

— Cred că locul a dispărut de mult, dar o să ne uităm împreună, când ne întoarcem.

— Da.

Apoi Nadia a icnit, cu un pumn pe piept, cu privirea fixată asupra piciorului meu. Unul dintre ciorapii bărbătești de lână desperecheați pe care îi obținusem contra pastei noastre de dinți alunecase în jos, pentru a scoate la lumină gamba – vindecată deja, dar micșorată și zbârcită, lipsită de oase și tendoane, cu pielea lucioasă și întinsă.

— Dumnezeule, Kasia, ce s-a-ntâmplat cu piciorul tău?

Ochii i s-au umplut de lacrimi.

Plângea pentru mine, când ea însăși era într-o situație disperată? Nadia era o prietenă bună.

— O să-ți spun mai târziu, dar acum pot să-ți aduc să bei – am pus deoparte niște apă de ploaie.

Nadia a zâmbit din nou.

— Întotdeauna descurcăreață, Kasia. Matkăi i-ar plăcea puțină apă.

— Mă întorc imediat, am spus și am pornit-o înapoi către baraca mea.

Piciorul mi-a încetinit mersul și, când m-am întors cu apa, gardienii încărcau ultimii prizonieri în camionul deschis. Au închis oblonul din spate și au bătut de două ori în el, iar camionul a pornit-o pe Drumul Frumuseții.

Nadia. Fusese ca o doctorie vederea ei! Oare o să fie în siguranță în lagărul pentru fete? Până acum, nu mai auzisem de nimeni de la Ravensbrück să se ducă acolo. M-am rugat ca tot ceea ce auzisem despre noul lagăr să fie adevărat. Oare Dumnezeu ne asculta vreodată rugăciunile?

Camionul a înaintat pe Drumul Frumuseții, și ochii mi s-au umplut de lacrimi când am zărit-o pe Nadia ținând-o în brațe pe mama ei.

— Pe curând, Nadia, am strigat, alergând cum puteam în urma camionului.

Ea și-a întins gâtul peste mulțime, a zâmbit și și-a ridicat mâna.

Am privit camionul cum se îndepărta huruind, până când luminile din spate au devenit neclare. Mi-am șters lacrimile. Oare chiar se duceau într-un loc sigur? Era greu să credem tot ce ne spuneau nemții, dar oricum, fetele daneze de la biroul administrației ziceau că rușii aveau să sosească în curând ca să elibereze tot lagărul. Cel puțin Nadia și mama ei vor avea un adăpost. Nadia era cea mai puternică persoană pe care o cunoșteam.

M-am grăbit către clădirea administrativă ca să-mi iau pachetul, în vreme ce întunericul se lăsa peste lagăr. O familie de șobolani, mari cât niște pisici, mergeau înaintea mea pe drum, fără să se mai teamă acum de oameni. Mi-am cerut pachetul la ghișeul poștei și m-am uitat la adresa expeditorului: *Poșta orașului Lublin, Lublin, Polonia,* scrisă de mâna lui Papa. L-am deschis în vreme ce străbăteam din nou coridorul, iar saboții mei de lemn răsunau pe podeaua lustruită, și am scos un alt mosor de ață roșie.

Nu mă săturam niciodată să văd asta. De la primul, mai trimisese două. Oare Papa spusese lumii întregi? Dacă era să murim înainte să fie eliberat lagărul, cel puțin toată lumea avea să știe ce se întâmpla, iar nemții aveau să fie pedepsiți pentru ceea ce făcuseră. Pachetele lui o ajutaseră pe Zuzanna la dizenteria ei, dar apoi, mergând din baracă în baracă pentru a îngriji alte prizoniere, ea luase altceva. Dureri de cap, friguri, temperatură mare. Văzând erupția de pe brațele ei, am știut amândouă ce era: tifos.

Am trecut pe lângă masa lui Brit Christiansen, o fată daneză pe care o știam, una dintre multele fete scandinave care lucrau aici la administrație. Era înaltă, cu părul blond tuns scurt și cu obrazul presărat de alunițe bej, ca o constelație drăguță. Înainte să ajung în lagăr nu mai cunoscusem niciodată pe cineva din Danemarca și acum îmi dădeam seama că se numărau printre persoanele mele preferate. Blânde. Demne de încredere. Binevoitoare.

— Am să-ți spun două lucruri, și trebuie să ne grăbim, a rostit Brit încet. Unul e că un SS-ist, cu funcție mare, a venit azi să întrebe de mama ta.

— Ce? *Cine?*

— Nu știu precis, dar era foarte înalt.

Lennart! Aici, la Ravensbrück? Era și Matka undeva pe aici?

Brit m-a tras mai aproape.

— Iar azi sunt la vânătoare de Iepuri.

La cuvintele astea, mi s-a făcut pielea ca de găină.

— Dar e aproape întuneric. O selecție de noapte?

— Binz e foarte furioasă. Vine și Suhren. Au dublat rația de băutură pentru gărzi.

— Va trebui să ne ascundem.

Puteam să o bag pe Zuzanna sub baracă? Sau Anise ar putea să ne ascundă din nou printre evreicile unguroaice. La bolnavele de tifos?

— Ei știu că vă ascundeți sub baracă, Kasia.

— O să urcăm în Anexă.

— Și asta o știu. Și au venit noi autobuze.

Autobuze. Un fior de spaimă m-a străbătut. Nu era vreme pentru crize de isterie.

Am pornit-o înapoi în grabă spre baracă.

O beznă adâncă se lăsase în jurul meu, căci în acea noapte nu se vedea luna. Reflectoarele de deasupra s-au aprins în vreme ce alergam cât puteam, în ciuda piciorului meu, dând deoparte femeile din drumul meu către baracă.

Să nu simți nimic! Dacă vrei să rămâi în viață, nu trebuie să simți nimic.

Când am intrat în baracă, am știut că vestea ajunsese acolo înaintea mea, căci fetele plângeau și se strângeau în brațe. Mi-am croit drum printre femeile venite din toate țările pe care Hitler le jefuise, o încăpere plină de un amestec de limbi diferite: rusă, franceză, maghiară, poloneză. Am găsit-o pe Zuzanna pe patul nostru, cu genunchii strânși la piept, scuturată de friguri. De-abia a ridicat capul.

— Ai auzit? am întrebat-o. M-am așezat lângă ea pe pat și am mângâiat-o pe frunte. Vin după Iepuri. Trebuie să te ridici, draga mea.

Zuzanna a deschis ochii și apoi i-a închis la loc.

— Nu, Kasia, a spus.

Anise și-a făcut loc printre femei, strigându-mă.

— Ieși acum, Kasia, a spus ea în felul ei calm. Vin. Binz și Suhren, și doctorița. Crucea Roșie a luat deja fetele suedeze, și pe urmă o să fie luate și franțuzoaicele. De la atelierul de pânzeturi. O să las fereastra din spate deschisă pentru tine.

— În autobuze? am întrebat.

— Da. Folosește numărul 9284. E sigur. N-am putut face rost decât de unul.

Am apucat-o de încheietura mâinii.

— Nu pleca, Anise! De unde știi că nu e un transport al morții?

De câte ori nu îi văzuserăm păcălind femeile să urce în autobuze?

Unele semănau cu niște ambulanțe, cu cruci roșii pictate pe laturi. Le auzeam ducându-se la micuțul atelier de pictură și apoi își opreau motoarele. După aceea, hainele acelor prizoniere se întorceau la atelierul de pânzeturi, purtând mirosul acela dulce, inconfundabil, de gaz.

— Este Crucea Roșie suedeză, Kasia, cea adevărată, și trebuie să te grăbești.

— Fetelor, avem *Appell,* a strigat Marzenka, bătând cu o lingură de lemn într-o oală.

Anise a fugit afară, cu o ultimă privire aruncată înapoi.

Am tras-o pe Zuzanna de mână.

— Trebuie să…

— Nu, Kasia. Du-te tu!

A încercat să se întindă la loc pe pat.

— Trebuie să ne ascundem sub baracă, am spus, trăgând-o în sus și sprijinind-o de mijloc, și am condus-o prin mulțime către ușă, simțind-o atât de ușoară lângă mine, ca o creangă uscată.

Marzenka stătea cocoțată pe o bancă de la masă, răgușită deja de cât strigase ca să acopere zarva.

— Vă rog! Binz mi-a promis că niciuna dintre voi nu va păți nimic.

Asta nu a făcut decât să mărească panica, și multe fete s-au repezit la ușă, dar în prag a apărut Binz cu câinele ei, însoțită de *Aufseherinnen.* Iar afară, în fața ușii, stăteau comandantul Suhren și doctorița Oberheuser, ea cu un clipboard în mână. Eram suficient de aproape ca să văd un strat subțire de zăpadă pe umerii mantalei gri a lui Binz. Câinele ei a dat să o muște pe Zuzanna de picior și ne-am tras înapoi.

— Toată lumea afară pentru *Appell,* a spus Binz. Dacă nu vă supuneți ordinelor, veți fi împușcate.

Doctorița Oberheuser la o selecție de baracă? Eram prinse în capcană și tot ce puteam face era să ne supunem. Nu mai

aveam timp să ajungem la ascunzătoare. Mi-am tras în sus ciorapii. Oare doctorița avea să mă recunoască?

Am sprijinit-o pe Zuzanna și ne-am înșirat toate pe Drumul Frumuseții, în fața barăcii, și am stat în poziție de drepți în aerul rece al nopții, cu lumina de deasupra strălucind puternic. Și dacă fugeam? Chiar dacă am fi avut picioare bune cu care să fugim, câinii ne-ar termina. Deși era frig, mă simțeam arzând. Asta era. De ce nu mă mișcasem mai repede?

Binz și dr. Oberheuser treceau prin fața șirurilor noastre și ne verificau numerele. Binz s-a oprit în fața mea, cu cravașa în mână.

— Trage-ți în jos ciorapul, mi-a spus.

Deci așa avea să se termine totul.

Mi-am lăsat în jos ciorapul. Era piciorul meu bun. Binz a făcut un semn către dr. Oberheuser.

Doctorița a tăcut.

— Ei? a făcut Binz.

Mi-am ținut răsuflarea. Doctorița mă privea lung, părând încremenită într-un vis. Era oare ură sau milă? A arătat către celălalt picior.

— Celălalt, a spus Binz.

Am tras ciorapul în jos, peste marginea netedă a scobiturii unde fuseseră cândva mușchii mei. Doctorița și-a recunoscut probabil opera, căci a încuviințat repede din cap către Binz și apoi au trecut la Zuzanna. Zuzanna s-a uitat la mine. *Fii tare,* spunea privirea ei. Pe urmă aveam să mergem la zid. Oare o să pot să fiu la fel de curajoasă precum celelalte și să pășesc pe Drumul Frumuseții cu capul sus?

Dr. Oberheuser a părut nedumerită la început când s-a uitat la Zuzanna, pentru că cicatricele ei nu erau la fel de evidente ca la celelalte fete. Oare avea să o lase pe Zuzanna să plece? Trimite-mă la zid, m-am rugat eu. Las-o pe sora mea să trăiască. Las-o pe una dintre noi să se ducă acasă la Papa.

Doctorița a dat din cap către Binz.

Da.

Zuzanna m-a apucat de mână. O să mergem împreună la zidul de execuție, așa cum plănuiserăm dintotdeauna, una alături de cealaltă până la sfârșit.

Apoi s-a întâmplat ceva foarte ciudat.

Luminile s-au stins.

Nu doar reflectoarele, ci și toate luminile din lagăr. Era ca și cum mâna lui Dumnezeu se pogorâse peste noi și se revărsa asupra noastră acel întuneric de catifea în care nu poți să vezi nimic. Fetele au început să se strige una pe alta. Suhren, Oberheuser și Binz au lătrat ordine în întuneric. Câinii confuzi mârâiau. Nici nu vă puteți închipui cât zgomot era în lagăr cu toată lumea pe Drumul Frumuseții, țipând și strigând.

— Adelige, *șezi,* a spus Binz, și dispozitivul ei de dresaj a clincănit în întuneric.

Am apucat-o pe Zuzanna de mijloc și am tras-o departe de grup. Oare aveau să se aprindă luminile dintr-o clipă într-alta? Am bâjbâit înainte și am atins-o pe dr. Oberheuser în întuneric. Un val din parfumul ei oribil ne-a inundat. Am călcat-o pe Binz pe picior și am simțit cum brațele i se rotesc în aer.

— *Verdammtes Arschloch!* a mormăit ea o înjurătură.

M-am îndreptat către atelierul de pânzeturi, cu inima bătându-mi puternic, mai să-mi sară din piept, ghicind direcția în beznă, cu un braț în jurul Zuzannei, cu celălalt întins în față, ca un curățitor de linie al unei locomotive, ciocnindu-mă de oameni în întuneric. Focul de la crematoriul din depărtare nu era suficient de puternic pentru a lumina lagărul, dar m-am orientat după el. Practic, am târât-o pe Zuzanna, cu toată greutatea ei lăsată pe mine.

Am știut că eram unde trebuia când am văzut un autobuz în fața atelierului, vehiculul fiind luminat dinăuntru, singura lumină din lagăr. Când ne-am apropiat de clădirea atelierului, am auzit fetele vorbind în franceză. Am bâjbâit după fereastra din spate și am ajutat-o pe Zuzanna să se cațere pe ea, apoi am urmat-o, trăgându-mi cu mare efort piciorul bolnav. Era cald în încăpere și mirosea bine în acea mulțime, un amestec de transpirație și parfum.

Zuzanna s-a lăsat pe mine.

— Nu mai pot merge mult.

— Aproape am ajuns, i-am spus. Curând o să te poți odihni.

Am văzut-o pe Claire, prietena lui Anise, în lumina unei lanterne.

— Kasia, a spus ea.

Am apucat-o de braț.

— Suntem pe lista lui Binz. Când se aprind luminile, eu și Zuzanna o să fim luate.

— Luminile n-o să se aprindă în noaptea asta, a spus Claire. Rusoaicele le-au stins. Când au auzit că Suhren vine după iepuri, Șura a inversat comutatorul transformatorului. A căzut toată rețeaua electrică, și n-o s-o facă la loc până mâine-dimineață.

— De unde știi că toate autobuzele astea chiar sunt de la Crucea Roșie?

— Suhren le-a tot împiedicat să intre, dar au amenințat că dărâmă poarta. Fetele de la administrație au spus că Himmler însuși l-a autorizat pe contele Bernadotte al Suediei să ne ia.

Înșelătorii complicate mai fuseseră făcute și înainte, ca să convingă fetele să plece liniștite, dar asta era singura noastră șansă.

— Anise mi-a dat un număr, am spus.

— Ai grijă să înaintezi, a spus Claire. Ăsta e ultimul autobuz. Două au fost deja încărcate și așteaptă la poartă să plece.

Am ținut-o pe Zuzanna și mi-am croit drum prin mulțime în întuneric. Din franceza pe care o învățasem, îmi dădeam seama că fetele erau încântate să meargă acasă. Pe când ultimele dintre ele urcau în autobuz, mai rămăseseră puține în atelier. Când am ajuns în fața cozii, am văzut doi bărbați care stăteau în spatele autobuzului și verificau numerele. Pe unul nu-l știam. Celălalt era grasul doctor Winkelmann, îmbrăcat în haina sa lungă de piele. Prin ușa din spate a autobuzului, larg deschisă, vedeam franțuzoaicele înghesuite înăuntru, în picioare, așteptând. O infirmieră blondă, îmbrăcată într-o uniformă albă, stătea în ușă, ajutând fetele să urce acele câteva trepte. Dacă asta era o înșelătorie a nemților, era una pregătită cu grijă, dar paznicii germani adeseori purtau uniforme de doctori și infirmiere ca să ne păcălească.

Am respirat mai liniștită după ce i-am spus lui Winkelmann numărul pe care mi-l dăduse Anise și am ajutat-o pe Zuzanna să urce în camion. Când a venit și rândul meu să urc în camion, sora s-a aplecat spre mine.

Am pus un picior pe scaunul de lemn cu două trepte.

Chiar se întâmpla asta? Mergeam acasă? La Lublin? La Papa…

Infirmiera a zâmbit și mi-a întins mâna, iar eu am luat-o.

Winkelmann și-a întins bastonul alb de-a curmezișul pieptului meu.

— Stai. Numărul.

Infirmiera mi-a strâns mâna mai tare.

— Toate numerele lor au fost verificate, a spus. Nu avem timp de discuții.

Vorbea germana, dar cu un accent suedez. Mergeam acasă.

Winkelmann m-a împins înapoi cu bastonul lui, iar infirmiera mi-a dat drumul la mână.

— Ordinele mele sunt doar pentru *Häftlinge* franceze. Dacă fata asta e franțuzoaică, eu sunt Charles de Gaulle.

— Chiar sunt franțuzoaică, am spus în germană.

Oare îmi vedea picioarele cum tremurau?

— Da? a făcut Winkelmann. Zi ceva în limba ta maternă, franțuzoaico!

Fără să ezit, am spus în cea mai convingătoare franceză de care eram în stare:

— Uscătorul acesta este prea fierbinte. Puteți să mai tăiați puțin din părți? Aș vrea un permanent la rece, vă rog, cu bucle de la jumătatea lungimii firului și mai multe moațe. Și folosiți peria cu peri de porc, căci pare să mă ajute la mătreață.

Winkelmann s-a uitat la celălalt bărbat.

— Cu siguranță e poloneză, a spus el.

— Hai, treci în camion, mi-a spus celălalt bărbat și mi-a făcut semn să urc.

— Trebuie să plecăm, a spus infirmiera, trăgându-mă sus lângă Zuzanna. Suie repede!

În vreme ce infirmiera începea să închidă ușile, o prizonieră a alergat la autobuz cu o legătură de haine.

— Stați, bagajul vostru! a strigat și a întins pachetul în sus.

— Ăsta-i al meu, a spus drăguța Pienotte Poirot, o prietenă a lui Anise, aflată în partea din față a autobuzului.

Fetele au trecut legătura din mână în mână până la ea și prietenele ei s-au strâns mai aproape.

Autobuzul s-a smucit înainte și am pornit pe drumul nostru către porțile deschise. Doar un drum scurt către libertate.

Te rog, fă să fie ăsta un autobuz adevărat de Crucea Roșie.

Bariera albă de la ghereta paznicului s-a ridicat, șoferul autobuzului a apăsat pe accelerație, și am lăsat în urmă porțile lagărului. De ce nu simțeam bucuria eliberării? Am pornit-o pe drumul de-a lungul lacului, iar Pienotte și-a deschis legătura.

— Dumnezeule, e Guy, mi-a spus Claire.

Pienotte a desfăcut păturica pentru a ne arăta un nou-născut micuț, rozaliu și sănătos, cu un păr negru bogat.

— S-a născut acum două zile, a adăugat Claire. Slavă Domnului că nu a plâns. Băiat isteț!

Am înaintat, huruind, pe drum, farurile camionului arătându-ne calea și luminând spinările escortelor noastre, trei soldați germani pe motociclete.

Ce ciudat era să fiu din nou într-un autobuz. Cât îmi lipsise mișcarea lui: vitezele care se schimbă, apoi o ezitare, o alunecare și înaintarea, *mersul* undeva. Din pietruit, drumul a devenit asfaltat, foarte neted datorită compresorului echipei care muncise aici. Ce treabă grozavă ați făcut, doamnelor, m-am gândit! Măcar dacă i-ați putea simți netezimea!

Un ceainic a șuierat undeva în apropiere, fierbând deja.

O bombă.

Pământul s-a cutremurat, zgâlțâind autobuzul, iar lacul s-a luminat ca blițul unui aparat de fotografiat.

— Sunt Aliații, bombardează, a spus infirmiera. Probabil cred că suntem un convoi german.

Șoferul a stins farurile, a oprit și motorul, iar nemții ne-au lăsat și s-au întors huruind în lagăr, cu farurile lor devenind tot mai mici în întuneric. Ceainicul a șuierat din nou, și noi am țipat când culmea de deasupra noastră s-a despicat și fețele ni s-au luminat, ca și cum ne-am fi aflat în jurul unui foc de tabără. Cel puțin impactul ne-a dat senzația că suntem vii și ne-a trimis la podeaua de cauciuc. Am ținut-o pe sora mea lipită de mine, os lângă os, și am căzut pe celelalte. Respira oare? Eu respiram? Am strâns-o la pieptul meu și am simțit-o caldă lângă mine.

Curând, motorul autobuzului a prins viață și am pornit-o, clătinându-ne, către Suedia, iar cele două inimi ale noastre erau doar una.

Capitolul 26

HERTA

1945

În aprilie 1945, Germania pierduse deja războiul, deși mass-media nu voia să recunoască asta. Se agăța de lumea sa de

imaginară până la sfârșit. Știam că războiul era pierdut, căci ascultam posturi străine în camera mea. Conform BBC, Aliații din vest înaintaseră dincolo de Rin, iar pierderile nemților au devenit uriașe. Suhren spunea că era doar o chestiune de timp până când Germania avea să recucerească Parisul, dar eu știam că eram înfrânți. Pe 18 aprilie am auzit că tancurile americane au intrat în orașul meu natal, Düsseldorf, și au capturat orașul cu ușurință. Britanicii și americanii se îndreptau cu mare viteză spre Berlin.

Într-o după-amiază, am ieșit din lagăr și m-am furișat pe malul lacului, cu pașii înăbușiți de movilele de mușchi, cu mânerul geamantanului alunecându-mi în mâna umedă. Lacul era furios și pete albe de spumă îl traversau în goană. Oare cine le împingea, briza sau cei a căror cenușă era aruncată aici, transformată în nămolul de la fund? Cum puteam să fiu învinuită? Acceptasem slujba de doctor în lagăr doar de nevoie. Era prea târziu acum pentru cei dispăruți să-și ridice degetele de oase și să depună mărturie împotriva mea.

Pe când mă apropiam de Fürstenberg, am întâlnit o mare de bărbați, femei și copii germani care mergeau pe jos, unii cu bagaje, alții doar cu hainele de pe ei. Jumătate din civilii din Fürstenberg se refugiaseră spre sud cu câteva luni înainte, și se părea că cealaltă jumătate evacua orașul în acea zi pentru a scăpa de Armata Roșie. Numai privindu-le postura, vedeai umilința înfrângerii. M-am alăturat acelei mari *Autobahn*[86] a celor strămutați și am fost purtată de mulțime, pe jumătate amorțită. Era greu să cred că se terminase totul, că fugeam de acolo. Rușinea acelui moment era aproape epuizantă.

— Unde vă duceți? am întrebat un bărbat într-un pardesiu de tweed și pălărie galben muștar.

Ducea legată de spate o colivie cu o pasăre. Pasărea se legăna, cocoțată pe micul ei trapez de lemn, la fiecare pas al omului.

— Mergem pe drumuri laterale, să evităm Berlinul, apoi spre sud, la München. Trupele americane vin dinspre vest, rușii, dinspre est.

Am mers alături de un grup care se îndrepta către Düsseldorf, iar călătoria noastră pe jos a fost lungă și lipsită de evenimente. Am evitat drumurile principale și am luat-o pe cărări prin pădure

[86] Autostradă (în limba germană).

și peste câmpuri, am dormit în mașini abandonate, am mâncat ce am putut găsi pentru a supraviețui.

Mi-am închipuit cât de fericită avea să fie Mutti să mă vadă. Locuia cu un bărbat pe nume Gunther într-un apartament drăguț aflat deasupra vechii noastre case, și stătusem cu ei într-una din vacanțele mele. El vindea reviste și era un bărbat destul de plăcut. Și bogat, după cum arăta apartamentul. Mi-am închipuit ceapa prăjită și pireul de cartofi cu sos de mere pe care avea să le pregătească în bucătărie când o să ajung acasă.

Burnița când am intrat în Düsseldorf și a trebuit să am grijă să nu fiu remarcată, căci peste tot erau soldați americani. Nu că m-aș fi aflat prea sus pe listele de suspecți ale autorităților. Oare chiar le păsa de mine? Aveau personaje mai importante de care să se ocupe.

Străzile din Düsseldorf era presărate cu geamantane abandonate și leșuri de oameni și cai. Am trecut pe lângă gara din Düsseldorf, bombardată și redusă la o grămadă de moloz. Când m-am apropiat de clădirea lui Mutti, am trecut pe lângă un cărucior furat, răsturnat pe o parte, și pe lângă două femei în vârstă care încercau să-i ia roțile. Pe stradă, oamenii mergeau în toate direcțiile, unii ducându-și toată averea cu ei. Am încercat să mă amestec printre ei, să arăt ca orice altă persoană strămutată.

Când am ajuns în fața clădirii lui Mutti, m-am bucurat să văd nu numai că stătea în picioare, dar și că arăta neatinsă. Singurele lucruri la care mă puteam gândi erau cada ei și o mâncare caldă. Mirosul de ceapă prăjită plutea în holul de la intrare. Cineva norocos ascunsese niște mâncare.

Am ajuns la etajul al doilea și am sunat la apartamentul lui Gunther.

— Cine e? a întrebat o voce din spatele ușii închise.

Gunther.

— E Herta.

El a ezitat. Oare ce era bâzâitul ăla din capul meu? Se datora deshidratării?

— Mama mea e aici? am strigat prin ușă.

Broasca a clincănit, și ușa s-a deschis.

— Repede, a spus Gunther. Intră!

M-a apucat de braț, m-a tras înăuntru și a încuiat la loc ușa.

Apartamentul era încă frumos mobilat, cu covoare groase și scaune cu tapițerie de catifea. Cineva luase portretul Führerului de pe perete, lăsând în loc un pătrat de tapet mai curat. Se mișcase repede.

— Doi jefuitori au încercat să spargă ușa azi-dimineață. E anarhie aici.

— Zău, Gunther…

— Toată lumea fură de la toată lumea acum. Lucrurile aparțin celor care le pot păstra.

— Mor de foame, am spus.

— *Toată lumea* moare de foame, Herta.

— În lagăr încă se mai făcea mâncare…

— Asta nu era tot ce făceați acolo tu și prietenii tăi. Știi, adevărul iese la iveală.

M-am dus către radio.

— Trebuie să existe rații. O să transmită la radio…

— Nu sunt *rații,* Herta. Nu e nimic la radio. Femeile se prostituează pentru o lingură de zahăr.

Lui Gunther nu păreau să-i fi lipsit prea multe mese. Slăbise puțin, dar pielea lui era încă întinsă. Doar ușor încrețită la gât. Cum reușise să scape de serviciul militar? Era ceva în neregulă, și bâzâitul din capul meu devenea tot mai puternic.

— Trebuie să fac o baie, am spus.

Gunther și-a aprins o țigară. De unde făcea rost de țigări?

— Nu poți să stai aici. Ei știu ce-ai făcut, Herta.

— Unde e Mutti?

— A trebuit să se ducă la poliție. Au venit să te caute.

— Pe mine? De ce?

Nu era nevoie să întreb *cine.*

— Crime împotriva umanității, așa au spus.

Cum puteau să fie pe urmele mele așa de repede?

— Îți pui mama în pericol, Herta, doar venind aici. Fă-ți baia, dar trebuie să găsești o altă…

— Poate că mama mea e de altă părere, am spus.

— Fă o baie și pe urmă o să vorbim.

Mi-am pus geamantanul pe canapea.

— E posibil să am nevoie de ajutorul mamei în niște chestiuni.

El și-a scuturat țigara în scrumieră.

— Chestiuni legate de bani?

— Printre altele. Poate și de onorarii legale.

— Ah, zău? Dacă ți se întâmplă ceva, statul plătește onorariile.

— Întâmplă?

Gunther s-a dus la dulapul de pe hol și s-a întors cu un prosop.

— Fă-ți baia cât mai avem apă caldă. Vorbim mai târziu.

Mi-am lăsat lucrurile în camera de oaspeți și am dat drumul la robinetul căzii, cu o ureche la ușa băii, pe jumătate așteptându-mă ca Gunther să anunțe autoritățile. În mod sigur exista un soi de ierarhie militară a Aliaților. Gunther nu m-ar turna niciodată, m-am liniștit singură. Mutti ar fi furioasă. Dar Gunther nu fusese niciodată un adevărat patriot și noua schimbare de putere făcea ca aproape oricine să fie suspect.

Am încuiat ușa băii și am lăsat să se umple cada cu apă foarte fierbinte, fără să mă grăbesc. M-am cufundat în cadă, alunecând pe fonta emailată în acea minunată mare arzătoare.

Am simțit cum fiecare mușchi mi se destinde în apa fierbinte. Unde era Fritz? O să solicit vechea mea slujbă de la clinica dermatologică. Dacă mai era în picioare, nu sub o grămadă de pietre. În timp ce-mi săpuneam picioarele, negre de praf de la mersul pe jos, mi-am pregătit în minte discuția cu Mutti. Avea să mă sprijine, indiferent ce spunea Gunther.

„Și ce dacă?” avea să spună când o să-i povestesc despre lagăr, „Îți făceai treaba, Herta”. Unde era? Probabil pe străzi, încercând să găsească niște pâine.

Am închis ochii și mi-am adus aminte de micul dejun de pe vremuri pregătit de Mutti: chifle fierbinți și unt proaspăt, cafeaua ei…

Se auzeau oare pași în living?

— Mutti? am strigat. Gunther?

O bătaie în ușa băii.

— Herta Oberheuser? s-a auzit o voce prin ușă.

Avea accent britanic.

Rahat. Nenorocitul de Gunther! Știusem că nu era demn de încredere. Cu cât îl plătiseră ca să mă predea?

— Vin! am spus.

Brusc, nu îmi mai puteam controla membrele acolo în cadă. Puteam fugi pe fereastră? Ceva a lovit cu putere ușa, care s-a deschis. Poate că am țipat când am întins mâna către prosop. Un ofițer britanic a intrat în baie și eu m-am lăsat din nou în

cadă, apărată doar de clăbucii de săpun care începeau să se spargă.

— Herta Oberheuser? a întrebat.

Am încercat să mă acopăr.

— Nu.

— Sunteți arestată pentru crime de război împotriva umanității.

— Nu sunt eu, am spus, șocată, ca o imbecilă.

Cum a putut Gunther să-mi facă asta? Mutti avea să fie furioasă.

— N-am făcut nimic, am adăugat.

— Ieșiți din cadă, *Fräulein,* a spus bărbatul.

Un alt agent britanic a intrat în baie cu o haină de ploaie din prelată în mână. Le-am făcut semn celor doi să se întoarcă cu spatele.

— O să ies deocamdată, a spus primul agent, roșu la față. Mi-a întins un prosop, ferindu-și privirea. Înfășurați-vă în ăsta!

Am luat prosopul și el a ieșit, închizând ușa în urma sa. M-am ridicat din cadă. Nenorocitul de Gunther, mi-am spus, ducându-mă la dulăpiorul de medicamente. I-am găsit lamele de ras și m-am băgat la loc în cadă, în apa care începea să se răcească.

— *Fräulein?* a strigat primul bărbat de dincolo de ușă.

— O clipă, am spus, scoțând o lamă din pachet.

Mi-am căutat artera radială și am găsit-o ușor, căci inima îmi bătea cu putere. Mi-am trecut lama peste încheietură, pătrunzând adânc în arteră, și am privit-o cum se deschide ca o piersică. Apa a devenit roz, iar eu m-am lăsat pe spate în ea, ametită, simțind cum se răcește. Oare Mutti o să plângă când o să vadă ce-am făcut? Cel puțin am făcut-o în cadă. Va fi ușor de curățat.

Înainte să apuc să ajung la cealaltă mână, agentul a intrat din nou.

— *Dumnezeule!* a exclamat când m-a văzut, când a văzut apa deja străbătută de fire de roșu, la fel precum cerneala unei sepii. Teddy! a strigat către cineva aflat undeva. *Dumnezeule!* a spus din nou.

După multe strigăte în engleză, m-au scos din cadă.

Și așa s-a terminat cu pudicitatea mea.

Îmi pierdeam cunoștința, nu voiam să le spun cum să mă trateze, dar am observat cu satisfacție că se descurcau foarte

bine și fără mine, ridicându-mi picioarele, dintr-un anume motiv. O metodă sigură de a mă face să-mi pierd tot sângele. Picioarele mele erau încă oribil de murdare, sub fiecare unghie era o semilună neagră.

Mi-am pierdut cunoștința, dar mi-am revenit pe când mă duceau afară pe o brancardă, cu încheietura frumos bandajată. Cineva își făcuse bine treaba. Era un doctor printre ei? Era surprins că un doctor german se descurcase așa de jalnic?

De ce m-ai turnat? am încercat să-i spun lui Gunther pe când agenții britanici coborau cu mine pe scări și ieșeau în stradă.

M-au urcat într-o ambulanță.

L-am văzut pe Gunther privind de la o fereastră de deasupra, cu fața impasibilă. Alte chipuri au apărut la ferestre. Bărbați în vârstă. Femei. Au dat deoparte draperiile și s-au uitat în jos.

Doar niște nemți curioși. O fată blondă cu codițe împletite a venit la o fereastră, și mama ei a împins-o deoparte și a tras jaluzelele.

— E doar curioasă, am spus.

— Ce? a întrebat un englez.

— E în șoc, a spus altul.

Unter Schock? Diagnostic incomplet, doctore englez. Șoc *hipovolemic.* Respirație precipitată. Slăbiciune generală. Piele rece, lipicioasă. Alte fețe au apărut la ferestre. Toată clădirea.

Ceva ud mi-a alunecat pe față. Să fie ploaie?

Speram că nimeni nu avea să o ia drept lacrimi.

PARTEA A DOUA

Capitolul 27

CAROLINE

Aprilie 1945

Mama, oprită de gripă, m-a trimis la Paris singură. Era grozav de îngrijorată, bineînțeles, căci deși Aliații ajutaseră la eliberarea Franței, războiul era departe de a se fi sfârșit. Câte submarine nemțești distrugătoare mai pândeau în Atlantic? Dar nu aveam să fiu oprită în ajunul revederii lui Paul după cinci ani lungi. Mai dusesem la domnul Snyder ceva argintărie pentru a putea întreprinde călătoria. Cleștișorul pentru fursecuri. Cuțitele pentru unt. Câteva furculițe de friptură.

Am acostat la La Rochelle, la nord de Bordeaux, la 12 aprilie 1945. Când am debarcat, ofițerul secund a anunțat că președintele Roosevelt murise în casa lui din Warm Springs, Georgia, și un geamăt colectiv a răsunat de la toți cei care eram adunați acolo. Președintele a murit înainte să apuce să vadă cum nemții se predau în Franța. Nu a aflat niciodată că Hitler s-a sinucis.

Roger aranjase ca o mașină cu șofer să mă ducă la Paris și am privit Franța devastată de pe bancheta din spate a mașinii. Una e să citești despre război în ziare și să marchezi cu piuneze pe o hartă evenimentele, și altceva era să vezi Franța sfâșiată în bucăți. Trecuseră mai bine de șapte luni de când forțele Aliate ajutaseră la eliberarea Parisului, dar distrugerile erau încă recente. Străzi întregi erau nimicite, clădiri explodaseră, iar pereții multor blocuri cu apartamente fuseseră retezați, dezvăluind o secțiune transversală a unor camere încă mobilate. A trebuit să facem multe ocoluri, căci cratere negre și porțiuni distruse din drumul de macadam, mari cât un tanc, încă nu fuseseră reparate. În partea de sud a Parisului, nu mai exista niciun pod peste Sena. Și totuși, în ciuda tuturor distrugerilor,

era primăvară și orașul încă se ridica frumos din ruine, cu L'Arc de Triomphe neatins, cu cinci steaguri fluturând sub arcada lui.

Ajunsă în Paris, am împrumutat de la cei care aveau grijă de apartamentul nostru vechiul lor Peugeot, care funcționa pe baza unei sobe improvizate, pe lemne, montată în spate. Lipsa benzinei în vreme de război dusese la folosirea de către mulți a acestor gazogeneratoare făcute în casă, niște instalații de transformare a lemnului în gaze combustibile care erau montate în spatele autobuzelor, taxiurilor sau mașinilor personale. Era o priveliște ciudată să vezi vehiculele astea pe străzi, fiecare cu propriul său rezervor de combustibil fixat în partea din spate. Șoferii opreau la benzinării ca să-și umple soba cu lemne, nu ca să ia benzină. Să conduci o asemenea mașină prin Paris era o adevărată provocare, căci străzile erau înțesate de biciclete, și ele erau stăpânele drumurilor. Ca urmare, metroul era mai popular ca niciodată. Chiar și cei foarte bogați erau văzuți în adâncurile lui.

Am ajuns în acea seară la întretăierea bulevardului Raspail cu rue de Sèvres și cu greu mi-am stăpânit un suspin când am văzut Hôtel Lutetia, încă în picioare. Eliberat de ocupanții lui naziști, hotelul înalt în stil Belle Epoque se ridica neînfricat, cu numele înscris deasupra în litere luminate, cu tricolorul fluturând din nou.

Mi-am croit drum înăuntru, pe lângă un amestec de mame, soți, soții și iubite ale deportaților, care agitau fotografii ale celor pierduți și le strigau numele, sperând să primească vești. Holul de la recepție, cu pardoseala din dale albe și negre presărată cu afișe și rămurele de liliac călcate în picioare, era înțesat de ziariști, lucrători de la Crucea Roșie și oficiali guvernamentali, toți căutând să se strecoare în față la recepție.

O femeie firavă, în negru, adusă de spate, m-a apucat de braț pe când îmi croiam drum prin mulțime.

— L-ați văzut pe bărbatul acesta? m-a întrebat și mi-a băgat în față o fotografie a unui bărbat cu părul alb.

— Nu, îmi pare rău, i-am spus.

În restaurant, grupuri de supraviețuitori năuciți, încă în uniformele lor vărgate din lagăr, stăteau așezați la mese, sub candelabrele de cristal, în vreme ce chelnerițele le aduceau cea mai bună mâncare. Vițel, șampanie, brânză și pâine proaspătă, din proviziile lăsate în urmă de nemți. Mulți deportați stăteau și

se holbau la mâncare, căci nu erau în stare să mănânce. Cei care mâncau mai mult de câteva înghițituri se duceau la baie.

Cei care căutau pe cineva își croiau drum cu coatele în Marea Galerie, către pereții pe care erau lipite anunțuri și fotografii ale celor dragi dispăruți, multe purtând un X negru scris cu cerneală, ceea ce însemna că aceia nu aveau să se mai întoarcă niciodată. Acolo, pe perete, am găsit notița.

Paul Rodierre. Apartamentul 515.

M-am repezit la lift, dar era atât de plin de lume, că ușa nu se putea închide, așa că am luat-o la fugă spre scări. Pe drum, am trecut pe lângă bărbați cu pielea întinsă peste cranii, rătăcind pe coridoare, cu uniformele de lagăr atârnând largi pe ei. Oare cum avea să arate Paul? M-am pregătit sufletește să-l găsesc în aceeași stare, sau poate chiar mai rău. Nu-mi păsa, atâta vreme cât puteam să fiu cu el în fiecare zi. Aveam să plătesc oricât trebuia ca să-l fac bine.

Am trecut pe lângă camere de hotel transformate în saloane de spital, în care fuseseră introduse paturi de campanie, cu ușile ținute deschise. 511… 513… Pe coridor, doi jandarmi stăteau de vorbă cu o infirmieră drăguță. Acum, că războiul se încheiase, dragostea revenise.

Am găsit apartamentul spațios de la etajul al cincilea, cu ferestrele înalte deschise către orașul de dedesubt, cu Turnul Eiffel văzut în depărtare, cu un superb pat Ludovic al XVI-lea din mahon sculptat, rezemat de un perete. Tratament regal pentru faimosul *Monsieur* Rodierre.

Din prag, l-am privit pe Paul, care stătea așezat într-un fotoliu adânc, jucând cărți cu alți trei bărbați, în vreme ce perdelele de la fereastră se mișcau în briza ușoară.

Paul era îmbrăcat cu o cămașă simplă, iar în spatele lui stătea o infirmieră, cu un braț pe spătarul fotoliului și cu cealaltă mână luându-i pulsul. Era atât de ciudat să-l văd în acel apartament frumos, cu draperiile de damasc și covoarele superbe de lână. M-am apropiat și m-am uitat peste umărul lui Paul la cărțile lui.

— Eu n-aș paria ferma pe mâna aia, am spus.

Paul s-a întors și a zâmbit. Spre ușurarea mea, arăta bine. Tras la față, cu capul proaspăt ras, dar era *în viață,* curat în acea cămașă albă de bumbac. De-abia așteptam să-l duc acasă în propriul lui pat. Dacă trebuia, aveam să cheltuiesc și ultimul penny pe care-l aveam pe doctori.

— Nu mi-ai adus bani cu care să pariez? a întrebat Paul. Nici țigări rusești? Vino aici să mă săruți!

Am ocolit scaunul și am văzut, cu o tresărire, picioarele lui Paul ieșindu-i de sub poalele cămășii, lungi și subțiri, noduroase la încheieturi, la fel ca picioarele unui greier.

— N-o să mă sparg, să știi. Și să nu crezi un cuvânt din tot ce spune doctorul. Dacă câștigurile mele sunt un indiciu, mă simt grozav.

— Nu știu de unde să încep, am spus, îngenunchind lângă scaunul lui, temându-mă să-l ating.

Oare durea să fii așa de slab?

Un doctor tânăr s-a apropiat de noi, cu părul lui roșcovan adunat în vârful capului ca niște șofran prăjit.

— Sunteți o rudă? a întrebat doctorul.

— E o prietenă, a răspuns Paul. Miss Ferriday, din New York.

Doctorul m-a studiat, cu ochii tiviți cu roșu. Câte zile trecuseră de când nu mai dormise?

— Puteți să veniți puțin cu mine, vă rog? a spus doctorul.

Am simțit o critică subtilă, ca și cum mă dezaproba cumva.

— Sunt doctorul Philippe Bedreaux, a spus când am ieșit pe coridor. Îl tratez pe Paul de câteva săptămâni deja. A avut o revenire minunată după tifos, datorată în parte cloramfenicolului, un medicament nou. Apoi situația lui s-a înrăutățit pe neașteptate. Pneumonie.

— Pneumonie?

Mi s-a tăiat răsuflarea. La fel ca tata. *Pneumonie.* Suna mai drăguț în franceză, dar la fel de mortal. Ceva pentru care mama continua să folosească termenul de „febra plămânilor”.

— Și-a revenit, dar în niciun caz nu a scăpat cu totul încă. Stați în oraș?

— În apartamentul mamei, în apropiere. Paul știe de moartea soției lui?

— Da. A fost un mare șoc și refuză să vorbească despre asta. Acum are nevoie să doarmă. La un moment dat, o să aibă nevoie de o terapie fizică agresivă, din cauza atrofiei musculare.

— O să-și revină complet? am întrebat.

— E prea devreme să mă pronunț, *Mademoiselle.* Avem de-a face cu un trup distrus, a pierdut aproape jumătate din greutate.

— Mintal, pare în regulă, am remarcat. Joacă *pocher...*

— E actor. Bineînțeles că face figură bună, dar trebuie să avem mare grijă. Inima și plămânii lui au suferit o mare traumă.

— Deci vă gândiți la două săptămâni? Trei?

— Așa cum e *acum,* e posibil să nu se mai trezească mâine. Trebuie să-l lăsați să-și *revină.*

— Îmi pare rău, doctore…

— Un tânăr era programat să plece acasă săptămâna trecută – semnele vitale erau bune – și a murit de stop cardiac în dimineața în care urma să plece. Cine știe când îi putem considera vindecați pe acești pacienți?

— Tot ce vreau e să…

— Nu trebuie să se obosească în niciun fel – fără să gătească, plimbări lungi și, cu siguranță, fără, ei…

— Ce, doctore?

— Cu siguranță fără activități suplimentare…

— Poftim?

— Odihnă totală la pat.

Cu Paul *singur* în pat, voia să spună.

După ce doctorul a plecat, m-am așezat la căpătâiul patului lui Paul, privind cum i se ridică și îi coboară pieptul pe sub pătură.

— Să nu pleci, a spus Paul.

Mi-am trecut dosul mâinii peste obrazul lui.

— Niciodată, am răspuns.

∴

L-am văzut pe Paul în fiecare zi și m-am întors în apartamentul mamei în fiecare seară. Mă simțeam ușurată că locul supraviețuise războiului relativ neatins, datorită soției administratorului nostru, *Madame* Solange. Apartamentul era surprinzător de intact, fără nicio fisură în ferestrele care se întindeau din podea până în tavan, sau în parchetul din lemn de carpen, deși toate suprafețele erau acoperite cu un strat fin de praf alb, iar recipientele cu capace de argint de pe măsuța mea de toaletă din mahon aveau pe ele cinci centimetri de praf nisipos. Ceasornicul din biblioteca tatei se oprise la 9.25, iar în dormitorul mamei se spărsese o țeavă. O porțiune din tapetul de damasc se încrețise și se desprinsese de pe perete, ca o ureche pătată de scroafa.

În acele prime două săptămâni, Paul a dormit mare parte din timp, dar curând a cerut să meargă acasă, în casa unde el și

Rena locuiseră în Rouen. Doctorul Bedreaux a acceptat fără tragere de inimă, adăugând o aluzie vagă la interzicerea amorului, care l-a făcut pe Paul să zâmbească. Doctorul Bedreaux a insistat ca un doctor să îl vadă pe Paul în fiecare zi, căci casa Renei era la câteva mile în afara orașului, cu acces limitat la îngrijire medicală. Am acceptat, fericită să plătesc oricât ca să-l fac pe Paul fericit și, cu ajutorul a trei infirmiere solide, am reușit să-l așezăm pe scaunul din față al Peugeot-ului.

Pe drumul spre Rouen, peste tot se vedeau urme recente ale luptelor și din multe clădiri nu mai rămăseseră decât fațadele. Impunătoarea Catedrală din Rouen, devenită faimoasă grație picturilor lui Monet, era una dintre puținele clădiri rămase intacte. Paul m-a îndrumat către o casă care semăna cu un buncăr, situată pe o stradă lăturalnică din Rouen, total diferită de ceea ce mă așteptam să văd.

L-am sprijinit pe Paul pe aleea din față și am cercetat casa, care semăna cu o cazemată, rece și distantă. Era în stilul Bauhaus, un alt lucru oribil pe care Germania îl băgase pe gât Franței.

Oare vecinii vor ieși să îl salute? Mă vor crede o intrusă? În definitiv, Rena crescuse în casa asta, iar ea și Paul locuiseră aici împreună. Oare aveau prieteni, cupluri care locuiau pe aceeași stradă și îi duceau ei dorul?

Eu și Paul am intrat în hol și am traversat livingul. Era o casă întunecată, dar camerele erau zugrăvite în culorile vii din Provence. M-am gândit să-l întreb pe Paul dacă puteam sta în apartamentul mamei, unde intra lumina plăcută a dimineții și unde pereții aveau lambriuri sculptate în culori pastelate, o casă plină de piesele vechi pe care eu și mama le găsiserăm la Marché aux Puces și alți *antiquaires.* Comoda mea Ludovic al XVI-lea. Masa de fier *fin de siècle* pentru grădină din bucătărie. Mama exagerase puțin cu pânzeturile, dar arătau frumos. Tot ce trebuia era o curățenie zdravănă.

L-am ajutat pe Paul să urce scările și am trecut pe lângă o cămăruță cu tapet de pânză galbenă, către dormitorul principal, unde Paul și Rena dormiseră cândva. Patul era mic pentru un bărbat atât de înalt ca Paul și era acoperit cu o cuvertură albastră matlasată și cu perne de dril albastru cu alb.

Am tras un scaun lângă patul lui Paul și l-am privit cum doarme, o bună parte a nopții. În cele din urmă m-am mutat pe bancheta de la fereastră, cu perne, și am dormit puțin. Înainte să se lumineze de ziuă, Paul a vorbit.

— Rena?

— Nu, Paul, sunt Caroline.

— Caroline? Mi-e așa de frig!

Mi-am adus pătura la pat și am întins-o peste el.

— Credeam că sunt la spital, a spus.

— Nu, ești acasă, dragă.

A adormit la loc înainte să termin eu propoziția.

Era ciudat să gătesc în bucătăria Renei, în vasele de cupru încă strălucitoare, cu sertarele ei pline de șervete de bumbac bine călcate, împăturite în teancuri ordonate. Nu era prea multă mâncare de gătit, căci peste tot în Franța carnea și legumele se găseau cu greu. La început, am improvizat. Cu o cartelă, cine avea noroc putea găsi niște cartofi și pâine, poate niște morcovi anemici, dar cea mai mare parte a țării trăia din supă chioară și pâine prăjită. Apoi am scotocit prin cămara din apartamentul mamei și am dat lovitura: melasă, făină de ovăz și pliculețe de ceai. În cele din urmă, am descoperit că puteai cumpăra orice pe piața neagră, dacă aveai bani.

În fiecare zi îi serveam lui Paul un vechi remediu de familie pe care străbunica mea Woolsey îl dădea pacienților ei soldați la Gettysburg: un ou și apă minerală bătute într-un pahar de vin. Pe meniu mai erau și alte câteva remedii Woolsey, printre care supă de vită, un soi de punci cu lapte și mirodenii, și orez cu melasă. I-am spus lui Paul că astea erau feluri vechi preferate în Noua Anglie de partea feminină a familiei. Mulțumită lor, a devenit tot mai puternic cu fiecare zi.

— Te-ar ajuta dacă am vorbi despre lagăr? l-am întrebat într-o seară.

— Nu pot să vorbesc despre asta, Caroline. Tu ai intenții bune…

— Trebuie măcar să încerci, Paul. Poate să începi cu seara când ai plecat de aici. Pași mărunți.

A rămas tăcut o vreme.

— Au venit să mă ia pe neașteptate, crezând că aș putea fi util pentru cauza lor. Rena era bolnavă în pat, avea gripă. M-au dus la cartierul general și mi-au spus foarte amabili că voiau să

filmez niște chestii: propagandă, desigur, dar n-am vrut s-o fac. M-au ținut o vreme în Paris și pe urmă m-au trimis la Drancy. Bănuiesc că s-au întors mai târziu ca să-i ia pe Rena și pe tatăl ei. Ăsta a fost începutul raidurilor lor, luarea evreilor.

— De unde știau că Rena era aici?

— Ei știau totul. Poate din cererea pentru viză. Nu știu. Drancy a fost oribil, Caroline. Luau copiii de lângă mamele lor.

Paul și-a lăsat capul în jos, cu bărbia în piept, și și-a apăsat palma pe gură.

— Îmi pare rău, Paul. Poate că e prea mult pentru tine.

— Nu, ai dreptate. Trebuie să vorbesc despre asta. N-ai putea să crezi cum era lagărul – Natzweiler.

— În Alsacia? Roger s-a gândit că ai putea fi acolo.

— Da, în munții Vosgi. Mulți au murit doar din cauza frigului și a altitudinii mari. Am fost așa un laș. M-am rugat să mor. Noi am construit o parte din lagăr. Barăci noi și… A încercat să soarbă din ceai, dar a pus ceașca la loc pe farfurioară. Poate că putem să terminăm mai târziu.

— Sigur, am răspuns. Nu te ajută să vorbești despre asta?

— Poate.

În acea seară, l-am învelit pe Paul în pat, fericită că facem progrese.

∴

În după-amiaza de 8 mai, eram băgată până la glezne în pârâul care trecea prin spatele casei lui Paul și culegeam de pe mal măcriș de baltă, minunându-mă de florile de castan și de glicina care înflorea. Degetarița purpurie, o floare pe care trebuia să o îngrijesc cu mare atenție în Connecticut, creștea aici peste tot, ca buruienile. Îl auzeam pe Paul fluierând în casă, și asta mă făcea să zâmbesc. Bărbații fluieră numai când sunt fericiți. Cel puțin, asta era adevărat pentru tata.

Dintr-odată, fluieratul s-a oprit, și Paul m-a strigat.

— Caroline…

Am luat-o la fugă prin iarbă către vocea lui. Căzuse? Cu inima bubuindu-mi în piept, m-am năpustit în bucătărie, lăsând urme ude de pași.

— Vorbește De Gaulle, a spus Paul.

L-am găsit pe Paul, perfect în regulă, stând în picioare lângă radio. Mi-am tras răsuflarea, ușurată, chiar în momentul în care generalul De Gaulle anunța sfârșitul războiului în Europa:

„Cinste de-a pururi armatelor noastre și comandanților lor! Cinste poporului nostru, pe care acele încercări cumplite nu l-au slăbit și nici nu l-au făcut să cedeze! Cinste Națiunilor Unite, care și-au amestecat sângele cu sângele nostru, suferințele lor cu suferințele noastre, speranțele lor cu speranțele noastre și care, astăzi, triumfă împreună cu noi. *Ah, vive la France!”*

Eu și Paul am ieșit repede în grădina din fața casei și am auzit clopotele catedralei.

— E atât de greu de crezut, am spus eu.

Deși primul document al capitulării Germaniei fusese semnat la Reims cu o zi în urmă, abia când l-am auzit pe generalul De Gaulle și apoi pe vecinii noștri în mașinile lor claxonând și fluturând un tricolor pe fereastră, am realizat că se întâmpla cu adevărat.

Războiul din Europa luase sfârșit.

Mi-am pus una dintre eșarfele mamei și am plecat amândoi, cu mine la volan, la apartamentul ei din Paris. Am deschis ferestrele larg, așteptându-ne să auzim zgomotul sărbătoririi, dar Parisul era ciudat de tăcut în acea după-amiază, în ciuda fantasticei vești despre sfârșitul războiului. Dar toate astea s-au schimbat pe măsură ce după-amiaza se scurgea, și tinerii au început să umple parcurile și piețele.

— Hai să mergem în Place de la Concorde, a propus Paul.

— Ce-ar fi să rămânem totuși aici și să ascultăm radioul? am răspuns. Poate că mulțimile te vor obosi.

— Nu sunt invalid, Caroline. Lasă-mă să mă bucur de momentul ăsta!

Era o zi caldă, plăcută, și am mers până la Hôtel de Crillon din Place de la Concorde. Frumoasa clădire veche se ridica în piață, cu tricolorul fluturând între coloanele sale. Totul părea atât de straniu, să sărbătorim o Franță liberă în aceeași piață unde fusese ghilotinat regele Ludovic al XVI-lea.

Pe măsură ce umbrele din piață se lungeau, lumea devenea tot mai numeroasă, și ici și colo se vedeau polițiști militari americani, cu căștile lor albe, asigurându-se că oamenii puteau intra și ieși din Ambasada americană. Ne-am croit drum prin mulțime, în larma de claxoane și cântece din jurul nostru, fluturând batiste albe deasupra capetelor noastre, împinși și înghesuiți pe când jeepurile armatei americane treceau pe lângă

noi. Femei și bărbați tineri francezi, cocoțați pe scările mașinilor, desfăceau sticle de șampanie și aruncau flori în mulțime.

Când lumina soarelui s-a stins, în Place de la Concorde s-au aprins felinarele, pentru prima oară de la începutul războiului. Un strigăt s-a ridicat din mulțime când Les Fontaines de la Concorde au fost pornite din nou și peștele sculptat al fântânii, ținut de nimfele de bronz ale mării, a aruncat în aer jeturi mari de apă. Oamenii dansau în fântână îmbrăcați și uzi până la piele, nebuni de fericire că Parisul era din nou cel dintotdeauna.

Paul și-a scăpat batista și o adolescentă s-a aplecat să o ridice de jos pentru el.

— Poftiți, a spus fata. Pentru o clipă, am crezut că sunteți Paul Rodierre.

— El este, am spus eu.

Fata s-a îndepărtat în pași de dans.

— Foarte nostim, a strigat peste umăr.

— Nu știe ce spune, am zis eu, dar Paul știa adevărul.

Nu mai era decât umbra celui care fusese.

După acel moment, Paul a părut să-și piardă entuziasmul și, când s-a lăsat întunericul, am plecat, ca să ne îndreptăm spre casă. În drum spre Rouen, am văzut artificiile explodând deasupra Senei.

Ajunși acasă, ne-am schimbat în haine mai comode, eu în niște pantaloni largi de-ai lui Paul și o cămașă uriașă, iar Paul în pijamalele lui preferate de flanelă. Părea tăcut și mai obosit decât de obicei. A stat prăbușit la masa de bucătărie cât timp am pregătit eu cina.

— Ești trist că Rena nu e aici? l-am întrebat.

— Nu ajută cu nimic să vorbești de ea. De fapt, pari să nu poți să nu încerci să fii ea.

— Nu fac asta, am replicat.

— Gătești rețetele ei, te îmbraci ca ea. Te rog, nu face asta!

— Pentru că am purtat o *eșarfă* azi? l-am întrebat.

— Relaxează-te și lasă totul să fie ca în New York!

— N-am fost niciodată mai fericită ca acum, i-am spus.

Era adevărat. Aveam conflictele noastre, dar odată ce am încetat să mai bat la mașină pentru Paul liste cu medicația lui și scheme de exerciții fizice, relația noastră a devenit mai puternică în fiecare zi. Dar și mulțumită remediilor Woolsey, Paul în sfârșit începea să se îngrașe.

— Atunci de ce nu te muți aici? Adică pentru totdeauna.

— Oh, nu știu, Paul. M-ar ajuta să știu ce simți tu.

— Sunt nebun după tine.

— De ce?

Paul s-a gândit o clipă.

— Muncești foarte mult. Și respect asta.

— Asta-i tot?

— Și îmi place cum vorbești franceza cu accentul tău american. *Foarte* sexy.

— Cu siguranță asta nu e…

— Și nu mă satur niciodată să fiu cu tine. S-a ridicat în picioare și a venit lângă mine la chiuvetă și a continuat: îmi plac imperfecțiunile tale. Zâmbetul tău într-o parte.

Am dus mâna la gură. Într-o parte?

— Și nu ai o geantă uriașă prin care să scotocești întruna. M-a luat de mână: îmi place că îmi porți hainele. Mi-a desfăcut un nasture de la piept: Și pielea ta albă. Atât de moale peste tot – m-am gândit mult la ea cât am fost plecat. Și-a înfășurat brațele în jurul mijlocului meu: Dar ceea ce-mi place mie cel mai mult la tine este…

— Da?

— … felul în care săruți. Uneori, cred că s-ar putea să nu îmi mai revin când te sărut. E ca și cum aș merge într-un alt loc.

Paul mi-a tras deoparte gulerul cămășii și m-a sărutat pe gât.

Am zâmbit.

— Ciudat, dar există un cuvânt pe care nu-l rostești niciodată.

Paul a făcut un pas înapoi.

— De ce trebuie americanii să explice totul în detaliu? Voi spuneți „te iubesc” și gunoierului.

— Cred că expresia asta a fost inventată aici.

— Dacă asta vrei, te *iubesc.* Nu pot să-mi închipui viața fără tine. Și acum adu-ți aici lucrurile, hainele, cărțile. Fă casa asta să fie a noastră!

— Adică să nu mă întorc la New York?

Era prea minunat să-mi imaginez asta, să fiu cu Paul pentru totdeauna.

— Da. Fă din casa asta căminul tău! Putem oricând să mergem în vizită la New York. Și mama ta se poate muta aici. Aveți deja apartamentul.

— O să-mi fie dor de consulat, dar Roger o are pe Pia.

— Cu siguranță o are.

— Bineînțeles că o să rămân, am spus.

— Bun atunci, a zâmbit Paul.

Era un adevărat medicament să văd din nou zâmbetul ăla.

Oare era prea târziu să facem un copil? Eu trecusem de patruzeci de ani. Dar puteam adopta. În valiza mea era un dosar plin cu bebeluși francezi drăgălași care aveau nevoie de un cămin. O să avem o familie adevărată. Mama o să fie încântată să organizeze în cele din urmă o nuntă. Roger îi obținuse o viză, și acum ea era în drum spre Paris, în vizită. Îi puteam spune personal.

— De ce să nu începi din seara asta? a spus el.

— Mă duc să-mi aduc lucrurile.

Oare chiar se întâmpla asta? Aveam oare ciorapi de mătase în apartamentul mamei?

— Să nu-ți aduci farduri, a spus Paul. Ești perfectă așa.

— Nici măcar un ruj?

— Grăbește-te! O să termin eu de pregătit cina.

— Te rog, nu, Paul. Doctorul Bedreaux spune…

Paul s-a ridicat și s-a dus la dulap. A luat din castron câțiva cartofi noi cu coaja întunecată, de culoarea violetelor. Oare avea să fie prea mult pentru el să pregătească masa?

— Nu mai spune nimic, sau mă răzgândesc, mi-a cerut el.

Mi-am luat repede geanta.

— Nietzsche a zis că o dietă alcătuită predominant din cartofi te face să bei, am zis.

— Bun. Adu o sticlă de vin de-ale mamei tale. Sărbătorim.

În drumul de aproape două ore până la Paris, am făcut o listă mentală cu ce aveam să pun în bagaj. Pantaloni trei sferturi. Ciorapi de mătase. Noua mea lenjerie de corp. Până la urmă, o să am nevoie de un permis de conducere francez.

La apartament, am tras jaluzelele, am aruncat totul într-un geamantan și am ieșit. În vreme ce încuiam ușa, am auzit telefonul sunând în bucătărie și, pentru prima dată în viață, l-am ignorat. Dacă era mama, aveam nevoie de mai mult timp ca să-i spun toată povestea.

Pe drumul de întoarcere, m-am oprit la piața noastră preferată și am găsit o singură *baguette,* jalnică, mică, dar un semn bun. Am oprit din nou ca să alimentez motorul cu lemne și m-am îndreptat către Rouen, cu radioul mașinii pornit, cu

ferestrele deschise, în vreme ce Léo Marjane[87] cânta „Seule ce soir”.

Sunt singură în seara asta, cu visurile mele...

Toate ziarele au acuzat-o pe cântăreața de cabaret că ar fi distrat cu prea mult entuziasm nemții în timpul ocupației, dar niciun cântec nu surprindea războiul ca ăsta. Am cântat și eu odată cu ea.

Sunt singură în seara asta, fără dragostea ta...

Era minunat să nu fiu de data asta cea singură. Cântecele triste nu par triste când ai pe cineva care te iubește. Am intrat pe strada lui Paul cântând cât mă ținea gura. Cui îi păsa ce credeau vecinii?

Am cotit și am văzut o ambulanță albă oprită lângă trotuar în fața casei lui Paul, cu motorul mergând.

Timpul s-a oprit. Greșise casa? M-am apropiat și am văzut o infirmieră stând în fața ușii de la intrare, cu o pelerină bleumarin peste uniforma ei albă.

Dumnezeule! Paul.

Mașina nici nu se oprise când am sărit din ea.

Am alergat pe trotuar.

— A pățit ceva Paul? am întrebat, abia putând să mai respir.

— Veniți repede, a spus infirmiera și am urmat-o în casă.

Capitolul 28

KASIA

1945

— Visez oare? a spus Zuzanna, în vreme ce feribotul andoca la Gdańsk, iar aerul sărat se umplea de strigătele sălbatice ale pescărușilor și ale rândunicilor de mare.

Am ridicat mâna ca să-mi feresc ochii, căci apa scânteietoare, strălucind diamantină, mă orbea.

[87] Léo Marjane (n. 1912), cântăreață franceză care a atins apogeul popularității sale la sfârșitul anilor 1930 și începutul anilor 1940. „Seule ce soir” (Singură în seara asta) este marele ei succes.

Petrecuserăm două luni în Malmö, Suedia, locul pentru care Dumnezeu a păstrat toate lucrurile frumoase din natură. Iarba cea mai verde. Cerul de culoarea albăstrelelor. Copiii care păreau născuți din acel peisaj, cu părul țesut din norii albi, cu ochii bucăți din cobaltul mării.

Ne-a părut rău că a trebuit să plecăm, căci eram tratate ca niște prințese acolo, ospătate cu tort și găluște *pitepalt* cu unt și dulceață de merișor. După ce ne-am recăpătat puterile (și Zuzanna, și eu am ajuns la patruzeci de kilograme), multe dintre noi am vrut să mergem acasă, oriunde ar fi fost casa noastră. Polonia. Franța. Cehoslovacia. Câteva femei care nu prea mai aveau la ce să se întoarcă acasă au rămas în Suedia pentru a începe o viață nouă. Câteva au așteptat să vadă ce avea să se întâmple cu noile alegeri propuse în Polonia înainte de a risca să se întoarcă. Auziserăm că Polonia era condusă de agenția sovietică represivă NKVD[88], dar eu și Zuzanna nu am ezitat nicio clipă. Ne era dor de Papa.

Deși nu aveam cuvinte să-mi exprim recunoștința pentru că fusesem salvată, cu cât îmi recăpătăm forțele, cu atât deveneam mai furioasă. Unde era bucuria de a fi salvată? Priveam femeile din jurul meu revenindu-și, nerăbdătoare să-și reia vechea lor viață, dar în ce mă privește, furia nu făcea decât să crească, întunecată, în stomacul meu.

Când am ajuns pe coasta de nord a Poloniei, un șofer a venit să ne întâmpine la debarcare. Era un tânăr din Varșovia, unul din cei peste o sută de foști piloți din Forțele Aeriene poloneze care se alăturaseră piloților britanici și își riscaseră viețile luptând împotriva Luftwaffe. Era doar cu câțiva ani mai mare ca mine, dar la douăzeci și doi de ani, eu mergeam șchiopătat și aveam ținuta unei femei bătrâne.

A întins mâna să ia sacul de pânză al Zuzannei și ne-a ajutat să urcăm în mașină. Am pipăit pielea banchetei din spate, rece și netedă. Cât timp trecuse de când urcasem ultima dată într-un automobil? Ar fi putut la fel de bine să fie o navă cosmică.

— Ei, și ce se mai întâmplă astăzi în lume? a întrebat Zuzanna odată ce am pornit la drum, închizând și deschizând micuța scrumieră de metal din mânerul portierei sale.

[88] Narodnîi komissariat vnutrennih del, Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne.

Am deschis-o și eu pe a mea și am găsit acolo două țigări strâmbe stinse acolo. Ce n-ar fi dat fetele din lagăr pentru așa ceva!

— Ați auzit ce se întâmplă cu guvernul? a zis șoferul.

— Urmează să fie alegeri libere? a întrebat Zuzanna.

Treceam prin portul Gdańsk, bombardat intens în timpul războiului.

— Guvernul în exil vrea să se întoarcă, a răspuns șoferul. Așa că Partidul Muncitoresc Polonez zice că se va vota.

— Îl crezi pe Stalin? am întrebat eu.

— Partidul Muncitoresc Polonez este...

— *Stalin.* Exact ce ne trebuie.

— Se zice că o să fim o țară liberă și independentă. Oamenii speră.

— De ce continuăm să-i credem pe mincinoși? am întrebat eu. NKVD-ul nu va ceda niciodată.

— Să nu te audă nimeni că spui asta, m-a sfătuit șoferul.

— Asta sună liber și independent, am remarcat eu.

Eu și Zuzanna am dormit mare parte din drumul spre Lublin și ne-am deșteptat când șoferul a oprit mașina în fața casei noastre.

— E vremea să vă treziți, doamnelor, a spus șoferul, trăgând de frâna de mână.

Am stat amândouă pe bancheta din spate a mașinii și am privit becul gol de lângă ușa noastră de la intrare, strălucind în întuneric, atrăgând o cantitate nebună de fluturi mari de noapte și alte gângănii. La Ravensbrück, prizonierele le-ar fi mâncat bucuroase.

— Poți să crezi că suntem aici? m-a întrebat Zuzanna.

Am coborât din mașină ca și cum aterizaserăm pe lună. Am cuprins-o cu brațul pe Zuzanna de mijloc. S-a rezemat de mine și osul șoldului ei s-a ciocnit de al meu. M-a săgetat durerea în piciorul bolnav când am urcat acele trepte frumoase ale casei.

Îi trimiseserăm o telegramă lui Papa. Oare avea să ne aștepte cu prăjitură cu mac și ceai? Am răsucit vechiul mâner de porțelan al ușii apartamentului nostru. Era încuiat. Zuzanna a căutat cheia de rezervă în vechea ascunzătoare din spatele cărămizii. Era încă acolo!

Am făcut un pas în bucătărie și răsuflarea mi s-a tăiat când am realizat adevărul: mama mea nu mai era. Camera era

întunecată, cu excepția unei lămpi mici de pe masa din bucătărie și haloul flăcării candelei de pe polița căminului. La ferestre atârnau draperii de un galben prea vesel, și o nouă familie de cutii de tablă roșii stăteau pe dulapul de lemn al Matkăi. Galben și roșu. Matka iubea albastrul. Cineva atârnase un tablou cu flori de câmp peste peretele unde Matka lipise cândva tablourile ei cu păsări. Câteva vrăbii se iveau din spatele tabloului, iar cleiul care le ținea pe perete se îngălbenise de timp. M-am apropiat de masa de desen a Matkăi. Cineva îi coborâse blatul la orizontală și o acoperise cu o față de masă de dantelă ieftină, peste care pusese o poză cu Fecioara Maria de la un altar din Gietrzwald[89] și o ramă de porțelan în care era poza unei bătrâne care face cu mâna dintr-un tren.

M-am apropiat de poliția căminului, de fotografia Matkăi aflată acolo, cea în care avea un aer serios și-l ținea în brațe pe cățelușul Boris. Cineva așezase o fundă neagră sub fotografie, iar capetele ei răsucite atârnau în jos de pe poliță. Mă simțeam amețită stând acolo și uitându-mă la fața serioasă a mamei mele, peste care dansa lumina candelei. Un câine a lătrat în dormitor, și Zuzanna a icnit.

Felka?

— Cine e acolo? a întrebat Papa, strecurându-se pe coridor dinspre dormitorul din spate.

A venit către noi în izmenele lui în dungi. Părul lui, rărit și cenușiu ca blana unei veverițe, stătea ciufulit, în toate direcțiile, iar în mână avea un revolver negru pe care nu-l mai văzusem niciodată. Felka a ieșit din spatele lui, cu coada bătând ritmic. Crescuse și era mai grasă decât ultima dată când o văzusem, chiar aici în bucătărie cu Matka.

— Noi suntem, Papa, a spus Zuzanna.

Papa stătea încremenit, cu gura căscată. Cum de îmbătrânise atât de mult? Până și părul de pe piept era cenușiu. Felka s-a apropiat de noi și a început să alerge de la mine la Zuzanna, băgându-și botul umed în noi.

— Am venit acasă, am spus eu.

Mă usturau ochii de lacrimi. Papa și-a deschis larg brațele și noi ne-am repezit la el. Și-a lăsat arma pe dulap și ne-a

[89] Sat în nord-estul Poloniei, unde în 1877 a avut loc o apariție a Fecioarei Maria. În 1977, Biserica Catolică a recunoscut apariția Fecioarei Maria, și satul este în prezent o zonă oficială de pelerinaj.

îmbrățișat pe amândouă strâns, de parcă nu voia să ne mai dea drumul. Ce fericite eram să fim în brațele lui! Eu și Zuzanna am plâns pe umerii lui goi.

— N-ai primit telegrama noastră? l-am întrebat eu.

— Cine mai primește acum telegrame?

— Ai primit o scrisoare despre Matka?

— Da, scrisul de pe plic semăna cu al ei, așa că am crezut că era o scrisoare de la ea. Dar era o notificare oficială. Au zis că a fost tifos.

L-am luat de mână.

— Nu a fost tifos, Papa.

— Și-atunci ce?

Era ca un copil mic. Unde era tatăl meu cel puternic?

— Nu știu, am răspuns.

A făcut un pas în spate, cu mâinile pe șolduri.

— Dar nu ați fost împreună?

Zuzanna l-a condus la un scaun de bucătărie.

— Au mutat-o într-o altă baracă, Papa. A lucrat ca infirmieră…

— Și a desenat portrete pentru naziști. Asta a omorât-o. S-a apropiat prea mult de ei.

De ce am spus asta? Știam prea bine că sandviciul pe care mi l-a adus în acea seară la cinematograf o omorâse.

Zuzanna a îngenuncheat lângă Papa.

— Ai primit scrisorile Kasiei. De unde ai știut cum să le citești?

— A fost nevoie de tot oficiul poștal ca să ne dăm seama. Știam că era un soi de cod, dar niciunul dintre noi nu știam cum să-l citim. Am dat cu apă pe prima scrisoare. Dar pe urmă ne-am dat seama. Le-am spus unor oameni, și ei au transmis mesajul Rezistenței noastre din Londra, care a răspândit vestea. Dar Marthe a fost cea care a zis că ar trebui să trecem fierul de călcat peste scrisoare. Era o șmecherie dintr-o carte pe care o citise.

Marthe?

Am îngenuncheat și eu de cealaltă parte a lui Papa.

— Mulțumesc pentru ața roșie.

— Am spus tuturor, cât de bine am putut. Știai că au vorbit la BBC? Despre ce v-au făcut vouă două…

Papa s-a prăbușit într-o altă rundă de lacrimi. Ce greu era să-l vedem pe tatăl nostru puternic plângând!

L-am luat de mână.

— L-ai văzut pe Pietrik? Pe Nadia?

— Nu. Pe niciunul din ei. Afișez listele în fiecare zi. La fel face și Crucea Roșie. Îmi pare rău că n-am știut că veniți. Papa a luat un șervet de vase și și-a șters ochii. Am fost amândoi așa de îngrijorați.

Amândoi?

Zuzanna a observat-o prima, în umbrele ușii dormitorului, o femeie voinică, în capot. Zuzanna s-a dus la ea și i-a întins mâna.

— Eu sunt Zuzanna, i-a spus.

O femeie în dormitorul lui Papa?

— Eu sunt Marthe, a spus femeia. Am auzit atâtea lucruri frumoase despre voi două.

M-am ridicat în picioare, am tras adânc aer în piept și am studiat-o pe femeie. Marthe era cu vreo zece centimetri mai înaltă decât Papa, iar capotul ei era prins la mijloc cu sfoară. Păr castaniu împletit într-o coadă, atârnând peste reverul capotului. O femeie de la țară. Cu siguranță Papa își coborâse standardele.

Marthe a venit lângă Papa, dar el nu a făcut nicio mișcare către ea.

— Marthe e dintr-un sat de lângă Zamosc. Mi-a fost de mare ajutor în toți anii ăștia când voi ați fost plecate.

Papa părea stânjenit că Marthe era acolo. Și cine n-ar fi, dacă ar trebui să-și prezinte iubita copiilor soției sale moarte?

— Să ne așezăm, a spus Marthe.

— Eu aș vrea să mă culc, am spus.

Era ca o înlocuire de produse la piață. Privirea mi s-a îndreptat către poza Matkăi de pe polița căminului. Nu-i era dor lui Papa de ea? Cum putea să facă asta?

Papa mi-a făcut semn să mă duc la el.

— Stai cu noi, Kasia, mi-a spus.

Marthe s-a așezat pe scaunul preferat al Matkăi, cel pe care îl vopsise alb, cu perna de stambă. Am privit-o pe Zuzanna cum se apropie de Marthe. Papa le privea, fericit să le vadă împrietenindu-se.

— Îmi pare rău că nu vă putem oferi nimic de mâncare, dar tocmai am terminat și ultima bucățică de pâine, a spus Marthe.

Papa și-a trecut mâna peste barba nerasă.

— Acum e mai rău ca niciodată. De când au venit rușii, nu mai e mâncare deloc. Cel puțin naziștii le dădeau brutarilor făină.

— Așadar, i-am schimbat pe naziști cu Stalin? am întrebat eu. Un schimb echitabil, dacă mă-ntrebi pe mine.

— Eu mă-nțeleg bine cu ei, a replicat Papa. M-au lăsat să-mi păstrez slujba la poștă.

— Te-au lăsat? am repetat eu.

— Acum găsești toate țigările rusești pe care le vrei, a spus Marthe, puțin cam prea veselă. Dar prea puține ouă.

— E doar o chestiune de timp până o să ne spunem unul altuia „tovarășe”, am spus eu.

— O să ne fie bine, a spus Zuzanna.

— Ei caută foștii membri ai Rezistenței, a spus Papa, uitându-se cu înțeles la mine. Săptămâna trecută l-au luat pe Mazur.

Un fior ca un curent electric m-a străbătut și dintr-odată abia am mai putut respira. Mazur? Era prietenul din copilărie al lui Pietrik, un agent foarte priceput, aflat în eșalonul superior al Rezistenței. El îmi citise jurământul meu AK. Un adevărat patriot.

Inspiră adânc, expiră prelung.

— Am terminat cu toate astea, am spus.

— Ne-au luat din lagăr într-un autobuz suedez, a spus Zuzanna. Ar fi trebuit să vedeți cum a fost când am trecut granița în Danemarca, toți oamenii adunați acolo, cu pancarte de bun venit. Și în Suedia au fost foarte drăguți cu noi. Când am intrat acolo, am fluturat steagul Cercetașelor din Lublin, pe care una dintre fete îl găsise la Ravensbrück în grămezile de obiecte confiscate, și ar fi trebuit să auziți ovațiile. Prima noapte ne-am petrecut-o pe podeaua unui muzeu.

— Cu niște dinozauri cu dinți mari ghemuiți deasupra noastră, am adăugat eu. Nimic diferit față de lagăr.

Zuzanna și-a adus sacul de pânză și a continuat:

— Pe urmă am stat cu o prințesă în palatul ei. Uite ce ne-au dat înainte să plecăm din Suedia. A deschis sacul și a scos o cutie albă, pe care a pus-o pe masă și i-a ridicat capacul. Ne-au dat la fiecare câte una. Sardele în conservă. Pâine albă și unt. Dulceață de fructe de pădure și o bucată de ciocolată.

Noi doar ciuguliserăm din toate și le păstraserăm.

— Și lapte praf? a exclamat Papa. A trecut atâta timp.

— Ce drăguț din partea lor, a spus Marthe. Am o cartelă de făină pe care am păstrat-o. Aș putea face…

— Nu te deranja, am întrerupt-o eu.

Papa și-a lăsat capul în jos și și-a trecut degetele prin părul care îi mai rămăsese.

— Îmi pare rău pentru mama voastră, a rostit Marthe, ridicându-se în picioare.

— Așa s-ar părea, am replicat eu.

— Kasia, a spus Papa.

Am luat de jos scaunul alb, cu perna caldă încă de la fundul lui Marthe.

— Noapte bună, Papa, am spus. Noapte bună, Zuzanna.

Am plecat cu scaunul Matkăi spre camera mea, trecând pe lângă poliția căminului, având grijă să nu mă uit la poza Matkăi de acolo. Era prea greu să-i privesc fața, de fiecare dată simțeam o nouă lovitură în stomac. Am intrat în camera mea și am închis ușa. Nicio amantă a tatălui meu nu avea să-și pună fundul pe scaunul mamei mele, indiferent cât de mult i-ar fi lui de ajutor.

Capitolul 29

CAROLINE

1945

Am urmat-o pe infirmieră în casă și am văzut un ambulanțier în bucătăria din capătul coridorului. Chiar și de la ușa de la intrare, vedeam cartofii răspândiți pe podea, uleiul de măsline care lucea pe dalele de gresie. Cum am putut să-l las singur pe Paul, după toate avertismentele doctorului Bedreaux?

Când m-am apropiat de bucătărie, l-am văzut pe Paul așezat la masă, iar o infirmieră îi luă pulsul. Un val de căldură mi-a invadat brațele.

— Ești bine, Paul. Slavă Domnului!

Paul s-a uitat la mine. Plânsese cumva?

— Am încercat să-ți telefonăm. Poți să crezi, Caroline? E aproape ca un vis.

Am scuturat din cap.

— Nu înțeleg.

— Au sunat la ușă, a spus. Totul e așa de… ireal.

— *Cine* a sunat la ușă, Paul?

— Rena.

— Rena a sunat la ușă? Vorbești aiurea.

— Tocmai au dus-o sus.

— S-a întors?

Vocea mea suna îndepărtată, străină.

Paul a frecat o pată de pe fața de masă.

— A fost la Spitalul American.

Părea fericit? Deloc. Totul era atât de derutant.

— N-a putut să vorbească prea mult. Se pare că o familie germană a luat-o la ei.

M-am prăbușit pe tocul ușii.

— Ce minunat, a fost singurul lucru care mi-a trecut prin cap să-l spun. Ar fi mai bine să plec acum.

M-am întors să plec.

— Caroline, stai, a spus Paul. Unde te duci?

— Totul e așa de copleșitor.

— Știu. Îmi pare rău, Caroline. Rena a stat în spital multe săptămâni, fiind prea bolnavă ca să poată vorbi.

Îmi pare rău. Uram acele trei cuvinte. De câte ori le rostiseră oamenii atunci când murise Papa? *Je suis désolé* sună frumos în franceză, dar nu a făcut decât să înrăutățească lucrurile.

— Păi, trebuie să plec acasă, am spus.

Aveam nevoie de timp ca să mă pot gândi și nu voiam să clachez în fața lui. În definitiv, o femeie era în viață și nu avusese parte de o moarte tragică într-un lagăr de concentrare. Fără îndoială, în timp ce noi vorbeam acum, ea era întinsă în patul lui Paul de la etaj.

Paul s-a uitat lung la cartofii de pe podea.

— Da. O să vorbim mâine.

— Acasă înseamnă în Connecticut, am spus eu.

— Nu poți să pleci acum acasă. Ăsta e un șoc pentru noi toți.

— Nu pot gândi normal. Trebuie să plec.

De ce nu mă lua în brațe, de ce nu mă ruga să rămân?

— O să vorbim mâine și o să lămurim totul, a spus Paul, rămânând nemișcat în scaunul lui.

Cumva, am ajuns înapoi la mașină și apoi la apartamentul mamei, unde m-am condamnat la o izolare voită, în cea mai mare parte a timpului stând în pat, îmbrăcată în pantalonii de

pijama și în cămașa lui Paul pe care o purtasem când plecasem de la el. Telefonul din bucătărie a sunat de câteva ori, până când am ridicat receptorul din furcă și l-am lăsat să atârne. *„Si vous souhaitez faire un appel, s'il vous plaît raccrochez et réessayez"*[90], s-a tot repetat înregistrarea, până când am auzit o serie de bipuri scurte și apoi nimic.

Soneria de la ușă a sunat de câteva ori pe zi, dar nu am răspuns.

M-am autoflagelat ziua – îmi lăsam ceaiul fierbinte să se răcească și apoi îl beam călâi, cu prea mult lapte – și mă cufundam în povești cu „ar fi putut să fie". Ar fi putut să fie o dragoste pe vecie. Ar fi putut să fie o nuntă. Un copil. Oare chiar amanetasem jumătate din argintăria mamei doar ca să-l îngrijesc pe soțul altei femei și să-l fac sănătos? Betty avea dreptate. Îmi irosisem vremea.

Într-o dimineață, mama a intrat în apartament și a apărut în ușa dormitorului meu, cu apă picurând din umbrela ei pe covor.

Mama. Uitasem că urma să vină.

— Toarnă cu găleata afară, a spus.

Bun, m-am gândit. Cel puțin alții erau înăuntru și la fel de nefericiți ca mine.

— Dumnezeule mare, Caroline, ce s-a întâmplat? Ești bolnavă? De ce nu răspunzi la telefon?

Poate că nu eram franțuzoaică, dar nu aveam voie să stau în pat și să mă marinez în propria mea disperare?

— Soția lui Paul s-a întors, am spus.

— Ce? Din morți? Cum se poate așa ceva? Unde a fost în tot timpul ăsta?

— Nu știu. Un spital oarecare.

— E incredibil, a spus mama. Ei bine, trebuie să te aduni.

— Nu pot, am răspuns și mi-am tras pilota pe umeri.

— Te duci să faci o baie, și eu îți pregătesc un ceai. O baie schimbă lucrurile în bine.

Nu mă puteam certa cu mama. Și a avut dreptate cu baia. Am ieșit într-o pijama curată și m-am așezat la masa de metal din bucătărie.

— Știam eu că asta n-o să meargă, am spus. Nu mi-e dat să fiu fericită.

---

[90] Dacă doriți să efectuați un apel, vă rog să așezați receptorul în furcă și să încercați din nou" (în limba franceză).

Mama mi-a adus un pliculeț de ceai Earl Grey de la Mariage Frères[91] într-o ceașcă și un ceainic cu apă fierbinte.

— Tristețea e cunoaștere[92]...

— Te rog, mamă! Fără Byron acum. Toată povestea asta a fost o fantezie ridicolă. Cum de am lăsat să mă ia așa valul? Ar fi trebuit să știu. A trebuit să mă străduiesc așa de tare ca să meargă.

— Doar pentru că are o soție nu înseamnă că nu poți să fii cu el, a spus mama.

Câteva ore în Paris i-au dat peste cap mamei busola morală.

— Probabil. Dar de ce e întotdeauna așa de greu, mamă? Întotdeauna există un șiretlic.

S-a auzit soneria de la ușă.

Am apucat-o pe mama de încheietură.

— Nu deschide.

Mama s-a dus oricum la ușă, o acțiune care m-a făcut să-mi pară rău că o invitasem în Franța.

— Oricine ar fi, nu sunt aici, am strigat în urma ei.

Mama a deschis ușa. Am auzit o femeie prezentându-se ca fiind Rena.

— Oh, Doamne, Rena! Oricine, dar nu ea.

Mama s-a întors în bucătărie cu Rena în urma ei și apoi ne-a lăsat singure. Rena a rămas în pragul ușii, într-o rochie de bumbac care stătea lipită de ea ca o rufa udă, scoțând în evidență marginea claviculei și sub ea o adâncitură mare cât un castron de supă.

— Îmi pare rău că-ți întrerup ceaiul, Caroline, a spus, ca o școlăriță obosită, cu ochii mari și obrajii supți. Am încercat să sun.

Privirea i-a fugit spre receptorul care atârna.

— Oh, am făcut eu.

Rena s-a mutat de pe un picior pe altul.

— Și lui Paul îi pare rău. A încercat și el să te sune...

— Te rog, stai jos, am spus.

Rena și-a dus un deget în spatele urechii, de parcă voia să-și aranjeze acolo o șuviță de păr – un vechi obicei, căci acum nu mai era păr pe care să-l aranjeze.

---

[91] Companie de ceai creată în 1854 la Paris.

[92] *Manfred,* Lord Byron, actul 1, scena 1.

— N-o să te țin mult. Am vrut doar să-ți spun cât de rău îmi pare.

— Rău?

Am turnat apă fierbinte peste pliculețul de ceai. Aroma de portocală și bergamotă mi-a stârnit o poftă năprasnică pentru fursecurile cu violete ale lui Serge.

— Pentru cum au ieșit lucrurile, a spus ea.

— Nu e nevoie să-ți ceri scuze, Rena.

— Poate că o să mă așez. N-o să stau mult.

— Bineînțeles, am răspuns. Ceai?

— Nu, mulțumesc. Încă nu pot să înghit prea mult. I-am spus lui Paul că ar trebui să vină curând să te viziteze. Să-ți explice totul…

Am încercat să sorb din ceai, dar nu reușeam să văd ceașca pentru că îmi zvâcnea atât de tare capul, că vederea mi-era încețoșată.

— Mă tem că Paul nu se bucură să mă vadă, a spus ea.

Undeva afară, în stradă, niște copii râdeau, iar vocile lor se auzeau cu ecou în vreme ce alergau prin ploaie.

— Probabil că ai vrea ca totuși eu să fi murit, a spus Rena. Crede-mă, și eu mi-am dorit asta atât de des. Aș fi dat de veste dacă aș fi putut. Doar norocul m-a ținut în viață.

— Înțeleg.

— Nu, nu cred că înțelegi. Cum ai putea? A fost doar un noroc că au renunțat la procedura obișnuită. Ne luaseră pantofii, așa că știam.

— Rena, nu e nevoie să…

— Eram în trenul de la Majdanek, către un lagăr secundar, așa credeam noi. Trenul a încetinit undeva în Polonia, și ne-au pus să coborâm. Rena s-a oprit și s-a uitat pe fereastră. Apoi a continuat: Eram bolnavă. Tifos, cred. Așa că de-abia mergeam când ne-au dus prin pădure. Pe jos, pe lângă cărare, erau bancnote. Oameni care au trecut pe acolo înaintea noastră îi aruncaseră. Ca să nu-i ia nemții, bănuiesc. Cineva a șoptit că mergeam la lucru, dar eu știam. Am ajuns la o baracă și ne-au zis să ne dezbrăcăm.

— Te rog, Rena. Nu e nevoie să-mi spui…

— Îmi pare rău. Ți-e chiar atât de greu să auzi asta?

Am clătinat din cap.

— S-a întâmplat atât de repede. Ne-au aliniat pe marginea unei gropi mari…

Rena a pierdut șirul poveștii și gândurile ei au fugit undeva departe. După un moment, a reluat.

— Când fata de lângă mine a văzut ce se afla jos, a început să strige. Mama ei a luat-o în brațe, și pe ele le-au împușcat primele. Împușcăturile le-au aruncat peste mine și toate trei am alunecat în jos de pe marginea de pământ.

Rena a tăcut. Eu nici n-am clipit, de teamă să o întrerup.

— Am rămas nemișcată, în vreme ce alte trupuri cădeau peste mine. Curând, împușcăturile s-au oprit și mi-am dat seama că se lăsa noaptea, căci lumina care se vedea printre trupuri începea să se stingă. M-am târât afară din groapă în întuneric și am bâjbâit prin baracă după niște haine.

Privirea ei s-a îndreptat către tavan.

— Ar fi trebuit să vezi stelele în acea noapte, aruncate pe cer în grămezi mari. Era ca și cum priveau, uitându-se în jos la tot, triste că nu puteau face nimic. Am mers prin pădure până am ajuns la o casă, și un țăran și soția lui m-au primit. Un cuplu german. Fiul lor fusese omorât pe frontul rus. La început, soției i-a fost frică să nu-i fur ceasul de mână, un ceas drăguț, un dar de la fiul ei, căci un ceas de mână e o monedă valoroasă. Dar până la urmă cei doi s-au dovedit foarte cumsecade. M-au băgat în patul băiatului lor și m-au îngrijit ca și cum aș fi fost a lor. M-au hrănit cu pâine caldă și dulceață de căpșuni. Le-am mulțumit pentru ospitalitate dându-le boala mea.

I-am întins Renei un șervet, și ea l-a dus pentru o clipă la un ochi, apoi la celălalt.

— Primul a murit bătrânul. Când au venit rușii, le-am spus că aveam cu toții tifos, dar ei mi-au pus un preș pe față și tot m-au violat. Apoi au violat-o pe soție și i-au luat ceasul. Ea a murit în acea noapte. Altceva nu prea îmi mai amintesc, doar fragmente disparate, până la spitalul de aici. Așa că, vezi tu, aș fi venit acasă mai repede, dar a fost…

— Îmi pare rău pentru tot ce ți s-a întâmplat, Rena. De ce îmi spui toate astea?

— Știu ce înseamnă Paul pentru tine…

— El ți-a spus?

— Când s-a întors prima dată de la New York. Atunci nu mi-a păsat, dar lucrurile sunt diferite acum.

Sigur că lucrurile sunt diferite. În feluri pe care nimeni nu le poate schimba.

— Aș fi vrut să te pot face fericită, Caroline. Dar nu pot renunța la Paul. Poate cândva da, dar nu acum.

Rena se ținea cu mâinile de marginea mesei. Avea nevoie de odihnă.

— Cred că ar trebui să te duci acasă la el, Rena.

— Da, dar trebuie să-ți spun ceva.

Mai era ceva?

— Nu cred…

— Lui Paul nu i-am spus încă.

Și-a îndreptat spatele și a tras adânc aer în piept.

— Rena, chiar nu…

— Pe Paul l-au luat înaintea noastră. Mie mi-era foarte rău, nu puteam înghiți nimic. Credeam că e gripă, dar pe urmă am aflat… Eu… ei bine, așteptam un copil.

Lumea s-a oprit pentru o clipă, suspendată în aer. Aștepta un copil? Acea minunată expresie franceză.

— Însărcinată?

Rena m-a privit în ochi și a încuviințat abia vizibil din cap.

— Era… am început înainte să mă pot opri.

— Al lui? Rena și-a privit mâinile mult timp. Apoi a vorbit: Mă tem că războiul acționează într-un fel ciudat asupra oamenilor, în cazul nostru, ne-a apropiat. Copilul trebuie să fi știut ce se întâmplă. Ea a sosit în ziua în care Gestapoul a venit după mine. În dimineața de Paști.

Ea? Paul avea o fiică. Mi-am apăsat pe buze degetele reci.

— Fuseserăm anunțați că urma un raid. Tatăl meu a luat copilul, a spus că o să se ducă la o mănăstire pe care o știe el. A pus-o într-o cutie de pantofi, era atât de mică.

— Unde?

— Nu știu. În noaptea aia au venit să mă ia. Tatăl meu nu se întorsese.

— Îmi pare teribil de rău pentru pierderea ta, dar eu…

— Mănăstirea a fost părăsită în timpul războiului, așa că scriu la orfelinate, dar Paul mi-a spus…

— Chiar nu pot să te ajut, dacă asta îmi ceri.

M-am ridicat și mi-am dus ceașca de ceai la chiuvetă.

— Îți înțeleg ezitarea, Caroline. Nici eu nu aș vrea să mă implic, dacă aș fi în locul tău. Dar dacă te răzgândești…

— Plec în scurt timp la New York, am spus, cu o mână pe porțelanul rece al chiuvetei.

Rena s-a ridicat în picioare.

— Sigur. Mulțumesc pentru timpul acordat, Caroline.

Am condus-o pe Rena la ușă și am privit-o de la fereastră cum a mers până la capătul străzii, ținându-și poșeta deasupra capului, ca să se ferească de ploaie.

Gândul de a contacta orfelinatele în căutarea copilului lui Paul și al Renei m-a trimis la loc în pat. Deși susținuse altfel cândva, se părea totuși că în viața lui Paul era loc pentru un copil. De ce ar trebui să mă chinui eu să îl găsesc? În toată povestea asta, Paul nu s-a gândit deloc la sentimentele mele. Poate că am fost păcălită o dată, dar mi-am învățat lecția. Erau o mulțime de detectivi particulari care își câștigau existența căutând persoane dragi pierdute. Mulți care ar face o treabă mai bună decât mine.

Când umbrele înserării s-au lăsat în apartament, luasem deja hotărârea. Paul și Rena aveau să se descurce singuri.

Capitolul 30

CAROLINE

1945

În dimineața următoare m-am trezit flămândă, cu stomacul plin doar de regrete. Era șocant cât de ușor deraiase viața mea. Prin minte mi-a trecut cuvântul francez *dépaysement* – acel sentiment de dezorientare pe care îl simte cineva care este silit să treacă printr-o mare schimbare. Mama muncise din greu ca să șteargă praful, dar dintr-odată apartamentul arăta foarte neîngrijit, ferestrele murdare, firul telefonului imposibil de descurcat. Soluția mamei la situația mea a fost să mă hrănească forțat cu ouă, ca și cum aș fi fost o gâscă îndopată pentru *foie gras.* Când mâncasem jumătate din *les oeufs pochés* ale mamei, am discutat cu ea situația mea.

— Ai auzit mica mea discuție cu Rena?

— Doar fragmente. Pare o scumpă.

— Posibil. Dar nu renunță la Paul.

— Asta e o belea.

— Nu chiar. Nu e clar? Încă o mai iubește.

Mama a spart un alt ou în apa clocotită.

— De unde știi? Nu răspunzi la telefon. Paul s-a proptit în sonerie o oră aseară, bietul de el.

— Cinci minute, mamă. Nu exagera.

— Mare păcat, zău! În împrejurări diferite, tu și Rena ați fi putut fi prietene bune.

— Am suficiente prietene, mamă, mulțumesc.

— Păi, nu poți pur și simplu să întorci spatele la tot, dragă.

— N-o să am niciodată un copil al meu.

— Dar asta nu înseamnă că e drept să-l părăsești pe al lor. Curând o să te întrebi…

— Pe scurt, mamă. Tu crezi că ar trebui să caut copilul ăla.

Ea mi-a pus un alt ou în castron.

— Păi, e o faptă creștinească.

— În dimineața asta mă tem că nu am sentimente foarte creștinești.

— Ei, dă-ți cu niște apă rece pe față. Asta o să te ajute.

De ce era datul cu apă rece pe față soluția mamei la orice problemă? Deja o zi cu ea în apartament părea o eternitate. Cum o să rezist o săptămână întreagă? Curând, prietenii ei din Paris aveau să vină în vizită. Oare va trebui să îndur privirile lor compătimitoare?

∴

În cele din urmă mi-a venit mintea la cap și m-am apucat să caut copilul, dacă nu din alt motiv, măcar ca să pot lăsa totul în urma mea. Și ca să scap din apartament, căci mama punea în scenă un omagiu închinat lui T.S. Eliot – *Anii parizieni* – și invitaților li se ceruse să vină costumați. Fără îndoială, printre vizitatori aveau să fie și unii dintre prietenii mamei. Deși eu nu fusesem capabilă să păstrez măcar un singur admirator în săptămânile când am venit la Paris, mama atrăsese un cârd de bărbați devotați ei, cei mai mulți expați americani și francezi cu berete. Stăteau în livingul nostru, sorbind din ceai, privind-o pe mama cum era ea însăși, și erau fericiți să se afle în orbita ei.

Să găsești un copil fără nume în Franța postbelică nu era un proces ușor și, după multe încercări, aflată la capătul puterilor, am ajuns la orfelinatul Saint-Philippe din Meudon. Era unul dintre orfelinatele la care trimisesem pachetele cu ajutoare de

la consulat și acum devenise unul dintre multele centre de repartizare pentru copiii deportați în timpul războiului, adunați din casele conspirative, internate și din castelele în ruine din toată Franța, în special din sud. Se afla la sud-vest de Paris, într-un castel vechi și impunător, care avea propria sa biserică în stil romanic. Locul rivaliza cu muntele Olimp, căci se înălța pe un deal, cu vârful în nori în acea zi.

Am alergat prin ploaia caldă, căci uitasem să-mi iau o umbrelă, și am urcat treptele acoperite de mușchi. Încercam să nu mă gândesc la ce s-ar întâmpla dacă aș găsi copilul. Ar fi sfârșitul oficial al relației noastre, în ciuda a tot ce avuseserăm odată eu și Paul. Se părea totuși că el o iubea pe Rena. Cel puțin suficient cât să fie tatăl copilului ei.

Recepția orfelinatului era plină de lume venită în misiuni similare cu a mea. Cei suficient de înțelepți să-și fi adus umbrele și le țineau pe lângă ei, ca niște lilieci uzi, căci nu exista un cuier lângă ușă. Un telefon suna, fără să răspundă nimeni, iar în colțuri erau stivuite cutii de carton. Pe biroul de la recepție erau grămezi de scutece albe, ca niște pateuri *mille-feuille* în multe straturi, cu ace de siguranță răspândite peste tot.

Mulțimea s-a dat deoparte și un bărbat și-a făcut loc înăuntru, ducând în brațe un bebeluș care plângea, înfășurat în pânză. Bărbatul a ajuns la birou și a întins copilul ca și cum era o bombă vie.

— O bătrânică tocmai mi-a dat asta.

Directoarea din spatele biroului a luat copilul. Era o femeie cu un aer agresiv, îmbrăcată în negru, singurul ei ornament fiind un guler superb care părea să fie din dantelă. A așezat legăturica pe masă și a desfăcut straturile de pânză. A ridicat privirea, și am văzut câte o semilună violetă sub fiecare ochi.

— Ăsta e băiat. Noi primim doar fete.

Bărbatul ieșise deja pe ușă.

— Guillaume! a strigat femeia, în vreme ce înfășa la loc copilul, mai repede decât îți înfășoară un sandvici un vânzător la un magazin de delicatese, și un bărbat a venit repede, a luat copilul și a plecat cu el.

O femeie tânără s-a apropiat de recepție:

— *Madame...*

Madame a ridicat un deget, fără să ridice măcar privirea din hârtiile din fața ei.

— Așteptați-vă rândul! Copiii sunt la masă. Nimeni nu-i vede înainte de ora trei.

Picături de apă cădeau din tavanul găurit pe sugativa de pe masă, lăsând acolo amibe de un verde mai întunecat care se tot măreau.

— Mă scuzați, *Madame,* am spus eu. Caut un copil.

Ea a privit lista de pe clipboardul ei.

— Completați formularul, mi-a zis.

M-am apropiat.

— Am un caz special, am spus.

— Sunteți al cincilea caz special de azi.

— Numele meu este Caroline Ferriday. Am lucrat cu *Madame* Bertillon. Am trimis pachete cu ajutoare pentru copii. De la Consulatul francez din New York.

Femeia a ridicat privirea și și-a lăsat capul într-o parte.

— *Dumneata* ai trimis cutiile? Copiii iubesc hainele acelea. Minunat făcute!

— De fapt, tot eu am trimis și cutiile cu Ovaltine de acolo, am adăugat și am arătat către o cutie goală de carton.

— Îți mulțumesc, *Mademoiselle,* dar le-am vândut pentru o sumă derizorie. Copiii s-au plâns că avea gust de cuib de pasăre și mă tem că n-au vrut să îl bea. Avem nevoie de *bani, Mademoiselle* Ferriday, nu de Ovaltine.

Am luat de pe birou o cutie de conserve în care se aflau niște lalele ofilite, am aruncat florile în coșul de hârtii și am pus conserva pe sugativă, ca să curgă în ea apa.

— Știu că sunteți teribil de ocupată, *Madame,* dar caut un copil.

Madame m-a privit lung.

— Copilul dumitale?

— Nu, părinții au fost deportați și abia acum își revin.

— Îmi pare rău, dar nu pot să dau un copil decât părinților sau unei rude de sânge. E nevoie de două formulare de identificare.

— Eu încerc doar să localizez copilul. Părinții ei vor veni să o ia.

— Veniți cu mine, a spus *Madame.*

Și-a luat clipboardul și un teanc de boluri de metal puse unul peste altul, iar eu am urmat-o în sus pe niște trepte de piatră late. În vreme ce mergeam, *Madame* așeza câte un bol de metal ici și colo, unde vedea că picură din tavan.

— Am vreo șansă să o cunosc pe *Madame* Bertillon? am întrebat.

— Eu sunt *Madame* Bertillon.

Cum era posibil?

— Mi-ați trimis niște scrisori atât de frumoase, am spus.

— Unii oameni se descurcă mai bine în scris, a spus *Madame,* ridicând obosită din umeri.

Oare dormise cât de cât noaptea trecută?

— Care e numele copilului? m-a întrebat.

— Nu știu, *Madame.* Totul a fost făcut în grabă. Mama a fost deportată în ziua în care a născut.

— Care a fost?

— 1 aprilie 1941. În duminica Paștelui.

— Naziștii au deportat oamenii de Paști? Surprinzător că oamenii nu erau la biserică.

— Ați putea să vă verificați registrele?

— Acestea sunt registrele mele, *Mademoiselle.* A ridicat clipboardul, de care era prins un teanc de hârtii la fel de gros ca o carte de telefon, foi zdrențuite și marcate cu tăieturi și cercuri olimpice roșu-închis de pete de vin. Noi suntem un punct de colectare pentru copii din toată Europa. Asta va fi o căutare dificilă.

Am intrat într-o încăpere cu tavan înalt, plină cu pătuțuri, fiecare cu o pernă și o pătură pliată la picioarele sale.

— Cum identificați copiii? am întrebat.

— Fiecare primește un număr. Numărul este înscris pe o plăcuță mică prinsă în piept. Unii copii au venit cu nume. Mulți nu. *Madame* și-a pus holurile pe un scaun și a continuat: în timpul războiului, unele mame au scris numele copilului pe o hârtie și au prins-o de copil înainte să îl lase aici, dar cele mai multe hârtii au căzut sau au fost udate de ploaie și stricate. Unele au cusut diverse obiecte de hainele copiilor lor ca să îi poată identifica mai târziu, dar mulți copii și-au schimbat hainele între ei și așa și-au schimbat și numele cu alții. Încă mai primim în fiecare zi copii fără nume.

— Cu siguranță *unii* copii își amintesc de numele lor.

— Cei mai mari, poate, dar mulți ajung aici incapabili să vorbească din cauza experiențelor cumplite, iar un bebeluș nu-și amintește cum îl cheamă, nu? Așa că le dăm noi nume. Îi numim după luna nașterii, dacă o știu... O să găsești aici multe Mai și

Iunie. Pe unele le-am numit după sfântul din luna nașterii sau după prietenii și rudele noastre... chiar și după animalele noastre.

— Puteți măcar să verificați ce copii au venit aici în acea zi? am întrebat-o.

— Nu au fost notați toți. Copiii ăștia vin din toate părțile. Case conspirative. Internate. De la țărani care i-au găsit dormind în căpițe de fân. Unii aduși aici de singurii părinți pe care i-au cunoscut vreodată descoperă acum pentru prima oară că nu sunt cine credeau că sunt.

— Trebuie să fiți copleșită de părinți care își caută copiii.

— Unii, dar cei mai mulți dintre copiii de aici nu vor fi plasați. Părinții lor s-au dus de mult. Sau nu-i vor.

— Nu cred că e nimeni care să nu-și vrea copilul.

— Serios, *Mademoiselle*? Ești o expertă în problema asta? Mai bine de un sfert din copiii de aici au sânge amestecat. Tată neamț, mamă franțuzoaică. Friți, așa li se spune. Nimeni n-o să vină să ia copiii *ăia.* Alții s-au născut în căminele *Lebensborn,* fabricile de bebeluși ale lui Hitler, unde mame bune din punct de vedere rasial, dar anonime nășteau copiii ilegitimi ai SS-iștilor.

— Dar căminele astea erau doar în Germania...

— Nu, *Mademoiselle.* Era unul foarte activă și aici în Franța. Am auzit de existența lor și în Danemarca, Belgia și Olanda. Câteva în Norvegia. Acum, acei bebeluși sunt niște proscriși. Și cine știe câți dintre acești micuți blonzi au fost răpiți din brațele mamelor lor – sute de mii numai din Polonia, care trebuiau să fie crescuți ca niște germani. Nu există nicio mențiune despre părinții lor.

— O să verific eu însămi lista, *Madame,* dacă asta vă scutește de efort.

Madame Bertillon s-a oprit brusc și s-a întors spre mine.

— Sunteți obișnuită să obțineți tot ce vreți, din câte văd. A luat castroanele de metal și mi le-a pus în mână, un teanc înalt și rece lipit de pieptul meu, ajungându-mi aproape până la bărbie. Dacă împărțiți astea, numai *unul* la un copil – și vor încerca să obțină două de la dumneavoastră – o să mă uit prin lista mea, *Mademoiselle.* O să vin să vă iau dacă găsesc o potrivire. Nu fac asta ca să vă ajut pentru că ați venit de la consulat, ci pentru că sunt în picioare de la cinci dimineața.

— Vă mulțumesc, *Madame.* Unde împart bolurile?

— Acolo, bineînțeles, a spus, întinzând palma deschisă către o ușă dublă.

— Ce fac cu bolurile care îmi rămân?

Cu siguranță erau prea multe.

— Nu vă vor rămâne, a spus *Madame* și și-a aplecat capul către listă.

Am deschis ușile și am pătruns într-o sală vastă, cu lambriuri din lemn de stejar, folosită probabil cândva pentru dansuri și petreceri. Tavanul se înălța la treizeci de metri, pictat în trompe l'oeil pentru a da impresia de cer de vară strălucitor, un substitut drăguț în acea zi pentru atmosfera de afară. Trebuie să fi fost acolo vreo cincizeci de mese, la care erau așezate fetele, grupate pe vârstă, de la bebelușe la adolescente. Stăteau nemișcate pe bănci, cu mâinile în poală, fiecare tăcută ca un tablou. În spatele lor, șase femei în halate albe așteptau lângă cazanele aburinde de supă, gata să servească odată ce bolurile mele erau împărțite.

M-am apropiat, cu toți ochii ațintiți asupra bolurilor și asupra mea. Am stat pe loc pentru o clipă, copleșită, apoi mi-am revenit. Copiii ăștia erau înfometați.

Am așezat un bol în fața primului copil de la masă.

— *Merçi, Madame,* a spus copilul.

Am așezat un bol în fața următorului copil.

— *Merçi, Madame.*

M-am uitat la fețe, încercând să deslușesc pe ele vreo urmă de Rena sau Paul, dar sarcina mea a devenit curând copleșitoare. Cine știa dacă fetița semăna cu părinții ei? Oare chiar mai era în viață?

Am început să devin pricepută la împărțirea bolurilor și am înaintat către adolescente. La începutul șirului, o fată care nu avea mai mult de treisprezece ani stătea cu un copilaș în brațe. Copilul era îmbrăcat cu o cămășuță albastru-mov de catifea, cu nasturii de sidef încă bine prinși. Opera mamei. O să fie fericită.

— Ai mare grijă de ea, i-am spus fetei.

— Nu am nevoie de două boluri, *Mademoiselle.* Folosim doar unul.

Copilașul din poala ei m-a urmărit cum trec mai departe la fel cum cineva care se uită la stele privește o stea căzătoare, și eu mi-am continuat drumul de-a lungul șirului cu holurile mele.

Curând, *Madame* s-a apropiat grăbită de mine.

— Aveți noroc, *Mademoiselle.* S-a oprit să-și tragă răsuflarea, cu o mână la gulerul ei de dantelă. Avem câțiva copii veniți la acea dată, și o fetiță de vârsta aceea.

Am urmat-o pe *Madame* pe un interval și apoi pe următorul, până la o masă cu fetițe de patru ani care își mâncau supa, și singurul sunet care se auzea era hârșâitul lingurilor pe metal. Zgomotul din încăpere a crescut în vreme ce o urmam pe *Madame.* Culorile au devenit mai intense. Acesta avea să fie copilul lui Paul? Să o găsesc ar însemna o fericire extraordinară pentru părinții ei, dar exact opusul pentru mine.

— Un copil născut la 1 aprilie 1941 ar fi în grupul nostru de patru ani de aici, a spus *Madame,* verificând plăcuța unei fetițe și prezentându-mi-o cu un gest teatral: Și iat-o pe Bernadette!

Era o fetiță ca o vrăbiuță, cu păr cânepiu și pielea aproape translucidă. S-a uitat în sus la mine cu o privire prudentă.

— Nu știu, am ezitat eu. E greu de spus, dar nu cred.

— Asta e tot ce pot face, a spus *Madame.* O să urmăresc acea dată de naștere. Spuneți-le părinților să vină aici când se vor simți mai bine.

Am rămas în acea zi în sala cea mare și am ajutat la servirea întregului prânz. Eu și *Madame* am pus cu polonicul în bolurile copiilor supă de ceapă aromată, plină de morcovi și napi, și i-am dat fiecărui copil o bucată mică de pâine. Singurele lor cuvinte, *„Merçi, Madame”,* erau o mulțumire extraordinară. Un avion a zburat pe deasupra noastră și unele s-au ascuns sub mese, crezând că încă mai erau în primejdie. Multe erau încălțate cu bucăți de lemn legate cu sfoară. Mi-am notat în minte să trimit pantofi. Și bani.

M-am străduit să mă uit cu atenție la fața fiecărui copil care putea să aibă vârsta potrivită, căutând un semn familiar. Când eu și *Madame* am terminat de adunat pe o tavă bolurile goale, o adolescentă mi l-a întins pe al ei. Copilul de lângă ea m-a făcut să mă opresc.

— *Madame,* puteți veni puțin? am rugat-o. Am pus tava pe masă. Vreți, vă rog, să vă uitați la numărul acestui copil?

Madame a notat numărul copilului și s-a dus după clipboardul ei.

Nu-mi puteam lua privirea de la fetiță. Avea părul negru și ochii migdalați că ai lui Paul, și buzele lui corai, dar în rest totul

semăna cu Rena. Pielea arămie, arcuirea nasului – până la urechile care i se iveau din păr.

— Copilul ăsta nu are o dată de sosire, a spus *Madame*. Îmi pare foarte rău.

— Acesta e copilul, *Madame.* Sunt sigură.

— O cheamă Pascaline, a spus adolescenta.

Madame Bertillon a tras repede aer în piept.

— Ce e? am întrebat.

— Nu-mi place să recunosc, dar e posibil ca intuiția dumneavoastră să fie bună, Miss Ferriday, a spus *Madame,* aproape zâmbind.

— Cum așa? am întrebat.

Simțeam cum camera se strânge în jurul nostru.

— Numele copilului e *Pascaline,* a spus *Madame,* ca și cum îmi scăpa ceva evident.

— Și ce dacă, pentru numele lui Dumnezeu?

— Orice bun catolic francez știe că numele Pascaline înseamnă născută în ziua de Paști.

Capitolul 31

KASIA

1945

În vara anului în care eu și Zuzanna ne-am întors acasă în Lublin am încercat să-mi păstrez optimismul, dar era greu. Când am aflat ce se întâmplase în timpul celor aproape patru ani pe care îi petrecuserăm noi la Ravensbrück, nu am putut să înțeleg de ce lumea nu ne venise în ajutor. La început, cu invazia lui Hitler în 1939 dinspre vest, apoi cu invazia sovietică în aceeași lună dinspre est. Deși aceste invazii determinaseră Marea Britanie și Franța să declare război Germaniei, nici măcar un singur soldat al Aliaților nu fusese trimis să ne ajute în luptă. Nici primele noastre rapoarte despre Auschwitz, transmise, cu mari riscuri, lumii occidentale de către Rezistența noastră poloneză, nu primiseră vreun răspuns. La fel, rapoartele noastre despre miile de ofițeri polonezi omorâți în pădurea de lângă

Katyn, printre care s-a numărat probabil și tatăl lui Pietrik, au fost ignorate de lumea întreagă.

Așa că atunci când această lume s-a bucurat de capitularea Japoniei, și războiul s-a încheiat în mod oficial, eu nu m-am bucurat. Pentru noi, războiul continua, dar sub un nou dictator, Stalin. Deși nu s-a văzut clar imediat, mâna lui Stalin era deja deasupra noastră. Mulți dintre conducătorii Rezistenței poloneze, câțiva dintre ei prietenii lui Pietrik, au fost luați și ulterior omorâți de către Armata Roșie și NKVD, organul administrativ de impunere a legii lui Stalin prin violență. NKVD-ul reprezenta oamenii cumsecade care se ocupau de depistarea „dușmanilor poporului". Au executat zeci de mii de prizonieri politici polonezi și au trimis alte mii în gulaguri. În loc de un nou început, Polonia a căpătat forme noi de nedreptate.

Ca urmare, aveam mare grijă unde mergeam și ne uitam mereu peste umăr. Unul dintre primele lucruri pe care le-am făcut când m-am întors acasă a fost să verific locul secret pe care eu și Nadia îl folosiserăm înainte de război ca să schimbăm cărți. Era pur și simplu un loc unde, cândva, niște adolescente se jucaseră de-a detectivii. M-am dus către vechea stradă a Nadiei, iar zidul de piatră era încă acolo, cu marginea năruită, dar încă în picioare! Oare cartea pe care mi-o lăsase Nadia avea să mai fie încă acolo?

Am tras piatra din locul ei din zid, am scos cartea și am șters praful de pe coperta galbenă. Era *Satan din clasa a șaptea* de Kornel Makuszyński, cartea noastră preferată, pe care o schimbaserăm între noi de atâtea ori. Cum reușise Nadia să o lase acolo după ce se ascunsese? M-am uitat cu grijă în jur, să mă asigur că nu mă urmărea nimeni, m-am așezat cu spatele rezemat de zid și am ținut cartea în mâini. Izul de mucegai al coperții mi-a adus aminte de zilele de demult, când viața fusese atât de simplă, când singurele noastre griji erau o notă proastă la un examen sau un dinte care ne durea.

Cartea s-a deschis singură la capitolul cinci, și iată acolo darul Nadiei pentru mine, toate cele zece bilete de dans ale lui Pietrik, pe care le cumpărase pentru mine. Am fost prea furioasă ca să plâng lângă zid în acea zi, căci copilăria pierdută mi-a revenit din nou în minte. Nu voiserăm decât să stăm de vorbă cu băieții, să dansăm și să citim povești cu detectivi. Acum, Nadia

dispăruse, poate pentru totdeauna. Tot ce îmi mai rămăsese de la ea era o carte și fotografia îngropată în curtea din spate.

Era după-amiaza târziu când am ajuns acasă, și am vorbit despre ideea de a scoate fotografia Nadiei și celelalte comori pe care le îngropaserăm la începutul războiului.

— Poate că ar trebui să facem asta altă dată, a spus Zuzanna.

Asta nu era Zuzanna pe care o știam eu, stând acolo în curtea din spate și frângându-și mâinile.

— Poate că după ce ne vom mai obișnui o să fie mai bine. Asta poate să tulbure…

— Nu fi așa agitată, i-am spus. De ce să lăsăm în *pământ* singurele lucruri valoroase pe care le avem?

Eu și Papa i-am ignorat protestele în timp ce el măsura pașii.

Zece, unsprezece, doisprezece.

Oare cutiile de tablă păstraseră lucrurile bine?

Papa a rămas acolo vreme de un minut, așa a părut, cu brațele pe lângă corp, cu sapa ținută moale în mână. Plângea? Apoi și-a revenit, a înfipt sapa în pământul tare și a început să sape asemenea unui om a cărui viață depindea de ce era îngropat acolo.

Nu a trebuit să muncească prea mult, căci am auzit cum lama sapei lovește metalul. Toți trei am tras cu mâinile pământul din groapă și l-am ajutat pe Papa să scoată cutiile pe care le îngropaserăm cu atâta vreme în urmă. Apoi ne-am așezat, cu răsuflarea tăiată o vreme, privind lung la cutii. Zuzanna plângea doar uitându-se în groapă. Îi era dor de Matka? O parte din mine se bucura să o vadă plângând, căci rareori își arăta durerea.

Apoi Papa a luat de jos cutia cu capacul prins în balamale. L-a ridicat și s-a auzit un zgomot ușor, ca un oftat, când a ieșit aerul. L-a închis la loc imediat, dar nu înainte să văd acolo vechiul lui revolver de argint. Câte arme aveam acum?

A urmat meiul, încă surprinzător de uscat și poate chiar comestibil, apoi am început să deschidem cutiile de conserve. Papa mi-a întins una și eu am râcâit ceara. Am scos din cutie eșarfa și ea s-a desfăcut, păstrând încă mirosul lui Pietrik! Am deschis următoarea cutie și am găsit fotografia cu Nadia și cu mine pe vacă. Până și uniforma mea de cercetașă era în stare perfectă, iar rochia de catifea reiată pe care Matka o cususe pentru trupul meu de șaisprezece ani era încă de un roșu-aprins. Am tras-o peste fusta și bluza cu care eram îmbrăcată și mi-era

chiar largă, căci încă nu pusesem prea multe kilograme pe mine. Niciunul dintre lucrurile astea nu m-a făcut să plâng prea mult, căci eram fericită să-mi recapăt comorile.

Ultima cutie pe care am deschis-o era una de biscuiți. Am curățat ceara și am ridicat capacul. Am scos pensulele cu păr de samur ale Matkăi, care arătau ca noi în învelitoarea lor de flanelă, și un val de tristețe a urcat în mine și m-a copleșit, acolo în curte. Matka se dusese și nu avea să se mai întoarcă niciodată ca să-și folosească pensulele. Era și vina mea. Meritam să mor pentru că îmi ucisesem mama. Papa și Zuzanna m-au înconjurat cu brațele lor și am rămas toți trei acolo, ghemuiți lângă groapă, plângând.

∴

În tot acest timp, am continuat să sper că Nadia și Pietrik aveau să se întoarcă și verificam în fiecare dimineață lista cu deportații care se întorceau afișată la avizierul Centrului de repatriere al Crucii Roșii de la spitalul din Lublin. Într-o dimineață deosebit de frumoasă de la sfârșitul verii, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă opresc acolo ca să verific. Personalul era politicos, dar îmi dădeam seama că se săturaseră să mă vadă în fiecare zi cum veneam șchiopătând. Durerea din picior mă încetinea și le dădea timp să mă evite. Când mă vedeau apropiindu-mă, dispăreau sau își făceau de lucru cu hârtiile. Dacă primeam vreun răspuns de la cineva, era foarte scurt.

— Nu. Nu pentru Pietrik Bakoski. Nu și pentru Nadia Watroba, a strigat în acea dimineață fata de la ghișeu, înainte să apuc să scot vreun cuvânt.

Apoi m-am dus la poștă, ca să verific lista pe care Papa o prinsese în piuneze în holul răcoros de la intrare. La sfârșitul verii, listele groase afișate acolo se reduseseră la o singură pagină tristă. Mi-am trecut degetul pe listă, mai întâi la *W,* apoi la *B.* Badowski, Baginski, Bajorek, Bakalar, Bal, Baker. Era plăcut să citesc numele acelor puțini norocoși care reveneau acasă, și adeseori ajungeam la sfârșitul listei înainte să-mi dau seama că numele lui Pietrik Bakoski nu fusese inclus acolo.

Papa a ieșit din biroul lui, m-a văzut la listă și mi-a făcut semn.

— Kasia, scumpo, poți să vii în biroul meu o clipă?

De ce devenise brusc atât de oficial?

Am intrat în biroul lui, același pe care îl avea dintotdeauna, cu tavanul înalt de tablă și masa mare de lucru din lemn de stejar, acoperită cu tot felul de pachete, care urmau să fie curând distribuite de Papa sau de personalul lui. Ceva părea să lipsească și am avut nevoie de câteva secunde ca să-mi dau seama ce era.

— Unde este steagul, Papa?

Steagul polonez era unul dintre primele lucruri pe care Papa le pusese din nou în biroul lui, odată ce naziștii părăsiseră Lublinul, spre marea bucurie a clienților poștei. Oare noile autorități îl forțaseră să îndepărteze steagul? Coopera cu ei, asta era clar.

Papa s-a apropiat de fereastră și a tras jaluzelele.

— N-avem mult timp, dar trebuie să-ți spun ceva ce am auzit. Nu te speria! Asta e ceva ce putem rezolva.

Nu știu ce faceți voi, dar când cineva îmi spune „Nu te speria”, nu prea mai pot asculta restul cuvintelor, căci teama începe să-mi alerge prin trup.

— Despre ce vorbești, Papa?

Nu-l mai văzusem atât de înspăimântat din noaptea în care ne îngropaserăm comorile în curtea din spate, cu Matka.

Matka. Fiecare gând la ea era o nouă împunsătură de cuțit.

— Am auzit că umblă zvonul despre voi, fetele care v-ați întors de la Ravensbrück.

— De la cine?

— Asta e ceva serios, Kasia. Se spune că nu ești de încredere.

— Să nu crezi toate…

— La fel și Zuzanna.

Asta chiar m-a făcut să mă înfior de teamă.

— Cine spune asta?

— Autoritățile…

— Cine? NKVD-ul? Mă duc să vorbesc eu cu ei.

— Asta nu e ceva de luat ușor, Kasia.

— Nu sunt de încredere? De fapt, ce înseamnă asta?

— Pentru că ați fost la Ravensbrück, un lagăr german, ei cred că ați lucrat pentru naziști. Că ați fost contaminate de fascism.

— E ridicol!

— Și ai fost văzută desfășurând activități suspecte. Ai o ascunzătoare secretă?

— Zidul de lângă casa Nadiei? Asta e o joacă de copii, Papa…

— Ei bine, renunță. Ești urmărită.

— Cine poate trăi într-o asemenea…

— Vrei să pleci din nou? De data asta pentru totdeauna? Ia-o pe Zuzanna și distrugeți orice dovadă că ați fost acolo…

— Tu vorbești serios.

— Uniforma ta de cercetașă. Scrisorile tale, pe care le-am păstrat.

— Dar dacă ar citi scrisorile, ar vedea…

— Nu poți să discuți *rațional* cu ei, Kasia. Du-te! Acum.

În acea după-amiază, eu și Zuzanna am făcut un foc în curtea din spate, așa cum lumea făcea adeseori ca să scape de gunoiul din gospodărie, și am ars cele câteva lucruri pe care le aveam din lagăr. Am aruncat în rugul acela gențile pe care le făcuserăm din vechile noastre uniforme. Cartea de engleză a Reginei. Uniforma mea de cercetașă.

Când am ajuns la scrisorile cu urină pe care le trimisesem, am ezitat. Papa le păstrase în sertarul de la bucătărie, un teanc ordonat care vorbea lumii de suferințele noastre.

— Pe astea nu pot să le ard, am spus, strângând mai tare în mână plicurile.

— Ai trecut în ele numele tuturor fetelor, a spus Zuzanna. Trebuie să le protejezi. Cui îi pasă de niște scrisori vechi?

Tot mai ezitam.

Zuzanna a smuls scrisoarea de deasupra și mi-a întins-o.

— Uite, a spus și a aruncat restul în foc.

Cel puțin aveam să salvez una.

În vreme ce focul ardea, particule negre de cenușă pluteau în aer, la fel cu cele care ieșeau din coșurile de la Ravensbrück. Când am terminat, aproape orice urmă a vieții noastre în lagăr dispăruse.

Și, în definitiv, cine avea nevoie de asemenea lucruri, ne-am spus noi. Suvenire ale unor vremuri cumplite. Dar asta a făcut ca umbra întunecată din pieptul meu să se mărească. Eu eram *patriotă.* Am jurat să-mi servesc țara. Am renunțat la tinerețea mea, la mama mea, la prima mea dragoste și la cea mai bună prietenă, pentru Polonia. Și pentru asta eram acuzată că eram o spioană a dușmanului?

∴

Am încercat să mă concentrez asupra lucrurilor bune. Chiar și cu lipsa de mâncare și cu tulburarea oamenilor care se

întorceau în Lublin, exista o rază de optimism odată cu redeschiderea fabricilor demolate. Universitățile nu funcționau încă, dar Crucea Roșie organiza la spital cursuri de pregătire sanitară de bază.

Într-acolo m-am îndreptat într-o dimineață de la sfârșitul verii, sperând să pot să fac ceva practică. Am intrat în aripa din spate a spitalului, fericită să văd că supraviețuise bombardamentelor și că era aproape intactă. Salonul vast de la etaj era plin de șiruri de paturi de campanie din pânză, împărțite aproape egal, jumătate umplute cu soldați ruși, iar cealaltă jumătate cu civili polonezi din lagăre și alte locuri. Infirmierele și medicii ruși aduceau răniții, care aveau toate tipurile de plăgi imaginabile, pe tărgi de pânză.

— Curând plecăm la Varșovia, mi-a spus Karolina Uznetsky, una dintre infirmierele mele preferate, în timp ce desfăcea un pat. Armata preia spitalul.

A umplut un lighean cu apă caldă.

— O să-mi fie dor de voi toate, am răspuns eu, în loc de ceea ce voiam de fapt să spun: Vă rog, rămâneți! Voi plecați, și cine o să mai fie aici când Pietrik se întoarce? Dacă plecați, înseamnă că ați renunțat să mai așteptați supraviețuitori.

— Ce-ai zice de un curs gratuit despre spălatul la pat? m-a întrebat Karolina.

— Da, te rog, am răspuns.

Ce ocazie! Se știa că spălatul la pat era mai complicat decât părea.

— Hai să începem aici, a spus Karolina.

S-a îndreptat cu un lighean cu apă și cu un teanc de prosoape direct către un șir de soldați foarte grav răniți. Plăgile de pe față erau cele mai greu de curățat. Exista un motiv pentru care oglinzile de la baie fuseseră scoase. M-am forțat să privesc. Dar cum puteam deveni infirmieră dacă nu eram în stare să înfrunt asemenea lucruri? Brusc, nu mi-am mai putut aminti nici măcar noțiunile de bază ale pregătirii de la Crucea Roșie. Karolina stătea lângă patul unuia dintre cei mai grav răniți, un bărbat cu părul negru care dormea ghemuit pe o parte. Sângele care trecuse prin tifonul înfășurat în jurul capului său se uscase și era negru.

— Mai întâi, te prezinți pacientului, a spus Karolina, arătând către bărbatul de pe pat. Putem trece peste această etapă, căci pacientul nu reacționează.

Nu ar fi o exagerare să spun că o idolatrizam pe Karolina. Era întruchiparea infirmierei pricepute. Isteață. Nu-și pierdea cumpătul în fața celor mai cumplite răni. Plăcută. Va trebui să mă ocup și eu de *toate* aceste aspecte.

— De obicei, tragem perdeaua pentru intimitatea pacientului, a spus Karolina, dar o să trecem direct la cârpa de spălat și la mănușile de cauciuc.

Mi-am băgat mâinile în mănuși, netede și pudrate înăuntru, iar mirosul de cauciuc mi se părea cumva încurajator. Karolina a pliat o cârpă de spălat peste mâna mea înmănușată, ca o mitenă.

— Începi spălatul cu fața, fără săpun acolo. Ochii mai întâi.

M-am așezat pe un scaun lângă pacient și am început cu ochii, băgând cârpa în orbitele adânci și apoi în jurul lor. Oare el simțea ceva?

Soldatul de lângă el zăcea pe spate, cu brațele desfăcute, și sforăia mai tare decât orice altă persoană pe care o auzisem vreodată sforăind – și fuseseră multe candidate la Ravensbrück.

— Încearcă să folosești o parte diferită a cârpei pentru fiecare mișcare, a spus Karolina. Ai o înclinație naturală pentru asta, Kasia.

Cuvintele ei m-au făcut să mă umflu în pene de mândrie. În definitiv, mama fusese infirmieră. Poate că era ceva ereditar?

Era ceva satisfăcător în spălarea supraviețuitorilor, în scoaterea la lumină a suprafețelor curate de piele rozalie de sub toată acea mizerie, care apoi se aduna în fundul ligheanului. Când am terminat, apa din lighean era maro-închis, așa că am schimbat-o cu apă curată de la robinet.

Când m-am întors, medicii au venit cu alți doi soldați ruși și i-au așezat lângă noi, unul cu o fractură de craniu, celălalt inconștient. Am început o nouă baie la pat cu unul dintre ei. Oamenii ăștia nu se spălaseră de luni în șir. Știam cum e.

— Te pricepi la asta, Kasia, a remarcat Karolina. Chiar ar trebui să te gândești să vii cu noi la Varșovia. Nu ne-ar strica un ajutor.

Am trecut cârpa de spălat pe fruntea soldatului și pe un obraz.

De ce să nu mă duc la Varșovia? Poate că lui Papa o să-i fie dor de mine, dar iubitei lui Marthe n-o să-i pese.

— Pregătirea e foarte bună, a spus Karolina.

— Poate, am răspuns.

Eram gata pentru o nouă aventură. Varșovia avea să fie un nou început. Și la asta mă pricepeam.

Am trecut la pacientul următor și am început cu fața. Mă mișcam repede. Curând, aveam să termin cu tot șirul.

Am trecut cârpa de spălat peste podul nasului pentru a descoperi o piele roz curată, și…

Am încremenit, într-un gest întrerupt la jumătate.

— Ce e, Kasia? a întrebat Karolina.

Mintea mea înregistra totul, dar trupul era înțepenit. Am tras adânc aer în piept și m-am apucat de mânerul tărgii, ca să mă sprijin de el. Nu ar da prea bine pentru o infirmieră în pregătire să leșine chiar acolo în salon.

Capitolul 32

KASIA

1945

Era imposibil să fie el. Pietrik. De câte ori îmi mai jucase mintea asemenea feste? *Dintele.* I-am ridicat buza superioară cu degetul meu mare.

— Ce faci, Kasia?

Karolina și-a lăsat ligheanul pe podea și a venit la mine.

Oh, Doamne, *da*! Dintele ciobit, așezat într-o parte. Dintele ăla minunat. Am stat jos câteva momente, așteptând ca trupul meu să-mi ajungă din urmă mintea. Da, el era. L-am sărutat peste tot pe față, așa murdară cum era. El a continuat să rămână inconștient.

— Kasia, a făcut Karolina ochii mari.

Am strigat către celelalte infirmiere, făcându-le semn cu mâna – cred că arătam ca o naufragiată pe o insulă pustie –, căci nu mai eram în stare să vorbesc. Infirmierele au venit în

fugă, iar Karolina le-a spus că aveam un soi de cădere nervoasă, că sărutam un soldat rus și plângeam.

— E el, e el, asta era tot ce puteam să mai spun.

— *Cine*, Kasia? a întrebat Karolina. Cine e? Hai, calmează-te!

— E Pietrik, am zis.

— Pietrik al tău? Ești sigură?

N-am reușit decât să încuviințez din cap, iar fetele m-au îmbrățișat și m-au sărutat.

M-au ajutat să-i scot lui Pietrik uniforma murdară și să termin cu spălatul lui. În tot acest timp el a rămas inconștient, și am stat lângă el, ținându-l de mână și bucurându-mă de norocul meu. Le-am rugat pe infirmiere să se ducă să o aducă pe Zuzanna, în vreme ce eu am rămas cu Pietrik, temându-mă că ar putea dispărea.

Printr-un translator, am aflat că rusul din patul învecinat luptase alături de Pietrik. După ce rușii au eliberat lagărul de concentrare Majdanek, Armata Roșie l-a forțat pe Pietrik să lupte în rândurile ei. Omul a spus că Pietrik rămăsese la Majdanek de când fusese arestat și lucrase alături de restul muncitorilor sclavi pentru a termina construcția lagărului.

În acea seară, Zuzanna și Papa m-au ajutat să-l mut pe Pietrik acasă, în camera mea. Slăbise foarte mult, dar Zuzanna l-a examinat și a spus că era posibil să-și revină. Ea văzuse multe traume la cap și, de multe ori, odată ce inflamația ceda, pacientul își recăpăta funcția normală a creierului.

∴

Au trecut săptămâni până ce Pietrik a deschis ochii și chiar și mai mult până când a putut vorbi, dar eu eram recunoscătoare pentru fiecare mic pas. Aveam întotdeauna la mine o cutie de chibrituri în care să pun o bucățică de cârnat sau puțină șuncă pentru el, ori de câte ori aveam șansa să le găsesc, și cu timpul a început să se înzdrăvenească. Eu și Zuzanna am sărbătorit primele lui cuvinte, „Dă radioul mai tare, te rog”, cu o mică petrecere a noastră, în vreme ce Pietrik ne privea din patul lui cu o urmă de zâmbet pe buze. Semăna cu o pasăre pe care o văzusem odinioară căzând inconștientă după ce zburase cu capul în fereastra noastră de la bucătărie. Pietrik și-a revenit încet. Și apoi, dintr-odată, într-o bună zi s-a ridicat din pat și a mers din nou.

Nu am insistat să aflăm amănunte despre anii petrecuți la Majdanek, iar el nu ni le-a spus de bunăvoie. Fiecare dintre noi ne purtam povara suferințelor.

Odată ce a putut merge, Pietrik a recuperat timpul pierdut și s-a angajat ca administrator la fabrica de sticlărie, pe care proprietarul a redeschis-o. Pe măsură ce trupul lui se împlinea, și-a mai luat o slujbă, de șofer pe ambulanță pentru Serviciul de ambulanțe din Lublin. Dar deși Pietrik își revenea fizic, era ca și cum îi lipsea ceva. Partea cu sărutatul. Își punea tot efortul în muncă, evitând orice șansă de idilă cu mine. Am inventat scuze pentru asta: era prea obosit. Prea trist. Prea fericit.

∴

Într-o dimineață, m-am trezit în huruitul tunetului și pentru o clipă am crezut că sunt iar la Ravensbrück, cu bombele bufnind în depărtare. Dar m-am calmat când am văzut picăturile de ploaie pe fereastra camerei mele – și când mi-am adus aminte că în acea zi urma să merg alături de Pietrik în ambulanță. Ca infirmieră în stagiul de pregătire, trebuia să stau în față cu șoferul. Pentru că evita să rămână singur cu mine, și aproape că nici măcar nu mă *atingea,* era plăcut să fiu atât de aproape de el toată dimineața, având între noi doar schimbătorul de viteze. Ploaia avea să-l țină în cabina ambulanței, cu ferestrele închise, și o să fie numai al meu.

M-am instalat acolo, pe scaunul din față al ambulanței, simțindu-mă foarte șic cu uniforma mea albă de infirmieră în pregătire și boneta tot albă. Poate că o să mă sărute. Puteam să îl sărut eu prima? Asta era îngrozitor de îndrăzneț, bineînțeles, dar ce știam eu despre asemenea lucruri? Fusesem închisă în anii adolescenței, perioada în care înveți ritualurile unei idile.

Oare Pietrik mă mai găsea atrăgătoare? Ciorapii albi pe care îi purtam toate nu reușeau să-mi ascundă prea bine piciorul bolnav. De multe ori oamenii se opreau și se holbau cu gura căscată, având pe față o expresie care spunea clar: „Ce ai pățit?” Mă vedea grotescă? Și dacă i-aș spune ce-mi zisese Luiza? Că el mă iubea? Dar nu puteam să-i trădez ultima dorință înainte de moarte.

— Ce trafic, a spus el, reducând viteza. De unde ia benzină toată lumea din orașul ăsta? O s-o luăm pe drumul ocolit spre spital.

De când se întorsese acasă, Pietrik devenise nerăbdător și furios pe orice lucru mărunt. Era nemulțumit de trafic. De un cuvânt pronunțat greșit. De câteva picături de ploaie.

— Nu-i nicio grabă, am spus eu. Ducem doar tărgi.

Ploaia se întețise acum, ștergătoarele purtau o bătălie deja pierdută. Un torent, i-ar fi spus Matka. Matka…

Am intrat pe strada Nadiei.

— O să trecem pe lângă casa ei, am spus eu.

— Știu, Kasia. Văd.

— Nu mi-ai spus niciodată ce înseamnă „Żegota”. De pe plicul pe care l-am luat atunci.

— Consiliul pentru Ajutorarea Evreilor. Mama Nadiei îl cunoștea pe unul dintre fondatori.

— Unde le-ai ascuns?

— Aș prefera să…

— Nu poți evita la nesfârșit să vorbești despre asta.

A schimbat viteza și și-a făcut de lucru cu condusul, cu privirea ațintită asupra drumului.

— Au stat în apartamente conspirative sigure, a zis el în cele din urmă. Până când au încetat să mai fie sigure. În subsolul de la Z, pentru o vreme. După ce am fost arestați…

Traficul a încetinit în vreme ce ne apropiam de vechia casă a Nadiei, cu ușa portocalie lucioasă de ploaie.

Eu am văzut-o prima: grămada neagră de blană udă de pe trepte.

— Oprește, Pietrik. E Felka.

— Iarăși? a făcut Pietrik.

A tras frâna de siguranță, a aprins luminile intermitente de deasupra vehiculului și a sărit jos. Am coborât și eu, cum am putut, din cabina înaltă și am urcat scările. Acolo era Felka, încolăcită pe covorașul de la ușă, murată de ploaie, dar părând doar puțin timidă.

Cei care locuiau acum acolo erau familia Riska, un profesor cumsecade și soția lui din Varșovia, care își pierduseră casa în timpul bombardamentelor. Doamna Riska era o verișoară a doamnei Bakoski și se mutaseră la Lublin, atrași de oferta noului guvern de locuință gratuită. Guvernul se văzuse obligat să facă această ofertă deoarece mulți polonezi nu aveau încredere în noul guvern și stăteau departe de țară, îngrijorați că Polonia ar putea să nu ajungă atât de liberă și de independentă cum

susținea Stalin. Chiar și cu oferta de case gratuite, atât de mulți rămâneau încă la Londra sau în alte părți, în expectativă.

Familia Riska era înțelegătoare în privința Felkăi, care apărea pe treptele lor atât de des, și ne chemau ori de câte ori o găseau acolo. Papa a încercat totul ca să o țină acasă. A încuiat-o în casă. A legat-o. Dar ea tot reușea să scape. Știam cu toții pe cine aștepta.

Mașinile începeau să se adune în spatele ambulanței, blocate, pe când noi încercam s-o convingem să vină în cabina unde nu ploua.

— Hai, fetițo, a zis Pietrik, cât de blând putea, dar Felka nu voia să se miște. Tu ia-o de picioarele din față, eu o iau de spate, mi-a spus.

Am dus-o pe Felka înapoi în stradă. Când șoferii mașinilor au văzut că ambulanța oprise pentru un câine, și nu pentru un om care avea nevoie de îngrijire, au început să sune claxoanele.

Am reușit să o urcăm în cabina ambulanței și am întins-o între noi, iar eu am înfășurat-o într-un prosop. În vreme ce Pietrik se îndepărta de casă, Felka a început să tremure și să se scuture, stropind toată cabina și fețele noastre cu apă. Mi-am șters o pată de noroi de pe partea din față a uniformei. S-a zis cu sărutul!

— Nadia ar putea fi totuși pe undeva, am spus.

— Șterge-o bine pe Felka în spatele urechilor. Îi place asta.

Am frecat câinele cu prosopul, pe cap și pe sub botul încărunțit.

— Refugiații încă se mai întorc acasă, am spus după o vreme.

— Nu o numi refugiată, Kasia. Rostește adevărul! A fost omorâtă de naziști și nu mai e. La fel ca toți ceilalți.

— Cel puțin mama ta va avea o slujbă de pomenire mâine.

— Nu e doar a ei, Kasia. E pentru două sute de oameni, și o să fie un circ. Te rog, nu te duce!

— Papa spune că o să fie și agenți NKVD acolo.

— Ce-o să-mi facă? O să mă omoare? Atâta timp cât e rapid, primesc cu bucurie.

— Caută membri AK. Orice membru de rang înalt din mișcarea de rezistență…

— Eu am fost *soldat* în Armata Roșie, Kasia…

— Împotriva voinței tale…

— Așa că asta îmi dă deocamdată un permis de liberă trecere.

— Papa a spus…

— Încetează cu *„Papa a spus”,* Kasia. Tu nu mai gândești singură?

Am frecat-o pe Felka cu prosopul pe burtă, și ea s-a întors pe spate, cu picioarele în aer.

— Poate că n-ar fi trebuit să fac pe curierul pentru tine, am spus.

— Nu crezi că mă gândesc la asta în fiecare zi? Nu numai sora mea, care abia scăpase de aparatul dentar, dar și mama ta, pe care și eu o iubeam, Kasia, e moartă. Și ce ți-au făcut *ție*? Și uite-mă și pe mine, sănătos și bine mersi. Ce fel de bărbat sunt eu? Uneori mă gândesc că dacă nu te-aș avea pe tine… – s-a întors și s-a uitat la mine – … nici n-aș vrea să fiu aici.

L-am privit atent. Oare chiar spusese asta? Și-a ațintit din nou privirea pe drum, dar auzisem bine. *Dacă nu te-aș avea pe tine.*

Am întins mâna către mâna lui, așezată pe scaun.

— Nu spune asta, Pietrik. E un păcat de moarte și…

El și-a tras mâna.

— Lasă, a spus, acum cu ambele mâini pe volan. A condus mai departe, cufundat în gânduri. Uită că am spus-o, a zis într-un târziu.

M-am bucurat să văd o urmă din vechiul Pietrik. Dar, la fel ca soarele care se ivește din nori într-o zi întunecată, a dispărut la fel de repede cum a apărut.

∴

Nu l-am ascultat pe Pietrik și m-am dus la slujba de pomenire de la Castelul Lublin. Era ținută pentru a onora viețile celor condamnați la muncă silnică omorâți acolo de naziști înainte de a se retrage[93], printre care și mama lui Pietrik. O iubisem pe doamna Bakoski și simțeam nevoia să jelesc alături de ceilalți. Tot Lublinul avea să fie acolo. Și apoi, cunoșteam multe dintre familiile care aveau mame, surori și soți care muriseră în acea zi. Toată lumea cunoștea pe cineva care fusese afectat de acel omor în masă.

Am început ziua în capela castelului, odinioară locul preferat al Matkăi, îngenunchind deasupra mulțimii adunate sub mine. Capela devenise locul meu special în care îmi găseam refugiu. Un loc unde să mă rog și să vorbesc cu mama și să-mi fie cald.

[93] Pe 22 iulie 1944.

Frumoasele fresce bizantine încă nu fuseseră complet descoperite, dar vedeam fragmente din ele pe tavanul înalt, între arcadele gotice. Mă rugam pentru lista mea obișnuită: Papa, Zuzanna, Pietrik. Pentru sufletele celor morți și a celor dispăruți: Nadia, Matka.

De la fereastra capelei, am privit mulțimea care se aduna jos, răspândită pe panta înierbată din fața marelui zid al castelului. Lumea venise din toată Polonia pentru a-și aduce omagiul. Corul bisericii cânta, în vreme ce oamenii, tineri și bătrâni, stăteau adunați acolo în grupuri, înghiontindu-se pentru a prinde cele mai bune locuri în față, ca să vadă cât mai bine slujba. O grămadă de preoți în sutane negre. Un cârd de călugărițe dominicane, cu acoperămintele lor de pe cap albe ca niște lebede uriașe. Familii din Lublin. Papa și Marthe pe acolo, pe undeva. Zuzanna avea să asculte totul la o fereastră deschisă de la spital.

Am coborât încet scara în spirală, căci piciorul meu beteag și treptele alunecoase de piatră alcătuiau o combinație înspăimântătoare, și am ieșit afară în curtea interioară de piatră, acolo unde fuseserăm cândva adunate toate pentru a fi transportate la Ravensbrück. Oare doar cu cinci ani în urmă stătusem acolo cu Matka, Luiza și Zuzanna?

Am coborât pe panta înierbată și mi-am croit drum prin mulțime. Deși fusese o toamnă blândă, era frig în acea zi. Mulți oameni aveau buchete de flori. Majoritatea erau clopoței, maci stacojii și alte flori de câmp. Eu aveam în mână niște margarete pe care le găsisem pe un teren viran. Le înfășurasem într-o cârpă de vase udă și apa rece îmi ardea mâna chiar și prin mănușă.

Suflam în mâna liberă ca să mă încălzesc, pe când cercetam mulțimea în căutarea lui Pietrik. Ce n-aș fi dat pentru două mănuși! Împărțisem cu Zuzanna o pereche pe care i-o dăruise o femeie pe moarte la spital. Eu aveam mănușa dreaptă, Zuzanna pe cea stângă.

Mi-era greu să-mi imaginez mai bine de trei sute de oameni îngropați acolo, sub acea pantă, la umbra marii fortărețe. Membrii familiilor lor stăteau la baza zidului castelului, unde oamenii din oraș îi îngropaseră în grabă într-un mormânt colectiv pe cei omorâți. Cineva înfipsese o cruce mare de lemn în inima dealului, și sub ea stăteau șase preoți.

Preoții au binecuvântat locul mormântului, iar eu mi-am croit drum prin mulțime, căutându-l pe Pietrik. Oare avea să fie supărat că am venit? Oare ar trebui pur și simplu să renunț la el? Câtă respingere să suporte o fată?

M-am apropiat de un grup de călugărițe adunate într-o parte, cu lumânări și mici iconițe în mână, câteva având cununi pe braț. Dincolo de ele l-am zărit pe Pietrik. Stătea singur, cu spatele drept, cu mâinile băgate adânc în buzunarele hainei lui de la fabrica de sticlă, cu ochii ațintiți asupra slujbei. Era lângă o grămadă mare de flori pe care oamenii le adunaseră acolo, o movilă tot mai mare în roșu, roz și galben. Am coborât panta către el, simțind la fiecare pas cum mă înțeapă piciorul de durere.

Am trecut, clătinându-mă, prin grupul de călugărițe, zăbovind pentru o clipă în căldura lor, în marea de haine negre foșnitoare, cu rozariile lungi prinse la mijloc. Am ieșit dintre ele și m-am îndreptat către Pietrik. Dacă m-a zărit venind, nu a dat niciun semn. Pe când mă apropiam, am văzut că avea ochii roșii. Am ajuns lângă el și am rămas acolo. Mi-am strâns pumn mâna fără mănușă și am suflat în ea.

Pietrik s-a întors să se uite la mine, cu genele ude de lacrimi. M-am dus către muntele de flori și mi-am lăsat margaretele pe el, apoi m-am întors la Pietrik.

Trebuia să mai stau? Îmi lăsasem florile, făcusem ceea ce venisem să fac, să-mi aduc omagiul. În definitiv, el îmi ceruse să nu vin.

Cum Pietrik nu făcuse niciun gest spre mine, m-am întors să plec și abia atunci i-am simțit mâna pe braț. Aproape că nu mi-a venit să cred când i-am privit degetele cum se îndreaptă către încheietura mâinii mele. M-a tras spre el, ca să-i stau alături.

„Mândru” este un cuvânt mult prea des folosit, dar așa m-am simțit în acea zi, mândră, ascultând corul care înalță cântece spre cer. Mândră că Pietrik voia să împart totul cu el. Cele bune și cele rele.

Mi-a luat mâna goală și a ținut-o în mâna lui, cu degetele lui calde strângându-le pe ale mele, a dus-o la buze și a sărutat-o, apoi a băgat-o în buzunarul lui, în flanela caldă.

Capitolul 33

KASIA

1946

Armata a sosit din toate direcțiile. De la *Blitzkrieg*-ul lui Hitler nu mai fusese așa un atac organizat. În rochii înflorate și pantofi comozi, au venit ducând oale și farfurii, unele încă aburind, proaspăt scoase din cuptor. Generalul Marthe a coordonat efortul la oficiul poștal, având drept rezultat o mulțime de *pierogi*[94] și supă de sfeclă și tocană vânătorească, atât cât să ajungă pentru șase petreceri de nuntă.

Ați crede că un oficiu poștal e un loc ciudat pentru o nuntă? Poate, dar a servit de minune scopului nostru. E un spațiu mare, deschis, cu tavan înalt, și poți împușca doi iepuri dintr-o lovitură acolo: să-ți iei corespondența și să dansezi cu mireasa. Nu că mireasa putea dansa, dar invitații oricum mi-au prins de rochie bani cu ace. Purtam o rochie roz pal, care nu fusese alegerea mea, căci Marthe m-a surprins cu un produs al propriei sale mașini de cusut. Voisem una albă, dar era imposibil să refuz rochia asta, căci încercam să fiu politicoasă, pentru Papa. Tot ce voiam era să se termine totul ca să pot rămâne singură cu Pietrik.

Fusese o dimineață grea, din două motive. Unul era că ne sunase familia Riska și ne spusese că Felka murise cu o zi în urmă. O găsiseră pentru ultima oară pe treptele lor. Am îngropat-o pe Felka în grădina noastră din spate. Zuzanna și Papa au venit și ei și au privit cum Pietrik și-a înfipt sapa în pământ, iar eu am înfășurat-o pe Felka în pătura Nadiei, în care o adusesem acasă cu atâția ani în urmă. Am plâns cu toții când ne-am luat rămas-bun de la fetița noastră, Papa mai mult decât noi toți.

N-am putut să nu mă gândesc că Felka îi fusese o prietenă credincioasă Nadiei, așteptând-o până la sfârșit, spre deosebire de mine, care mi-am continuat viața, plănuindu-mi nunta fără să

[94] Găluște din aluat nedospit, fierte, apoi prăjite în unt cu ceapă, umplute cu cartofi, varză murată, carne tocată, brânză sau fructe.

mă gândesc că Nadia nu avea să fie aici. Ce prietenă mai eram și eu!

Celălalt moment dificil din dimineața nunții mele a fost binecuvântarea mamei miresei. Binecuvântarea asta e așa de importantă la o nuntă poloneză, încât dacă mama miresei e decedată, toți nuntașii merg la cimitir, la mormântul ei, înainte de a se duce la biserică. Bineînțeles că noi nu puteam să mergem la lacul de la Ravensbrück, unde ajunsese probabil cenușa Matkăi. Marthe pregătise o binecuvântare lungă, dar am preferat să primesc binecuvântarea de la Zuzanna, ceea ce a făcut-o pe Marthe să se înroșească puternic. Oricât mă resemnasem să mă port frumos cu Marthe, nu era întotdeauna ușor. Zuzanna era pe primul loc în viața mea, și așa avea să fie mereu.

Ceremonia de la biserică a fost scurtă. Deși încă nu avuseseră loc alegeri libere și autoritățile staliniste nu dețineau oficial controlul, Partidul Muncitoresc Polonez, aprobat de Moscova, se consolida din ce în ce mai mult, cu fiecare zi. Partidul descuraja orice activitate care distrăgea muncitorii de la nevoile colective ale poporului, inclusiv nunțile la biserică. Ca urmare, doar trei dintre prietenele mele infirmiere au participat la ceremonie, deși asta le-ar fi putut costa slujbele. Cei câțiva prieteni pe care îi mai avea Pietrik din Rezistență încă se mai ascundeau în pădure. Aveam grijă cu toții, căci fie și așezarea unor flori pe mormântul unui fost membru AK era motiv de arestare.

Invitații nu s-au sfiit însă să sărbătorească la oficiul poștal, căci acolo eram cumva feriți de ochii lumii. De cum am sosit, oamenii s-au strâns în jurul meu și mi-au prins cu acele bancnote de rochie, tradiția mea preferată. De unde făcuseră rost Marthe și prietenele ei de asemenea mâncare? Mezeluri, cârnați, salate. *Baumcuchen*[95] și aripi de înger[96] delicate! Poate că mâncarea provenea din *na lewo.* Piața neagră.

— Vino! E vremea pentru *oczepiny,* a spus Marthe.

Oczepiny este ritualul în care se scoate vălul miresei și se înlocuiește cu o bonetă, pentru a arăta că este oficial măritată. Mai întâi, femeile necăsătorite o înconjoară pe mireasă și îi scot

[95] *Baumcuchen,* sau trunchi de copac, este o veche prăjitură nemțească, un tort stratificat.

[96] Desert tradițional polonez, asemănător cu scovergile.

vălul; apoi cele căsătorite fac un cerc în jurul ei și îi prind boneta cu ace.

Marthe a bătut din palme deasupra capului, și fetele necăsătorite au venit lângă mine.

— Zuzanna, scoate vălul!

— Știe ce să facă, Marthe.

Orchestra a cântat, și fetele m-au înconjurat, ținându-se de mână, în timp ce sora mea scotea acele de păr din vălul mamei lui Pietrik. Piciorul meu beteag mă durea de la stat așa de mult în picioare, dar cum puteam să mă duc să mă așez lângă doamnele în vârstă pe scaunele lor pliante, aliniate de-a lungul peretelui? Visam la ritualul ăsta de căsătorie încă de când eram copilă.

Zuzanna mi-a întins vălul și s-a alăturat cercului de fete. Mi-am acoperit ochii cu o mână și cu cealaltă am aruncat vălul, calculând în așa fel încât să aterizeze în mâinile Zuzannei. Cu voia Domnului, ea avea să urmeze.

— Acum se adună doamnele căsătorite, a strigat Marthe către mulțime.

Ținea în mână boneta albă. Unde era Pietrik? Pierdea tot ritualul.

— Cine o să-mi prindă boneta? am întrebat.

— Eu o s-o fac, a spus Marthe.

— Dar asta trebuie să o facă o femeie măritată, am protestat eu.

Femeile măritate se adunau în jurul meu, ținându-se de mână.

Marthe s-a apropiat.

— Kasia, asta e doar o veche tradiție populară.

Femeile măritate au început să se învârtească în jurul meu și al lui Marthe, în ritmul muzicii. Parfumul de violete și mirosul supei de sfeclă erau prea puternice. Am apucat la întâmplare o mână și am tras-o pe soția tăbăcarului în mijlocul cercului.

— Doamna Wiznowsky o să-mi prindă boneta.

Marthe m-a luat de mână.

— Kasia. Te rog, lasă-mă să fac eu asta!

A fost de ajuns să mă uit la ochii ei căprui plini de lacrimi. În definitiv, se purtase frumos cu mine. Ne hrănise pe mine, Zuzanna și Pietrik și ne pusese din nou pe picioare. Am lăsat-o pe Marthe să-mi prindă boneta, și ea a zâmbit larg. Nu exista o persoană mai fericită ca ea.

Am ieșit din cerc, cu bancnotele fluturându-mi pe rochie în mers. Unde era Pietrik? Fusese atât de tăcut toată ziua. M-am oprit în drum ca să las un prieten de-ai lui Papa să-mi prindă pe rochie o altă hârtie de un zlot.

L-am găsit pe Pietrik în biroul lui Papa, singur, prăbușit în vechiul scaun de piele de la birou, cu mâinile în poală. Lumina era stinsă, și o rază de lumină de la un felinar din stradă cădea pe sticla unei fotografii de pe birou. Era preferata lui Papa, deși în ea cu aveam ochii pe jumătate închiși. Cea făcută de mama mea, în care el avea brațele în jurul meu și al Zuzannei.

— Vino și tu la petrecere!

Am scuturat meiul din părul lui Pietrik, rămas acolo de când invitații îl aruncaseră spre noi la ieșirea din biserică. Meiul pe care Papa îl îngropase cu atâta vreme în urmă. Oricât de periculos ar fi fost să atragem atenția asupra ceremoniei, mă bucuram că unii nu putuseră să renunțe la tradiția de a arunca mei.

Am îngenuncheat lângă Pietrik.

— N-ai mâncat nimic. Tocana vânătorească aproape s-a terminat, și tocmai s-au mai adus niște cârnați din ăia care-ți plac ție. Plus că vor să danseze *kujawiak*[97].

— Curând, Kasia.

Pietrik era o persoană tăcută, dar niciodată nu fusese înclinat spre meditație.

— Lumea se întreabă unde e mirele, am spus.

A tăcut o vreme, cu fața cufundată în umbre.

— Cât de laș sunt, Kasia! Foștii mei informatori din Rezistență se ascund în pădure și mănâncă iarbă, în vreme ce eu sunt aici și petrec.

În cealaltă cameră, muzica a atins o intensitate maximă.

— Nu e vina ta că Papa vrea să-și protejeze ginerele. Și noi avem necazurile noastre, știi bine…

— Mă gândeam doar. La ce ar face tatăl meu dacă ar fi aici. El n-a fost un laș.

Deși Pietrik vorbea foarte rar despre asta, se auzeau tot mai multe zvonuri despre pădurea Katyn și, deși rușii îi condamnau pe naziști, știam cu toții că NKVD-ul rus era cel care omorâse mii de intelectuali polonezi acolo. Căpitanul Bakoski fusese mai mult ca sigur printre cei executați.

[97] Dans polonez provenit din regiunea Kujawy, din centrul Poloniei.

— Despre ce vorbești?

Mi-am lăsat capul pe genunchii lui și am simțit ceva rece și tare în mâna sa. Când a tras-o, am văzut o scânteiere de lumină pe ceva argintiu.

— Pistolul lui Papa? am întrebat. Ce…

— Mă simt mai bine dacă îl țin în mână, a spus Pietrik.

I-am luat încet arma dintre degete.

— Ar trebui să te duci înapoi, a spus Pietrik. Mireasa nu poate să dispară pur și simplu.

Doar ce-am atins acea armă, netedă și grea, și am simțit cum mi se răcește tot trupul.

— Și pe tine vor să te vadă, am spus.

Nu a încercat să ia arma înapoi.

Am deschis sertarul de la biroul lui Papa și am băgat pistolul înăuntru.

— Oh, Pietrik, am făcut și am îngenuncheat lângă el.

Am rămas acolo împreună, în întuneric, și am ascultat invitații cântând, alături de muzicanți, „Sto Lat”. O sută de ani de fericire pentru mireasă și mire.

Capitolul 34

HERTA

1947

Așa-numitul „Proces al doctorilor” de la Nürnberg a fost o farsă de la început până la sfârșit, iar trauma lui mi-a produs o serie de infecții bronșice care m-au slăbit. Așteptarea. Maldărele de hârtii care ar fi putut fi arse pentru ca bunii germani să nu înghețe. Cele 139 de zile ale procesului, cei 88 de martori și interminabilele interogatorii încrucișate ale inculpaților.

Numai depoziția dr. Gebhardt a durat trei zile și a fost deosebit de greu de urmărit. În vreme ce explica operațiile în detaliu, nu a făcut decât să ne deprime pe mine și pe Fritz. Gebhardt chiar s-a oferit să i se facă aceeași operație pentru a dovedi cât de inofensive erau procedurile, dar oferta i-a fost ignorată.

Și oare de ce i-am cerut avocatului meu, dr. Alfred Seidl, să-mi spună care era soarta lui Binz și a lui Marschall în procesul personalului din lagărul Ravensbrück, așa-numitul „Proces Ravensbrück” de la Hamburg, în ziua în care eram chemată să depun mărturie? Nu a făcut decât să-mi mărească frica de a merge în boxă în acea dimineață.

— Întâi au luat-o pe Elizabeth Marschall, a spus Alfred, apoi pe Dorothea Binz. Și pe Vilmer Hartman ultimul. Curtoazie față de doamne, probabil.

Mușchii mei abdominali s-au contractat când mi-a arătat poza din ziar. L-am văzut pe Vilmer, cu mâinile legate la spate, cu gâtul rupt la a cincea vertebră, cu picioarele atârnând acolo în pantofii lor frumoși. Căzuse bine. Nodul lațului, plasat sub falca lui stângă, rupsese a doua vertebră cervicală, care la rândul ei retezase șira spinării. Am privit pozele celorlalți, toți atârnați ca niște rațe de tolba unui vânător, și am fost zguduită de o spaimă cumplită, care mi-a făcut mâinile să-mi tremure. Mulți dintre ei se întorseseră spre Dumnezeu înainte să urce cele treisprezece trepte către eșafod. Toți au fost îngropați în morminte care nu purtau niciun nume.

Nici evenimentele din acea zi din sala tribunalului nu au făcut nimic pentru a mă calma. Mai întâi, în boxa martorilor a venit un Iepure de la Ravensbrück.

— Puteți să o identificați pe dr. Herta Oberheuser? a întrebat Alexander Hardy, avocat asociat pentru acuzare.

Era un bărbat destul de atrăgător, care începea să chelească.

Iepurele a arătat către mine. Cum era posibil? Își aminteau de mine? Eu le uitasem. Îmi știau numele? Avuseserăm atâta grijă. Alfred îmi spusese că polonezii cereau să fiu extrădată în Polonia pentru a fi judecată. Doar *eu.* Nu făcuseră alții lucruri și mai rele? Alfred contestase cererea aceasta și câștigase.

Curând, mi-a venit rândul.

— O chemăm pe Herta Oberheuser în boxă, a spus Hardy.

Fritz mi-a aruncat o privire care voia să-mi dea curaj. Am tras aer adânc în piept, simțind cum îmi zvâcnește sângele în cap. M-am îndreptat către boxă, de unde lumea din sală se vedea neclar, și am cercetat balconul, în căutarea lui Mutti.

— Cum ați putut să participați la experimentele cu sulfamidă fără niciun sentiment de vinovăție, Herta Oberheuser? a întrebat Hardy.

— Acele prizoniere erau femei poloneze care fuseseră condamnate la moarte, am spus. Oricum erau pe listă pentru a fi omorâte. Cercetările acelea ajutau soldații germani. *Sângele meu.*

Am descoperit-o pe Mutti la balcon, cu degetele la gură. Fără Gunther?

Hardy a fluturat un teanc de hârtii în direcția mea.

— Au existat persoane care au fost împușcate sau executate după ce au fost supuse acestor experimente?

— Da, dar erau prizonieri politici cu…

Becul roșu fixat pe boxă, în fața mea, s-a aprins. Traducătorilor le era greu să țină pasul cu mine. Trebuia să vorbesc mai rar.

— Prizonieri politici… condamnate la moarte.

— Și în depoziția dumneavoastră legată de injecțiile letale, recunoașteți că ați făcut cinci sau șase injecții letale. E adevărat?

De ce recunoscusem asta în depoziția mea? Puteam să pretind că nu înțeleg interpretul?

— Nu, am răspuns.

— Ei bine, ați făcut injecții și după asemenea injecții persoanele au murit, nu-i așa?

— Da, dar așa cum am spus și în interogatoriile precedente, a fost vorba de ajutor medical oferit unor pacienți aflați în agonia morții.

— Și acest ajutor medical a avut ca rezultat moartea, nu-i așa? a întrebat Hardy.

Mi-am ținut privirea ațintită asupra mâinilor mele, în poală.

— Nu.

— Am spus: „Și acest ajutor medical a avut ca rezultat moartea, nu-i așa?”, a repetat Hardy.

Inima îmi bătea cu putere în vreme ce îmi studiam mâinile.

— Așa cum am spus, acești pacienți erau în agonia morții.

— Miss Oberheuser, vi s-au acordat vreodată premii sau medalii?

— Am primit Crucea Meritul de Război, dacă îmi amintesc bine.

— Și pentru ce ați primit acea medalie?

— Nu știu.

Hardy s-a aplecat pe podiumul lui:

— A fost pentru participarea dumneavoastră la experimentele cu sulfamidă?

— Cu siguranță nu.

— Nu mai am nicio întrebare, domnule judecător.

Deși au fost prezentate dovezi ale unor experimente americane similare cu cele de care eram acuzați, care i-au șocat în mod vizibil pe judecătorii americani, până la urmă verdictul depindea de decizia dacă subiecții experimentelor fuseseră voluntari. Tot ce puteam face era să mă plimb prin livada din curtea închisorii și să aștept.

Fritz părea distrus de proces. În vreme ce unii dintre doctori acceptau calmi desfășurarea evenimentelor și căutau să găsească o modalitate de a scăpa de condamnare, Fritz s-a închis în el. Nu aveam voie să discutăm în sala de judecată, dar mi s-a adresat o dată, când a intrat în liftul care ne cobora la celulele noastre.

— Acum n-au decât să mă spânzure, a spus. Sunt terminat.

Fritz a fost singurul acuzat din Procesul doctorilor care și-a arătat în mod deschis părerea de rău, fapt care nu a trecut neobservat de ceilalți doctori, care au rămas pe poziție până la sfârșit.

În ziua verdictului, 20 august 1947, eram îmbrăcată cu o rochie neagră de lână, cu mâneci lungi și încheiată în nasturi în față, cu un guler alb cu fundă, oferită de tribunal. Inima îmi bubuia în stern în vreme ce ascultam sentințele colegilor mei, anunțate una câte una în marea sală. Îmi așteptam rândul în coridorul din spatele ușii de lemn a sălii de judecată, cu un paznic american tăcut lângă mine. Știam deja suficientă engleză pentru a înțelege care era soarta doctorului Gebhardt.

— Dr. Karl Gebhardt, Tribunalul Militar Unu vă găsește și vă declară vinovat de crime de război, crime împotriva umanității și apartenență la o organizație declarată criminală prin sentința Tribunalului Militar International, conform acuzațiilor formulate anterior împotriva voastră. Pentru respectivele crime pentru care ați fost și sunteți condamnat, Tribunalul Militar Unu vă condamnă, Karl Gebhardt, la moarte prin spânzurare.

Îmi era din ce în ce mai greu să respir. Când mi-a venit rândul, ușa s-a deschis, am pășit în sala de judecată și mi-am pus căștile pentru traducere. Încăperea a căpătat o culoare vie,

saturată și intensă, în vreme ce cercetam mulțimea în căutarea lui Mutti.

— Herta Oberheuser, Tribunalul Militar Unu vă găsește și vă declară vinovată de crime de război și crime împotriva umanității, conform acuzațiilor formulate anterior împotriva voastră.

Când am auzit cuvântul „*schuldig*” în căști, mi-am încleștat mâinile pe balustradă.

Vinovată.

Apoi a venit sentința. Am ascultat, amorțită.

— Pentru respectivele crime pentru care ați fost și sunteți condamnată, Tribunalul Militar Unu vă condamnă, Herta Oberheuser, la închisoare pentru o perioadă de douăzeci de ani, sentință pe care o veți ispăși la închisoarea sau închisorile stabilite de autoritatea competentă.

Am avut grijă să nu trădez nicio reacție la auzul sentinței. Fritz a fost condamnat la închisoare pe viață, și mulți dintre ceilalți au fost trimiși alături de Gebhardt la spânzurătoare. Aveam să fiu o femeie bătrână când o să ies din închisoare. În acel minut și patruzeci de secunde cât a durat sentința mea, mi-au luat munca de o viață.

∴

La 2 iunie 1948, dr. Gebhardt a fost spânzurat pe unul din cele trei eșafoade portabile în sala de sport a închisorii. Am citit în ziar că lațurile pe care le-au folosit în acea zi nu au fost potrivite bine și mai mulți dintre condamnați au mai trăit aproape zece minute. Americanii nu erau în stare să ducă la bun sfârșit nici măcar o sentință de condamnare la moarte. M-am bucurat că Führerul își luase viața și nu mai putuse să vadă acea parodie de judecată. Pe mine m-au dus în scurt timp la închisoarea criminalilor de război nr. 1 din Landsberg, Bavaria, pentru a-mi începe detenția. Gândul de a nu practica atâția ani medicina era ucigător, și mi-am început campania de scrisori.

Prima mea scrisoare s-a dus către primarul din Stocksee.

Capitolul 35

KASIA

1947

Am țipat aproape toată ziua de miercuri, 25 martie 1947. La Spitalul Poporului din Lublin, noi, infirmierele, ne bucuram să auzim asemenea țipete, căci ele însemnau o mamă sănătoasă. O naștere tăcută era de obicei una tristă. Am fost încântată că și plămânii bebelușului meu funcționau bine, căci, fiind eu însămi infirmieră la maternitate, văzusem cum lucrurile se înrăutățeau în câteva secunde. Nașteri cu picioarele înainte. Bebeluși cianotici. Doctorii noștri erau excelenți (inclusiv sora mea), dar infirmierele de la secția de maternitate erau cele care făceau lucrurile să meargă. Am avut noroc că nașterea mea a fost una de rutină, deoarece analgezicele și alte medicamente nu prea existau.

Pietrik a stat lângă patul meu, cu bebelușul înfășat în brațe, și toate infirmierele de pe etaj s-au adunat în jurul lui. Avea un halat alb de spital peste salopeta lui de la fabrică și o ținea într-un fel natural, nu țeapăn și stângaci, precum cei mai mulți proaspeți tați. Deși vizitatorii mei erau prietenoși, tot ce voiam era să rămân singură cu copilul și să o cunosc pe fetița noastră.

— Dă-mi-o înapoi, Pietrik, am spus, cu corzile vocale dureroase de la atâta țipat.

Pietrik a așezat bebelușul la loc în brațele mele. Curând mi s-a făcut somn, căci era cald pentru un salon așa de mare – peste cincizeci de paturi. Infirmiera mea șefa îmi rezervase patul cel mai bun, pe peretele cel mai îndepărtat de ferestrele pe unde trăgea curentul, lângă calorifer. Am adulmecat mirosul dulce-acrișor al bebelușului și am privit cum fontanela din creștetul capului zvâcnește încet, ritmic. Era la fel de blondă ca și fetița doamnei Mikelsky. Câți ani ar fi avut acum Jagoda? Opt? Oare ar trebui să ne numim fetița Jagoda? Asta ar putea fi prea trist. Poate un nume precum Irenka.

Speranță.

Pietrik insista pentru numele Halina, susținând că mama mea ar fi vrut asta. Dar nu înțelegea cât de dureros ar fi să rostesc numele mamei mele moarte de zece ori pe zi?

Clopoțelul care anunța orele de vizită a sunat, și infirmierele s-au împrăștiat. Marthe a fost prima care a sosit. Avea într-o mână o farfurie cu *paczki*[98] și șervețele în cealaltă.

— Am venit cu daruri, a spus ea. *Paczki* pentru mamă?

Papa era în spate, ducând geanta lui Marthe.

— Nu, mulțumesc, am spus.

Mă simțeam rotundă și grasă, de parcă cu însămi eram o *paczki.* Când o să se întoarcă Zuzanna ca să o țină pe Marthe la distanță? Asistase la naștere, dar fusese chemată în altă parte, să se ocupe de o fractură.

Marthe a așezat o *paczki* plină de zahăr pe un șervet și a pus-o lângă mine.

— Asta nu e momentul pentru o dietă de slăbire.

Refuzam dulciurile, nu numai pentru că trebuia să dau jos kilogramele luate cu copilul, dar și pentru că aveam o carie în caninul meu stâng, o amintire de la Ravensbrück, și care mă durea când consumam ceva cu zahăr.

Tatăl meu mi-a sărutat mâna, apoi fruntea mea și pe cea a bebelușului.

— Cum te simți, Kasia?

Pietrik a luat copilul din brațele mele, și brusc mi s-a făcut frig. I-a întins bebelușul lui Papa, care încă mai avea pe braț geanta lui Marthe.

— Ne gândim să o numim Halina, a spus Pietrik.

— Mie îmi place numele Irenka, l-am contrazis eu. Înseamnă speranță…

— Halina, bineînțeles, a spus Papa. Ce drăguț!

Avea lacrimi în ochi?

— Seamănă cu tine, Pietrik, a remarcat Marthe. O s-o botezați acasă? Nici să nu vă gândiți la o biserică.

Avea dreptate. Partidul Muncitoresc Polonez nu doar sugera renunțarea la ceremoniile religioase, inclusiv botezurile și nunțile. Le descuraja fățiș și le făcea viața foarte grea celor care nu se supuneau. Marthe și Papa tot nu se căsătoriseră, deși mulți preoți căsătoreau în secret cuplurile.

Marthe a luat bebelușul din brațele lui Papa.

— S-ar putea să fie greu pentru tine, Kasia, cu piciorul tău beteag, după ce vii acasă, a spus. O să am eu grijă de copil.

[98] Un fel de gogoașă umplută de obicei cu fructe și acoperită cu zahăr sau glazură.

Marthe a început să gângurească spre copil, și eu am simțit un val întunecat trecând peste mine. De ce nu era mama mea aici? Matka s-ar plimba prin tot salonul și s-ar lăuda cu ea. Mi-ar spune povești despre când eram eu copil și m-ar face să râd de tot.

Dintr-odată, lacrimile îmi udau obrajii. Ajutasem sute de mame să se lupte cu depresia de după naștere, dar era mai greu decât părea, ca și cum aș fi fost trasă într-un hău întunecat.

— Vreau copilul înapoi, vă rog, am spus.

Brusc, voiam să plece toți, chiar și Pietrik. Dacă n-o puteam avea pe mama mea, nu voiam pe nimeni.

Pietrik a luat copilul de la Marthe, care a părut mâhnită să o dea, și mi-a pus-o din nou în brațe.

— Kasia are nevoie să se odihnească, le-a spus.

Marthe și-a luat farfuria cu *paczki.*

— Ne întoarcem mâine cu *pierogi,* a spus.

— Nu, mulțumesc, am spus eu. Ne hrănesc bine aici.

După ce au plecat, și Pietrik s-a întors la fabrică, eu și bebelușul am moțăit. Când caloriferul a început să șuiere din cauza aburilor, m-am trezit tresărind, crezând că sunt din nou în trenul care ne ducea la Ravensbrück, că aud fluierul trenului când ajungem la peron. Inima mi-a luat-o la goană, dar m-am liniștit când m-am uitat la bebeluș. Fetița s-a mișcat ușor în brațele mele.

Halina? Așadar, până la urmă avea să poarte numele mamei mele? Deocamdată, cu greu puteam să mă uit la pozele mamei mele fără să cedez nervos. Un alt gând înspăimântător – putea cumva numele copilului să o determine să urmeze calea cumplită pe care mersese Matka? Să ducă o viață minunată, încheiată prea repede? M-a străbătut un fior. S-au întâmplat lucruri și mai ciudate chiar.

Odată ce Pietrik și Papa au început să o numească pe fetiță Halina, am cedat și curând îi spuneam și eu la fel. În definitiv, trebuia să mă maturizez. Eram mamă acum, cu responsabilități, nu mai eram o copilă. Și pe urmă, toată lumea spunea că e un nume frumos și i se potrivește fetiței. O onora pe mama mea, și ea ar fi fost încântată.

Dar, cumva, nu puteam să scap de gândul că ar fi trebuit să o numesc Speranță.

Capitolul 36

CAROLINE

1946-1947

După ce am găsit copilul și am aranjat să vină părinții ei să o ia, am rămas în Paris, făcând tot posibilul să îl evit pe Paul. Acum era tată și nu voiam să am vreun rol în distrugerea familiei. Era ușor să-l evit, căci rămăseseră în casa Renei din Rouen.

Ați putea crede că nu există un loc mai bun de a salva un psihic rănit decât Orașul Iubirii, dar în acel an, după ce războiul se terminase, fiecare bancă din parc era plină de îndrăgostiți care se sărutau în public, unii chiar înainte de micul dejun, amintindu-mi prea dureros de dragostea mea pierdută. Până și veștile de acasă erau triste, căci Roger mi-a scris că liftierul nostru, Cuddy, fusese omorât în luptele din Pacific.

Am devenit ca un soi de drogată, lipsa lui Paul era infernală. Nu dormeam, nu aveam poftă de mâncare. De ce nu puteam trece mai departe, către un țel mai înalt? Așadar, o să rămân nemăritată, singură pentru tot restul vieții. Oamenilor li s-au întâmplat lucruri și mai rele.

Nu mă ajuta deloc faptul că scrisorile de la Paul sufocau cutia noastră poștală. Mama arunca fiecare plic într-un coș din living cu un oftat prelung, teatral. De mai multe ori am frunzărit plicurile, admirând scrisul lui Paul și ridicând câteva în lumină. Dar de ce să le citesc? Nu ar face decât să prelungească agonia.

Aveam sentimentul că Parisul mă păcălise. Fuseserăm amândoi loviți, dar numai el își revenea, începea reconstruirea și curățarea molozului. Dacă industria modei reprezenta un indiciu, Parisul se refăcuse, deja organiza spectacole de modă sofisticate în marile case de *haute couture* și ședințe foto pentru reviste pe fundalul unor clădiri în ruine, în vreme ce eu încă mai izbucneam în plâns la vederea unui porumbel rănit sau a unui bătrân care vindea trei mere viermănoase întinse pe un prosop în stradă.

∴

Lunile au trecut. Într-o dimineață de noiembrie, m-am trezit și mi-am jurat să mă cufund în muncă și să nu mă gândesc la Paul nici măcar o singură dată în acea zi. În coș nu era nicio scrisoare nouă și din fericire erau încă multe de făcut în Paris, căci reconstrucția era în plin avânt. Să-ți îndrepți atenția către nefericirea celorlalți este cea mai bună modalitate de a scăpa de propriile necazuri. Nu spusese însuși lordul Byron: „Cei ocupați nu au vreme pentru lacrimi”?

Benzina încă mai lipsea, așa că parizienii continuau să meargă peste tot cu bicicletele. Nici lucruri precum farfuriile, chibriturile și pantofii de piele nu se găseau, ca să nu mai vorbim de mâncarea bună. Muncitorii continuau să cultive fasole și cartofi pe Esplanade des Invalides cu caii și plugurile, dar ouăle erau rare, iar la brutării și măcelării se formau cozi ridicol de lungi la cel mai mic zvon că se găseau ceva produse.

Mama a făcut rost de un stoc de vechi rații K[99] de la un prieten care lucra la magazinul de alimente al armatei americane, pentru a ne suplimenta dieta. Fiecare dreptunghi de carton reprezenta un mic dejun american în miniatură: o conservă cu omletă cu șuncă tăiată în cubulețe, nescafé, biscuiți în celofan, un pachet de gumă de mestecat Wrigley’s și un pachet de țigări Chesterfield. Era un miracol că băieții noștri rămăseseră în viață pentru a lupta în ciuda acelor mic dejunuri, dar orice mâncare era prețioasă atunci.

Mama s-a înscris voluntară la ADIR, Asociația națională a deportatelor și deținutelor din Rezistență[100], o nouă organizație care ajuta femeile deportate ce se întorceau din lagărele de concentrare naziste să se pună pe picioare. Multe dintre aceste femei „norocoase” pierduseră totul. Soții și copiii. Casele. Pentru a înrăutăți situația, guvernul francez se concentra asupra bărbaților care se întorceau, militari în mod deosebit, dar și toți ceilalți bărbați care supraviețuiseră războiului. Cumva, femeile care se întorceau erau pe planul doi.

Și eu am lucrat ca voluntară în diverse locuri. Pentru că atât de mulți copii din Paris nu aveau haine, eu și mama am solicitat magazinului universal Le Bon Marché să ne îngăduie să instalăm un punct de donații chiar în fața intrării în magazin, și cei de

[99] Rații de urgență pentru forțele armate americane din al Doilea Război Mondial, constând dintr-un singur pachet cu mâncare, folosite pe câmpul de luptă.

[100] L’association nationale des anciennes déportées et internées de la Résistance.

acolo au fost de acord. Au adus afară stendere și mese pliante, în zona îngrădită, iar eu și mama am atârnat haine de copii donate, în funcție de mărime. Un părinte putea alege din hainele și jachetele noastre cu o măsură mai mare, iar îmbrăcămintea donată era curățată și redistribuită. Le Bon Marché chiar a făcut reclamă acțiunii noastre, publicând o fotografie destul de întunecată cu mine și mama în partea de jos a reclamei lor din ziar.

Am ales o zi de noiembrie perfect senină pentru eveniment, când tot Parisul ieșise să vadă moda pe care magazinele o etalau pentru noul sezon. În acea primăvară, Dior își lansase revoluționarul său New Look, cu taliile strânse și fustele ample, iar Parisul vuia de ceea ce avea el să dezvăluie în curând. Era greu să nu mă simt optimistă în acea zi, cu aroma de castane prăjite în aer și cu muzicantul din parcul învecinat cântând la diverse instrumente o versiune săltăreață din „Le Chaland qui passe”[101].

Curând, oamenii au format cozi și s-au înghesuit. Mama mă lăsase pe mine responsabilă, căci ea deja căpătase rangul de feldmareșal în lumea carității franceze postbelice și se dusese să supravegheze o cantină pentru săraci, în cealaltă parte a orașului. Eu eram încântată, căci îmi doream cu disperare o nouă misiune personală. Și pe urmă, devenisem pricepută să aleg haina perfectă pentru un copil. Cheia stătea în culoare. În definitiv, ăsta era Parisul. Un palton galben pe un copil palid era aproape mai rău decât lipsa unui palton.

Pe la jumătatea dimineții, zona îngrădită era ticsită, când mi-am dat seama că încă nu îmi deschisesem cutia cu rația. Înainte să apuc să întind mâna către ea, o femeie mai în vârstă s-a apropiat de mine.

— Mă scuzați, *Mademoiselle,* m-ați putea ajuta?

Era foarte slabă, dar avea ținuta unei contese, îmbrăcată elegant în fusta și cardiganul ei de lână și cu mănușile albe curate. Purta o eșarfă Hermès Saumur roz decolorată, prinsă cu o broșă bătută cu pietre, în formă de potârniche, al cărei stomac era o perlă din Mările Sudului. Chiar și în cele mai cumplite situații, sau poate tocmai din cauza lor, femeile din Paris

[101] Adaptarea în franceză a cântecului italian „Parlami d’amore Mariù”, cântat de Vittorio de Sica în filmul său *Gli uomini, che mascalzoni...* (1932). Cântecul a fost interpretat ulterior de Tino Rossi, Patachou, Juliette Gréco.

continuau să facă un efort, să-și adune forțele, cu note neașteptate, încă subscriind la acel truism al modei că prea multă simplitate înseamnă timiditate. Femeia ținea într-o mână un pachet învelit în hârtie albă, iar de încheietura mâinii atârna un baston din ratan. În cealaltă ținea lesa unui caniș standard de culoarea abanosului. Era un animal superb și, la fel ca stăpâna lui, slab, dar frumos tuns și aranjat.

— Am adus un palton, a spus ea.

Am luat pachetul, am rupt banda de celofan și am scos haina, eliberând un parfum moscat de trandafiri și lavandă. Văzusem multe haine frumoase în acea zi, unele cu plătci cu flori brodate de mână și nasturi emailați sau căptușeală frumoasă din blană de iepure, dar haina asta era unică. Cașmir? Avea culoarea oului de măcăleandru și era surprinzător de grea, dar moale și căptușită cu satin alb matlasat.

— Vă mulțumesc pentru donația dumneavoastră, *Madame.* Vă rog să vă alegeți altă haină. Avem multe paltoane bune, poate că niciunul la fel de frumos ca acesta…

— E căptușit cu puf de gâscă. A fost făcut pentru nepoata mea. Nu l-a purtat niciodată.

— Uitați-vă la stender. Ce măsură are acum nepoata dumneavoastră?

Femeia și-a trecut mâna peste gâtul câinelui. Am privit-o mai atent și am văzut că își încheiase greșit cardiganul, făcând ca puloverul să-i stea strâmb. Din broșă îi lipsea un diamant. Vândut sau pierdut?

— Oh, nu mai e. A fost luată cu mama și fratele ei cu mulți ani în urmă. Fiica mea și una dintre servitoarele noastre tipăreau foi volante în cămara noastră.

Rezistența.

— Îmi pare atât de rău…

Privirea mi s-a încețoșat. Cum îi puteam alina pe alții, dacă eu nu reușeam să-mi controlez propriile emoții?

— Am tot crezut că ar putea să se întoarcă acasă, dar pe urmă m-au luat pe mine. Vă puteți imagina? Ce treabă aveau ei cu o femeie bătrână? Menajera mea a avut grijă de câinele meu în Saint-Etienne cât timp eu am fost… ei, plecată. Acum el e familia mea. Femeia a clătinat din cap, incapabilă să mai continue, apoi și-a îndreptat spatele și a spus: Poate că cineva o să poată folosi paltonul?

Am împachetat la loc haina.

— Vă mulțumesc, *Madame.* O să mă asigur că își găsește un cămin bun. Avem cafea fierbinte înăuntru.

Și-a așezat mâna înmănușată peste mâna mea pentru un lung moment, și am simțit bumbacul cald și moale.

— Mulțumesc, draga mea, a spus.

Am scos o carte de vizită din buzunar.

— Aceasta este ADIR, o societate de binefacere pe care o sprijină mama mea. Ajută femei care se întorc din… din lagăre. E condusă de femei care au fost ele însele deportate, dintr-unul din apartamentele lor. Lângă Le Jardin du Luxembourg.

— Mulțumesc, *Mademoiselle.*

A luat cartonașul și s-a întors.

— Așteptați, *Madame.* Am scos de sub masă cutia mea cu rația K. Am una în plus. Nu vreți să o luați?

S-a uitat la cutie.

— Oh, nu, dragă, dă-i-o cuiva mai…

— Vă rog, luați-o!

— Păi, am o vecină…

Am zâmbit.

— O vecină. Atunci e bine. Mă bucur că o să fie de folos.

Femeia și-a băgat cutia sub braț și s-a îndepărtat, împinsă și înghiontită de mulțime.

În acea după-amiază, am avut parte de multe asemenea povești, și la sfârșitul zilei voiam să mă odihnesc, dar mulțimea a devenit chiar mai mare. Pentru ca lucrurile să stea și mai rău, temperatura a scăzut, făcându-mă și mai conștientă că nici eu nu aveam haină. Mama adăugase din greșeală și hainele noastre la grămada de donații și le luase de acolo. Vântul s-a întețit, dând jos paltoanele de pe umerașele lor alunecoase de lemn.

M-am aplecat să iau de jos o jachetă și când m-am ridicat la loc, am rămas nemișcată. Nu aveam cum să nu-l văd pe Paul în mulțime, înalt cum era, croindu-și drum către mine. Primul meu impuls a fost să mă reped și eu în mulțime și să evit întâlnirea cu el, dar cine avea să se ocupe de stand? Probabil că acum își vedea de viața lui, m-am gândit. Se obișnuia cu această nouă viață. Mă uitase.

Când s-a apropiat, mi-a fost greu să nu observ cât de bine arăta în jacheta lui de catifea mov. Se părea că în ultimul timp

se hrănise – era încă slab, dar începea în sfârșit să se împlinească.

Paul s-a îndreptat către mine, amândoi fiind împinși de mulțime. Mi-a întins o haină mică de tweed de culoarea grâului copt, cu o fundă tricoloră decolorată prinsă pe piept. Am luat-o, cu grijă să nu-l ating. O singură atingere, și aveam să retrăiesc totul și durerea avea să se întoarcă. Putea fi încă și mai rău.

— Ți-aduci aminte de mine? m-a întrebat.

Trecuseră aproape doi ani de când ne văzuserăm ultima oară la masa lui din bucătărie.

— Vă mulțumesc pentru donație, *Monsieur.* Vă rog, alegeți altă haină!

Era haina lui Pascaline, bineînțeles. Subțire și ușoară. Un amestec de lână și bumbac? Mânecile fuseseră lungite de două ori, lăsând urme, negre precum grafitul, în jurul fiecărei manșete, și două mici petice fuseseră prinse în țesătura tweedului cu cusături mărunte și regulate. Rena.

— Îmi pare rău că ești obligată să vorbești cu mine, Caroline. E clar că nu vrei.

— Avem multe paltoane bune…

— Vrei, te rog, să te uiți la mine?

Și-a trecut degetele mâinii libere peste buze. Paul nervos? Asta era ceva nou. Catifeaua din coatele jachetei sale era tocită. Renei nu-i păsase suficient de mult cât să-i cârpească și lui haina?

Paul a întins mâna către brațul meu.

— A fost groaznic fără tine, C.

Am făcut un pas în lateral. Juca teatru? În definitiv, era bun la așa ceva.

— Puteți să alegeți orice haină…

De ce nu mă puteam opri să bălmăjesc despre haine?

Paul a venit mai aproape.

— Sunt într-o situație dificilă, Caroline.

Dacă juca teatru, o făcea remarcabil de bine. În mod clar, nu dormise în ultimul timp. Copleșită, m-am întors să sprijin un stender, ca să nu îl dărâme vântul.

Paul m-a apucat de încheietura mâinii și m-a întors spre el.

— Măcar mi-ai citit scrisorile?

Mi-am smuls mâna.

— Am fost ocupată. Ar trebui să vezi apartamentul. Mama fierbe pânze de bumbac pe mașina de gătit…

— Dacă le-ai citi doar, ai ști…

— Ar trebui să o vezi cocoțată pe un scăunel, amestecând în vas cu o padelă de canoe.

M-am întors și am aranjat hainele. M-a urmat.

— Deci asta e? N-o să mai fim niciodată împreună?

Pentru o clipă, a părut mai înalt.

Deprimarea îi venea bine lui Paul. O deprimare nerasă, ciufulită, adorabilă. Am încheiat nasturii unui paltonaș roz.

Paul a făcut un pas în spate.

— Am citit că o să fii aici și am simțit că trebuie să te văd. Am venit cu o ocazie tocmai de la Rouen.

— Ar trebui să pornești la drum curând. Stă să plouă.

— E altcineva? Am auzit că erai cu un bărbat…

— Ce?

— Vă țineați de mână. La Café George. Toată lumea te cunoaște, Caroline. Umblă vorba. Îmi datorezi măcar o explicație.

Luasem prânzul cu unul din admiratorii mamei, un conte cu barbă din Amiens, cu douăzeci de ani mai mare ca mine. Neconsolat că mama avea prea puțin timp pentru el, petrecuse jumătate de prânz ținându-mi mâna între mâinile lui, implorându-mă să intervin pentru el, împiedicându-mă să mănânc din *vichyssoise*[102]*.*

— Cum poți să fii atât de insensibilă, Caroline?

— *Insensibilă?*

— Eu nici măcar nu pot să muncesc încă, și tu îți vezi aici de facerile tale de bine, de parcă aș fi nimeni pentru tine.

Facerile de bine? Am simțit cum temperamentul meu irlandez reacționează, cum îmi urcă pe spate un val de căldură, în ciuda frigului. M-am întors spre el.

— Cât de insensibil ai fost tu când ai decis să ai un copil? am replicat.

— Știai că eram căsătorit…

— Incompatibil, Paul. Copiii complică lucrurile, așa ai spus, ți-aduci aminte? „Nu e loc pentru așa ceva în viața unui actor”?

— Lucrurile se întâmplă. Adulții se confruntă cu ele. Asta dacă nu sunt bogați și răsfățați…

[102] Supă cremă de cartofi cu praz sau ceapă, servită de obicei rece.

— Răsfățați? Zău? Este răsfăț să renunț la propria mea fericire pentru cea a unui copil pe care nici măcar nu-l cunosc? Ai tu idee cum e să mă trezesc în fiecare dimineață știind că tu și familia ta sunteți împreună, iar eu sunt singură? Nu-mi vorbi tu mie despre insensibilitate.

De-abia când și-a deschis jacheta și m-a înfășurat în catifea, am realizat că tremuram.

— Fii rațională, Caroline! Când o să mai găsească vreunul din noi ceea ce avem?

— E-adevărat, am spus, cu nasul în cămașa lui de bumbac. E posibil să fii singurul bărbat rămas în Paris.

A râs și m-a tras mai aproape.

— Mi-e dor de tine, C.

Parfumul lui dumnezeiesc ne învăluia, înfășurați cum eram în acea jachetă, cu degetele lui împletite în partea din spate a mijlocului meu. Îmi lipsise aroma aceea moscată de pin și de piele. Mi-a atins ușor obrazul cu buzele.

— Vino să mâncăm ceva, a spus. Chiar și cu orchestra aia groaznică, îți aud stomacul ghiorăind. Un prieten de-ai mei are un bistrou în Le Quartier Latin care o să-ți placă. A făcut o tartă cu mere. Cu *crème fraîche*[103] adevărată.

Cât de minunat ar fi să mă strecor într-un separeu cu Paul, bancheta de piele îngăduindu-ne să stăm cu șoldurile lipite, așa cum au făcut atâția îndrăgostiți înaintea noastră. Mâncarea ar fi puțină, dar măcar am avea pâine caldă și vin. Am vorbi despre orice. Care smântână e mai bună? Din sud-estul sau din sud-vestul Franței? În ce piesă nouă ar trebui să joace? Cât de mult mă iubește? Dar pe urmă? Se va duce acasă, la familia lui, și mă va lăsa într-o stare de spirit mai proastă ca înainte.

— O să vin la New York, a spus Paul, și buzele lui erau moi lângă urechea mea. O să fie ca înainte.

I-am simțit pieptul lipit de al meu, doar mătasea rochiei mele și bumbacul cămășii lui ne despărțeau.

— Nu poți să pleci pur și simplu de aici, Paul.

Chiar dacă n-ar avea o familie, nu mai putea fi niciodată cum a fost. Lumea era atât de diferită acum.

Paul s-a tras înapoi, m-a ținut la distanță, și pe fața lui a apărut zâmbetul lui cel mai periculos.

---

[103] Smântână (în limba franceză).

— Trebuie să mă întorc la New York. Broadway-ul își revine, știi doar.

M-am desprins din brațele lui și m-am înfiorat când vântul mi-a umflat rochia. Se folosea de mine ca să scape de noile lui responsabilități? Mă voia pe mine sau își dorea doar să se elibereze de viața de familie?

— Haide, C. Am putea face ceva împreună. O să mă gândesc la Shakespeare. Hai să discutăm despre asta la cină!

Am simțit o picătură de ploaie pe mână. Va trebui să mut hainele sub tenda magazinului.

— Trebuie să te întorci la familia ta, Paul!

Paul a făcut un pas în spate.

— Ești enervantă.

— Ești tată.

— Dar te iubesc…

— Iubește-ți fiica! Dacă nu o iubești, am renunțat degeaba la tine. Așa că *prefă-te* dacă trebuie, și curând vei descoperi că de fapt ești sincer. I-am atins mâneca: Nu e așa de greu. Trebuie doar să fii acolo. Când se trezește noaptea speriată. Dacă se poticnește la școală.

— Rena nu mă vrea acolo…

— Dar fiica ta, da. Vrea să o înveți cum să mergeți cu barca, să te lauzi cu ea în parc. Tu nu știi cât de puternică e dragostea ta, Paul. Fără ea, o să se îndrăgostească de primul băiat care o să-i spună „te iubesc”, și el o s-o distrugă pentru totdeauna.

— De ce să renunțăm la tot ce avem? E ridicolă etica asta a ta de pelerin.

— Puritan, l-am corectat eu.

— Nu cred că pot s-o fac.

— Poți. Știi, durerea e așa de ciudată: devine mai blândă odată cu exercițiul. I-am întins un pachet alb. Haina asta e perfectă, i-am spus. Puțin mare, dar ea o să crească.

— Te iubesc, C. Și sunt încăpățânat, doar știi.

— Iubește-o pe ea, Paul! Dacă nu pentru tine, atunci fă-o de dragul meu.

— O să te trezești într-o bună dimineață și o să știi că ai făcut o greșeală cumplită.

Mi-am ascuns un zâmbet. Zi mai bine în *fiecare* dimineață.

Paul m-a privit lung, apoi și-a scos jacheta și mi-a așezat-o pe umeri. Avea pe dedesubt doar un tricou alb vechi, zdrențuit pe

alocuri. Era un tricou de dinainte de război, fără îndoială, căci atârna oarecum larg pe el, dar imaginea lui Paul în el, chiar și așa slab cum era, a atras privirile mai multor femei de acolo.

— Asta întotdeauna a arătat mai bine pe tine, a remarcat el. Căptușeala de satin era plăcută pe pielea mea, și era caldă încă de la trupul lui.

Paul m-a sărutat pe amândoi obrajii și a luat pachetul alb. Am netezit între degete clapa unui buzunar de catifea, moale ca urechea unei pisici.

Am ridicat privirea la timp ca să pot urmări spatele frumos al lui Paul în vreme ce se îndepărta prin mulțime, apoi m-am întors și am împins stenderele departe de ploaie.

∴

În lunile care au urmat, Paul a mai trimis câteva scrisori, iar eu am încercat să-mi distrag atenția muncind ca voluntară. Cel puțin o aveam pe mama, deși ea nu putea să fie cu mine pentru totdeauna. Viața noastră a devenit o rutină bine cunoscută celor care se aflau în azilurile pentru bătrâni – ceai cu prietenii mamei, în vreme ce discuțiile se învârteau în jurul inflamațiilor articulației sacroiliace; câte un comision din când în când la ambasadă, pentru Roger; și concerte de coruri bisericești.

Erau zile lipsite de culoare, care nu se deosebeau cu nimic una de alta, așa că o vizită a unei prietene a mamei într-o dimineață m-a tulburat foarte tare. Mama îmi spusese că o prietenă de-a ei pe nume Anise Postel-Vinay, care fusese arestată când lucrase pentru Rezistența franceză în timpul războiului și fusese deținută în lagărul de concentrare Ravensbrück, ne făcea o vizită la apartament. Anise și prietenele ei înființaseră ADIR. Deși mama a fost neobișnuit de reținută când i-am cerut mai multe amănunte, am acceptat, așteptându-mă ca Anise să apară la ușa noastră și să ceară haine purtate sau mâncare la conservă.

În acea zi, când a sosit Anise, mama, aflată în faza nefericită a ponchourilor, purta o chestie cu carouri roșii, gen caftan, pe care o dezgropase din vreun cotlon. Când mama purta acel poncho, parizienii se holbau la el, de parcă își imaginau care i-ar fi locul, azvârlit peste o masă de cafenea, sub o farfurie cu brânzeturi bune.

Am auzit soneria, și mama a invitat-o pe Anise să intre. În urma ei veneau doi bărbați care duceau o targă de pânză pe

care stătea întinsă o femeie înfășurată într-o pătură albă de bumbac.

— Dumnezeule! am exclamat eu.

Anise, o femeie frumoasă și directă, a intrat în livingul nostru Aubusson și și-a trecut o mână prin părul ei tuns scurt.

— Bună dimineața, *Madame* Ferriday. Unde să o ducă oamenii?

Am făcut un pas înapoi.

— Rămâne? Aici? Nu știam nimic despre asta.

Mama s-a apropiat de targă.

— Anise m-a întrebat dacă o putem ajuta pe prietena ei, mi-a spus. E inconștientă, Anise?

Anise și-a lăsat mâna pe piciorul femeii, acoperit de pătură.

— Sedată profund. Tocmai am adus-o cu avionul de la Varșovia.

— Are nevoie de un spital, *Madame* Vinay, am spus eu.

— Numele ei e Janina Grabowski. Am cunoscut-o în lagărul de concentrare Ravensbrück. A fost operată de doctorii naziști. Anise a pus o mână pe fruntea femeii. Trebuie să ne ocupăm de asta în secret. A fost scoasă din Polonia… fără să știe autoritățile.

Vorbeam de o poloneză fugară și bolnavă?

— Nu putea fi ajutată în Polonia?

— Cea mai mare parte a Varșoviei e în ruine, Miss Ferriday. Sistemul lor de sănătate e în haos. Nu există antibiotice.

Anise a dat deoparte pătura ca să ne arate piciorul femeii. Sub tifon, se vedea o infecție gravă.

— Duceți-o imediat în camera mea, a spus mama. O să pregătesc niște bandaje noi.

În sfârșit, mama putea să retrăiască zilele petrecute de familia Woolsey pe câmpul de luptă al Războiului Civil.

— O să-l chem pe doctorul nostru curant să o vadă.

Am întins o mână către targă.

— Stați! Am ascultat procesul la BBC. Germanii trebuie să ofere despăgubiri…

— Nimic, Miss Ferriday. Germania a decis că nu recunoaște Polonia comunistă drept țară. O consideră parte din Rusia.

— E ridicol!

— Janina e o persoană minunată, care odată mi-a dat mie medicamentul pe care l-ar fi putut folosi ea însăși pentru a se

salva, și datorită ei pot să stau astăzi aici. A suferit în dimineața asta mai mult decât vei suferi dumneata în toată viața dumitale și ar putea chiar să moară în timp ce noi stăm aici și vorbim.

Le-am făcut semn bărbaților să o ducă.

— O primim cu plăcere, am spus.

— Bun. Mulțumesc, *Mademoiselle.*

M-am apropiat de fereastră.

— Puneți-o în patul meu, le-am cerut oamenilor. Prima ușă pe stânga.

Oamenii au dus targa pe hol către camera mea, și mama i-a urmat. Când au trecut pe lângă mine, am văzut că sângele din picior trecuse prin pătură. În ce ne băgaserăm?

— Suntem la dispoziția dumneavoastră, *Madame* Vinay, am spus.

Anise a pornit-o spre ușă.

— Mama dumitale mi-a spus că o să ne ajuți. S-a întors și aproape că a zâmbit. Asta e bine. Pentru că mai sunt alte șaizeci și două acolo de unde a venit ea.

PARTEA A TREIA

Capitolul 37

KASIA

1957

Într-o seară, după ultima mea tură ca infirmieră, am luat-o pe Halina de la școala cu orar prelungit. Școala făcea parte dintre multele astfel de centre controlate de guvern. În acea vreme, în Lublin, orice copil ai cărui părinți lucrau era repartizat la o astfel de unitate, unde copiii de vârstă școlară își petreceau ziua învățând noțiuni de bază din matematică, citire, și retorica Partidului Comunist. M-am îndreptat către a noastră, situată într-un fost complex de apartamente rechiziționat de partid, un loc cenușiu și trist, care mirosea a mâncare de cartofi și de varză, un miros pe care tot nu puteam să-l suport chiar și la doisprezece ani după Ravensbrück. Cel puțin, guvernul plătea pentru el.

În vreme ce așteptam să iasă copiii, m-am rezemat de perete ca să-mi ușurez piciorul beteag și m-am uitat la noua mea brățară, urmarea unui plan pe care-l pusesem la punct cu părintele Skala. Părintele, bunul prieten al lui Papa, era fostul nostru preot paroh, acum pensionat. La îndemnul Zuzannei, i-am cerut sfatul, căci mă simțeam copleșită ca mamă. Încercând să mă descurc cu munca, îngrijirea unui copil și îndatoririle de soție, de multe ori eram atât de epuizată și de nervoasă, încât îmi pierdeam din ce în ce mai des cumpătul. Părintele Skala mi-a sugerat ca, pe lângă rugăciuni, să port la încheietura mâinii o bandă de cauciuc și să trag de ea de câte ori aveam un acces de furie. Purtam banda aceea roșie la mână și trăgeam mult de ea în fiecare zi. La sfârșitul săptămânii, încheietura mea era rănită de la atâtea plesnituri.

— Nu fugiți, a strigat tovarășa Jinda, șefa unității Halinei, când copiii s-au repezit către părinții lor.

Era ușor să o văd pe fiica mea în mulțime. Avea părul auriu al Matkăi și era mai înaltă cu o palmă decât ceilalți copii. La zece ani, Halina era cu un an în urma copiilor de vârsta ei, căci rămăsese în aceeași clasă din cauză că nu știa tabla înmulțirii. Ce minunat era să o văd – răsplata mea, premiul pe care Dumnezeu mi-l dăduse pentru tot ce am îndurat. Copiii s-au apropiat de părinții lor și au schimbat salutările acceptate. Halina a dat mâna cu mine și a depus pe obrazul meu un sărut formal. Avea un miros atât de plăcut, de săpun și de aer proaspăt, chiar și după ce stătuse în locul acela mohorât.

— Bună seara, Matka, a spus Halina.

Tovarășa Jinda a văzut cu un zâmbet că toți copiii fuseseră preluați și s-a întors ca să adune următorul grup.

— Un sărut adevărat pentru mămica ta, Halina? am spus eu.

Ea și-a întins mânuța către mâna mea.

— Știi că n-avem voie, a răspuns.

Ne-am îndreptat spre ușă. Ce fetiță serioasă devenise!

— Și cum se simte azi cea mai grozavă fiică?

— Nu mai grozavă decât oricare alta, a replicat Halina.

— A fost mai bine azi la somn?

La programul prelungit, copiii erau învățați să mănânce și să doarmă și chiar să se ducă la toaletă atunci când li se cerea.

— Doar m-am prefăcut că dorm, a spus Halina.

În anii 1950, Partidul Muncitoresc Unit Polonez, sau PZPR, împuternicitul polonez, prost mascat, al Moscovei, deținea controlul deplin. Deși Stalin era mort, politica lui continua. Stalin promisese Aliaților la Yalta că va organiza alegeri libere în țările est-europene și le va îngădui să funcționeze democratic, dar în schimb a instalat la putere în fiecare țară un guvern al Partidului Comunist, iar Polonia nu făcea excepție. Am sfârșit prin a avea alegeri trucate, niciun partid politic independent și interdicția de a critica partidul. Întreaga politică se baza pe nevoile colective ale poporului. Eu am fost repartizată din nou ca infirmieră în secția de urgențe la noul spital de stat, iar Pietrik la fabrica de la marginea Lublinului, unde era dus cu autobuzul în fiecare zi.

— O să vorbesc cu profesoara ta, i-am spus. Trebuie să aibă grijă să dormi bine.

Lăsată la școală la 5 dimineața și luată acasă la 7 seara, copilul avea nevoie de odihnă în timpul zilei.

— Nu, Matka. Nu sunt bebeluș. Și pe urmă, dacă te plângi, tovarășa Jinda o să mă pună din nou la coada șirului pentru masă. În plus, e bine așa. Am putut să mă gândesc la ce o să pictez în weekendul ăsta.

Am trecut repede pe lângă o coadă la pâine și am simțit cum mă arde piciorul.

— Nu avem culori, Halina.

— Avem pensulele mamei tale.

— Cum a fost ora de matematică?

— Tovarășa Jinda a făcut cartonașe cu numere. O să rămân la matematica pentru copilași până o să ajung de vârsta ta. Urăsc tabla înmulțirii.

— Ca infirmieră, eu folosesc în fiecare zi matematica.

— Marthe a zis că o să-mi cumpere culori de ziua mea de nume.

— Când e examenul de testare? am întrebat.

— Nu știu, a spus Halina.

A luat de jos de pe drum un băț și l-a târât în urma ei, desenând linii în praful de lângă drum.

— Te-a lăsat tovarășa Jinda să fii în echipa albastră?

— Da, a spus Halina.

— Fără probleme?

— Da. După ce i-am spus că nu există nicio dovadă că Iisus a înviat din morți, m-a lăsat să fac tot ce-am vrut.

M-am oprit brusc, stârnind un val de înțepături în picior.

— Cine ți-a spus asta? a întrebat-o.

— Nu știu, a răspuns, ridicând din umeri.

Am reținut informația asta șocantă, pentru a discuta mai târziu cu tovarășa Jinda. Se presupunea că la școală nu se vorbea despre religie. Era destul că trebuia să ne furișăm ca să mergem la liturghie. Fiecare drum la biserică însemna o notă proastă la dosarul tău, și existau oameni plătiți de autorități ca să noteze asemenea lucruri.

Școala cu program prelungit era la douăzeci de minute de mers pe jos de la apartamentul nostru. Piciorul mă durea de la statul aproape toată ziua în picioare, pentru a mă ocupa de pacienți, dar eram mai norocoasă decât cele mai multe dintre infirmiere, căci puteam să ajung pe jos la școală. Aproape tuturor celorlalte le fuseseră repartizate case în afara orașului și își vizitau copiii doar în weekenduri.

Avuseserăm de asemenea noroc că Papa, cumva continuând să lucreze la poștă, reușise să ne țină pe toți în apartamentul nostru. Pietrik, Halina și eu stăteam în fostul meu dormitor; Zuzanna dormea în vechea ei debara, unde nu încăpea decât patul ei; și, deși încercam să nu mă gândesc la asta, Papa și Marthe dormeau în camera pe care odinioară el o împărțea cu Matka.

Mirosul de aluat cu unt ne-a întâmpinat la ușă. Marthe cocea din nou *kólaczki*[104], preferatele Halinei.

Halina a fugit la Marthe.

— *Babcia!*[105]

— Mica mea *ciastko*[106]*,* a spus Marthe, întorcându-se de la mașina de gătit și luând-o pe Halina în brațe.

— Mi-ai cumpărat culori? a întrebat Halina.

— *Halina,* am intervenit eu. Nu e frumos!

— E-n regulă, a spus Marthe, așezând-o pe Halina la masă, cu o farfurie de *kolaczki* cu caise în față. E doar o fetiță.

— E destul de mare ca să știe cum să se poarte, am replicat eu.

Am străbătut micul coridor spre camera mea, simțind la fiecare pas cum un vătrai încins îmi înțeapă piciorul. Vechiul meu pat era împins într-o parte și de celălalt perete stătea lipit micul pat al Halinei, pe care îl împărțeam cu ea aproape în fiecare noapte. Când începuserăm eu și Pietrik să dormim separat? Pietrik stătea așezat și citea o carte, încă în salopeta gri de la fabrică. Fusese repartizat la Fabrica de îmbrăcăminte pentru femei Lubgal, din noua suburbie Helenów, la marginea orașului. Fabrica avea propria ei școală profesională și locuințe în apropiere pentru personal, pentru care ne înscriseserăm pe lista de așteptare.

Poate părea ciudat, dar îmi plăcea grozav salopeta aia. I se potrivea foarte bine – pe umerii lui lați, pe picioarele lungi.

— Ce citești? l-am întrebat.

Mă durea piciorul și voiam mai mult ca orice să mă întind pe pat.

Pietrik nu a răspuns. Cartea lui era învelită într-o copertă de hârtie maro, dar era *Doctor Jivago,* una din multele cărți

[104] Cornulețe (în limba poloneză).
[105] Bunică (în limba poloneză).
[106] Prăjitură (în limba poloneză).

interzise. Prietenul lui Pietrik, Aleksander, fusese ridicat pentru că citise eseul lui Thoreau *Nesupunerea civilă,* așa că Pietrik avea grijă ce citea.

Mi-am aruncat geanta pe pat.

— Cum a fost la muncă?

— Azi l-au luat pe Symbanski. Direct de la bancul lui de lucru. Nu și-a făcut norma. Le-a dat o sticlă de votcă, dar tot l-au luat.

— Trebuie să profităm…

— Trebuie să vină un al treilea război mondial.

Mi-am dat jos uniforma și am rămas doar în furou, cel despre care îmi spusese cândva că mă făcea să arăt ca Myrna Loy[107].

— Halina trebuie să învețe pentru examenul ei de matematică. Poți s-o ajuți?

Pietrik nu și-a ridicat privirea din carte.

— Contează ce face la examen? O să ajungă la banda de asamblare, lângă mine.

— Dacă ar putea să meargă pe o pregătire medicală…

— Las-o-n pace! Pietrik a îndoit colțul unei pagini. Și n-o mai bate la cap pe profesoara ei.

Am simțit cum pereții se strâng în jurul meu. Am tras de banda de cauciuc. M-a ars pe interiorul încheieturii, dar nu mi-a potolit furia crescândă.

— Nu bat pe nimeni la cap, am replicat.

— O să te pună pe vreo listă, cât ai bate din palme. Tatăl tău n-o să poată să te scape, oricât de prieten ar fi cu Kremlinul.

Am întins mâna spre brațul lui Pietrik.

— Tu mă-nțelegi… trebuie să am un cuvânt de spus în viața copilului meu. Hai să ne găsim timp să discutăm despre asta, doar noi doi…

— Vorbește mai încet, Kasia. Pietrik și-a aruncat cartea pe pat și s-a dus către ușă. Marthe știe suficient de mult din problemele noastre.

A ieșit și a închis ușa în urma lui. Îi făceau plăcere micile lui revolte. Banda de cauciuc nu mă ajuta, așa că am tras aer adânc în piept, ca să lupt împotriva furiei.

Când am auzit-o pe Zuzanna întorcându-se de la muncă, m-am grăbit să mă schimb. Am ieșit din cameră și am văzut-o sărutând-o pe Halina pe creștetul capului și furând niște *kolaczki* din farfuria ei.

[107] Myrna Loy (1905-1993), actriță de film, televiziune și teatru americană.

— Ai mâncat azi ceva? am întrebat-o pe Zuzanna.

— Unele persoane își întâmpină sora cu un „bună”, a zis ea cu un zâmbet strâmb.

Avea cearcăne vinețiii sub ochi.

— Cum a fost la spital? a întrebat Marthe.

— Bine, a răspuns Zuzanna. S-ar putea să primim zece paturi noi.

— Acesta e un lucru bun? am întrebat eu.

— Mai multă muncă pentru aceiași bani, a spus Pietrik.

Am observat cutia de tablă cu culori de lângă farfuria Halinei. O marcă britanică de lux.

— De unde sunt culorile astea? am întrebat, încercând să-mi păstrez vocea calmă.

Cu siguranță, nu de la un magazin. În acel moment, nu mai existau magazine particulare, iar cele de stat nu vindeau mărci străine. Astea erau culori de pe piața neagră.

— O prietenă mi-a făcut rost de ele, a spus Marthe. Un dar de ziua ei, venit mai devreme…

— I-am spus că nu primește culori.

— Încetează! a șoptit Pietrik.

Am închis ochii și am tras aer în piept.

— Dă-mi culorile, Halina!

— Kasia, a intervenit Zuzanna, punându-mi o mână pe umăr.

Mi-am tras umărul. În acea clipă am observat pensula, i-am văzut vârful din păr de samur sub farfuria Halinei. Pensula pentru acuarele Kolinski a Matkăi, cu gâtul ei de nichel strălucind în umbra farfuriei.

— De unde ai aia? am întrebat, cu răsuflarea tăiată.

— Marthe mi-a dat-o, a răspuns Halina.

Marthe a făcut un pas spre mine.

— E așa de talentată…

— Dă-mi pensula, Halina, i-am spus, cu brațul întins, cu palma în sus.

Halina și-a strâns degetele în jurul culorilor și al pensulei și apoi și le-a pus în poală.

— Dă-mi-le, i-am cerut și m-am apropiat de ea.

— Încetează, a spus Pietrik.

Sângele îmi vuia în urechi, inima îmi bubuia în piept. Halina s-a ridicat și a fugit la Marthe, cu pensula și culorile în mână.

— Dă-mi-le, am spus, ducându-mă după ea.

— E vina mea, a intervenit Marthe, cuprinzând-o cu un braț pe fiica mea.

Am întins mâna să apuc pensula.

— Nu, a spus Halina, trăgându-se înapoi.

— Sunt *mama* ta. Trebuie să mă asculți pe mine. Nu pe tovarășa Jinda. Nu pe Marthe. Pe *mine.*

Halina a rămas fermă pe poziție, strângând la piept culorile și pensula.

— Nu, a spus.

— Ea e… a început Marthe.

— Nu te băga! Vrei să mă lași măcar o dată să vorbesc cu copilul meu? Am întins brațul. Dă-mi culorile, Halina!

— Niciodată, a spus Halina într-un fel detașat, privindu-mă drept în ochi.

E imposibil să fi fost mâna mea cea care a dat palma, căci s-a întâmplat înainte să mă pot gândi la asta, și totuși am pălmuit-o cu putere pe obraz. În clipa în care mâna mea i-a părăsit fața, am vrut să iau gestul înapoi, dar asta era imposibil.

— Kasia, a spus Pietrik, iar tonul lui nu era atât acuzator, cât – *mai rău* – dezamăgit.

Halina nici măcar nu a plâns, doar a dat drumul culorilor și pensulei pe podea, lângă ea. Am ridicat de jos pensula lăcuită în negru și, ținându-i capetele în mâini, am rupt-o în două pe spătarul unui scaun de bucătărie, cu un pocnet mulțumitor, lăsând cele două capete distruse ca niște mustăți de pisică.

M-am retras în camera mea, tremurând de rușine, și am rămas în picioare în cămăruța aceea, uitându-mă la patul pe care eu și Halina îl împărțeam. Ursul ei de jucărie stătea așezat lângă pernă. M-am întins pe pat și l-am strâns la piept. Avea mirosul Halinei. Dulce și onest. Ce fel de mamă devenisem?

Curând, ușa camerei s-a deschis și a intrat Marthe. M-am ridicat în capul oaselor cu un geamăt.

Marthe a închis ușa.

— Poate că sunt ultima persoană pe care ai dori să o vezi, dar nimeni altcineva nu vrea să vină.

— Te rog, Marthe… asta nu e…

— Te privesc de doisprezece ani, Kasia. Înțeleg mult mai multe decât crezi tu.

— Nu mă simt bine. Piciorul meu…

— Înțeleg că ai fost preferata mamei tale. Că ai pierdut-o, și ăsta e un lucru groaznic, dar e vremea să mergi mai departe. E timpul să fii sinceră.

— Sincer, mi te pui în cale. Eu sunt singura care o disciplinează pe fiica mea. Tu doar gătești și îi dai lucruri.

— Fiica ta are nevoie de dragoste.

— Nu-mi ține predici! Bineînțeles că o iubesc.

— Trebuie să depășești toate lucrurile astea și să i-o arăți. Marthe s-a așezat lângă mine pe pat. Și n-o poți forța pe Halina să fie ceva ce nu e.

— Arta nu aduce nimic bun.

— Ce s-a întâmplat cu mama ta a fost tragic, dar hai să mergem mai departe!

— Acum aș vrea să mă odihnesc.

— Și soțul tău? Are nevoie de ajutor, Kasia. E viața ta, dar mama ta ar vrea ca Halina să fie iubită. Eu și tatăl tău o să stăm în noaptea asta la niște prieteni. Pietrik și Halina vor dormi în camera noastră, așa că vei avea timp să te gândești. Ai de făcut o alegere. Să continui cu nedreptatea sau să te ridici deasupra ei. Rezolvă asta! Lasă și alți oameni în sufletul tău.

— E ușor pentru tine să spui asta. Nici măcar nu ești mamă.

Marthe s-a dus către ușă.

— Și nici tu nu ești în clipa asta, fată dragă.

A plecat, și pentru prima oară după atâta vreme am avut o noapte întreagă camera doar pentru mine. Un spațiu liniștit în care să mă gândesc și să încerc să rezolv problemele. M-am uitat la banda de cauciuc moale de la încheietura mea. De acum înainte, aveam să mă folosesc de propria mea ingeniozitate și intuiție.

Când în sfârșit am adormit, aveam deja un plan. Aveam să îmbunătățesc situația. Aveam să caut ajutor, să las și alți oameni să intre în viața mea. O să am grijă să petrec mai mult timp cu Halina. Eu și Pietrik o să ne găsim timp să fim doar noi doi. Supraviețuisem Ravensbrückului. Cum putea viața obișnuită să fie mai grea de atât?

Capitolul 38

CAROLINE

1957-1958

După ce în sfârșit am părăsit Parisul după război, eu și mama am călătorit pe jumătate din glob. India și Italia. O croazieră de-a lungul coastei britanice până în Scoția.

Primul lucru pe care l-am făcut odată ce eu și mama am debarcat definitiv în New York a fost să ajut la organizarea balului „Aprilie în Paris” al acelui an. Era o acțiune sofisticată de strângere de fonduri care susținea mai multe organizații de caritate franceze și americane, printre care și noul meu Comitet al Iepurilor de la Ravensbrück. Trecuse mai bine de un deceniu de când Anise Postel-Vinay îmi vorbise despre această cauză, iar eu și mama ne atașaserăm foarte mult de ea, corespondând în mod regulat cu polonezele. Wallis Simpson, cunoscută oficial ca ducesa de Windsor, americanca divorțată care se căsătorise cu fostul rege britanic Edward al VIII-lea, avea să participe la bal, și intenționam să-i cer sprijinul.

Sala de bal de la Waldorf nu arătase niciodată mai bine. Cavalcada de celebrități hollywoodiene *en vogue* și VIP-uri de la Washington a făcut nenumărate tururi de prezentare, cu un pahar în mână. Dar o singură femeie atrăgea toată atenția. Bărbat sau femeie, nu conta – toți ochii erau ațintiți asupra lui Marilyn Monroe.

Eu și Betty eram albinuțele unui comitet care transformase sala de bal într-o Țară a Minunilor franceză, văzută prin ochii unei matroane din Manhattan.

Un ring mare de dans ocupa centrul încăperii, flancat de mese lungi. Am prins steaguri tricolore deasupra scenei, în mijlocul căreia am ajutat să fie trasă o statuie aurie enormă a generalului Lafayette, călare pe un cal ce se cabra din mijlocul unei mări de crini albi. Comitetul de decorare avea fonduri serioase, căci era un grup bine dotat financiar. Bărbații purtau smochinguri, iar doamnele erau îmbrăcate în roșu, alb sau albastru. Marilyn Monroe purta o rochie lungă cu paiete,

albastru-închis, care îi punea în evidență într-un mod minunat înzestrările naturale.

În acea seară, mă simțeam ca o sirenă, îmbrăcată într-o rochie Schiaparelli albastru-mov, cu o mică trenă cochetă care ștergea de praf podeaua, în vreme ce mă plimbam printre mese, îndeplinindu-mi ultima dintre sarcinile mele legate de decorare. Mă gândeam că arătam destul de bine pentru cei cincizeci și ceva de ani ai mei.

Am așezat un trandafir roșu, curățat de spini, într-un recipient de plastic cu apă lângă farfuria fiecărei invitate, citind, în vreme ce făceam asta, cartonașele, un soi de *Who's Who* al celor mai dorite staruri și personalități politice: senatorul John Kennedy; Jacqueline Kennedy; domnul Winston Guest; C.Z. Guest[108]; Raymond Bolger[109]; Gwendolyn Bolger.

Domnul Paul Rodierre.

Un val de răceală m-a inundat. Paul? Cum de nu aflasem? Trecuseră zece ani de când nu-l mai văzusem. Lângă el, Leena Rodierre. Se recăsătorise? Minunat! Ce se întâmplase cu Rena? Am așezat un trandafir lângă farfuria Leenei și am terminat repede, vrând să pun o distanță între mine și Paul. Îi văzusem când și când numele în știrile legate de noile sale proiecte, dar nu-i văzusem niciunul din filme. Ce-aș fi putut să-i spun?

Actorul Jean Marais[110] și actrița Françoise Arnoul[111], îmbrăcați în uniforme militare franceze, au început seara intrând în sala de bal într-o trăsură deschisă trasă de doi cai negri. În vreme ce stăteam și îi priveam, Betty, radioasă în organza albastră, m-a găsit și mi-a dat un pahar de șampanie.

— Ar trebui să vezi pungile cu cadouri de anul ăsta, Caroline. Numai Dior. Și în sfârșit caviar *bun...*

Pungile cu cadouri de la bal erau de fapt niște valijoare înțesate cu obiecte de lux, invitații având nevoie de hamali care să le care până la mașinile care așteptau afară.

---

[108] Lucy Douglas Cochrane, cunoscută ca C.Z. Guest (1920-2003), actriță de teatru, jurnalistă, designer de modă americană. A fost căsătorită cu Winston Guest.

[109] Raymond Wallace „Ray" Bolger (1904-1987), actor, dansator și cântăreț american, cunoscut îndeosebi pentru rolul său de sperietoare din filmul *Vrăjitorul din Oz* (1939). Gwendolyn Bolger este soția sa.

[110] Jean-Alfred Villain-Marais (1913-1998), actor de film și teatru, sculptor și pictor francez; a cunoscut un mare succes în anii 1950 cu filmele sale de capă și spadă.

[111] Françoise Arnoul (n. 1931), actriță franceză care s-a bucurat de o mare popularitate în anii 1950.

— Îți vine să crezi când îi vezi pe toți actorii ăștia? Ai fi ajuns mare în filme dacă mai jucai și acum.

— Chiar acolo cu Gloria Swanson[112]...

— Ei bine, în seara asta ești pregătită pentru prim-planul tău. Arăți fabulos, sincer. Aș vrea să pot spune același lucru și pentru biata Wallis Simpson. E indiscutabil fosilizată. Am văzut-o la toaletă, și mi-a admirat rochia. „Ăla e albastru Wallis?" a întrebat. Zău? Întotdeauna e vorba numai despre ea.

— E bine că a venit.

— N-a fost greu, Caroline. Locuiește sus, în Turnuri[113]. Personalul trebuie să i se adreseze cu „Alteța Voastră Regală", deși oficial nu are voie să folosească acest titlu. Și ducele[114] e aici. Pare puțin cam amețit. Cred că Wallis i-a dat ceva medicamente.

— Cel puțin face presă pentru cauza noastră.

— Zău? Încearcă să iei reporterii de lângă Marilyn și Arthur[115].

— Am de gând să-i cer lui Wallis să le ajute pe femeile poloneze.

— Succes, Caroline! E tare zgârcioabă.

— Ea și ducele nu fac altceva decât opere de caritate.

— Atâta timp cât există camere de filmat în jurul lor. Apropo de camere, voiam să te las să descoperi singură, dar Paul Rodierre e aici.

Am băut jumătate din conținutul paharul dintr-o singură înghițitură, iar bulele mi-au alunecat pe gât ca niște artificii.

— De unde știi? am întrebat-o.

— L-am văzut. Cu noua lui soție. Vreo actriță-copil. El arată bine, are un bronz de doamnă respectabilă din Palm Beach. Cred că poartă amândoi corset. Betty a așteptat reacția mea, cu o privire piezișă. Acum să n-o iei la fugă.

— E-n regulă, am spus, în vreme ce stomacul meu făcea tumbe. De fapt, le-am văzut cartonașele pe masă. Nu am nimic să-i spun.

— Ei bine, dacă totuși vorbiți, stai departe de cuțite!

---

[112] Gloria May Josephine Swanson (1899-1983), actriță și cântăreață americană, unul dintre cele mai cunoscute staruri ale filmului mut.

[113] La ultimele etaje ale hotelului Waldorf-Astoria se află un „hotel în hotel", cunoscut sub numele de „Turnurile Waldorf".

[114] Ducele de Windsor, fostul rege Edward al VIII-lea.

[115] Arthur Miller (1915-2005), dramaturg și eseist american, reprezentant de seamă al teatrului american. A fost căsătorit cu Marilyn Monroe în perioada 1956-1961.

— Nu fi caraghioasă, am răspuns, dând paharul peste cap.

Trecuseră mulți ani de când nu-l mai văzusem, și nu mai eram îndrăgostită de el.

Betty s-a dus să-și caute soțul, pe care l-a zărit făcându-și loc prin mulțime cu două pahare de șampanie în mână, iar eu am plecat în căutarea lui Wallis Simpson. Deși părerile despre ea erau împărțite, părea o femeie plină de compasiune. Speram că o să se arate plină de înțelegere pentru necazurile doamnelor poloneze și o să-și ofere ajutorul.

M-am strecurat prin mulțimea de invitați, simțind cum trena mea este călcată de mai mulți pantofi de lac. Am găsit-o pe Wallis într-o parte a sălii de bal, împreună cu Rosemary Warburton Gaynor, soția unui reputat chirurg plastician, dr. William C.T. Gaynor, și președinta comitetului de organizare a balului. De aproape, era ușor de văzut de ce Willis se aflase de cincisprezece ori pe Lista internațională a celor mai bine îmbrăcate personalități[116]. Era îmbrăcată într-o rochie Mainbocher, dreaptă, din dantelă albă, cu părul ei negru adunat într-un coc bine strâns. Soțul său aștepta alături, ascultând doar cu o ureche ce-i spunea ambasadorul britanic, cu ochii ațintiți asupra lui Wallis, ca un câine de vânătoare bătrân așteptând fluierul stăpânului.

Wallis și Rosemary stăteau împreună – ca două gazele lângă o adăpătoare – la o aruncătură de băț de locul unde Marilyn stătea așezată lângă soțul ei, Arthur Miller. Am zăbovit în preajmă, așteptând ca Rosemary să mă observe, și am mai luat un pahar de șampanie, ca să-mi fac curaj. Doar nu îi cereai în fiecare zi bani ducesei de Windsor.

Curând, drăguța Rosemary m-a văzut și a întins mâna spre mine, bucuroasă de diversiune.

— Oh, Caroline, vino să o cunoști pe ducesă!

Îmbrăcată într-o rochie albă până la podea, cu umerii goi și terminată cu un volan, Rosemary m-a tras mai aproape.

— Alteța Voastră, dați-mi voie să v-o prezint pe prietena mea Caroline Ferriday. Caroline Ferriday, dă-mi voie să ți-o prezint pe Alteța Sa, ducesa de Windsor.

Wallis a ezitat, apoi a întins o mână acoperită de o mănușă de satin. I-am strâns mâna, în vreme ce mă întrebam cum i te

[116] Listă a fost creată în 1940 de Eleanor Lambert, critic de modă și figură centrală în industria modei, pentru a pune în valoare moda americană a acelei perioade.

adresezi unei femei divorțate căsătorită cu un rege care a abdicat. Am urmat exemplul lui Rosemary și m-am decis pentru „Alteța Voastră”. Atât de mult se scria despre Wallis Simpson în acea perioadă, încât aveam senzația că deja o cunosc foarte bine. Presa era atât de preocupată de fiecare aspect al vieții ei – hainele create de designeri francezi, mâinile ei mari, alunița de pe bărbie, atitudinea ei nepăsătoare și, mai presus de toate, bijuteriile ei.

Rosemary a făcut un semn cu mâna în direcția ringului de dans.

— Caroline ne-a ajutat *teribil* de mult să aranjăm toate astea.

— Mă bucur să te cunosc, a spus Wallis.

Inima a început să-mi bată mai repede. Cum să aduc vorba de Iepuri? De ce eram așa de agitată? Jucasem o dată în Boston în fața unui public de masoni cu fesuri pe cap, care își trecuseră o sticlă de gin din mână în mână, în primul rând al sălii de teatru. Acel moment fusese mult mai înfricoșător decât acesta.

— E incredibilă Marilyn Monroe, a spus Wallis, fără să se adreseze nimănui în mod special.

Se uita către grupul de oameni adunați în jurul lui Marilyn și al soțului ei. O echipă de reporteri de la o televiziune franceză, cu reflectoarele aprinse, îi intervieva pe cei doi la masa lor.

— Toți fotografii de aici sunt înnebuniți după ea.

— Datorită rochiei, a spus Rosemary.

— Niciunul nu mi-a aruncat nici măcar o privire, s-a plâns Wallis.

Doamna Gaynor s-a întors către mine.

— Caroline muncește *neobosit* pentru cei chinuiți de soartă, Alteța Voastră. Are o adevărată reputație.

— Cum așa? a întrebat Wallis, înviorându-se și luând un pahar de șampanie de la un chelner în smoching, sperând probabil să audă despre un scandal.

Ce plăcut e ca atunci când propria ta reputație e discreditată, să auzi de necazurile altcuiva.

— O reputație *bună,* bineînțeles, a spus Rosemary. Conduce filiala americană a unei organizații franceze care ajută femeile copleșite de nevoi. Pentru munca ei a primit Crucea Eliberării[117] *și* Legiunea de Onoare franceză.

[117] Ordre de la Libération, ordin francez acordat eroilor eliberării Franței în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

— Nu te apropia de tartinele alea, dragă… sunt prea sărate, a strigat Wallis către duce, care stătea în apropiere, privind aparent fascinat către tava unui chelner pe care se aflau tartine cu mousse de ficat.

— Da, eu conduc Prietenii americani ai ADIR, Alteța Voastră, am spus eu. Sprijinim femei care au revenit din lagărele de concentrare. Le ajutăm să-și recapete o viață normală.

— Încă și-acum? a revenit Wallis în conversație. Câți ani au trecut de la război? Nu le ajută guvernul lor?

— Pe unele dintre ele, dar tot au nevoie de sprijin. Încercăm să obținem compensații pentru un grup de femei de la Ravensbrück, un lagăr de concentrare german de lângă Fürstenberg.

— Eu și Ducele ne străduim să evităm orice loc cu „berg” în numele său.

După călătoria cuplului la Berlin, înainte de război, unde au fost primiți de Hitler, presa adeseori amintea de această gafă, chiar și la douăzeci de ani după ea.

— Femeile sunt numite Iepurii de la Ravensbrück, Alteța Voastră, am spus. Femei poloneze, de fapt la acea vreme doar niște fete, pe care doctorii de acolo au făcut experimente.

— Ce îngrozitor! a exclamat Rosemary.

— Poloneze? a întrebat Wallis, cu o cută între sprâncene. Credeam că lucrezi pentru francezi. Totul e teribil de confuz.

Atenția lui Wallis s-a îndreptat către un model din prezentarea de modă, care s-a oprit în apropierea noastră, cu o mână pe șold, cu cealaltă în aer, la încheietura căreia avea o brățară latră cu diamante. Ducele și-a ridicat sprâncenele către Wallis, ca și cum ar fi întrebat-o ce părere avea de brățară. Wallis a ridicat din umeri evaziv.

— Ajutăm femei de orice naționalitate care au revenit din lagărele de concentrare, am spus eu. Condițiile sunt deosebit de grele în Polonia. Multe dintre ele sunt bolnave, unele pe moarte, și tot nu au primit nicio compensație, deoarece Germania de Vest nu recunoaște Polonia comunistă ca țară.

Wallis a aruncat o privire prin cameră, căutând probabil ieșirea.

— În prezent, nu sunt în situația de a putea dona ceva. Noi trebuie să ne ploconim pentru tot ce ni se dă. Nu suntem nici

măcar pe Lista Civilă[118], dacă poți să-ți închipui. Și pe urmă, lumea a început să se sature de atâta moarte și distrugere. Poveștile astea îi plictisesc chiar și pe oamenii care au trecut prin ele. Cine *nu* și-a scris memoriile?

Wallis s-a întors către duce, i-a netezit părul regal de Peter Pan și a făcut mare caz de medaliile de aur și de panglicile de pe pieptul lui.

I-a luat din mână o tartină, a pus-o înapoi pe tava de unde o luase el și l-a prins pe duce de mână.

— Hai să ne repezim până sus să vedem ce fac câinii, a spus și i-a făcut semn chelnerului cu tava de argint să îi urmeze. Mopșii trebuie să mănânce cel puțin la două ore, a adăugat cu un zâmbet și a pornit-o repede către ieșire.

— Te rog să mă scuzi, Rosemary, am spus eu.

Se pare că totuși Wallis nu era înduioșată de cauza mea.

— Mult noroc cu strângerea ta de fonduri, dragă, mi-a spus Rosemary pe când mă întorceam să plec. Cu siguranță cu voi dona. Și poate să treci pe la Norman Cousins, la *Saturday Review*[119]*.* Doar el și scumpa lui soție au ajutat Fetele din Hiroshima[120].

— Așa voi face, Rosemary. Mulțumesc.

Am luat-o pe la marginea sălii de bal în căutarea unui alt pahar de șampanie, necăjită de refuzul lui Wallis. Am avut grijă să mă joc de-a „Dacă aș fi Paul Rodierre, unde aș sta?”, ca să-l evit. Cu siguranță s-ar instala cât mai departe de spectacolul prezentării de modă. Probabil lângă mâncare.

Cu siguranță lângă bar.

Am ocolit barul și am trecut pe lângă modelele Dior în vreme ce ele se învârteau și treceau printre invitați. Un chelner și-a croit drum prin mulțime, oferind cartofi microscopici având pe ei smântână și caviar. Oare toată mâncarea din acea seară avea să fie atât de minusculă? Am făcut un pas către tavă, dar m-am oprit brusc, căci cineva mă călcase pe trenă.

---

[118] Lista cu persoanele care primesc bani de la guvern, propusă și votată de parlamentul britanic pentru familia regală și pentru întreținerea domeniului Coroanei.

[119] *Saturday Review,* anterior numită *The Saturday Review of Literature,* revistă săptămânală literară (1924-1982). Norman Cousins a fost redactor-șef în perioada 1940-1971.

[120] Hiroshima Maidens, un grup de 25 de japoneze care erau școlărițe atunci când au fost desfigurate de bomba aruncată în Hiroshima la 6 august 1945 și care au suferit operații de reconstrucție în Statele Unite în 1945, ce s-au bucurat de o mare publicitate.

— Vă rog, am spus, întorcându-mă.

Paul.

Iar lângă el stătea o creatură fermecătoare – Leena, fără nicio îndoială.

— Nietzsche spunea că o dietă alcătuită predominat din cartofi te face să bei, a spus Paul, continuând să-și țină pantoful pe trena mea.

Vocea lui m-a amuțit. Și nici nu m-a ajutat faptul că iubita lui era aproape prea frumoasă pentru a fi privită, că avea gene dese și genul acela de față perfectă căreia o țigară îi dă exact nota potrivită de cruzime. Era înaltă, îngrozitor de tânără și cu picioare lungi.

— Văd că mă urmărești, a spus Paul.

Fata s-a îndepărtat către parada de modă, sorbind din șampanie, fără să pară că se simte amenințată – asta dacă m-a observat cu adevărat.

— Poți să-ți iei piciorul, am spus.

— Ai obiceiul ăsta de a dispărea, a remarcat Paul.

— Doar când sunt provocată.

A lăsat piciorul acolo.

Mă așteptasem ca Paul să își fi revenit de când îl văzusem ultima oară, dar nu eram pregătită pentru cât de bine arăta, în formă și ciudat de bronzat pentru aprilie.

— Trebuie să-mi scot rochia?

Paul a zâmbit.

— În sfârșit, petrecerea asta începe să arate bine.

— Zău așa, Paul. E o Schiaparelli.

A luat piciorul de pe trena mea.

— Am ieșirile păzite.

— Nu-ți bate capul cu asta.

— Șampanie? a întrebat un chelner care trecea pe acolo, cu paharele pline de bule pe tava de argint.

— Nu, mulțumesc, am spus, făcând un efort considerabil de a mă abține.

— M-am gândit să te sun aseară, a spus Paul. M-am gândit că mama ta avea în sfârșit să stea de vorbă cu mine.

— După atâția ani? Nu contează.

— Dar am dat de niște coniac. Știi cum e.

— Nu prea.

— Speram să fii aici. Printre oamenii tăi.

Am dat din umeri.

— E o cauză bună, am spus.

A apărut un alt chelner.

— Șampanie? a întrebat.

Paul a luat două pahare.

— Speram că o să putem discuta despre tot.

— Nu e nevoie. Au trecut aproape zece ani, Paul.

— Ai citit vreodată măcar *una* dintre scrisorile mele?

— Chiar trebuie să plec…

— Nu ești absolut deloc curioasă să auzi și versiunea mea?

Am luat un pahar de la el cu o mână tremurătoare.

— Nu prea.

— Nu-mi datorezi asta? După ce m-ai părăsit așa?

— Dacă așa îți aduci tu aminte că a fost… am spus.

Am privit-o pe noua soție a lui Paul cercetând cu atenție furoul stacojiu al unui model. Oare gustase vreodată *foie gras*? Cum de își păstra silueta într-o țară care privea dezaprobatoare exercițiile susținute de gimnastică?

S-a apropiat de noi un fotograf.

— Pot să vă fac o fotografie, domnule Rodierre?

— De ce nu? a spus Paul.

M-a tras spre el cu mai multă forță decât era nevoie, cu un braț în jurul mijlocului meu. Încă se mai dădea cu Sumare. Oare noii lui soții îi plăcea? Era imposibil să nu-i placă.

— Zâmbește, Caroline! Prefă-te că mă placi.

Blițul ne-a orbit pentru o secundă.

— Mulțumesc, domnule Rodierre, a spus fotograful și s-a îndepărtat.

— Ultima dată când am fost în încăperea asta, eu dominam sala de pe scena aceea, a spus Paul.

Am dat din cap doar și m-am prefăcut că îmi revin după ce mă orbise blițul, temându-mă că, dacă vorbesc, o să-mi apară și câteva lacrimi în ochi.

— Te-ai bronzat, am spus după câteva clipe.

— Cannes. A fost oribil. Urăsc toată povestea aia.

— Sunt convinsă. Și unde e Rena?

— Cine știe? Ultima dată a fost văzută pe insula grecească Hydra cu un tânăr care avea pe jumătate vârsta ei.

— Ce minunat pentru ea!

Vorbeam serios. Rena merita să stea ceva vreme la soare.

— Poate că m-ai părăsit tu, dar viața a mers totuși mai departe, Caroline. Probabil că nu prea iau cele mai bune decizii când e vorba de femei.

— Poate că renunți la ele pentru postul Paștelui.

Paul a zâmbit.

— Mă bucur să te văd din nou, C. Ți-e foame? O duc pe Leena să cunoască niște tipi din industria filmului. Știu un locșor pe malul Hudsonului…

— Uite ce e, Paul, e clar că niciodată nu te-am cunoscut cu adevărat. Hai să lăsăm lucrurile așa cum sunt! Poate să ne aducem aminte de momentele bune, am spus și m-am întors. Trebuie să plec.

Paul m-a prins de încheietura mâinii.

— Nimic n-a mai fost așa de bine ca timpul petrecut de noi în New York. Știi, n-am mai putut iubi.

— Așa se pare, am spus, privind-o pe Leena lui cum ia o tartină cu homar de pe o tavă.

— Ce-i cu tine? Mi-a fost îngrozitor de greu. Nu ești singura persoană care a avut de suferit…

— *Mon cher,* a strigat Leena spre Paul, sunt moartă de foame.

Chiar eram invizibilă pentru ea când i-a făcut semn lui Paul să o urmeze.

— Vino aici, dragă, i-a strigat Paul.

Leena și-a croit drum către noi. Fusese o noapte lungă. Chiar trebuia să fac cunoștință cu soția lui?

— Oh, te rog, Paul. Aș prefera să nu…

Paul a tras-o pe Leena lângă el, cu un braț în jurul mijlocului ei.

— Leen, aș vrea să o cunoști pe…

— Caroline *Ferriday,* a spus Leena. Cum de nu te-am recunoscut? Fata mi-a luat mâna și m-a tras spre ea. Sigur că te știu din fotografii. Cu Helen Hayes[121]. Cum era să fii pe aceeași scenă cu ea?

— Mulțumesc, dar chiar trebuie să plec.

— Vrea să fugă, Leena, a spus Paul. Trebuie să o ții bine.

Leena m-a apucat de braț cu cealaltă mână.

— Oh, te rog. Aș face orice să luăm prânzul împreună. În Paris. Data viitoare când vii acolo.

[121] Helen Hayes Brown (1900-1993), actriță americană de teatru și film, cu o carieră impresionantă de 70 de ani, încununată cu numeroase premii și medalii.

— Aș prefera să nu…

— Dar, tată, trebuie s-o convingi tu.

Am simțit un fior alunecându-mi pe brațe.

Tată?

— Miss Caroline Ferriday, Leena Rodierre, a spus Paul, și de aproape zâmbetul lui era mai periculos ca niciodată.

— *Pascaline* e numele meu de scenă, dar te rog, spune-mi Leena.

Cum de nu mi-am dat seama?

— Și eu am jucat Balthazar[122], Miss Ferriday. Primul meu rol, exact ca dumneata. Tata mi-a spus totul despre dumneata.

— Spune-mi Caroline, dragă, i-am cerut, în vreme ce o priveam lung. Leena era o combinație perfectă a părinților ei, înaltă, cu prezența scenică a tatălui ei, fără îndoială.

— Trebuie să fi fost un Balthazar perfect, Leena, am spus eu.

Fata m-a cuprins în brațe și m-a strâns bine. Copilul drăgălaș pe care îl găsisem la Orfelinatul Saint-Philippe. *Pascaline.* Născută în ziua de Paști…

Pascaline mi-a dat drumul.

— Te rog, spune că o să vii la Paris, Caroline. Urmează să primesc primul meu rol principal. Ar însemna enorm pentru mine să te văd acolo.

Am dat din cap. Cu greu mi-am stăpânit lacrimile. Era o fată minunată, cu farmecul tatălui ei.

— Bineînțeles, dragă.

— Ei bine, trebuie să plecăm, a spus Paul.

— Tata îmi face cunoștință cu oameni din *film,* a spus Leena.

— *Au revoir,* Caroline. Paul m-a sărutat pe amândoi obrajii, iar eu i-am simțit asprimea familiară a bărbii, cămașa mea aspră de pocăit. Ce-ar fi să-mi răspunzi la scrisori de data asta? La un moment dat, chiar și eu renunț.

— Nu te-ai schimbat, am spus.

El a zâmbit.

— Bănuiesc că într-un colțișor al sufletului o să avem întotdeauna douăzeci de ani.

Paul a dispărut în mulțime și eu am avut vechea senzație de sfâșiere la plecarea lui, dar de data asta era cumva puțin mai ușor. Oare chiar se întâmplase asta? Fiica lui Paul mă invitase la Paris?

[122] În tradiția creștină, unul dintre cei trei magi.

Am scăpat într-un taxi după ce un valet mi-a ridicat geanta cu cadouri în portbagaj, conținutul ei fiind deja rezervat donațiilor. În vreme ce taxiul se îndepărta, l-am zărit pe Paul în mulțime și am simțit căldura acelor *retrouvailles,* un alt cuvânt dintre acelea care nu se pot traduce în engleză și care înseamnă „fericirea de a reîntâlni după mult timp pe cineva pe care îl iubești”. Mi-am strâns brațele în jurul trupului acolo, pe bancheta din spate a taxiului, fără să mă deranjeze că mă duceam acasă singură.

Oare avea să scrie? Poate. Aș putea chiar să-i răspund, dacă o să am timp.

∴

În ziua următoare am urmat sfatul lui Rosemary Gaynor și l-am sunat pe Norman Cousins, faimosul redactor-șef al lui *Saturday Review,* sperând să stau puțin de vorbă cu el în biroul lui. Poate să-i cer să le pomenească pe femeile poloneze în revistă. Mi-a propus să trec pe acolo în acea după-amiază.

Am stat la recepție, frunzărind ziarul. Din obișnuință, m-am dus la rubrica mondenă și am văzut o pagină întreagă cu fotografii de la balul „Aprilie în Paris”. Chiar sub o fotografie cu Marilyn Monroe și cu ambasadorul britanic care își ațintise privirea în decolteul ei, era o fotografie cu Paul și cu mine. Era cât pe ce să cad de pe scaun. Deși smochingul lui avea o croială europeană, puțin cam prea cambrat în talie, iar trena mea era murdară, alcătuiam un cuplu destul de frumos. Sub fotografie scria: *Miss Ferriday și Paul Rodierre, înapoi pe Broadway?*

Încă mai eram ușor ametită după ce văzusem fotografia, când recepționera m-a condus pe un coridor, pe lângă imagini supradimensionate ale copertelor de la *Saturday Review,* în rame de aluminiu, către o sală de conferințe. Norman își adunase colectivul la masa cea lungă, cu un carnețel cu pagini galbene în fața fiecăruia.

— Mă bucur să te cunosc, Caroline, a spus Norman, ridicându-se să mă întâmpine.

Era imposibil să nu fii fermecat de înfățișarea lui plăcută, într-un fel demodat, și de zâmbetul generos. Deși chiar și cel mai simplu papion poate arăta urât pe omul nepotrivit, Norman își purta fluturele de muselină cu aplomb.

— Vei avea atenția noastră totală vreme de cinci minute.

Norman s-a dus în capătul îndepărtat al sălii și s-a rezemat de perete. Pentru o clipă, m-am simțit tulburată să mă aflu în prezența unui editor atât de distins, cunoscut în toată lumea. Dintr-odată, fluturii din stomacul meu nu voiau să se liniștească și am simțit cum mi se usucă gura. Mi-am adus aminte de sfatul lui Helen Hayes, care mă ajutase întotdeauna pe scenă: „Nu fi plictisitoare! Folosește-ți tot trupul!”

— Domnule Cousins, deoarece dumneavoastră și soția dumneavoastră ați strâns o sumă de bani considerabilă pentru Fetele din Hiroshima…

Am tăcut și m-am uitat în cameră. Oamenii lui Norman făceau orice în afară de a fi atenți. Se jucau cu ceasurile ori stilourile lor sau scriau în carnețele. Cum puteai să comunici cu o audiență atât de absentă?

— Am crezut că ați putea fi interesat și de acest grup de femei, în circumstanțe similare.

— Sunt femei poloneze? a întrebat Norman, jucându-se cu reportofonul pe care îl ținea în mână.

— Mă tem că nu pot continua dacă nu am atenția dumneavoastră totală, domnule Cousins. Înțelegeți, trebuie să folosesc într-un mod eficient scurtul timp pe care îl avem.

Norman și echipa lui s-au aplecat în față, cu ochii ațintiți asupra mea. Aveam audiență.

— Da, femei poloneze, catolice, prizoniere politice, arestate pentru activitatea lor în Rezistența poloneză. Deținute în lagărul de concentrare de la Ravensbrück, singurul lagăr de concentrare major pentru femei al lui Hitler, și folosite pentru experimente medicale. A existat un proces special al doctorilor la Nürnberg, dar lumea a uitat de victime, și nu a existat niciun ajutor sau sprijin pentru cele care au supraviețuit.

Norman și-a ferit privirea și s-a uitat afară pe geam la pătratele de piatră cenușie și la turnurile de apă ale New York-ului care se vedeau de la etajul al zecelea.

— Nu știu dacă cititorii noștri sunt pregătiți pentru o nouă campanie atât de curând, Miss Ferriday, a spus el.

— Proiectul Hiroshima încă mai apare în registrele contabile, a spus un bărbat care semăna cu un curățitor de pipe, cu ochelari gen Dave Garroway[123] mult prea mari pentru fața lui.

[123] David Cunningham „Dave” Garroway (1913-1982), om de televiziune american, crainic și prezentator al programului *Today* de la NBC.

Îl știam din vedere ca fiind Walter Strong-Whitman, căci frecventa biserica noastră, deși nu am făcut niciodată cunoștință.

— Femeile acestea au fost operate într-o serie complexă de experimente, am spus eu.

Am făcut să circule în jurul mesei fotografii de 20 pe 25 de centimetri și am privit chipurile oamenilor pe când își treceau fotografiile de la unul la altul, repulsia transformându-se în groază.

Norman s-a apropiat de masă.

— Dumnezeule, Caroline, astea nici nu arată a picioare. Din ăsta lipsesc oase întregi și mușchi. Cum pot să meargă?

— Nu prea bine, cum vă puteți da seama. Prin lagăr umblau sărind. Ăsta e și unul dintre motivele pentru care au fost numite Iepuri. Acesta, și faptul că au servit drept animale de laborator pentru naziști.

— Cum au reușit să ajungă înapoi în Polonia? a întrebat Norman.

— Cum au putut. Pe unele le-a salvat Crucea Roșie suedeză. Altele au fost trimise acasă cu trenul când rușii au eliberat lagărul.

— Care sunt nevoile lor urgente? a întrebat Norman.

M-am apropiat de el.

— Au mari probleme în Polonia, în spatele Cortinei de Fier, fără acces la îngrijire medicală modernă și fără niciun ajutor din partea guvernului german.

— Cortina de Fier, a spus domnul Strong-Whitman cu un hohot de râs. Nu e treaba noastră să ne punem cu toată acea…

— Germania de Vest a oferit compensații altor femei deportate, dar nu și Iepurilor, deoarece nu recunoaște Polonia comunistă drept țară. Unele au murit din cauza unor boli atât de banale pe care aici le putem vindeca.

— Nu știu ce să spun, Caroline, a zis Norman. Rușii nu cooperează cu nimeni în prezent.

— De ce ar trebui fetele astea să sufere pentru că opresorii lor nu le îngăduie să părăsească țara?

— Murphy s-a dus în Germania de Est pentru povestea cu United Airlines, a spus un tânăr.

— Asta ar putea merge ca un reportaj de călătorie, a spus o femeie într-o frumoasă jachetă pepit.

— Clientul Pan Am ar putea ajuta, a spus un altul.

— Asta e o idee groaznică, Norman, a protestat Strong-Whitman. Nu putem apela la cititorii noștri pentru orice fleac, să cerem bani pentru tot soiul de lucruri. Cititorilor noștri *puțin* le pasă de Polonia.

— De ce nu încercăm să aflăm? am spus eu.

— Aceasta este o revistă literară, Miss Ferriday, a spus Strong-Whitman. Nu suntem obligați să publicăm povestea preferată de caritate a fiecărui club de femei din New York.

Club de femei? Am respirat adânc.

— Vă puteți păstra standardele înalte și totuși să îi ajutați pe cei dezavantajați de soartă. Norman a dovedit asta cu Fetele din Hiroshima.

— Putem publica un articol în secțiunea de lifestyle și să dăm o adresă pentru donații, a spus Norman. Dar nimic foarte sofisticat. Poate o pagină.

— Forța caritabilă a acestei țări a secat, a declarat Strong-Whitman. Câți ani au trecut de când a luat sfârșit războiul? Doisprezece? Nimeni n-o să dea nimic.

— Ce adresă să menționăm? a întrebat o tânără cu un carnet de stenografiere.

— The Hay, Main Street, Bethlehem, Connecticut, am răspuns.

Chiar făceau asta? Am simțit cum toți mușchii mi se relaxează.

— Sunteți sigură că vreți să vi se trimită corespondența acasă, Miss Ferriday? a întrebat femeia.

— Cum e oficiul poștal din Bethlehem? a întrebat Norman. Se pot ocupa de o corespondență suplimentară?

M-am gândit la dirigintele nostru de poștă, Earl Johnson, palid precum pâinea albă, cu șortul lui kaki și pălăria căptușită cu plută, adeseori derutat de un nume de familie scris greșit.

— Păi, e dintre cele mai bune, am răspuns. În fiecare an e inundat cu plicuri, căci toată lumea vrea o ștampilă cu Bethlehem pe felicitarea de Crăciun. Oficiul nostru poștal se poate descurca.

— Atunci, rămâne Bethlehem, a spus Norman. Felicitări, Caroline! Hai să vedem dacă-ți putem aduce Iepurii în America!

∴

Până la urmă, Norman a fost cel care a scris un articol foarte frumos despre Iepuri, pe patru pagini.

Începea cu: *Acum, când încep să scriu, știu că, de fapt, cel mai greu îmi va fi să conving oamenii că ceea ce se povestește aici nu e o descriere a adâncului unui infern imaginar, ci o parte din lumea noastră,* iar mai departe era și mai bine, căci explica în detaliu, cu grijă, suferințele fetelor și situația lor cumplită.

După apariția numărului din *Saturday Review,* au venit câteva scrisori: una întreba dacă Iepurii au nevoie de un agent teatral, alta voia să știe dacă doamnele puteau să apară la o întâlnire la un club 4-H[124]. Mi-am dat seama că, într-adevăr, era posibil ca America să fi obosit de atâta caritate.

În săptămâna următoare, într-o superbă dimineață de toamnă, caldă și atât de cețoasă, de parcă priveam lumea printr-o bucată de tifon, am terminat de hrănit caii din grajd și m-am îndreptat către oficiul nostru poștal din Bethlehem pentru a lua corespondența. Purcica noastră, pe care mama o botezase Doamna Chatterley, mă urma îndeaproape, părând să nu vrea să mă scape din ochi.

Am trecut pe lângă prietenele mamei din Clubul de grădinărit Litchfield, adunate în grădină, mâncând fursecurile cu nucă de cocos ale lui Serge și bând punci, iar cupele lor de cristal sclipeau în curcubeu în vreme ce ele sorbeau. Sally Bloss, mâna dreaptă a mamei, încă în saboți de grădină, cu bandana legată ca o bavețică de copil, stătea în picioare în fața grupului, ținând o prelegere pe subiectul zilei: viespea, prietena grădinii. Lângă ea, tot în picioare, era Nellie Bird Wilson, micuță și brunetă, slăbănoagă și ea ca o viespe, ținând în sus un cuib subțire ca hârtia, probabil gol. Calendarul social al mamei era mult mai încărcat ca al meu, plin cu întâlniri ale clubului de grădinărit, evenimente de caritate la Clubul ei de dans și gătit, antrenamente cu echipa ei de baseball.

Când am ajuns la poștă, aflată puțin mai sus pe strada noastră, steagul american de deasupra ușii m-a poftit înăuntru, și am lăsat-o pe Doamna Chatterley cu botul lipit de ușa de plasă. Micul nostru oficiu poștal din Bethlehem era ca un labirint de odăițe, înghesuit sub aripa Băcăniei Fraților Johnson. Băcănia era locul de adunare a orașului, cu singura noastră pompă de benzină și gelaterie.

[124] Rețea de organizații de tineret care au ca scop angajarea tineretului în atingerea potențialului său deplin, dezvoltarea sentimentului civic, a responsabilității.

L-am găsit pe Earl Johnson în camera de sortare a corespondenței, un spațiu strâmt nu mai mare ca o debara. Stătea cocoțat pe scaunul lui înalt fără spătar, având îndărătul său un perete compartimentat în căsuțe poștale, presărat cu plicuri. Pentru hainele sale, Earl prefera nuanțele neutre ale spectrului cromatic, dând impresia că, dacă stătea suficient de mult în picioare, avea să nu se mai poată distinge de corespondența lui. Pe frunte îi luceau picături de sudoare, fără îndoială datorate celor zece minute de sortare riguroasă din acea dimineață.

Earl s-a aplecat în față prin ferestruică și a împins spre mine un fluturaș cu Târgul din Bethlehem, care urma să aibă loc în curând.

— E cald, a spus Earl, fără să mă poată privi în ochi.

Eram chiar atât de înfricoșătoare?

— Într-adevăr, așa e, Earl.

— Sper că n-ați venit la frizerul de jos. Azi nu lucrează.

Am luat fluturașul.

— Asta e singura corespondență pentru mine?

Earl s-a ridicat în picioare și a ieșit sfios din debaraua lui de sortare a corespondenței.

— Puteți să mă ajutați cu ceva, Miss Ferriday?

Viața la țară are farmecul ei, dar brusc mi s-a făcut dor și am simțit admirație pentru oficiul poștal din Manhattan, de pe Strada 34, acel complex de eficiență masiv, cu coloane.

— Chiar trebuie, Earl?

Earl mi-a făcut semn să o iau pe coridorul din spate și l-am urmat. S-a oprit lângă o ușă închisă.

— Ei? am făcut eu. Deschide-o!

— Nu pot, a răspuns, dând din umeri.

Mi-am făcut vânt cu fluturașul.

— Păi, adu cheia, pentru numele lui Dumnezeu!

— Nu e încuiată.

Am pus mâna pe mâner și am apăsat, apoi am împins ușa cu un șold, dar s-a deschis doar de un deget în camera întunecată.

— Ceva blochează ușa, Earl. Ce faci aici toată ziua? Nu poate să ia atât de mult timp să păstrezi ordinea.

— Clyde! a strigat Earl cât a putut de tare.

Nepotul domnului Gardener a venit în fugă.

— Da, Earl? a spus dragul de Clyde, care din profil era cât două foi de hârtie.

— Intră acolo pentru Miss Ferriday, a spus Earl.

— Da, domnule, a spus Clyde, bucuros să primească o misiune pe măsura dimensiunilor sale.

Clyde s-a strecurat pe deschizătura ușii ca un gândac puturos care se furișează pe sub rama unei ferestre.

Mi-am apropiat gura de crăpătura ușii.

— Deschide ușa, Clyde!

— Nu pot, Miss Ferriday. Sunt niște chestii în fața ei.

— Chestii?

De unde împrumuta Clyde limbajul ăsta?

— Chiar trebuie să faci curat aici, Earl, am spus.

Earl a frecat cu vârful pantofului un nod din dușumea.

— Eliberează ușa, Clyde, am spus eu. Ridică jaluzelele. Pe urmă o să te putem ajuta.

Am auzit un târșâit, un geamăt al lui Clyde, și pocnetul unei jaluzele care se ridică.

— E-aproape gata, Miss Ferriday, a spus Clyde.

Clyde a deschis ușa și pe fața lui s-a așternut un zâmbet minunat, ca de pian Steinway, căci dinții lui erau albi și drepți ca niște clape.

Camera era plină de saci de pânză, fiecare suficient de mare cât să îl poată încăpea pe Clyde însuși, toate purtând ștampila U.S. MAIL cu litere albastre. Sacii acopereau podeaua și tejgheaua care se întindea de-a lungul pereților. Unii se desfăcuseră la gură și din ei se revărsau teancuri de scrisori și pachete.

Am înaintat cu greu prin avalanșa de plicuri.

— Toate sunt adresate unor iepuri, Miss Ferriday, a spus Clyde. Uitați, una e din Hawaii.

— Dumnezeule, Earl, am spus eu, puțin ametită. Toate sunt pentru noi?

— Mai am zece în camionetă. Le-am aruncat aici pe fereastră.

— Ce s-a întâmplat cu „Nici zăpada, nici ploaia, nici arșița, nici bezna nopții nu îi opresc pe acești curieri să-și îndeplinească rapid cursele”[125], Earl?

[125] Aceste cuvinte, inspirate de descrierea făcută de Herodot pentru *angarium,* vechiul sistem persan de olaci, au fost asociate cu poștașii americani și apar înscrise ca un motto în oficiul poștal James Farley din New York.

— Poftim, Miss?

— De ce nu mi-ai spus?

Am ridicat de jos un teanc de scrisori expediate din Boston, Las Vegas… Mexic?

— De Crăciun am cincisprezece angajați suplimentari, a spus Earl. Vara, nu sunt decât eu aici. Mai sunt multe și la subsol. Așa de multe, că frizerul nici nu poate intra acolo.

Domnul Gardener a adus la oficiul poștal tot clubul de grădinărit al mamei cu un convoi de roabe, și am cărat acasă la The Hay toată corespondența, cu Clyde călare pe un sac întocmai ca pe un ponei și cu Doamna Chatterley chinuindu-se să țină pasul cu noi. Am deschis fiecare scrisoare, separându-le în teancuri pe masa din sufragerie, strigând cu voce tare ce conținea.

— Revista *Seventeen* pregătește o linie de îmbrăcăminte pentru fete! a spus Sally Bloss. Dr. Jacob Fine de la Spitalul Beth Israel oferă îngrijire medicală…

Nellie Bird Wilson a fluturat niște hârtie Roy Rogers[126]:

— Kevin Clauzen din Baton Rouge și-a trimis banii de buzunar.

— Ce drăguț, am comentat eu, notând totul.

Mama nu putea rupe suficient de repede plicurile.

— Spitalul Național Jewish din Denver, Caroline.

— Universitatea de Stat Wayne, a spus domnul Gardener. Dr. Jerome Krause, dentist.

Sally a ridicat în sus o scrisoare având în antet un castel albastru:

— Disneyland din Anaheim donează permise… Fetele vor fi oaspeții de onoare ai domnului Disney.

— Fundația Danforth trimite un cec, Caroline, a spus mama. Imens.

Nellie își făcea vânt cu un plic în vreme ce citea:

— Compania Converse Rubber vrea să creeze o colecție de încălțăminte pentru doamnele noastre.

— Haine și genți de la Lane Bryant[127], a spus Serge.

Am făcut un teanc cu radiologii și osteopații care ofereau îngrijire medicală și unul cu dentiștii care ofereau detartraje

[126] Produse de papetărie care poartă imaginea lui Roy Rogers (1911-1998), cântăreț de muzică country și actor, unul dintre cele mai populare staruri de western ale epocii sale.

[127] Lanț de magazine pentru femei specializat în haine XXL.

gratuite. Un teanc cu spitalele care ofereau paturi. Familii din Bar Harbor și până în San Diego care își deschideau casele pentru fete. Când se întuneca, am adunat banii și cecurile și am ajuns la peste șase mii de dolari, mai mult decât suficient pentru călătoria fetelor.

În următorul număr din *Saturday Review,* Norman a numit America „electrizantă în generozitatea sa”, iar eu eram amorțită de fericire.

Iepurii noștri veneau în America.

Capitolul 39

CAROLINE

1958

Eu și doctorul Hitzig am ajuns în Polonia în acea primăvară. A fost o plăcere să călătoresc cu doctorul, căci era binecuvântat cu o minte ascuțită și cu acea blândețe pe care o găsești de obicei numai la populația amish. Era medicul nostru american expert în chirurgie ortopedică, însărcinat să determine care dintre doamnele poloneze erau suficient de sănătoase pentru a suporta o călătorie în Statele Unite mai târziu în cursul acelui an. Eu venisem cu el ca să mă ocup de documentele pentru călătorie și să netezesc calea.

O delegație oficială ne-a întâmpinat și ne-a condus la Clinica de Ortopedie din Varșovia, cu o mașină particulară. Odată ce am intrat în clinică, doctorii polonezi l-au înconjurat pe dr. Hitzig. I-au strâns insistent mâna, l-au bătut pe spate și l-au condus la o masă de conferințe în fața unei scene improvizate. M-am așezat lângă dr. Hitzig, urmată de alți douăzeci și nouă de doctori polonezi și ruși. Erau acolo și doi membri ai ZBoWiD, Societatea Luptătorilor pentru Libertate și Democrație, o asociație oficială a veteranilor polonezi, autoritatea cu care Norman și cu mine am colaborat pentru garantarea drepturilor Iepurilor.

Clinica semăna mult cu Grange Hall din Bethlehem, deschisă și expusă curentului, încât chiar și în mijlocul camerei simțeam cum trăgea de la ferestre.

Primele trei doamne au intrat în clinică împreună, strânse una într-alta, ținându-și gulerele paltoanelor ridicate până la bărbie. Fiecare purta o geantă de pânză pe braț și pe fețele lor se vedea efortul călătoriei, căci simplii pași păreau să fie încă dureroși pentru toate trei. Traducătorul nostru, un tânăr grav cu părul ca al lui Stalin, s-a așezat lângă dr. Hitzig, iar femeile s-au dus către paravanul unde trebuiau să se schimbe, în spatele scenei.

Primul Iepure, o femeie drăguță în jur de treizeci și cinci de ani, cu părul negru tuns scurt și ochii negri, a apărut înfășurată ca o zeiță greacă într-un cearșaf alb. Și-a târșâit picioarele până la scaunul pliant de pe scenă, crispându-se la fiecare pas. S-a așezat și a privit audiența, cu bărbia ridicată.

Șeful doctorilor, profesorul Gruca, un bărbat energic și prietenos, cu trupul ca un hidrant de incendiu, a urcat pe scenă și a citit documentul. Din când în când, la intervale ce păreau nesfârșite, translatorul făcea traducerea în engleză.

— Moartea prietenului apropiat al lui Adolf Hitler, *Obergruppenführer SS* Reinhard Heydrich, a grăbit așa-zisele experimente medicale cunoscute sub numele de „operațiile cu sulfamidă” din lagărul de concentrare Ravensbrück. Dr. Karl Gebhardt, prieten apropiat și medicul personal al lui Heinrich Himmler, a fost chemat să îl trateze pe Heydrich, care fusese grav rănit într-o tentativă de asasinare a Rezistenței cehe, când mașina i-a fost aruncată în aer.

Mi-am ațintit privirea asupra femeii de pe scenă. Își ținea capul sus și asculta.

— Când l-a tratat pe Heydrich, dr. Gebhardt a refuzat să folosească sulfamidă, și a ales un alt tratament. După ce Heydrich a murit, Hitler l-a acuzat pe Gebhardt că l-a lăsat pe prietenul lui să moară de cangrenă gazoasă. Drept urmare, Himmler și Gebhardt au conceput o modalitate de a-i dovedi lui Hitler că decizia de a nu folosi sulfamidă a fost corectă: o serie de experimente, realizate mai întâi pe bărbați la Sachsenhausen și apoi pe deținutele de la Ravensbrück.

Femeia de pe scenă și-a dat deoparte părul de pe frunte cu o mână tremurândă.

— Gebhardt și colectivul lui medical au făcut operații pe femei perfect sănătoase, alese în mod special pentru picioarele lor robuste, pentru a repeta rănile traumatice. Au introdus în răni culturi de bacterii pentru a obține cangrenă gazoasă, apoi au

administrat unora dintre ele sulfamidă. Fiecare pacientă care a primit sulfamidă și a murit a dovedit că Gebhardt avusese dreptate. Printre deținutele operate – dr. Gruca a arătat către femeia de pe scaun – s-a numărat și Kasia Bakoski, născută Kuzmerick, actualmente infirmieră într-un spital de stat.

Doctorul a tras cearșaful pentru a arăta piciorul femeii. Lângă mine, dr. Hitzig a scos un icnet. Gamba era zbârcită și deformată într-un mod oribil, ca un pește eviscerat.

— Doamna Bakoski a fost operată în 1942. A suferit alte trei operații ulterioare. Toate din prima grupă: au fost introduse bacterii, lemn, sticlă și alte materiale. A fost făcută o incizie în extremitatea stângă de jos și vasele de sânge de pe ambele părți ale rănii au fost legate.

În vreme ce doctorul vorbea, Kasia își ținea bărbia sus, dar gura ei și-a pierdut duritatea. Ochii i-au devenit sticloși.

— În rană au fost introduse cuarț pisat și fragmente de lemn, apoi rana a fost cusută și acoperită cu ghips, a spus doctorul.

Oare doctorul nu vedea cât de tulburată era? M-am ridicat și m-am îndreptat către scenă.

— Ghipsul a rămas pe picior suficient cât să apară cangrena gazoasă, a continuat doctorul. Apoi a fost introdusă sulfamida.

Doctorii luau notițe.

— În afară de diformitatea gravă, care afectează întregul sistem scheletal, pacienta suferă de reacții posttraumatice ale creierului, depresie…

— Îmi pare rău, dar… a spus Kasia.

S-a ridicat, cu o mână peste ochi, cu cealaltă ținându-și cearșaful la piept.

Am urcat pe scenă.

— Asta nu mai poate continua, doctore.

— Dar femeile acestea au acceptat prezentarea, a spus dr. Gruca. Doctorii și-au întrerupt programul foarte încărcat pentru a fi aici.

— La fel au făcut și Iepurii, doctore. Puteți continua examinarea în particular. Dumneata, dr. Hitzig și eu vom fi prezenți.

— Asta e foarte…

Am luat mâna Kasiei.

— Femeile acestea au fost cândva victime, dar nu vor mai fi din nou abuzate, atâta timp cât sunt eu aici.

— Haideți să continuăm într-o sală de consultație mai mică, a spus dr. Hitzig.

Am ajutat-o pe Kasia să coboare de pe scenă și să se îmbrace.

— Mulțumesc, mi-a spus. Vă mulțumesc pentru ajutor.

— Vorbești engleza atât de bine, draga mea.

— Nu așa de mult.

— Oricum, mai bine decât vorbesc eu poloneza.

— Sora mea Zuzanna încă nu a ajuns aici, dar e pe listă. Ea e doctoriță. Și vorbește o engleză frumoasă.

— O s-o caut, am spus.

Examinarea a înaintat repede, odată ce ne-am mutat în sala de consultație mai mică, doar cu dr. Hitzig, dr. Gruca și eu. Sora Kasiei, Zuzanna, a fost ultima pacientă examinată. A cerut să i se dea voie Kasiei să asiste, și doctorii au acceptat.

— Zuzanna Kuzmerick, a citit dr. Hitzig. Patruzeci și trei de ani. Membră a grupului de control pentru operații cu sulfamidă. Injectată cu stafilococ și bacteria tetanosului. Una dintre puținele cazuri care nu a primit antibiotice și și-a revenit în mod spontan. În prezent, prezintă migrene laterale, ocazional amețeli și probleme gastrice. Posibil ulcer gastric, tratat cu antiacide.

Dr. Hitzig s-a oprit din citit.

— Continuați, domnule doctor, a spus Zuzanna. E în regulă.

Dr. Hitzig și-a scos ochelarii.

— Nu cred că e...

— Am văzut raportul, a spus Zuzanna. De fapt, eu l-am scris. Spune că am fost sterilizată în lagăr, nu?

Kasia s-a ridicat în picioare.

— Oh, nu, Zuzanna.

— E-n regulă. Eu am scris raportul. Vă rog, domnule doctor... continuați!

Dr. Hitzig și-a pus la loc ochelarii. Zuzanna a stat dreaptă pe scaunul ei, în vreme ce dr. Hitzig și-a început examinarea, pipăind glandele aflate de-o parte și de alta a gâtului ei.

— E greu pentru dumneata, ca medic, să devii dintr-odată pacient? am întrebat eu.

— Nu, a răspuns Zuzanna. E important să vezi ambele puncte de vedere. Asta mă face un doctor mai bun. Acesta e unul dintre motivele pentru care aș vrea să vin în America. Și să urmez niște cursuri medicale mai avansate și să învăț cât de mult pot.

Zuzanna vorbea o engleză atât de bună, cu accentul ei polonez plăcut, cântat, încât era o plăcere să o asculți.

Dr. Hitzig a frecat cu două degete partea stângă a gâtului ei.

— Ce este, doctore? a întrebat Zuzanna.

— Oh, nimic, a spus doctorul. Cred că am terminat deocamdată.

În vreme ce puneam totul în ordine, și femeile se pregăteau pentru călătoria spre casă, dr. Hitzig discuta cu colegii săi doctori, iar eu am împărțit darurile pe care le adusesem din State.

— Veniți aproape, fetelor, am spus.

Am întins una din frumoasele genți pe care le adusesem, din piele bleumarin. Închizătoarea aurie scânteia în lumină.

— Acestea au fost donate de un minunat magazin american numit Lane Bryant.

Fetele stăteau nemișcate, de parcă prinseseră rădăcini. Un grup atât de serios.

— Fetelor, vă rog, îndrăzniți, am spus, întinzând geanta spre ele. Sunt gratis. Au fost donate. Albastrul e culoarea care se poartă anul acesta.

Tot nicio mișcare. Am ridicat o cutie cu bomboane de ciocolată Whitman’s Sampler, cu numele scris pe pachet în cruciulițe.

— Vrea cineva bomboane de ciocolată?

Niciuna nu s-a apropiat de mine.

— Fig Newtons? Sunt fursecuri.

— Poate că ar trebui să facem o fotografie? a spus Kasia, arătând spre Leica mea.

S-au strâns pentru poză, și fotografia s-a aranjat singură, ca un buchet de flori într-o vază.

— Cum va fi această călătorie? a întrebat Kasia.

— Deocamdată, planul e ca Iepurii să ajungă în New York și apoi să se despartă, pentru a fi găzduite în case particulare din toată țara. După aceea, grupul se va reuni în San Francisco și va călători la Los Angeles, apoi va străbate țara cu autobuzul, vizitând Las Vegas, Texas, și va ajunge în final la Washington, D.C.

Kasia le-a tradus celorlalte, care s-au strâns mai aproape ca să asculte. M-am așteptat la cel puțin câteva zâmbete, dar femeile au rămas serioase.

— Ele ar vrea să știe de unde pleacă vaporul, a spus Kasia.

— Oh, nu *vapor,* am răspuns eu. Pan American Airways oferă gratis călătoria cu avionul.

A urmat o discuție foarte animată în poloneză și apoi o mulțime de zâmbete.

— Multe dintre noi nu am urcat niciodată într-un avion, a spus Kasia.

Dr. Hitzig a băgat capul pe ușă și toți ochii s-au întors către el.

— Avem lista finală, a spus doctorul. Pot să vorbesc cu dumneata între patru ochi, Miss Ferriday?

M-am grăbit să discut cu doctorul în camera de examinare.

— Toate au aprobarea să efectueze călătoria, a spus dr. Hitzig.

— Ce grozav, am spus și am scos un oftat imens de ușurare.

— Cu o singură excepție. Doctorița.

— Zuzanna? De ce, pentru numele lui Dumnezeu?

— Îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar am găsit un ganglion Virchow inflamat, a răspuns el.

— Ce?

— Indică o tumoare canceroasă.

— Poate fi tratată?

— Probabil că nu. E o dovadă a unui cancer gastric. Mă tem că zilele ei sunt numărate.

M-am întors repede la femeile care așteptau la ușă, cu hainele pe ele, ca să o pornească spre casă. Le-am cerut Zuzannei și surorii ei Kasia să vină să discute cu dr. Hitzig și cu mine și le-am condus în sala de examinare. S-au așezat pe scaune pliante.

— Zuzanna, a început dr. Hitzig. Mă tem că... Umflătura pe care am găsit în gâtul tău e un ganglion Virchow inflamat.

— Cuibul diavolului? a întrebat Zuzanna.

— Eu prefer să-i spun „semnul Virchow-Troisier”, a răspuns dr. Hitzig.

— E un simptom al cancerului gastric, nu-i așa? a spus Zuzanna.

— Mă tem că da.

— Păcat că a fost numit după un doctor *german,* a spus Zuzanna cu un zâmbet șters și cu ochii lucioși.

— Cum puteți fi siguri? a întrebat Kasia.

— Ar trebui să mai facem niște analize, a răspuns dr. Hitzig. Dar concluzia grupului medical este că dumneata nu poți călători în Statele Unite.

Kasia s-a ridicat în picioare.

— Ce? Tot scopul acestei călătorii este de a primi o îngrijire medicală care nu e disponibilă aici. Cum puteți să ne aduceți atâta drum și să refuzați persoana care are cea mai mare nevoie de voi? Poate să ia locul meu.

— Aici nu e vorba de spațiu, Kasia, am spus eu.

— Vorbiți de ajutarea noastră, Miss Ferriday, dar de fapt nu vă pasă. Ne aduceți genți de lux și vă așteptați să ne repezim la ele.

— M-am gândit că o să vă placă…

— Noi suntem niște *doamne,* Miss Ferriday. Niște doamne cărora nu le place să fie numite Iepuri – animale temătoare, ținute în cuști. Doamne care trăiesc într-o țară în care nu putem accepta daruri. Nu e limpede pentru dumneata? O geantă nouă de la un american? Oamenii dispar pentru mult mai puțin. O jurnalistă poloneză a acceptat niște bomboane de ciocolată de la un american și de atunci nimeni nu mai știe nimic de ea.

Am simțit cum mi se înfierbântă obrajii. Cum am putut fi atât de nesăbuită?

— Kasia, te rog, a spus Zuzanna.

— Vrei cu adevărat să ne ajuți, Miss Ferriday? Ajut-o pe sora mea. Apoi Kasia s-a apropiat de dr. Hitzig. O să vă plătesc oricât să o puneți pe sora mea pe listă.

— O să știm mai multe după teste… a început dr. Hitzig.

— Sora mea este o femeie care poate salva vieți. Tot ce a făcut a fost să-i ajute pe alții. Dacă o tratați pe ea, tratați mii de alți oameni.

— Îmi pare rău că nu se poate altfel, dar doctorii de aici sunt de acord cu diagnosticul, a spus dr. Hitzig.

— Nu putem trece peste ZBoWiD, am spus eu.

— Eu plec de aici, a spus Kasia. Asta e ridicol!

Și a ieșit repede din încăpere.

— Îmi pare atât de rău, i-am spus Zuzannei.

Zuzanna și-a pus o mână pe brațul meu.

— Înțeleg, Miss Ferriday…

— Caroline, draga mea.

— Important e ca restul fetelor să ajungă în America.

Am luat-o pe Zuzanna în brațe și am strâns-o la pieptul meu. O femeie atât de minunată! Dar așa de slabă. Măcar dacă am putea să-i administrăm niște remedii Woolsey…

Când ne-am despărțit în cele din urmă, Zuzanna mi-a luat mâna.

— Nu o băga în seamă pe sora mea, Caroline. Kasia e uneori foarte încordată. Am trecut prin multe împreună. Dar darurile tale sunt foarte apreciate. Și, a adăugat ea și a zâmbit, dacă vrei să-ți lași darurile la garderobieră, o să am grijă ca fetele să le primească atunci când nu ne vede nimeni.

Capitolul 40

KASIA

1958

În ziua dinaintea plecării mele în America, micuțul nostru dormitor era plin de haine, câteva ale mele, cele mai multe împrumutate. Pietrik își freca spatele, care îl durea după ce tot coborâse și urcase la loc geamantanul de pe raftul din debara, căci îmi făcusem bagajul și îl desfăcusem de șase ori. Pietrik primise de la fabrică un radio, drept premiu pentru cel mai productiv muncitor, și îl deschisesem, ca să-l ascultăm pe frumușelul Eddie Fisher[128], cântărețul meu preferat.

Fată în denim, fată în denim.

Pune-ți inițialele pe jeanșii mei…

Pietrik m-a ținut în brațe și ne-am legănat pe muzică. Ar fi plăcut să pot dansa din nou. Dar cum puteam să plec în America și să fiu operată fără Zuzanna?

I-am dat drumul lui Pietrik și am continuat să-mi desfac bagajul.

— Cum poți să fii așa de necugetată? a spus el.

[128] Edwin John „Eddie” Fisher (1928-2010), cântăreț și om de televiziune american, cel mai de succes cântăreț pop al anilor 1950 și cel de-al patrulea soț al lui Elizabeth Taylor. Versurile sunt din cântecul „Dungaree Girl”.

— Nu plec fără Zuzanna.

Pietrik s-a așezat pe pat, lângă geamantanul meu deschis, cel care fusese al Matkăi.

— Zuzanna ți-a spus să te duci. Cum poți să renunți la așa ceva?

Doream să urc în avionul ăla. Mai mult decât orice îmi dorisem de foarte multă vreme. Aveam șansa ca piciorul să îmi redevină normal sau aproape normal. Doar gândul că aș putea scăpa de durere mă făcea să mă simt amețită. Și toate fetele erau programate la stomatolog. Oare dentiștii de acolo îmi puteau rezolva dintele? Era așa de stricat, că aproape nici nu mai zâmbeam. Plus, cum ar fi să zbor la New York și să văd toate locurile alea faimoase? Și *California.* Ziarele din Lublin deja ne făcuseră celebre.

Mi-am scos rochia cea bună din geamantan și am băgat-o la loc în dulap.

— Cum pot s-o las pe Zuzanna aici?

— O să ne fie dor de tine dacă pleci, a spus el. Dar gândește-te la tot ce vei pierde, Kasia. Zuzanna e cea care vrea cel mai mult ca tu să pleci. Și Halina? Ce-o să creadă, să-și vadă mama speriată?

Gândul de a zbura pentru prima oară cu avionul îmi dădea dureri de stomac – ce să mai spunem de perspectiva de fi obligată să-mi folosesc engleza mea cea groaznică în America și de a fi supusă unei noi operații.

— Aș fi plecată multe luni. Cine poate ști dacă Zuzanna o să mai fie în viață când mă întorc?

Pietrik m-a luat de mână.

— O să avem grijă de ea.

Era plăcut să-i simt mâna strângând-o pe a mea. Mi-am tras-o și am închis clapele geamantanului gol.

— Nu mă răzgândesc, am spus.

Pietrik mi-a ridicat geamantanul și l-a pus la loc pe raftul de sus al dulapului.

— Trebuie să înveți că există lucruri pe care nu le poți schimba.

— Așadar, ar fi mai bine să-mi las sora aici să moară? Eu nu sunt… M-am întors și am văzut-o pe Zuzanna în ușa camerei noastre. Oh, eu…

Oare mă auzise?

Zuzanna a intrat în cameră, cu mâinile la spate.
— Nu-ți face griji pentru asta, Kasia!
M-am încordat, cu brațele încrucișate la piept.
— N-o să plec fără tine.
— Mă bucur, a răspuns.
— Deci nu ești supărată pe mine?
Ea a zâmbit.
— Deloc, a spus.
Am luat-o în brațe și i-am simțit coastele prin rochie.
— Bun, pentru că n-o să te părăsesc niciodată.
— Ei bine, asta mă face fericită, a spus Zuzanna. Pentru că, dacă o să mor, vreau să fii lângă mine. A scos din buzunar un plic pentru telegrame, adăugând: Mai ales pentru că o să fim împreună în New York. Și a tras din plic o foaie de hârtie, și-a dres vocea și a citit: „Domnișoara Zuzanna Kuzmerick a primit aprobarea pentru călătoria în SUA STOP Urmează documentele de călătorie STOP Vă prezentați la Aeroportul din Varșovia cu grupul pentru New York STOP Drum bun STOP Caroline Ferriday STOP”.
Pietrik s-a dus la dulap și a dat jos geamantanul de pe raftul lui, în vreme ce eu și Zuzanna ne legănam îmbrățișate pe vocea dulce a lui Eddie Fischer.
Împreună, împreună, împreună.

Capitolul 41

KASIA

Decembrie 1958

Am aterizat pe Aeroportul Idlewild din New York la 8.30 dimineața, treizeci și cinci de femei poloneze foarte agitate. Zumzetul conversațiilor în poloneză din acel avion era atât de tare, dar ceilalți pasageri au fost amabili și a părut că le face plăcere să ne privească.
Caroline ne-a întâmpinat când am coborât treptele avionului – unele dintre noi foarte încet – și a direcționat spre noi un șir de scaune cu rotile. Numele Caroline înseamnă bucurie, așa că nu e

de mirare că toate ne-am bucurat atât de tare să o vedem. Arăta minunat într-un costum bleumarin, cu o eșarfă în jurul gâtului și o pălărioară de fetru fermecătoare, cu o pană în vârf.

— De ce nu e căsătorită? au întrebat toate doamnele poloneze.

Înaltă, zveltă și cu trăsături delicate, cu postura unei regine, în Polonia Caroline ar fi primit în fiecare zi multe cereri în căsătorie.

Odată ce am trecut prin vamă, în jurul nostru s-au înghesuit reporteri, reprezentanți ai Crucii Roșii și prieteni de-ai lui Caroline… atât de multe blițuri care fulgerau!

— Cum vă place America până acum? m-a întrebat un reporter, băgându-mi un microfon în față.

— Dacă e să mă iau după mâncarea din avion, o să fie o călătorie plăcută, am spus, și toată lumea a râs.

— Bun venit, doamnelor poloneze, a spus Caroline, ținând-o pe Zuzanna cu brațul de mijloc. O ramură de măslin peste ocean.

Nu mai văzusem niciodată atâtea fețe zâmbitoare într-un singur loc.

În acea săptămână, grupul nostru s-a despărțit, și fetele s-au dus în diferite orașe. Eu și Zuzanna am rămas în New York cu Caroline pentru tratament la Spitalul Mount Sinai. Altele s-au dus la Boston pentru operații de reconstrucție; la Detroit, Baltimore și Cleveland, pentru operații la inimă. Două fete au mers la National Jewish Hospital din Denver pentru cel mai bun tratament din lume împotriva tuberculozei, căci plămânii lor se aflau încă într-o stare foarte proastă.

Eu și sora mea am fost norocoase să rămânem în New York, căci erau atâtea lucruri de văzut acolo. Caroline ne-a dus peste tot cu mașina, cu Zuzanna pe scaunul din față, bineînțeles. Caroline părea să o placă foarte mult pe Zuzanna și să vrea să stea mereu cu ea, ca și cum dintr-odată erau cele mai bune prietene.

— Iată Central Park, doamnelor, unul dintre cele mai frumoase parcuri din lume.

— Și noi avem parcuri frumoase în Polonia, am spus eu.

Vorbea despre orașul ei ca și cum era singurul din lume.

Am mers pe Fifth Avenue. Străzile erau sufocate de sute de mașini, multe dintre ele doar cu câte o persoană înăuntru. Ce risipă! Cum se îngăduia așa ceva?

Prima noastră zi la spitalul Mount Sinai a fost una plină, cu analize de sânge și toate testele la care te puteai gândi. Mount Sinai era un complex imens, de zece ori mai mare decât orice spital polonez. A durat mult să ajungem dintr-un loc într-altul, căci durerea din picior mă silea să fac pauze dese ca să mă odihnesc, iar Caroline oprea pe toată lumea și ne prezenta.

— Doamnele acestea au venit tocmai din Polonia pentru tratament, spunea ea.

Oamenii erau politicoși, dar ne priveau cu milă. Caroline era amabilă să ne prezinte, dar asta nu ne ajuta deloc să ne pierdem în mulțime.

Ușile de la intrarea spitalului s-au deschis ca prin minune și Caroline a pornit-o înainte cu Zuzanna, căci ne grăbeam să ne întâlnim cu doctorul. Zuzanna se uita în jur, făcând remarci asupra tuturor lucrurilor mărunte.

— Îți vine să crezi cât de uriaș e locul ăsta?

Caroline s-a întors spre noi din mers.

— Șase etaje. Toate la cel mai înalt nivel al dotărilor.

— Cum reușesc să cunoască pacienții într-un loc atât de mare? am întrebat eu.

Zuzanna a încetinit pasul ca să ajungă în dreptul meu.

— Ăsta este viitorul medicinei. De-abia aștept să văd secția lor de recuperare.

— Avem așa ceva și acasă, am spus eu.

— Ce? O coardă de sărit și două gantere? Aici au o întreagă unitate de hidroterapie. Unii oameni ar fi recunoscători să primească o astfel de îngrijire.

Ne-am schimbat în halate de spital și infirmiera mi-a prins la încheietura mâinii o brățară de hârtie. Când ne-am dus la radiografie, mi-am luat cu mine geanta și hainele, deși ni s-a repartizat un dulăpior.

— Poți să crezi ce echipament au? a exclamat Zuzanna.

Mi-am pus un halat moale peste cel de spital.

— Al nostru face același lucru. Doar că nu e la fel de nou.

Ne-am îndreptat spre cabinetul doctorului în papucii pe care ni s-a dat voie să îi păstrăm.

— Vă rog, lăsați-mă să vă iau lucrurile, a spus sora, o femeie înaltă, cu o bonetă cu volănașe.

A încercat să-mi ia din brațe geanta și hainele, dar eu nu le-am dat drumul.

— O să le țin eu, mulțumesc, am spus.

Sora m-a ajutat să urc pe un scăunel ca să mă așez pe masa de examinare. Hârtia s-a strâns sub mine când m-am așezat. Dr. Howard Rusk era un bărbat arătos, cu o coamă de păr alb și o față blajină. A ridicat în aer o cutiuță de metal care îi încăpea în palmă.

— Îmi permiteți să-mi înregistrez observațiile cu acest aparat? Câștig astfel timp.

Un doctor care îi cere permisiunea unui pacient? Asta era ceva diferit.

Eu am încuviințat din cap, și dr. Rusk a vorbit în cutie.

— Ca urmare a operațiilor suferite în lagărul de concentrare Ravensbrück din Fürstenberg, Germania, din cursul anului 1942, doamna Bakoski, o femeie albă de origine polonezo-germană, în vârstă de treizeci și cinci de ani, a rămas cu funcția musculară redusă în gamba stângă, complicată prin introducerea unor elemente străine.

A strecurat radiografia mea sub rama de metal a negatoscopului și a aprins lumina.

Zuzanna s-a întors către mine, cu gura căscată. Exista un negatoscop în fiecare cabinet de consultație. La spitalul de acasă aveam numai unul.

Radiografia mea arăta mai multe obiecte dispersate în gamba mea. Ce ciudat era să văd asemenea detalii! Făcusem multe radiografii, dar niciodată nu văzusem totul atât de clar. Mi-a readus în minte, în culori vii, sala de operații de la Ravensbrück. Dr. Gebhardt. Dr. Oberheuser. Am început să transpir, în vreme ce doctorul introducea o altă radiografie în negatoscop.

— Tibia a fost scurtată cu șase centimetri, ceea ce a avut ca rezultat un mers antalgic. În jurul locului de intervenție s-a dezvoltat o rețea de neuroame, în parte sursa durerii nervoase localizate de care suferă doamna Bakoski. Tratamentul va consta din: operație pentru îndepărtarea elementelor străine și a neuroamelor în scopul îmbunătățirii circulației sângelui și pentru reducerea durerii, și chirurgie plastică de reconstrucție.

Recomand proteză ortopedică, medicație calmantă la nevoie și evaluare psihiatrică postoperatorie de rutină.

Când dr. Rusk și-a închis aparatul de înregistrare, nu mai puteam respira. Oare își dădea seama?

— Aveți vreo întrebare, doamnă Bakoski?

— După operație o să mai am dureri?

— E greu de spus sută la sută. E posibil să mai aveți ceva dureri, da, dar substanțial reduse. Mersul vi se va îmbunătăți în mod semnificativ.

— Nu mai am întrebări, domnule doctor. Mulțumesc.

Am coborât de pe masa de consultație, nerăbdătoare să scap de acea încăpere și de radiografiile agățate acolo.

— O să programăm mai târziu și evaluarea psihiatrică postoperatorie.

— Nu sunt nebună, doctore.

— E o procedură standard. Fetelor din Hiroshima li s-a părut de ajutor. Doctorul a ajutat-o pe Zuzanna să urce pe masă. Bun, atunci, mi-a spus. Veți rămâne aici peste noapte și începem mâine-dimineață. Puteți aștepta aici sau în zona de recepție pentru internare.

— Operația va avea loc mâine? am întrebat.

— Cu cât o facem mai repede, cu atât mai repede vă reveniți.

Să-mi revin? În minte mi-a apărut camera din *Revier* în care mi-am revenit după operație. Cum puteam să mai trec o dată prin asta?

Dr. Rusk a început să se ocupe de Zuzanna și eu am ieșit din cameră, fulgerată de panică. O să fie dureroasă operația? O să zac în ghips zile la rând?

Mi-am pus din nou hainele mele și am pornit-o pe labirintul de coridoare, apoi am ieșit pe ușile spitalului. Nu avea să fie nicio operație. Mă bucuram să-mi păstrez mersul antalgic, mulțumesc frumos.

Capitolul 42

KASIA

1958

Odată ajunsă afară în stradă, mi-am smuls de la mână brățara spitalului și am aruncat-o într-un coș de gunoi. Era plăcut să fiu o anonimă care mergea pe străzile aglomerate ale New York-ului.

Semaforul de la trecerea de pietoni s-a aprins: STOP. M-am oprit acolo pe trotuar, dar restul oamenilor și-au continuat drumul traversând strada.

Am mers până când a început să mă doară piciorul, uitându-mă la pălării în vitrinele magazinelor, apoi m-am întors în sala de așteptare de la Mount Sinai. M-am așezat și am frunzărit revistele – partea mea preferată din vizitele la doctor, mai ales când mă uitam la revistele americane. Am răsfoit *Saturday Review.* M-am oprit la o reclamă pentru *Jurnalul Annei Frank,* un nou film lansat în cinematografe. O actriță drăguță stătea picior peste picior, îmbrăcată într-o fustă țărănească, și zâmbea din pagina de revistă, imaginea Americii despre cum arăta adevărata Anne Frank.

Apoi m-am oprit dintr-odată la un articol: „VIN *LES LAPINS"* era titlul și era scris de Norman Cousins. *Lapin.* Cuvântul „iepure" suna mult mai drăguț în franceză! Iar felul în care spunea povestea era așa de frumos.

„Până acum, aproape 300 de cititori ai lui *Saturday Review* au contribuit cu aproape 6.000 de dolari la fondul general pentru Les Lapins... Cele mai mari costuri urmează încă, bineînțeles..." Cât de generoși erau cu noi oamenii din America!

Deodată, Caroline și Zuzanna au apărut lângă mine.

— Kasia, unde ai fost? m-a întrebat Caroline. Te-am căutat prin pager.

— Am avut nevoie să iau puțin aer. Acum putem pleca?

— Să plecăm? Caroline arăta gata să leșine. Te așteaptă pentru internare. Unde e brățara ta de identificare?

— Aș prefera să nu...

— Tu știi câte s-au făcut pentru tine? Doctorul Rusk este unul dintre cei mai buni chirurgi din America.

Când vorbea, pana cea micuță de pe pălăria ei tremura.

— Nimeni nu a întrebat dacă vreau asta, am replicat.

Obrajii lui Caroline s-au înroșit.

— Pui în primejdie tot ce am obținut cu greu. Acum și Zuzanna a întârziat.

Zuzanna m-a luat de un braț, și nu foarte blând.

— Pot să vorbesc cu Kasia între patru ochi? i-a spus lui Caroline. Apoi m-a condus după colț. Ai înnebunit? m-a întrebat.

— Nu pot să fac asta din nou, am spus eu.

— Știu că e greu pentru tine, dar n-o să mai ai șansa asta…

— Lasă-mă să mă mai gândesc.

— Nu, Kasia. E acum sau niciodată.

— Gândul unui alt ghips… și cum să știu dacă pot să am încredere în ei, atâta vreme cât mă adorm?

— Nu va fi *niciun* ghips. Am întrebat. Și o să te duc eu acolo. O să am grijă de tot.

— Stai cu mine?

— O să intru la operație dacă mă lasă. O să privesc totul. Nimeni n-o să-ți facă niciun rău – doar eu, dacă nu te duci acolo.

∴

Când m-am trezit după operație, am crezut că sunt din nou în *Ravier* la Ravensbrück. Pulsul mi-a luat-o la goană, dar după ce mi-am pipăit piciorul înfășurat într-un bandaj curat și mi-am adus aminte unde mă aflu, am simțit cum mă inundă un val de ușurare până în vârful degetelor. Cel mai grozav lucru era că nu simțeam aproape nicio durere. Morfina era administrată intravenos – nu aveam să fiu înțepată cu acele! Curând, am început să mănânc alimente ușoare, chiar am băut cafea. Patul meu avea șase butoane cu care să-i potrivesc poziția și aveam asistenta mea personală, Dot, care venea dintr-o insulă lungă, de lângă Manhattan. Purta o bonetă albă cu dungi negre în partea de sus, ceea ce însemna că își făcuse pregătirea la Mount Sinai. Nu foarte diferită de boneta pe care o purtam eu acasă.

În după-amiaza următoare am pășit pentru prima dată, sprijinindu-mă greoi de două asistente, dar a fost cea mai grozavă senzație posibilă să merg fără să simt junghiurile obișnuite din gambă.

Când Dot mi-a adus prânzul, nu m-am mai putut opri din pălăvrăgit.

— De-acum o să merg peste tot pe jos. O să dansez din nou cu soțul meu.

Dot mi-a luat tava de mâncare, ceva ce în Lublin ar fi făcut o infirmieră.

— Se pare că faci parte din clubul celor care ling farfuriile.

Bineînțeles, eu mâncam totul.

— Astăzi te vezi cu dr. Krazny. E cineva cu care poți vorbi.

Am băgat în buzunar pachețelele cu sare și piper de pe tavă.

— Un psihiatru? Nu, mulțumesc.

Exact ce-mi trebuia, un raport trimis acasă la Lublin în care să se spună că sunt nebună. Oamenii au dispărut și pentru mai puțin.

— Nu va trebui să mergi pe jos. O să-ți aduc un scaun cu rotile.

Dot chiar mesteca gumă? Avea voie să facă asta?

— Doctorița Krazny e o scumpă. Mi-ar plăcea să stau și eu o oră pe scaun și să vorbesc despre problemele *mele.*

Asistenta-șefă de pe etaj a venit la ușa mea.

— Dot, scaunul tău e aici. Mai bine ia-l acum, înainte să o facă altcineva.

— Stai puțin… un minut doar, a spus ea.

Îi întoarce vorba unei asistente-șefe? Acasă, Dot n-ar rezista prea mult în secția de urgențe.

— Deci vrei să refuzi tratamentul? m-a întrebat ea. Ține totul în tine și până la urmă tot o să iasă, altfel.

— Mulțumesc pentru grijă, am spus.

Trebuia să mă obișnuiesc cu asta – americanii ofereau sfaturi fără să le ceri.

După ce Dot mi-a spus că toate dosarele erau confidențiale și că nu vor fi trimise înapoi în Polonia, am acceptat să vorbesc cu dr. Krazny. Mă îndoiam de partea cu confidențialul, dar m-am gândit că era mai rău dacă refuzam.

Cabinetul doctoriței era ordonat, dar înghesuit, și asta nu m-a ajutat să-mi liniștesc nervii. Prin singura fereastră, mică, am văzut fulgi de zăpadă dansând în vânt. Am fost surprinsă să descopăr că doctorița era tânără. Purta niște ochelari drăguți cu rame negre care se arcuiau în sus la margine. Diploma de pe perete părea nouă. Probabil că de-abia terminase școala. Suficient de lipsită de experiență pentru a mă categorisi ca bolnavă mintal când nu era deloc cazul? Va trebui să rămân calmă.

Mi-a aruncat o privire fugară când infirmierul m-a adus în cărucior.

— Ai întârziat. A trecut deja jumătate din timpul de consultație.

— Poate că a fost o greșeală să vin, am spus eu.

— Ești liberă să pleci.

Nu puteau găsi un doctor mai drăguț la Mount Sinai?

— Sunteți atât de tânără…

Doctorița a pus capacul la stilou și l-a aruncat pe birou.

— Nu suntem aici ca să vorbim despre mine.

Am tras de roțile de cauciuc ale scaunului, dar infirmierul îl blocase.

— Nu pot să rămân, am spus.

Doctorița s-a rezemat de spătarul scaunului ei.

— În țara asta, poți alege.

Mi-am apăsat arătătoarele unul de altul.

— În primul rând, nu sunt instabilă mental.

— Eu sunt psihiatru. Sunt aici doar ca să vorbim.

Puteam să-i spun despre sandviciul cu brânză?

— Avem psihiatri în Polonia.

— Unul la cinci mii de polonezi, așa am auzit. Probabil că nu e ușor să obții o programare.

— Ar fi fost mai ușor dacă nemții nu i-ar fi omorât pe toți.

Doctorița a întins mâna către fișa mea.

— Scrie aici că ai probleme cu somnul…

— Sora mea e medic. Ea le-a spus asta.

— Și dificultăți de respirație în spații restrânse. Asta este cunoscut drept atac de panică claustrofobică instalată la vârstă adultă.

— Sunt infirmieră. Știu cum se numește.

— Atunci știi cum să oprești atacurile? Cum funcționează asta? M-a privit lung. Ai fost într-un lagăr.

— E în fișa mea…

— Ravensbrück. Doar femei?

— Da.

— Torturată?

— Fiecare zi a fost o tortură.

Asta a stârnit o umbră de zâmbet din partea dr. Krazny.

— Nu am nevoie de compătimire.

Doctorița Krazny și-a îndreptat spatele în scaunul ei.

— Înțeleg, a spus. S-a uitat în fișă. Mama dumitale…

Am respirat adânc.

— Mi-a adus un sandvici cu brânză și a fost arestată odată cu mine.

— Sper că nu crezi că a fost vina dumitale.

Mi-am examinat unghiile. Bineînțeles că a fost vina mea.

— Nu s-a întors cu dumneata? Din lagăr?

— A dispărut. Nu știu ce s-a întâmplat.

— Ai vreo idee?

— Nu mă gândesc la asta.

— Nicio bănuială?

Am urmărit un vârtej de zăpadă, o mică tornadă pe pervazul ferestrei.

— Acolo s-au întâmplat niște lucruri, am spus.

— Nu vrei să detaliezi? Așa merg lucrurile astea.

Mi-am dat părul deoparte de pe frunte.

— Pur și simplu a dispărut. Ajuta o doctoriță.

— Doctorița a făcut-o?

— Nu știu.

— Nicio bănuială?

— Nu e așa *ușor.* Nu înțelegeți.

Zăpada se lipea de geam, închizându-ne înăuntru. Am respirat adânc. Nu acum. Nu era momentul pentru un atac de panică.

— Mulți dintre colegii doctoriței au fost executați, dar ea e în închisoare, am spus.

— Ce crezi despre asta?

— E bine. Atâta timp cât rămâne acolo.

— Și când va ieși?

— De-abia în 1967. O să mă ocup de asta atunci.

— Ai fi vrut să fie și ea executată?

— Nu.

Dr. Krazny s-a uitat la mine, cu sprâncenele ridicate.

— De ce?

— Ea știe ce s-a întâmplat cu mama mea.

— Cum era relația dumitale cu mama? O iubeai?

— Bineînțeles. Eram preferata ei. Ce legătură are asta cu totul?

M-am ciupit de mână ca să-mi opresc lacrimile.

Doctorița a clătinat din cap.

— Nu știu, a spus.

— Nicio *bănuială,* doamnă doctor?

Dr. Krazny și-a scos ochelarii și și-a șters lentilele.

— Ceea ce știu totuși e că întrebările rămase fără răspuns pot distruge psihicul. Pot produce ostilitate. Pot distruge relații. Și-a

pus ochelarii la loc și m-a privit lung pentru o clipă. Eu nu ofer prea des sfaturi pacienților mei, doamnă Bakoski...

— Nu e nevoie să începeți acum.

— Dar dumneata ești norocoasă că ești în viață.

— *Norocoasă*? Îmi simțeam palmele ude de sudoare. Vă rog!

— Ai suferit, dar ești aici.

— Uneori, îmi doresc să nu fiu. Dumneavoastră nu știți cum a fost.

— Știu doar că te agăți de durerea de a-ți fi pierdut mama. În definitiv, asta e tot ce ți-a mai rămas din ea, nu-i așa? Dacă renunți la asta, renunți la ultimul lucru pe care îl mai ai de la ea.

Mi-am întors fața către fereastră.

— Mai știu și că ai foarte mult de lucru și că trebuie să pui umărul la treabă. Acesta este secretul pentru a te face bine. Doctorița și-a adunat hârtiile și le-a lovit de biroul ei. Infirmier, a strigat. Doamna Bakoski trebuie să fie condusă în camera sa.

— Pot să mă duc și singură, am spus.

Doctorița s-a aplecat către mine.

— Uite ce-i, doamnă Bakoski, n-o să faci niciun progres până nu-i dai de capăt acelei furii. Și ar trebui să accepți compasiunea pe care ți-o arată oamenii. Ai nevoie de tot ajutorul pe care îl poți primi.

∴

De Crăciun, Caroline ne-a dus la casa ei de la țară, căreia îi spunea „The Hay”, la nord de New York City, în Bethlehem, Connecticut. Ochii i s-au umplut de lacrimi când ne-a povestit că răposatul ei tată o numise The Hay după un domeniu pe care familia lui îl avusese cândva în Anglia.

Spunea că aerul era mai curat în nord, bun pentru recuperare, și poate că era adevărat, pentru că în curând făceam scurte plimbări. Eu și Zuzanna ne simțeam mult mai bine acolo în casa lui Caroline. Poate că asta se datora cumva și mamei lui Caroline, doamna Ferriday, care ne trata pe mine și pe Zuzanna ca pe niște regine. Din clipa în care ne-a întâmpinat la ușă îmbrăcată în costum popular polonez și până în momentul în care am plecat în California, ne-a acordat atâta atenție, de parcă eram fetele ei. Învățase o mulțime de expresii poloneze ca să ne facă să ne simțim ca acasă.

Cât de minunat era să pot păși din nou ca o persoană normală! Doamna Ferriday mi-a împrumutat haina ei de blană și

ne plimbam, braț la braț, pe terenul din jurul casei lor. Mergeam la un hambar care mirosea a fân dulce și a cai, unde soarele pătrundea pieziș pe fereastra înaltă. La căsuța de copii unde Caroline se juca atunci când era mică, o versiune redusă a casei mari, unde se afla chiar și o sobă care funcționa.

Dar chiar și cu tot acest tratament special, nu puteam să nu simt dorul Poloniei, al lui Pietrik și al Halinei. Nu mă ajuta nici faptul că totuși Caroline o prefera pe Zuzanna și se trezea devreme în fiecare dimineață ca să-și bea ceaiul cu ea, stând amândouă la masa din bucătărie, cu capetele apropiate pentru a povesti ceva, pentru a râde la o glumă doar a lor. Era de înțeles, căci toată lumea o iubea pe Zuzanna. Deși le eram recunoscătoare celor două doamne Ferriday, îmi voiam sora înapoi.

Am încercat să mă gândesc la toate avantajele mele. Bethlehem erau un loc foarte plăcut unde să-ți poți petrece Crăciunul. Caroline ne-a dus peste tot. La micul magazin aflat în fața parcului din oraș, Frații Merrill, care vindea orice îți puteai dori, chiar și pepeni, și fasole verde în plină iarnă. La liturghie la Abația Regina Laudis, căminul călugărițelor care cântau imnuri frumoase și de neuitat. Într-o duminică, ziua liberă a șoferului ei, Caroline ne-a condus la slujbă în mașina ei lungă și verde, așa de mare că am încăput toți în ea, chiar și bucătarul ei rus, Serge, și tot a mai rămas loc. Caroline privea drept înainte și strângea atât de tare volanul, încât m-am gândit că o să-l rupă. Doamna Ferriday mi-a spus pe urmă că oamenii din oraș aveau grijă să nu iasă pe drum atunci când Caroline urca în mașina aceea.

Dar cea mai mare fericire a mea era să stau pur și simplu în casă, căci The Hay era cea mai frumoasă pe care o văzusem vreodată, înaltă și albă, cu obloane negre și suficient de mare pentru o familie de zece persoane. Mobila era destul de veche, dar foarte drăguță, la fel și draperiile din salon pe care chiar doamna Ferriday le cususe, cu o broderie foarte complicată. Grajdul din spatele casei găzduia trei cai, un câine-lup frumos pe nume Lucky (de care eu și Zuzanna am fost îngrozite la început, pentru ca apoi să se dovedească un tovarăș blând și loial), multe oi, pui și o scroafa care o urma pe Caroline peste tot. Caroline îi vorbea în franceză.

— Vino, *chérie,* îi spunea, în vreme ce scroafa o urma legănându-se. *Dépêchez-vous. Vous pouvez être belle, mais cela ne signifie pas que je vais attendre.* Grăbește-te! Oi fi tu frumoasă, dar asta nu înseamnă că o să aștept.

Purceaua aia venea uneori după Caroline chiar în casă, urcând cu greu treptele din față, și apoi în dormitorul ei.

În Connecticut, Caroline era cu totul altă persoană. Curăța boxele animalelor îmbrăcată în blugi și cu o șapcă de vânător, chiar se cățăra pe acoperiș cu pușca veche a tatălui ei și trăgea în iepurii despre care zicea că îi mâncaseră salata în acel an. Iată răspunsul la misterul pentru care femeia asta nu era măritată.

∴

Ziua de Crăciun a fost grea, cu Pietrik și Halina aflați la o jumătate de lume depărtare. Ne scriam scrisori, bineînțeles, iar Pietrik a trimis de Crăciun un pachet cu dulciurile mele preferate și un desen în creion cu Papa și Marthe făcut de Halina, dar tot nu-mi puteam stăpâni lacrimile.

Asta m-a ajutat să o țin pe Zuzanna aproape de mine. Zuzanna nu avusese nevoie de o operație reparatorie ca a mea, dar a îndurat o serie de chimioterapie pentru a lupta împotriva cancerului ei. Era încă slăbită, iar de Crăciun, Caroline ne-a instalat una lângă alta în livingul lor, lângă șemineu, eu într-un scaun cu rotile, iar Zuzanna în fotoliul mare al tatălui ei. Aceasta era camera mea preferată din casă, căci avea vedere spre grădină, unde gardurile vii înalte și cărările mărginite de buxus frumos tuns arătau minunat chiar și iarna.

Am stat lângă foc, cu fața la bradul de Crăciun din colț, cu îngerașul din vârful lui atingând tavanul. Sub pom era câte o surpriză pentru fiecare din noi din partea lui Caroline: o sticlă de parfum pe care Zuzanna o admirase la un magazin numit Bergdorf Goodman și niște cărți pentru mine, printre care și *Forța gândirii pozitive* de Norman Vincent Peale. Eu nu mă gândisem să găsesc un dar pentru Caroline, dar Zuzanna făcuse un tablou din hârtie decupată pentru Caroline și doamna Ferriday, reprezentând casa și toate animalele lor. Caii și porcul, puii și pisicile. Chiar și câinele Lucky și papagalul lor african cenușiu. Zuzanna a spus că e din partea amândurora, dar era clar cine crease opera de artă.

Doamna Ferriday îi ceruse lui Serge să facă pentru prânz cele douăsprezece feluri de mâncare tradiționale poloneze, și le-am mâncat pe toate, oprindu-ne doar pentru exclamații de reală bucurie. După masă, doamna Ferriday m-a dus cu căruciorul în bucătăria mare și veche din spatele casei. Aceasta era a doua încăpere preferată a mea, cu podeaua ei acoperită cu dale albe și negre, cu chiuveta albă de porțelan suficient de mare cât să poată face baie în ea un adult mai mititel.

Am stat la masa de bucătărie cu Caroline și doamna Ferriday și i-am privit pe Zuzanna și Serge cum spălau împreună vasele. Sora mea era încă slăbită, dar a insistat să spele vasele. Părul îi căzuse din cauza radiațiilor, lăsând-o complet chelă, așa cum fuseserăm așa de multe în lagăr. Își legase una din eșarfele lui Caroline în jurul capului, la fel ca o lăptăreasă. Serge a stat pe lângă ea toată seara, chiar și după cină. Știam că deveniseră mai mult decât prieteni. O văzusem furișându-se în dormitorul nostru cu puțin înainte să se lumineze de ziua, din aripa servitorilor. Gândul la asta îmi umplea ochii de lacrimi. Cum putea să fie sora mea așa de secretoasă?

Caroline a turnat cafea pentru toată lumea. Cât i-ar fi plăcut și Matkăi să fie aici. Doar și pentru cafea! Doamna Ferriday a deschis un pachet cu fursecurile mele preferate, Fig Newtons, și ne-a turnat în niște păhărușe cât un degetar lichior de portocale.

— Cum a ieșit analiza de sânge a Zuzannei? a întrebat ea.

— Arată mai bine, a răspuns Caroline. Doctorii sunt optimiști.

— Chiar *e* grozav, dar e posibil să ai nevoie de mai mult tratament, Zuzanna, a spus doamna Ferriday.

Zuzanna a zâmbit.

— Atunci poate că o să rămân aici la infinit.

Serge i-a zâmbit și el. Trebuia să fii prost ca să nu-ți dai seama că se plăceau. Un rus? Era destul de arătos, în felul acela simplu, rusesc, dar ce ar spune Papa?

— Hai să ajungem întâi în California, am spus eu. Abia aștept să văd casele stelelor de cinema. Se spune că Rodeo Drive e plin de staruri.

— Trebuie să ajungi acolo și să le zâmbești tuturor californienilor, a spus doamna Ferriday. E un dinte așa *de frumos,* draga mea.

Am zâmbit și mi-am trecut limba peste noul meu canin, care luase locul vechiului meu dinte stricat. Ce părere o să aibă Pietrik de noul meu zâmbet?

Am mușcat jumătate dintr-un fursec Fig Newton și l-am înghițit cu lichiorul, pe care l-am dat pe gât dintr-odată, așa cum făceam acasă cu votca.

Caroline a adulmecat frișca și și-a turnat puțină în cafea.

— În Los Angeles sunt lucruri mai interesante de văzut decât niște celebrități. De pildă, La Brea Tar Pits[129].

— Fiare muribunde prinse în smoală? a spus doamna Ferriday. Groaznic! Lasă-le pe femeile astea să se distreze puțin, dragă!

Păcat că doamna Ferriday nu venea în California cu noi! A luat lichiorul și a dat să-mi umple iar păhărelul. Caroline i-a luat sticla.

— Gata cu lichiorul pentru fete, mamă!

— Doamne, Dumnezeule, Caroline! E Crăciunul.

— Kasia deja a băut prea mult. E în *convalescență,* mamă.

— Puțin lichior nu a făcut niciodată rău unui pacient. Familia Woolsey freca gingiile bebelușilor cu brandy.

Caroline s-a ridicat în picioare, a luat sticla de pe masă și a așezat-o pe bufet. Doamna Ferriday mi-a zâmbit și și-a dat ochii peste cap. Ce norocoasă era Caroline să o aibă pe mama ei!

Zuzanna și Serge nu remarcaseră nimic, căci nu erau doi oameni mai fericiți ca ei să spele vasele, râzând și împungându-se cu degetele pline de clăbuci.

Caroline și-a ridicat ceașca de cafea pentru un toast.

— Crăciun fericit, tuturor!

— *Wesołych Świąt,* am spus eu și doamna Ferriday, ridicându-ne paharele goale.

Crăciun fericit!

Capitolul 43

KASIA

1959

[129] Parc cu lacuri bituminoase aflat pe teritoriul Los Angelesului. Aici au fost descoperite mamifere mari dispărute în pleistocenul târziu – mamuți, mastodonți, pisici cu dinți sabie, leneși giganți, bizoni etc.

În primăvara următoare, toate fetele am venit din orașele unde ne aflam pentru a ne întâlni la Aeroportul Internațional San Francisco. Eram plecate deja de câteva luni și tuturor ne era dor de casă, dar San Francisco nu mai văzuse niciodată atât de multe poloneze fericite. Janina a venit și ea din Franța. Acolo își revenise, cu ajutorul lui Anise, și mersese la cursuri de coafură în Paris, ceea ce ne-a îmbunătățit mult aspectul. Cât ne-a plăcut California! Aerul proaspăt și curat, soarele atât de bine-venit pentru acelea dintre noi care își petrecuseră iarna în recea Nouă Anglie.

Oricât de frumos ar fi fost San Francisco, Los Angeles era atracția Coastei de Vest. Ar fi trebuit să auziți sporovăială din autobuzul ăla. Unde să mergem mai întâi? Teatrul Chinezesc Grauman? Rodeo Drive? Și, cel mai grozav dintre toate, puteam să *merg.* Ca o persoană normală. Cu o urmă din vechea durere rămasă, dar fără să șchiopătez vizibil. Mai mult, chirurgul estetician îmi netezise gamba și îmi făcuse piciorul să arate mai normal. Doctorul Rusk îmi prescrisese niște analgezice, dar aș fi putut merge pe Rodeo Drive toată ziua.

Ne-am dus la Disneyland, un loc despre care auziserăm atâtea lucruri. Toate treizeci și șase am ajuns acolo cu un autobuz cu aer condiționat, în vreme ce Caroline filma totul cu camera ei de 8 mm, ca un regizor de la Hollywood. Și-a adus și chitara și a cântat la masa de prânz, dar tot am avut o dimineață plăcută. Frontierland a fost în mod special distractiv. Am călătorit pe o plută de bușteni până la insula lui Tom Sawyer. Zuzanna s-a îndrăgostit de Cei Trei PurcelușI. Cumva, cele trei suflete închise în haine omenești umflate, cu sprâncene negre ca niște paranteze pictate pe capetele lor de papier-mâche în perpetuă uimire, au înduioșat-o. Când Zuzanna a pomenit doar de asta, Caroline a făcut un milion de poze cu sora mea și acești purcei chei și supradimensionați.

A existat un moment de tensiune când am ajuns la Casey Jr Circus. Acesta era trenul pentru copii care circula pe la marginea parcului de distracții. Nu era un tren deosebit de înfricoșător, dar fluieratul lui obsesiv ne urmărise toată ziua prin parc. Iar când a venit vremea să urcăm în el, Janina pur și simplu nu a putut. Era greu să uităm celălalt tren în care fuseserăm.

După California, am străbătut America, oprindu-ne la Marele Canion și în Las Vegas. Zuzanna a crezut că stricase automatul pentru jocuri când luminile au început să pâlpâie și banii să curgă din el. Când am ajuns în Washington, D.C., și am fost prezentate într-o sesiune specială a Congresului, ne-am simțit noi înșine niște stele de cinema.

Odată ajunse în New York, ne-am despărțit pentru a sta la diferite familii în ultima noastră săptămână, iar eu și Zuzanna am continuat să fim invitatele lui Caroline, de data asta în apartamentul ei din New York City. Caroline se purta cu sora mea ca o cloșcă și i-a făcut cadou o cămașă de noapte și o pereche de papuci. După ce doctorii i-au dat Zuzannei vestea cea bună, că oficial cancerul ei era în remisie, Caroline a sărbătorit cumpărându-ne amândurora rochii noi de la Bergdorf Goodman. Nu mai văzusem niciodată o femeie atât de fericită – ai fi zis că ea era mama Zuzannei.

Dacă pofta de mâncare era o dovadă, sora mea își revenea cu o viteză record. Poate că asta avea într-un fel de-a face cu prezența noastră în Manhattan, locul din visurile Zuzannei. Sau poate cu bucătarul rus al lui Caroline, care o îndopa pe Zuzanna cu mâncăruri poloneze.

Sau poate era Automatul.

— Când o să mor, vreau să vin aici, a spus Zuzanna, ținându-și ceașca albă de porțelan sub robinetul cenușiu pal.

Cafeaua s-a învârtejit în ceașcă, întunecată și aromată.

Dacă New York City era pentru noi Țara lui Oz, Automatul era Orașul nostru de Smarald. Așa cum scria pe plicul de chibrituri oferit gratis, era AUTOMATUL HORN & HARDART DIN STRĂZILE 57 ȘI 60. Era suficient de cald înăuntru ca să-ți scoți haina, iar mâncarea apărea acolo ca printr-o minune. Femei vesele, îmbrăcate în negru, numite „distribuitoarele de 5 cenți”, stăteau în cabine de sticlă și schimbau bancnote, cu un soi de degetare de cauciuc pe degete. Puneai o monedă de 5 cenți în fanta de lângă mâncarea pe care o voiai și ușița se deschidea. Așa îți puteai alege friptură de pui, plăcintă cu mere, fasole boabe cu zahăr brun, ca la Boston. Mai bine de patru sute de feluri diferite! Voiam să mâncăm acolo în fiecare zi.

Eu și Zuzanna ne-am integrat bine. În noile noastre rochii de la Bergdorf Goodman, eram la înălțimea noului nostru nume, Doamnele de la Ravensbrück. Ne era greu să credem că această

călătorie a noastră aproape se încheiase, că în curând o să plecăm și o să lăsăm în urmă toate lucrurile astea, dar de-abia așteptam să ajung acasă. Să-l văd pe Pietrik. Să o văd pe Halina. Deși îmi era greu să recunosc, avea să-mi fie dor chiar și de Caroline, care făcuse atât de multe pentru noi toate, dar avea să fie plăcut să o am în sfârșit doar pentru mine pe Zuzanna pe toată durata drumului spre casă, să râdem și să vorbim despre toate.

Zuzanna și-a așezat tava în fața mea.

— Mă îngraș, Kasia. Nu-ți place la nebunie piureul?

Pe farfuria ei, boabele de mazăre verzi ca smaraldul se rostogoleau pe lângă o grămadă imensă de piure, cu sos maroniu deasupra.

O femeie a venit la masa noastră cu o cană cu cafea proaspătă și a vrut să-mi toarne în ceașcă.

— Nu, am spus eu, cu o mână peste ceașca mea, căci nu mai comandasem cafea.

— Asta se numește a doua umplere gratuită, m-a lămurit Zuzanna.

New York-ul era plin de astfel de surprize.

Zuzanna și-a înfipt furculița în cartofi, a prins câteva boabe de mazăre și a mâncat. Arăta minunat, ca un model.

— Ce n-am fi dat atunci pentru niște mazăre, a spus.

Nu putea să rostească numele de Ravensbrück.

— Cel puțin, Herta Oberheuser e acum într-o celulă rece și mănâncă fasole din conservă, am replicat eu.

— Ai putea să nu te mai gândești la asta, Kasia.

— N-o să-i iert niciodată, dacă asta vrei să spui.

— Nu faci decât să suferi agățându-te de ură.

Sora mea foarte rar mă supăra, dar optimismul ei putea fi enervant. Cum puteam să *ierți* în unele zile, ura era singurul lucru care mă mai făcea să merg înainte.

Am schimbat subiectul.

— Mă bucur că ai început să te îngrași, am spus. Papa nici n-o să te mai recunoască. Ești cu totul alta. Deși una care încă nu și-a făcut bagajul.

Zuzanna a rămas cu privirea ațintită asupra cartofilor.

— Vreau să-ți cer o favoare, Kasia.

Am zâmbit. Ce n-aș face eu pentru sora mea? Mi-am trecut vârful limbii peste noul meu dinte, speriată că nu mai era acolo.

Era suvenirul meu preferat, neted și perfect, în nuanța exactă a celorlalți dinți ai mei. Am zâmbit, doar ca să-mi exersez zâmbetul. Un grup de femei și bărbați tineri au intrat în Automat și s-au înghesuit într-un separeu. Un băiat a sărutat o fată lung și apăsat, chiar acolo în public. Ce liberi și fericiți păreau! Vedeam totul cu noii mei ochelari de vedere eleganți.

— Orice, am răspuns.

Zuzanna a scos un dosar din geanta ei și l-a împins către tava mea.

— Am nevoie de ajutorul tău. Să aleg…

Am deschis dosarul și m-am uitat la fotografiile dinăuntru. Erau șase, poate șapte poze, făcute de la umeri în sus, alb-negru, ca niște fotografii de pașaport, ale unor copii. Unii bebeluși. Alții mai mari.

Am închis dosarul.

— Ce e asta?

Zuzanna făcea mici șănțulețe în piureul ei cu dinții furculiței.

— Caroline mi l-a dat.

— Pentru? Am luat-o de mâna liberă. Zuzanna. Ce se întâmplă?

Și-a tras mâna.

— Am tot vrut să-ți spun… Am fost la spital săptămâna trecută și mi-au cerut părerea despre un caz.

— Asta se întâmplă mereu. Ce-are asta de-a face cu tot?

— Pe urmă m-au întrebat dacă nu vreau să țin un curs.

— *Aici?* am întrebat eu.

— Da, aici. Unde altundeva, Kasia? Am rugat-o pe Caroline să-mi prelungească viza.

— Nu vii acasă?

De ce m-am luptat să o aduc aici, doar ca s-o pierd?

— Bineînțeles că vin acasă. Nu fi caraghioasă! Doar că am primit o prelungire specială a vizei pentru doctori.

— E bucătarul, nu?

De ce am îngăduit să dureze asta atâta vreme?

Zuzanna mi-a aruncat privirea ei serioasă de medic.

— El are un nume, Kasia.

— Papa o să facă infarct. *Eu* nu îi spun.

— Fotografiile copiilor sunt de la Caroline. Au nevoie de un cămin. Un băiețel numit Julien tocmai și-a pierdut ambii părinți

într-un accident de mașină în Ingonish, pe coasta insulei Cape Breton, în Canada.

— Pentru asta există orfelinatele.

— E un *bebeluș,* Kasia. Caroline spune că dacă eu și Serge facem ca relația noastră să fie… ei, ceva mai permanentă…

— Să te *măriți* cu el? Sper că glumești.

— Atunci ne-ar putea ajuta să-l adoptăm. Odată ce sunt complet însănătoșită. Vrem să deschidem un restaurant împreună. La început, clătite și quiche…

— Așadar, trebuie să mă întorc acasă singură, în vreme ce tu rămâi aici și te măriți cu un bucătar rus și deschizi un restaurant franțuzesc și crești copilul altcuiva?

— Am patruzeci și patru de ani, Kasia, și nicio perspectivă. Tu ai deja familia ta. Asta este singura mea șansă.

— Acasă, poți să…

— Să fac *ce?* Să mă istovesc muncind la spital? Să ajut la nașterea copiilor altora? Tu știi cum e asta? Am de gând să fac tot ce-mi stă în putință ca să duc o viață bună în anii care mi-au mai rămas de trăit. Îți sugerez să faci și tu la fel. Așa ar vrea Matka.

— Ce știi tu despre Matka? Crezi că ar vrea să te culci cu un bucătar rus, să întorci spatele Lublinului?

Zuzanna a luat cu o mișcare bruscă dosarul și l-a băgat la loc în geantă.

— O să uit că ai spus asta, soră dragă.

S-a ridicat și a ieșit pe ușă fără să arunce o privire înapoi, lăsându-mă cu tava ei, cu piureul de care abia se atinsese.

∴

Caroline ne-a dus la The Hay în ultimele câteva zile ale călătoriei noastre. În cea din urmă dimineață a mea în Connecticut, m-am trezit cu o tresărire dintr-un vis în care zburam peste lanuri de grâu, mână în mână cu mama mea. Era unul dintre visele alea fericite, în care poți să juri că totul e real, până când mi-am dat seama că mâna rece pe care o strângeam nu era a Matkăi, ci a Hertei Oberheuser.

M-am ridicat în capul oaselor, cu inima bubuindu-mi în piept. Unde eram? În siguranță, în camera de oaspeți a lui Caroline. Am pipăit locul de lângă mine din pat. Rece. Zuzanna se trezise deja? Își vizita prietenul rus, fără îndoială. Poate că era mai bine

că rămânea aici. O să fie în siguranță și bine îngrijită. Dar cum puteam să mă întorc în Lublin fără ea?

Am străbătut coridorul desculță și am intrat în dormitorul cu tavan înalt al lui Caroline, am trecut pe lângă patul cu baldachin, cu așternuturile strânse, și m-am dus la ferestrele mari care dădeau către grădina de jos. În mijlocul cercurilor de buxus tunse, stătea un înger de piatră cu aripile desfăcute, păzind lalelele și clopoțeii. Caroline stătea în genunchi lângă un strat de trandafiri, cu aburii ridicându-se din cana albă așezată lângă ea, în iarbă, în vreme ce în spatele ei o mare de tufe de liliac se legăna ușor în briză.

Am inspirat adânc, simțind siguranță în tot ce mă înconjura, și am expirat, răsuflarea mea pe geam transformând scena din fața mea într-o imagine neclară de verde electric și liliachiu. Tânjeam după Pietrik și Halina, voiam să-i văd, dar acolo, în acea casă veche, nimic nu mă putea face să sufăr, între mine și necazurile mele se întindea un ocean.

M-am îmbrăcat și am coborât, rătăcind prin casă în căutarea surorii mele și a cafelei fierbinți. Cum nu am găsit-o pe niciuna în bucătărie, am zăbovit la fereastra bucătăriei și am privit-o pe Caroline în grădină. Purta mănuși speciale de pânză și avea părul prins la spate cu o eșarfă, în vreme ce smulgea buruieni din pământ în jurul tulpinilor cu țepi. Purceaua lui Caroline dormea cu gura deschisă în apropiere, sub o tufă de liliac, lovind pământul cu copitele ca și cum ar fi fugit în somn. Să mă duc și eu acolo? N-aveam chef de o predică.

Caroline m-a zărit la fereastră și mi-a făcut semn cu săpăliga ei.

N-am avut încotro și am ieșit afară pe ușa de la bucătărie.

— Ai văzut-o cumva pe Zuzanna? am întrebat-o.

— Ea și Serge au dus-o pe mama la Woodbury. Vino să smulgi buruieni, draga mea! Face bine la suflet.

La fel și cafeaua, mi-am spus eu.

Am pășit pe aleea de pietriș și m-am lăsat în genunchi lângă Caroline. Casa se ridica deasupra noastră ca o corabie mare și albă dintr-o mare de liliac purpuriu care fremăta sub ea. Nu mai văzusem niciodată liliac de asemenea culori – de la un vinețiu intens, aproape negru, până la cel mai pal lila.

— Îmi pare rău că am luat ultima cafea, a spus ea. Cei care s-au trezit devreme au ajuns primii la ea.

O înțepătură la adresa mea? Am ignorat-o.

— Cred că ai proiectat grădina perfectă, am remarcat.

— Oh, mama a făcut-o. Tocmai ne mutaserăm aici, și tata a chemat peisagiștii ca să ne facă o grădină, și ei au surprins-o pe mama când au cerut un plan al grădinii. Mama a luat un creion și a schițat desenul covorului Aubusson din bibliotecă și l-a dat oamenilor. Cred că a ieșit grozav.

De unde stăteam în genunchi, parfumul trandafirilor și al liliacului era aproape palpabil.

— Ce mireasmă frumoasă, am spus.

Caroline a tras din pământ o păpădie, cu tot cu rădăcina sa pufoasă, și a aruncat-o în găleata ei.

— Parfumul este cel mai puternic dimineața. Odată ce soarele ajunge deasupra capului, totul se usucă, și florile își păstrează mireasma doar pentru ele.

De ce nu mai vorbisem până acum cu Caroline despre grădina ei? În definitiv, amândouă iubeam florile. Am luat o săpăligă din găleată și am scos un puiet verde din pământ cu un zgomot mulțumitor. Am lucrat în tăcere, străpungând pământul cu săpăligele noastre, și singurele zgomote erau ciripitul păsărilor din copacii din apropiere și sforăitul ușor al purcelei lui Caroline.

— Trebuie să recunosc, tu ești punctul stabil al familiei tale, Kasia dragă.

Ce plăcut era să aud acea laudă!

— Așa cred.

— Am știut de prima dată, când te-am văzut pe acea scenă în Varșovia, că ai o forță specială.

— Nu chiar. De când mama mea…

Caroline și-a așezat o mână în mănușa de pânză pe brațul meu.

— Se pare că mama ta a fost o femeie remarcabilă, care semăna mult cu tine. Puternică. Rezistentă. Sunt convinsă că ai iubit-o foarte mult.

Am încuviințat din cap.

— Când tatăl meu s-a stins, am crezut că o să mor și eu. S-a întâmplat cu atâta vreme în urmă, dar nu trece o zi fără să nu-mi doresc să fie aici. Caroline a făcut un semn către tufișurile de liliac ce se legănau deasupra noastră. Le iubea, a spus ea. E un memento atât de frumos, dar totodată îngrozitor de trist, să văd cum liliacul lui preferat, Abraham Lincoln, înflorește fără el.

Caroline și-a șters obrazul cu dosul mănușii de grădină, lăsând o pată neagră sub un ochi, apoi și-a scos mănușile și a adăugat: Dar într-un fel e foarte potrivit – tata iubea faptul că liliacul înflorește doar după o iarnă grea.

Caroline a întins mâna și mi-a dat pe spate părul de pe frunte, cu o atingere ușoară. De câte ori făcuse asta mama mea?

— E un miracol că toată această frumusețe iese la lumină după atâtea greutăți, nu crezi?

Dintr-odată, ochii mi s-au umplut de lacrimi, și iarba a părut să înoate în fața mea. N-am putut decât să dau din cap.

Caroline a zâmbit.

— O să-l rog pe domnul Gardener să-ți pregătească niște butași de liliac, să-i plantezi în Lublin.

— Nu-i nevoie să pregătești și pentru Zuzanna, am spus eu.

Caroline s-a lăsat pe vine, pe călcâie.

— Am vrut să-ți spun mai curând…

— E-n regulă. E bine, de fapt. La început am fost tristă, dar tu ai ajutat-o așa cum eu nu aș fi putut să o fac niciodată. Să se facă bine. Să crească un copil al ei cândva. Mamei mele i-ar fi plăcut asta. Nu știu cum să-ți mulțumesc.

Caroline și-a așezat mâna peste a mea.

— Nu e nevoie, Kasia dragă.

— Eu și Zuzanna am luat atât de mult de la tine. Aș vrea să am ceva să-ți dau.

— Ne-ai oferit multă bucurie tuturor, mai ales mamei.

Am continuat să smulgem rădăcini în tăcere. Avea să-mi fie dor de Bethlehem.

Caroline s-a întors către mine.

— Știi, mai e ceva, Kasia…

— Ce e?

— Ceva ce am tot vrut să discut cu tine.

— Sigur.

— E vorba de ei, cineva… o persoană pe care ai cunoscut-o tu.

— Orice.

— Păi, de fapt, Herta Oberheuser.

Doar la auzul numelui am simțit că mi se face greață.

M-am sprijinit, cu o mână în iarbă.

— *Ce* e cu ea?

— Îmi pare teribil de rău să aduc vorba de asta, dar sursele mele îmi spun că e posibil să fi fost eliberată mai devreme...

M-am ridicat, amețită, cu săpăliga în mână.

— Imposibil. Nemții nu-i pot da drumul...

Oare de ce nu mai puteam dintr-odată să respir?

— Din câte știm noi, americanii au făcut asta. În 1952. Discret.

Am pornit către casă, apoi m-am întors.

— A fost în libertate în tot acest timp? De ce să facă ei așa ceva? A existat un proces...

— Nu știu, Kasia. Cu Rusia care încearcă să atragă doctorii germani din SUA, poate că am încercat să intrăm în grațiile cuiva. Cumva, nemții pierd fiecare război, dar câștigă fiecare pace.

— Sursele tale *se înșală.*

Caroline s-a ridicat în picioare și mi-a atins ușor mâneca.

— Ele cred că guvernul Germaniei de Vest a ajutat-o pe Herta să se stabilească în Stocksee. Nordul Germaniei. E posibil să practice din nou, ca medic... Medic de familie.

I-am îndepărtat mâna.

— Nu pot să cred... a omorât oameni, mi-a făcut asta mie.

Mi-am ridicat fusta.

Caroline s-a apropiat de mine.

— Știu, Kasia. Putem să luptăm.

Am râs.

— Să luptăm împotriva /or? Și cum o să se întâmple asta, mai exact?

— Mai întâi, trebuie să o identifice cineva în mod sigur.

— Și acel cineva ar fi...

— Doar dacă nu te deranjează.

Soarele se ridicase deasupra copacilor, îl simțeam cum îmi încălzește umerii.

— Dacă nu mă *deranjează*? Ba da, mă *deranjează.* Am aruncat săpăliga în găleată, unde a aterizat cu un zăngănit. Cum poți să-mi sugerezi doar că aș putea să mă duc să o văd pe Herta Oberheuser?

Dintr-odată, soarele părea prea fierbinte.

— Avem nevoie de o fotografie sau de o rețetă oficială de la cabinetul ei. Altfel, e doar un zvon.

— Să-i fac o fotografie Hertei Oberheuser? Cred că *glumești.*

— O să-ți fac rost de documente și de bani.

Chiar îmi cerea să mă duc să o văd pe Herta? În fața ochilor mi-a apărut chipul ei. Privirea plină de ea. Expresia plictisită. Mi s-a strâns stomacul. Oare aveam să vomit acolo, pe iarba aceea perfectă?

— Îmi pare rău. Ai fost foarte bună cu noi, dar nu, mulțumesc.

Am pornit-o pe aleea de pietriș către casă.

Caroline m-a urmat.

— Uneori, trebuie să ne sacrificăm pentru binele general.

M-am oprit și m-am întors către ea.

— Să *ne* sacrificăm?

Așadar, Zuzanna avea să stea aici în siguranță, în vreme ce eu mă duceam singură să o caut pe Herta?

— Te rog să te mai gândești la asta, draga mea.

— Dar…

— Nu te grăbi! Acum mergem să facem niște cafea proaspătă. Purceaua s-a trezit cu o tresărire, s-a ridicat cu greu în picioare și ne-a urmat către casă, iar pietrișul scârțâia sub pașii noștri.

Era plăcut să aibă Caroline nevoie de mine, dar îmi cerea imposibilul. Să mă duc să o văd pe *doctorița Oberheuser*? Va trebui să vorbesc cu ea? Oare mă va recunoaște? O să-și aducă aminte de Matka?

Când am ajuns lângă casă, mi-am dat seama câtă dreptate avusese Caroline cu trandafirii. Odată ce soarele ajungea deasupra capului, parfumul lor dispărea.

Capitolul 44

KASIA

1959

Acasă, în Lublin, lucrurile se schimbaseră foarte mult. Fusesem plecată mai puțin de nouă luni, dar păreau să fie zece ani. Pietrik ne mutase în propriul nostru apartament, la Fabrica de îmbrăcăminte pentru femei Lubgal, unde lucra, în afara orașului. Tot apartamentul nu era mai mare decât bucătăria lui Caroline din Connecticut, dar era *al nostru,* doar pentru noi trei.

Fără Papa. Fără Marthe. Zuzanna era cu Serge în Connecticut. Două dormitoare doar pentru noi.

Bucătăria era foarte mică, abia aveai loc să te întorci în ea. În ziua mea liberă de la spital, am cusut perdele albastre care i-ar fi plăcut Matkăi, în pătrățele, cu păsărele de-a lungul marginii de jos, și am așezat pe pervaz cele două sticluțe cu votcă pe care mi le dăduse stewardesa pe drumul spre casă.

Pietrik părea fericit să mă aibă acasă. Oare îmi dusese dorul? Nu mi-a spus, iar eu nu voiam să întreb, dar zâmbea larg când m-a întâmpinat la aeroport, cu un singur trandafir roz în mână. Și eu zâmbeam larg, cu dintele meu cel nou. Poate că lucrurile vor sta mai bine între noi? De ce mă simțeam atât de timidă cu el, *soțul* meu? Puteam, de asemenea, să merg mult mai bine. Pastilele pentru durere pe care mi le dăduse doctorul de la Mount Sinai ca să-mi ușureze disconfortul pe care îl mai aveam erau pe sfârșite, așa că uneori eram irascibilă. Dar eram dornică să îndrept lucrurile, să fie totul din nou așa cum fusese înainte de război.

∴

Într-o după-amiază târzie din acea toamnă, m-am dus la oficiul poștal ca să-l văd pe Papa. Mi-a întins un pachet printre zăbrelele ferestrei de la mesagerie.

— Am ajuns la el înaintea cenzorilor, mi-a șoptit.

Pachetul nu era mai mare decât o cutie de pantofi și înfășurat în hârtie maro.

— Ai grijă ce-ți trimit prietenii tăi, a adăugat.

Adresa expeditorului era *C. Ferriday, 31 East 50th St., New York, NY, USA.* Caroline fusese isteață să nu-l trimită de la consulat. Cu siguranță ar fi fost deschis. Dar orice comunicare cu Vestul era suspectă și înregistrată în dosarul personal.

— Și o scrisoare de la Zuzanna, a spus Papa.

A părut curios, dar eu doar le-am băgat pe amândouă sub haină.

M-am grăbit înapoi la apartamentul nostru și am urcat cele trei rânduri de scări, în sfârșit putând să pășesc precum o persoană normală. Halina prinsese un nou afiș pe ușa noastră: EXPOZIȚIE DE ARTĂ ÎN DISTRICTUL 10: POLONIA ÎN AFIȘE. Era sugestiv și simplu, un nou stil pentru ea. Cum de uitasem că expoziția era chiar în acea seară? De când plecasem, Halina

abordase arta cu o nouă forță. Am încercat să nu mă mai gândesc la asta.

Am pus pachetul înfășurat în hârtie maro pe masa din bucătărie și l-am privit lung. Știam ce era înăuntru.

Am auzit o pietricică lovind în geamul de la bucătărie și m-am dus să mă uit cine o aruncase. Niște băieți din vecini, fără îndoială. Am ridicat fereastra, gata să-i cert, și l-am văzut pe Pietrik stând jos.

— E o zi frumoasă! mi-a strigat. Vino afară la joacă!

— O să spargi geamul cu pietrele astea, i-am spus, sprijinindu-mă în antebrațe pe pervaz.

Era încă atât de frumos, ca un băiat. Puțin mai gros în talie, dar oriunde ne duceam, femeile încă îl priveau când credeau că eu nu le văd.

— Vrei să mă faci să vin sus la tine să te iau? a zis cu un zâmbet, cu mâinile în șold.

Am închis fereastra, și el a urcat scările în câteva secunde. A intrat în apartament cu răsuflarea tăiată, cu obrajii roșii. A venit la mine și a încercat să mă sărute, dar eu m-am întors.

— Sunt soțul tău, mă mai ții minte? a spus el.

— Cred că am gripă. Mă dor mușchii. Transpir întruna.

— Încă? a spus Pietrik. Poate pentru că nu iei pastilele alea.

— Nu știu, am răspuns.

Pietrik a pus o mână pe pachet.

— Ce e asta?

— De la Caroline, am răspuns.

— Și? Pietrik mi-a aruncat pachetul. Deschide-l!

L-am prins.

— Încă nu.

— Ce aștepți, Kasia?

— Știu ce e înăuntru. Vrea să se mă duc într-un oraș din Germania numit Stocksee. Să o identific…

— Pe cine?

Am pus cutia la loc pe masă.

— Pe Herta Oberheuser.

— A *ieșit*? a întrebat Pietrik.

— Se crede că ar avea un cabinet medical acolo. Și au nevoie de o identificare personală din partea cuiva care știe cum arată.

— E tot *doctor*? Te duci?

Nu am spus nimic.

— O să ai nevoie de documente speciale, Kasia. Și chiar și așa nu ai garanția că nemții o să te lase să intri.

— Asta e în pachet, am spus.

— Și nu e ieftin. Doar benzina…

— Și asta e înăuntru. După cum o știu pe Caroline, și zloți, și mărci. Pietrik a făcut un pas spre mine.

— Trebuie să mergem, Kasia! În sfârșit putem *să facem* ceva ca să ne răzbunăm pe ei. O să vin cu tine. Doar că trecerea graniței e al naibii de grea. Știi câți oameni au murit încercând să o treacă?

— Ilegal. Oamenii trec legal în fiecare zi.

— E mai greu acum. Plus că zona e plină de explozive-capcană și câmpuri minate. Cincizeci de mii de paznici din RDG patrulează, toți trăgători de elită. Când au dubii, mai întâi trag. Pietrik mi-a luat mâinile într-ale sale: O să vin cu tine. Halina poate să stea cu părinții tăi.

— Am terminat cu toate lucrurile astea, Pietrik. Rezistența. Ravensbrück. Trebuie să merg mai departe.

— Asta e problema – tu nu poți să mergi mai departe. De când ai venit acasă, i-ai spus măcar două cuvinte fiicei tale?

— A fost ocupată cu orele ei de artă…

— I-a fost dor de tine cât ai fost plecată. A făcut un calendar și a tăiat cu X toate zilele până ai venit acasă.

— Acum lucrez două schimburi, am spus.

Pietrik m-a apucat de umeri.

— Poți să-ți găsești timp pentru ea?

— Ea e întotdeauna la Marthe…

Pietrik s-a dus la scaunul pe care își aruncase jacheta și a luat-o.

— Întotdeauna e altcineva de vină, Kasia, a spus el. Nu înveți niciodată, nu-i așa?

— Unde pleci? l-am întrebat.

— La expoziția de tablouri a fiicei noastre.

M-am dus spre el. Cum putea să plece așa?

— Și cina?

— O să mănânc în altă parte. S-a oprit în ușă și a adăugat: Și gândește-te în mod serios să mergi cu mine la Stocksee. Nu ți se oferă în fiecare zi șansa de a face așa ceva, Kasia.

Mi-am întors privirea și, cu o senzație puternică de greață în stomac, am auzit cum se închide ușa. L-am privit pe fereastră

cum se îndepărtează, cu mâinile în buzunare. Pe stradă s-a întâlnit cu Halina, care căra un portofoliu negru, ticsit cu desene. S-au îmbrățișat, și fiecare și-a văzut mai departe de drumul lui. Halina s-a îndreptat spre casă. Când a ajuns în apartament, încă mai aveam resentimente.

— Arăți foarte prost, a remarcat Halina.

— Mersi.

— Vii în seara asta la expoziția mea de tablouri? Speram oarecum că o să vii.

Cu fiecare zi, Halina arăta tot mai mult a pictoriță, în acea zi avea pe ea o cămașă veche de-a lui Pietrik, pătată cu vopsea. Își purta părul blond adunat în vârful capului, la fel ca mama mea. Era greu să o privesc, era aproape leită Matka.

Am băgat pachetul de la Caroline sub masă.

— Am treabă.

— N-ai fost la nicio expoziție de-a mea, Matka. Un profesor vrea să-mi cumpere tabloul.

M-am uitat pe fereastră.

— Mai bine fugi să-l prinzi pe tata din urmă. O să-ți ofere el cina.

— Se servește brânză la expoziție, a spus Halina.

— Și votcă, bănuiesc.

— Da.

Dacă arta modernă nu era suficient de modernă, avea să devină după un pahar de carton cu alcool pur.

— Fugi și caută-l pe tata, am spus.

Halina a plecat fără să-mi spună la revedere. M-am dus la fereastră, și când a ajuns în stradă, am urmărit-o cu privirea. Părea atât de mică. Oare avea să se întoarcă și să-mi facă semn cu mâna? Nu. Cel puțin Halina era legată de unul dintre părinți.

Am deschis scrisoarea Zuzannei, una scurtă și concisă, felul în care proceda întotdeauna atunci când veștile erau proaste. Nu avea să se mai întoarcă. Își prelungise din nou viza și pomenea de o nuntă care se pregătea. Dar exista și o notă veselă. Conform doctorilor de la Mount Sinai, cancerul ei era tot în remisie.

Am băut pentru asta, golind una dintre sticluțele cu votcă din avion.

În dulap erau doar cereale care se mâncau calde, așa că mi-am făcut un castron și am turnat un pahar din votca lui Pietrik.

Pentru o votcă făcută în subsolul casei, a alunecat ușor pe gât. Așa cum spunea Papa, simțeai în ea cartofii. Era mai aromată decât votca din avion și a rămas în stomac atâta vreme cât nu mi-am imaginat conținutul lui – cereale cenușii fierbinți și votcă – clipocind înăuntru.

Nu era de mirare că Pietrik o bea uneori. Mi-a trimis furnicături în tot corpul și mi-a încălzit brațele și degetele, capul și urechile. Până și creierul îmi era amorțit când mi-am tras pe mine rochia americană. Am zâmbit în oglindă. Cu dintele reparat, puteam să mă privesc din nou. De ce să nu mă duc și să mă bucur de seara cea mare a fiicei mele? Ciorapii de nailon acopereau cele câteva cicatrice pe care le mai aveam. Chiar și bărbatul meu poate că se va bucura să mă vadă.

Drumul a fost scurt până la școala Halinei. Am intrat în sala de sport și am văzut-o plină cu spoturi de lumină puternică îndreptate către afișele agățate de pereții din beton. Oamenii umblau de colo colo admirând operele elevilor. Marthe și Papa stăteau în capătul îndepărtat al sălii, vorbind cu un cuplu care părea să facă parte din lumea artistică. Pe o măsuță pliantă, pentru jucat cărți, se aflau sticle de votcă și o farfurie de carton cu cuburi de brânză.

— Ai venit, Matka, a spus Halina cu un zâmbet. Pentru prima dată. Vino, hai să-ți arăt totul!

Pietrik era în celălalt capăt al sălii, rezemat cu mâna de perete, și vorbea concentrat cu o femeie cu pălărie roșie.

— Poate niște brânză mai întâi, am spus, cu răsuflarea brusc tăiată.

Ne-am dus la masa cu gustări și am luat câteva cuburi de brânză și un pahar de carton cu votcă.

— De când bei votcă? m-a întrebat Halina.

— E important să încerci lucruri noi, am răspuns.

Am gustat-o, apoi mi-am dat capul pe spate și am golit paharul dintr-o înghițitură. Era mai dulce și avea un gust mai rafinat decât a noastră de acasă. Deveneam o pasionată de votcă.

— Hai să-ți arăt autoportretul meu, a spus Halina.

Mi-a prins mâna într-a ei și am simțit cum lacrimile îmi înțeapă ochii. Când m-a luat ea de mână ultima dată?

Lucrările Halinei erau grupate pe un singur perete, pline de culori strălucitoare. Sugestive și intense. Portretul unei femei,

Marthe, fără nicio îndoială, gătind, pictată ca și cum o vedea printr-un caleidoscop. Alături, un pește cu trupul de automobil, plin de mecanisme și piese de mașină.

— Îți place cea din bucătărie? m-a întrebat Halina.

— Cea cu Marthe? Ce culori frumoase!

— Aia nu e Marthe. Ești tu, a spus ea. Am făcut-o în albastru. Culoarea ta preferată.

Alte lacrimi mi-au umplut ochii, iar culorile se învârteau în fața mea ca vopseaua într-un pahar cu apă.

— Eu? am spus. Ce drăguț!

— Abia aștept să ți-o arăt pe cea mai bună. Profesorul vrea să o cumpere, dar poate că o s-o păstrez.

Am încercat să-mi șterg ochii cu șervețelul, în vreme ce Halina mă ducea mai departe, ca să-i văd autoportretul. Când am ajuns în fața pânzei, am simțit ca și cum s-ar fi întins de pe perete și m-ar fi mușcat, atât de vie era imaginea.

— Ei? a făcut Halina.

Era cel mai mare tablou din sală, chipul unei femei văzut din față, cu păr auriu și o cunună de spini în jurul capului.

Era mama mea.

Am simțit cum mă cuprinde un val de căldură și amețeală.

— Trebuie să stau jos, am murmurat.

— Nu-ți place, a spus Halina și și-a încrucișat brațele la piept.

— Ba da. Ba da, îmi place. Doar că trebuie să stau jos.

M-am așezat pe un scaun pliant și l-am privit pe Pietrik cum râde cu amica lui, în vreme ce Halina s-a dus să-mi mai aducă niște votcă. Exista un motiv pentru care nu ieșeam prea mult în lume.

Halina l-a luat pe Pietrik de mână și l-a adus la mine.

— Uite, Matka, a spus ea și mi-a întins un pahar cu votcă.

— Ce te-a făcut să vii? a întrebat Pietrik zâmbind.

— Cu siguranță nu tu, am răspuns.

Zâmbetul i s-a șters de pe față.

— Nu aici, Kasia, a spus.

— Văd că-ți place expoziția, am spus, cu o mișcare din bărbie în direcția pălăriei roșii.

Vederea mi-era neclară, alcoolul îmi dezlegase limba.

— Ai băut? a întrebat Pietrik.

— Numai tu ai voie să bei, am spus, sorbind din paharul de carton.

Îmi simțeam mintea dintr-odată limpede.

Pietrik a întins mâna spre pahar.

— Te duc acasă, a spus.

I-am smuls paharul din mână și m-am ridicat în clipa în care Marthe și Papa au venit lângă noi, urmați de profesoara de desen a Halinei.

— Sunteți mama Halinei? a spus profesoara, o brunetă drăguță, care purta ochelari cu rama rotundă și un caftan mov.

Femeia a pus un braț, cu mâneca atârnând ca aripa unui liliac, peste umărul Halinei.

— Eu și Halina discutăm mult, a spus ea. Vorbește așa de frumos de dumneavoastră.

— Oh, serios? am spus eu. Recunoaște că are o mamă?

Grupul a râs puțin cam prea tare. Nu era chiar atât de amuzant.

— Oh, da, *adolescenții,* a spus profesoara. Ați văzut autoportretul Halinei? Colegul meu de la universitate spune că este lucrarea lui preferată de aici.

— E mama mea, am spus.

— Poftim? a făcut profesoara.

Marthe și Papa s-au privit. Camera se învârtea în jurul meu, ca și cum m-aș fi aflat într-un parc de distracții.

— Halina s-a pictat pe *ea însăși,* Kasia, a spus Marthe.

Pietrik m-a luat de braț.

— Dacă ai fi *cunoscut-o* pe mama, n-ai mai fi dormit azi în patul ei, am spus.

— Mergem acasă, a spus Pietrik.

Mi-am smuls brațul din strânsoarea degetelor lui.

— Poate că Halina nu v-a spus asta în discuțiile alea multe, dar eu mi-am omorât mama când am lucrat pentru Rezistență. După tot ce a făcut pentru mine.

Am dus paharul cu votcă la gură, dar el s-a înmuiat în mâna mea și votca s-a vărsat pe pieptul rochiei.

— Pietrik, o s-o luăm pe Halina la noi acasă, a spus Marthe.

— Da, mama mea a fost pictoriță, la fel ca Halina, dar ea a făcut portrete ale unor oameni răi, naziști de fapt, dacă vreți să știți. Mi-am simțit fața udă de lacrimi. Ce s-a întâmplat cu ea? Numai Dumnezeu știe, doamnă Profesoară de Desen, pentru că niciodată nu și-a luat rămas-bun, dar ascultă-mă pe mine, femeia din afișul ăla e mama mea.

După aceea, tot ce îmi mai amintesc e că Pietrik m-a sprijinit pe tot drumul spre casă, și ne-am oprit ca să vomit într-o alee și să șterg de pe rochia mea americană ceea ce fuseseră cândva cereale.

*

A doua zi, m-am trezit înainte să se lumineze de ziuă.

— Apă, am strigat, crezând pentru o clipă că mă aflam în *Revier*, la Ravensbrück.

M-am ridicat în capul oaselor în patul Halinei și am văzut că rochia îmi fusese schimbată cu cămașa de noapte. Pietrik mă schimbase? Noaptea trecută mi-a revenit brusc în minte și am simțit cum îmi ard obrajii în întuneric. Cum m-am făcut de râs! Chiar înainte de ivirea zorilor, am știut că aveam să mă duc la Stocksee.

Am trecut pe lângă camera lui Pietrik. Dormea cu un braț peste față, cu pieptul gol. Frumos. Și dacă m-aș strecura pur și simplu lângă el? De ce nu aveam curajul să dorm cu propriul meu bărbat?

Când afară începea să se lumineze de ziuă, mi-am strâns lucrurile pentru noapte și am deschis pachetul de la Caroline, atentă să nu fac zgomot. În cutia aceea mică am găsit documentele mele de călătorie. Bani germani. Bani polonezi. O scrisoare adresată celui mai mare ziar din Germania cu detalii despre crimele de război ale Hertei Oberheuser de la Ravensbrück și eliberarea ei mult prea devreme, cu timbrele germane necesare. Trei hărți, o listă cu stații de benzină acceptate la care să cumpăr combustibil și instrucțiuni detaliate privind călătoria mea. Un bilet în care își cerea scuze că nu reușise să obțină decât un set de documente de călătorie și un pachet întreg de fursecuri Fig Newton. Am aruncat cutia în geamantan și l-am închis. Pietrik s-a mișcat în cealaltă cameră.

Pentru o clipă, am înghețat. Ar trebui să-i las un bilet? Am scris repede un „la revedere” rapid pe hârtia în care fusese pachetul de la Caroline și apoi am coborât scările către vechea mașină turcoaz pe care Papa mi-o împrumuta din când în când, cea pe care Pietrik a ținut-o în viață atâția ani. Așa cum spunea Papa, mașina aia avea mai multă rugină pe ea decât vopsea, dar ne ducea oriunde trebuia să ajungem.

La început, am fost neliniștită. Și dacă era într-adevăr Herta? Oare avea să-mi facă rău? Aveam să-i fac *eu* rău? Odată ce am

mai înaintat pe drum, printre puținii șoferi care circulau la acea oră devreme, mintea mi s-a mai limpezit. Am întins harta și instrucțiunile lui Caroline pe scaunul de lângă mine, am dat radioul mai tare, am coborât fereastra și am mâncat o mulțime de fursecuri Fig Newton pe post de mic dejun. Pe cutie scria NOU! CUTIE DUBLĂ. PROASPETE MAI MULT TIMP! Și, într-adevăr, aveau un gust mai bun ca oricând, moi și pufoase pe dinafară, cu umplutură dulce de smochine. Mâncându-le, am simțit cum mă bine dispun. Poate că această călătorie a fost totuși o idee bună.

Pe drumul meu către nord-vest, am trecut printr-un șir de sate părăsite, prin orașe mohorâte în care singura culoare era roșul de pe afișele de propagandă albe care proclamau virtuțile socialismului și PRIETENIA DE NEZDRUNCINAT CU POPOARELE UNIUNII SOVIETICE.

Aranjamentele călătoriei erau complicate, căci Germania fusese lipsită de tot pământul pe care îl luase în timpul războiului. În est, fusese dat înapoi Poloniei aflată sub ocupație sovietică, iar în vest fusese împărțită între Aliații occidentali. Două noi state fuseseră create din Germania ocupată, Germania de Vest liberă, care nu mai era total ocupată de Aliați, și mai mica Republică Democrată Germană, sau RDG, în est.

Mi-a luat o zi întreagă să străbat Polonia și Germania de Est. Drumurile erau pline de hârtoape și adeseori pline de gunoaie, și rareori se vedeau alte mașini. Un convoi militar sovietic s-a târât pe lângă mine, cu plăcuțele de înmatriculare acoperite. Soldații care mergeau în spatele camioanelor m-au privit ca și cum aș fi fost o ciudățenie de la circ. În prima noapte am dormit în mașină, iepurește, atentă la hoți.

A doua zi, printr-o ceață deasă și burniță, am ajuns la granița interioară germană, hotarul de 1.393 de kilometri între Germania de Vest și teritoriile sovietice. Caroline mă trimisese la una dintre puținele rute deschise non-germanilor, cea mai nordică rută de tranzit, către punctul de control Lübeck/Schlutup. Când m-am apropiat de clădirea grănicerilor și de bariera cu dungi roșii care bloca drumul, am încetinit și am oprit în spatele ultimei mașini din șir.

O ploaie ușoară cădea pe acoperișul mașinii în vreme ce așteptam și studiam turnul de pază alb de beton care se înălța în depărtare lângă zid. Mă priveau oare de acolo, de sus?

Vedeau cum mașina mea muribundă împrăștia fum de culoarea levănțicii în timp ce așteptam? Undeva, a lătrat un câine de pază și m-am uitat în jur, la întinderea rurală pustie și la gardul lung de metal care se întindea paralel cu drumul. Oare acolo erau minele, în spatele acelui gard? Aveam să fiu în siguranță atâta vreme cât nu trebuia să cobor din mașină.

Mașina mea a înaintat puțin în șir, cu ștergătoarele mele goale inutile, căci cauciucurile fuseseră demult furate de niște hoți mărunți. Am închis radioul ca să mă pot concentra. Unde era Zuzanna când aveam nevoie de ea? Oh, da. Se bucura de noua ei viață din New York. Mi-am verificat pentru a zecea oară documentele. Trei pagini, semnate cu cerneală, cu o înfloritură. *Kasia Kuzmerick, Ambasador Cultural,* așa scria acolo. Mi-am trecut degetul peste sigiliul în relief. Cu siguranță nu arătam a ambasador cultural, dar documentele acelea mă făceau să mă simt importantă. În siguranță.

Când am ajuns la poartă, rochia mea era udă de transpirație pe sub haina groasă. Am coborât fereastra ca să vorbesc cu grănicerul est-german.

— *Polski?* a întrebat grănicerul.

Am încuviințat din cap și i-am întins documentele mele. A aruncat o privire și s-a întors către postul de gardă, cu actele mele în mână.

— Nu opriți mașina, a spus, în germană.

Am așteptat și mi-am studiat manometrul de gaz. Oare acum chiar cobora în vreme ce-l priveam? Alți doi soldați est-germani au dat deoparte perdelele din clădirea postului și s-au uitat la mine. În cele din urmă, un ofițer între două vârste a venit la mașina mea.

— Coborâți din mașină, a spus în poloneză cu un puternic accent german.

— De ce? am întrebat. Unde sunt documentele mele?

— Au fost reținute, a spus ofițerul.

De ce nu-l ascultasem pe Pietrik? Poate că avea dreptate. Unii oameni nu învață niciodată.

Capitolul 45

KASIA

1959

Mi-a luat ceva timp să cobor din mașină la punctul de control, căci ușa nu voia să se deschidă, oricât de mult am încercat. Am trecut pe scaunul pasagerului și am coborât pe acolo, spre amuzamentul grănicerilor, care stăteau în preajmă și se grozăveau cu puștile lor.

Ploaia devenise o bură fină și am urmărit-o cum se adună în picături pe cozorocul lucios al caschetei ofițerului care îmi ceruse să cobor. M-am sprijinit cu o mână de capota mașinii, căci am simțit cum picioarele mă lasă, apoi am tras-o repede, deoarece metalul era fierbinte de la motor. Oare mașina se supra-încălzea?

— Aveți niște documente foarte sofisticate, a spus ofițerul. Au fost însă înlocuite cu un permis de trecere de o zi.

— Dar ele sunt…

— Dacă nu vă convine, vă puteți întoarce și pleca, a spus ofițerul. Oricum ar fi, luați mașina asta de-aici – mai are puțin și-și dă duhul.

Am luat permisul. Îmi vedea degetele cum tremurau? Permisul, înmuiat de ploaie și nu mai mare ca un pachet de țigări, era un schimb jalnic pentru frumoasele mele documente.

— Aveți grijă să fiți înapoi aici mâine la șase dimineața sau o să rămâneți să locuiți cu noi în casa asta.

A făcut semn următoarei mașini să înainteze, arătându-mi astfel că încheiase discuția.

Înapoi în scaunul șoferului, am simțit un val de transpirație rece, de ușurare. La al doilea punct de control a fost mai ușor și, odată ce soldații de la granița Germaniei de Vest m-au lăsat să trec, am intrat în Occident și am luat-o spre nord, către Stocksee.

Germania de Vest era o lume cu totul diferită, o țară de basm, cu câmpuri verzi și ferme frumoase. Drumul era neted și camioane moderne mă depășeau pe acea rută a lor, căci mașina mea refuza să depășească 80 de kilometri pe oră. M-am oprit o

singură dată, la primul oficiu telegrafic pe care l-am văzut, și i-am trimis o telegramă lui Caroline în care-i spuneam că sunt pe drum.

Undeva în apropiere de Stocksee, am auzit un zăngănit puternic și, când m-am întors, mi-am văzut toba de eșapament căzând pe asfalt și rostogolindu-se pe marginea drumului. Am dat înapoi și am luat bucata aia lungă de metal și am aruncat-o pe bancheta din spate. După aceea, de câte ori apăsam pe accelerație, mașina mea suna ca cea mai zgomotoasă motocicletă, dar ce puteam face? Trebuia să merg mai departe.

Am intrat în Stocksee, pufăind ca o locomotivă după-amiaza devreme și m-am înfiorat când am trecut pe lângă indicatorul împodobit cu flori pe care scria: WILLKOMMEN ÎN STOCKSEE![130] Baza de operațiuni a Hertei? Era un oraș rural, în apropiere de lacul cu același nume, un lac mare, liniștit și întunecat. Întotdeauna îi plăcuseră lacurile.

Am trecut pe lângă terenuri cultivate așezate pe coline și am intrat în centrul orașului, mic și dichisit. Dacă mă luam după cum erau îmbrăcați locuitorii, Stocksee era și un oraș conservator, căci mulți dintre ei purtau tradiționalul *Tracht*[131] – bărbații în *Lederhosen*[132]*,* haine și pălării tradiționale din Alpi, iar femeile în *Dirndl*[133]*.* Am încetinit lângă un trotuar și am rugat un bărbat să mă ajute în germana mea pe care o cam uitasem.

— Scuzați-mă, domnule, ați putea să-mi spuneți unde pot găsi Dorfstrasse?

Bărbatul m-a ignorat și și-a văzut de drum. Un fior de teamă m-a săgetat când am văzut o femeie care semăna cu Gerda Quernheim, sora Gerda din lagăr, trecând pe lângă mine pe trotuar. Ar putea să fie chiar ea? Deja ieșită din închisoare?

Am găsit cabinetul doctoriței, o clădire cu un singur nivel, din cărămidă văruită. Am parcat în josul străzii, ușurată să-mi opresc motorul, și am rămas acolo atrăgând priviri ostile din partea trecătorilor. Unul dintre ei s-a uitat la bancheta mea din spate cu înțeles, către țeava de eșapament de acolo. Am încercat să respir calm și să-mi adun curajul. Să mă întorc pur și

[130] Bine ați venit în Stocksee! (în limba germană).

[131] Costumul tradițional german.

[132] Pantaloni scurți sau până la genunchi, făcuți din piele.

[133] Rochii cu fuste ample, corsaj strâmt și decolteu, fără mâneci sau cu mâneci scurte bufante.

simplu acasă? Să chem poliția și să cer ajutor? Era posibil ca povestea asta să nu se termine bine.

Un Mercedes Benz a trecut alunecând pe lângă mine și a tras lângă bordură în fața cabinetului doctoriței. Era un model mai vechi, dar genul de mașină pe care Pietrik l-ar fi admirat.

Din mașină a coborât o femeie. Oare putea fi Herta cea care conducea o mașină așa de scumpă? De ce îmi uitasem ochelarii? Inima îmi bătea nebunește, ca un pește care sărea și se răsucea în apă. Femeia era prea slabă ca să fie ea, nu-i așa? Mâinile îmi alunecau pe volan în vreme ce o priveam pe femeie intrând în cabinetul doctoriței.

M-am tras către ușa din dreapta și am ieșit, în protestul balamalelor, și mi-am scuturat mâinile ca pe două mopuri ude, încercând să mă calmez. Am intrat în cabinetul doctoriței și m-am oprit să citesc placa de alamă de lângă ușă: CLINICĂ DE MEDICINA FAMILIEI. Dedesubt erau cuvintele: NOI IUBIM COPIII. Copiii? Asta nu putea fi Herta. Cine ar lăsa pe cineva ca ea să se atingă de copilașii lui?

Camera de așteptare nu era mare, dar era enervant de curată și de ordonată. Pe pereți erau pictați bancuri de pești agitați și țestoase, iar într-un colț apa bolborosea într-un acvariu. M-am așezat și am frunzărit reviste, uitându-mă din când în când la pacienți, așteptând să văd dacă ea o să treacă pe acolo. Era greu să mă uit la copiii aceia bine hrăniți, cu pielea lor catifelată, și să mă gândesc că Herta avea să fie cea care îi va atinge. Când numele le erau strigate, mamele lor intrau să vorbească cu doctorul, la fel cum făcuserăm și noi cândva. Oare ea le făcea vaccinurile sau lăsa asta în seama unei infirmiere?

Am urmărit un rechin-înger din acvariu, cum aspira și scuipa pietricele pe fundul cu pietriș roz. O mamă nemțoaică stătea de cealaltă parte a camerei, imaginea purității ariene. Naziștii ar fi pus-o pe coperta tuturor revistelor în timpul războiului. Mi-a trecut prin minte să-i spun cum omorau bebelușii la Ravensbrück, dar pe urmă m-am răzgândit. Niciodată să nu oferi de bunăvoie informații. Nemții priveau întotdeauna cu suspiciune asta.

Deși în încăpere era răcoare, simțeam cum îmi alunecă pe spate transpirația. Ca să mă calmez, am răsfoit revista *Mama germană.* Războiul se încheiase de mult, dar toate *Hausefrauen* nu se schimbaseră prea mult. Încă munceau din greu, dar de

data asta nu pentru iubitul lor Führer. Dacă mă luam după revistă, nemții aveau un nou idol pe care să-l venereze – bunurile de consum. Mașini Volkswagen, combine stereo, mașini de spălat vase și televizoare. Cel puțin asta era o îmbunătățire. Recepționera și-a deschis ferestruica.

— Aveți programare? m-a întrebat, cu pleoapele fardate cu albastru.

Farduri? Führerul n-ar fi fost de acord.

M-am ridicat în picioare.

— Nu, dar dacă doamna doctor e liberă, aș vrea să intru.

Mi-a întins un clipboard, cu un formular lung prins sub clama argintie.

— Completați asta și o să verific, a spus.

Nemților încă le mai plăcea hârțogăria.

Am completat formularul, trecând numele meu real de căsătorie și o adresă falsă din orașul învecinat Plön. Cu greu se putea citi ce-am scris, așa de tare îmi tremurau degetele. De ce să-mi fac griji? Războiul se terminase de mult. Hitler era mort. Ce-mi putea face Herta?

Cât am așteptat, am ascultat muzică. Ceaikovski? Nu mă liniștea deloc.

Ultimul pacient a intrat în cabinet și am rămas singură. Oare avea să-și aducă aminte de mine? Eram convinsă că avea să-și recunoască propria operă.

Recepționera a apărut la fereastră.

— Doamna doctor o să vă primească după ultimul pacient. Eu voi pleca în curând, așa că vă rog să-mi dați formularul.

— Sigur, am spus și i-am întins clipboardul.

O să fiu acolo singură cu doctorița? Ar trebui să plec pur și simplu?

M-am dus la cuierul pom din colț, în care nu se afla decât un halat alb de laborator, ca să-mi agăț haina. Pe ecusonul prins de buzunarul halatului scria DR. OBERHEUSER. M-a străbătut un fior. Ce ciudat să-i văd numele scris! La Ravensbrück, personalul avusese grijă să nu-și dezvăluie numele. Nu că noi nu le-am fi știut.

Recepționera s-a ridicat și și-a aranjat biroul, gata să plece acasă.

De ce să rămân? Dacă plecam atunci, nimeni nu avea să știe că fusesem aici. Caroline avea să trimită pe altcineva.

Ultima mamă a străbătut sala de așteptare, cu bebelușul în brațe, și mi-a zâmbit pe când ieșea. M-am gândit la bebelușul doamnei Mikelsky, și inima mi s-a strâns de tristețe. Aș putea să o urmez pe fata aceea drăguță și să ies din sala de așteptare și să mă duc acasă la Lublin. Mi-am pus repede haina pe mine și am pornit spre ușă, cu gura deschisă, trăgând aer în piept. Am ajuns lângă ea și am simțit mânerul neted în mână.

Hai, pleacă!

Înainte să pot apăsa pe el, recepționera a deschis ușa care dădea spre camera din spate.

— Kasia Bakoski? a spus cu un zâmbet. Doamna doctor o să vă primească acum.

Capitolul 46

CAROLINE

1959

Ziua de 25 octombrie 1959 s-a dovedit deosebit de frumoasă, perfectă pentru o nuntă. Mama era într-o formă rară, în ciuda faptului că Statele Unite tocmai lansaseră în spațiu maimuțele Able și Baker într-o rachetă Jupiter, iar ea era implicată până peste cap într-o campanie de scrisori care cereau să se pună capăt unei asemenea cruzimi față de animale.

Acela a fost un an al premierelor. Prima vizită diplomatică în Statele Unite a unui premier sovietic, Nikita Hrușciov. Prima dată când musicalul *Gypsy* a fost jucat pe Broadway. Prima nuntă la The Hay.

Serge și Zuzanna aveau cu siguranță să se bucure de o vreme bună la nunta lor, căci ridicaserăm, cu mari cheltuieli, un cort în curtea mai joasă, de sub grădină. Era o toamnă lungă și frumoasă în Bethlehem, cețoasă, foarte caldă și cu puțin vânt doar.

Aceasta nu era o nuntă mondenă, dacă sunteți obișnuiți cu așa ceva – ci dimpotrivă, după cum a dovedit-o alaiul nostru la întoarcerea de la biserică. Micul nostru grup zgomotos a venit alene de la biserica catolică din Bethlehem, pe lângă parcul

orașului, la The Hay, însoțit de sunetul vesel al tuturor clopotelor de la bisericile orașului. Tot Bethlehemul ieșise în stradă pentru marea zi a lui Serge și Zuzanna, cu excepția lui Earl Johnson, care se simțise obligat să rămână pe scăunelul lui de la oficiul poștal.

Mama, modestă în tafta gri, conducea procesiunea, avându-l alături de ea pe domnul Merrill, de la magazinul universal. Mergea cu spatele, dirijând orchestra prietenilor ei ruși, care aveau instrumentele împodobite cu flori și panglici vesele. Ei interpretau o versiune entuziastă a cantatei „Iisus rămâne prietenul meu” a lui Bach, minunată de altfel, la balalaică.

Apoi veneau mirele și mireasa. Serge arăta superb într-unul din costumele de gabardină ale tatei, pe care îl aranjaserăm pentru el, și avea pe față acel zâmbet larg pe care îl vedeai de obicei la un bărbat care stătea lângă un marlin superb, un adevărat trofeu, pe un debarcader din Key West. Căci ce bărbat nu ar fi fost mândru să se însoare cu frumoasa Zuzanna? Ea era un amestec de Andrey Hepburn și Grace Kelly, cu temperamentul unui mieluțel. Între ea și sora ei încăpățânată, Kasia, era o diferență ca de la cer la pământ – Kasia era directă într-un fel agreabil, Zuzanna, mai delicată.

Mama îi făcuse Zuzannei o rochie din dantelă ecru. Îi venea foarte bine, chiar și cu bancnotele de un dolar prinse peste tot, conform tradiției poloneze, iar vântul care adia le făcea să fluture ca bretonul unei puștoaice. Mireasa avea un buchet din trandafirii Souvenir de la Malmaison ai domnului Gardener, parfumați și de un roz-albăstrui. Mirele purta și el o floare – un băiețel de zece luni pe nume Julien, cu obrăjorii ca piersica și un smoc de păr care era, așa cum spunea mama, „negru și drept ca al unui chinez”. Scumpul de el era oficial al lor de două săptămâni, și încă nu pusese piciorul pe pământ, căci toți adulții voiau să-l țină în brațe.

După mulți și feluriți veri și cunoștințe, veneam eu și Betty. Ea era superbă într-un taior Chanel, și la fiecare pas al ei săltau și capetele de nurcă ale etolei sale. Eu purtam o rochie dreaptă de mătase de culoarea levănțicii pe care mi-o făcuse mama, despre care Zuzanna a spus că era foarte potrivită pentru mama miresei, ceea ce mi-a umplut ochii de lacrimi chiar înaintea slujbei religioase. Alaiul era încheiat de purcica Doamna Chatterley, cu un lanț de margarete în jurul gâtului și, la fel ca

mulți dintre invitații noștri, având în minte perspectiva unui tort bun.

Procesiunea a intrat pe aleea noastră de pietriș. În spatele casei, dincolo de hambar, se întindea fâneața până la următoarea stradă, Munger Lane. Fânul fusese cosit, lăsând pajiștea goală și țepoasă, doar cu smocuri de paie ici și colo, iar arțarii și ulmii care o mărgineau începeau deja să capete nuanțele lor ruginii și se legănau ușor în vânt. Acolo, privirea fugea în mod inevitabil la capătul pajiștii, dincolo de livadă, unde se afla vechea mea casă de păpuși.

M-am uitat la căsuță, un ecou din draniță albă a casei mai mari, cu hornul ei solid și intrarea cu fronton, unde se aflau băncile potrivite pentru un copil. Ușa neagră lucea în soare, iar perdelele de mătase pe care le cususe Zuzanna, de culoarea răchitei, fluturau în afara ferestrelor, în vânt. Nu mă miram că devenise oarecum refugiul Zuzannei, unde se ducea atunci când lumea i se părea prea mult pentru ea. Fusese cândva locul unde-mi găsisem și eu alinarea, unde petrecusem multe zile citind după ce tata se dusese.

Odată ce procesiunea s-a îndreptat către grădina din spatele casei, eu și Betty ne-am dus la bucătărie ca să aducem fursecurile pe care ajutorul de bucătar al lui Serge le pregătise.

Serge deschisese un restaurant în Woodbury, orășelul învecinat care era refugiul de weekend pentru locuitorii bogați ai Manhattanului. L-a numit „Serge!” și era un local modest, dar imaculat, unde sâmbăta noaptea era coadă în fața ușii. Asta nu era deloc surprinzător, căci toată lumea știe că newyorkezii, când sunt lipsiți de mâncare franțuzească bună pentru mai mult de douăzeci și patru de ore, devin imposibili și încep să o caute la fel cum caută porcii trufe. Sau poate că deserturile Zuzannei erau cele care îi țineau pe clienți la coadă.

— Îmi plac așa de mult tradițiile poloneze, ție nu, Caroline? Să prinzi bani pe rochia miresei? Genial, a spus Betty, luând un fursec din cutie și băgându-l pe tot în gură.

Mi-am legat unul din noile șorțuri ale lui Serge, cu logoul lui, un S negru, pe piept.

— Nu mai prinde hârtii de o sută de dolari pe mireasă, Betty. E vulgar.

— E o tradiție atât de practică.

— Cel puțin o distrage pe Zuzanna. Așa nu se mai gândește că nimeni din familia ei nu a putut fi aici.

— Cei doi au nevoie de o lună de miere, Caroline. Trebuie să fie epuizant să ai grijă de un copil căruia îi ies dinții.

— Îi e dor de sora ei.

— Kasia? Ad-o aici, pentru numele lui Dumnezeu!

— Nu e așa de ușor, Betty. Polonia e o țară comunistă. Și-așa mi-a fost foarte greu să-i obțin o viză de tranzit ca să meargă în Germania…

— Să se confrunte cu doctorița aia? *Zău* așa, Caroline…

— I-am trimis tot ce trebuia, dar n-am primit nicio veste de la ea.

Trimisesem pachetul în Polonia cu multe săptămâni în urmă, expres, cu bani mai mult decât suficienți pentru drumul ei la Stocksee, dar nu știam nimic de ea. Și nu eram singura care aștepta să afle dacă era cu adevărat Herta Oberheuser. Un mare număr de medici britanici erau gata să mă ajute să fac presiuni asupra guvernului german pentru a-i ridica Hertei licența de medic. Anise și prietenii săi erau și ei gata să lupte. Herta era doar unul din multele nume de pe lista noastră de criminali de război naziști care trebuiau să fie trași la răspundere.

— Puterea ta de convingere e grozavă, draga mea. Pe mine n-ai să mă prinzi călătorind până într-un orășel german uitat de lume ca să identific o doctoriță nazistă sărită de pe fix.

Cum reușea întotdeauna Betty să reducă orice situație la absurd? Oare profitasem de Kasia cerându-i să o identifice pe Herta? Avea să fie în regulă – o persoană atât de puternică și capabilă, la fel cum fusesem și eu la vârsta ei.

— Ei, oricum, nu-ți mai face griji pentru asta, Caroline! Am un cadou pentru tine.

— Nu era nevoie.

Betty a ridicat o geantă Schiaparelli mare pe masa din bucătărie.

— Ce frumoasă e, Betty!

— Oh, geanta e a mamei, și o vrea înapoi – a devenit tare zgârcită la bătrânețe. Dar cadoul meu e înăuntru.

Am băgat mâna înăuntru și am simțit flanela, acea senzație inconfundabilă de metal acoperit cu material, și am știut imediat ce era.

— Oh, Betty, am spus și m-am ținut de masă pentru a-mi recăpăta echilibrul.

Am scos din geantă husa de flanelă și am desfăcut-o, pentru a da la iveală un șir de furculițe pentru stridii.

— Sunt toate acolo, a spus Betty. Le cumpăr de ani în șir de la domnul Snyder. Știi că pe mine mă cheamă atunci când are ceva bun. Când a primit argintărie Woolsey…

Am scos toate cele douăzeci de suluri din geantă și le-am așezat pe masă într-o piramidă din flanelă maro. Chiar și cleștele de argint pentru fursecuri era acolo.

Betty m-a cuprins în brațe, și eu mi-am așezat obrazul pe blana rece și netedă de nurcă.

— Ei, nu mă umple de lacrimi, Caroline! E o zi de bucurie.

Ce norocoasă eram să am o prietenă atât de generoasă! Deși mama pretindea că nu-i pasă, avea să fie încântată că argintăria Woolsey se întorsese acasă.

Eu și Betty am așezat tortul de nuntă în grădină, pe o masă pentru jucat cărți, și am folosit pentru servire cleștele de argint de mult pierdut. Fericitul cuplu stătea în picioare, înconjurat de nuntași și de ultimele hortensii de toamnă, cu frunzele lor netede și florile ca niște globuri albe, asemenea unor spectatori care își întind gâturile pentru a vedea festivitățile. Mama, ținându-l în brațe pe Julien, a reușit să taie tortul, în vreme ce cuplul a luat cupa cu două toarte ca să soarbă din ea votcă, iar Betty și membrii orchestrei strigau *„Gorku! Gorku!”* – Amar! Amar! – pentru a-i îndemna să bea.

Când am pornit înapoi spre casă pentru a mai aduce niște limonadă, am auzit soneria unei biciclete. M-am întors și l-am văzut pe Earl Johnson venind de după colțul casei, iar roțile lui lăsau pe iarbă o urmă ca un șarpe întunecat. Era pe bicicleta lui roșie Schwinn Hornet, cu far cromat și cu coșul de paie alb împodobit cu margarete galbene de plastic.

Earl și-a scos șapca și a avut bunul-simț să pară rușinat.

— Îmi pare rău că am mers pe iarbă, Miss Ferriday.

— Nu-ți face griji pentru asta, Earl!

Și ce dacă îl rugasem de nenumărate ori să nu mai intre cu bicicleta pe iarbă?

— Nu e decât iarbă, am spus. Poate că data viitoare o să vii pe jos?

Zuzanna ne-a zărit și a pornit spre noi, cu copilul ținut pe un șold. Pe drum, a rupt o crenguță de liliac de toamnă. A trecut-o pe sub bărbia lui Julien, făcându-l să dea din picioare de încântare, ca o broscuță. Ce siguri erau pașii Zuzannei acum, când în sfârșit era sănătoasă!

Earl stătea cu bicicleta între picioare.

— Am o scrisoare pentru dumneata. De la…

S-a uitat cu ochii mijiți la adresa expeditorului. I-am luat scrisoarea din mână.

— Mulțumesc, Earl.

M-am uitat la ea suficient cât să văd scrisul lui Paul și am băgat-o în buzunarul șorțului. Mi-am trecut degetele peste plic și am simțit că era gros. Un semn bun. Oare era pur și simplu o coincidență că Pan Am deschisese recent o linie directă între New York și Paris?

Earl a scos un al doilea plic din coșul bicicletei.

— Și o telegramă. Tocmai din Germania de Vest.

Mi-a întins-o și a așteptat, cu mâinile pe ghidon.

— Mulțumesc, Earl. De aici mă ocup eu.

Earl s-a întors cu un „La revedere” și și-a împins bicicleta înapoi către fațada casei, dar a fost interceptat de mama, care l-a condus la tort.

Zuzanna a ajuns lângă mine, cu o privire întrebătoare în ochi.

Am rupt plicul într-o parte și am scos telegrama.

— E de la Kasia, am spus. Din Germania de Vest.

Am simțit mirosul de oxid de zinc și pudră de talc când Zuzanna și-a așezat mâna peste a mea – rece, dar grijulie și moale. Mâna unei mame.

— Să o citesc cu voce tare? am întrebat-o.

Zuzanna a încuviințat din cap.

— Scrie: „Pe drum spre Stocksee. Doar eu”.

— Asta-i tot? a întrebat Zuzanna. Trebuie să mai fie ceva.

— Îmi pare rău, dar asta e tot, draga mea. Și semnează „Kasia”.

Zuzanna și-a luat mâna și a rămas dreaptă.

— Deci se duce. Să vadă dacă e Herta. *Singură?*

— Mă tem că da, draga mea. Știi cât de important e asta. E o fată curajoasă. O să fie bine.

Zuzanna l-a strâns pe Julien la piept.

— Tu nu știi cum sunt ei.

S-a întors și a pornit în direcția casei de păpuși, iar bebelușul rezemat de umărul ei privea, cu un pumnișor lucios la gură, cum mă îndepărtam și mă făceam tot mai mică. Orchestra a început să cânte „Young Love” a lui Sonny James[134], în vreme ce eu o urmăream pe Zuzanna cum traversa pajiștea.

Când a ajuns la căsuță, a intrat și a închis încet ușa, lăsându-mă cu sentimentul că de data asta mersesem prea departe.

Capitolul 47

KASIA

1959

Recepționera m-a condus în cabinetul doctoriței.

— Așteptați aici, mi-a spus.

Era drăguț mobilat, cu un covor oriental, pereți de un verde pal și o ușă de sticlă care dădea spre o grădină tăcută. Mirosea a piele și a lemn vechi, iar mobila părea scumpă. O canapea bombată. O măsuță maro lucioasă cu picioare ca labele unui leu. Un scaun înalt de piele la biroul mare al doctoriței. De cealaltă parte a biroului era un scaun vopsit în negru, cu șezutul împletit, în mod clar desemnat pentru vizitator. Acesta putea fi locul unde își petrecea Herta zilele? Dacă așa era, era un pas înainte față de ultimul ei cabinet. Cu siguranță nu mânca fasole din conservă.

— Sunteți ultimul pacient, a spus recepționera. Doamna doctor a avut o zi lungă. Două operații azi-dimineață.

— Unele lucruri nu se schimbă niciodată, am murmurat eu.

— Poftim?

M-am dus către scaun.

— Ah, nimic.

Mâinile îmi tremurau când am apucat brațele de lemn ale scaunului și m-am așezat. Un perete era acoperit de o bibliotecă încastrată, iar pe un raft stătea un ceas roz de porțelan.

[134] Sonny James (n. 1929), cântăreț de muzică country, cunoscut mai ales pentru marele lui hit din 1957 „Young Love”

— Eu o să plec acum, a spus recepționera. Iată și bonul dumneavoastră. Doamna doctor va veni imediat.

— Mulțumesc, am spus.

M-am uitat la bon. În partea de sus era tipărit cu litere drăguțe: *Dr. Herta Oberheuser.* Dovada mea!

Am fost cât pe ce să o iau de mână pe recepționeră și să o implor să rămână în cabinet cu mine, dar în schimb am privit-o cum pleacă. Ce se putea întâmpla? A închis ușor ușa în urma ei. Dacă ăsta era într-adevăr cabinetul Hertei, ce bine m-aș simți să-i spun tot ce aveam de zis și apoi să plec trântind ușa în urma mea.

M-am ridicat și m-am dus la rafturile cu cărți, iar covorul mi-a înăbușit pașii. Mi-am trecut un deget peste un set de cărți netede, legate în piele, și am tras afară un volum greu, *Atlas de chirurgie generală,* specialitatea Hertei. Am băgat cartea la locul ei și m-am apropiat de tabloul de pe perete, în ramă aurită, care înfățișa niște vaci pe un câmp. Pe birou erau un tampon, un telefon, o cutie cu șervețele pentru față și o carafă de apă din argint, pe o farfurie de porțelan. Carafa avea broboane pe ea. La fel ca mine.

M-am uitat la diplomele înrămate de pe perete. ACADEMIA DE MEDICINĂ PRACTICĂ DIN DÜSSELDORF. DERMATOLOGIE. Mai era una și pentru boli infecțioase. Nicio diplomă pentru chirurgie? Mi-am turnat un pahar cu apă.

Ușa s-a deschis și, când m-am întors, am văzut-o intrând în cameră pe femeia care coborâse din Mercedesul argintiu. Am înghețat, simțindu-mi dintr-odată gura plină cu nisip, apoi am pus paharul pe birou. Era Herta.

S-a apropiat cu pași mari de birou, cu clipboardul în mână, în halatul ei alb de doctor, cu un stetoscop negru în jurul gâtului. Slavă Domnului că nu voise să dea mâna cu mine, pentru că palmele mele erau ude.

M-am așezat, cu tot trupul moale, în vreme ce ea se uita la fișa pe care o completasem pe clipboard, cu o atitudine între plictiseală și iritare.

— Cu ce vă pot ajuta, doamnă Bakoski? O pacientă nouă?

— Da, o pacientă nouă, am spus, încleștându-mi mâinile în poală pentru a le opri tremuratul. Caut un doctor de familie.

S-a așezat în scaunul de piele și s-a tras lângă birou.

— Poloneză? a întrebat în vreme ce scotea capacul stiloului.

Se auzea oare o notă ușoară de dispreț?

— Da, am spus și m-am forțat să zâmbesc. Soțul meu e măcelar.

De ce tremuram așa? Care era cel mai rău lucru ce se putea întâmpla? Comandantul Suhren era într-o cutie din lemn de pin într-un cimitir german. Sau nu? După cum apăreau naziștii în acel oraș, era posibil să-l văd pe Suhren înotând pe spate în lac.

— Locuiți în Plön?

S-a încruntat, mi-a ridicat paharul de pe birou și a pus sub el un suport din în

— Da, am răspuns.

— Pe Strada Școlii?

— Da.

— Ciudat, nu există o Stradă a Școlii în Pion.

— Am scris Strada Școlii? Suntem de puțină vreme în oraș.

Afară, în fața ferestrei, o coțofană își flutura aripile.

— Cu ce vă pot ajuta azi, doamnă Bakoski?

Cum era posibil să nu mă recunoască, de vreme ce chipul ei era întipărit atât de bine în mintea mea?

— Puteți să-mi spuneți câte ceva despre pregătirea dumneavoastră?

— M-am pregătit ca dermatolog și am făcut recent trecerea la medicina de familie după ce am practicat mulți ani la Sanatoriul Hohenlychen și la un spital universitar mare din Berlin.

Pe măsură ce inima mea își domolea bubuiturile, am început să mă simt mai bine în rolul meu. Chiar nu mă recunoștea.

— Oh, trebuie să fi fost interesant, am spus. Și înainte de asta?

— Am fost doctor într-un lagăr de reeducare pentru femei în Fürstenberg.

S-a rezemat de spătarul scaunului ei, cu vârful degetelor unite într-un V întors. Nu aveam nicio îndoială că era ea, dar Herta se schimbase. Devenise mai rafinată, cu părul ei mai lung și hainele scumpe. Închisoarea nu o înfrânsese, ci o făcuse cumva mai sofisticată. Tot trupul mi s-a încordat la acest gând. Cum era posibil ca un criminal să se bucure de tot acest stil de viață luxos, în vreme ce victima lui umbla într-o mașină ca o cutie de conserve?

— Oh, am spus eu, Fürstenberg e așa de frumos! Lacul și restul. Foarte drăguț.

— Ați fost acolo?

Acesta era momentul. Aveam de ales. Să plec după ce am identificat-o sau să rămân pentru ceea ce voiam de fapt.

— Da. Am fost prizonieră acolo.

Ceasul a bătut jumătatea de oră.

— Asta a fost demult, a spus Herta. Și-a îndreptat spatele în scaunul ei și a aranjat niște obiecte imaginare pe birou. Dacă nu mai aveți și alte întrebări, mai sunt pacienți care mă așteaptă și am întârziat.

Iată și vechea Herta. Nu putea fi amabilă prea mult timp.

— Eu sunt ultimul pacient, am spus.

Herta a zâmbit. Pentru prima dată.

— De ce să zgândărim răni vechi? Ai venit aici pentru un soi de justiție cetățenească?

Toate discursurile mele îndelung repetate mi-au dispărut din minte.

— Chiar nu mă recunoașteți, nu-i așa?

Zâmbetul ei s-a stins.

— M-ați operat. Ați omorât fete tinere. Copii. Cum ați putut face așa ceva?

— Mi-am făcut treaba. Am petrecut mulți ani în închisoare doar pentru că am făcut cercetare academică.

— *Cinci* ani. Ați fost condamnată la douăzeci. Așadar, asta vă e scuza? Cercetare academică?

— Cercetare pentru salvarea soldaților germani. Și, pentru informarea dumitale, guvernul german își exercită de mulți ani dreptul de a folosi criminali executați pentru asemenea scopuri de cercetare.

— Doar că noi nu eram *moarte,* Herta.

Herta m-a privit mai atent.

— Mi-am ispășit pedeapsa, iar acum, dacă nu te superi…

— Mama mea a fost și ea la Ravensbrück.

Herta și-a închis sertarul biroului puțin cam prea cu forță.

— Nu mi se poate cere să știu totul despre fiecare *Häftling.*

— Halina Kuzmerick.

— Nu-mi sună cunoscut, a răspuns Herta, după o secundă de ezitare.

— Ai mutat-o în Baraca Unu.

— Au fost peste o sută de mii de *Häftlinge* la Ravensbrück, a replicat Herta.

— Nu mai spune *Häftling.*

— Nu-mi aduc aminte de acea persoană, a spus Herta, aruncând o privire rapidă în direcția mea.

Îi era frică de mine?

— Halina Kuzmerick, am repetat eu. Era infirmieră. Muncea cu tine în *Revier.*

— Erau trei ture de infirmiere deținute. Te-aștepți să-mi aduc aminte de una anume?

— Era blondă și vorbea germana fluent. Pictoriță.

Herta a zâmbit.

— Aș vrea să te ajut, dar memoria mea nu e prea bună. Îmi pare rău că nu-mi aduc aminte de vreo infirmieră care făcea portrete.

Norii de afară au alunecat pe cer, și soarele și-a revărsat lumina prin fereastră peste biroul Hertei. Timpul și-a încetinit mersul.

— N-am spus că făcea portrete.

— Trebuie să-ți cer să pleci. Chiar sunt ocupată. Pacienții mei…

M-am ridicat.

— Ce s-a întâmplat cu mama mea?

— Dacă ești deșteaptă, te întorci în Polonia.

M-am apropiat de biroul ei.

— Poate că ți-au dat drumul, dar există oameni care consideră că meriți o pedeapsă mai mare. Mulți oameni. Oameni puternici.

— Am plătit pentru ce-am făcut.

Herta și-a închis stiloul și l-a aruncat pe sugativă. Soarele a căzut pe inelul ei, care a revărsat un caleidoscop de lumină pe birou.

— Ce inel frumos, am remarcat eu.

— A fost al bunicii, a spus Herta.

— Ești o persoană bolnavă. Patologică.

Herta s-a uitat pe fereastră.

— Nu știu despre ce vorbești.

— Manifestând un comportament care este neadaptabil…

— Inelul ăsta a fost în familia mea…

— Las-o baltă, Herta!

Herta a luat de pe birou un carnețel de piele elegant.

— Ce vrei, bani? Se pare că fiecare polonez stă cu mâna întinsă.

— Dacă nu-mi spui exact ce s-a întâmplat cu mama mea, o să mă duc la oamenii care m-au trimis și o să le spun că ești aici, cu Mercedes Benzul tău și clinica ta unde tratezi *bebeluși.* Pe urmă o să mă duc la ziare și o să le spun totul. Cum ai omorât oameni. Copii. Mame. Bătrâni. Și iată-te aici, ca și cum nimic nu s-a întâmplat.

— Eu nu…

— Bineînțeles, tablourile astea șic vor trebui să dispară. Și cărțile în piele.

— Bine!

— Și ceasul cel frumos…

— *Oprește-te!* Lasă-mă să mă gândesc. Herta și-a coborât privirea către mâinile sale. Era o infirmieră bună, dacă îmi aduc bine aminte. Da, a organizat bine *Revier*-ul.

— Și?

În ritmul ăsta, o să ratez cu mult ora la care trebuia să fiu la punctul de control.

Herta și-a lăsat capul într-o parte.

— De unde știu că n-o să spui nimic ziarelor?

— Zi mai departe!

— Păi… a furat. Tot *felul* de lucruri. Bandaje. Sulfamidă. Nu mi-a venit să cred. Se pare că o farmacistă din oraș, pe nume Paula Schultz, venea cu medicamente pentru farmacia SS și îi dădea și ei diverse lucruri. Stimulente cardiace. Cremă de pantofi pentru ca femeile în vârstă…

— Știu pentru ce era. Continuă.

— Toate astea erau destul de grave, dar n-am știut despre listă.

Herta a furișat o privire spre mine. Eu m-am aplecat în față.

— Ce listă?

— Lista de operații pentru testele cu sulfamidă. Sora Marschall a descoperit că mama ta și-a arogat dreptul de a… în sfârșit, de a interveni în ea.

— Cum să intervină? am întrebat, dar știam deja.

— A încercat să te scoată pe tine și pe sora ta de pe listă. Și pe o altă prizonieră.

— Așa că au omorât-o? am spus eu, cu lacrimi în ochi.

— Au trimis-o în buncăr întâi. Pe urmă sora Marschall i-a spus lui Suhren despre cărbune. Cum lua din el ca să facă remedii pentru acele *Häftlinge* cu dizenterie. Eu nu i-am spus că a luat din dulapul cu medicamente, dar cărbunele a fost de ajuns pentru Suhren.

— De ajuns ca s-o omoare? am întrebat, simțindu-mă ca și cum aș fi fost aspirată în jos pe o scurgere.

— Fura de la *Reich*, a replicat Herta.

— Nu i-ai oprit.

— Nu știam că se întâmpla asta.

— Zidul?

Am bâjbâit după geantă, căutându-mi batista, incapabilă să mai continui.

Herta a profitat de moment.

— Acum chiar trebuie să plec, a spus și a dat să se ridice.

— *Stai jos,* am spus. Cine a împușcat-o?

— Nu cred…

— Cine a împușcat-o, Herta? am ridicat eu vocea.

— Otto Poll, a răspuns Herta, vorbind mai repede. Binz l-a trezit din somn.

Da, îi *era* frică de mine. Doar gândul ăsta m-a făcut să stau mai dreaptă.

— Cum s-a întâmplat?

— Nu vrei să…

— *Cum* s-a întâmplat? N-o să te întreb din nou.

Herta a oftat, cu buzele strânse.

— Vrei să știi? Bine. În drum spre zid, Halina îi tot repeta lui Otto că ea cunoștea un tip SS. Cineva foarte înalt. Lennart cumva. „Vorbește cu el! O să garanteze pentru mine”. Îi trimisesem acelui Lennart o scrisoare din partea ei, dacă vrei să știi. Riscând mult.

Deci de aceea îl văzuse Brit pe Lennart în lagăr. Lennart cel Brav venise totuși să o salveze pe Matka. Doar că prea târziu.

— Continuă, am spus.

— „Ești sigură?” îi tot spunea Otto lui Binz. Lui îi plăceau femeile. Apoi Halina a cerut o favoare…

— Ce favoare?

— „Lăsați-mă doar să-mi mai văd o dată copiii”, a spus, ceea ce Suhren i-a îngăduit… frumos din partea lui, ținând seama de trădarea ei. Eu nu știam că te operaserăm pe tine și pe sora ta.

Binz a dus-o în camera unde dormeați amândouă. După aceea, a mers în tăcere. Odată ce Suhren s-a întâlnit cu ei la zid, și-au continuat treaba. „Fă-o”, i-a spus Binz lui Otto, dar lui i s-a blocat arma. Plângea. Și ea plângea. O *porcărie.*

— Și? am întrebat.

— Totul e așa de sordid, a spus Herta.

Chiar voiam să știu?

— Spune-mi, i-am cerut.

— În cele din urmă a făcut-o el.

Herta a tăcut. Era atâta liniște acolo în cabinetul ei, nu se auzea decât sunetul unor copii care se jucau undeva departe, într-o grădină.

— Cum? am întrebat.

Doar termină cu asta, și curând o să fii din nou în mașină, în drum spre casă.

Herta s-a foit pe scaun, și pielea scaunului a oftat.

— Când nu se aștepta.

În sfârșit, povestea pe care așteptasem să o aud. Am stat așezată pe scaunul meu, simțindu-mă pustie, ca un ou golit de conținut, dar ciudat de vie. Deși îmi era atât de greu, brusc am dorit să știu totul, fiecare fărâmă, căci fiecare detaliu părea să mă pătrundă și să mă readucă la viață.

— A țipat? Îi era frică de arme.

— Stătea cu spatele. Nu se aștepta.

Herta și-a șters o lacrimă.

— Tu cum te-ai simțit?

— Eu? a întrebat Herta. Nu știu.

— Trebuie să fi simțit *ceva* când ai aflat.

— Am fost foarte tristă. Herta a tras un șervețel din cutie. Acum ești mulțumită? A fost o lucrătoare bună. Practic, germană pură. Suhren m-a pedepsit pentru că mă apropiasem prea mult de ea.

— Așa ai făcut?

Herta a ridicat din umeri.

— Eram oarecum prietene.

Știam că doctorița o plăcuse pe Matka, dar mama mea chiar s-ar fi împrietenit cu această criminală? Cu siguranță, Matka doar se prefăcuse ca să poată să se ocupe de medicamente.

— Dacă ai fi știut că eram fiicele Halinei, ne-ai fi scos de pe listă? Herta și-a împletit degetele și a rămas cu privirea ațintită

asupra degetelor ei mari. Am ascultat amândouă huruitul îndepărtat al unei mașini de tuns iarbă.

După câteva momente, m-am ridicat.

— Înțeleg. Mulțumesc că mi-ai spus povestea.

De ce îi *mulțumeam*? Era totul atât de ireal. De ce nu puteam să țip la ea, să-i spun să se ducă dracului?

Am pornit spre ușă, apoi m-am întors.

— Dă-mi inelul, i-am spus.

Ea și-a lipit mâinile de piept.

— Scoate-l acum, i-am spus. Și pune-l pe birou.

Gândul de a o atinge mă îngrețoșa.

Herta a rămas nemișcată o clipă, apoi a tras de inel.

— Am degetele umflate, a spus.

— Dă-mi să văd, am spus, am respirat adânc și i-am luat mâna. Am scuipat pe inel și l-am răsucit, până când a cedat și a dat la iveală o dungă albă îngustă la baza degetului.

— Așa, a spus Herta, ferindu-și privirea. Ești fericită? Acum pleacă. S-a ridicat, s-a apropiat de fereastră și s-a uitat afară. Și mă aștept să-ți ții promisiunea. N-o să le spui ziarelor? Am cuvântul tău?

Am frecat inelul de fustă, am curățat de pe el fiecare bucățică de Herta, și l-am pus pe inelarul meu stâng. L-am simțit rece și greu. Se potrivea perfect.

Matka.

Am pornit spre ușă.

— N-o să mai auzi de mine, am spus.

Herta s-a întors de la fereastră.

— Doamnă Bakoski.

M-am oprit.

Herta stătea acolo, cu o pumnul strâns pe piept.

— Eu…

— Ce?

— Voiam să spun doar că…

Ceasul ticăia.

— Aș aduce-o înapoi dacă aș putea.

Am privit-o preț de un moment lung.

— Și eu, am spus.

Am ieșit din cabinet cu un nou sentiment de eliberare și am lăsat ușa întredeschisă, căci nu mai doream să aud vibrația trântirii ei.

∴

Am reușit să găsesc oficiul poștal din Stocksee și m-am grăbit să trimit două telegrame scurte.

Prima era către Pietrik și Halina: *Sunt bine. Ajung curând acasă.*

Cealaltă era pentru Caroline, în Connecticut: *Categoric Herta Oberheuser. Fără nicio îndoială.*

Am rupt scrisoarea pentru ziar. Caroline avea să se ocupe de Herta la momentul potrivit. Pentru mine, nu mai era important.

Am pornit spre punctul de control de la Lübeck/Schlutup și am ajuns fără probleme. Deși nu dormisem, mă simțeam trează și vie pe drumul către Lublin. Motorul meu fără țeavă de eșapament părea plin de forță și își mărea turația cu fiecare apăsare pe accelerație, în vreme ce treceam peste colinele line din drumul spre casă. Lumina lunii îmi arăta calea, pe lângă câmpuri întinse și întunecate, pe lângă căsuțe vopsite în alb și albastru, pe lângă șuvițele de mesteceni argintii care străluceau în pădurea întunecată.

Am reluat în minte conversația cu Herta, bucurându-mă la gândul că mama mea își luase rămas-bun. Mi-am atins fruntea și am zâmbit. Sărutul din vis fusese adevărat.

Am coborât fereastra și am lăsat mirosul de toamnă să pătrundă în mașina întunecată, să o umple, iar aroma de fân proaspăt cosit m-a dus înapoi cu gândul la Poiana Căprioarelor, la trupul cald al lui Pietrik lângă mine, la el ținând-o pe Halina bebeluș, în scutece, la masa de dimineață, citind ziarul cu ea în brațele lui. Fără să-i dea drumul. Cât de ușor e să te încurci în propriul tău năvod!

Când am ajuns la periferia Lublinului, era încă întuneric, acel moment când felinarele de stradă s-au stins deja și încă nu s-a ivit prima geană de lumină, când totul pare posibil.

Am coborât străzile fără motor, ca să nu trezesc orașul, trecând pe lângă lăptăresele tăcute care mergeau alături de vacile lor, cu talăngile răsunând în întuneric.

Am trecut de piața de sub Castelul din Lublin unde se afla cândva ghetoul, acum dispărut, demolat de ocnașii condamnați la muncă forțată în timpul războiului, lăsând în urmă doar o placă de alamă. Am trecut de vechea noastră căsuță roz, unde, la mormântul Felkăi, în curtea din spate, liliacul lui Caroline prinsese deja rădăcini, pregătindu-se să devină cea mai

puternică și frumoasă plantă. Am trecut pe strada pe unde Matka mă ducea cândva la școală. Am zâmbit către amintirea ei, care încetase să mai fie un cuțit încins în pieptul meu. Am trecut pe lângă noul spital și m-am gândit la Zuzanna, aflată împreună cu Caroline, și am sperat să-i fie bine. Poate că o să merg cu Halina la New York într-o bună zi. I-ar plăcea să vadă muzeele de artă.

Ajunsă în apartament, mi-am scos pantofii și am mers în picioarele goale pe coridor către camera Halinei. Am stat în întuneric și am privit cum i se ridică și îi coboară pieptul. Inelul Matkăi trimitea licăriri de lumină peste patul unde dormea fiica mea, cu părul răsfirat asemenea aurului lichid. Nu s-a mișcat când i-am strecurat sub pernă periile înfășurate în flanela roșie, am învelit-o și am sărutat-o în creștetul capului.

M-am apropiat de patul lui Pietrik, care stătea întins în întunericul aproape deplin, cu un braț peste ochi. Mi-am desfăcut nasturii de la rochie, am lăsat-o să cadă pe podea și m-am băgat sub cearșaf pentru a mă lipi de trupul lui neted, pentru a respira aroma lui dulce de sudoare, țigări rusești și de acasă.

M-a tras lângă el și, pentru prima oară după foarte mult timp, am simțit că pudriera mea face clic.

Nota autoarei

Când înflorește liliacul se bazează pe o poveste adevărată. Caroline Ferriday și Herta Oberheuser au existat în realitate, la fel ca tot personalul de la Ravensbrück menționat, la fel ca părinții Hertei și la fel ca mama și tatăl lui Caroline, Eliza și Henry Ferriday. Aducându-i la viață ca personaje, m-am străduit să îi prezint pe toți în cel mai corect și mai realist mod cu putință. Citind scrisorile lui Caroline, depozițiile de la Procesul doctorilor de la Nürnberg și declarațiile supraviețuitorilor înșiși, am găsit indicii ale posibilelor lor motivații. Dialogul din carte este creat de mine, dar acolo unde a fost posibil, am folosit depozițiile reale în capitolul cu Procesul doctorilor și unele cuvinte ale lui Caroline din scrisorile și povestirile pe care le-a scris și poveștile celor care au cunoscut-o.

La Ravensbrück, singurul lagăr mare de concentrare al lui Hitler dedicat exclusiv femeilor, viața unei prizoniere depindea de relațiile ei cu celelalte femei. După mai bine de șaptezeci de ani de atunci, supraviețuitoarele încă mai vorbesc despre „surorile” lor din lagăr, așa că m-am gândit că ar fi potrivit să folosesc două surori ca punct central al poveștii mele. Personajele Kasia Kuzmerick și sora ei Zuzanna se bazează pe Nina Iwanska și sora ei medic Krystyna, ambele operate în lagăr. Am construit aceste personaje folosindu-mă de calitățile și de experiențele celor șaptezeci și patru de „Iepuri” polonezi, pe care, de-a lungul cercetărilor mele, am ajuns să le îndrăgesc și sper că vor servi drept exemple pentru forța și curajul pe care le-a dovedit fiecare dintre femei. Având eu însămi două surori iubite, cinci cumnate și două fiice a căror legătură am văzut-o înflorind de-a lungul a douăzeci și patru de ani, era imposibil să nu fiu mișcată de povestea Ninei și a Krystynei.

Am aflat prima dată de Caroline Ferriday dintr-un articol din revista *Victoria,* publicat în 1999, „Incredibilele flori de liliac ale lui Caroline”. Articolul prezenta fotografii ale casei de șindrilă a lui Caroline din Bethlehem, Connecticut, pe care familia o numea The Hay, acum cunoscută drept Casa Bellamy-Ferriday. De asemenea, erau fotografii ale grădinii, plină cu specii vechi de trandafiri și de diverse soiuri de liliac. Dintotdeauna

pasionată de tot ce are culoarea liliachie, am purtat articolul la mine până când s-a zdrențuit. Cu trei copii mici, aveam prea puțin timp liber, dar am vizitat domeniul câțiva ani mai târziu, fără să știu că acea călătorie avea să ducă la romanul pe care îl aveți acum în mână.

Am plecat spre Bethlehem într-o duminică de mai și am intrat pe aleea de pietriș. Am fost singurul vizitator din acea zi, așa că am putut să respir aerul casei, care a rămas așa cum a lăsat-o Caroline când a murit în 1990. Tapetul decolorat. Patul ei cu baldachin. Draperiile brodate de mama ei, Eliza.

La încheierea turului, ghida s-a oprit în fața dormitorului principal de la etaj, pentru a-mi arăta biroul, mașina de scris a lui Caroline, medaliile și o fotografie a lui Charles de Gaulle, toate aflate acolo. Apoi a luat de pe birou o fotografie alb-negru cu mai multe femei între două vârste, zâmbitoare, aranjate pe trei șiruri și strânse una într-alta.

— Acestea erau femeile poloneze pe care Caroline le-a adus în America, a spus ea. La Ravensbrück erau cunoscute ca „Iepuri” din două motive. Țopăiau prin lagăr după ce au fost operate și pentru că au fost iepurii pe care naziștii au făcut experiențe.

În vreme ce mă întorceam spre casă pe Taconic Parkway, cu lăstarul de liliac pe care îl cumpărasem, obținut din tufele de liliac ale lui Caroline, și care îmi umplea mașina cu parfumul lui dulce, povestea îmi tot revenea în minte. Caroline era o eroină adevărată, cu o viață fascinantă, o fostă debutantă în înalta societate și actriță pe Broadway care a dinamizat o Americă postbelică blazată și și-a dedicat viața ajutorului dat unor femei pe care alții le-au uitat. Puternic influențată de strămoșii ei Woolsey, abolиționiști neclintiți, ea a militat și pentru aducerea primei bănci negre în Harlem. De ce părea că nimeni nu știa nimic despre ea?

Mi-am dedicat timpul liber cercetărilor despre Caroline, Ravensbrück și al Doilea Război Mondial. Fiecare după-amiază liberă pe care o puteam avea, mi-o petreceam în pivnița răcoroasă, sub vechiul hambar de la The Hay, care astăzi servește drept centru de informații pentru vizitatori, răsfoind cărți despre soiuri vechi de trandafiri și scrisori, cufundată în trecutul lui Caroline. Odată ce Connecticut Landmarks și administratorul site-ului lor Kristin Havill a catalogat tot

materialul și l-a așezat în siguranță în cutii de arhivă, Kristin le târa în sus și-n jos pe scări ca să le pot cerceta. Caroline a lăsat și alte arhive la Muzeul Memorial al Holocaustului din Washington și la Nanterre, în apropiere de Paris, un șir de indicii care, simțeam eu, mă chemau să le urmez.

Pe măsură ce descopeream mai multe despre viața lui Caroline, vedeam cum ea se intersecta cu cea a altora, care făceau parte din poveste, mai ales cu a vieților femeilor poloneze supuse operațiilor la Ravensbrück. Am început să le descopăr experiențele prin intermediul memoriilor și al altor relatări și am aflat cum Caroline a ajuns să le iubească la fel ca pe niște fiice ale ei. Am prins pe pereții biroului meu fotografii cu toate cele șaptezeci și patru de poloneze și am decis să merg în Polonia ca să văd cu ochii mei Lublinul, unde trăiau multe dintre fete atunci când au fost arestate.

O a treia persoană tot apărea în cercetările mele legate de Ravensbrück, singura femeie-doctor în acel lagăr doar de femei și singura femeie-doctor judecată la Nürnberg, dr. Herta Oberheuser. Cum a putut să facă tot ce a făcut și mai ales unor alte femei? Am prins și poza ei pe perete, alături de fotografii ale celorlalți din personalul lagărului Ravensbrück, dar pe un perete separat, și am adăugat povestea Hertei la cele pe care aveam să le spun.

În 2009, m-am mutat din Connecticut în Atlanta și am început să scriu, la început stând în țarcul de beton și sârmă pentru câini din spatele casei noastre, sperând că avea să mă facă să înțeleg cum era să fii închis, să simt ceea ce simțeau doamnele de la Ravensbrück. Dar pe măsură ce citeam mărturiile acestor femei și poveștile lor, mi-am dat seama că nu era nevoie să stau într-o cușcă pentru a putea să simt povestea lor. M-au făcut să înțeleg totul foarte bine. Nesiguranța înspăimântătoare. Durerea sfâșietoare de a pierde prieteni, mame și surori. Foamea cumplită. La un moment dat, ajunsesem să mănânc eu întruna, încercând să mănânc pentru ele.

În vara următoare, am călătorit în Polonia și Germania, împreună cu fiul meu de șaptesprezece ani, ca videograf. Am aterizat la Varșovia pe 25 iulie 2010 și am pornit spre Lublin împreună cu Anna Sachanowicz, grațioasa noastră interpretă, profesoară într-o suburbie a Varșoviei.

În vreme ce ne plimbam prin Lublin căutând locurile pomenite de supraviețuitori în memoriile lor, povestea a prins viață. Am mers prin masivul Castel Lublin, unde doamnele de la Ravensbrück au fost închise prima dată, și am petrecut o după-amiază în incredibilul Muzeu „Sub Ceas”, unde încă mai există celulele în care au fost torturați mulți agenți ai Rezistenței și unde poate fi văzută una dintre scrisorile secrete în care fetele spuneau lumii întregi despre operații. Am trecut prin Poarta Cracoviei, care a rezistat la bombardamentele naziste, și am străbătut marea piață de la poalele Castelului Lublin, unde se aflase cândva ghetoul evreiesc. Totul mi-a întărit convingerea că trebuia să mă asigur că lumea nu va uita. Peste tot unde mergeam, oamenii din Lublin ne vorbeau despre propriile experiențe din anii războiului și despre masacrul din Pădurea Katyn, despre anii regimului stalinist și cum fusese viața în spatele Cortinei de Fier.

În Varșovia, am avut norocul de a putea intervieva o supraviețuitoare de la Ravensbrück, Alicja Kubacka. Povestea ei despre perioada în care a fost deținută la Ravensbrück mi-a oferit detalii istorice incredibile, dar atitudinea ei de iertare față de cei care o ținuseră în captivitate a schimbat totul complet. Cum era posibil să nu aibă resentimente, chiar ură, față de poporul german? Cum putea nu numai să ierte, dar și să viziteze în fiecare an Germania, la cerința lor de a ajuta la închiderea rănilor?

Eu și fiul meu am decis să facem o călătorie cu trenul similară celei pe care au făcut-o Iepurii în acea zi cumplită din septembrie 1941. Mergând de la Varșovia la Berlin, am privit cum gările poloneze modeste lasă locul acelor *Bahnhof* mai moderne din Germania. Când am ajuns în eleganta *Hauptbahnhof* din Berlin, o sofisticată minune a ingineriei, ne-a fost clar că Polonia rămăsese în urmă din cauza tuturor acelor ani din spatele Cortinei de Fier.

Când am coborât din tren la Fürstenberg, pe același peron pe care pășiseră și Doamnele din Ravensbrück, a fost un moment ireal. Am mers pe jos, împreună cu fiul meu, pe același drum pe care fuseseră obligate să meargă și prizonierele, și în fața noastră s-a ivit lagărul. Poarta de metal de la intrare și șirul de bараci au dispărut, dar zidul masiv este încă în picioare. Crematoriul se vede și astăzi, iar locul unde se afla camera de

gazare, un fost atelier de pictură transformat, acum demolat, este încă acolo. La fel și zidul de execuție. Lacul în care era aruncată cenușa prizonierelor. Casa comandantului încă se mai înalță deasupra lagărului, la fel și atelierul de croitorie, complexul masiv de clădiri unde naziștii își sortau prada.

Întoarsă în Statele Unite, am scris vreme de mai bine de trei ani, întrerupând scrisul doar ca să călătoresc la Paris și să cercetez arhiva lui Caroline de la Nanterre. Acolo, am stat împreună cu un traducător francez care mi-a citit toate scrisorile lui Caroline, multe între ea și Anise Postel-Vinay, una dintre partenerii ei în ceea ce ea considera o viață dedicată dreptății. În fiecare noapte, după ce mă întorceam cu metroul din Nanterre, mergeam la superbul Hôtel Lutetia și dormeam într-una din camerele care odinioară serviseră drept saloane de spital pentru cei întorși din lagăre.

În același an, am petrecut ceva timp la Muzeul Memorial al Holocaustului din Washington, D.C., unde Caroline și-a lăsat cea de-a treia arhivă de documente, cele dedicate nu numai muncii ei cu Iepurii, dar și activității ei de mai târziu cu prietenii săi francezi din ADIR, o organizație franceză dedicată îngrijirii femeilor întoarse din lagărele de concentrare, ajutându-le să îl urmărească în justiție pe Klaus Barbie[135].

Toate aceste cercetări ale mele aveau ca scop scrierea unei relatări ficționale a evenimentelor care au avut loc la Ravensbrück, să îi port pe cititori în locurile prin care au trecut toți cei implicați în povestea Iepurilor și poate să ofer o perspectivă a ceea ce e posibil să fi simțit, pentru a readuce la viață o poveste pe care lumea a uitat-o.

Când le spun oamenilor povestea despre Iepuri, mulți se întreabă ce s-a întâmplat până la urmă cu Herta Oberheuser. Ea și Fritz Fischer au scăpat de spânzurătoare la Nürnberg. Herta a fost condamnată la douăzeci de ani de închisoare, dar după cinci ani, în 1952, a fost eliberată discret, pedeapsa ei fiind comutată de guvernul american, probabil pentru a intra în grațiile nemților ca urmare a presiunii Războiului Rece. Și-a reluat practicarea medicinei în Stocksee, în nordul Germaniei, ca doctor de familie. Odată ce Herta a fost recunoscută de o

[135] Klaus Barbie (1913-1991), criminal de război, cunoscut ca „Măcelarul din Lyon”. Ca șef al Gestapoului în Lyon în perioada 1942-1944, a fost responsabil pentru moartea unor membri ai Rezistenței franceze și a mii de evrei.

supraviețuitoare de la Ravensbrück, Caroline și Anise Postel-Vinay au solicitat unui grup de medici britanici să facă presiuni asupra guvernului german pentru a-i revoca Hertei dreptul de a practica medicina. Herta s-a opus cu sprijinul unor prieteni influenți, dar Caroline s-a așezat la mașina ei de scris și a pornit o campanie de scrisori către presă în America, Marea Britanie și Germania, și în 1960 licența Hertei a fost revocată, iar ea a fost obligată să-și închidă pentru totdeauna cabinetul.

După o campanie, încununată de succes, a lui Caroline, împreună cu Norman Cousins, dr. Hitzig și avocatul Benjamin Ferencz, în numele Doamnelor de la Ravensbrück, guvernul Germaniei de Vest le-a acordat în cele din urmă despăgubiri în 1964. Acesta a reprezentat unul dintre cele mai mari succese ale lui Caroline, căci a fost un proces deosebit de chinuitor, deoarece Polonia se afla sub controlul Uniunii Sovietice și Bonnul refuza să o recunoască drept țară.

În anii care au urmat, Caroline a rămas în strânsă legătură cu multe dintre Doamnele de la Ravensbrück. Le-a primit de multe ori la ea acasă și ele au venit să o vadă ca pe o nașă a lor, adeseori adresându-i-se cu acest termen în scrisorile către ea. Și ea a scris că ele erau ca fiicele ei.

O îndepărtare de la evenimentele reale o constituie relația lui Caroline cu Paul Rodierre, un personaj născut din imaginația mea. Am creat această relație pentru Caroline pentru a face legătura ei cu Franța mai personală și pentru a dramatiza evenimentele petrecute acolo. Îmi place să cred că nu s-ar supăra prea tare pe mine pentru că i-am dat un partener literar atât de arătos.

Caroline a murit în 1990 și și-a lăsat preaiubita ei casă în grija Connecticut Landmarks, care o păstrează în condiții perfecte, exact așa cum a vrut Caroline. Merită să o vizitați în orice moment al anului, dar la sfârșitul lui mai, când liliacul este în floare, veți înțelege de ce Caroline și mama ei nu puteau sta prea mult departe de minunata lor grădină.

Dacă versiunea mea a poveștii v-a inspirat să aflați mai multe despre evenimentele legate de Doamnele de la Ravensbrück și ați vrea să mai citiți despre ele, există multe lucrări bune de ficțiune istorică și memorii care tratează același subiect, printre care *Women in the Resistance and in the Holocaust,* editor Vera Laska, care a scris și o introducere; *The Jewish Women of*

Ravensbrück Concentration Camp de Rochelle G. Saidel; și *Ravensbrück* de Sarah Helm.

Bucurați-vă de această călătorie! Dacă aveți noroc, vă va duce în locuri care nici n-ați visat că ar fi posibile.

virtual-project.eu